

שבוע פרשת תצוה

(18 - 24 February 2024)

ט' - ט"ו אדר ראשון תשפ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגֵיךָ וְתִירְשֵׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלֹתָ וְשִׂבַּעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וְשִׂמְתֶם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֹתֶם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֱלֹהִים נִשְׂאֲתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְתָהּ אֶל יְד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חֲנֻנוּ יְיָ חֲנֻנוּ
כִּי רַב שִׁבְעָנוּ בּוֹז: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעֵג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגֹּאֲזִים
יּוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחֵתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְיָ נִלְדָּה:
ב עַמְדוֹת הָיוּ רְגֵלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחִבְּרָה־לָּהּ יְחִדּוּ: ד שִׁשִּׁים עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִיטֵי־יְהוָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה
יֵשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפַּט כִּסְאוֹת, לְבַיִת דָּוִד: ו שְׂאֵלוֹ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹו אֶהְבֵּדוּ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ
שְׁלוֹה בְּאֲרָמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אַחֲי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה־נָּא
שְׁלוֹם בְּךָ: ט לְמַעַן בַּיִת־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

סוף זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב, י"ג אדר א'

אגרות קודש

ב"ה, א' אדר, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מבי תרומה, ולפלא על לשונו שכותב שהחליטו שלא לקבלו על משרה והסיבה העיקרית שיש לו זקן.

ומובן שאי אפשר שהדבר כן הוא, כי הרי הקב"ה הוא רבונו של עולם כפשוטו היינו שגם ארצות הברית בכלל זה, וכיון שגילה דעתו בתורתו הק' תורת עולם ותורת חיים אשר הזקן הם י"ג תקוני דיקנא מכילין דרחמי שמשפיעים כל הענינים, ונוסף על הטבע (עיין בפירוש המלות להצמח צדק עה"פ והוא רחום ונדפס ג"כ בהוספה לתהלים אהל יוסף יצחק השלם) הרי אי אפשר שתוספת הברכה תהי' סיבה למניעת הפרנסה ח"ו.

אלא שאין אתנו יודע עד מה מפני מה אין משרה מתאמת לפניו ולא לפני ב"ב שיחיו, ובאמת אין נפק"מ בדיעה זו, אלא שכיון שהקב"ה המשגיח עליהם בהשגחה פרטית סיבב הסיבות שלא יבוא לגור שם, בודאי שאין זה מתאים בשבילם כלל וכלל. והשי"ת יזכה ויצליחו שיראה את הטוב הנראה והנגלה בלי העלמות והסתרים ונתינת מקום לפיתויי הלעו"ז.

בברכה לפרנסה והצלחה בעניניו.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 233..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
234..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
236..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 241..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 242..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 243..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 244..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 245..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
246..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
248..... רשימת המאסר
251..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 57..... ילקוט לוי יצחק על התורה
61..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
191..... נביאים וכתובים.
203..... עין יעקב - מסכת ברכות.
252..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
253..... חומש לקריאה בציבור.
260..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
262..... לוח זמנים.
263..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל,
פורים, ה'תש"ל..... 5

התוועדיות

- 25..... משיחות ש"פ תצוה, ערב פורים קטן ה'תשמ"ט.
משיחות (ליל יום) ג', (ליל יום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה,
ד', יו"ד ו"א אדר ראשון ה'תשנ"ב..... 34

לקוטי שיחות

- 46..... פרשת תצוה, כך נא, א
51..... פרשת תצוה, כך נא, ב.

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 63..... חומש יומי - פרשת תצוה
86..... לוח לתהלים היומי.
87..... תניא יומי.
95..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 98..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
102..... שלושה פרקים ליום.
167..... פרק אחד ליום.
189..... ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 193..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת כתובות
196..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת נדרים.
204..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
234..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה, אודות המלחמה בעמלק:

37 מדוע דוקא במלחמת עמלק הוצרכו לזה, לשאת עינים למרום
38 ולשעבד את ליבם אל הקדוש-ברוך-הוא במיוחד לצורך הניצחון במלחמה
39 ולא מצינו שהוצרכו לזה במלחמת כיבוש הארץ, אף שלכאורה
40 הייתה מלחמה זו עם עמלק בלבד שהוא רק עם אחד, מה שאין

41 כן מלחמת כיבוש הארץ
42 שהייתה עם שבועה עממין
43 (הפנעני החתי האמורי
44 והפריזי והיבוסי⁷) ושלאים
45 ואחד מלכים⁸ ולכאורה שם
46 הסיוע מלמעלה נדרש עוד יותר מאשר
47 במלחמת עמלק, ואף על פי כן
48 לא מצינו שם במלחמת כיבוש
49 הארץ הענין דירים משה ידו
50 או על כל פנים ענין דוגמתו,
51 כי אם במלחמת עמלק דוקא
52 וצריך להבין מהו טעם הדבר?

53 ויש לומר, שעל דרך הענין
54 דירים משה ידו שהיה במלחמת
55 עמלק לאחר יציאת מצרים, היה גם
56 במלחמת עמלק בימי שאול,
57 שאז קיימו בני ישראל
58 לראשונה את הציווי דמחית
59 עמלק (לאחרי מלחמת עמלק
60 בפעם הראשונה שהייתה
61 בימי משה), כמו שנאמר
62 (בהפטרך דפרשת זכור)⁹
63 פקדתי את אשר עשה עמלק

18 הארץ שהייתה עם שבועה עממין (הפנעני החתי האמורי והיבוסי⁷)
19 ושלאים ואחד מלכים⁸, ואף על פי כן לא מצינו שם הענין דירים משה ידו
או על כל פנים ענין דוגמתו, כי אם במלחמת עמלק דוקא.

21 ויש לומר, שעל דרך הענין דירים משה ידו, היה גם במלחמת עמלק בימי
22 שאול, שאז קיימו לראשונה את הציווי דמחית עמלק (לאחרי מלחמת
23 עמלק בפעם הראשונה שהייתה בימי משה), כמו שנאמר (בהפטרך דפרשת
24 זכור)⁹ פקדתי את אשר עשה עמלק לישאל גו' עתה לך והכיתה את עמלק

1 והיה¹ פאשר ירים משה ידו וגבר ישראל². וצריך להבין³,
2 הרי במלחמת עמלק היו בני ישראל במעמד ומצב רוחני
3 נעלה שנה עתה יצאו בני ישראל ממצרים, ששם עוד בחיותם

4 במצרים וכן ביציאת מצרים ראו
5 נסים ונפלאות בגלוי, כפי
6 שמסופר בהרחבה בתורה ובדברי
7 חכמינו ז"ל ועד למעמד קריעת
8 ים סוף שגם בו היו נסים ונפלאות
9 בגלוי שעל זה הניסים והנפלאות
10 וגילוי האלוקות שהיה בעת קריעת ים
11 סוף נאמר⁴ בתורה שעל כך אמרו
12 בני ישראל על הקדוש-ברוך-הוא זה
13 אלי ואנוהו, זה דייקא,
14 והשימוש בביטוי 'זה דייקא, המתייחס
15 לדבר גלוי וברור לעין הוא משמעותי
16 בפירוש המדרש⁵ שהגילוי היה
17 כל כך ברור ומוחשי שכל אחד
18 ואחד היה מראה באצבעו
19 ואומר זה, שזהו ענין גילוי
20 אלוקות במוחש, ואף על פי
21 כן, למרות שבני ישראל היו במצב כל
22 כך נעלה, בכל זאת כדי שהיה
23 וגבר ישראל על עמלק, היו
24 צריכים לענין מיוחד, שירים
25 משה ידו וצריך להבין מהו טעם
26 הדבר?

27 ואיתא מובא על זה במשנה
28 במסכת ראש השנה⁶, וכי
29 ידיו של משה עושות
30 מלחמה כו', אלא בזמן
31 שישאל מסתפלין כלפי
32 מעלה ומשעבדין את לבן
33 לאביהם שבשמים, היו בני
34 ישראל מתגברים במלחמה על
35 עמלק. וגם פזה צריך ביאור,
36

בס"ד. פורים, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

1 והיה¹ פאשר ירים משה ידו וגבר ישראל².

2 וצריך להבין³, הרי במלחמת עמלק היו

3 בני ישראל במעמד ומצב שנה עתה יצאו

4 ממצרים, ששם ראו נסים ונפלאות בגלוי, ועד

5 למעמד קריעת ים סוף שעל זה נאמר⁴ זה אלי

6 ואנוהו, זה דייקא, בפירוש המדרש⁵ שכל אחד

7 ואחד היה מראה באצבעו ואומר זה, שזהו ענין

8 גילוי אלוקות במוחש, ואף על פי כן, כדי שהיה

9 וגבר ישראל, היו צריכים לענין מיוחד, שירים

10 משה ידו. ואיתא על זה במשנה במסכת ראש

11 השנה⁶, וכי ידיו של משה עושות מלחמה כו',

12 אלא בזמן שישאל מסתפלין כלפי מעלה

13 ומשעבדין את לבן לאביהם שבשמים, היו

14 מתגברים. וגם פזה צריך ביאור, מדוע דוקא

15 במלחמת עמלק הוצרכו לזה, ולא במלחמת

16 כיבוש הארץ, אף שלכאורה הייתה מלחמה זו

17 עם עמלק בלבד, מה שאין כן מלחמת כיבוש

(1) מאמר זה הוא המשך למאמר ד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק דש"פ ויקרא, פ' זכור (ספר המאמרים תש"ל ע' ריג ואילך). (2) בשלח יז, יא. (3) ראה גם רד"ה והי' כאשר ירים משה שבערה 18. (4) בשלח טו, ב. (5) שמו"ר ספכ"ג. (6) ספ"ג. (7) יהושע ג, יר"ד. ט, א. (8) ראה ויק"ר פי"ז, ו. (9) שמואל-א טו, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְיִשְׂרָאֵל גו' עָתָה לָךְ וְהִפְתִּיחָה אֶת עֲמֻלְךָ גו', שְׂזוּ הַיְתָה
 2 הַמְלַחֲמָה שֶׁעָשָׂה שְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ עִם אֲגַג מֶלֶךְ עֲמֻלְךָ, וְכֵן עַל דֶּרֶךְ
 3 זֶה הִיא גַם בִּימֵי הַפּוֹרִים שֶׁגַם אִז הֵייתָה זו מַלְחָמָה עִם עֲמֻלְךָ, כְּדֹאִיתָא
 4 כְּמוֹבָא בְּמִשְׁנֵה¹⁰ בְּפוֹרִים קוֹרִין בְּתוֹרָה בְּצִיבּוֹר וַיְבֹא עֲמֻלְךָ¹¹,
 5 וְטַעַם הַדְּבָר, לְפִי שֶׁהָמֵן
 6 הָאֲגַגִּי הָיָה מִבְּנֵי בְּנֵי שֵׁל
 7 אֲגַג מֶלֶךְ עֲמֻלְךָ שֶׁהָיָה מְזַרְע
 8 עֲמֻלְךָ, וְעַד גַּם לְמַחֲמִית
 9 עֲמֻלְךָ שֶׁתְּהִיָּה בְּדָרָא דְּמֻלְכָא
 10 מְשִׁיחָא בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה
 11 [כְּפִירוּשׁ הַתְּרַגּוּם¹² עַל
 12 הַפְּסוּקִים¹³ בְּתוֹרָה, הַמְּסִים אֶת עֵינַי
 13 יוֹבָא עֲמֻלְךָ מְלַחֲמָה לְהוֹי'
 14 עֲמֻלְךָ מְדוֹר דְּדוֹר, דְּקָאִי
 15 שֶׁהִבְטִיחַ 'מְדוֹר דְּדוֹר' מִכּוּחַ (גַּם) עַל
 16 דְּרָא דְּמֻלְכָא מְשִׁיחָא, שְׂאִז
 17 בִּימֹת הַמִּשְׁחָה יְקוּיִים מֵה
 18 שְׂכָתוֹב¹⁴ בְּתוֹרָה שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
 19 הוּא אוֹמֵר מַחָה אֲמָחָה (נֹסֶף
 20 עַל הַצִּיּוּי דְּתַמְחָה¹⁵ הַמְּדַבֵּר אֵל
 21 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) אֶת זְכָר עֲמֻלְךָ,
 22 וּמַחֲמִית עֲמֻלְךָ בִּימֹת הַמִּשְׁחָה תְּהִיָּה
 23 בְּאֹפֶן כּוֹה שְׂאִי זְכָר
 24 לְעֲמֻלְךָ, כְּמוֹבָא בְּפִירוּשׁ
 25 רַש"י¹⁶ (מְמַכִּילְתָּא¹⁷) שְׂמַחֲמִית
 26 עֲמֻלְךָ לְגַמְרֵי הִיא שְׂאִי זְכָר שֶׁ
 27 עֲמֻלְךָ נִזְכָּר אֶפְיֻלוֹ עַל
 28 הַבְּהִמָּה (גְּמֻל אוֹ שׂוֹר כו')
 29 לוֹמֵר בְּהִמָּה זֶה מִשְׁל עֲמֻלְךָ
 30 הַיְתָה], הִנֵּה גַם שָׁם הֵיינוּ כֹּכֵל
 31 הַשְּׂלֵבִים שֶׁל הַמַּלְחָמָה בְּעֲמֻלְךָ עַד
 32 לְמַחֲמִית עֲמֻלְךָ לְגַמְרֵי יִשְׁנֹו עַל דֶּרֶךְ
 33 הַעֲנִין דְּרִים מִשָּׁה יְדוּ, כְּפִי
 34 שִׁיּוּבְר לְחֻלְן.
 35 (ב) וְלִהְבִּין בִּיאוֹר הַעֲנִין, מֵהוּ
 36 הַטַּעַם שֶׁדּוֹקָא בְּמֻלְחָמָה

37 עֲמֻלְךָ הַיְצִרְךָ לְהִיּוֹת הַעֲנִין דְּרִים מִשָּׁה יְדוּ, מֵה שְׂאִין כֵּן
 38 בְּמֻלְחָמָה הַכְּנַעֲנִי כו', כְּפִי שֶׁנִּשְׂאֵלָה הַשְּׂאֵלָה בְּפִרְטוּת יוֹתֵר בְּסַעֲיָ א',
 39 יֵשׁ לְהַקְדִּים בִּיאוֹר הַחִילּוֹק הַהַבְדֵּל (בְּתוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַדְּבָרִים)
 40 שְׂבִין עֲמֻלְךָ לְשִׁבְעַת הָאוֹמּוֹת שְׂאִיָּם הֵייתָה הַמַּלְחָמָה בְּעַת כִּיבוּשׁ
 41 הָאֶרֶץ (שָׁהֵם) שֶׁבַע הָאוֹמּוֹת כְּלָלוֹת
 42 הַשְּׂבָעִים אוֹמּוֹת, כִּי, כָּל אֶחָד
 43 מִשְּׂבָעַת הָאוֹמּוֹת כְּלוּל
 44 מִעֲשָׂר). דְּהִנֵּה¹⁸ כְּתִיב¹⁹
 45 בְּדַבְּרוֹ בְּלַעַם בְּפִרְשֵׁת בִּלְק רֵאשִׁית
 46 גוֹיִם עֲמֻלְךָ, וְהִינּוּ, שְׂאִי עַל
 47 פִּי שְׂיֵשׁ גוֹיִם לְשׁוֹן רַבִּים וְלֹא
 48 רַק גּוֹי אֶחָד, יֵשׁ לָהֶם לְכַלּוֹת
 49 הַגּוֹיִם רֵאשִׁית, שְׂהוּא עֲמֻלְךָ,
 50 וְהָרִי רֵאשִׁית יֵשׁ בּוֹ שְׂנֵי
 51 עֲנִינִים, הָאֶחָד, שְׂהוּא רֵאשִׁית
 52 לָהֶם, אֲכָל לֹא הֵם עֲצָמָם
 53 (שְׂמוּבָדֵל מֵהֶם) וּבְגֻלּל הַמִּיּוֹחָדוֹת
 54 שֶׁלּוֹ הוּא רֵאשׁ לָהֶם), וְהַשְּׂנֵי,
 55 שְׂ(אִי עַל פִּי כֵן לְמִרּוֹת שְׂהוּא
 56 נְבֻדֵל מֵהֶם) יֵשׁ לוֹ שְׂיִיכּוֹת
 57 וְקִישׁוֹר עֲמָהֶם) וְאִינוּ נְבֻדֵל מֵהֶם
 58 לְגַמְרֵי, שְׂלֻכְן נִקְרָא רֵאשִׁית
 59 גוֹיִם, שְׂהוּא הָרֵאשִׁית שְׂלָהֶם
 60 (שְׂהוּא מְקוֹר וְהַתְּחִלָּה לָהֶם).
 61 וְהִנֵּה, יְדוּעַ שְׂכָל הַעֲנִינִים
 62 שְׂלֻמְטָה בְּעוֹלָם הוּא, נִשְׂתַּלְשְׁלוּ
 63 מֵהֶן²⁰, מֵהַעֲנִינִים כְּפִי שְׂהֵם
 64 בְּרוּחָנִיּוֹת לְכָל דְּבַר וְלִכְל עֵינִין
 65 בְּעוֹלָם יֵשׁ שׂוֹרֵשׁ וּמְקוֹר לְמַעְלָה, וּמוֹבֵן

22 וְהִינּוּ, שְׂאִי עַל פִּי שְׂיֵשׁ גוֹיִם לְשׁוֹן רַבִּים, יֵשׁ לָהֶם רֵאשִׁית, שְׂהוּא עֲמֻלְךָ,
 23 וְהָרִי רֵאשִׁית יֵשׁ בּוֹ שְׂנֵי עֲנִינִים, הָאֶחָד, שְׂהוּא רֵאשִׁית לָהֶם, אֲכָל לֹא הֵם
 24 עֲצָמָם (שְׂמוּבָדֵל מֵהֶם), וְהַשְּׂנֵי, שְׂ(אִי עַל פִּי כֵן) יֵשׁ לוֹ שְׂיִיכּוֹת וְקִישׁוֹר
 25 עֲמָהֶם, שְׂלֻכְן נִקְרָא רֵאשִׁית גוֹיִם, שְׂהוּא הָרֵאשִׁית שְׂלָהֶם (שְׂהוּא מְקוֹר לָהֶם).
 26 וְהִנֵּה, יְדוּעַ שְׂכָל הַעֲנִינִים שְׂלֻמְטָה, נִשְׂתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן²⁰, מֵהַעֲנִינִים כְּפִי שְׂהֵם

(10) מגילה פ"ג מ"ו (ל, ב). (11) בשלח יז, ח ואילך. (12) תרגום יונתן בן עוזיאל. (13) בשלח יז, טז. (14) בשלח שם, יד. (15) תצא כה, יט. (16) עה"פ תצא שם. (17) ס"פ בשלח. מכילתא דרשב"י שם. (18) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה זכור גו' עמלק, ד"ה והי' כאשר ירים משה ידו וד"ה ראשית גוים עמלק פר"ת (נדפסו בקונטרס בפ"ע* – קה"ת תשל"ל, ואח"כ בספר המאמרים פר"ת ע' רעה ואילך). (19) בלק כד, כ. (20) ראה תניא רפ"ג.

(* ראה בפתח דבר לקונטרס הנ"ל: כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת ההתוועדויות דש"פ זכור, בטענות פורים וש"פ פרה שנה זו, הואיל לאמר חלקים ממאמרים הנ"ל עם שינויים והוספות.)

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שכן הוא גם לענין עמלק והמלחמה בעמלק. ובפֿרט על פי המבואר
- 2 בדברי חז"ל²¹ על הפסוק¹¹ ויבוא עמלק וילחם עם
- 3 ישראל ברפידים, שרפידים הוא על שם שרפו נחלשו ידיהם
- 4 של בני ישראל באותה שעה מדברי תורה, והיינו, שענין זה שהוא
- 5 ענין של חלישות ורחינת הנה
- 6 הנתינת מקום לויבוא עמלק,
- 7 שזהו פללות הענין המדה
- 8 כנגד מדה²², שפיון שישנו
- 9 הענין דויבוא עמלק בנוגע
- 10 לא-ל זר אשר בקרבך²², כיוון
- 11 שהיצר הרע שבתוך בני ישראל בא
- 12 ותפס מקום וגרם לרפיון מדברי תורה,
- 13 מלחמה של 'גוי' ברוחניות, הנה
- 14 מזה נשתלשל למטה הענין
- 15 דויבוא עמלק כפשוטו מלחמה
- 16 עם גוי בגשמיות. וכן הוא בנוגע
- 17 למלחמה שבני ישראל נלחמו עם
- 18 שאר הגוים, שפללותם של כל
- 19 הגויים הם השבעה אומות
- 20 שכאמור בהם נכללים כל שבעים
- 21 האומות. ומזה מוכן, שעל פי
- 22 ההסברה וההבנה בביאור
- 23 הענין של מלחמת עמלק, וההבדל
- 24 בין מלחמת עמלק והמלחמה עם שבע
- 25 האומות כפי שהוא בעבודה
- 26 הרוחנית בנפש האדם, יובן גם
- 27 בנוגע למלחמת עמלק
- 28 כפשוטו, והחילוק שבינה
- 29 לבין מלחמת השבעה אומות
- 30 בעת כיבוש ארץ פנען פדי
- 31 לחולל בה שינוי, לעשותה ארץ
- 32 ישראל.
- 33 וכיון שפללות העבודה עוברת
- 34 ה' בכלל היא באופן דלאום
- 35 מלאום יאמץ²³, ככתוב בתורה
- 36 לגבי יעקב ועשיו (וכפירוש רש"י,
- 37 "כשזה קם זה נופלי"), היינו שצד
- 38 הקדושה לוחם כנגד הצד של היפך
- 39 הקדושה, הנה הענין האמור של
- 40 מלחמת עמלק ומלחמת שבע האומות
- 41 כפי שהוא בלעומת זה, בצד

ברוחניות. ובפֿרט על פי המבואר בדברי חז"ל²¹

על הפסוק¹¹ ויבוא עמלק וילחם עם ישראל

ברפידים, שרפידים הוא על שם שרפו ידיהם

מדברי תורה, והיינו, שענין זה הנה הנתינת

מקום לויבוא עמלק, שזהו פללות הענין המדה

כנגד מדה²², שפיון שישנו הענין דויבוא עמלק

בנוגע לא-ל זר אשר בקרבך²², הנה מזה

נשתלשל למטה הענין דויבוא עמלק כפשוטו.

וכן הוא בנוגע למלחמה עם שאר הגוים,

שפללותם הם השבעה אומות. ומזה מוכן, שעל

פי ההסברה וההבנה בביאור הענין כפי שהוא

בעבודה בנפש האדם, יובן גם בנוגע למלחמת

עמלק כפשוטו, והחילוק שבינה לבין מלחמת

השבעה אומות בעת כיבוש ארץ פנען פדי

לעשותה ארץ ישראל. וכיון שפללות העבודה

היא באופן דלאום מלאום יאמץ²³, הנה הענין

כפי שהוא בלעומת זה, יובן מפֿמו שהוא

בקדושה, שהרי את זה לעומת זה עשה

האלקים²⁴, והיינו, שיש דוגמתו גם בטוב,

בנפש הקדושה, נפש האלקית של כל אחד

מישראל, שגם בה ישנם שני הענינים, הענין

דגוים, והענין דראשית גוים, אלא שזהו כפי

שהם בקדושה.

א) וכללות הענין בזה, דהנה, יש בנשמה

חלוקה פללית לשני סוגים.

האחד, הבחינה שנקראת ראש שבנשמה,

ובעומק יותר, בחינת המקיף שבנשמה, והשני,

בחינת הפנימי שבנשמה. ובכללות הרי זה מה

שאמרו במדרש²⁵ חמשה שמות נקראו לה, נפש

רוח נשמה חיה יחידה, דנפש רוח נשמה הם

בחינת פנימי שבנשמה, ויחידה הם בחינת מקיף

דנשמה, אלא שחיה ויחידה עצמם

(21) מכילתא עה"פ. וראה ד"ה ויבא עמלק תש"ט (ספר המאמרים תש"ט ע' 34 ואילך). (22) שבת קה, ב. (23) לשון הכתוב – תולדות כה, כג. וראה תניא פ"ט. (24) קהלת ז, יד. וראה תניא רפ"ו. (25) ב"ר ספ"ד. דב"ר ספ"ב. זח"ב קנח, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 אינם 'מקיף' מאותו סוג אלא כל בחינה היא 'מקיף' אחר **שְׁחִיָּה היא**
 2 **מְקִיף הַקְּרוֹב, וְיַחֲדָה היא מְקִיף הַרְחוק** כמבואר בקבלה
 3 והסידות, באורות העליונים יש חלוקה כללית בין אור 'פנימי' שיווד ונמשך
 4 ומתלבש בפנימיות העולמות והנבראים ואור 'מקיף', אור עליון שלמעלה
 5 מהתלבשות פנימית בעולמות ונבראים
 6 וגם כשהוא נמשך ומאיר למטה, הוא
 7 נשאר כמו 'מקיף' מלמעלה, וה'מקיף'
 8 נחלק לשניים 'מקיף הקרוב' שהוא
 9 אמנם 'מקיף' אבל יש לו ישיבות
 10 מסוימת ל'פנימי' (כמו בגדי האדם
 11 שאינם 'פנימיים' כמו המזון החרוד
 12 בתוך הגוף אלא 'מקיפים' על גופו
 13 מבחוץ, אבל הם קרובים אליו
 14 ומתאמים לפי מידתו) ויש 'מקיף'
 15 הרחוק' (המושג לגמרי מהתלבשות
 16 פנימית (כמו הבית שמקיף על האדם
 17 בלי התאמה למידותיו של האדם), וכך
 18 גם בכוחות הנפש יש 'מקיף הקרוב'
 19 שהוא אכן 'מקיף' אבל לא מושגל
 20 לגמרי מהתלבשות פנימית ויש מקיף
 21 הרחוק' שלמעלה מהתלבשות פנימית
 22 לגמרי.
 23 **וַיֵּשׁ לְבָאָר תְּחִילָה** לפני ביאור
 24 'ענין ה'מקיף' על שני הסוגים שבו
 25 **עֲנִינָ שְׁלֵשׁ הַבְּחִינּוֹת** של הכוחות
 26 הפנימיים **דְּנַפֵּשׁ רוּחַ וַיִּשְׁמָה**
 27 **(דָּאף שְׁפָל אַחַד מֵהֶם פְּלוּל**
 28 **מְשַׁלְשֶׁתוֹ, וּבִנְפֵשׁ, לְמִשְׁל, יש גם**
 29 **רוּחַ שִׁבְנֵפֶשׁ וּנְשִׁמָה שִׁבְנֵפֶשׁ הָרִי**
 30 **יִשְׁנֹ גַם עֲנִינֹ שָׁל פֶּל אַחַד**
 31 **מֵהֶם כְּפִי שֶׁהוּא בְּפִנֵי עֲצָמוֹ**
 32 ולא כלול באחרים, ולכן יש מקום לבאר את העניין של כל אחת משלוש
 33 הבחינות הללו בפני עצמה), **הַחֵל מֵהַבִּיאֹר דְּבַחֲיִנַת נְשָׁמָה**,²⁶ כפי
 34 שיוסבר להלן.
 35 **(ד) וְהֶעֱנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה, נַפֵּשׁ הָאֱלֹקִית הָרִי עֵיִקְרָה הוּא עֲנִינָ**
 36 **הַשְּׁכָל,** וכמו שמבואר בספר התניא שעיקר משכנה של הנפש האלוקית הוא
 37 במוח **וְאֵילֹ הַמְּדוּת** שגם הם אכן חלק מהנפש האלוקית אינם עיקרה
 38 והמידות, הרגש, **נולָדִים לְאַחַר זֶה** לאחר העיקר שהוא השכל עצמו
 39 **מֵהַשְּׁכָל, וְגַם אָז,** וגם לאחר שהמידות נוצרו ונולדו וכבר יש רגש

ביאור בדרך אפשר

40 **צָרִיף לְהִיּוֹת הַמוֹחַ שְׁלֵיט עַל הַלֵּב**²⁷ וגם זה מוכיח שהעיקר הוא
 41 השכל ולכן יש להשליט את השכל על הרגש. **וְזֶהוּ עֲנִינָ בְּחִינַת נְשָׁמָה,**
 42 **שֶׁהִיא בְּמוֹחַ**²⁸, **וְעֲנִינָה בְּסִפִּירוֹת** העליונות, באלוקות (שהרי עשר
 43 כוחות הנפש נשתלשלו מעשר הספירות) **הוּא סִפִּירַת הַבִּינָה, וּבְכַחוֹת**
 44 הנפש של האדם **הָאָדָם הוּא** עניינה
 45 של ספירת הבינה, בחינת 'נשמה',
 46 **עֲנִינָ הַהֲבִנָה וְהַשְּׁגָה. וְעַל**
 47 **פִּי הַמְּבּוֹאָר בְּאֲגַרַת הַקִּדְשׁ**
 48 שבספר התניא **דְּבוּר הַמִּתְחִיל**
 49 הפותחת במילים **לְהִבִּין מְשָׁל**
 50 **וּמְלִיצָה**²⁹ **שֶׁבְנֵפֶשׁ הָאֱלֹקִית**
 51 **כָּל הַמְּדוּת** כל הרגשות וכל
 52 התחושות של הנפש האלוקית הן
 53 **לְה' לְבָדוֹ (בְּעֲנִינֵי קְדוּשָׁה**
 54 **בְּלִבְדוֹ), הָרִי עֲנִינָ הַבִּינָה**
 55 **דְּנַפֵּשׁ הָאֱלֹקִית הוּא הַבְּנָה**
 56 **וְהַשְּׁגָה וְתַפְסִיָּה** קליטה שכלית
 57 **בְּעֲנִינֵי אֱלֹקוֹת. וְכִינָ שְׁעִינָ**
 58 **הָאֱלֹקוֹת נַחֲלָק בְּכָלְלוֹת**
 59 לשלושה עניינים כלליים **לְבַחֲיִנַת**
 60 **מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין, בְּחִינַת**
 61 **סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, וְהַבְּחִינָה**
 62 **שְׁלֵמְעָלָה מִמְּמַלָּא וְסוֹבֵב,**
 63 **דְּכוּלָּא קָמִיָּה כְּלָא חֲשִׁיב**³⁰,
 64 כמבואר בחסידות, 'ממלא כל עלמין'
 65 הוא האור האלוקי המתלבש בעולמות
 66 ובנבראים בהתלבשות פנימית כדי
 67 להחיות כל עולם וכל נברא לפי ערכו,
 68 כמו הנפש ש'ממלאה' את הגוף
 69 המתלבשת באברי הגוף, בכל אבר לפי
 70 ערכו, ו'סובב כל עלמין' הוא האור
 71 האלוקי שלמעלה בהתלבשות פנימית בעולמות, והוא 'סובב' ומקיף' על כל
 72 העולמות בשווה ומאיר בכל העולמות ובכל הנבראים במידה שווה, שהרי
 73 איננו מותאם לכל נברא ולכל עולם לפי עניינו ומהותו, והבחינה השלישית
 74 היא בחינה שלמעלה מהעולמות לגמרי 'דכולא קמיה כלא חשיב', שלפניו,
 75 לפני הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, הכול נחשב כ'לא', כאילו אינו קיים כלל,
 76 ובחינה זו היא למעלה מ'ממלא' ואפילו למעלה מ'סובב', וכיוון שההבנה
 77 וההשגה של הנפש האלוקית בענייני אלוקות צריכה להיות בכל שלוש
 78 הבחינות האמורות, **הֵנָּה הַהֲבִנָה וְהַשְּׁגָה הִיא מִן הַקָּל אֶל**

(26) ראה גם ד"ה ראשית גוים עמלק וד"ה זכור במאמרי אדמו"ר האמצעי שמות ח"ב ע' תלה ואילך. ע' תקמג ואילך. ד"ה זכור תרס"ח (ספר המאמרים תרס"ח ע' קמג ואילך). ד"ה והי' כאשר ירים תרצ"ד (ספר המאמרים קונטרסים ח"ב רפח, א ואילך). (27) זח"ג רכד, א. תניא פ"ב (ז, רע"א). ועוד. (28) ראה ראב"ע משפטים כג, כה. (29) קכג, א. (30) ע"פ דניאל ד, לב. זח"א יא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הכָּבֵד, וְהִינּוּ, שְׁמַתְחִיל הָאֵדָם בַּמְצַעוֹת כּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלוּקִית שְׁלוֹ
 2 לְהַתְּבוֹנֵן בְּהַעֲנִין דְּכַח הַפּוֹעֵל הַבוֹרָא בְּנִפְעָל בְּכִרְיָאָה, אֵיךְ
 3 שֶׁהַקֶּב"ה מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם בַּמְצַעוֹת הָאוֹר ה'ממלא כל עלמין'
 4 בְּשֵׁם בַּאֲפֹן דּוּמָה לּוֹה שֶׁהַנְּשֻׁמָּה מְמַלְאָה אֶת הַגּוֹיָה³¹, שְׁזָהוּ
 5 אֵיךְ שֶׁהַקֶּב"ה בְּרָא אֶת הָעוֹלָם לְכָל פְּרָטִי, וְלֹכַל פֶּרֶט
 6 וּפְרֵט יֵשׁ חַיּוֹת מִיּוֹחֶדֶת וּמוֹתָאמֶת לוֹ
 7 וְכִמּוֹ שְׁנֶאֱמַר בְּתַהֲלִים מָה רַבּוֹ
 8 מַעֲשֵׂיךָ הַיְוָי³² וּמָה גְדֻלוֹ
 9 מַעֲשֵׂיךָ הַיְוָי³³ וְזוֹ הַתְּבוֹנָנוּת
 10 וְהַהֲבָנָה וְהַשְׂגָּה ב'ממלא כל עלמין'.
 11 וּמָזָה מֵתוֹךְ הַהֲבָנָה ב'ממלא כל
 12 עַלמין' בָּא אַחַר כֶּף לְהַבְּנָה
 13 וְהַשְׂגָּה בְּעֵינֵי נַעֲלָה יוֹתֵר,
 14 אֵיךְ שֶׁהַקֶּב"ה הוּא סוֹבֵב כָּל
 15 עֲלָמִין, כְּאִמּוֹר לַעֲלֵי וְהִינּוּ הַסִּיבָה
 16 לְכֵן שְׁאוֹר נַעֲלָה זֶה מֵאִיר בְּדֶרֶךְ 'סוֹבֵב'
 17 וְלֹא מֵאִיר בְּעוֹלָמוֹת בְּהַתְּלַבְּשוֹת
 18 פְּנִימִית הִיא לְפִי שֶׁהָעוֹלָם אֵינוֹ
 19 בְּעֵרֶף שְׂיֻכַּל לְהַכִּיל בְּחִינָה זֹו
 20 וְאֵם בְּחִינָה זֹו תֵּאִיר בּוֹ בְּפְנִימוּת, לֹא
 21 יוֹכַל הָעוֹלָם הַמוֹגְבַּל לְהַתְּקִיִּים,
 22 וְכִמּאֲמַר רַז"ל³⁴ הוּא הַקְּדוֹשׁ-
 23 בְּרוּךְ-הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם
 24 וְאֵין הָעוֹלָם מְקוֹמוֹ כְּלוּמֹה,
 25 יוֹכַל לְהַכִּיל אֶת הָעוֹלָם אֲבָל הָעוֹלָם (הַמוֹגְבַּל) אֵינוֹ
 26 יוֹכַל לְהַכִּיל אֶת הָאוֹר הָאֱלוּקִי (הַבְּלִי
 27 גוֹל). וּמָזָה מֵהַהֲבָנָה וְהַשְׂגָּה
 28 ב'ממלא' וְאַחַר כֵּן ב'סוֹבֵב' בָּא
 29 לְהַתְּבוֹנֵנּוֹת וְהַשְׂגָּה בְּעֵינֵי הַשְּׁלִישִׁי
 30 הַנּוֹכַח לְהַבְּחִינָה דְּכוּלָּא קְמִיָּה
 31 כָּלֵא חֲשִׁיב, שְׁלִמְעֵלָה
 32 מִבְּחִינַת מְמַלָּא כָּל עַלְמִין
 33 וְסוֹבֵב כָּל עַלְמִין. וְכָל עֵינֵינִים
 34 אֵלָה הֵם אֲצֵלוֹ אֲצֵל הָאֵדָם
 35 הַמְתְּבוֹנֵן בְּגִדּוּלַת ה' עַל יְדֵי כּוּחוֹת
 36 נַפְשׁוֹ הָאֱלוּקִית בְּאֲפֹן שֶׁל הַשְׂגָּה וְהַבְּנָה וְהַסְּבָרָה, שְׁלֶכֶן עַל שֵׁם
 37 הַהֲבָנָה וְהַסְּבָרָה נִקְרָאת הַבִּינָה (שֶׁהִיא כְּאִמּוֹר בְּחִינַת 'נִשְׁמָה') בְּשֵׁם
 38 פְּנִינִים מְסִבִּירוֹת³⁵ וְכִפִּי שׁוֹסְבֵר עוֹר לְהַלֵּן.

41 וְלְהַעִיר שְׂבִינָה הִיא פְּרָצוּף שְׁלֵם³⁶, 'צִירוֹ' וְדַמּוֹת שְׁמוֹרְכַת מִכָּל
 42 עֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת הַכְּלוּלוֹת זֹו בּוֹ וְלֹא רַק עֵינֵין אֶחָד, וְאֵם כֵּן לְכַאוּרָה אֵין מְקוֹם
 43 לְהַדְּגִישׁ כָּל כֵּךְ אֵת עֵינֵין הַהֲבָנָה וְהַשְׂגָּה שֶׁל בִּינָה, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם בָּאֵן
 44 מְבוֹאֵר שְׂבִינָה עֵינֵינָה הַבְּנָה וְהַשְׂגָּה שׁוֹ הַתְּכוּנָה הַמְּרוּכֵזִית שֶׁל כּוּחַ
 45 הַבִּינָה.
 46 וְעַל זֶה מְבָאֵר בְּמֵאֲמָר³⁷,
 47 דִּבְיוֹר הַמְּתַחִיל וְהִיא כְּאִשֶׁר יָרִים מִשָּׁה
 48 שְׁאוֹר אֲדוּמִ'ר הַרְש"ב בְּשֵׁנַת תְּר"פ
 49 (וְנִדְפַס בִּימֵים הַסְּמוּכִים לְאִמּוֹרֵת מֵאִמּוֹר
 50 זֶה עַל יְדֵי הַרְבֵּי בְּשֵׁנַת תְּש"ל)
 51 שְׂבִינָה יֵשׁ אֲמָנִים כְּמָה
 52 עֵינֵינִים מְלַבֵּד עֵינֵין הַהֲבָנָה
 53 וְהַסְּבָרָה, וְאֲדַרְבֵּהּ, לֹא זֹו בְּלַבֵּד
 54 שְׂבִינָה יֵשׁ עֵינֵינִים נוֹסְפִים אֲלֵא שֶׁהֵם
 55 עֵינֵינִים שֶׁהֵם לְמַעֲלָה לְכַאוּרָה
 56 מְפָנִים מְסִבִּירוֹת (עֵינֵין
 57 הַהֲסְבָּרָה), שְׁהָרִי עֲצָם עֵינֵין
 58 הַסְּבָרָה הַשְּׂכָל פִּירוּשׁוֹ
 59 שְׂמִסְבִּירִים אֶת הַשְּׂכָל עַל יְדֵי
 60 עֵינֵינִים שֶׁהֵם מַחוּץ לְהַשְּׂכָל
 61 (שְׁזָהוּ כָּל מַהוּת עֵינֵין
 62 הַהֲסְבָּרָה, שִׁימוֹשׁ בְּדַבְרִים שְׂמַחוּץ
 63 לְשִׁכְל עֲצָמוֹ כְּדִי לְהַסְבִּיר), כְּלוּמֹר,
 64 יֵשׁ לְהַבְּחִין בֵּין הַשְּׂכָל (הַרְעִיזוֹן הַשְּׂכָל,
 65 הַהֲשִׁכְלָה) עֲצָמוֹ וּבֵין הַסְּבָרָה הַשְּׂכָל
 66 שֶׁהִיא בַּמְצַעוֹת דְּבָרִים וְאִמְצִיעִים
 67 חִיצוֹנִיִּים כְּמוֹ מִשְׁלֵל אוֹ אִמְצִיעַ הַמְּחַשָּׁה
 68 אַחֵרִים וּמָזָה מֵהַדְּבָרִים שְׂמַחוּץ
 69 לְשִׁכְל הַמְּסִבִּירִים אֵת הַשְּׂכָל יוֹכַל
 70 וְצִרִיף הָאֵדָם הַמְּתְבוֹנֵן לְבוֹא
 71 לְהַשְּׂכָל עֲצָמוֹ, וְאַחַר כֶּף
 72 לְבוֹא לְתַמְצִיַת הַשְּׂכָל שֶׁהִיא
 73 הַחֶלֶק הַמְּרוּכֵזִי וְהַעִקְרִי שֶׁל הַרְעִיזוֹן,
 74 וְעַד לְנִקְוֹדַת הַתְּמַצִּיַת³⁸ שֶׁהִיא
 75 הַעוֹמֵק וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הַתְּמַצִּיַת עֲצָמָה,
 76 וְהָרִי עֵינֵינִים אֵלוֹ (הַשְּׂכָל
 77 עֲצָמוֹ עַד לְנִקְוֹדַת הַתְּמַצִּיַת)
 78 הֵם לְכַאוּרָה עֲצָם עֵינֵין הַבִּינָה, פִּינֵן שְׂאִינִים עַל יְדֵי עֵינֵינִים
 79 שְׂמַחוּץ לְהַשְּׂכָל כְּמוֹ עֵינֵין הַהֲסְבָּרָה שֶׁהוּא כְּאִמּוֹר בַּמְצַעוֹת דְּבָרִים
 80 שְׂמַחוּץ לְשִׁכְל עֲצָמוֹ. אֲבָל אֵף עַל פִּי כֵן, לְמִירוֹת שֶׁהַסְּבָרָה הִיא עֵינֵין

(31) מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א. (32) תהלים קד, כד. (33) שם צב, ו. (34) ב"ר פס"ח, ט. (35) ראה תורת חיים בא י, ג. וש"נ. (36) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן מארוז"ל ס"ע ז ואילך. אמרי בינה שער הק"ש פנ"ט. ועוד. (37) ד"ה והי' כאשר ירים משה הנ"ל הערה 18. (38) ראה ספר המאמרים תרנ"ט ע' רמח ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 חיצוני ביחס לשכל עצמו נקראת הבינה בשם הקשור עם ענין
 2 ההסברה (והוא השם פנים מסבירות) דוקא, ומזה מוכח
 3 שעיקר ענין הבינה (שזהו מה שנקרא בשם נשמה), הוא
 4 דוקא ענין ההסברה, הקשורה עם הבנה והשגה ותפיסה.
 5 וכמו שהיא גם בענין
 6 החכמה שכוח השכל (והוא השלב
 7 הקודם לבינה והנעלה יותר מבינה)
 8 שנקראת פנים מאירות³⁵,
 9 שאור שנקרא יום³⁹ ככתוב
 10 אודות מעשה הבראה 'ויקרא אלוקים
 11 לאור יום' הוא המושג 'יום' ענין
 12 הגילוי⁴⁰, אף על פי שישנו
 13 גם ענין החכמה כפי שהוא
 14 למעלה מגילוי (בחכמה עצמה
 15 יש דרגה שהיא למעלה ממדריגת
 16 החכמה כפי שבאה באופן
 17 של אור וגילוי), שהרי כל
 18 גילוי קשור עם פלי שמכיל את
 19 הגילוי וקולט אותו, ואילו חכמה
 20 מצד עצמה ענינה הוא אור
 21 בלי פלי⁴¹ ואם כן, החכמה כפי
 22 שהיא אור וגילוי אינה עיקר מעלת
 23 החכמה, ומכל-מקום החכמה נקראת
 24 'פנים מאירות' שהוא שם שניתן לה על
 25 שם האור והגילוי כשם שבינה נקראת
 26 'פנים מסבירות' למרות שענין ההסבר
 27 הוא לא עיקר ענינה ומעלתה של
 28 הבינה.
 29 וכללות הענין בזה,
 30 שבספירות העליונות, למעלה
 31 באלוקות (ומזה נשתלשלו הדברים כפי
 32 שהם בכוחות הנפש) נקראת
 33 החכמה בשם פנים מאירות,
 34 והבינה נקראת בשם פנים
 35 מסבירות, כי, חכמה בערך
 36 ביחס אל הבינה היא כמו אור
 37 בלי פלי כי חכמה היא הארה של
 38 נקודת הענין לפני ההסתעפות לפרטים
 39 ואכן את החכמה כשלעצמה אי אפשר
 40 לקלוט ולהכיל, ולכן נקראת
 41 החכמה פנים מאירות, על שם ענין האור, מה שאין פן

בינה נקראת פנים מסבירות, על שם ענין ההסברה על ידי
 ענין שמחויץ ממנה, בדוגמת הפלי שהוא מחויץ להאור
 ומשמש כאמצעי לקלוט ולהכיל את האור.
 ובכל אופן, ענין הנשמה מבין הדרגות נפש רוח נשמה שהם הכוחות
 הפנימיים של הנפש הוא ענין הבינה.
 (ה) וענין הרוח שבשלוש הבחינות
 האמורות נפש רוח נשמה הוא בלב
 (שהרי נשמה היא במוח,
 ורוח הוא בלב)²⁸, שאף שגם
 ענין הרוח הוא כלול מכולם
 (כנ"ל סעיף ג') שכל ענין
 מהשלושה, נפש רוח נשמה כולל
 מכולם אבל עם זאת יש לו את ענינו
 המיוחד לו), הרי עיקרו של ענין
 הרוח הוא ענין המדות. ואף
 שבמדות שבלב יש לא רק
 מדות טבעיות שהן אכן מידות
 שבלב, שכל ענין המחויץ אינו
 אלא לגלותן⁴² ולעורר אותן
 לצאת מההעלם אל הגילוי, אבל הן
 מידות שקיימות בלב מטבעו, אלא
 במידות שבלב יש גם מדות
 נצלות יותר, שנוגדו ונוצרו מן
 המחויץ, ועד לפנימיות
 המדות שהם כמו פנימיות
 המחויץ⁴³ כמבואר בחסידות שיש
 מידות שנוצרו ונוגדו מהסיכום
 והמסקנה של ההתבוננות השכלית
 וכיוון שזו רק חיצונית השכל, גם
 ההתפעלות במידות היא בהתאם לזה
 ויש מידות שהן תוצאה מהעומק
 והפנימיות של השכל ובאופן כזה
 מורגש ומאיר במידות עצם המחויץ
 ואין זו התפעלות שמחויץ לעצם הדבר
 (ועל דרך מה שנתבאר לעיל
 שבבינה יש ענין נעלה יותר
 מאשר פנים מסבירות אבל מכל
 מקום הבינה נקראת דוקא בשם זה),
 מפל מקום, למרות שבמידות יש
 עניינים יותר פנימיים ויותר נעלים
 מהרגש הגלוי של מידות שבלב עיקר ענין הרוח נקרא על שם

(39) בראשית א, ה. (40) ראה תו"א יתרו סז, ג. ובכ"מ. (41) ראה ספר המאמרים תרע"ח ע' שסו. וראה מקומות שצויינו בהערות 78-77. (42) ראה ספר המאמרים תרס"ה ע' כ ואילך. (43) ראה שם ע' מג. המשך תרס"ו ע' קעד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המדות שבלב, שְׁזָהוּ עֲנֵן הַלֵּב שָׁבוּ הוּא מִשְׁפַּן הַמְדוּת, 2 כפי שממשיך ומבאר את טעם הדבר.

3 וְהַעֲנֵן בְּזָה, דְּהִנְהוּ, הֵן אִמַּת שְׁשֵׁשׁ מְדוּת שְׁצָרִיכִים לְבוֹא 4 מִן הַמּוֹחִין עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוּת וְהַשְׂגָּה וְלֹא הַתְּהַלֵּךְ הַזֶּה שֶׁתְּחִילָתוֹ 5 בַּהֲתְבוּנָנוּת בְּמוֹחַ, הַמִּידוּת הַלְלוּ אֵין

6 לֹא יִתְהוּ, מְפַל מְקוֹם, עֵינֵי 7 עֲנֵן הַלֵּב הוּא לֹא מֵה שֶׁהַלֵּב 8 מִקְבֵּל מֵהַמוֹחַ אֲלֵא כְּפִי שֶׁהַמְדוּת 9 הֵם בְּעֶצְמָם, וְהַמּוֹחִין הֵם רַק 10 טְפִלִּים לָהֶם וְהַמְקוֹם וְהַחֲשִׁיבוֹת 11 שֶׁל הַמּוֹחִין לְגַבֵּי הַמִּידוּת כְּפִי שֶׁהֵן 12 מִצַּד עֲצָמָם, מִצַּד טְבַע הַלֵּב, הִיא כְּטַפֵּל 13 בִּיחַס לְעֵינֵי, וְעַד כִּי מוֹדַגְשֵׁת 14 (בְּכַחֲנָה זֶה שֶׁל הַלֵּב, דְּרַגַּת יְרוּחַ) 15 הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל הַמִּידוּת עֲצָמָן 16 שְׁאֵפִילוּ כְּשֶׁלֵּא מְדוּבָר עַל מִידוּת 17 מִצַּד טְבַע הַלֵּב אֲלֵא כְּפִי שֶׁהַמְדוּת 18 נִמְשָׁכִים מִן הַמּוֹחִין, וְנוֹלְדִים 19 וְכֵל הַתְּהוּוֹתָן הִיא עַל יְדֵי 20 הַהֲתְבוּנָנוּת וְהַשְׂגָּה, הִנְהוּ 21 לְאַחֵר זֶה לְאַחֵר שֶׁהַמִּידוּת כְּבֹר 22 נִמְשָׁכוּ וְנוֹלְדוּ נְעֻשִׁים מִידוּת אֵלוֹ 23 שֶׁנוֹלְדוּ מֵהַהֲתְבוּנָנוּת עֲנֵן בְּפִנֵּי 24 עֲצָמוֹ, וְעַד שִׁיכּוּלִים הַמִּידוּת 25 הַלְלוּ לְהִיּוֹת בְּתוֹקֶף גְּדוֹל יוֹתֵר 26 מֵאֲשֶׁר הַמּוֹחִין שֶׁהֵם הַמְקוֹר 27 הַמְּוֹלֵדִי אֵת הַמִּידוּת (בְּמִבּוֹאֵר 28 בְּאַרְבָּעָה בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת⁴⁴) 29 וְזֶה מְדַגֵּשׁ יוֹתֵר שְׁנֵינֵי הַמִּידוּת, אֵף 30 שֶׁהוּא כּוֹלֵל גַּם בְּחִינַת אַחֲרוֹת, וְאֵף 31 שֶׁהַגִּילּוּי אוֹ אֵפִילוֹ הַתְּהוּוֹת שֶׁל 32 הַמִּידוּת הוּא מֵהַמּוֹחִין, אַחֲרֵי הַכוֹל 33 עֲנִינִים הַעֵינֵי שֶׁל הַמִּידוּת הוּא עֲנִין 34 בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, עֲנִין הַרוּחַ.

35 וְעוֹד זֹאת, וְיֵשׁ הַרְגֵשָׁה נּוֹסֶפֶת עַל 36 תּוֹכֵן עֲנִין הַמִּידוּת עֲצָמוֹ, כְּמִידוּת 37 שֶׁבִּלְב, בְּמִבּוֹאֵר לְפַעֲמִים⁴⁵

38 שְׁאֵפִילוּ בְּנוֹגַע לְמְדוּת שֶׁנוֹלְדוּ מִן הַמּוֹחִין וְלֹא הִיוּ 39 מֵתְעוֹרוֹרוֹת כִּלְלֵי אֵי אֲפֶשֶׁר לּוֹמַר שֶׁכֵּל מְצִיאֹתָן אֵינָה אֲלֵא מִן 40 הַמּוֹחִין (וְלֹא שִׁיךְ לּוֹמַר שֶׁמְצִיאֹתָן הִיא רַק מִן הַמּוֹחִין, לֹא רַק לְגַבֵּי 41 הַמּוֹחִין עֲצָמָן שֶׁבְּמִהוּוֹתָן הֵן דְּבַר שׁוֹנֵה וְרוֹחוֹק מִמִּידוּת וְלִכֵּן מוֹבֵן שֶׁאֵין לִיחַס 42 לוֹ מִידוּת אֲלֵא הַדְּבַר נִכּוֹן שֶׁאֵי אֲפֶשֶׁר לּוֹמַר שֶׁכֵּל מְצִיאֹתָן הַמִּידוּת הִיא רַק מִן

הַמּוֹחִין אֵפִילוֹ מְדוּת שְׁבִשְׁכָל, כְּפִי שֶׁהַמְדוּת הֵם בְּמּוֹחִין 43 שֶׁעַל בְּחִינָה זֹה שֶׁבְּמּוֹחִין, מִידוּת שְׁבִשְׁכָל, לְכַאוּרָה יוֹתֵר רֵאוּי לִיחַס אֵת 44 הַמִּידוּת לְכֹל לּוֹמַר שֶׁכֵּל מְצִיאֹתָן הוּא מֵהַמּוֹחִין), דָּאֵם כֵּן, כִּי אִם כֹּל 45 מְצִיאֹתָן הַמִּידוּת הִיא אֵין מֵהַשְׁכָּל אֵיךְ יִתְכַּן שֶׁתְּהִיָּה מְצִיאֹתָן שֶׁל 46 הַמִּידוּת מְצִיאֹתָן שֶׁהַמְהוּוֹת וְהַגְּדִירִים 47 שֶׁלָּהּ הִיא הַיִּפְךָ מֵהַמּוֹחִין 48 (שְׁהָרִי בֵּין מּוֹחִין לְמִידוּת יֵשׁ 49 הַבְּדִלִים הַמְהוּוִים מּוֹחִין הֵם 50 לְעֶצְמוֹ וּמְצִיאֹתָן הַזּוֹלָת עֲלוּלָה 51 לְהַפְרִיעַ וְלִמְנוַע רִכּוּז וּמְדוּת הֵם 52 לְזוֹלָתָה כְּמוֹ לְמַשֵּׁל מִידַת הַחֲסָד 53 וְהַשְׁפַּעָה וְהַנְחִינָה שִׁישׁ לֵה מְקוֹם רַק 54 לְגַבֵּי הַזּוֹלָת, יְעוֹד הַבְּדֵל מְהוּוֵי בֵּין 55 מּוֹחִין לְמִידוּת, הַמּוֹחִין הֵם 56 בְּנוֹעַם וּבְשִׁקְטָה וּבִישׁוּב הַדַּעַת 57 דְּוֹקָא, וּמְדוּת הֵם דְּוֹקָא 58 בְּרַעֲשׁ וּבִסְעָרָה (שְׁטוּרַעַם) 59 מִתּוֹךְ הַתְּפַעּלוֹת וְהַתְּרַגְּשׁוֹת), 60

וּבְכָל אֹפֶן, כְּלָלוֹת עֲנִין הַמִּידוּת הוּא 61 בְּעֵיקַר עֲנִין הַקְּשׁוֹר בִּלְב, לְמִירוֹת 62 הַקְּשׁוֹר וְהַשִּׁיכוֹת שֶׁל הַמּוֹחִין לְהַתְּגַלּוֹת 63 אוֹ אֵפִילוֹ לְיִלְדוּת וְהַתְּהוּוֹת הַמִּידוּת, וְרַק 64 נוֹתֵר לְבַאֵר אֵיךְ יִיתְכַּן שֶׁהַמִּידוּת הֵן 65 מְהוּוֹת אַחֲרַת לְגַמְרֵי מֵהַמּוֹחִין, וְהִרֵי סוֹף 66 סוֹף לְמוֹחִין יֵשׁ תְּפִקִּיד חֲשׁוֹב בְּגִילּוּי 67 וּבַהֲתְהוּוֹת הַמִּידוּת.

68 אֵף הַעֲנֵן הוּא, שֶׁהַסִּיבָה לְכַף 69 שֶׁהַמְדוּת נְעֻשִׁים מְצִיאֹתָן 70 בְּפִנֵּי עֲצָמָה נִפְרַדַּת מִמְצִיאֹתָן 71 הַמּוֹחִין הַקְּשׁוּרָה עִם רוּחַ 72 שְׁבִלְב, אֵף עַל פִּי שֶׁנוֹלְדִים 73 הַתְּהוּוֹת הַמִּידוּת הִיא מִן הַמּוֹחִין, 74 הִיא, לְפִי שְׁאֵין זֶה הַתְּהוּוֹת 75 הַמִּידוּת מֵהַמּוֹחִין בְּאוֹפֵן 76 שֶׁהַמּוֹחִין צְרִיכִים לְפַעוֹל 77 עֲנֵן חֲדָשׁ לְגַמְרֵי שְׁקוּדִים לִכֵּן לֹא 78 הִיָּה קִיָּם כִּלְלֵי, פִּי, עֲנֵן הַמְדוּת 79

יִשְׁנוּ כְּבֹר מִן הַמּוֹחִין וְכֹבֵר נִמְצָא וְקִיָּם בְּחֵלֶק הַנְּשָׁמָה שְׁנִקְרָא 80 בְּשֵׁם רוּחַ, אֲלֵא שֶׁהֵם בְּהַעֲלֵם וְהַסְתֵּר (וּלְמוֹחִין יֵשׁ תְּפִקִּיד בְּהַבָּאָה 81 הַמִּידוּת מִן הַהַעֲלֵם אֵל הַגִּילּוּי), אֲבָל גַּם שֵׁם עוֹד בְּהִיוֹתָם בְּהַעֲלֵם, קוּדִים 82 הַגִּילּוּי הָרִי הֵם בְּשִׁלְיִמוֹת צְרוּרָתָם כְּפִי שֶׁהֵם מִצַּד הַרוּחַ 83 שְׁבִלְב (וְלֹא מִצַּד הַנְּשָׁמָה שְׁבִמּוֹחַ), וְלִכֵּן הִנְהוּ גַּם הַמְדוּת 84

(44) ראה המשך תער"ב ח"א ע' תקיב ואילך. (45) ראה ספר המאמרים תרנ"ה ע' קפב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והמצוות, מלשון צוותא וחבור, הן האמצעי שרכבו יכול האדם להתחבר
 2 ולהידבק אל הקדוש-ברוך-הוא, וכן בנוגע ליראה שהיא שורש
 3 לשס"ה מצוות לא תעשה" כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים
 4 הקדוש-ברוך-הוא או יראה פנימית מזו שמתבושש מגדולתו למרות עיני
 5 כבודו... אכל מכל-מקום העיקר של
 6 בחינת הנפש הוא המעשה בפועל
 7 דווקא, כי נוסף לךך שמבחינה
 8 מעשית אין הכרח שהמעשה יהיה
 9 מתוך אהבה ויראה דווקא כיון
 10 שהמעשה בפועל דקיום
 11 המצוות, ללא ההידור באופן
 12 של קיום אמיתי וחיית כו'
 13 (שעל כך מדובר בספר התניא), יכול
 14 להיות גם ללא אהבה ויראה,
 15 הגה גם פאשר קיום המצוות
 16 הוא מתוך אהבה ויראה, הרי
 17 עיקר הענין בזה אינו אהבה
 18 ויראה מצד עצמם, בתור רגש
 19 שבלב פי אם שמצד האהבה
 20 ויראה נעשה קיום המצוה
 21 באמת ונמצא שבסופו של דבר עיקר
 22 הדרגש הוא על המעשה בפועל.
 23 ז) והנה פל ענינים אלו
 24 (נשמה שבמות, רוח שבלב
 25 ונפש שבפכד שהם, כאמור,
 26 כללות הכוחות הפנימיים מבין כוחות
 27 הנפש), יכולה ומוכרחת
 28 הנשמה למסור אותם
 29 לאלקות (שהרי זוהי
 30 שליחותה של הנשמה בעולם,
 31 והשליחות היא באופן של ירידה
 32 ממקורה ושורשה למעלה באלוקות
 33 שהוא גבוה ונעלה מאד להתלבש בגוף
 34 גשמי בעולם הזה שהוא העולם
 35 התחתון ביותר אלא שירידה גדולה זו
 36 היא צורך עליה כדי שעל ידי מילוי
 37 שליחותה כאן למטה תעלה הנשמה
 38 בעלייה גדולה, לבחינה נעלית יותר מזו
 39 שבה הייתה קודם הירידה). והיינו,
 40 שאף שהנשמה בהיותה למטה היא רחוקה מאלקות כי הגוף
 41 הגשמי בו היא מלובשת והעולם הזה הגשמי בו היא נמצאת מעלימים
 42 ומסתירים על האלוקות, מפל מקום, למרות הריחוק, ביכלתה של

1 שנולדים מן המוחין יכולים לבוא באופן שהוא היפך טבע
 2 המוחין כמבואר לעיל שהמוחין הם לעצמו והמידות זולת, והמוחין הם
 3 בשקט והמידות הן ברעש. וזהו פללות ענין הרוח שבלב, שהוא
 4 ענין המדות.
 5 ו) וענין הנפש שבכוחות הנפש
 6 נפש, רוח, נשמה הוא בפכד²⁸,
 7 שהוא ענין המעשה בפועל
 8 (שהוא עיקר הענין של בחינת
 9 הנפש, אף שיש בו ענינים
 10 נוספים שהרי כל בחינה משלוש
 11 הבחינות נפש רוח ונשמה כלולה גם
 12 מהבחינות האחרות, קשם
 13 שנתבאר לעיל בנוגע לנשמה
 14 ורוח שהענין העיקרי של בחינת
 15 נשמה הוא הבינה והענין העיקרי של
 16 בחינת רוח הוא המידות ועל שם ענין
 17 עיקרי זה נקראת אותה בחינה בשם זה,
 18 על אף שיש בה גם ענינים נוספים),
 19 להתנהג במעשה בפועל באופן
 20 דסור מרע והיות מלעבור על
 21 מצוות לא-תעשה ועשה טוב⁴⁶
 22 קיום מצוות-תעשה, ועד הזהירות
 23 במעשה בפועל היא באופן כזה שאי
 24 אפשר לא ייתכן להיות באופן
 25 אחר מלבד לקיים רמ"ח
 26 מצוות עשה ולשלוף לחלוטין
 27 ולברוח משס"ה מצוות לא
 28 תעשה, ולהתנהג בפועל אך ורק
 29 כפי רצון הבורא. ויש בזה
 30 בקיום המצוות גם פן אהבה
 31 ויראה שהם רגשות שבלב, אבל מכל
 32 מקום העיקר של בחינת רוח שבכב
 33 הוא המעשה בפועל ולא הרגש, כי
 34 אמנם יש קשר ישיר בין אהבה ויראה
 35 לקיום המצוות כמבואר בפניא⁴⁷
 36 שהאהבה היא שורש פל
 37 רמ"ח מצוות עשה, ובלעדה
 38 ללא אהבת ה' אין להם למצוות
 39 עשה קיום אמיתי, וגם אם יש
 40 קיום מצוות בפועל אין זה 'קיום אמיתי',
 41 האהבה כו' (כהמשך הלשון בתניא), "האהבה את שם ה' וחספן לדבקה
 42 בו באמת" ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פיקודין..."

(46) תהלים לד, טו. לו, כז. (47) פ"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

כביכול, הוא עצמו 'מבין' וזאת על ידי התורה, שנסעפה משורשה ומקורה למעלה בחכמתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו ויורה פמה מדרגות מדרגות רבות עד שנתלבשה בצירופי אותיות מילים גשמיות בדיו על הקלף היינו במציאות גשמית מוחשית, כדי שכל נשמה בכל רמה ובכל דרגה תוכל להגיע לזה להבנה והשגה בתורה, ולכן בגלל הירידה של התורה למטה והאפשרות שניתנה לשכל אנושי להבין ולהשיג את התורה האלוקית, ביכלתה של הנשמה להגיע בעניני עבודתה בעבודת ה' שלה תהיה 'ניעה' והשפעה, כביכול, לא רק עד ספירת הבינה אלא למעלה מעלה מזה עד להעצמות כו'.

ועוד זאת, בנוסף לאמור לעיל שלנשמה יש כוח, וגם הכרח, למסור את כל העניינים והכוחות הפנימיים שלה (נשמה – בינה, רוח – מידות, נפש – מעשה) לעבודת ה' ובוה היא ממלאת את שליחותה, יש לכך היבט נוסף ששלושה עניינים אלו, הן הנשמה שבמות, הן הרוח שבלב והן הנפש שבפכד, קשורים עם אברים פרטיים, ומתלבשים בהם ופעולתו של כל אחד מהם היא באמצעות אבר פרטי מסויים, ועד שבכח הקדוש-ברוך-הוא המפליא לעשות⁴⁹ הרי הם כוחות הנפש מתאחדים עמהם עם האברים למציאות אחת, שמזה גופא מהעובדה שכוחות אלה מתלבשים באברים עד כדי כך שמתאחדים עמהם מוכח שזהו ענין של כח פנימי, שהרי דוקא כח פנימי יכול לבוא בהתלבשות והתאחדות כו'.

וכיון שזהו כח פנימי, שקשור עם תפיסה והשגה, מדידה והגבלה, הרי מוכן, שהאדם בעבודתו על פי טעם ודעת, יש לו שליטה על

הנשמה להשיג ולהפוס עניני אלקות על ידי בחינת הבינה, בחינת נשמה, ובאופן שיומשך במדות שבלב בחינת רוח, ועד למעשה בפועל בחינת נפש, ועד כדי כך הדבר פועל עליו בנשמה שביכלתה להשיג לא רק עניינים שלמעלה מבינתה ענין הבינה כפי שהוא בנשמה, אלא למעלה אפילו מענין הבינה כפי שהוא למעלה באלוקות, כי ההבנה וההשגה של הנשמה באלוקות (על ידי הפעולה של כוח הבינה) היא בדרגות שלמעלה מספירת הבינה שלכן, בגלל שהנשמה מוסרת את כוח הבינה, בחינת נשמה, להשגה באלוקות, הנה הציווי על ענין ההבנה וההשגה של האדם באלוקות, ובלשון הכתוב בדברי הימים (דברי דוד המלך לשלמה בנו) דע את אלקי אביך⁴⁸, הוא, לא רק על ההבנה וההשגה בעניני האלוקות עד ספירת הבינה (והעניינים הקשורים עמה עם ספירת הבינה) אלא צריך להיות הלמוד בעניני אלוקות ועד לאופן של השגה ותפיסה שהדברים יהיו מובנים וייקלטו בשכל האדם גם בבחינת

הקמה הספירה הראשונה, הקודמת במעלתה לספירת הבינה וכתר וגם בבחינת כתר עליון שלמעלה גם מהחכמה עד למעלה מעלה כו'.

וטעם הדבר הסיבה לכך שההבנה וההשגה של הנשמה באלוקות היא לא רק בספירת הבינה אלא גם בספירת החכמה וגם למעלה מעלה, כאמור, הוא, הן מצד שורש הנשמה בעצמותו יתברך הנשמה מורשת בעצמות ומהות הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שנעלה אין שיעור מהספירות. ומאחר וזהו שורש הנשמה, מוכן שההבנה וההשגה שלה בעניני אלוקות לא נעצרת בספירות אלא היא גם למעלה מעלה מהספירות, והן מצד זה שבעצמותו יתברך צמצם את עצמו להיות מבין בבינה כו', ספירת הבינה היא אמנם אחת מהספירות אבל בתוכה עצמות האלוקות צמצם עצמו שדרכה יהיה,

(48) דברי הימים-א כח, ט. (49) ראה רמ"א או"ח ס"ו סוס"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 על פי טעם ודעת, עבודה שעל פי השכל וההיגיון, יש לו לאדם
 2 שליטה על זה, ובזה היא כל הכוחות לעבודת ה' היא כל
 3 עבודתו, שמוטל עליו החיוב לפעול שהנשמה והרוח
 4 והנפש שלו יהיו קשורים באלקות, לנצל כל עניניהם
 5 ולהשתמש בכל הכוחות הפנימיים
 6 שיש לו לאלקות, ולהיות 1
 7 מושללים מפל דבר שאינו 2
 8 אלקות ולא להשתמש בכוחות הללו
 9 כלל לשום דבר שאינו קשור ישירות
 10 לעבודת ה'.
 11 (ח) אך מלבד כוחות הנפש שהם
 12 כוחות פנימיים, כמבואר לעיל
 13 באריכות, שהם הבחינות נשמה, רוח
 14 ונפש ישנם גם הבחינות דתיה
 15 ויחידה שבנפש, שנקראים
 16 מקיפים שבנפש, והם אינם
 17 קשורים עם אבר פרטי,
 18 באופן של התלבשות אלא
 19 פעולתם היא בכללות הגוף כשוה,
 20 ועל אחת כמה וכמה אם הקשר
 21 של הכוחות המקיפים עם הגוף הוא לא
 22 באופן של התלבשות באברים, כודאי
 23 וכודאי וזוהו לא באופן של
 24 התאחדות עם אברי הגוף, וכפי
 25 שממשך ומבאר.
 26 והענין בזה, דהנה, נתבאר
 27 לעיל (סעיף ד') בענין
 28 החכמה, שנקראת בשם פנים
 29 מאירות, ולא פנים מסבירות
 30 שהוא תואר של הבינה, להיותה כי
 31 החכמה היא אור בלבד, בלי כלי
 32 ונהיגו, שאף על פי
 33 שהחכמה מצד עצמה יש לה
 34 גם ענין של כלי שהרי כל
 35 הספירות מאירות ומתגלות ופעולות
 36 בדרך של אורות בכלים (אלא
 37 שזהו כפי שענין הכלי הוא מצד חכמה ולא כמו דבר שמוחזן
 38 לחכמה)⁴¹, מפל מקום, בענין אל הבינה הרי היא החכמה
 39 אור בלבד, שאינו קשור עם כלי כי חכמה היא אור שלא מתלבש
 40 ולא נקלט אלא הארתה היא ככרך המבריק]. וכשם שהוא למעלה,
 41 בספירת החכמה האלוהית כן הוא גם למטה בנפש האדם, שבחינת
 42 החכמה שבשכל האדם אינה קשורה עם אבר פרטי ולא מתלבשת

באבר מסויים כמו שאר הכוחות, שכן האברים הם הכלים שבהם מתלבשים
 כוחות הנפש ואילו החכמה היא כאור ללא כלי. ומה שנתבאר שמשפך
 המוחין הוא במוח שהוא אבר מסויים בגוף, המענה על כך הוא שאכן
 המוחין כוללים גם את החכמה אבל מכל-מקום המבואר שהשכל מתלבש
 באבר המוח בדומה להתלבשות שאר
 כוחות הנפש באברי הגוף הרי זה
 בעיקר בנוגע לבינה, חלק
 המוחין שבו עיקר ההבנה וההשגה
 מה שאין פן החכמה היא
 באופן מקיף וכפי שהוסבר במאמר
 הקודם (דיבור המתחיל וזכור את אשר
 עשה לך עמלק שנאמר בשבת פרשת
 תרומה שנה זו תש"ל, ומאמר זה הוא
 בהמשך אליו שכל עניין הכוחות
 הפנימיים מתחיל מכוון הבינה, ההבנה
 וההשגה, ואילו ענין החכמה, ההברקה
 והנקודה של הענין, 'אינו מודריגת
 הפנימיות עדיין שהרי ענין הפנימיות
 היינו שהאדם הוא בעל הבית על זה,
 מה שאין כן ההברקה הרי אינו בעל
 הבית על זה... ולכן אין זה בחינת
 הפנימיות עדיין אלא זהו ענין המקיף,
 ורק ענין ההבנה וההשגה, בחינת
 בינה, שהוא ההתפשטות לפרטים כו'
 שהאדם הוא בעל הבית על זה, הנה
 מזה מתחיל ענין הפנימיות. ועל
 אחת כמה וכמה בנוגע לענין
 הרצון ואם החכמה שהיא חלק
 מכוחות השכל היא 'מקיף', כודאי
 שכוח הרצון שהוא כוח כללי שלא
 מתלבש באבר פרטי, הרי הוא ענין
 'מקיף'.
 וכן הוא בנוגע לבחינת חיה,
 שהוא ענין החכמה, כמו
 שנאמר⁵⁰ בקהלת והחכמה
 תחיה והרי זה רמז לשייכות של
 חכמה לחיה, והיגו, שאין זה החכמה ענין השכל כפי שבא
 בהבנה והשגה ותפיסה שדבר זה הוא, כאמור, רק בבינה, אלא רק
 נקודה ראשונית בלבד, ועד וכל כך גדלה מעלת החכמה כמו שכתב
 רבינו הזקן פתניא⁵¹ לגבי החכמה האלוהית, ספירת החכמה (וכאמור
 עשר הכוחות שבנפש האדם 'נשתלשלו' מעשר הספירות), בשם מורו
 הרב המגיד ממעורטש, שבחינת החכמה היא הספירה המבטאת

(50) קהלת ז, יב (ושם: החכמה). (51) פל"ה בהגהה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דרך משל הביור של הגבינה מה שנברר האוכל מתוך הפסולת דהיינו מן
 2 הקום ומי חלב ונעשה גבינה והיינו על-ידי עור הקיבה שנותנים בה כידוע.
 3 והנה עצמיות הטעם של עור הקיבה אינו נמצא ונרגש לא בהגבינה ולא
 4 בהקום... אף-על-פי-כן הוא פועל הביור שמתברר האוכל מהפסולת וישתנה
 5 למעלותא. וכך הוא ענין בחכמה
 6 אתברירו שמברר הביורום שיהיה
 7 נפרד הטוב מן הרע. מה שמקום היה
 8 הטוב מעורב ברע לכן לא היה בו טעם
 9 על דרך משל ועל-ידי החכמה נעשה
 10 הביור ויפורדו הסיגים והפסולת או
 11 נתגלה הטוב כו'. וזהו גם כן ענין
 12 המלח שהמלח מפליט הדם מן הבשר
 13 שמברר הפסולת מן האוכל לפי
 14 שורשו מגבורות דאבא [בחינת
 15 החכמה נקראת 'אבא' דבכחמה
 16 אתברירו ולכן אף שבעצמו אין בו
 17 טעם, עם כל זה הוא פועל טעם
 18 בהבשר. על דרך הביור וטעם הגבינה
 19 על-ידי המחבץ כו'"). הנה אף
 20 ש'החכמה פועלת ענין
 21 הביור, הרי פעולת הביור עצמה
 22 היא הוכחה שלגבי בחינת החכמה יש
 23 מציאות שלא מבוררת ולא מתוקנת
 24 עדיין ש'צריכים לבררה, ורק
 25 אלא מצד מעלת החכמה
 26 ש'ענינה ביטול נעשה הביור
 27 לאמיתתו והדבר המתברר אכן מגיע
 28 לחיקונו האמיתי, אבל עדיין יש צורך לפעול ענין הביור בדבר
 29 שטרם התברר, או לבטל את היש בדבר שטרם התבטל כו', ומזה
 30 גופא מזה עצמו שהחכמה עוסקת בביור ובביטול ענינים שעדיין לא הגיעו
 31 לחיקונם מוכח שזוהי דרגא שיש לה איזה שייכות למציאות
 32 היש ולהדבר המתברר ונמצא אם כן שהביטול של החכמה שבנפש
 33 (עם היותו שייך לענין המקיף שלמעלה מענין הפנימי, כמבואר לעיל) עדיין
 34 אינו הביטול המושלם.
 35 וממשיך ומבאר שקים היבט נוסף בו מצד אחד הביטול בחכמה הוא ענין
 36 נעלה ביותר, אך מצד שני אין זה ביטול בתכלית השלימות.
 37 ובענין האין בלשון החסידות, הביטול של הישות והמציאות נקרא 'אין'
 38 ומצינו שענין זה של 'אין' שייך במיוחד לחכמה (וכפי שנרמז בלשון הכתוב
 39 באיוב ש'החכמה מאין תמצא⁵²'), ואם כן לכאורה בחכמה יש תכלית
 40 הביטול, אבל מצד שני הרי אין זה 'אין' של החכמה איננו האין
 41 האלוקי האמיתי (שקודם ליש) וממנו היא התהוות מציאות היש
 42 מ'אין'), כי אם אלא ה'אין' של החכמה הוא האין ש'בא לבטל את

1 את ענין אחרות ה' מה ש'הקדוש-ברוך-הוא הוא לבדו הוא המציאות
 2 האחת והיחידה ואין זולתו, וחזן ממנו אין כל מציאות אחרת והיינו,
 3 שאין פאן בחכמה, למרות שהיא ספירה עם הגדרה מסוימת וציור'
 4 מסויים שונה מספירות אחרות, מכל-מקום אין החכמה ענין של מציאות
 5 בפני עצמה נפרדת מהעצמות
 6 האלוקית, אלא ענין הביטול
 7 ולכן בחכמה האלוקית מאירה בגלוי
 8 ועל דרך זה בבחינת החכמה שבכוחות
 9 הנפש, בחינת חיה, שהיא כוח מקיף
 10 וענין בנפש שאין בו ישות ומציאות
 11 עצמית אלא עבודת ה' מתוך ביטול
 12 לאלוקות. ועל אחת פמה וכמה
 13 ש'פן הוא בנוגע לבחינת
 14 היחידה ואם אלה הם פני הדברים
 15 לגבי החכמה, בחינת חיה, בוודאי שכך
 16 הוא לגבי הדרגה של בחינת היחידה
 17 שהיא ענין יותר עמוק ויותר פנימי
 18 בנפש מאשר החכמה.
 19 וממשיך ומבאר את ההבדל בין בחינת
 20 'חיה' לבחינת 'יחידה' ואת המעלה
 21 והיתרון של 'יחידה' אפילו לגבי 'חיה'.
 22 ובפ'רטיית יותר, הנה הביטול
 23 לאלוקות ד'חכמה שבנפש האלוקית
 24 (ת'ה), ביטול שתוכנו הוא הכרה
 25 בכך שהוא לבדו הוא ואין
 26 זולתו, ואין מציאות כלל מלבד
 27 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, עם כל
 28 מעלתו של הביטול בבחינה זו הרי זה עדיין באופן שיש צורך
 29 לשלול קא סלקא דעתך וסברא אחרת כו' כלומר, אמנם מדובר
 30 בביטול עמוק ביותר (שלא קיים מצד הכוחות הפנימיים נפש, רוח נשמה)
 31 אבל עדיין יש איוו שהיא נתינת מקום שתעלה על הדעת סברא אחרת, סברא
 32 שמצידה אין הביטול ברמה הנעלית של 'הוא לבדו ואין זולתו' ואמנם האדם
 33 שולל את הסברא הזו ומבטל אותה, אבל העובדה שיש לה נתינת מקום וצירוף
 34 לשלול אותה, מלמדת שהביטול בחכמה, עם כל מעלתו, עדיין אינו בתכלית
 35 השלימות.
 36 וכן הוא בנוגע לכללות ענין הביור של המציאות הגשמית על
 37 ידי הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה שעל ידי החכמה,
 38 כמאמר⁵² וזהו בהחכמה את'ברירו, ענין הביורום הוא באמצעות
 39 החכמה (וכן מבואר ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הוקן (פרשת ויקרא): "...
 40 בחכמה אתברירו שחכמה הוא המברר כל הבורים להפריד הטוב מן הרע.
 41 והנה על-דרך-משל האדם המברר אוכל מתוך פסולת או הפסולת מן האוכל
 42 הרי אין מהותו נמצא בהמתברר כ"אם רק שעל ידו נעשה הביור. וכן על

52 ראה זח"ב (היכלות) רנד, סע"ב. עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ו. תניא אגה"ק ס"כ (קמד, ב). סכ"ח. 53 איוב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ובכל אופן, מעלת החכמה, בחינת חיה, גדולה ביותר לגבי הבנה, המידות
 2 והמעשה, בחינות נשמה, רוח ונפש, כמבואר לעיל באריכות, ומכל-מקום
 3 חכמה היא עדיין לא תכלית הביטול. **אף יש ענין נעלה יותר** מענין
 4 החכמה שהיא בחינת חיה, **שָׁזָהוּ עֲנֵן הַיְחִידָה, שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר**⁵⁶
 5 בנוסח 'הושענות' לחג הסוכות שהוא
 6 חלק הנשמה אשר **חִבּוּקָה וְדִבּוּקָה**
 7 **בָּךְ** בהקדוש-ברוך-הוא **יְחִידָה**
 8 **לְיַחֲדָךְ, וְהֵינִינוּ, שְׁאִין בָּאֵן**
 9 במדריגה זו של הנשמה **עֲנֵן**
 10 **שְׁצָרִיךְ לְבִטּוֹל**, כאמור לעיל לגבי
 11 בחינת החכמה שלגביה יש מציאות
 12 שצריך לברר ולבטל **אֵלָא הִיא**
 13 בחינת היחידה **מְלַכְתְּחִילָה**
 14 **חִבּוּקָה וְדִבּוּקָה בָּךְ, וְכָל**
 15 **מְצִיאוּתָהּ אֵינָה אֵלָא לְיַחֲדָךְ**
 16 האמונה באחדות ה' הדביקות
 17 באלוקות. **וְלָכֵן, הִנֵּה הַבֵּיטוֹל**
 18 **שֶׁל בְּחִינַת הַיְחִידָה הוּא**
 19 **בֵּיטוֹל אֲמִיתִי יוֹתֵר** ויותר עמוק
 20 ויותר נעלה **אֲפִילוֹ מֵהַבֵּיטוֹל**
 21 **דְּבְחִינַת הַחֲכָמָה** שגם הביטול של
 22 חכמה הוא ביטול מאוד נעלה, כמבואר
 23 לעיל.
 24 **וְכִינֵן שְׁשֵׁתִי בְּחִינּוֹת אֵלוֹ** חיה
 25 ויחידה, **אֲפִילוֹ חִזָּה** בחינת החכמה
 26 שהיא מכוחות השכל שהוא מהכוחות
 27 הפנימיים אלא שמכל-מקום היא
 28 'מקיף', **וְעַל אַחַת פְּמָה וְכַמָּה**
 29 **יְחִידָה** שבכלל לא שייכת לכוחות
 30 הפנימיים, **אֵינִים** פועלים בגוף האדם
 31 **בְּאֹפֶן שֶׁל הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּאֶבֶר**
 32 **פְּרָטִי כו',** אלא הם כוחות 'מקיפים'
 33 כלליים הנמצאים בכל הגוף בשווה
 34 **הִנֵּה מִזָּה מוֹבָן בְּנוֹגֵעַ**
 35 **לְעִבּוּדַת ה' שֶׁל הָאָדָם, שְׁעֵיקֵךְ**
 36 **הָעִבּוּדָה אֵינָה בְּבְחִינַת חִזָּה**
 37 **וְיַחֲדָה** שהם כוחות נעלים ביותר,
 38 **אֵלָא** עיקר העבודה היא **בְּבְחִינַת**
 39 **נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה, שְׁהִיא**
 40 **הָעִבּוּדָה שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת,**
 41 **שְׁהִיא בְּכַחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְכָל אֶחָד**
 42 **נִצְטָנָה עֲלֶיהָ. וְאֵף עַל פִּי שְׁיִסּוּד וְשׁוֹרֵשׁ הָעִבּוּדָה**

1 **הִישׁ**⁵⁴ לאחר שהיש' כבר קיים, **וְכִידוּעַ** בתורת החסידות **הַחִילּוּק**
 2 **הַהִבּוּל בֵּין שְׁנֵי הָעֲנִינִים שְׁבָאִין**⁵⁵, **שְׁהֵאִין** ענין הביטול **שְׁבָא**
 3 **לְבִטּוֹל אֵת הַיֵּשׁ** שלא תהיה בו תחושה של ישות ומציאות, **הַרִי הוּא**
 4 **בָּא לְאַחֲרֵי הַיֵּשׁ,** לאחר שהיש כבר קיים **וְהֵינִינוּ, שְׁהִישׁ קְדוּם**
 5 **אֵלָיו,** זה 'אין' שהיש קודם לו **וְאִין**
 6 **זוֹ רַק קְדִימָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל סִיבָה**
 7 **וּמְסוּבָה** תוצאה, כך שאם היש הוא
 8 הסיבה והגורם לבוא ולמציאותו של
 9 אין זה, מובן שהיש קודם לאין אבל
 10 עדיין ייתכן שבמעלתו וחשיבותו אין
 11 יותר נעלה מהיש (וכפי שמוכן מכך
 12 שהאין אכן פועל את ביטולו של היש)
 13 **אֵלָא הִישׁ קודם לאין גַּם קְדִימָה**
 14 **בְּמַעֲלָה,** והחשיבות והמעלה של
 15 היש לגבי האין היא משום **שְׁהִישׁ**
 16 **הוּא בְּשִׁרְשׁוֹ** במקור שלו באלוקות
 17 **לְמַעֲלָה מְשׁוֹרֵשׁ הָאֵין**
 18 **שְׁמִבְטֵל אֵת הַיֵּשׁ** וזה עניינו של
 19 ה'אין' של בחינת החכמה שהוא אכן
 20 'אין' ובכוחו לפעול את ביטול היש
 21 אבל הוא אין שבא אחרי היש ואין זה
 22 שהיש קודם לו ונעלה ממנו. **וְעַד** כדי
 23 כך מודגש הדבר שאין זה איננו תכלית
 24 הביטול (ואינו דומה לאין שקודם ליש)
 25 **שְׁגַם הָאֵין** (בדרגה זו, האין שבא
 26 אחרי היש) **כְּפִי שְׁהוּא מִצַּד**
 27 **עֲצָמוֹ** ולא רק כשהוא פועל לבטל
 28 את היש, **יֵשׁ לוֹ אֵיזָה שְׁיִיכוּת**
 29 **אֶל הַיֵּשׁ, וְכַנְזָכֵךְ לְעִיל שְׁמִזָּה**
 30 **גּוֹפָא** עצמו **שְׁצָרִיךְ לְפַעוֹל**
 31 **בֵּיטוֹל בְּמְצִיאוֹת הַיֵּשׁ, מוֹכַח,**
 32 **שְׁיֵשׁ** למי שפועל את הביטול **אֵיזָה**
 33 **שְׁיִיכוּת אֶל הַיֵּשׁ, וְהָרָאָה**
 34 שיש נחיתת מקום מסוימת ליש, **שְׁיֵשׁ**
 35 **צוֹרֵךְ בְּעֲנֵן שֶׁל עִבּוּדָה** מיוחדת
 36 לבטל את היש, **עִבּוּדַת הַבֵּיטוֹל**
 37 **שְׁהִיא** על ידי החכמה, **בְּחֲכָמָה**
 38 **אֲתַבְּרִירוֹ,** כמבואר לעיל או
 39 **הַבֵּיטוֹל הוּא** על ידי **עִבּוּדָה שֶׁל**
 40 **הַתְּבוּנָנוֹת, שְׁזָהוּ עֲנֵן הַחֲכָמָה, בְּאֹפֶן שֶׁל הַפְּרָה** באלוקות
 41 **ובביטול לאלוקות, או יְתִירָה מִזָּה, רָאָה דְּחֲכָמָה** והראיה היא ענין
 42 נעלה עוד יותר מאשר ההכרה.

כח, יב. 54) ראה אמרי בינה שער הק"ש פנ"ח. 55) ראה אוה"ת וישלח רלא, ב ואילך. 56) נוסח הושענות (יום ג').

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְאֵף עַל פִּי שְׂסוּד וְשׁוֹרֵשׁ הָעֲבוּדָה הוּא עֲנִיָּן הַמְּסִירַת נַפְשׁ, 2 שְׁזָהוּ מִצַּד רְצוֹן עֲצָמִי שְׁנוּבַע מַעֲצָם הַנֶּפֶשׁ וּפְשׁוּט שְׁמוּפֶשֶׁט מִכֹּל 3 הַגֵּדְרָה וְהַגְּבֵלָה וּמְבֹסֵס עַל הַחֲלֻטָּה תְּקִיפָה שְׂאֵי אֶפְשֶׁר בְּאוֹפֵן אַחֵר, 4 וּכְתוּרַת רַבִּינוּ הֶזְקֵן⁵⁷ שְׂיִהְיִי אֵינִי רוּצָה וְאֵינִי יְכוּל לְהִיּוֹת 5 נִפְרָד מֵאַלְקוֹת, וְהִי הַמְּסִירוֹת 6 נֶפֶשׁ וְהַרְצוֹן זֶה הֵם דָּבָר שֶׁהוּא עַל־ 7 שְׂכָלִי וְלֹמַעֲלָה מִטַּעַם וְדַעַת, אֵיךְ זֶה 8 סְתִירָה לִכְךָ שֶׁיִּקָּר הָעֲבוּדָה הִיא כֵּן 9 בְּדֶרֶךְ שֶׁל טַעַם וְדַעַת, כִּי הִנֵּה עֲנִיָּן 10 קָדָה שֶׁל הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ וְהַרְצוֹן 11 הָאֲמֹרִים הוּא רַק יִסּוּד וְשׁוֹרֵשׁ 12 הָעֲבוּדָה, אֲבָל הָעֲבוּדָה בְּגִלּוּי 13 וְעִיקָר הָעֲבוּדָה בְּפֹעַל הִיא 14 הָעֲבוּדָה שְׂעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, 15 שְׁזָהִי הָעֲבוּדָה דְּנַפְשׁ רוּחַ 16 וְנִשְׁמָה שֶׁהֵם כְּחוֹת פְּנִימִים וְלֹא 17 בְּחִיה וְיַחֲדִידָה שֶׁהֵם כְּחוֹת מְקִיפִים. 18 (ט) וְעַל פִּי זֶה לְפִי הַמְּבוּאָר לְעִיל 19 אֹדוֹת הַהִבְדֵּל בֵּין עֲבוּדַת ה' בְּכּוֹחוֹת 20 הַפְּנִימִים לְעֲבוּדַת ה' בְּכּוֹחוֹת הַמְּקִיפִים 21 יוֹבֵן גַּם הַחֲלִילוּק שְׂפִינֵי מִלְחָמָה 22 עֲמֻלָּק שְׁבַח מִצְאָנוּ שְׂכֵאשׁוּר יָרִים מִשָּׁה 23 יָדוֹ וְגַבַּר יִשְׂרָאֵל לְמִלְחָמָה עִם 24 הַשְּׂבָעָה אוֹמְרוֹת שְׁבַח לֹא מִצְאָנוּ 25 עֲנִיָּן זֶה, וְכַפִּי הַשּׁוֹסְבֵר לְעִיל (בְּסַעֲרֵף ב) 26 כִּי הַמִּלְחָמָה עִם עֲמֻלָּק וְשְׂבַע הָאוֹמְרוֹת 27 לְמַטָּה מִשְׁתַּלְשֵׁל מִהִדְּבָרִים כְּפִי שֶׁהֵם 28 בְּרוּחָנִיּוֹת, וְכִיוּן שִׁזָּה לְעוֹמֵת זֶה עֲשֵׂה 29 אֲלוֹקִים, עַל יְדֵי בִיאוֹר הָעֲנִיָּן כְּפִי 30 שֶׁהוּא בְּצַד הַקְּדוּשָׁה, בְּכּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ 31 הָאֲלוֹקִית, יוֹבֵן הָעֲנִיָּן כְּפִי שֶׁהוּא בְּצַד 32 שֶׁל הַיֶּפֶךְ הַקְּדוּשָׁה בְּרוּחָנִיּוֹת, שׁוֹרֵשׁ 33 הָעֲנִיָּן שֶׁל עֲמֻלָּק וְהָאוֹמְרוֹת לְמַטָּה. 34 דְּהִנֵּה, בְּאֶשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 35 סִימְנוּ אֶת הַהֲלִיכָה בְּמִדְּבַר שֶׁהוּא לֹא 36 מְקוֹם יִישׁוּב וְאוֹ הוֹצֵרְכּוֹ לִילָף 37 לְלַכֵּת לְאַרְץ נֹשְׁבֵת⁵⁸, אֲרִץ 38 יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא כֻּלְּשׁוֹן הַכְּתוּב אֲרִץ 39 טוֹבָה וְרַחֲבָה⁵⁹, שְׁשֵׁם בִּיאֵרֶץ 40 נוֹשְׁבַת' הָעֲבוּדָה שְׂבַח יִשְׂרָאֵל 41 עוֹבְדִים אֶת ה' הִיא בְּאוֹפֵן מְסוּדָר, בְּאוֹפֵן פְּנִימִי וְלֹא בְּדֶרֶךְ 'מְקִיף' 42 שֶׁהוּא לְמַעַל מִמִּדְּיָה וְהַגְּבֵלָה וּמִמִּילָא אֵינִי בְּסֹדֵר מְסוּדָר, אֲזִי הִיְתָה

(57) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ד"ע שפד (הועתק ב"היום יום" כה תמוז). ע' תקמו (הועתק ב"היום יום" כא סיון). ד"ה באתי לגני ה'ש"ת פ"ג-ד (ספר המאמרים ה'ש"ת ע' 115. ע' 117). ועוד. (58) ע"פ בשלח טז, לה. (59) שמות ג, ח.

ביאור בדרך אפשר

1 וְהֶעֱנִין בְּזָה, דְּהֵגָה, בְּשֵׁם שְׁבַקְרוּשָׁה יֵשׁ עֲבוּדָה שְׁלִמְעֵלָה
 2 מְטַעַם וְדַעַת, עֲבוּדָה שֶׁל מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ מֵעַל וּמֵעֵבֶר לִמְחַיִּיב עַל פִּי
 3 הַהִיגוּן הֵגָה זֶה לְעוֹמֵת זֶה עֲשֵׂה אֱלֹקִים, שְׁגַם הַנְּהַגְתּוֹ שֶׁל
 4 עֲמֻלָּק שֶׁהוּא מִצַּד הַלְעוֹמֵת זֶה הִיָּתָה בְּאוֹפֵן שְׂאִין לְזֶה לַהֲנַהֲגָה
 5 כִּזוּ מְקוֹם עַל פִּי טַעַם וְדַעַת,
 6 הַתְּנַהֲגוֹת לֹא הִיגוּנִית כִּלְל שְׁהָרִי 1
 7 יִצִּיאַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם 2
 8 הִיָּתָה בְּאוֹפֵן דְּתַפּוּל עֲלֵיהֶם 3
 9 (עַל כָּל עַמֵּי הָאֶרֶץ) אֵימָתָה 4
 10 וְפָחַד⁶⁰, כְּכֹתוֹב בְּתוֹרָה בְּשִׁירַת הַיָּם 5
 11 שֶׁנֶּאֱמָרָה לְאַחַר נֹס קִרְיַעַת יָם סוּף וְאָף 6
 12 עַל פִּי כֵן, לְמִירוֹת שֶׁהִתְגַּבְּבָה 6
 13 הַמִּתְחַיִּיבֵת וְהַמְתַּבְּקֶשֶׁת אַחֲרֵי יִצִּיאַת 7
 14 מִצְרַיִם וְקִרְיַעַת יָם סוּף הִיא שְׁעֵמִי 8
 15 הָאֶרֶץ יַחֲוֶשׁוּ אִימָה וּפְחַד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל 9
 16 הֵגָה לֹא זֶה בְּלִבְד שְׁעֲמֻלָּק לֹא 10
 17 נִתְפַּעֵל מִזֶּה וְהַנִּסִּים הִלְלוּ לֹא עֲשׂוּ 11
 18 עֲלֵיו רוּשֵׁם וְהוּא לֹא פָחַד, אֱלֹא 12
 19 אֲדַרְבָּה, וְיִבּוֹא עֲמֻלָּק וְיִלְחֶם 13
 20 עִם יִשְׂרָאֵל¹¹, וְיִבּוֹא דִּיִּיקָא, 14
 21 וְהַכְּתוּב מִדִּיִּיק וְאוֹמֵר 'יִבּוֹא' הִיגוּ, 15
 22 שְׂבָא עֲמֻלָּק לְהִלְחֵם עִם יִשְׂרָאֵל 16
 23 מִעֲצָמוֹ, וְלֹא בְּאוֹפֵן שְׂבָנִי 17
 24 יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לְהִלְחֵם עִמּוֹ, 18
 25 וְלֹא הִיָּתָה לוֹ בְּרִירָה כִּי' וְהוּא 19
 26 נֶאֱלָן לְהַשִּׁיב מִלְחָמָה אֵלָא שֶׁהוּא פָּתַח 20
 27 בְּמִלְחָמָה בִּיזְמַתּוֹ. וּבִלְשׁוֹן הַגִּמְרָא 21
 28 הַיְדוּעֵי⁶¹, חוֹצְפָה בְּלֹא תְּגָא 22
 29 (לֹלֵא טַעַם), חוֹצְפָה שְׁנַמְשֵׁלָה 23
 30 לְמַלְכוּת לֹלֵא כְתָר, כְּלוֹמֵר, חוֹצְפָה 24
 31 וְגֵאוּוָה לֹלֵא טַעַם וְהַצְדָּקָה, כִּמּוֹ אֲדָם 25
 32 הַמוֹלֵךְ לֹלֵא כְתָר-מִלְכוּת, הִיגוּ שֶׁלֹּא 26
 33 הַמְלִיכּוֹ אוֹתוֹ וְאֵין לוֹ כְתָר וּבִכְל זֹאת 27
 34 הוּא מִתְּגַאָה. וְכִידוּעַ הַמְשָׁל 28
 35 לְזֶה⁶², לְעִנְיֵן חוֹצְפָה לֹלֵא טַעַם 29
 36 דְּהֵגָה, יֵשׁ עֲזוֹת חוֹצְפָה שְׁעַל 30
 37 פִּי הַטַּעַם, וְכִמּוֹ עֲשִׂיר יַעֲנָה 31
 38 עֲזוֹת⁶³, שְׂיֵשׁ לוֹ לְעִשִׂיר 32
 39 הַסְּבָרָה עַל זֶה בְּטַעַם וְדַעַת, סִיבָה הִיגוּנִית לִכֵּן שֶׁהוּא עוֹנָה בְּעוֹת 33
 40 דְּכִינּוֹן שְׁחֹשֵׁב שְׂכַחֵי וְעוֹצֵם יָדֵי עֲשֵׂה לִי אֵת הַחִיל הַזֶּה⁶⁴, 34

ביאור בדרך אפשר

1 לְכֵן מִתְּהַלֵּל וּמִשְׁבַּח אַת עֲצָמוֹ בְּעֲשָׂרִי⁶⁵, וְעַד כִּי הוּא מִשׁוֹכֵנֵע 41
 2 (בְּטַעוֹת) שְׁעוֹשֵׂרוֹ בֹא לוֹ בְּזֹכוֹת כּוֹחוֹ וְעוֹצֵם יָדוֹ שְׂיַעֲנָה עֲזוֹת, וְעַל דְּרָף 42
 3 זֶה בְּנוֹגֵעַ לְחֶכְמָתוֹ⁶⁵ שְׁגַם לוֹ יֵשׁ הַצְדָּקָה הִיגוּנִית בְּכֵךְ שֶׁהוּא 43
 4 מִתְּהַלֵּל בְּחִכְמָתוֹ כִּיּוֹן סִסְבוֹר (בְּטַעוֹת) שְׁחִכְמָתוֹ בֹּאָה לוֹ בְּכּוֹחוֹת עֲצָמוֹ. וְאָף 44
 5 שְׁהֶאֱמַת הִיא שְׂאֲצַל שְׂנִיָּהִם 45
 6 (הַעֲשִׂיר וְהַחֶכְמָם) אֵין זֶה 46
 7 הַסְּבָרָה אֲמִיתִית, וְלֹאמִיתוֹ שֶׁל 47
 8 דְּבָר גַּם לְעִשִׂיר וְלִחֶכְמָם אֵין שׁוֹם הַצְדָּקָה 48
 9 לַהֲתַגָּאוֹת וְלַעֲנוֹת עוֹת פְּמִבּוֹאָר 49
 10 בְּאֲרוּכָה בְּקוֹנְטֵרְס וּמַעֲזֵן⁶⁶ 50
 11 לְאֲדוּמ״ר הַרשׁ״ב (הַפּוֹתָח בְּכּוֹתֵב 51
 12 בְּנִבּוּאֹת יוֹאֵל זְמַעֲזֵן מִבֵּית ה' יִצָא 52
 13 וְהַשְׁקָה אֵת נַחַל הַשִּׁיטִים), שְׂפִאָשָׁר 53
 14 יִתְבּוֹנֵן הָאֲדָם יִרְאָה שְׁהֶאֱמַת הִיא 54
 15 שֶׁלֹּא כּוֹחוֹ וְעוֹצֵם יָדוֹ הַשִּׁיג לוֹ אֵת מֵה 55
 16 שִׁישׁ לוֹ אֵלֵא 'שֶׁה' אֱלֹקִיךָ הוּא 56
 17 הַנוֹתֵן לָךְ כַּחַּ לְעֲשׂוֹת חִיל⁶⁷, 57
 18 וְהַדְּבָר נִכּוֹן הֵן בְּנוֹגֵעַ לְעִשְׂרֵירוֹת 58
 19 כְּפִשׁוּטָה עִשְׂרֵירוֹת בְּנִשְׁמִיּוֹת, וְהֵן 59
 20 בְּנוֹגֵעַ לְעִשְׂרֵירוֹת רוּחָנִית, 60
 21 כּוֹלָל גַּם בְּנוֹגֵעַ לְחֶכְמָם 61
 22 בְּחֶכְמָתוֹ, מְקַל מְקוֹם, לְמִירוֹת 62
 23 שֶׁהַגְּאוּוָה הוּזוּ הִיא טַעוֹת, כֹּאמֹר, לֵשׁ 63
 24 לְזֶה אֲחִיזָה מִסּוּיִמַת בְּטַעַם 64
 25 וְדַעַת וִישׁ בְּכֵךְ הִיגוּן כְּלִשְׁהוֹ. אָף 65
 26 יֵשׁ גַּם עֲזוֹת שֶׁל מִי שְׂיִוְדַע 66
 27 בְּעֲצָמוֹ שֶׁהוּא שְׂפַל כִּי' וּבִכְל 67
 28 זֹאת מִתְּגַאָה, וְכִפִּי שְׁהִיָה 68
 29 בְּעֲמֻלָּק, שְׁהִיָה בֵּן שְׂפָחָה 69
 30 (כְּדִאִתָא בְּמַדְרָשׁ⁶⁸ יִלְקוּט 70
 31 שְׁמַעוּנֵי שֶׁאֲחוֹת לוֹטֵן, תִּמְנַע, הִייתָה בַת 71
 32 חֲשׁוּבִים וְרַצְתָה לְדַבּוֹק בּוֹרְעוֹ שֶׁל 72
 33 אֲבֵרָה, הִלְכָה וְהִייתָה פִּילְגַשׁ לְאַלְיִפוֹ 73
 34 בֵּן עֲשׂוֹ, אֲמָרָה 'אֵהִיָה שְׂפַחָה לְפִסּוּלָה 74
 35 שֶׁל אֹמֵה זֶה וְאֵל אֵהִיָה גְבִירָה בְּאוֹמָה 75
 36 אַחֲרָת', וְיִצָא מִמֶּנָה עֲמֻלָּק שְׂבָא לְעַזֵּר 76
 37 אֵת יִשְׂרָאֵל), וְאָף עַל פִּי כֵן, 77
 38 לְמִירוֹת שֶׁלֹּא הִיָה לְעֲמֻלָּק בְּמָה 78
 39 לַהֲתַגָּאוֹת הֵגָה לֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁלֹּא נִתְפַּעֵל מִהֶאֱמַתָּה וּפְחַד 79
 40 שְׂנַפְּל עַל כָּל עַמֵּי הָאֶרֶץ וּלְמִירוֹת שְׁכָל הָאוֹמוֹת פְּחַדוֹ, עֲמֻלָּק לֹא פָּחַד, 80

(60) בשלח טו, טז. (61) סנהדרין קה, א. (62) ראה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פס"א ואילך. פצ"ז. מאמרי אדמו"ר האמצעי שבהערה 26. ספר המאמרים תרס"ה ע' ריג ואילך. (63) משלי יח, כג. (64) לשון הכתוב – עקב ח, יז. (65) ע"פ לשון הכתוב – ירמי' ט, כב. (66) מאמר יז. (67) עקב שם, יח. (68) ראה סנהדרין צט, ב. ילקוט שמעוני ויצא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 להתפעל מענייני אלוקות בשום מצב **בָּא גַם עֲנֵן הַקְּרִירוֹת** האדירות
 2 **בְּעִבּוּדָה** שהיהודי עובד את ה', **וְהֵינּוּ, שְׂאֵף עַל פִּי שְׂרוּאָה** באופן
 3 גלוי **כְּמָה עֲנִינִים שְׂבִגְלָלִם הָיָה צָרִיף לְהִיּוֹת בְּהַתְּפַעְלוֹת**
 4 בהתרגשות ובהתלהבות **גְּדוּלָה** בעבודת ה', **מִכָּל מְקוֹם, נִמְצָא**
 5 **בְּתוֹעָה שֶׁל קְרִירוֹת,** כלשון
 6 הכתוב אודות עמלק **אֲשֶׁר קָרַף**⁷¹
 7 ומפרשים 'קרף' גם מלשון קרירות.
 8 **וְלִכְן,** כיוון שלא ניתן לנצח את
 9 עמלק על פי טעם ודעת, כמבואר
 10 לעיל, **הַעֲצָה לְנַצַּח אֶת עַמְלָק,**
 11 היא, לא על ידי עבודה
 12 (מלחמה) **שְׂעַל פִּי טַעַם**
 13 **וְדַעַת, אֲלֵא עַל יְדֵי עֲבוּדָה**
 14 **שְׂלִמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת** עבודת
 15 ה' מעל ומעבר למה שמתבקש על פי
 16 השכל וההיגיון, החל מהעבודה
 17 שְׂמַצַּד בְּחִינַת חַיָּה, שְׂזָהוּ
 18 עֲנֵן הַחֲכֵמָה, פְּנ"ל כמבואר
 19 לעיל באריכות ההבדל בין שלוש
 20 הבחינות נפש-רוח-נשמה שהם כוחות
 21 פנימיים (שעל פי טעם ודעת) לשתי
 22 הבחינות חיה-יחידה שהם כוחות
 23 מקיפים (למעלה מטעם ודעת).
 24 (י) **וְזָהוּ מַה שְׂנֶאֱמַר** בפסוק
 25 **הַפּוֹתֵת אֶת הַמֶּאֱמָר וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר**
 26 **יְרִים מִשָּׁה יְדוֹ וְגִבֵּר יִשְׂרָאֵל.**
 27 **דְּהֵגָה, עֲנִינּוֹ שֶׁל מִשָּׁה הוּא**
 28 **כְּמוֹ שְׂנֶאֱמַר**⁷² בתורה שמש
 29 ואהרן אמרו על עצמם לשון של ביטול
 30 **וְנַחְנוּ מִ"ה,** בְּחִינַת מִ"ה
 31 **שְׂבַחְכֵּמָה** חכמה היא אותיות כוח
 32 מִ"ה, וה'מה' שבחכמה הוא עניין
 33 הביטול, **וְעַד שְׂגַם** אפילו בְּהִיּוֹתוֹ
 34 כאשר משה רבנו היה לְמַטָּה בעולם
 35 הזה **הָיָה הַכְּלִי שְׁלוֹ** הגוף שלו
 36 שהיה כלי לנשמתו היה בטל לאלוקות
 37 **בְּאוֹפֵן שְׂלֵא הָיָה סוֹתֵר לְגִילּוֹי**
 38 **הַנְּבוּאָה,** ובעוד שאצל נביאים
 39 אחרים הגוף לא היה כל כך מוזכר וכל
 40 כך בטל לאלוקות ולכן מציאות הגוף

1 **אֲלֵא אֲדַרְבָּה, וַיְבֹא עַמְלָק וַיִּלְחֶם עִם יִשְׂרָאֵל, שְׂזָהוּ עֲנֵן**
 2 **שְׂאִינוֹ עַל פִּי טַעַם וְדַעַת. וְלִכְן,** כיוון שעמלק הוא כוח בלעומת
 3 זה' שלא על פי טעם ודעת **הַעֲבוּדָה הַדְּרוּשָׁה** הנדרשת מבני ישראל
 4 **בְּכַדִּי לְהַתְּגַבֵּר עַל עַמְלָק (זִיף אֵינִינְקַעְרֵן מִיַּט אִים' לְהַסְתֵּדֵר**
 5 **אֲתוֹ), אֵינָה הַעֲבוּדָה** שהיהודי
 6 עובר את ה' **שְׂעַל פִּי טַעַם**
 7 **וְדַעַת, שְׂהָרִי עֲנֵן הַטַּעַם**
 8 **וְדַעַת יִשְׁנֵנו גַם אֲצֵל עַמְלָק**
 9 **(זֶה לְעוֹמַת זֶה גו') וְאִם יְהוּדִי**
 10 ניסה לנצח את עמלק רק בעבודה שעל
 11 פי טעם ודעת, הדבר לא יעלה בידו כי
 12 כנגד ההיגיון והשכל של הקרושה יש
 13 לעמלק מענה לפי השכל והטעם
 14 והדעת של ה'לעומת זה', ומביא מקור
 15 לכך שבעמלק יש (גם) טעם ודעת
 16 **כְּשֶׁלֶשׁ הַיְדוּעֵי**⁶⁹ שאמרו חכמינו
 17 ד"ל **שְׂיִדְעֵ אֶת רְבוּנוֹ** ולמרות
 18 הידיעה **וּמְכֻוֹן לְמָרוֹד בּוֹ,**
 19 **וְהֵינּוּ, שְׂאֵף שְׂיִדְעֵ שְׂזָהוּ**
 20 הקדוש-ברוך-הוא **רְבוּנוֹ, וְאִין זוֹ**
 21 **רַק יְדִיעָה סְתָם,** ידיעה כללית
 22 **בְּלִבֵּר אֲלֵא עֲנֵן שְׂנֶקְרָא בְּתוֹרָה**
 23 **בְּשֵׁם יוֹדֵעַ, שְׂזוּזָה יְדִיעָה**
 24 והכרה פנימית **הַזְקָה, וְכַמְבוּאָר**
 25 **בְּתַנִּיא**⁷⁰ **שְׂעֲנֵן הַדַּעַת**
 26 שבשלושת חלקי השכל חכמה בינה
 27 ודעת **הוּא בְּאוֹפֵן שְׂתוֹקֵעַ**
 28 **מִחֲשַׁבְתּוֹ** בעניין שאותו הוא לומד
 29 ובו הוא מתכוון **בְּחוֹזֵק, וְאֵף עַל**
 30 **פִּי כֵן,** למרות הידיעה וההכרה
 31 החזקה באלוקות, יודע את ריבונו,
 32 בכל זאת **הָרִי הוּא עַמְלָק מְכֻוֹן**
 33 **לְמָרוֹד בּוֹ, שְׂזָהוּ עֲנֵן**
 34 **דְּחוּצָפָה בְּלֵא תַנְּא לֵא כַתֵּר,**
 35 היינו ללא כל הסבר ההיגיון, **וְהֵינּוּ,**
 36 **שְׂאֵף שְׂאִין לוֹ שׁוֹם הַסְּפָרָה**
 37 **עַל זֶה, עוֹמֵד הוּא בְּתוֹעָה**
 38 **שֶׁל חוּצָפָה** כלפי מעלה, **וְעַד**
 39 **שְׂאִינוֹ מִתְּפַעֵל מְהָאוֹר** האלוקי
 40 **כּו'. וּמָזָה** מהגישה של עמלק שלא

רמז קכט. 69) ראה תו"כ (הובא בפרש"י) בחוקותי כו, יד. וראה לקוטי שיחות חכ"א ע' 193 (הערה 38. 70) ספ"ג. 71) תצא כה, יח. תנחומא תצא ט. פרש"י עה"פ. וראה ספר המאמרים תרמ"ז ע' פו. עטר"ת ע' רצד. תש"ט ע' 65. ובכ"מ 72) בשלח טז, דה. וראה תו"א שמות מט, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הייתה סתירה לגילוי הנבואה הרי אצל משה רבנו לא הייתה סתירה כוו
 2 **במבואר בכמה מקומות** 73 **שבשעת הנבואה היה משה עומד**
 3 **על עמדו, והיינו, לפי שגופו היה מבורר ומזוכך לגמרי,**
 4 **ש'לכן אמרו עליו** 74 **ותרא אותו כי טוב הוא, שבשעה**
 5 **שנולד נתמלא הבית (הגוף) 75**
 6 שהוא 'הבית' וה'כלי' של הנשמה)
 7 כולו אורה, ועד שגופו של
 8 משה היה באופן ששכינה
 9 הייתה מדברת מתוך גרונו 76
 10 כי גופו המזוכך והמבורר היה כלי ראוי
 11 לגילוי אלוקות והשראת השכינה.
 12 ולהעיר, שענין זה שגם גופו
 13 של משה היה טוב מבורר
 14 ומזוכך לגמרי ולכן היה כלי
 15 לאלוקות, הוא כמו בספירת
 16 החכמה, שגם הפלי עצמה גם
 17 ספירת החכמה היא אור בכלי, ומהותו
 18 של הכלי הוא שהוא מגביל את האור
 19 אבל בספירת החכמה יש חידוש ועילוי
 20 מיוחד שגם הכלי היא בכחיות
 21 אור 77, **ש'לכן נקראת החכמה**
 22 **בשם חיוהיה** 78, לשון חיות
 23 ואור **ואילו התחלת ענין**
 24 **הפלים (בערך ביחס אל**
 25 **החכמה) היא בבניה. ומצד**
 26 **גודל מעלת בחינת משה,**
 27 **היה יכול להכיל (אויפנעמען**
 28 **להכיל ולקלוט) הבחינה דחיה,**
 29 ענין החכמה, וגם אפילו בחינת
 30 ה'יחידה שלמעלה מהחכמה.
 31 **ולכן, בגלל גודל מעלת משה,**
 32 **כמבואר לעיל, פאשר ירים משה**
 33 **ידו אזי וגבר ישראל. דכין**
 34 **שמשה היה רעיא מהימנא**
 35 **(רועה נאמן) של כל ישראל,**
 36 בלי יוצא מן הכלל, היה ביכולתו
 37 של משה לפעול שגם אצל בני

1 **במבואר בכמה מקומות** 73 **שבשעת הנבואה היה**
 2 **עומד על עמדו, והיינו, לפי שגופו היה מבורר**
 3 **לגמרי, ש'לכן אמרו עליו** 74 **ותרא אותו כי טוב**
 4 **הוא, שבשעה שנולד נתמלא הבית (הגוף) 75**
 5 **כולו אורה, ועד שגופו היה באופן ששכינה**
 6 **הייתה מדברת מתוך גרונו** 76. **ולהעיר, שענין זה**
 7 **שגם גופו של משה היה טוב לגמרי, הוא כמו**
 8 **בספירת החכמה, שגם הפלי עצמה היא בבחינת**
 9 **אור** 77, **ש'לכן נקראת החכמה בשם חיוהיה** 78,
 10 **ואילו התחלת ענין הפלים (בערך החכמה) היא**
 11 **בבניה. ומצד גודל מעלת בחינת משה, היה**
 12 **יכול להכיל (אויפנעמען) הבחינה דחיה, וגם**
 13 **בחינת היחידה. ולכן, פאשר ירים משה ידו**
 14 **וגבר ישראל, דכין שמשה היה רעיא מהימנא**
 15 **(רועה נאמן) של כל ישראל, היה ביכולתו**
 16 **לפעול שגם אצל בני ישראל תתעורר בחינת**
 17 **משה שבכל אחד ואחד מישראל** 79, **ועל ידי זה**
 18 **שנעשו אנשי משה (פהלשון בתורה אור** 80), **אזי**
 19 **וגבר ישראל, שנפעל הענין דויהלש גו' את**
 20 **עמלק ואת עמו לפי חרב** 81.
 21 **(יא) אמנם עדיין צריך להבין, דלכאורה, בין**
 22 **שצריכים להתעסק עם קליפת**
 23 **עמלק ששם לא מועיל ענין האור, והראיה, שידע את רבונו**
 24 **בו, אם פן, איך נעשה הענין דויהלש גו' את עמלק ואת עמו על ידי משה,**
 25 **בחינת החכמה, הרי ענינה של בחינת החכמה הוא ענין אור, פנים מאירות**
 26 **(כנ"ל סעיף ד'), ואילו עמלק אינו מתפעל מענין של גילוי אור.**
 27 **אף הביאור בזה, דהנה, יש גם ענין לגריעותא בשבעה עממין לגבי עמלק,**

73) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו. פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין ר"פ חלק יסוד הו'. זח"א קעא, א. זח"ג רסח, ב. 74) שמות ב, ב ובפרש"י. וראה ספר המאמרים תרח"ץ ע' ריד. שם ע' רכד. תש"א ע' 92. ועוד. 75) ראה ספר המאמרים תרפ"ח ע' נב. 76) ראה זהר ח"ג רלב, א. שם ז, א. רסה, סע"א. שמו"ר פ"ג, טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא יתרו יח, יט. 77) ראה אוה"ת ורא ע' קנ. וראה ספר המאמרים שבהערה 41. 78) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"ה. לקו"ת מטות פז, סע"ד. שה"ש לט, ג. אוה"ת שם. ספר המאמרים תרצ"א ע' עדר. 79) ראה תניא פמ"ב. 80) תצוה פג, ב ואילך. וראה ספר המאמרים תש"ט ע' 34. ע' 41. ע' 51. ע' 66. 81) בשלח יז, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (בו), אֵלָא שְׁלֵא מְסַפִּיקָה הַעֲבוּדָה וְהִיגִיעָה בְּאוֹפֵן הַמְדוּר
 2 וּמוּגְבֵל עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, שֶׁהִיא כִּאֲמוֹר הַעֲבוּדָה עִם הַכּוּחוֹת
 3 הַפְּנִימִיִּים אֵלָא צְרִיף לְהִיּוֹת הַעֲבוּדָה וְהִיגִיעָה בְּאוֹפֵן
 4 שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת, וְאֵז, כִּפְאֶשֶׁר מִתְּבוּנָן בְּהָאוּר שְׁיִשְׁנוּ
 5 אֶצְלוֹ, אֲזִי אֶפִּילוּ אִם יֵשׁ בּוֹ 'עֲמֵלֵק'
 6 וְחֻצְפָּה לֵלֵא טַעַם, בְּכּוּחָה שֶׁל
 7 הַהֲתַבּוּנוֹת בְּאוּר, הִרִי הוּא כִּפְאֶ
 8 לְהִבְנָה וְהִשְׁגָּה וְתַפְסִיסָה בְּזָה
 9 בְּאוּר הַאֲלוּקֵי הַמְּאִיר בּוֹ, וּבְאוֹפֵן
 10 דְּמִלְמָטָה לְמַעְלָה, וְהַתְּהַלִּיךְ הוּא
 11 שֶׁמִּתְחִיל מִלְמַטָּה וְהוֹלֵךְ וּמִתְעַלֶּה
 12 וְהִינְנוּ, שְׁמַהֲהִבְנָה וְהַשְׁגָּה
 13 דְּבִינָה כִּפְאֶ לְנִקְוֹדַת הַתְּמַצִּית
 14 שֶׁל הָעֵנִיץ הַשְּׁכֵלִי (הַנְּעֵלִית יוֹתֵר
 15 מִהַפְּרָטִים וְהַאוּרֵךְ וְרוּחֵב שֶׁל בִּינָה),
 16 וּמְזָה מְנַקְוֹדַת הַתְּמַצִּית כִּפְאֶ
 17 לְבַחֲנִית הַחֲקָמָה, לְהַפְרָה
 18 דְּחֲקָמָה, וְעַד שֶׁמִּתְעַלֶּה יוֹתֵר וְכֵן
 19 לְהַתְּאֲמָתוֹת הַחוּדָאוֹת הַמְּחַלְטָה
 20 שְׁמַצֵּד רְאִיָּה דְּחֲקָמָה, וְעַל
 21 יְדֵי זֶה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר מִתְּבַטְּלָה
 22 קְלִיפַת עֲמֵלֵק. וְכֵל זֶה הוּא
 23 בְּגִלְלֵי שְׁיִשׁ אֶצְלוֹ עֵנִין
 24 הַחֲקָמָה שֶׁהִיא הַכּוּחַ לְבִישׁוֹל
 25 לְאֲלוּקוֹת, וְהַחֲקָמָה הִיא אֶצְלוֹ
 26 בְּגִילּוּי, וּבְאוֹפֵן שְׁשִׁיכַת אֲלֵיו
 27 (שְׁהִירֵי גַם בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲמַד
 28 וּמַצֵּב דְּעֲמֵלֵק הִרִי הוּא יוֹדֵעַ
 29 אֵת רְבוּנוֹ וְדַעַת' הִיא הַתְּחַבְּרוֹת
 30 וְהַתְּקָרוֹת שֶׁל הָאָדָם אֶל הָעֵנִין),
 31 וְלִכְּן מֵאַחַר שִׁישׁ בּוֹ אוּר וְכֵל
 32 לְהִיּוֹת אֶצְלוֹ עֵנִין הַעֲבוּדָה
 33 כּוֹ, כְּפִנ"ל.
 34 (יב) וְהִנֵּה מְבוֹאֵר בְּסִפְרִים⁸³
 35 שְׁיִשׁ גַּם עֲצָה לְנַצַּח בְּמִלְחָמָה
 36 עֲמֵלֵק בְּעֲבוּדַת הָאָדָם עַל יְדֵי
 37 קְרִיאַת פְּרִשְׁת זְכוֹר בְּתוֹרָה,
 38 וְהִינְנוּ לְפִי שְׁבַתוֹרָה יֵשׁ גִּילּוּי
 39 הַתְּגִלוֹת וְהַאֲרָה שֶׁל בְּחִינַת
 40 פְּנִימִיּוֹת אוּר אֵין סוֹף, שְׁכֵל
 41 לְנַצַּח בְּמִלְחָמָה עֲמֵלֵק בְּעֲבוּדַת הָאָדָם עַל יְדֵי קְרִיאַת פְּרִשְׁת זְכוֹר,
 42 וְהִינְנוּ לְפִי שְׁבַתוֹרָה יֵשׁ גִּילּוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת אוּר אֵין סוֹף, שְׁכֵל עֵנִין הוּא

1 עֲמִים וְהוּא קְלִיפָה יוֹתֵר חֲמוּדָה מֵהֵם, מְכַל־מְקוֹם בְּהִיבֵט מִסּוּיִים הַשְּׁבֵעָה
 2 עֲמִים גְּרוּעִים מִעֲמֵלֵק שְׁהַשְּׁבֵעָה עֲמִינִין, שְׁהֵם שְׁבֵעַת הַמְּדוּת,
 3 פּוֹעֲלִים (לֹא רַק לְקָרֵר אֵת הַנֶּפֶשׁ מִעֲנִינֵי קְרוּשָׁה, שׁוּה עֲנִינֵי שֶׁל
 4 עֲמֵלֵק, 'אֲשֶׁר קָרַךְ' אֵלָא שְׁבַע הַמִּדּוֹת שֶׁל 'לְעוֹמַת זֶה' פּוֹעֲלִים דְּבַר יוֹתֵר
 5 (חֲמוּר) לְהַחֲשִׁיף אֵת אוּר הַנֶּפֶשׁ
 6 וְלִמְנוּעַ מִמֶּנָּה לְהַאִיר וְלְהַתְּגַלוֹת,
 7 וּבְכִלּוֹת הִרִי זֶה פְּעוּלָה זוֹ שֶׁל
 8 הַמִּדּוֹת ד'לְעוֹמַת זֶה' הִיא בְּגִלְלֵי
 9 שְׁנַעֲשָׂה הָאָדָם מוֹשָׁקַע
 10 בְּתַאוּת, בְּתַאוּת אִיסוּר אוּ
 11 שֶׁדְּבַר זֶה יִכּוֹל לְהִיגַרֵם אֶפִּילוּ כִּאֲשֶׁר
 12 הָאָדָם שְׁקוּעַ בְּתַאוּת הִיתֵר (אִם
 13 הֵם בְּאוֹפֵן שֶׁל תַּאוּת הַגְּרוּף
 14 סֵתֵם, וְלֹא לְשֵׁם עֲבוּדַת ה',
 15 כְּמִבּוֹאֵר בְּפִנְיָא⁸² חֲמוּרַת עֵנִין
 16 תַּאוּת הִיתֵר כִּאֲשֶׁר הִדְּבַר נַעֲשָׂה רַק
 17 לְשֵׁם מִלּוּי הַתַּאוּהוּ), שְׁעַל יְדֵי זֶה
 18 נַעֲשָׂה גְּסוּת וְחֻמְרִיּוֹת שֶׁל נֶפֶשׁ
 19 הָאָדָם, וְעַד לְטַמְטוּם אִטִּימוֹת כּוֹ'
 20 לְדַרְבֵּיִם שֶׁבְּקְרוּשָׁה, שְׁאֵז אִי
 21 אֶפְשָׁר לְקַבֵּל לְקִלוּט וְלְהַכִּיל
 22 גִּילּוּי אוּר, בִּינְן שְׁהָאוּר אֵינוֹ
 23 מְגִיעַ לְשֵׁם כִּי הַתַּאוּת הַחֲשִׁיכוֹ אֵת
 24 הַנֶּפֶשׁ וְכַעַת הִיא מְנוּעָה מִלְּקִלוּט
 25 וְלִקְבֵל אוּר. וְזֶהוּ הַגְּרִיעוּתָא,
 26 בְּשֵׁבַע הָאוֹמוֹת, שְׁבַע הַמִּדּוֹת שֶׁל
 27 הַלְּעוֹמַת זֶה' גְּרוּעוֹת וְחֲמוּרוֹת יוֹתֵר
 28 מִקְּלִיפַת עֲמֵלֵק שְׁזֶהוּ הַנֶּפֶשׁ
 29 שֶׁהַתְּגַשְׁמָה בְּתַאוּת מְקוֹם שֶׁל
 30 חוֹשֶׁף, שְׁאֵין בּוֹ אוּר כְּלָל,
 31 וְלִכְּן לֹא שְׁיִיף בְּזָה עֵנִין שֶׁל
 32 עֲבוּדָה כּוֹ' (ס'אִיזוֹ נִיטָא אוּרִיף
 33 וְאוּס צוֹ הָאֶרְעוֹנֵעַן אֵין עַל מַה
 34 הַתְּחִיבֵעַ), בִּינְן שְׁיִשׁ לוֹ שְׁיִיכוּת
 35 רַק לְחוֹשֶׁף, וְאֵין אֶצְלוֹ עֵנִין
 36 הָאוּר.
 37 מַה שְׁאֵין בּוֹ עֲמֵלֵק, בִּינְן
 38 שְׁיִוְדַע אֵת רְבוּנוֹ וִישׁ לוֹ הַכְּרָה
 39 בְּאֲלוּקוֹת, הִרִי יֵשׁ אֶצְלוֹ עֵנִין
 40 הָאוּר, וּבְמִילָא יִכּוֹל לְהִיּוֹת
 41 אֶצְלוֹ עֵנִין הַעֲבוּדָה (עַר הָאָט
 42 מִיט וְאוּס צוֹ הָאֶרְעוֹנֵעַן יֵשׁ לוֹ
 43 עִם מַה הַתְּחִיבֵעַ, שֶׁהִרִי הָאוּר מְאִיר

(82) פ"ז. 83) ראה גם אוה"ת תצא ס"ע תתרכב. ספר המאמרים תרס"ח (הוצאת תשמ"ט) ס"ע רנט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ענינו של האין סוף, האור האלוקי הבלי גבול הוא למעלה מטעם
 2 ודעת, ועל ידי הקריאה בתורה הרי הוא האדם קורא
 3 וממשיך⁸⁴ וגורם שתהיה המשכה וגילוי של הענין דזכור את אשר
 4 עשה לך עמלק, עד לתמכה את זכר עמלק¹⁵ האמור בסיום
 5 העניין.
 6 וכמו כן ישנה העצה הנוספת 1
 7 לבטל קליפת עמלק הרוחנית 2
 8 ולהתגבר על המניעות בעבודת ה' 3
 9 הבאות ממנה על ידי מעשה 4
 10 בפועל, שזהו הענין דמצוות 5
 11 מעשיות, והיינו, להשתדל 6
 12 בקיום המצוות המעשיות 7
 13 ולהדר בהם, וכפי 8
 14 שהובאה⁸⁵ בחסידות הדוגמא 9
 15 לזה בנוגע למצות תפילין, בכתובת הפרשיות (וכן
 16 להדר במיוחד בכתובת הפרשיות
 17 של התפילין (וכן הגהותן) על
 18 ידי סופר מומחה וירא
 19 אלקים, וכן תיקון הפתים של
 20 התפילין על ידי מומחה וירא
 21 אלקים, והגהותן של התפילין
 22 כדבעי במקום ובאופן המדויק על
 23 פי ההלכה, ושלא יסיח דעת
 24 מהם ושהמניח את התפילין יזהר לא
 25 להסיח דעתו מהם כל זמן שהם עליו.
 26 ועל דרך זה בשאר המצוות.
 27 וקלות הענין בזה, התוכן
 28 הכללי של מחיית עמלק לפי העצות
 29 האמורות, קריאת פרשת זכור בתורה
 30 וקיום מצוות מעשיות בהידור הוא
 31 שישנו הנצחון במלחמת
 32 עמלק בדרך מלמעלה למטה,
 33 שתחילת העניין היא מלמעלה, מצד
 34 האלוקות ומזה באה אחר כך עבודת
 35 האדם למטה שעל זה על הניצחון
 36 בדרך מלמעלה למטה נאמר¹⁴
 37 מזה אמתה היינו שהקדוש-ברוך-
 38 הוא ימחה את זכר עמלק, שזהו
 39 מה שנפעל על ידי קריאת
 40 פרשת זכור, שקורא האדם
 41 בתורה וקורא וממשיך

מלמעלה למטה על ידי הקריאה בתורה, ועל דרך זה על
 ידי קיום המצוות, שזהו גם באופן דמלמעלה למטה,
 שיהי יש נתינת כח על זה על קיום המצוות מלמעלה, שזהו
 ענין דקדשנו הקדוש-ברוך-הוא במצוותיו וצונו לקיימן ואחרי
 הציווי והנתינת כוח מלמעלה בא
 הקיום בפועל למטה. וזהו הניצחון
 במלחמת עמלק בדרך מלמעלה למטה
 הוא גם הנתינת כח שלאחר
 זה יוכל להיות הענין דתמכה
 שהאדם למטה ימחה את זכר
 עמלק¹⁵, בדרך מלמעלה
 למעלה (פמבואר בארובה
 במקום אחר⁸⁶ שישנו
 דתמכה על ידי עבודת האדם בא
 לאחרי הענין דמחה אמתה
 שבא מלמעלה), והיינו,
 שמתחיל האדם למטה להתנגע
 בעבודת ה' עם האור שישנו בו,
 וכמבואר לעיל שהאור קיים אפילו
 כאשר עמלק הוא בתוקף כי גם עמלק
 יודע את ריבונו ויש לו הכרה
 באלוקות ועד שמגיע האדם על
 ידי הגיעה להפכה וראיה
 דחכמה שהיא אור רב יותר, בחינת
 חיה ולמעלה יותר כו' ובהמשך
 מגיע גם להכרה וראיה באלוקות באופן
 עוד יותר נעלה, בחינת יחידה.
 (ג) וזהו והיה כאשר ירים
 משה ידו וגבר ישראל,
 שענין זה נאמר במלחמת
 עמלק דוקא, ולא במלחמת
 השבעה אומות, ובתחילת
 המאמר נשאלה השאלה מהו טעם
 הדבר שמצאנו ענין זה דוקא
 במלחמת עמלק, והביאור הוא פי,
 בשביל מלחמת השבעה
 אומות שענינה בעבודה בנפש

למעלה מטעם 1
 הרי הוא קורא וממשיך⁸⁴ הענין דזכור את אשר 2
 עשה לך עמלק, עד לתמכה את זכר עמלק¹⁵. 3
 וכמו כן ישנה העצה לבטל קליפת עמלק על 4
 ידי מעשה בפועל, שזהו הענין דמצוות 5
 מעשיות, והיינו, להשתדל בקיום המצוות 6
 ולהדר בהם, וכפי שהובאה⁸⁵ הדוגמא לזה 7
 בנוגע למצות תפילין, בכתובת הפרשיות (וכן 8
 על ידי סופר מומחה וירא אלקים, וכן 9
 תיקון הפתים על ידי מומחה וירא אלקים, 10
 והגהותן כדבעי, ושלא יסיח דעת מהם. ועל דרך 11
 זה בשאר המצוות. 12
 וקלות הענין בזה, שישנו הנצחון במלחמת 13
 עמלק בדרך מלמעלה למטה, שעל 14
 זה נאמר¹⁴ מזה אמתה וירא את זכר עמלק, שזהו 15
 מה שנפעל על ידי קריאת פרשת זכור, שקורא 16
 וממשיך מלמעלה למטה על ידי הקריאה 17
 בתורה, ועל דרך זה על ידי קיום המצוות, שזהו 18
 גם באופן דמלמעלה למטה, שיהי יש נתינת כח 19
 על זה מלמעלה, שזהו ענין דקדשנו במצוותיו 20
 וצונו. וזהו גם הנתינת כח שלאחר זה יוכל 21
 להיות הענין דתמכה את זכר עמלק¹⁵, בדרך 22
 מלמעלה למעלה (פמבואר בארובה במקום 23
 אחר⁸⁶ שישנו דתמכה בא לאחרי הענין דמחה 24
 אמתה), והיינו, שמתחיל להתנגע עם האור 25
 שישנו בו, ועד שמגיע להפכה וראיה דחכמה, 26
 ולמעלה יותר כו'. 27
 (ג) וזהו והיה כאשר ירים משה ידו וגבר 28
 ישראל, שענין זה נאמר במלחמת עמלק דוקא, ולא במלחמת 29
 השבעה אומות, פי, בשביל מלחמת השבעה אומות שענינה בעבודה בנפש 30

(84) ראה תניא ספ"ז. (85) ספר המאמרים פר"ת ע' רצה. (86) ראה גם תו"א ס"פ תצוה. ספר המאמרים תקע"ב ע' קסז. אוה"ת תצוה ח"ז ע' ב'תשכב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ויחודא תתאה היא בחינת בעל-כרחך אתה חי, דהיינו אחר שכבר נמשך שם
 2 כבוד מלכותו להיות מלכות כל עולמים להיות מאין ליש דווקא ומוכרח להיות
 3 יש גשמי יהיה בבחינת ביטול היש שיהא היש בטל ונכלל גם כן באור אין
 4 סוף ברוך הוא בקיום עוצם עיני מראות ברע ובשמירתו ממחשבות והרהורים
 5 אשר לא לה' המה ולא תתורו אחרי
 6 לבבכם כו'... וב' בחינות אלו הם הן ב'
 7 ידיים כי דרועא ימינא וימינא תחבקני
 8 כאדם החובק את חבירו שלא יזוז
 9 ממנו אנה ואנה. וכך הוא ענין יחודא
 10 עלאה בחינת יחוד ממש במאציל
 11 העליון ברוך-הוא... ובחינת יחודא
 12 תתאה היא בחינת דרועא שמאלא
 13 בחינת גבורות שמאחר שרואה גשמיות
 14 העולם ליש דבר נפרד צריך להיות
 15 בבחינת התגברות מאוד הן בסוד מרע
 16 עוצם עיניו כו' והן בבחינת ועשה טוב
 17 יותר מטבעו ורגילותו... וב' בחינות
 18 ידיים אלו הן בחינת נשיאות והעלאה
 19 לקודש העליון להיות בטל ונכלל באור
 20 אין סוף ברוך הוא ממש שאינו בגדר
 21 עלמין כלל למעלה מבחינת ממלא
 22 ומבחינת סובב ועל ידי זה וברכו את
 23 ה' להיות נמשך שפע ברכה והמשכה
 24 להיות גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא
 25 למעלה למטה...".
 26 וענין זה של הרמת ידי משה פועל
 27 על בני ישראל שיהיו
 28 מסתכלין כלפי מעלה
 29 ומשעבדין את לבם לאביהם
 30 שבשמים, מסתכלין כו', דיוק
 31 הלשון 'מסתכלין' ולא הבטה רגילה
 32 היינו ראיה חזקה ואמיתית,
 33 הוא ענין ראיה חזקה, ראיה
 34 שבה יש בהירות מיוחדת וחזק מיוחד,
 35 ומשעבדין את לבם הוא ענין
 36 קיום המצוות בפועל, פי,
 37 קיום המצוות צריך להיות באופן של עבודת עבד⁸⁹, מתוך
 38 קבלת עול וביטול שזוהו ענין השעבוד. ועל ידי זה היו
 39 מתגברים (וגבר ישראל), היינו, שיהיה תחילה מזהה אמתה
 40 את זכר עמלק על ידי הקדוש-ברוך-הוא, שזוהי הנתינת פת
 41 מלמעלה שלאחר זה יוכל להיות תמחה את זכר עמלק על ידי
 42 בני ישראל, אשר, ענין זה הסיום והשלמות של מחיית עמלק הוא

1 בנפש האדם הוא בירור ותיקון שבע המדות של הלעומת זה,
 2 המידות של הנפש הבהמית, מספיקה העבודה שעל פי טעם
 3 ודעת, מין שהמדות בכללם שכיחים למוחין, הטעם ודעת,
 4 שהרי המוחין באים מהמידות ואדרבה, לא רק שאפשר לתקן את המידות
 5 על פי השכל אלא יתירה מזו יכולים
 6 לפעול שהמוח השכל של הנפש
 7 האלוקית יהיה שליט על הלב.
 8 מה שאין פן במלחמת עמלק,
 9 ראשית גוים, שיודע את
 10 רבונו ומכוון למרוד בו,
 11 חוצפה בלא תגא, כמבואר לעיל,
 12 אי אפשר לפעול את הניצחון
 13 עליו על ידי ענין הידיעה
 14 (טעם ודעת) בלבד, אלא כדי
 15 לנצח את עמלק יש צורך בכחו
 16 של משה, שהוא ענין
 17 הביטול ודנחנו מ"ה, והביטול
 18 והציאה מגדרי המציאות האישית הוא
 19 עבודת ה' למעלה מטעם ודעת
 20 ואצלו אצל משה היה בנוסף
 21 למעלת הביטול גם ענין הידיעה
 22 באלוקות באופן שפעל גם על
 23 הגוף שיהיה טוב מבורר ומווכך
 24 לגמרי כו' (פנ"ל סעיף י')
 25 ובכוח זה אפשר לנצח את עמלק
 26 שיודע את ריבונו אבל הידיעה לא
 27 פועלת בו את התיקון הרצוי.
 28 וענין קיום משה ידו הוא
 29 ענין שאו ידיכם קודש⁸⁷,
 30 כמבואר בלקוטי תורה דבור
 31 המתחיל צאינה וראינה⁸⁸
 32 שהם שני אופני העבודה
 33 דיוחד עליון ויוחד תחתון,
 34 שבשניהם ישנו הענין דמשה
 35 כו'.
 36 (וב'לקוטי תורה' שם: "... הגורם
 37 להשפיע שפע ברכה והמשכה מקודש העליון... הם ישראל על-ידי שאו ידיכם
 38 קודש. והענין כי ידיכם ב' ידיים הם ב' פסוקים הראשונים שבקריאת שמע
 39 - שמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד - שהם צריכים כוונת הלב
 40 לעכב והם יחודא עלאה ויחודא תתאה. יחודא עלאה למסור נפשו באחד
 41 במסירות נפש ממש שתשתפך נפשו להיות בטילה ונכללת באור אין סוף ברוך
 42 הוא ומיוחדת במאצילה ברוך-הוא כמו שהייתה קודם שירדה לעולם הזה...

(87) תהלים קלד, ב. (88) שה"ש כא, טע"ב ואילך. (89) תניא פמ"א (נז, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

15, שְׂפָיִים בפועל 5
 בְּגָאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה 6
 על יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, בְּקִרְוב 7
 מִמֶּשׁ. 8

1 בְּהֵנִיחַ הַגּוֹי' אֶלְקִיךָ לְךָ מִכָּל 1
 2 אוֹיְבֶיךָ מִסְכִּיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר 2
 3 הַגּוֹי' אֶלְקִיךָ נוֹתֵן לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ (פְּמוֹ 3
 4 לְרִשְׁתָּהּ) (פְּמוֹ שְׂפָתוֹב בְּפָרְשַׁת 4
 15, בְּגָאוּלָה הָאֲמִיתִית 15, בְּקִרְוב מִמֶּשׁ. 4

המשך ביאור למס' ובא קמא ליום שבת קודש עמ' א

41 שסובר שתם גזילה יאוש בעלים, קִשְׁיָא נִגְבַּ - מדוע גם בלסטים
 42 אומרת המשנה שסתמו הוי יאוש. אלא בְּשִׁלְמָא לְעוּלָא דְאָמְרַר
 43 בְּרִדּוּעַ קִנְי - שבידוע שנתייאשו הבעלים כולם מודים דהוי יאוש
 44 בין בגנב ובין בגזלן, הִכָּא נִמְי - גם את משנתינו נעמיד שמדובר
 45 בְּרִדּוּעַ שנתייאשו הבעלים, וְדִבְרֵי הַבַּל הִיא. אֶלָּא לְרִבְהָ דְאָמְרַר בְּרִדּוּעַ
 46 שנתייאשו נְמִי מִחְלֻקְתָּהּ הָאֵם הוּי יאוש או לא, אֵם כֵּן יִקְשָׁה הָאֵם מִנִּי
 47 - בשיטת מי נשנתה משנתינו, הרי לא כִּרְבָנָן וְלֹא כִּרְבִי שְׁמַעוֹן הִיא.
 48 הגמרא דוחה את הראיה ממשנתינו: יש להעמיד את משנתינו
 49 בְּלִסְמִים מוֹזִיין - שבא עם כלי זיין, ודינו כגזלן שסתמו הוי יאוש
 50 בעלים, וְרִבִּי שְׁמַעוֹן הִיא - ולעולם משנתנו כרבי שמעון היא
 51 שתם גזילה הוי יאוש בעלים וסתם גניבה לא. מקשה הגמרא: אִי
 52 הִכִּי - אם כך שמדובר בלסטים מוֹזִיין, הִיִּינוּ וְזָלְזוּ וּבְכַר אִמְרַר הַתַּנָּא
 53 'נְטִלוּ מוֹכְסִין חֲמוּרִי'. מתרצת הגמרא: תְּרִי גְוִינִי וְזָלְזוּ - שני מיני
 54 גזלן יש, יש גזלן שבא לבדו, ויש שבא עם כלי זיינו והשמיענו
 55 התנא שאף זה דינו כגזלן לענין יאוש בעלים.
 56 הגמרא סבורה להוכיח כדברי עולא מבריייתא: הָאֵם שְׁמַעוֹ, שנינו
 57 בבריייתא, הַגֵּבֵב, וְהַגֵּבֵב, וְהַאָּמֵם - חמסן שנטול בכח ונותן דמים,
 58 הַקְּדִישָׁן הַקְּדִישָׁן, וְהַרְוִמְתָּן תְּרוּמָה, וּמַעֲשֵׂרְתָּן מַעֲשֵׂר, מכל מה שגזלו,
 59 לפי שקנו ביאוש את גזילתן. מבררת הגמרא: מִנִּי - מי הוא התנא
 60 של ברייתא זו, אִי רִבְנָן, קִשְׁיָא וְזָלְזוּ מדוע הקדישו הקדש, הלא שתם
 61 גזילה אין הבעלים מתייאשים ואין בידו להקדיש דבר שאינו שלו.
 62 ואִי רִבִּי שְׁמַעוֹן, קִשְׁיָא נִגְבַּ מדוע הקדישו הקדש הלא שתם גניבה
 63 אין הבעלים מתייאשים. וּבְשִׁלְמָא לְעוּלָא דְאָמְרַר בְּרִדּוּעַ שנתייאשו,
 64 בין בגזילה ובין בגניבה יאוש קִנְי, הִכָּא נִמְי - גם ברייתא זו נפרש
 65 שמדובר בְּרִדּוּעַ שנתייאשו וְדִבְרֵי הַבַּל הִיא. אֶלָּא לְרִבְהָ דְאָמְרַר בְּרִדּוּעַ
 66 שנתייאשו נְמִי מִחְלֻקְתָּהּ, אֵם כֵּן הָאֵם מִנִּי - בשיטת מי נאמרה
 67 ברייתא זו, הרי לא רִבְנָן וְלֹא רִבִּי שְׁמַעוֹן הִיא. דוחה הגמרא גם את
 68 הראיה מן הבריייתא: הִכָּא נִמְי - גם מה ששנינו בבריייתא זו 'גבב'
 69 ניתן להעמיד בְּלִסְמִים מוֹזִיין שדינו כגזלן לענין יאוש. וְבִרְיִיתָא זו
 70 רִבִּי שְׁמַעוֹן הִיא שתם גזילה יאוש בעלים וסתם גניבה לא הוי
 71 יאוש בעלים, ואכן גבב שהקדיש אין הקדישו הקדש. מקשה
 72 הגמרא: אִי הִכִּי - אם כך תִּיִינוּ וְזָלְזוּ, ומדוע שנה התנא פעמיים
 73 גזלן. מתרצת הגמרא: תְּרִי גְוִינִי וְזָלְזוּ - שני מיני גזלן יש, וזה שבא
 74 עם כלי זיינו אף שנקרא גבב מכל מקום לענין יאוש בעלים דינו
 75 כגזלן. הגמרא דוחה את הראיה מבריייתא זו באופן נוסף: וְאִי קְעִית
 76 אִימָא - ואם תרצה יש לומר, ש'גבב' היינו גבב ממש, וששאלת מי
 77 הוא התנא של ברייתא זו הסובר שבין גניבה ובין גזילה סתמו הוי
 78 יאוש בעלים, הָאֵם מִתְּנִיתָא - ברייתא זו רִבִּי הִיא, תְּנִיתָא - ששנינו
 79 ברייתא על מחלוקת רבי שמעון וחכמים, רִבִּי אָמְרַר, נִגְבַּ בְּגִזְלָן לענין
 80 יאוש בעלים,

1 שהרי אם יבואו בני אדם לקנות למנעלים ימכרם להם ונמצא
 2 שסופן למנעלים הם עומדים ואין מחשבתו מחשבה. מבארת
 3 המשנה שכמו כן יש חלוק בין גבב לגזלן בענין זה: עורות שֶׁל זָלְזוּ
 4 שגזל מיד הבעלים בכח ובלא מורא, אִין מִחְשְׁבָהּ שֶׁל מִטְּמָאָתָן,
 5 לפי שאינם שלו, כיון שמן הסתם אין הבעלים מתייאשים, לפי
 6 שסבורים הם שיתבעוהו לדין ויוציאוהו מידו. וְשֶׁל נִגְבַּ שגבב
 7 עורות בהחבא בלא שיראוהו, מִחְשְׁבָהּ שֶׁל מִטְּמָאָתָן, משום שמן
 8 הסתם מתייאשים הבעלים מהם כיון שאינם יודעים מי הוא הגנב
 9 שיתבעוהו לדין, והרי הם שלו. רִבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק וְאָמְרַר חִילּוּף
 10 הַדְּבָרִים, שֶׁל זָלְזוּ מִחְשְׁבָהּ שֶׁל מִטְּמָאָתָן לפי שמסתמא מתייאשים
 11 הבעלים, שהרי לקח מידם בכח ולא יכלו לעמוד כנגדו. אבל
 12 עורות שֶׁל נִגְבַּ אִין מִחְשְׁבָהּ שֶׁל מִטְּמָאָתָן, לפי שֶׁלֹּא נִתְיַיאֲשׁוּ
 13 הַבְּעָלִים שסבורים הם שיטרוהו למוצאו.
 14 אָמְרַר עוּלָא על משנה זו, מִחְלֻקְתָּהּ רִבִּי שְׁמַעוֹן וְחַכְמִים זו היא דוקא
 15 בְּסִתָּם - שאין ידוע אם נתיאשו הבעלים, שלחכמים סתם גניבה
 16 הוי יאוש בעלים ולרבי שמעון סתם גזילה הוי יאוש בעלים, אֶבְל
 17 בְּרִדּוּעַ שנתייאשו, כגון ששמענו את הבעלים אומרים 'זי לי לחסרון
 18 כיס', דִּבְרֵי הַבַּל יֹאשׁ קִנְי - מועיל יאושם כדי שיקנה הגנב או
 19 הגזלן את העורות, ומועילה מחשבתו. אך רִבְהָ אָמְרַר, בְּרִדּוּעַ
 20 שנתייאשו הבעלים נְמִי - גם כן יש מִחְלֻקְתָּהּ, לפי שגם אם שמענום
 21 שמתייאשים אין זה יאוש גמור כיון שבדעתם עוד לתבוע אותו
 22 לדין.
 23 מביא אבבי ראייה לדברי עולא: אָמְרַר לִיה אֲבִי לְרִבְהָ, לֹא תִפְלוּג -
 24 אל תחלוק עליה דְעוּלָא - על דברי עולא, דְהִנֵּן בְּמִתְנִיתִין בְּנוֹתִיהָ
 25 - שהרי במשנה ההיא שנחלקו בה רבי שמעון וחכמים שנינו
 26 כמותה, שהרי אמר רבי שמעון שמחשבת גבב אינה מועילה לְפִי
 27 שֶׁלֹּא נִתְיַיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים. מַעֲמָא - משמע שדוקא משום דְלֹא נִתְיַיאֲשׁוּ
 28 הַבְּעָלִים, אֶבְל אֵם ידוע שנתייאשו הַבְּעָלִים הִרִי אֵלּוּ שֶׁלּוּ. אָמְרַר לִיה
 29 רבא לאבבי, אין ראייה לעולא מדברי המשנה, שכן אֵנִי לְפִי שְׂאִין
 30 יֹאשׁ לְבַעְעִלִים' מִתְּנִינִן לָהּ - כך אנו מפרשים את דברי המשנה,
 31 משום שאין הבעלים מתייאשים כלל, ואפילו אם שמענום שהם
 32 מתייאשים.
 33 מביאה הגמרא ראייה לדברי עולא ממשנתינו: תִּנֵּן - שנינו במשנה,
 34 נְטִלוּ מוֹכְסִין חֲמוּרִי בּו', נטלו ליסטים את כסותו וכו', הרי אלו שלו
 35 מפני שהבעלים מתייאשין מזה. ו'מוכס' הרי הוא גזלן שלוקח
 36 בחזקה, ו'לסטים' הוא גבב שמלסטם את הבריות בהחבא, ועל
 37 שניהם אומרת המשנה שהרי אלו שלו מפני שסתמו הבעלים
 38 מתייאשין. מבררת הגמרא: מִנִּי - מי הוא התנא של משנתנו, אִי
 39 רִבְנָן שסוברים שתם גניבה יאוש בעלים, קִשְׁיָא וְזָלְזוּ - מדוע גם
 40 במוכס אומרת המשנה שסתמו הוי יאוש בעלים. ואִי רִבִּי שְׁמַעוֹן

בס"ד. משיחות שבת פרשת תצוה, ערב פורים קטן ה'תשמ"ט

ב. ויובן בהקדם ביאור כללות הענין דהדלקת
המנורה בעבודה בנפש האדם⁵:
"מנורה" – קאי על כללות (נשמות) ישראל,
כמו שכתוב⁶ "מנורת זהב כולה", והנשמה בפרט
קרויה נר, "נר ה' נשמת אדם"⁷, ויש בזה ז' נרות,
מתאים לעבודתם את ה' – ז' מדריגות בעבודת ה',
עבודה מאהבה או מיראה כו', ועל-דרך-זה כל
שבע המדות, ועבודתו של אהרן היא להעלות את
הנרות, היינו, לעורר אצל נשמות ישראל את
האהבה לה', שיהיה בהם הרצון והחפץ להכלל
בעצמות אור אין-סוף ברוך-הוא⁸, ועל-ידי-זה
תהיה עבודתם בקיום התורה ומצוות מתוך שמחה
ותענוג, מצד הגילוי שנמשך על-ידי קיום התורה
ומצוות.

ובענין זה ישנם שני אופנים – (א) "מערב עד
בוקר", (ב) "נר תמיד":
"מערב עד בוקר", – קאי על עבודה שהיא
באופן של שינויים, שישנו מצב של ערב וחושך,
וישנו מצב של בוקר וגילוי, "וזהו מערב ועד בוקר,
כי ברישא חשוכא והדר נהורא"⁹, שמאיר בנפשו
אור ה' מעט מעט מתוך החושך כו"¹⁰, היינו,
שנמצא תחלה במצב של ערב וחושך, וצריך לבוא
למצב של בוקר וגילוי – שינוי בתכלית, מן הקצה
אל הקצה¹¹.

(5) ראה גם (נוסף על הדרושים דפרשתנו) לק"ת ר"פ
בהעלותך. ובכ"מ.
(6) זכרי"ד, ב.
(7) משלי כ, כז.
(8) ובפרטיות יותר – עריכת הנרות והעלאת הנרות (ראה תו"א
שם, ג. אוה"ת ע' א'תקמד), וכן הטבת הנרות (ראה אוה"ת שם
ע' א'תקמה. א'תקסב. וראה גם ד"ה ואתה תצוה עטר"ת (סה"מ
עטר"ת ע' רמה ואילך). ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (בסה"מ
קונטרסים ח"א) פ"ז.
(9) שבת עז, ב.
(10) תו"א שם. אוה"ת ע' א'תקמה.
(11) כולל גם שינויים ועליות בקדושה גופא – שמתעלה
ממצבו הקודם למצב אחר לגמרי, ועד לאין-ערוך.

א. התחלת פרשת השבוע¹ היא בהציווי
דהדלקת המנורה – "ואתה תצוה את בני ישראל
ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר
תמיד", "באוהל מועד גו' יערוך אותו אהרן ובניו
מערב עד בוקר גו'".
וידועים הדיוקים בזה², ובפרט בנוגע לביאור
הענין דהדלקת המנורה בעבודה בנפש האדם³:
(א) מאחר שהדלקת הנרות היא על-ידי אהרן –
למה נצטוו "ויקחו אליך שמן גו'", שיביאו השמן
אל משה דוקא?

(ב) מהו הטעם שבפסוק הראשון, "ויקחו
אליך", אל משה, נאמר "להעלות נר תמיד",
ובפסוק השני, "יערוך אותו אהרן", נאמר רק
"מערב עד בוקר"⁴?
ונקודת הביאור – שאחת מתורצת בחברתה –
שהדלקת הנרות על-ידי אהרן היא "מערב עד
בוקר" בלבד. ובכוחו של משה, "ויקחו אליך",
נעשית גם ההדלקה שעל-ידי אהרן באופן ד"נר
תמיד", כדלקמן.

(1) כפתגם והוראת רבינו הזקן ("היום יום" ב' חשון) שצריכים
לחיות עם הזמן, לחיות עם פרשת השבוע (והיום), ובפרט ביום
הש"ק, שבו קורין כל הפרשה כולה (וראה גם לקמן (ס"ו) בנוגע
לסיום הפרשה – שיעור דיום הש"ק).
(2) ראה ג"כ תו"א ריש פרשתנו (פא, א). הוספות לתו"א
פרשתנו קיא, ד. אוה"ת ריש פרשתנו (ע' א'תקמא). ועוד. וראה
גם ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז פ"ג (וראה לקמן סי"א).
(3) במשכן ומקדש הרוחני שבכאור"א מישאל, כמ"ש (תרומה
כה, ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד
(ראה אלשיך עה"פ. ועוד) – שישנו בשלימותו גם בזמן הגלות,
וכמ"ש בהמשך כתובים אלה "חוקת עולם לדורותם".
(4) וגם לדעת הרמב"ם שמדליקים הנרות (לא רק בין הערביים,
"מערב עד בוקר", אלא) גם בבוקר, כמ"ש בסוף פרשתנו "בבוקר
בבוקר בהטיבו את הנרות", וס"ל ש"הדלקת הנרות היא הטבתם"
(רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ב. וראה לקו"ש ח"ח ע'
98. וש"ג) – הרי ההדלקה היא "כמדה שיהי' דולק מערב עד
בוקר" (שם הי"א), כלומר, הדלקה לחצי מעת-לעת, ואח"כ
(בבוקר) חוזר ומדליק לחצי מעת-לעת, ולא באופן ד"נר תמיד"
כפשוטו.

32 החיוב דתפילה הוא בזמן מסויים – בשחר ובין
 33 הערביים (כנגד תמיד של שחר ותמיד של בין
 34 הערביים¹⁴), וכן בלילה¹⁹ (כנגד אברים ופדרים
 35 שהולכים וקריבים בלילה¹⁴). ויש בה חילוקי דרגות
 36 – תפלת שחרית כנגד אברהם – מדת החסד. תפלת
 37 מנחה כנגד יצחק – מדת הגבורה. ותפלת ערבית
 38 – כנגד יעקב¹⁴, מדת התפארת, שכוללת חסד
 39 וגבורה להיותה למעלה משניהם²⁰.
 40 ועל-דרך-זה בכל המצוות שהם במדידה
 41 והגבלה²¹ כולל גם הגבלת הזמן, כמצות המנורה,
 42 מצוות שהזמן גרמא²² וכו', ועד שריבוי מצוות
 43 אינן נוהגות אלא בזמן הבית, ולא בזמן הזה.
 44 אבל התורה היא למעלה מהזמן²³ – שהרי החיוב
 45 דלימוד התורה הוא תמיד, ואינו תלוי בזמן, שכן,
 46 גם ההלכות שחיובן תלוי בזמן מסויים דוקא, הרי
 47 לימוד הוא בכל השנה כולה, ועל-דרך-זה בנוגע
 48 לכל המצוות שאינן נוהגות אלא בזמן הבית,
 49 שלימוד הלכותיהן ופירטיהן צריך להיות גם בזמן
 50 הזה, ולא עוד, אלא, ש"כל העוסק בתורת עולה
 51 כאילו הקריב עולה"²⁴, וכן בנוגע לבנין הבית,
 52 "הגד את בית ישראל את הבית גו' צורת הבית
 53 ותכונתו וגו'"²⁵, ש"בשכר קרייתה שיתעסקו לקרות
 54 בה אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין
 55 הבית"²⁶.
 56 ד. על-פי-זה יש לבאר טעם הציווי "ויקחו
 57 אליך גו'", למשה דוקא, אף-על-פי שהדלקת
 58 הנרות היא על-ידי אהרן:

1 ו"נר תמיד" – קאי על עבודה שהיא באופן
 2 תמיד, ללא שינויים, היינו, שנמצא תמיד במעמד
 3 ומצב של אור וגילוי, להיותו דבוק במקורו
 4 בתמידות¹².
 5 ג. וזהו החילוק שבין פעולתו של אהרן
 6 לפעולתו של משה (בעבודת האדם – בכלל) –
 7 תפילה (וכללות המצוות) ותורה:
 8 ענינו של אהרן הוא – עבודה במשכן ומקדש,
 9 "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"¹³,
 10 ודוגמתו בזמן הזה – "תפילות כנגד תמידים
 11 תקנום"¹⁴, אשר, עבודת התפילה היא באופן של
 12 העלאה מלמטה למעלה, לברר ולזכך את הנפש
 13 הבהמית שגם היא תתעורר באהבה לה'¹⁵, ועל-
 14 דרך-זה כללות המצוות שהם באופן של העלאה
 15 מלמטה למעלה, לברר ולזכך ולהעלות הדברים
 16 הגשמיים שבהם נעשים המצוות.
 17 וענינו של משה הוא – תורה, כמו שכתוב¹⁶
 18 "זכרו תורת משה עבדי", "נקראת על שמו"¹⁷,
 19 שהיא באופן של המשכה מלמעלה למטה.
 20 והחילוק שביניהם:
 21 תורה – להיותה דבר ה', חכמתו של הקב"ה,
 22 אלא שירדה למטה באופן שהאדם יוכל ללמדה
 23 ולהבינה בשכלו (המשכה מלמעלה למטה), הרי
 24 היא למעלה מהגבלות ה'מטה', למעלה מבחינת
 25 הזמן, "נר תמיד".
 26 ותפילה – להיותה בקשת האדם, וכן מצוות,
 27 מעשה האדם, ונעשים בדברים גשמיים (העלאה
 28 מלמטה למעלה), הרי הן בהגבלות ה'מטה', בגדרי
 29 הזמן, "מערב עד בוקר"¹⁸.
 30 וענין זה מתבטא גם בחילוק שבין תפילה
 31 (וכללות המצוות) לתורה:

(19) ועד"ז החיוב דק"ש (ענין האהבה) הוא פעמיים בכל יום, שחרית וערבית – בדוגמת הטבת והדלקת הנרות בבוקר ובערב (ראה סה"מ שבהערה 8).
 (20) ולכן יש בה העילוי ד"רשות" (גם לאחרי ש"קבעוה חובה") שלמעלה מחובה (ראה לקו"ת שה"ש כד, ב. ביאור"ז (לאדהאמ"צ) יג, סע"ד ואילך. (ולהצ"צ) ע' פה ואילך. ועוד).
 (21) שהרי "רוב המצוות יש להם שיעור מצומצם כו" – אגה"ק ס"י (קטו, א).
 (22) ואפילו המצוות שחיובן תמידי – הם גם בגדרי הזמן, אלא, שזמנם הוא בכל רגע ורגע (ראה קונטרס משיחות ש"פ וארא שנה זו הערה 38). ועצ"ע.
 (23) ראה לקו"ת במדבר יג, א-ב.
 (24) מנחות בסופה.
 (25) יחזקאל מג, יו"ד-יא – הפטרת שבת זו.
 (26) תנחומא צו יד. וראה לקו"ש ח"ח ע' 414 ואילך. וש"נ.

(12) כולל גם – שאין זה באופן של רצוא לעלות למעלה, להיותו בבחי' דביקות כו'.
 (13) רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.
 (14) ברכות כו, ב.
 (15) ראה בארוכה ד"ה ואתה תצוה הנ"ל (ע' רגו ואילך).
 (16) מלאכי ג, כב.
 (17) ראה שמור"ד פ"ל, ד. וש"ג.
 (18) "מערב עד בוקר הוא כללות הזמן ביי"ב צירופים דלילה ויי"ב צירופים דיום" (תו"א הוספות שם).

26 תמיד" לפני "מערב עד בוקר" – בנוגע לסדר
27 העבודה בפועל³³:

28 כיון שהעבודה בפועל היא מן הקל אל הכבד,
29 צריך להתחיל באופן שמאיר "מערב עד בוקר",
30 ואחר כך מתעלה לדרגא כזו שהתורה חודרת בכל
31 מציאותו עד שנעשה בכחינת "נר תמיד"?

32 ונקודת הביאור – שההקדמה לכללות הציווי
33 דהדלקת הנרות הוא "ואתה תצוה", שזהו ענין נעלה
34 יותר מפעולתו של משה בענין ההמשכה
35 (תורה), והן מפעולתו של אהרן בענין ההעלאה
36 (תפילה ומצוות), ומצד בחינה זו ישנו כבר בתחילה
37 הענין ד"נר תמיד".

38 ויובן בהקדם הדיוק במה שכתוב "ואתה תצוה"
39 – דלכאורה אינו מובן³⁴: מה נשתנה ציווי זה מכל
40 הציוויים שבתורה שבהם נאמר צו את בני ישראל,
41 וכאן נאמר ואתה תצוה את בני ישראל, היינו, שמושה
42 עצמו יצוה? ולאידך – אף-על-פי שהכתוב מדגיש
43 שמושה עצמו יצוה, מכל-מקום, לא נזכר שמו של
44 משה (ועד שזוהי הפרשה היחידה בתורה (לאחרי
45 לידת משה) שלא נתפרש שמו³⁵), כי אם, "ואתה"
46 סתם!?

47 והתירוץ על זה – שהיא הנותנת: "ואתה" –
48 מורה על העצם דמושה שלמעלה גם משמו (כמו
49 שנתבאר לעיל בארוכה³⁶), והפירוש "ואתה תצוה"
50 – שה"אתה" דמושה (העצם של משה) מחבר
51 ("תצוה" מלשון צוותא וחיבור³⁷) את ה"אתה"
52 דבני ישראל עם ה"אתה" העיקרי והאמיתי, "אתה"
53 שלמעלה, שעל-ידי-זה נעשים ישראל "נר תמיד".

54 ו. וביאור הענין:
55 "ואתה תצוה" – מורה על ההתקשרות העצמית
56 דישראל עם הקב"ה מצד עצם מציאותם (של
57 ישראל) שלמעלה מהתורה, כמאמר רבותינו ז"ל³⁸

33) ואף שי"ל שהכתוב מקדים שתכלית העבודה שיהי "נר תמיד" (אף שבפועל צ"ל מן הקל אל הכבד, תחלה "מערב עד בוקר", ואח"כ "נר תמיד"), מ"מ, מסתבר לומר, שהסדר בכתוב מתאים גם לסדר העבודה בפועל ממש, כדלקמן.

34) ראה ד"ה וקבל היהודים הנ"ל פ"ג. ד"ה זאת תורת הבית הנ"ל פ"א.

35) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 204. וש"נ.

36) קונטרס משיחות ש"פ תרומה ס"ד ואילך.

37) תו"א שם פב, א. אוה"ת ע' א'תקנא.

38) ב"ר פ"א, ד.

1 כדי שתוכל להיות פעולתו של אהרן באופן של
2 העלאה מלמטה למעלה, יש צורך בהקדמת פעולתו
3 של משה באופן של המשכה מלמעלה למטה
4 (תורה), שזהו מה שכתוב "ויקחו אליך", למשה
5 דוקא, ועל-ידי-זה "יערוך אותו אהרן", "להיות"²⁷
6 כח לאהרן. . להמשיך אור וגילוי האהבה בנפש
7 האדם ולהיות בה אורה ושמחה של מצוה²⁸.

8 ועוד, וגם זה עיקר – שעל-ידי ההקדמה
9 ד"ויקחו אליך", פעולתו של משה ("תורה אור"²⁹),
10 תהיה גם פעולת אהרן בהדלקת הנרות ("נר
11 מצוה"²⁹) לא רק "מערב עד בוקר", אלא באופן
12 ד"נר תמיד":

13 בעשיית המצוות (מצד עצמם) – הרי כל מצוה
14 ומצוה היא עשיה בפני-עצמה, ומברכים עליה
15 ברכה בפני-עצמה כו', כלומר, באופן של
16 התחלקות, כולל גם ההתחלקות לזמן, "מערב עד
17 בוקר".

18 וישנו אופן נעלה יותר – שעשיית המצוות היא
19 כתוצאה מזה שהוא "חיי" עם התורה, שזוהי נקודה
20 כללית שלמעלה מהתחלקות, כולל גם למעלה
21 מהתחלקות הזמן, ונקודה כללית זו חודרת בכל
22 פרטי עניניו³⁰, שעל-ידי-זה נעשה גם ה"נר מצוה"
23 (שמצד עצמה הוא בגדרי הזמן) – נר תמיד³¹,
24 להיותו חדור בנקודה הכללית ד"תורה אור"³².

25 ה. אבל, עדיין צריך להבין מה שכתוב "נר

27) תו"א שם פא, ד. אוה"ת ע' א'תקנ.

28) ומבאר שם שזהו מ"ש בסיום הענין "מאת בני ישראל" – "פי" מאת היינו מבחי' אותיות התורה שמאל"ף ועד תי"ו, דהיינו, ע"י עסק התורה של בני" כו", אשר, "המשכת התורה למטה בישראל הוא ע"י בחי' משה".

29) משל ו, כג.

30) הן בעניני קדושה, לימוד התורה, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, קיום המצוות, והן בעניני הרשות, "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעה" (נוסף על פשטות הענין – שבנוגע לכל פעולה ופעולה צריך להסתכל בתורה כדי לידע את המעשה אשר יעשה).

31) ראה גם תו"א ו"אוה"ת שם: "התורה היא אור שהיא מאירה את הנר, שגר מצוה היא כלי לאור התורה, והתורה היא אור וחיות המצוות".

32) ודוגמתו בתורה עצמה – נוסף על הענין הכללי שבה ("תורה אור", האור והחיות דכל המצוות, כנ"ל הערה 31) יש בה גם ענין פרטי – א' מג' הקיין, ויתירה מזה – מצות תלמוד תורה, שהיא אחת מנוצוות התורה. ובפרטיות יותר – הלכות חגג בחג וכו'.

18 נבואה⁴⁶) נמשכת החיות משרש הנשמה
19 לבחינת הנשמה המלוכשת בגוף⁴⁷ – הרי, שרש
20 הנשמה מורה על תואר וציור מסויים, ובמילא, הרי
21 זה כמו דבר נוסף על עצם מציאותו – עצם הנשמה
22 ממש שלמעלה משם⁴⁸, שלכן נקראת "אתה", שאין
23 כאן תואר וציור כלל, כי אם, עצם מציאותה,
24 חלק⁴⁹ מן העצם דעצמותו ומהותו יתברך, "אתה"
25 שלמעלה (עצמותו יתברך שלמעלה משמות
26 ותוארים כו').

27 ולכן, גם הצוותא וחיבור⁵⁰ ("תצוה") אינה
28 באופן שמחברים שני דברים, היינו, דבר נוסף⁵¹ על
29 מציאותו (כמו השם), אלא זוהי עצם מציאותו
30 ממש – "אתה"⁵², שהמציאות שלו ("אתה") היא
31 המציאות ד"אתה" שלמעלה.

32 וענין זה נרמז גם בסיום וחותם הפרשה (נעוץ
33 סופן בתחלתן⁵³) – "ועשית⁵⁴ מזבח מקטר קטורת
34 גו"⁵⁵, "ש"קטורת" הוא לשון התקשרות (כמו
35 "תצוה"), "בחד קטירא אתקטירנא"⁵⁶, תכלית

1 שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, אפילו
2 לתורה³⁹, אשר, ענין זה מתבטא בכח המסירת-נפש
3 שבכל אחד ואחד מישראל⁴⁰, מצד נקודת היהדות
4 שבו, עצם הנשמה, שהיא "חלק אלקה ממעל
5 ממש"⁴¹, "נר ה' נשמת אדם", שהיא באופן ד"נר
6 תמיד", שלא שייך בזה שינוי והפסק חס-ושלום,
7 כתורת רבינו הזקן הידועה⁴² שיהודי אינו רוצה
8 ואינו יכול⁴³ להיות נפרד חס-ושלום מאלקות⁴⁴.

9 וענין זה נרמז גם בתיבת "אתה" – למעלה
10 משם⁴⁵:

11 שם – הוא תואר נוסף על עצם מציאות האדם,
12 ובפשטות, שעוד לפני שנותנים לו שם, ישנו עצם
13 מציאותו, ואז לא נקרא בשם (דבר נוסף על
14 מציאותו), מכיון שאין כאן אלא עצם מציאותו –
15 "אתה".

16 ואף-על-פי שהשם מורה על שורש הנשמה,
17 שעל-ידי אותיות השם (שמכוונים ההורים על-דרך

39) ועד "שארז"ל שהתורה נק' כלה ומאורשה קהלת יעקב,
וישראל הם בחי' חתן המשפיע כו' שהם המשפיעים להיות בחי'
אוא"ס בכחמה, והן העוסקים בתורה לשמה, לשם התורה, דהיינו,
שיהי' התהוות בחי' תורה" (תו"א שם, ד. אוה"ת ע' א'תקצו).

40) ראה ד"ה ואתה תצוה הנ"ל (ע' רנ): ולכן יש בהם כח
המס"נ מפני שזהו למעלה מהחכמה כו', ונש"י שרשן ממקור
החכ' למעלה מחכ' דתורה.

41) תניא רפ"ב.

42) "היום יום" – כ"א סיון. כ"ה תמוז. ובכ"מ.

43) אלא שאעפ"כ יש צורך בפעולתו של משה רבינו (שעליו
נאמר "ואתה תצוה") – "רעיא מהימנא", שהוא רועה ומפרנס את
ישראל בענין האמונה, לחזק את האמונה בהוי' במס"נ בפועל
בקיום המצוות, שלא תהי' בבחינת מקיף בלבד, אלא תומשך
ותאיר בפנימיות כו' (ראה בארוכה ד"ה וקבל היהודים הנ"ל פ"ד
ואילך). וראה גם לקמן בשוה"ג להערה 59.

44) וכפס"ד הרמב"ם (הל' גירושין ספ"ב) שרצונו האמיתי –
רצון המוחלט כו' – של כל יהודי, הוא "להיות מישראל . . .
לעשות כל המצוות וכו'".

45) וענינו במשה – ששמו (ע"ש "מן המים משיתיהו") מורה
על שייכותו לתורה, שנמשך מן ההעלם שלמעלה מן
ההשתלשלות מן המים בחי' מקור התורה, שכל התורה היא בחי'
כד שנשאב מן הים, הם כ"ד ספרי דאורייתא" (תו"א ואוה"ת שם.
ד"ה ואתה תצוה הנ"ל (ע' רמט). ד"ה זאת תורת הבית הנ"ל
פ"ט), ואילו "אתה" – מורה על עצמותו של משה שלמעלה גם
מבחי' מקור התורה.

וי"ל עד"ז גם בישראל – שהשם "ישראל" מורה על שייכותם
לתורה, "ישראל" ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה (מגלה
עמוקות אופן קפו), ואילו "אתה" – מורה על עצם מציאותם
שלמעלה מהתורה, כפי שקדמו לתורה.

46) ראה ש' הגלגולים הקדמה כג. ש' מרז"ל בסופו. עמה"מ
ש"א ספ"ד.

47) ראה לקו"ת בהר מא, ב ואילך. ובכ"מ.

48) כולל גם – למעלה מהחמשה שמות שנקראו להנשמה,
נר"נ ח"י (ב"ר פי"ד, ט).

49) ויתירה מזה – אפילו לא תואר של "חלק" מן העצם,
כידוע שחלק הוא חלק רביעי, בחי' המלכות כו' (ד"ה ואתה תצוה
הנ"ל (ע' רמו). ד"ה זאת תורת הבית הנ"ל פ"ד), כי אם, מה שעל
ידה תופסים בהעצם, ולא רק "תפיסא" בהעצם, אלא העצם ממש.

50) לא רק חבירות (צוותא) אלא גם חיבור ממש.

51) ומ"ש "ואתה" (בתוספת ואי) – אין הכוונה לדבר נוסף,
כי אם, לרמז על ההמשכה (בציור דאות ואי) מ"אתה, שלמעלה
ל"אתה" דישראל, ועד שבכחם של ישראל (ע"י עבודתם בעניני
העולם) לגלות ה"אתה" גם ביש הנברא, שמציאותו האמיתית היא
"אמתת המצאו", "ה' אלקים אמת", כידוע ש"אמת דא אות
ואי", שמורה על ההמשכה מלמעלה מעלה עד למטה מטה (ראה
קונטרס משיחות ש"פ תרומה ס"ז. וש"נ).

52) וענין זה נעשה ע"י ה"אתה" דמשה – עצם מציאותו,
למעלה משם ותואר, כולל גם התואר ד"ממוצע המתבר" (ראה
ד"ה פנים בפנים תרנ"ט) – שמצד עצם מציאותו אין זה באופן
של חיבור, דבר נוסף, אלא עצם מציאותו ממש.

53) ספר יצירה פ"א מ"ז.

54) ל, א ואילך.

55) ועפ"ז יומתק הטעם שציווי זה נכתב כאן, ולא כפי'
תרומה, יחד עם הציווי על כל כלי המשכן, כקושיית המפרשים
(רמב"ן, ספורנו, ועוד. וראה גם לקו"ש חכ"א ע' 179).

56) זח"ג רפח, א. וראה גם תו"א ואוה"ת שבהערה 37.

26 חיבור והתקשרות תמידית, "אתה תצוה . . תמיד"
 27 (דכיון שאין זה חיבור של שני דברים, אלא זהו
 28 עצם מציאותו, הרי זה באופן תמידי שלא שייך בו
 29 הפסק ושינוי כלל).

30 ולכן נאמר תחילה "נר תמיד" – כי, התחלת
 31 ויסוד כל העבודה, היא "ואתה תצוה", ההתקשרות
 32 העצמית דישראל עם הקב"ה, שהיא באופן ד"נר
 33 תמיד".

34 ה. ודוגמתו בעבודה דכל יום – התחלת היום
 35 באמירת "מודה אני לפניך":

36 כשיהודי ניעור משנתו, ונעשה זה עתה "בריה
 37 דתש"ה"⁶⁴ (כמו תינוק שזה-עתה יצא לאויר העולם)
 38 – עדיין לא ניכרים אצלו פרטי הדרגות שבנשמה
 39 ("נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה כו'
 40 ואתה משמרה בקרבי", מאצילות עד עשיה⁶⁵), כי
 41 אם, עצם מציאותו – "אני" (כמו "אתה").

42 ומצד עצם מציאותו הרי הוא כמעמד ומצב
 43 ד"מודה אני לפניך", הודאה וביטול והתקשרות עם
 44 הפנימיות דלמעלה ("לפניך"), עד לעצמותו יתברך
 45 ("אתה" האמיתית) שלמעלה משמות ותוארים
 46 (שהרי באמירת "מודה אני לפניך" אין הזכרת
 47 שם⁶⁶).

48 וכאמור, ענין זה הוא בהתחלת היום, ונעשה
 49 היסוד לעבודת כל היום כולו, היינו, שנקודת
 50 הביטול וההתקשרות דעצם הנשמה עם ה'עצם'
 51 דלמעלה, נמשכת ומתפשטת על ובכל היום,
 52 בבחינת "נר תמיד".

53 ט. אמנם, כדי שהענין ד"ואתה תצוה"
 54 (ההתקשרות העצמית ד"ואתה" שבישראל עם

1 השלימות באופן ההתקשרות דעצם הנשמה⁵⁷ עם
 2 הקב"ה, "ישראל וקודש-ברוך הוא כולא חד"⁵⁸.

3 ז. על-פי-זה יש לבאר הטעם שהכתוב מתחיל
 4 מיד ב"נר תמיד", לפני "מערב עד בוקר":

5 כל אחד ואחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו
 6 ומצבו בפועל, בגלוי ובחיצוניות – הרי, מצד עצם
 7 מציאותו, "אתה", הוא בחיבור והתקשרות
 8 ("תצוה") עם מהותו ועצמותו יתברך⁵⁹.

9 וענין זה הוא אצל כל ישראל בשוה, מהגדול
 10 שבגדולים עד לקטן שבקטנים, האנשים והנשים
 11 והטף, שהרי, חילוקי הדרגות שבישראל אינם אלא
 12 בבחינת הגילויים, אבל בבחינת העצם, ההתקשרות
 13 העצמית של הנשמה באלקות, היא אצל כולם
 14 בשוה, גם אצל תינוק שזה-עתה יצא לאויר העולם
 15 ועדיין לא ניתן לו שם – כיון שישנו כבר (ואדרבה
 16 – רק) עצם מציאותו, למעלה גם משרש הנשמה
 17 (כאמור לעיל שהשם קשור עם שרש הנשמה),
 18 ועל-דרך-זה אצל "תינוק" בידיעות כו', פשוט
 19 שבפשוטים, כידוע⁶⁰ הפתגם שהפשיטות דאיש
 20 פשוט קשורה עם 'פשיטות העצמות'.

21 ומצד עצם מציאותו של יהודי – "ואתה תצוה"
 22 (על-ידי משה רבינו⁶¹, כולל גם ניצוץ משה שבכל
 23 אחד ואחד מישראל⁶², כפי שהוא בבחינת "אתה",
 24 העצם שלו, שמחבר ומקשר "אתה" דישראל עם
 25 "אתה" שלמעלה⁶³) – הרי זה באופן ד"נר תמיד",

57 להעיר ססיוס וחותם הפרשה ממש הוא בענין "אחת בשנה", ויהי"פ, שבו מתגלה בחי' אחת שבישראל, בחי' היחידה, "יחידה לייחדך".

58 ראה זח"ג עג, א.

59 ומרומז גם בענין הקטורת שבסיוס הפרשה (כנ"ל סוף ס"ו) – שיש בה גם חלכנה כו' (ראה כריתות ו, ב), היינו, שגם אלו שהם בדוגמת "חלכנה"^{*}, הרי עצם מציאותם היא באופן ד"בחד קטירא אתקטרנא". וענין זה בא בגילוי בהקטורת דיוהכ"פ, "אחת בשנה יכפר" – מצד גילוי בחי' היחידה (כנ"ל הערה 57. וראה גם לקו"ש שבעהערה 55).

(* להעיר מד"ה זאת תורת הבית הנ"ל פ"י שעיקר החדוש בפעולתו של משה רבינו ב"ואתה תצוה" היא – בנוגע להפשוטים ביותר כו'.

60 ראה כש"ט הוספות סקנ"ד ואילך. וש"נ.

61 ראה לעיל הערה 43.

62 ראה תניא רפ"ב.

63 משא"כ בשאר הציוויים שנאמר בהם "וידבר ה' אל משה לאמר צו את בני ישראל", וכיו"ב – שאף שכל מצוה ("צו") הו"ע של צוותא וחיבור, ה"ז החיבור עם מקור התורה (בחינתו של משה, כנ"ל הערה 45, שעל ידה מתחברים עם הקב"ה, ישראל –

25 והמשכה זו היא מלמעלה למטה: "נר תמיד" –
 26 תורה, שהיא "נר תמיד"⁷⁶, ו"מערב עד בוקר" –
 27 קיום המצוות וכו' (כנ"ל סעיף ג),
 28 ועד שגם פרטי המצוות ("מערב עד בוקר")
 29 נעשים חדורים ב"נר תמיד, מכיון ש"חיי" עם התורה
 30 (כנ"ל סעיף ד).
 31 ועוד יש לומר, שב"מערב עד בוקר" יש גם ענין
 32 נעלה יותר מ"נר תמיד" (ולכן בא לאחרי "נר
 33 תמיד") – כי, השינויים דערב ובוקר, שינוי
 34 בתכלית מן הקצה אל הקצה, מורה על העליה
 35 וההוספה באופן שבאינן-ערוך לגמרי, היינו
 36 שהעבודה היא לא רק באופן ד"תמידים כסדרם",
 37 "נר תמיד", אלא גם באופן של "מוספים
 38 כהלכתם"⁷⁷, "מערב עד בוקר"⁷⁸.

39 י. ויש לקשר כל האמור לעיל עם הזמן שבו
 40 קורין בתורה פרשת "ואתה תצוה" – בסמיכות
 41 לפורים, ובשנת העיבור – בסמיכות לפורים קטן,
 42 ובהדגשה מיוחדת בשנה זו – ששבת פרשת תצוה
 43 היא ערב פורים קטן:
 44 פורים (ועל-דרך-זה פורים קטן) קשור עם ענין
 45 המסירת-נפש שמצד עצם נקודת היהדות, כידוע⁷⁹
 46 ש"עיקר סיבת הצלת היהודים היה מפני שהיה להם
 47 מסירת נפש באחד", "שכל הימים שהיו בני ישראל

מאלי" (פרש"י ריש פרשתנו).

76 וראה סד"ה זאת תורת הבית הנ"ל (בפירוש "להעלות נר
 תמיד") ש"גם נר שהוא גליא שבתורה שהוא בחי' אור לבד, יהי'
 גי'כ במדריגת תמיד", ומסיים, שזהו ע"י משה דוקא, עיי"ש.

77 להעיר, שהחיבור דתמידים ומוספים מודגש ביותר בשנת
 העיבור, ובפרט בחודש העיבור, אדר ראשון* – כי, העיבור הוא
 בשביל להשוות שנת הלבנה לשנת החמה (כמבואר בשיעורי
 הרמב"ם דימים אלו), שענינו בעבודת האדם – החיבור דמוספים
 (לבנה, שיש בה שינוי וחידוש) עם תמידים (חמה).

78 ויש לקשר עם שיעור הרמב"ם דיום הש"ק, "בזמן שעושין
 ע"פ הראי' היו מחשבין ויודעין כו'" (הל' קדה"ח רפ"ו) –
 החיבור דראי', העדר השינוי, תמידים, עם חשבון, שינוי, כולל גם
 הוספה (ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 67).

79 כולל גם שענין העלי' וההוספה ("מערב עד בוקר") נעשה
 סדר תמידי ("נר תמיד") באופן קבוע ונצחי, כפי שמסיים בכתוב
 (לאחרי "מערב עד בוקר") "חוקת עולם לדורותם".

79 תו"א מג"א בהוספות קכ, ד. וראה גם שם צז, א.

* שלכן, מי שנוולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו
 נעשה בר מצוה עד אדר השני (רמ"א או"ח סנה"ס"ו. ושקו"ט בנ"כ
 שם).

1 "אתה" שלמעלה) יומשך גם בגלוי ובפועל – הרי זה
 2 נעשה על-ידי התורה:
 3 אף-על-פי שמחשבתן של ישראל קדמה
 4 (אפילו) לתורה (כנ"ל סעיף ו), מכל-מקום, לאחרי
 5 שירדו למטה, נעשית ההתקשרות שלהם עם
 6 הקב"ה על-ידי התורה, שישראל מתקשראן
 7 באורייתא ואורייתא בקודשא-בריך-הוא⁵⁸, ובפרט
 8 (סתים ו) פנימיות התורה, שעל-ידה נעשית
 9 ההתקשרות (סתים ו) פנימיות שבישראל⁶⁷ עם
 10 ה(סתים ו) פנימיות דקודשא-בריך-הוא⁶⁸, ועל-ידי-
 11 זה מתגלית גם התקשרות העצם דישראל עם
 12 הקב"ה שלמעלה מהתורה⁶⁹.

13 ולכן, לאחרי ההקדמה ד"ואתה תצוה"
 14 (ההתקשרות העצמית דישראל עם הקב"ה), ממשיך
 15 בכתוב "ויקחו אליך⁷⁰ שמן זית זך כתית למאור"
 16 – "שמן" הוא בחינת החכמה, תורה⁷¹, ובפרט
 17 פנימיות התורה, כידוע⁷² ששמן מורה על רזין
 18 דרזין שבתורה, שזהו ענין ה"מאור"⁷³, כי, נגלה
 19 דתורה הוא בחינת אור, ופנימיות התורה היא
 20 בחינת "מאור"⁷⁴.

21 וענין זה נמשך גם בעבודה בפועל – "להעלות
 22 נר תמיד", היינו, שההתקשרות העצמית שלמעלה
 23 משינויים כו' ("ואתה תצוה . . תמיד") נמשכת
 24 ומאירה בגלוי ובפועל, "להעלות"⁷⁵ נר תמיד",

67 ענינו של מזבח הפנימי (מזבח הקטורת) – עצמיות
 פנימיות הלב (לקו"ת דרושי סוכות עח, ד. דרמ"צ פו, ב. ועוד).

68 ראה לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ.
 69 כמו שענין זה שמחשבתן של ישראל קדמה לתורה נתגלה
 ע"י התורה.

70 ולהעיר גם מהפירוש הפנימי ב"ויקחו אליך" (סד"ה ואתה
 תצוה תש"ד) – שיקחו את עצמם לבחינתו של משה, תורה. ועיי"ז
 – "ויקחו לי תרומה" (תורה מ'), ש"אוני אתם לוקחים" (ראה
 תניא פמ"ז), "אותי" ממש (למעלה מתורה, בחי' החכמה).

71 ולהעיר גם ששמן זית מחזיר תלמודו של ע' שנה (הוריות
 יג, ב. וראה תו"א שם פא, סע"ג. אוה"ת ע' א'תקמו).

72 ד"ה ואתה תצוה הנ"ל (ע' רנ). ובארוכה – אמ"ב שער
 הק"ש פנ"ד ואילך.

73 וצ"ל גם "כתית (למאור)", ענין הביטול (תו"א ואוה"ת
 שם) – שזהו"ע ד"ונפשי כעפר לכל תהי' (ועיי"ז) פתח לבי
 בתורתך", כולל גם שלימוד התורה עצמו הוא באימה ובריאה כו',
 "מה להלן כו' אף כאן כו'" (ברכות כב, א. וש"י – נתבאר בתו"א
 יתרו סז, ב).

74 כמאמר "המאור שבה מחזירו למוטב", דקאי על פנימיות
 התורה – ראה ד"ה ואתה תצוה הנ"ל (ע' רנ). ד"ה זאת תורת
 הבית הנ"ל פ"י.

75 "להעלות" דייקא, "מדליק עד שתהא שלהבת עולה

ידע⁸⁸ – על-דרך "ויקחו אליך שמן גו' למאור".²⁰
 וכל זה מתוך שמחה (של תורה ושל מצוה), עד
 לשמחה שלמעלה ממדידה והגבלה ("עד דלא
 ידע") – על-דרך פעולתו של אהרן "הרועה
 ומפרנס וממשיך לכללות נשמות ישראל בחינת
 אורה ושמחה", שמחה של מצוה⁸⁹, בכל פרטי
 הענינים "מערב עד בוקר"⁹⁰.

ויש לומר, שהמשכת בחינת ה'עצם' ונקודת
 היהדות בעבודה באופן דהתחלקות בפרטים, היא
 בהדגשה יתירה בשנת העיבור – שיש בה פורים
 קטן ופורים גדול, היינו שהענין ד"פורים", "פור
 הוא הגורל"⁹¹, שרומז לעצם הנפש⁹², נמשך וחודר
 בהתחלקות לפרטים ד"גדול" ו"קטן"⁹³.

יא. ההוראה מכל האמור לעיל בנוגע לפועל:
 שבת פרשת "ואתה תצוה", ערב פורים קטן –
 הוא זמן מסוגל ביותר ויש בו נתינת כח מיוחדת
 להתחזק בענין האמונה והמסירת-נפש (ההתקשרות
 העצמית דישראל עם הקב"ה) כפי שחודרת בכל
 פרטי העבודה דקיום התורה ומצוות בפועל ממש,³⁸

כולל ובמיוחד – על-ידי ההוספה בלימוד
 פנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות,⁴⁰
 שעל-זה נאמר⁹⁴ "דע את אלקי אביך (ועל-ידי-זה)
 ועבדהו בלב שלם"⁹⁵,

ובפרט – תורת החסידות של נשיא הדור, כ"ק
 מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, אתפשטותא
 דמשה⁹⁶ שבדורנו, שעל-ידו נעשה הענין ד"ואתה

1 בסכנה מפני גזירת המן, שנמשך הזמן כמעט משך
 2 שנה, היו כולם בבחינת מסירת נפש ממש בכל יום
 3 ובכל עת ובכל שעה, כי בכל שעה ושעה היו
 4 מוכנים למסור נפשם כו' ולא לעבור דת חס-
 5 ושלום, ולא עלתה על (דעת) שום אחד מהן
 6 מחשבת חוץ חס-ושלום", היינו, שהאיר אצלם
 7 בגילוי ההתקשרות העצמית עם הקב"ה⁸⁰, שזהו
 8 ענין ד"ואתה תצוה"⁸¹.

9 וענין זה נמשך גם בפרטי העבודה דתורה
 10 ומצוות – כמו שכתוב⁸² "קיימו וקבלו היהודים",
 11 "קיימו מה שקבלו כבר"⁸³, במתן תורה, וכמו
 12 שכתוב⁸⁴ "וקבל⁸⁵ היהודים את אשר החלו
 13 לעשות", שבמתן תורה היה רק "החלו לעשות",
 14 התחלה בלבד, ועיקר הקבלה היתה בפורים, היינו,
 15 שהמסירת-נפש חודרת גם בפרטי העבודה דתורה
 16 ומצוות⁸⁶.

17 ובפרטיות יותר – בלימוד התורה, כולל
 18 ובמיוחד פנימיות התורה, בחינת היין שבתורה,
 19 "לבסומי"⁸⁷ (בין, החל מיין שבתורה).. עד דלא

(80) להעיר, שבכל המגילה נקראים בני "יהודים" – ע"ש
 המס"נ שמצד עצם נקודת היהדות, ש"ל שיש בו גם מעלה
 מהשם "ישראל". וההתקשרות היא לעצמותו ית' שלמעלה
 משמות ותוארים, כי אם ע"י הודאה (בכל התורה – כדרז"ל (ראה
 מגילה יג, א. קידושין מ, א)), שלכן, בכל המגילה לא נזכר שמו
 של הקב"ה (תו"א מג"א ק, ב. קכא, ב), בחי' דלא אתרמיז בשום
 אות וקוץ כו' (ראה לקו"ש חכ"א ע' 201 ואילך. וש"נ).
 (81) להעיר גם מהשייכות דפורים ליום הכפורים (כמו פורים,
 בכ"ף הדמיון בלבד – תקו"ז תכ"א (נז, ב)) שאודותיו נזכר בסיום
 וחותם פרשת "ואתה תצוה".

(82) אסתר ט, כז.
 (83) שבת פח, א.
 (84) שם, כג.

(85) "וקבל" לשון יחיד – כי במ"ת נאמר ויחן שם ישראל,
 לשון יחיד, כאילו הם כולם איש אחד. . ולכן בפורים שאז הי'
 הגמר שקבלו מה שהחלו במ"ת, לכן נאמר וקבל לשון יחיד,
 כאילו הם איש אחד. . שנתדבקו בו ית' בבחינת רצון פשוט
 שלמעלה מהשכל והשגה, הנה בבח"י זו כולם משתווים בו יחד,
 כאילו אינו אלא רצון אחד מכולם יחד כאיש אחד" (תו"א מג"א
 צז, סע"ד ואילך).

(86) ראה תו"א שם שגם בפסוק "קיימו וקבלו היהודים"
 הכתיב הוא "וקבל", ורק הקרי הוא "וקבלו" – כי, "אח"כ כשעבר
 הזמן ולא הי' המס"נ בגלוי, נאמר הקרי וקבלו, שמקבל כל אחד
 לפי השגתו כו', ומ"מ הכתיב וקבל, שהרי מ"מ בכל א' יש מס"נ
 . . בכח עכ"פ כו', עיי"ש. וענין ד"ה וקבל היהודים דפורים קטן
 תרפ"ז (נשמך לקמן הערה 99).

(87) מגילה ז, ב.

(88) "בחי' ההרגש דעצמות א"ס, והוא כענין תכלית הידיעה
 שלא נודע, היינו שיש בחי' הדעת בנפש לידע ולהכיר את הא"ס
 אשר לא נודע כו'" (ד"ה ואתה תצוה הנ"ל (ע' רמט). ובד"ה זאת
 תורת הבית הנ"ל פ"י, שזהו ענין השמן שבתורה שלמעלה גם
 מיין, עיי"ש).

(89) ראה תו"א ואוה"ת ריש פרשתנו. ובארוכה – ע' א'תקסא
 ואילך. ושם (ע' א'תקסח) מקשר זה לענין לבסומי בפוריא.

(90) ראה ד"ה ואתה תצוה הנ"ל פ"י שהעלאת הנרות בערב
 והטבתם בבוקר הו"ע רננא ברמשא ושמחה בצפרא (וראה גם
 אוה"ת שם ע' א'תקנב).

(91) אסתר ג, ז.
 (92) ראה תו"א מג"א צג, ד. קכא, א. ובכ"מ.
 (93) הפי' פור הוא הגורל, שהוא מלמעלה למטה, או מלמטה
 למעלה – (פורים) קטן, ואח"כ (פורים) גדול.
 (94) דה"א כח, ט. וראה תניא (קו"א) קנו, ב. ועוד.
 (95) ראה ד"ה זאת תורת הבית הנ"ל פ"י.
 (96) ראה תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

26 המאמר תהיה ביום השבת עצמו, ולהמשיך בלימוד
 27 המאמר בפורים קטן עצמו ובשושן פורים קטן
 28 וכו'.

29 וכל זה – נוסף על קיום כל עניני פורים קטן¹⁰³
 30 ושושן פורים קטן, כולל גם ההכנה ל"פורים
 31 גדול"¹⁰⁴ (שבשנת העיבור ניתוסף בו עילוי לגבי
 32 פורים סתם, שאז נקרא "פורים גדול"¹⁰⁵) – על-ידי
 33 לימוד הלכות פורים, ודרושי פורים בתורת
 34 החסידות וכו'.

35 ומה טוב – שביחד עם לימוד המאמר (תורה)
 36 בפורים ושושן פורים קטן, יוסיפו גם בצדקה
 37 (כרגיל בכגון-דא לקשר ב' הענינים דתורה וצדקה,
 38 משפט וצדקה¹⁰⁶), שהרי, פורים קשור במיוחד עם
 39 ענין הצדקה – "מתנות לאביונים"¹⁰⁷, ובאופן
 40 ש"כל הפושט יד נותנים לו"¹⁰⁸.

41 ועל-אחת-כמה-וכמה – ההוספה בשמחה,
 42 "משנכנס אדר מרבים בשמחה"¹⁰⁹, שכולל גם אדר
 43 ראשון, כמרומו בפירוש רש"י "ימי נסים היו
 44 לישראל פורים ופסח", שגם הגאולה דפסח קשורה
 45 עם חודש אדר, שבו נולד משה רבינו, מושיען של
 46 ישראל, והרי גם לידת משה רבינו (כמו פטירתו)
 47 קשורה עם ז' אדר ראשון¹¹⁰.

48 יג. ויהי-רצון שעוד לפני פורים קטן (בשבת
 49 פרשת תצוה) יהיה כבר "מיסמך גאולה
 50 לגאולה"¹¹¹ – גאולת פורים לגאולה האמיתית

1 תצוה", על-ידי-זה שרועה ומפרנס את ישראל
 2 בענין האמונה והמסירת-נפש שתומשך
 3 בפנימיות⁹⁷, אשר, "הסיוע לזה הוא על-ידי
 4 ההתקשרות בבחינת משה שהם ראשי אלפי ישראל
 5 אתפשטותא דמשה"⁹⁸, ובפרט על-ידי לימוד תורתו
 6 כו'.

7 ובעמדנו בערב פורים קטן – יש לעורר במיוחד
 8 אודות לימוד מאמרו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 9 דורנו 'דיבור המתחיל' וקבל היהודים דשנת תרפ"ז
 10 (פרז"ת)⁹⁹, שבו נתבאר בארוכה הענין ד"ואתה
 11 תצוה", פעולתו של משה לפרנס את האמונה
 12 והמסירת-נפש שבישראל, ובפרט בזמן הגלות, כמו
 13 (ועל-דרך זמן גזירת המן) בימי מרדכי ואסתר,
 14 במצב ד"כתית"¹⁰⁰, שעל-ידי-זה מגיעים למאור
 15 עצמו (כמבואר שם בארוכה) – כפי שהיה גם
 16 המעמד ומצב בעת אמירת המאמר בפורים קטן
 17 תרפ"ז, כידוע ומפורסם¹⁰¹ פרשת הדברים דאמירת
 18 המאמר מבלי להתחשב בסכנות שבדבר, לאחרי
 19 שהזהירוהו תחילה כו', ובידעו שנמצאים מרגלים
 20 ששומעים את דבריו כו' (ועד שבעקבות זה בא
 21 המאסר בשנה ההיא), ואף-על-פי-כן, עורר את כל
 22 קהל השומעים בהתלהבות עצומה לעמוד על קיום
 23 התורה ומצוות בכל תוקף המסירת-נפש.

24 יב. ומפקחין על צרכי ציבור בשבת¹⁰², ובפרט
 25 בשבת דערב פורים קטן, ומה טוב שהתחלת לימוד

(97) ראה ד"ה וקבל היהודים הנ"ל פ"ד ופ"ו.

(98) ד"ה זאת תורת הבית הנ"ל.

(99) נדפס ב"התמים" ח"ז ע' לו ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. תשי"א ע' 180 ואילך.

(100) ובימינו אלה (לאחרי כל מה שעברו בדורות שלפנ"ז) אין צורך ב"כתית" כפשוטו, ח"ו, כי אם, "כתית" בתורה*, ע"י הביטול ד"נפשי כעפר לכל תהי", אבל, לא ח"ו באופן של שבירה**, אלא בררכי נועם, ומתוך שמחה.

(101) ראה "התמים" שם ע' עו ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' רפח ואילך. תשי"א ע' 195 ואילך.

(102) ראה שבת קנ, א. וש"נ.

(103) פשטות לשון הרמ"א (סו"ס תרצז) ד"י"א שחייב להרבות במשתה ושמחה ב"ד שבאדר ראשון ואין נוהגין כן מ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים וטוב לב משתה תמיד", משמע, דב"משתה" כוונתו למשתה של שמחה. וצ"ע שלא כלל בזה גם שושן פורים קטן – כבהתחלת הסימן, ובפרט שמסיים "תמיד".

(104) במכ"ש וק"ו מההכנה לפורים קטן – ע"י ההוספה בתורה תפלה וגמ"ח במשך כל השבוע (כולל גם יום השבת), כמובר בהתוועדות דשבת שעברה בפרט קצת.

(105) כ"ה בסידור אדה"ז (לפני למנצח יענך). השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סקל"א ס"ח.

(106) ע"פ ישעי' א, כז. וראה לקו"ת ר"פ דברים.

(107) אסתר ט, כב.

(108) רמב"ם הל' מגילה פ"ב הט"ז. טושו"ע או"ח סתרצ"ד ס"ג.

(109) תענית כט, סע"א.

(110) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 344. וש"נ.

(111) מגילה ו, סע"ב.

23 זה גו' זה הוי' קוינו לו" 127, ומתוך שלימות
 24 השמחה – "נגילה ושמחה בישועתו" 127, "שמחת
 25 עולם על ראשם" 128.
 26 וכן תהיה לנו – גאולה האמיתית והשלימה
 27 על-ידי משיח צדקנו תיכף ומיד ממש, "בנערינו
 28 ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו" 129, ו"הקיצו" 130 ורננו
 29 שוכני עפר" 131, וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בראשם,
 30 וכולנו יחדיו, "קהל גדול" 132, – "ישוּבו הנה" 133,
 31 לארצנו הקדושה ולירושלים עיר הקודש, ובלשון
 32 הכתוב (במזמור פב בתהלים 134) – "ולציון 135 יאמר
 33 איש ואיש יולד בה" 136, ש"הוא יכוננה 137 עליון".

(127) ישעי' כה, ט.

(128) שם לה, יו"ד. נא, יא.

(129) בא יו"ד, ט.

(130) ישעי' כו, יט.

(131) ובפרט אלו שזכו למלא שליחותו של נשיא דורנו בהפצת
 המעיינות חוצה, ובאופן דפירות ופירי פירות וכו' – ענין השייך
 במיוחד בקשר להקמת המצבה* ביום ראשון.

(132) ועד למציאות אחת ממש (שלא ניכר אפילו הענין
 ד"קהל", התקלה של כו"ב), ע"ד "וקבל היהודים" לשון יחיד
 (כנ"ל הערה 85) – ע"י אהבת ישראל ואחדות ישראל, ביטול
 סיבת הגלות (ראה יומא ט, ב).

(133) ירמי לא, ז.

(134) פסוק ה.

(135) להעיר מהמובא שציון בגימט' ו"פ הוי' ויעקב ז"פ הוי'
 (וראה אגה"ק ס"ז וס"ו).

(136) שמתגלה אצל כאו"א מישראל מציאותו האמיתית –
 "ציון", בחי' היחידה (וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ בשלח
 ס"ט ואילך ובהערות שם – השייכות לזמן אמירת המזמור, שנת
 הארבעים).

(137) "יכוננה" דייקא, ע"ד מ"ש בביהמ"ק "מקדש אדניי כוננו
 ידוך", "כוננו" דייקא, כי, עשיתו היא ע"י ישראל, כמוכן
 ממאוד"ל (כתובות ה, א) "גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה
 שמים וארץ, רבמעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני
 טפחה שמים, ובמעשה צדיקים כתיב מכוון לשבתך פעלת ה'
 מקדש אדניי כוננו ידוך", היינו, ש"מקדש אדניי כוננו ידוך" הוא
 "מעשה צדיקים".

וההסברה בזה – כי, הטעם ש"גדולים מעשה צדיקים יותר
 ממעשה שמים וארץ", הוא, לפי שעושים מיש אין, שזהו"ע גדול
 יותר ממעשה שו"א, מאין ליש, שאינו אלא בכחם של ישראל
 ("מעשה צדיקים"), לפי ש"מן שמיא מיהב יהבי (מאין ליש)
 מישקל (מיש לאין) לא שקלי" (ראה ד"ה גדולים מעשה צדיקים
 תרפ"ה), ונמצא, שכללות ענין המשכן והמקדש (דירה לו ית'
 בתחתונים ע"י ביטול היש לאין) נעשה ע"י עבודתם של ישראל,
 "מעשה צדיקים".

* על קברו של הרה"ג הרה"ח ר' שמרי' גורארי' ז"ל. יו"ד ועד
 הפועל דמרכו הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש. חדב"נ כ"ק
 אדמו"ר מהוריי"צ נ"ג. וגיטו של – יבדלח"ט – כ"ק אדמו"ר
 של"ט"א (המ"ג).

1 והשלימה על-ידי משיח צדקנו, "כימי צאתך מארץ
 2 מצרים אראנו נפלאות" 112.

3 ואף שמדובר אודות פורים קטן – הרי, בענין
 4 הקטנות מתבטאת מעלתם של ישראל, "יעקב כי
 5 קטן" 113, "דוד הוא הקטן" 114, ולכן דומין ללבנה
 6 ומונין ללבנה, "המאור הקטן" 115, ועל-ידי-זה
 7 באים לגדלות האמיתית – "זה הקטן גדול יהיה"
 8 – בגאולה האמיתית והשלימה, "שהם עתידים
 9 להתחדש כמותה" 116, ובפרט (בסמיכות ל) י"ד
 10 בחודש (פורים קטן) שבו מתחיל הענין
 11 ד"קיימא" 117 סיהרא באשלמותא" 118, ובזה גופא –
 12 י"ד אדר ראשון, ש"ראשון" קשור עם משיח ובית
 13 המקדש, שנקראים "ראשון", "בנין בית המקדש,
 14 דכתיב" 119 כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו
 15 ושמו של משיח דכתיב" 120 ראשון לציון הנה
 16 הנם" 121.

17 ואז יהיה גם הענין ד"ואתה תצוה" 122 בתכלית
 18 השלימות והגילוי – כי, "לא יכנף עוד מוריך והיו
 19 עיניך רואות את מוריך" 123 (ועד שיתגלה ויאיר
 20 בכל העולם, מלשון העלם" 124, "מערב עד בוקר",
 21 שמהפכים ה"ערב" ל"בוקר" 125), ובאופן שמראה
 22 באצבעו ואומר זה, וב' פעמים זה" 126, "הנה אלקיני

(112) מיכה ז, טו.

(113) עמוס ז, ב. שם, ה.

(114) ש"א יז, יד. וראה חולין ס, ב.

(115) ראה סוכה כט, א (ובחדא"ג מהרש"א שם). ב"ר פ"ו, ג.

(116) נוסח ברכת קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(117) זהר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמט, ב. ח"ב פה,

רע"א. רטו, א. וראה שמו"ר פט"ו, כו.

(118) שהרי "הזמן שבין כל מולד ומולד" הוא "כ"ט יום וי"ב
 שעות ותשצ"ג חלקים" (רמב"ם הל' קדה"ח פ"ו ה"ג – שיעור
 דיום הש"ק), ונמצא, ששלימות הלבנה – אמצע הזמן שבין כל
 מולד ומולד – מתחיל כבר ביום השלושים. ולהעיר חדשי שבט
 ואדר א' הם של שלושים יום.

(119) ירמי' יז, יב.

(120) ישעי' מא, כז.

(121) פסחים ה, א. וראה לקו"ש חי"ט ע' 356. וש"נ.

(122) כולל גם "שמן גו' למאור", גילוי פנימיות התורה –
 טעמי תורה שיתגלו לעתיד לבוא (ד"ה ואתה תצוה הנ"ל ע' רנ).
 ולהעיר מאוה"ת ע' א'תקמו: ארז"ל שמן למאור זהו משיח,
 כמ"ש קומי אורי כי בא אורך.

(123) ישעי' ל, כ. וראה תניא פל"ו (מו, א).

(124) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ואתחנן ב, ג. ובכ"מ.

(125) כולל גם – עי"ז שמגלים בו הבחי' ד"ישת חושך סתרו",
 ששם "כחשיכה כאורה", ועד ש"לילה כיום יאיר" (וראה גם
 אוה"ת פרשתנו ע' א'תקא).

(126) שמו"ר ספכ"ג.

בס"ד. משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב.

[כמודגש בכיטול שמחת המן (וגזירתו כו') 16
כש"נפל .. פור בירח שמת בו משה", כיון ש"לא 17
הי' יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר 18
נולד"2], למה נקבע בתורה הרמז על זמן מיתתו של 19
משה (ע"י שלא נתפרש שמו) ולא על זמן לידתו 20
שמכפר על המיתה?12?

(ב) בנוגע להטעם דאמירת "מחני נא מספרך"13 22
— כיון שאמירה זו (היתה לאחר י"ז תמוז14, 23
(ונכתבה בתורה בפרשת תשא (שלאחרי פרשת 24
תצוה), למה נרמז קיומה (בסמיכות לשבעה באדר, 25
(ובפרשת תצוה15 (ובפרט להדעות16 שפרשת תצוה 26
נאמרה לפני חטא העגל)? 27

(ג) גם צריך להבין הקשר והשייכות דב' הטעמים 28
זל"ז, שלהיותם טעמים על אותו ענין, מסתבר לומר 29
שיש קשר ושייכות ביניהם17, כדלקמן. 30

ב. ויובן בהקדים הביאור בגודל העילוי דלידת 31
משה בשבעה באדר (יום שמחה18) שפועל על כל 32
חודש אדר: 33

(12) ראה עד"ז לקו"ש חט"ז ע' 343 ואילך — בנוגע לקביעת
ז' אדר ליום תענית (בגלל מיתת משה), ולא ליום שמחה (בגלל
לידת משה).

(13) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 173, ובהערות שם.
(14) "בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות, ובי"ח שרף את העגל ודן
את החוטאים, ובי"ט עלה (לבקש רחמים), שנאמר (תשא לב, ל)
ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וגו'" (פרש"י שם לג, יא) —
ובהמשך לזה אמר "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא".

(15) ראה לקמן הערה 17.
(16) זח"ב קצה, א. רכד, א. רמב"ן ר"פ ויקהל. וכן משמע
מרמב"ן וראב"ע ר"פ תרומה.

(17) בהשקפה ראשונה יש לומר, שהשייכות שביניהם היא
בצירופם יחד — שהקיום ד"מחני" הוא בפרשה שקורין בסמיכות
לזמן מיתת משה* (ועפ"ז תתורץ השאלה למה נקבע בפרשת
תצוה דוקא). אבל, מסתבר יותר לומר שיש גם קשר ושייכות
בתוכנם של ב' הטעמים — מיתת משה בשבעה באדר, ואמירתו
"מחני נא".

(18) ראה ניר יד, א, ובתוד"ה אמר. ועד"ז בפ"י הרא"ש שם.

(* אף שבספרים שהובא הטעם ד"מחני נא" לא נזכר ע"ד הקשר
למיתתו בשבעה באדר.

א. פרשת תצוה היא הפרשה היחידה בתורה1
לאחרי לידת משה בשבעה באדר2 (ראשון3) שלא
נתפרש בה שמו של משה. 3

ומצינו שתי טעמים בדבר: (א) כיון שבשבעה
באדר (ראשון4) מת משה2, נרמז זמן הסתלקותו בכך
שלא נזכר שמו בפרשה בתורה שקריאתה בסמיכות
לזמן הסתלקותו5. (ב) כיון שאמר משה "ואם אין
מחני נא מספרך"6, ו"קללת חכם אפילו על תנאי (ולא
נתקיים התנאי) באה"7, לכן, אף שהקב"ה נענה
לבקשתו (ובמילא לא נתקיים התנאי), מ"מ, נתקיים
ה"מחני" מפרשה אחת בתורה8.

12 ובשתי הטעמים — דרוש ביאור והסבר9:

(א) בנוגע להטעם דמיתת משה בשבעה באדר 13
— כיון ש"בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", 14
"כדאי (הוא יום10) הלידה שתכפר על המיתה"11 15

(1) "עד משנה תורה" (פי' הרא"ש), שבכמה פרשיות (עקב,
ראה, שופטים, תצא ונצבים) לא נזכר שמו של משה. ויש לומר,
שכיון ש"משנה תורה" הו"ע אחד והמשך אחד, "אלה הדברים אשר
דבר משה גו'" שבסוף שנת הארבעים סמוך למיתתו, חזר על כל
דברי התורה (בכל הפרשיות שבד' הספרים) ובאופן ש"מדבר בעד
עצמו" (ולא כ"שלישי המדבר" כבספרים שלפנ"ז (פתיחת הרמב"ן
עה"ת)) — ה"ז נחשב (בענין זה) כמו פרשה אחת שבתחילתה
ובראשיתה נזכר שמו של משה (ראה לקו"ש ח"ב ע' 675).

(2) מגילה יג, ב.
(3) ראה סוטה יב, ב: "אותה שנה (שנולד משה) מעוברת
היתה" (ונולד באדר ראשון). וראה לקו"ש חכ"ז ע' 204 (פרטי
הדעות והשקו"ט בזה).

(4) ראה מכילתא בשלח טז, לה: "שנת עיבור היתה" (ומת
באדר ראשון). וראה לקו"ש חט"ז ע' 342 (פרטי הדעות והשקו"ט
בזה).

(5) מאור עינים פרשתנו. ועוד.
(6) תשא לב, לב.
(7) מכות יא, סע"א ובפרש"י.
(8) פי' הרא"ש ובעה"ט ריש פרשתנו. וכ"ה ברבותינו בעה"ת
ובחיי תשא שם. זו"ח שה"ש בתחלתו (ס, ג). וראה זח"ג רמו, א.
(9) ויש לומר, שלכן יש צורך בב' הטעמים (ובלשון הגמרא:
"וצריכא"), דיש בזה מה שאין בזה.
(10) כ"ה גירסת רש"י שבע"י.
(11) מגילה שם ובפרש"י. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ז
בתחלתו.

30 ולא עוד אלא שבאדר מת משה רבן²⁵, והוא לא
 31 ידע שבאחד²⁶ באדר מת משה ובאחד²⁶ באדר נולד
 32 משה, ואמר כשם שהדגים בולעין כך אני בולע
 33 אותן, אמר לו הקב"ה, רשע, דגים פעמים נבלעין
 34 ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע מן
 35 הבלעין".

36 ובזה מודגש יותר (לכאורה) שלידת משה רק
 37 מבטלת הענין הבלתי-רצוי שבמיתתו, בדוגמת
 38 ביטול האפשרות ד"אני בולע אותן" כיון ש"פעמים
 39 (כולל ובמיוחד "עכשיו") בולעין", אבל החדש
 40 עצמו נשאר במעמד ומצב ש"אין לו זכות ומזלו אין
 41 לו זכות", ובודאי לא באופן שיש בו מעלה וזכות
 42 יתירה לגבי שאר חדשי השנה?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

44 ע"פ הידוע²⁷ שביום הולדתו של אדם "המזל
 45 השולט ביום ההוא עוזר לו"²⁸, היינו, שהמזל
 46 דהיום עוזר להאדם ש"מזלו (של האדם) גובר"
 47 (כלשון הכתוב²⁹ "וגבר ישראל"), יש לומר, שביום
 48 הולדתו של משה – "משה הוא ישראל"³⁰ וישראל
 49 הם משה. . נשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא
 50 הוא הכל"³¹ (וכיון ש"אפתשטותא דמשה בכל דרא
 51 ודרא"³², כולל משה את כל בני עד סוף כל
 52 הדורות) – גובר מזלם של ישראל³³.

25) ושאינו "מרחשון זכות שרה אמנו שמתה בו" – ש"חושבו לזכות שמתה מצער בשורת הנקידה" (תירושי הרד"ל ופי' יפה ענף שם).

26) כ"ה ("באחד") הגירסא באסתר שלפנינו. ובפי' יפה ענף: "בשביעי באדר מת משה ובשביעי באדר נולד כצ"ל, וילפינן זה מקראי בקדושין ל"ח ע"א". וראה לקמן הערה 34.

27) ראה התוועדיות תשמ"ח ח"ב ע' 460 ואילך, ח"ג ע' 152 ואילך, ובהנסמן שם.

28) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח, ובקה"ע שם.

29) בשלח יז, יא.

30) ולהעיר ממ"ש (בהעלותך יא, כא) "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב" (ראה לקו"ת בהעלותך לא, ד. לג, ב. ובכ"מ), וכידוע ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה" (תניא רפמ"ב).

31) פרש"י חוקת כא, כא.

32) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). וראה בר"ר פנ"ו, ז. זח"ג רעג, א.

33) וע"ד מ"ש (בשלח שם) "והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל". – ולהעיר, שפסוק זה קורין בפורים, שהתחלתו בשבעה באדר, ויש לומר, שבוה מרומז שהנתינת-כח להנס דפורים הו"ע "וגבר (מזלם של) ישראל" בלידת משה.

1 בנוגע לחדש אדר – איתא בגמרא² "כיון שנפל
 2 פור בחודש אדר שמח (המן) שמחה גדולה, אמר
 3 נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא הי' יודע
 4 שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", היינו,
 5 שלידת משה בשבעה באדר פועלת ביטול והפיכת
 6 גזירת המן בחודש אדר, באופן ש"החודש גו' נהפך
 7 גו' לשמחה"¹⁹, ולכן "משנכנס אדר מרבין
 8 בשמחה"²⁰, ו"אדר (ד)בריא (תקיף)²¹ מזלי"²² –
 9 מעלה מיוחדת בחודש אדר שלא מצינו דוגמתה
 10 בשאר חדשי השנה.

11 וצריך להבין:

12 מפשטות דברי הגמרא מוכח רק שלידת משה
 13 בחודש אדר מבטלת (ומכפרת על) הענין
 14 הבלתי-רצוי שבמיתתו בחודש זה (שבגלל זה הי'
 15 המן "שמח שמחה גדולה"), ולכאורה אין ראי'
 16 שבגלל זה תגדל מעלתו של חודש זה יותר מכל שאר
 17 חדשי השנה?

18 שאלה זו מתחזקת יותר ע"פ המבואר במדרשי
 19 חז"ל פרטי הענינים דהגורל דהמן:

20 "כשאמר²³ המן הרשע לאבד את ישראל אמר
 21 היאך אני שולט בהן הריני מפיל גורלות. . התחיל
 22 בחודש ניסן ועלה בו זכות פסח, באייר זכות פסח
 23 קטן וכו'", והולך ומונה הזכויות של כל י"א חדשי
 24 השנה, עד ש"עלה ראש חודש אדר ולא מצא בו שום
 25 זכות", "חזר ובדק במזלות, טלה זכות פסח. . שור
 26 נמצא זכות יוסף וכו'", והולך ומונה זכות המזלות
 27 דכל י"א חדשי השנה, עד ש"בא לו מזל דגים
 28 שהוא משמש בחודש אדר ולא נמצא לו זכות"²⁴,
 29 ושמח מיד ואמר, אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות,

19) אסתר ט, כב. – ולהעיר, שמפסוק זה למדים ש"כל החודש כשר לקריאת המגילה" (ירושלמי מגילה פ"א ה"א – הובא בשו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ו וברמ"א שם).

20) תענית כט, סע"א. ובפרש"י: "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח" – שהתחלת וסיבת הנס דפסח (יצי"מ) היא בלידת מושיען של ישראל בו' אדר (ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 344 ואילך).

21) גירסת הרא"ש.

22) שם, רע"ב.

23) אסתר פ"ז, יא (וראה לקמן שוה"ג להערה 168).

24) ומ"ש "וידגו לרוב בקרב הארץ", וארו"ל (ברכות כ, סע"א. וש"נ) "מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם וכו'" (בקושיית היפה ענף שם) – ראה לקמן הערה 75.

החמה³⁹ – כי, מכל "חדשי השנה (ש) הם חדשי
 הלבנה"⁴⁰ השייכים לישראל ש"דומין ללבנה
 ומונין ללבנה"⁴¹ ו"עתידים להתחדש כמותה"⁴²
 (משא"כ אוה"ע שדומין ומונין לחמה⁴¹), גדלה
 מעלתו של חודש אדר ("בריא ותקיף מזליי") שבו
 גובר מזלם של ישראל.
 וכמה פרטים בזה:

(א) אדר דשנת העיבור כולל שני חדשים –
 שהחידוש דמולד הלבנה, שרומז על החידוש
 דישראל, הוא באופן ד"כפלים (לתושי")⁴³.
 (ב) באדר דשנת העיבור יש ששים יום – שרומז
 על הענין דביטול בששים, היינו, נתינת כח לביטול
 כל ענינים בלתי-רצויים⁴⁴ והפיכתם לטוב, ועד
 שראויים לאכילתם של ישראל להיות דם ובשר
 כבשרם, כמשל "דברים חריפים או חמוצים רק
 שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים
 להשיב הנפש"⁴⁵.

(ג) ועוד ועיקר: על ידו נעשית השלימות דכל
 חדשי הלבנה שמשותוים לשנת החמה – שרומז על
 קיום היעוד⁴⁶ "והי' אור הלבנה כאור החמה וגו'
 שבעתיים כאור שבעת הימים", לעתיד לבוא,
 כש"עתידים להתחדש כמותה".
 וכל זה מודגש יותר בקביעות שנה זו שר"ח
 אדר ראשון חל ביום שלישי וביום רביעי:

יום שלישי שהוכפל בו כי טוב⁴⁷ – "כפליים
 לתושי", ומתקן גם הענין הבלתי-רצוי דיום שני
 (שנבראת בו מחלוקת⁴⁸), "אחד לגמר מלאכת
 השני ואחד לגמר מלאכת היום"⁴⁷,

(39) שהרי, בשנת החמה ישנם שס"ה ימים, ובשנת העיבור
 (שלימה, שחשון וכסלו מלאים) ישנם שפ"ה ימים – יתרון של
 עשרים יום, שנוסף על מילוי החסרון די"א יום, יש בו גם
 "מקדמה" לשנה הבאה (ראה מפרשי הרמב"ם הל' קידוה"ח שם).

(40) רמב"ם ריש הל' קידוה"ח.

(41) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב
 ואילך. ועוד.

(42) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(43) ל' הכ' – איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

(44) ומרומז ב"כפלים (לתושי") – ש"תושי" קאי על התשת
 כח הסט"א כו' (תו"א יתרו סז, ב. ובכ"מ).

(45) תניא פכ"ז.

(46) ישעי' ל, כו.

(47) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(48) ב"ר שם.

ומזה מוכן גם בנוגע להמזל החדודש –
 שבחודש שנולד בו משה ("הוא ישראל") עוזר
 המזל של החודש להתגברות המזל דישראל, ולכן
 "אדר דבריא ותקיף מזליי", היינו, שלידת משה
 ("הוא ישראל") בשבעה באדר פועלת על כל
 החודש³⁴ שבו גובר (בריא ותקיף) מזלם של
 ישראל.

ועפ"ז יש לומר, שסיום דברי המדרש "והוא לא
 ידע שבשבעה באדר .. נולד משה" הוא תשובה גם
 על זה ש"אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות" –
 שאין צורך בהזכות של אדר ומזלו (כבשאר החדשים,
 שיש צורך בזכות של החודש והמזל שלו, "זכות
 פסח" וכיו"ב), בגלל שישנו ענין נעלה יותר
 מהזכות של החודש ומזלו – (התגברות) המזל
 דישראל, כיון שלידת משה ("הוא ישראל") בחודש
 אדר פועלת העזר דמזל החודש (אף שאין לו זכות)
 להתגברות המזל דישראל³⁵.

ד. ויש לומר, שהתגברות מזלם של ישראל
 בחודש אדר (בגלל לידת משה) ניכרת גם בכך
 שחודש אדר הוא חודש העיבור³⁶, חודש כפול (ב'
 חדשים, ששים יום), ועל ידו דוקא נשלם החסרון
 דשנת הלבנה לגבי שנת החמה³⁷, ועד לאופן של
 שלימות ותמימות ("שנה תמימה"³⁸) יותר משנת

(34) ועפ"ז יש לבאר הדיוק באסתר"ר באחד באדר נולד
 משה" (שבדאי לא פליג על המפורש בקידושין שילפינן מקראי
 שמיתת ולידת משה בשבעה באדר, כנ"ל הערה 26) – שהכוונה
 היא להרגיש הפעולה על כל החודש, מאחד באדר, שכולל כל ימי
 החודש.

(35) ועפ"ז יש לבאר המשך דברי המדרש "אמר (המון) כשם
 שהדגים בולעין כך אני בולע אותך, אמר לו הקב"ה, רשע, דגים
 פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע מן
 הבולעין" (דלכאורה, כיון ש"דגים פעמים נבלעין ופעמים
 בולעין", מהו ההכרח ש"עכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין")
 – שמצד מזלו של אדר (מזל דגים) ישנה אפשרות לכאן ולכאן
 ("פעמים נבלעין ופעמים בולעין"), אלא, שלידת משה ("הוא
 ישראל") באדר פועלת שהמזל דאדר עוזר להתגברות מזלם של
 ישראל ("עכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין").

(36) ועפ"ז יומתק שלידת משה היתה באדר ראשון, בשנה
 מעוברת (כנ"ל הערה 3).

(37) ש"יתירה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר
 יום" (רמב"ם הל' קידוה"ח פ"א ה"ב. וראה שם פ"ו ה"ד. פ"י
 ה"א).

(38) ערכין לא, א – במשנה. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ב
 ה"ה.

32 מאין תמצא"), אין שאינו מושג (ולכן יש בהם ענין
33 המס"נ שלמעלה מהשכל).

34 וענין זה מודגש בלידת משה (בחודש אדר)
35 שהיא גם הלידה דישראל ("משה הוא ישראל") –
36 כי, לידה קשורה עם עצם המציאות שלמעלה ממס
37 (שהרי בעת הלידה אינו נקרא בשם)⁵⁹, ורומז על
38 עצם הנשמה שלמעלה מ"חמשה שמות (ש)נקראו
39 לה"⁶⁰ (למעלה אפילו מ"יחידה" שגם היא "שם"
40 לעצם הנשמה⁶¹), וזהו תוכן הענין דהתגברות מזלם
41 של ישראל, עצם הנשמה, בחינת "אין" (בחודש
42 אדר).

43 ועפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דלידת משה
44 לפורים (שהמזן לא הי' יודע שבשבעה באדר נולד
45 משה) – כי, "אנו רואים שכל הימים שהיו בני"י
46 בסכנה מפני גזירת המן .. היו כולם בבחי' מס"נ
47 ממש⁶² .. כי בכל שעה ושעה היו מוכנים למסור
48 נפשם להריגה ולא לעבור דת ח"ו", "מסירת נפש על
49 קדוש השם, שהרי אם רצו להמיר דתם לא הי' המן
50 עושה להם כלום, שלא גזר אלא על היהודים, אלא
51 שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה, ולא עלה
52 להם מחשבת חוץ ח"ו"⁶³, והכח לזה הוא ע"י
53 התגלות עצם הנשמה, שזהו תוכן הענין דלידת משה
54 (בחודש אדר⁶⁴), גילוי (לידה גם מלשון גילוי)
55 העצם דישראל.

56 ויש לומר, שענין זה מרומז גם בלשון חז"ל
57 ש"אדר בריא ותקיף מזלי" – שהמזל הוא באופן
58 של חוזק ותוקף (ע"ד "וגבר ישראל"):

59 כיון שבאדר מתגבר מזלם של ישראל, בחינת
60 "אין", עצם הנשמה – אזי מתגלה החוזק והתוקף

(59) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 205. וש"נ.

(60) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.

(61) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56. וש"נ.

(62) ועל שם זה נקראים בכל המגילה "יהודים" – ע"ש
ההודאה והמס"נ שמצד נקודת היהדות (ראה תו"א מג"א צז, א.
צט, א. ובכ"מ).

(63) תו"א שם צז, א. קכ, ד (בהוספות). ובכ"מ.

(64) ולכן נפל הגורל על חודש אדר, ו"על כן קראו לימים
האלה פורים על שם הפור" (אסתר ט, כו), "הפור הוא הגורל"
(שם ג, ז. ט, כד) – ש"גורל" רומז על עצם הנשמה, שהתקשרותה
עם הקב"ה היא באופן שלמעלה מטעם ודעת, מסירת נפש,
שהיתה בגלוי בימי הפורים (ראה תו"א שם קכא, א. קכג, ג
ואילך. ובכ"מ).

1 ויום רביעי – שבו נתלו "שני המאורות
2 הגדולים"⁴⁹, שרומז "שיהי' אור הלבנה כאור
3 החמה כאור שבעת ימי בראשית, כמו שהיתה קודם
4 מיעוטה שנאמר ויעש אלקים את שני המאורות
5 הגדולים"⁴².

6 ועוד ועיקר – צירוף ב' הימים דר"ח אדר
7 ראשון, שלישי ורביעי, ג' וד': הצירוף דג' (שלישי)
8 וד' (רביעי) הוא "גד"⁵⁰, שפירושו "מזל טוב"⁵¹,
9 שבזה מודגש עוד יותר הענין ד"בריא ותקיף
10 מזלי". וענין זה קשור עם לידת משה בשבעה
11 באדר – כמרומז בצירוף המספרים ג' וד' יחדיו
12 שעולים שבעה⁵², היינו, שלידת משה בשבעה באדר
13 פועלת התגברות המזל ("בריא ותקיף מזלי") בכל
14 חודש אדר, שנכלל בב' הימים דראש חודש, ג' וד',
15 "גד", "מזל טוב" (בריא ותקיף).

16 ה. ויש לבאר תוכן הענין דהתגברות מזלם של
17 ישראל (מצד לידת משה) בחודש אדר – בעומק
18 יותר:

19 "מזל" דישראל – קאי על שרש הנשמה
20 למעלה, כידוע⁵³ שירידת הנשמה למטה להתלבש
21 בגוף היא הארה מהנשמה בלבד, אבל עיקר
22 הנשמה ומקורה נשאר למעלה, ונקראת "מזל"
23 ("אדם (ד) אית לי' מזלא"⁵⁴ ו"הכל תלוי במזל"⁵⁵),
24 מלשון "נוזל", שהוא המקור להיות נוזל ממנו
25 ההשפעה ורוח חיים.

26 וזה שאמרו חז"ל⁵⁶ "אין מזל לישראל" – קאי
27 על מזלות השרים וכוכבים אשר חלק לכל
28 העמים⁵⁷, שישראל הם למעלה ממזלות אלו, אבל
29 גם לישראל יש מזל, ואדרבה, המזל דישראל הוא
30 נעלה יותר באין-ערוך משאר המזלות, כי, המזל
31 שלהם הוא מבחי' "אין" (ע"ד מ"ש⁵⁸ "והחכמה

(49) בראשית א, טז. פרש"י שם, יד.

(50) וגם "דג" – מזלו של חודש אדר (מזל דגים).

(51) ויצא ל, יא ובפרש"י.

(52) וי"ל שרומז על "שבעתיים כאור שבעת הימים".

(53) לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(54) שבת נג, ב. וש"נ.

(55) זח"ג קלד, רע"א. קפט, רע"ב.

(56) שבת קנו, א.

(57) כלשון הכתוב – ואתחנן ד, יט.

(58) איוב כח, יב.

21 ו. ויש להוסיף ולבאר השייכות דלית משה
 22 לשבעה באדר דוקא:
 23 שבעה באדר מורה על השלימות דחודש אדר
 24 – שבעה ימים רצופים שכוללים כל שבעת ימי
 25 השבוע, שבעת ימי בראשית, ימי הבנין (כללות
 26 העולם)⁷⁶, כפי שהם בחודש אדר, שבוה מרומז
 27 שהמעלה והשלימות דחודש אדר ("אדיר במרום
 28 ה") נמשכת וחודרת ומתגלה בגדרי העולם.
 29 ומרומז בשמו של החודש – "אדר" – א' דר,
 30 שרומז על המשכת וגילוי האל"ף (אלופו של עולם)
 31 בעולם להיות לו ית' דירה בתחתונים⁷⁷. ובהדגשה
 32 יתירה בשבעה באדר – שרומז על עשיית הדירה
 33 (דר) לאלופו של עולם (א) בשבעת ימי הבנין.
 34 וענין זה מודגש גם בלידת משה (בשבעה
 35 באדר) – כמארז"ל⁷⁸ ש'בשעה שנולד משה נתמלא
 36 הבית כולו אור", היינו, שלידת משה פעלה אור
 37 (גילוי אלקות) בכל הבית (גדרי העולם).
 38 ומודגש עוד יותר בעבודתו ופעולתו במשך ימי
 39 חייו (שנכללים בלידתו בשבעה באדר) – שעל ידי
 40 פעולתו בהקמת המשכן נעשה עיקר ושלמות
 41 המשכת וגילוי אלקות בעולם, כדאיתא במדרש⁷⁹
 42 "כשהגיע ר"ח ניסן וצוה הקב"ה להקים את
 43 המשכן, שלח להם ע"י משה מה אתם יראים
 44 (ש"היו ישראל אומרים הרי עשינו המשכן מתי
 45 תבוא השכינה ותשרה בתוך מעשה ידינו)", כבר
 46 באתי לגני אחותי כלה⁸⁰, א"ר ישמעאל ב"ר יוסי⁸¹
 47 לגן אין כתיב כאן אלא לגני, לגנוני, למקום שהוא
 48 עיקרי מתחילה, וכי עיקר שכינה אינה בתחתונים
 49 היתה (בתמי'). .. כיון שחטא אדם נסתלקה השכינה
 50 לרקיע הראשון וכו' חטאו מצריים נסתלקה לרקיע
 51 השביעי, וכנגדן עמדו שבעה צדיקים והורידו את
 52 השכינה מן העליונים לתחתונים .. אברהם הורידה

1 ("בריא⁶⁵ ותקיף") דעצם הנשמה ("מזלי"), נקודת
 2 היהדות שבכא"א מיראל, ייש בו החוזק והתוקף
 3 למסור נפשו על קדושת שמו ית'.
 4 ולהוסיף, שענין זה מרומז גם בשמו של החודש
 5 – "אדר" – שפירושו תוקף וגבורה⁶⁶, כמארז"ל⁶⁷
 6 "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהם אדר, שנאמר⁶⁸
 7 אדיר במרום ה'", "כלומר שאדר לשון קיום וחוזק
 8 ולכן נקרא אדר"⁶⁹, היינו, שבחודש זה מודגש
 9 החוזק והתוקף דישראל, שנקראו "אדירים",
 10 כמארז"ל⁷⁰ "אדירים אלו ישראל"⁷¹, שנאמר⁷²
 11 ואדירי כל חפצי במ", "אדיר מלשון חוזק ואומץ
 12 .. להתחזק בעבודת בוראם"⁷³, כולל ובמיוחד
 13 "החוזק והאומץ למס"נ באחד שלמעלה
 14 מהשכל"⁷⁴.
 15 ועפ"ז יש לבאר הפירוש (ע"ד הרמז) בדברי
 16 המדרש "אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות" –
 17 שלאחרי הידיעה ש"באדר .. נולד משה", שמצד
 18 זה גובר מזלם של ישראל בחודש אדר, אזי מתגלה
 19 שבחינת "אין" (ה"מזל לישראל") הוא הזכות של
 20 אדר ומזלו⁷⁵.

(65) וי"ל ע"ד הרמז – ש"בריא" הוא בר"א: י"א – רומז על העצם דישראל שקשור עם בחי' "אחד עשר" (י"א), "אנת הוא חד ולא בחושבן", "אחד" שלמעלה מעשר ספירות, מצד בחינת ה"יחידה", עצם הנשמה שלמעלה מעשר כחות. ו"בר" י"א – פירושו (כמו "בן חורין") שמציאותו היא המציאות די"א. ועוד י"ל, ש"בר" הוא מלשון גילוי (ראה חולין מג, ב. כש"ט הוספות ס"ד ואילך. ושי"ג), היינו, שבחי' הי"א היא בגילוי.

(66) לקוטי לוי"צ על פסוקים ומחז"ל ריש ע' צט.

(67) ביצה טו, סע"ב.

(68) תהלים צג, ד.

(69) פרש"י ביצה שם.

(70) מנחות נג, סע"א.

(71) וי"ל ע"ד הרמז – ש"אדיר" אותיות י"א דר, שבחי' י"א (יחידה) היא באופן של דירה (בגלוי ובהתיישבות). וראה לקמן הערה 86.

(72) תהלים טז, ג.

(73) חדא"ג מהרש"א מנחות שם.

(74) רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ס"ע שמא.

(75) ועפ"ז יש לבאר הטעם שלא הזכיר הזכות דמזל דגים, כמ"ש "וידגו לרוב בקרב הארץ", "מה הדגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם וכו'" – כיון שדגים קאי על העצם דישראל* שלמעלה מגדר של זכות, בחינת "אין".

(76) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט.

(77) אוה"ת תרומה ע' א'תקכו.

(78) סוטה יב, א (וראה שם יג, רע"א).

(79) במדב"ר פי"ג, ב. וראה שהש"ר פ"ה, א.

(80) שה"ש ה, א.

(81) ובשהש"ר שם: "אמר ר' מנחם חתני דר' אלעזר בר

אבונה בשם ר' שמעון בר' יוסנה" – דיש לומר, שרומז על שלימות הענין דהשראת השכינה למטה ע"י "גואל (ראשון הוא גואל) אחרון" ש"מנחם שמו" (סנהדרין צת, ב).

29 אחד ליום" (90), שבזה מודגשת יותר המשכת וגילוי
 30 אלקות בגדרי העולם – י"ב צירופי שם הוי'
 31 (מלשון מהוה) שעל ידם נעשית התהות הזמן, י"ב
 32 חדשי השנה, והתהוות המקום, י"ב גבולי
 33 אלכסון⁹¹, היינו, שגם בגדרי העולם (י"ב) נמשכת
 34 ומתגלה דרגת האלקות שלמעלה מהעולם⁹², שזהו
 35 ענינו של חודש ניסן, מלשון "נס" ⁹³, ועד ל"נסי
 36 נסים" ⁹⁴.

37 ז. ועד"ז בנוגע להתגברות המזל דישראל
 38 בחודש אדר, "אדר בריא מזלי" – שקשור עם
 39 (לידת משה ב) שבועה באדר:

40 התגברות מזלם של ישראל בחודש אדר, "מזלי"
 41 בריא", היא, לא רק בנוגע לשורש הנשמה למעלה,
 42 בחינת ה"מזל", אלא גם ובעיקר בנוגע להמשכה
 43 וגילוי בהארת הנשמה שירדה למטה ונתלבשה בגוף,
 44 כמודגש גם בכך ש"מזל" הוא מלשון נוזל, שהוא
 45 המקור להיות נוזל ממנו ההשפעה ורוח חיים למטה
 46 (כנ"ל ס"ה), ובמילא, התגברות המזל בחודש אדר
 47 פועלת להתגברות דבני" בהיותם למטה, נשמות
 48 בגופים, וגם בהתעסקותם בעניני העולם, כמודגש
 49 בענינו של שבועה באדר, שרומז על עשיית הדירה
 50 (דר) לארופו של עולם (א') בשבעת ימי הבנין.

51 כלומר: אע"פ ש"מזל" קאי על עצם הנשמה,
 52 "אין" שאינו מושג, שהר"ע החוזק והתוקף (בריא
 53 ותקיף מזלי") דמס"נ שלמעלה מהשכל, מ"מ, אין
 54 זה באופן של יציאה מהעולם (מס"נ כפשוטה), אלא
 55 אדרבה, שהחוזק והתוקף דמס"נ נמשך ומתגלה
 56 בכל עניני העבודה בעולם לעשות לו ית' דירה
 57 בתחתונים – כמפורש בגמרא²² "מאן דאית לי'
 58 דינא בהדי נכרי .. לימצי נפשי' באדר דבריא
 59 מזלי", שהפעולה להתגברות המזל ("בריא
 60 מזלי") היא (לא רק ביחס לעניני הנשמה, עניני

1 מן השביעי לששי וכו' משה) (שהוא השביעי, וכל⁸²
 2 השביעין חביבין⁸³) הורידה מן העליונים לתחתונים
 3 (עמד משה והורידה לארץ)".

4 ולהוסיף, שהתחלת הקמת המשכן (בשבעת ימי
 5 המילואים שהי' משה מקים את המשכן ומפרקו⁸⁴)
 6 היתה בשבעת הימים האחרונים ("הכל הולך אחר
 7 החיתום" ⁸⁵) דחודש אדר (מכ"ג באדר עד לסיומו
 8 של חודש אדר) ⁸⁴.

9 ויש לומר, שבהתחלת חודש אדר מודגש יותר
 10 התוקף ("אדיר") דהאל"ף (ראש והתחלת תיבת
 11 "אדר") שלמעלה מהעולם ("אדיר" ⁸⁶ במרום ה'),
 12 ובהמשך החודש (ובעיקר בשבעה באדר שבו נולד
 13 משה) ועאכו"כ קרוב לסיומו (בשבוע האחרון שבו
 14 התחיל משה בהקמת המשכן) מודגשת יותר
 15 (הכוונה והתכלית ד) ההמשכה וההתגלות בעולם
 16 (א' דר, המשך וסיום תיבת "אדר") ע"י המשכן.

17 אבל, גם בסיומו של חודש אדר שבו התחילה
 18 הקמת המשכן, "העמידו משה למשכן ושמש בו
 19 ופרקו בכל יום" (במשך שבעת ימי המילואים),
 20 ו"לא שרתה בו שכינה" ⁸⁷, היינו, שעדיין לא היתה
 21 ההמשכה וההתגלות בעולם למטה, אלא באופן
 22 ד"אדיר במרום ה'", כיון שההמשכה והגילוי היא
 23 עדיין למעלה מהעולם ⁸⁸.

24 ועיקר ההמשכה וההתגלות בעולם למטה ע"י
 25 הקמת המשכן באופן של קביעות והשראת השכינה
 26 בו – היתה בר"ח ניסן (יום השמיני⁸⁹ למילואים) ⁸⁴,
 27 והמשכו בחנוכת המשכן ע"י י"ב נשיאי ישראל
 28 במשך י"ב הימים מ"ח ניסן עד י"ב בו ("נשיא

(82) ויק"ר פכ"ט, יא.

(83) רד"ה באתי לגני תש"י.

(84) ספרי נשא ז, א. במדבר"ר פ"ב, טו. ועוד.

(85) ברכות יב, א.

(86) ומרומז גם ב"אדיר", י"א (דר) – בחינת אחד עשר, "אנת
 הוא חד ולא בחושבן", שלמעלה מעשר ספירות שמהם נשתלשלו
 עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

(87) פרש"י שמיני ט, כג.

(88) ומודגש יותר בקביעות שנה זו, שז' אדר חל ביום
 השלישי בשבוע, ושלימותו ביום הש"ק שחל ב"א אדר – דיש
 לומר, שבזה מרומז שגם ההמשכה והגילוי בעולם (ד') היא עדיין
 למעלה מהעולם (י"א). וראה לקמן הערה 168 (באופן אחר).

(89) ונקרא "יום השמיני" – להורות על המשכת וגילוי דרגת
 האלקות שלמעלה משבעת ימי ההיקף (שורת הרשב"א שם. כלי
 יקר ר"פ שמיני).

(90) נשא ז, יא (וראה לקמן שוה"ג להערה 168).

(91) ראה אוה"ת בראשית ו, סע"ב ואילך. ועוד.

(92) ויש לומר, שענין זה מודגש יותר בגמר חנוכת המשכן
 ב"ב ניסן, לאחרי אחד עשר בו – שגם הדרגא הכי נעלית דאחד
 עשר ("אנת הוא חד ולא בחושבן") בניסן ("נסי נסים") נמשכת
 ומתגלה בגדרי העולם (ביום הי"ב, י"ב חדשים וי"ב גבולי
 אלכסון).

(93) ראה פס"ו ולק"ט בא יב, ב.

(94) ראה ברכות נו, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

20 במשך הדורות עד לדור אחרון זה, שרכבות
21 מישראל מסרו נפשם על קדושת השם, שנמצאים
22 במעמד ומצב שיש צורך בחזקת ותוקף דעצם
23 הנשמה ("בריא ותקיף מזלי") למס"נ באחד –
24 תנועה של עלי' למעלה מהעולם ("אדיר במרום
25 ה", "א' ד'אדר").

26 ועיקר ושליומות ההמשכה והגילוי למטה בעולם
27 – ע"י בנין ביהמ"ק השלישי ("מקדש אדני כוננו
28 ידיך" 105) בגאולה השלישית ("ביום השלישי
29 יקימנו ונחיי' לפניו" 106), בית נצחי 107, וגאולה
30 נצחית שאין אחרי' גלות 108 – שייך לחדש ניסן,
31 "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, שנאמר 109
32 כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" 110, ובו
33 הוקם "המשכן" (שכולל גם ביהמ"ק השלישי 111)
34 ושרתה השכינה (כנ"ל ס"ו).

35 ה. ע"פ האמור לעיל יש לבאר הקשר
36 והשייכות דשבעה באדר לפרשת תצוה – שענינו
37 של שבעה באדר (לידת משה, "הוא ישראל",
38 והתגברות מזלם של ישראל, "בריא ותקיף מזלי",
39 התוקף והחזקת דעצם הנשמה למס"נ באחד) מרומז
40 בהתחלת פרשת תצוה – "ואתה תצוה את בני
41 ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור
42 להעלות נר תמיד":

43 "אתה" – קאי על העצמות דמשה (עצם
44 הנשמה, "מזל") שלמעלה משם, והוא"ו ד"ואתה"
45 – מורה על ההמשכה (שמרומזת בציור דאות
46 וא"ו 112) מהעצמות ("מזל") דמשה להיות "תצוה
47 את בני ישראל", באופן של צוותא וחיבור (תצוה
48 מלשון צוותא 113) עם בני", להיות התגברות מזלם
49 של ישראל, "בריא ותקיף מזלי", שיתגלה אצלם
50 החזקת והתוקף דעצם הנשמה.

1 התורה ומצוותי, אלא גם) בנוגע לעניני העולם,
2 ועד למעמד ומצב ד"אית לי' דינא בהדי נכרי" 95.

3 וכמודגש גם בימי הפורים – שהנס דפורים הוא
4 שבטלה גזירת המן ולא היו צריכים למסור נפשם
5 להריגה ח"ו כדי שלא לעבור על דת, ואדרבה:
6 "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה
7 בשונאיהם" 96, "כי נפל פחד היהודים עליהם" 97,
8 ובמילא, היו יכולים להמשיך לעסוק בקיום
9 התומ"צ מתוך רווחה – "אורה ושמחה וששון
10 ויקר" 98 (הן כפשוטו, והן כדרשת חז"ל 99),
11 "שמחה 100 ומשתה ויום טוב" 101 – בכל קכ"ז
12 מדינות המלך, ובמעמד ומצב ש"מרדכי היהודי
13 משנה למלך אחשוורוש" 102.

14 אבל אעפ"כ, נס פורים שבחודש אדר הוא
15 באופן ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן" 103, היינו,
16 שגם לאחר גאולת פורים נמצאים בני בגלות וְלא
17 עוד אלא שלאח"ז הי' חורבן בית שני ואריכות
18 הגלות המר והקשה הזה, עם כל הגירות ושמדות,
19 רח"ל היל"ת, לא תקום פעמיים צרה 104, שהיו

95 ולהעיר, שבהשגחה פרטית הגיעה ידיעה בערב ש"ק זה
ע"ד יהודי שזכה ב"דינא בהדי נכרי". ואף שמדובר במאורע של
איש פרטי, מ"מ, מצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך" (וכמודגש
בסיורו של רבינו הזקן: "נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל
עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"), ה"ז שייך גם לכל בני",
הן בנוגע להשתתפות בשמחתו, והן בנוגע להוספה* בהצלת בני
ישראל בעניני העולם בחודש אדר ד"בריא מזלי", מתוך הרחבה
ועשירות, באופן ד"ויגבה לכו בדרכי ה'" (דברי הימים ב' ו', ו.
וראה לקו"ש חכ"ב ע' 159 ואילך. וש"נ).

- 96 אסתר ט, א.
- 97 שם ח, יז.
- 98 שם, טז.
- 99 מגילה טז, ב.
- 100 אסתר ט, יט.

101 ובענין זה מודגשת המעלה דפורים לגבי יום הכפורים
("כפורים", כמו פורים (תקו"ז תכ"א – נו, ב)) – ששניהם
קשורים עם בחי' הגורל, עצם הנשמה, מ"מ, יש מעלה יתירה
בפורים שבהי' הגורל נמשכת ומתגלה למטה בעניני הגוף,
"שמחה ומשתה ויום טוב", משא"כ ביום הכפורים שצ"ל
"ועניתם את נפשותיכם" (אחרי טז, לא. וראה תו"א מג"א צה,
סע"ד ואילך. ובכ"מ).
102 אסתר בסופו.
103 מגילה יד, א.
104 לשון הכתוב – נחום א, ט. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 306
הערה 55 ובושה"ג שם. וש"נ.

(* וע"פ מארו"ל (יומא פג, ב) דייק בשמא" – שמו יוסף מלשון הוספה,
ושייך לכל בני"י. שנקראים ע"ש יוסף (פרש"י תהלים פ. ב. ועוד).

105 בשלה טו, יז ובפרש"י.

106 הושע ו, ב ובפרש"י.

107 ראה זח"א כח, א.

108 מכילתא בשלה טו, א. ועוד.

109 מיכה ז, טו.

110 ר"ה יא, רע"א. שמו"ר פט"ו, יא.

111 ומודגש ביותר בהנצחיות דהמשכן (ראה סוטה ט,

סע"א) – מעין ודוגמת הנצחיות דביהמ"ק השלישי.

112 ראה לקו"ת מטות פה, רע"ד. ובכ"מ.

113 תו"א פרשתנו פב, א. ובכ"מ.

27 אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה" – שענין
28 הקטורת, שמורה על התקשרות והתחברות דעצם
29 הנשמה עם הקב"ה באופן ש"בחד קטירא
30 אתקטרנא", נמשך ומתגלה ומאיר בעולם, ע"י
31 הנרות.¹²³

32 ט. עפ"ז יש לבאר גם ב' הטעמים שבפרשת
33 תצוה לא נתפרש שמו של משה (מיתת משה
34 בשבעה באדר, ואמירתו "מחני נא מספרך")
35 ושייכותם זל"ז:

36 הטעם שלא נתפרש שמו של משה בפרשת
37 תצוה בגלל סמיכותה לשבעה באדר, הוא, לא רק
38 בגלל שבשבעה באדר חת משה (שמרומז בסילוק
39 שמו מהפרשה), אלא גם ובעיקר בגלל שבשבעה
40 באדר נולד משה ("כדאי הלידה שתכפר על
41 המיתה") – כי, לידת משה (בשבעה באדר) קאי על
42 התגלות עצם מציאותו שלמעלה משם, שלכן אינו
43 נקרא בשם משה (שבכל הפרשה לא נזכר שמו),
44 אלא "ואתה", "מהות עצמותך"¹²⁴, ועד ל"אתה"
45 האמיתי, עצמותו ומהותו ית'¹²⁵.

46 וכיון שלידת משה (העצמות שלו שלמעלה
47 משם) בשבעה באדר קשורה עם כל בניי ("משה
48 הוא ישראל"), שגובר מזלם (עצם הנשמה) של
49 ישראל [וכמודגש בהתחלת הפרשה שה"אתה"
50 (העצמות דמשה, ועד לעצמותו ומהותו ית') הוא
51 באופן של המשכה ("ואתה") ועד לצוותא וחיבור
52 ("תצוה") עם העצמות דבניי ("שמן זית זך") –
53 לכן, מרומזת בפרשה שקורין בסמיכות לשבעה
54 באדר המסירת נפש של משה עבור בניי¹²⁶
55 (העצמות שלהם שלמעלה מהתורה) באמרו "מחני
56 נא מספרך", עי"ז שלא נזכר שמו, אלא "ואתה",
57 העצמות שלו שלמעלה משם¹²⁷ – שענין זה מודגש
58 בגלוי בשבעה באדר שבו נולד משה, התגלות

1 (ועי"ז) "ויקחו אליך¹¹⁴ שמן זית זך כתיב למאור"
2 – שרומז על ענין המס"ג, כמארז¹¹⁵ ש"הזית מסר
3 נפשו על קדושת הקב"ה, וזהו"ע "כתיב למאור",
4 כמארז"ל "נמשלו ישראל לזית .. (ש)אינו מוציא
5 שמנו אלא ע"י כתיבה"¹¹⁶, "כך ישראל באים
6 עכו"ם וחובטין אותם ממקום למקום כו"¹¹⁷,
7 היינו, שע"י צער ויסורי הגלות מתגלה החוץ
8 והתוקף¹¹⁸ דעצם הנשמה, שזהו"ע "שמן גו' זך גו'
9 למאור": "שמן", ש"אפילו¹¹⁷ אתה מערבו בכל
10 המשקין שבעולם הוא נתון למעלה מהן"¹¹⁹, "זך",
11 בלי שמרים, "למאור", שלמעלה מ"אור".

12 (וכל זה כדאי) "להעלות נר תמיד" – כשם
13 שהשמן מאיר כך ביהמ"ק מאיר לכל העולם
14 שנאמר¹²⁰ והלכו גוים לאורך, לכן נקראו אבותינו
15 זית רענן שהם מאירים לכל¹¹⁷, היינו, שתכלית
16 הכוונה היא (לא בענין המס"ג באופן של יציאה
17 מהעולם, אלא אדרבה) שמציאותם של משה
18 וישראל ("ואתה תצוה את בני ישראל"), עצם
19 הנשמה ("שמן גו' זך גו' למאור"), תומשך
20 ותתגלה ותאיר בעולם – כמודגש בלידת משה
21 בשבעה באדר, שהתגברות המזל (עצם הנשמה)
22 דמשה וישראל הוא באופן שנמשך ומתגלה
23 בשבעת ימי הבנין (כנ"ל ס"ו-ז).

24 ועד"ז בסיום הפרשה¹²¹: "ועשית¹²² מזבח
25 מקטר קטורת וגו' והקטיר עליו אהרן קטורת סמים
26 בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות

(114) "תיבת אליך מיותר, ודורש שענין הזית מרמז על ישראל, ומשה הוא ישראל, וזהו אליך" (פי' מהרז"ו לשמו"ר ריש פרשתנו).

(115) כ"ה באוה"ת פרשתנו ע' א'תקעה – מרבות פ' אמור ס"פ (ל"א), ש"פירשו שם שהזית מסר נפשו כו" (אוה"ת שם ע' א'תקמו).

(116) מנחות נג, סע"ב.

(117) שמו"ר ריש פרשתנו.

(118) וראה מנחות שם: "מה זית אין עליו נושרין אף ישראל אין להם בטילה עולמית" – תוקף נצח.

(119) ודוגמתו בזית – שאין בו הרכבה (ירושלמי כלאים פ"א ה"ז. מדרש תהלים קכח, ג).

(120) ישע"י ס, ג.

(121) להעיר גם מב' הפירושים ברש"י על הפסוק (פרשתנו כט, מג) "ונקדש בכבודי": (א) "ונקדש המשכן בכבודי שתשרה שכינתו בו", (ב) "אל תקרי בכבודי אלא במכובדים שלי, כאן רמז לו מיתת בני אהרן כו" (ענין המס"ג, "בקרבתם לפני ה' וימותו").

(122) ל, א ואילך.

(123) ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ תצוה י"א אדר-ראשון, שנה זו (לקמן ע' 316 ואילך).

(124) כלי יקר ריש פרשתנו.

(125) ראה סד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' 177).

(126) לקו"ש חכ"א ע' 178. וש"נ.

(127) ויש לומר, שענין זה מרומז ב"ואתה תצוה" את בני ישראל – שהצוותא וחיבור דמשה עם ישראל היא באופן שמשו טפל ("את הטפל") לישראל.

(127) ראה לקו"ש שם ע' 175 ואילך.

28 ואעפ"כ, יש להדגיש את גודל הענין דקידוש
 29 השם ברבים שבמאורע זה, ועוד ועיקר, לזעוק
 30 להקב"ה על אריכות הגלות, "עד מתי"... ולבקש
 31 ולדרוש ולעשות כל מה שאפשר שתיכף ומיד
 32 תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
 33 צדקנו, שאז יקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני
 34 עפר"¹³⁴, ומתחיל מצדיקים שקמים לתחי' מיד¹³⁵,
 35 וביניהם ובתחילתם האשה צדקנית שנהרגה על
 36 קידוש השם, שתיכף ומיד תיפגש נשמה בגוף עם
 37 משפחתה וילדי', ותמשיך לחנכם ולגדלם לתורה
 38 לחופה ולמעשים טובים, מתוך שמחה וטוב לבב.
 39 יא. ולכל לראש – גודל הענין דקידוש השם
 40 ברבים שבמאורע זה:

41 ידוע המבואר בדברי חז"ל בכו"כ מקומות¹³⁶
 42 ע"ד גודל העילוי וההפלאה והזכות והשכר דקידוש
 43 השם, ובפרט קידוש השם בריב, ובהדגשה יתירה
 44 בקידוש השם ברבים בשכונה זו, שבה נמצא בית
 45 הכנסת ובית המדרש ובית מעשים טובים, בית
 46 משולש, דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹³⁷, שעל
 47 ידי זה נעשה קידוש השם ברבים ביתר שאת וביתר
 48 עוז.

49 ויש להוסיף בגודל העילוי וההפלאה דקידוש
 50 השם – שמצינו¹³⁸ אצל הבית יוסף שמצד גודל
 51 מעלתו ומדרגתו הי' ראוי שהקב"ה יזכה אותו למסור
 52 נפשו על קדושת השם, אלא שאח"כ היתה סיבה (ענין
 53 שלא הי' מתאים לפי-ערך מעמדו ומצבו) שבגללה
 54 נענש ולא זכה לכך, ונחשב זה לעונש, אף שלאח"ז
 55 זכה לחבר את ה"שולחן-ערוך" ולהיות מורה-הוראה
 56 לכל בני" עד סוף כל הדורות¹³⁹ – שמזה מובן שהזכות

1 העצמות דמשה והעצמות דישראל כפי שהם חד
 2 עם עצמותו ית'.
 3 ועפ"ז מובן שגם הטעם דאמירת "מחני נא
 4 מספרך" שייך לתוכן ענינו של שבעה באדר¹²⁸
 5 (שקורין בסמיכות לפרשת תצוה) – יום שגודל
 6 משה, העצמות שלו, הקשורה עם העצמות דישראל,
 7 שזוהי הסיבה להמס"נ שלו עבור בני" באמירת
 8 "מחני נא מספרך", וכתוצאה מזה לא נזכר שמו
 9 בפרשת תצוה (שקורין בסמיכות ליום לידתו)¹²⁹,
 10 אלא אדרבה: "ואתה", העצמות שלו שלמעלה
 11 משם.

12 * * *

13 י. האמור לעיל ע"ד הנקודה המשותפת לדידת
 14 משה (בשבעה באדר) ופרשת תצוה, שבשניהם
 15 מודגש הנצטם דישראל שיש בהם החוזק והתוקף
 16 למסור נפשם על קדושת שמו ית' – מודגש ביותר
 17 בענין שהזמן גרמא, שבימים האחרונים הי'
 18 בשכונה זו מאורע של קידוש השם ברבים ע"י אשה
 19 מישראל¹³⁰.
 20 ובהקדמה – ש"אין גו' אתנו יודע עד מה"¹³¹,
 21 אף אחד מאתנו אינו מבין (ואינו יכול להבין) כלל
 22 וכלל פשר הדברים, למה עשה ה' ככה?...!
 23 ועאכו"כ כשמדובר באשה צעירה, אמא לילדים
 24 קטנים שצריכים לאמם ויתגעגעו אחרי'... אלא
 25 שאין להאריך בענינים של טענות ומענות כלפי
 26 הקב"ה, ובלשון הכתוב "ברוב דברים וגו'"¹³², "על
 27 כן יהיו דבריך מעטים"¹³³.

(128) ולא כפי שנראה בפשטות שענין ד"מחני נא מספרך"
 כשלעצמו יכול להתקיים בפרשה אחרת (ואדרבה: מתאים יותר
 שיתקיים בפרשה שלאחרי אמירת "מחני נא מספרך"), אלא שמצד
 צירוף טעם אחר (מיתת משה בשבעה באדר) נקבע בפרשת תצוה.
 (129) ועפ"ז יומתק שהקיום ד"מחני נא מספרך" שאמר משה
 בפרשת תשא נרמז בפרשת תצוה שלפ"ז – כיון שבתבית "ואתה
 (תצוה)" (שבה נתקיימה אמירתו "מחני נא מספרך") מודגשת גם
 הסיבה שכתוצאה ממנה באה לאח"ז אמירת "מחני נא מספרך"
 (מצד ההתקשרות העצמות דמשה וישראל).

(130) מרת פעשא לאה בת ר' שרגא פייבל הלוי לאפיין הי"ד
 שנהרגה על קידוש השם ביום ה' פ' תרומה, ב' אדר ראשון, וסיום
 ה"שבעה" ביום ה' פ' תצוה, ט' אדר ראשון (המור"ל).

(131) תהלים עד, ט.

(132) משלי יו"ד, יט.

(133) קהלת ה, א.

(134) ישע"י כו, יט.

(135) ראה זח"א קמ, א.

(136) ולדוגמא: "אין אדם יכול לעמוד במחיצתן" (פסחים נ,
 א). וראה בארוכה (במעלת מס"נ על קדה"ש לגבי כל התורה)
 שער האמונה לאדהאמ"צ בתחלתו. ספר הליקוטים דא"ח להצ"צ
 ערך מס"נ (ע' תצו ואל"ך). וש"נ.

(137) ראה ד"ה ואתה תצוה תשמ"א ס"ח (לקמן ע' 335.
 סה"מ מלוקט ח"ו ע' קלד), שגילוי והתעוררות כח המס"נ
 בישראל נעשה ע"י אתפשטותא דמשה שבזמן הגלות, נשיא הדור.
 (138) מגיד מישרים ריש פרשתנו. וראה בכ"ז – לקו"ש שם
 ע' 176 ואילך, ובהערות שם. וש"נ.

(139) ואף שישנם גם הפסקי-דינים שבהגהות הרמ"א – ה"ה
 בדוגמת ה"מפה" שעל גבי השולחן-ערוך, והשולחן-ערוך עצמו
 הוא חיבורו של הבית-יוסף.

39 שבוע, עוד יום ועוד רגע, ועדיין לא באה הגאולה
40 האמיתית והשלימה בפועל ממש! ולא עוד אלא
41 שניתוסף מאורע הכי חמור שיכול להיות בזמן
42 הגלות – שאשה בישראל ואם לילדים קטנים צריכה
43 למסור נפשה על קידוש השם!

44 לא נותר לנו אלא להתנחם בכך שמאורע זה
45 הוא המאורע האחרון של מסירת נפש על קידוש
46 השם, ועוד ועיקר, שבזכותה של האשה הצדקנית
47 שמסרה נפשה על קדושת השם, ביחד עם זכותן
48 של נשי ישראל הצדקניות שבכל הדורות, עד
49 לנשי ישראל הצדקניות נשמות בגוף בריא
50 שבדורנו זה, זוכים תיכף ומיד ממש להגאולה
51 האמיתית והשלימה, "כימי צאתך מארץ מצרים",
52 ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו
53 ישראל ממצרים"¹⁴¹, ועד"ז בהגאולה העתידה
54 לבוא תיכף ומיד ממש, "בשכר נשים צדקניות
55 שיש בדור"¹⁴².

56 ואז יהי' אמיתת ושלמות הענין דקידוש השם –
57 שהרי כללות ענין הגלות הוא היפך קידוש השם,
58 כמפורש בקרא¹⁴³ "שמי הגדול המחולל בגוים",
59 "ומהו החילול, באמור אויביהם עליהם עם ה' אלה
60 ומארצו יצאו ולא הי' יכולת בידו להציל את עמו
61 ואת ארצו"¹⁴⁴, וקידוש שמו ית' נעשה עי'
62 הגאולה, כהמשך הכתוב¹⁴⁵ "וקדשתי את שמי
63 הגדול גו' וידעו הגוים כי אני ה' .. בהקדשי בכם
64 לעיניכם (עי"ז ש) ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי
65 אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם",
66 "והתגדלתי¹⁴⁶ והתקדשתי¹⁴⁷ ונודעתי לעיני גוים
67 רבים וידעו כי אני ה'".

68 * * *

1 דחיבור ה"שולחן-ערוך" אינה מגעת לגודל הזכות
2 דמסירת נפש על קידוש השם!

3 ולהעיר מהשייכות לאמירת משה "מחני נא
4 מספרך" – שבזה מודגש שהמס"נ של משה רבינו
5 בשביל ישראל היא למעלה ממציאאותו של משה כפי
6 שקשור עם התורה, שלכן מותר משה רבינו על
7 הזכות להיות כתוב בתורה (באמרו "מחני נא
8 מספרך", "מכל התורה כולה"¹⁴⁰) בגלל המס"נ
9 בשביל ישראל (כשם שהזכות דחיבור השו"ע אינה
10 מגעת לגודל הזכות דמסירת נפש על קידוש השם).

11 ונוסף על גודל העילוי וההפלאה דקידוש השם
12 ברבים שבכללות הענין דמסירת נפש, ה"ז בהדגשה
13 יתירה במסירת נפש של אשה צעירה אלא לילדים
14 קטנים – כי, מלבד מסירת נפשה, ה"ה "מוסרת" גם
15 את ילדי הקטנים, בכך שעוזבת ומפקירה אותם
16 לבדם (בידעה גודל הגעגועים של הילדים אלי'),
17 ומשאירה את גידולם וחינוכם לאחרים, ויתירה מזה,
18 שמסירת ילדי' היא מס"נ גדולה יותר ביתר שאת
19 וביתר עוז מהמס"נ שלה, ובמילא ה"ז מסירת נפש
20 למעלה ממסירת נפש!

21 יב. אבל לאחר כל העילויים וההפלאות
22 שבקידוש השם ברבים, כיון שכבר יצאו י"ח ("די
23 והותר") מסירת נפש על קידוש השם ע"י הגזירות
24 ושמדות שהיו במשך הגלות המר והארוך, עד
25 לדורנו זה – זועקים בני"י להקב"ה: "עד מתי"? ...!
26 היתכן שלאחרי אריכות הגלות המר זקוקים עדיין
27 למסירת נפש על קידוש השם של אשה צעירה אלא
28 לילדים קטנים?! ...!

29 גם אם רצונו של הקב"ה ב"נחת רוח" ממסירת
30 נפש – הרי, נוסף לכך שכבר יצאו י"ח מס"נ במשך
31 כל הדורות שלפנ"ז, מספיקה המסירת נפש של בני'
32 בכך שנמצאים עוד רגע אחד בגלות!

33 בני' נמצאים כבר בגלות יותר מאלף ותשע מאות
34 שנה ומשיח צדקנו עדיין לא בא! ... כבר סיימו כל
35 עניני העבודה דזמן הגלות, וכבר נעשו כל
36 הפעולות בכל האופנים האפשריים (כולל ובמיוחד
37 ע"י השמחה בחודש אדר במשך ששים יום), ולא
38 יודעים מה ניתן לעשות עוד, ואעפ"כ, עובר עוד

(141) סוטה יא, רע"ב.
(142) יל"ש רות רמז תרו בסופו.
(143) יחזקאל לו, כג.
(144) פרש"י שם, כ.
(145) שם, כג-כד.
(146) שם לה, כג.
(147) להעיר מהשייכות לאמירת קדיש (טואו"ח ר"ס נו) אחר נפטר. – ויש לומר, שענין זה מודגש ביותר באמירת קדיש אחר המוסר נפשו על קידוש שמו ית', שעל ידו נתקיים "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (אמור כב, לב), "מסור עצמך למייתה להקדיש את שמי" (פס"ז עה"פ. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 167 ואילך. וש"נ).

(140) פרש"י עה"פ.

36 שְׂרוּמָז עַל תְּכֵלֶת הַשְּׁלִימוֹת בְּהַעֲלֵי דְבַנְי, נְשִׂיאת
 37 רֵאשׁ, שְׂתֵּהי בְּגֵאוֹלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה ע"י מְשִׁיחַ
 38 צִדְקָנוּ (לְאַחֲרֵי גֹדֵל הִירִידָה דֶּהֲחֹרְבָן וְהַגְּלוּת).
 39 וַיִּקְהַל וּפְקוּדֵי – קִיּוֹם הַצִּיּוּי דְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן
 40 וּבְגַדֵי כְּהוֹנָה וְעַד לְהַקְמַת הַמִּשְׁכָּן בְּמַעֲשֵׂה בְּפוּעֵל,
 41 וּבִזְהָ מְרוּמָזת גַּם הַשְּׁלִימוֹת דְּבִיהֵמ"ק הַשְּׁלִישִׁי –
 42 "פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן הָעֵדוּת", רִמְזוּ לְמַקְדָּשׁ
 43 שְׁנַת־מִשְׁכָּן בְּשָׁנֵי חֹרְבָנִין¹⁵⁴, בְּדוּגְמַת "מִשְׁכּוֹן"
 44 שְׁחֹזַר לְבַעֲלִיו בְּשְׁלִימוֹת, כִּיּוֹן שְׁבִיהֵמ"ק הַשְּׁלִישִׁי
 45 הוּא גַם מְשׁוּלֵשׁ, שְׂתֵּהי בּו גַּם הַשְּׁלִימוֹת דְּבִית
 46 רֵאשׁוֹן וּדְבִית שְׁנֵי (וּדְהַמִּשְׁכָּן)¹⁵⁵, וְאִז תֵּהִי גַם
 47 הַהִקְהָלָה דְּכָל בְּנֵי ע"י "גֹּאוֹל רֵאשׁוֹן הוּא גֹּאוֹל
 48 אַחֲרוֹן"¹⁵⁶ ("וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדַת בְּנֵי
 49 יִשְׂרָאֵל"¹⁵⁷), וְהַמְנִיחַ הַעֲשִׂירִי¹⁵⁸ ("פְּקוּדֵי") דְּכָל בְּנֵי.
 50 וַיִּקְרָא – "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו גו"¹⁵⁹
 51 – הַקְּרִיאָה (גִּילּוּי) וְהַדִּיבּוּר דְּהַקְּב"ה לְכֹאוּ"א
 52 מִיִּשְׂרָאֵל בְּאוֹפֵן ש"כּוֹלֵם יַדְעוּ אוֹתֵי"¹⁶⁰.
 53 צו – "אֵין צו אֵלָא לְשׁוֹן זִירוּ מִיד"¹⁶¹ –
 54 שְׂתִיכֶף וּמִיד מִמֶּשׁ נַעֲשִׂים כָּל פְּרֻטֵי הַעֲנִינִים
 55 שְׁבַפְרֶשֶׁת צו ע"ד הַחִינּוֹךְ דְּשַׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים
 56 (שְׁהַתְּחַלְתֶּם בְּכ"ג אֲדָר).
 57 וְשִׁמְיָנוּ – יוֹם הַשְּׁמִינִי לְמִילּוּאִים, שְׁבוּ נְתִיקִימָה
 58 תְּפִלַּת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן "וַיְהִי נֹעֵם ה' אֲלֵקִינוּ עֲלֵינוּ"¹⁶²,
 59 יְהִי רִצּוֹן שְׂתִשְׂרָה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יַדֵּיכֶם"¹⁶³.
 60 וַיֵּשׁ לִזְמַר, שְׁבַשְׁנַת הַעֵיבּוּר מוֹדַגְשַׁת הַשְּׁלִימוֹת
 61 דְּחֹדֶשׁ אֲדָר לְגַבֵּי שְׂאָר חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה גַּם בְּפְרֻשִׁיּוֹת
 62 שְׁקוּרִין בְּתוֹרָה¹⁶⁴ – שְׁגַם קְרִיאַת פְּרֻשַׁת שְׁמִינֵי שְׁבָה
 63 מְדוּבָר אֹדוֹת הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי
 64 לְמִילּוּאִים, ר"ח נִיטָן, הִיא בְּחֹדֶשׁ אֲדָר, הֵינְנוּ, שְׁכַבְר
 65 בְּחֹדֶשׁ אֲדָר מוֹדַגְשַׁת הַשְּׁלִימוֹת דָּא' דֵּר, דִּירָה לּו'
 66 יֵת' בְּתַחְתּוֹנִים.

1 י.ג. הַהוֹרָאָה מִהָאֲמוּר לְעֵיל בְּנוּגַע לְעַבּוּדָה
 2 בְּפוּעֵל:
 3 כְּבוֹאָנוּ מִשְׁבַּעָה בְּאֲדָר שְׁחַל בְּפְרֻשַׁת תְּצוּהָ,
 4 שְׁבַשְׁנֵיהֶם מוֹדַגְשַׁת הַתְּגַבְרוֹת מְזֹלֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
 5 הַחֹזֶק וְהַתּוֹקֶף דְּעֶצֶם הַנְּשִׁמָּה ("וְאֵתָה") כְּפִי
 6 שְׁנַמְשֵׁךְ וּמַתְּגַלָּה בְּעַבּוּדָתָם וּפְעוּלָתָם בְּעַנְיֵי הַעוֹלָם
 7 (לֹא מִס"נ וַיִּצְיָאָה מִהָעוֹלָם ח"ו וְח"ו, אֵלָא נְשִׁמוֹת
 8 בְּגוֹפִים לְאוֹרֶךְ יָמִים וְשָׁנִים בְּרִיאוֹת וְטוֹבוֹת), יֵשׁ
 9 לְהוֹסִיף בִּיתֵר שְׂאֵת וּבִיתֵר עוֹז, וּבְתַגְבּוּרַת הַחַיּוֹת,
 10 בְּכָל מַעֲשֵׂינוּ וְעַבּוּדָתֵינוּ בְּלִימוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם
 11 הַמַּצּוּוֹת, כּוֹלָל וּבְמִיּוֹחַד בְּהַפְצַת הַתּוֹרָה וְהִיהָדוּת
 12 וְהַפְצַת הַמַּעֲשִׂיּוֹת חוּצָה, כְּדִי לְהַבִּיא בְּפוּעֵל וּבְגִילּוּי
 13 אֶת הַגֹּאוֹלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה ע"י מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ,
 14 שְׂאִז תֵּהִי שְׁלִימוֹת הַהַתְּגַלּוֹת דְּהַעֲצֵם דִּישְׂרָאֵל,
 15 יִשְׂרָאֵל וְקוּב"ה כּוֹלָא חֲדָם¹⁴⁸, בְּכָל הָעוֹלָם כּוֹלוּ,
 16 שְׁנַעֲשֵׂה דִירָה לּו' יֵת' בְּתַחְתּוֹנִים.

17 בְּסַגְנוֹן אַחַר קֶצֶת: הַעֲבּוּדָה דְּחֹדֶשׁ אֲדָר
 18 ש"בְּרִיא וְתִקִּיף מְזוֹלִי" הִיא לְהַבִּיא בְּפוּעֵל וּבְגִילּוּי
 19 אֶת הַגֹּאוֹלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה ע"י מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ,
 20 שְׁנַקְרָא "אֲדִיר" ("וַהֲיִ אֲדִירוּ מִמֶּנּוּ"¹⁴⁹), שְׂאִז
 21 יִתְּגַלָּה בְּכָל הָעוֹלָם כּוֹלוּ מְזֹלֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁנַקְרָאוּ
 22 "אֲדִירִים", בִּיחַד עִם שְׁלִימוֹת הַגִּילּוּי ד"אֲדִיר
 23 בְּמִרוֹם ה" כְּכָל הָעוֹלָם כּוֹלוּ, שְׁנַעֲשֵׂה דִירָה לּו' יֵת'.
 24 י.ד. וַיּוֹמַתְק יוֹתֵר – שְׁהַפְרֻשִׁיּוֹת שְׁקוּרִין בְּתוֹרָה
 25 בְּחֹדֶשׁ אֲדָר (וּבַשָּׁנָה זו, בְּשָׁנֵי חֲדָשֵׁי אֲדָר) קְשׁוּרוֹת
 26 עִם עֲשִׂיַת הַמִּשְׁכָּן, שְׁשְׁלִימוֹתוֹ בְּבִנְיָן בִּיהֵמ"ק
 27 הַשְּׁלִישִׁי, שְׁמַמְנוּ אוֹרָה יוֹצֵאָה לְכָל הָעוֹלָם¹⁵⁰, וְעַד
 28 שְׁהָעוֹלָם כּוֹלוּ נַעֲשֵׂה דִירָה לּו' יֵת', כְּמוֹ בֵּית
 29 הַמַּקְדָּשׁ:

30 תְּרוּמָה וְתְצוּהָ – שְׁבַהֶם מְדוּבָר אֹדוֹת הַצִּיּוּי
 31 דְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן, בְּגַדֵי כְּהוֹנָה וְהַחִינּוֹךְ דִּימִי
 32 הַמִּילּוּאִים (כּוֹלָל וּבְמִיּוֹחַד הַהַקְּדָמָה ד"וְעֵשׂוּ לִי
 33 מַקְדָּשׁ וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכֶם"¹⁵¹, וְהִסְךָ־הַכֹּל ד"וּנְקַדֵּשׁ
 34 בְּכַבּוּדִי .. לְשַׁכְנֵי בְּתוֹכֶם"¹⁵²).

35 כִּי תִשָּׂא – "כִּי תִשָּׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"¹⁵³,

154) לז, כא ובפרש"י.
 155) ראה זח"ג רכא, א. וראה לקו"ש חכ"א ע' 262. וש"נ.
 156) ראה שמו"ר פ"ב, ד. לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. וש"נ.
 157) לה, א.
 158) תנחומא תשא ט. ועוד.
 159) א, א.
 160) ירמ"י לא, לג.
 161) פרש"י ו, ב.
 162) תהלים צ, יז.
 163) פרש"י ט, כג.
 164) נוסף על המבואר לעיל בסעיף ד'.

148) ראה זח"ג עג, א.
 149) ירמ"י ל, כא. וראה סנהדרין צח, סע"ב.
 150) ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.
 151) כה, ח.
 152) כט, מג"מו.
 153) ל, יב.

וכן תהי' לנו – שבאחד עשר באדר (ששים יום
 לפני אחד עשר בניסן) יושלם כבר הענין דאחד
 עשר בניסן¹⁶⁸, "ביום עשתי עשר יום נשיא לבני
 אשר"¹⁶⁹, "מאשר שמנה לחמו"¹⁷⁰, "וטובל בשמן
 רגלו"¹⁷¹ – כמודגש בהתחלת פרשת תצוה: "ויקחו
 אליך שמן זית זך"¹⁷², וכן בהתחלת פרשת תשא
 (שמתחילין לקרוא במנחת ש"ק פ' תשא) שבה
 מדובר אודות שמן המשחה¹⁷³ – "מצאתי דוד
 עבדי בשמן קדשי משחתיו", שזהו עיקר ושלמות
 הענין ד"כי תשא את ראש בני ישראל", ע"י
 המשיחה של "ראש בני ישראל" (משה רבינו, גואל
 ראשון הוא גואל אחרון) למלך המשיח, שיבוא
 ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, תיכף ומיד
 ממש.

168) ונתינת כח מיוחדת בקביעות שנה זו שבאחד עשר באדר
 (שחל בשבת) נעשית השלימות דשבעה באדר – שהשלימות
 דאחד עשר נמשכת ומתגלה בשבעת* ימי הבנין (גדרי העולם),
 שגם בחודש אדר (שמצ"ע הוא למעלה מהעולם (כנ"ל ס"ו
 ובהערה 88)) נעשית כבר השלימות שבחודש ניסן.

169) נשא ז, עב.

170) ויחי מט, כ.

171) ברכה לג, כד.

172) וראה ויק"ר פל"א, יא: "בזכות להעלות נר תמיד אתם
 זוכים להקביל פני נרו של מלך המשיח".

173) ל, כב ואילך.

* ולהעיר ע"ד הרמז שמאמר המדרש (שבהערה 23) ע"ד מזלו של
 חודש אדר הוא בפרשה ז' פיסקא י"א, וכן "נשיא אחד ליום" שנאמר
 בחזונו המשכן בחודש ניסן הוא בפרק ז' פסוק י"א – דיש לומר, שבוה
 מרומז שגם בחודש אדר יכולה להיות המשכת וגילוי בחי' י"א בו,
 כמו בחודש ניסן.

טו. ויהי"ר – והוא העיקר – שלא יצטרכו
 להמתין ב' חדשים עד לחודש ניסן, ש"בניסן נגאלו
 ובניסן עתידין להגאל", כיון שבהתחלת חודש אדר
 ראשון, ובפרט משבעה באדר, ושלימותו ביום
 הש"ק אחד עשר באדר, תהי' הגאולה האמיתית
 והשלימה ובנין ביהמ"ק השלישי וחנוכתו בפועל
 ממש.

ולהוסיף, שבשנת העיבור שישנם ב' חדשי
 אדר, ששים יום, ניתוסף עוד יותר בהתשוקה
 והגעגועים לחודש ניסן (שבו נגאלו וכו' עתידין
 להגאל) במשך ששים יום, שע"ז ממהרים ומזרזים
 עוד יותר הגילוי דעניני חודש ניסן עוד בהתחלת
 חודש אדר.

ובכל זה ניתוסף עליו מיוחד בשנה זו –
 שבאחד עשר בניסן מסתיימת שנת הצדי"ק
 הקשורה עם מזמור צדי"ק (שבא לאחרי מזמור
 פ"ט שבו נאמר "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי
 משחתיו"¹⁶⁵, עד לסיום וחותם המזמור "ברוך ה'
 לעולם אמן ואמן"), שסיומו וחזונו ב"ויהי נועם
 גו' ומעשה ידינו כוננהו"¹⁶², שקאי בשלימות
 השראת השכינה בביהמ"ק השלישי¹⁶⁶, ע"י גמר
 ושלמות מעשינו ועבודתנו בדור זה, דור
 השביעי¹⁶⁷, שבו נשלמת פעולתו של משה רבינו
 ("גואל ראשון הוא גואל אחרון") בהמשכת וגילוי
 אלקות בעולם, לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

165) פסוק כא.

166) מדרש תהלים עה"פ.

167) ראה ד"ה באתי לגני דשנת תשי"א (סה"מ מלוקט ח"א
 בתחלתו).

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום רביעי עמ' א

בגזל הגר, היינו קָרְוֵן, כמבואר לעיל (ק"י). אף אֲשֶׁם דְּהָבָא – לגבי
 הקדש, היינו קָרְוֵן. וילמד הַדְּיוֹט מִהַקְדָּשׁ, מה לגבי הַקְדָּשׁ אֵין חוּמֵשׁ
 מְעַבְבַּת את הכפרה, כמבואר בברייתא, אף הַדְּיוֹט – הגזול את הגר
 נְמִי, אֵין חוּמֵשׁ מְעַבְבַּת את הכפרה, וזהו מקור הדין במשנתנו לענין
 גזל הגר 'נתן את הקרן ולא נתן את החומש, אין החומש מעבב'.

הדרן עלך הגזול עצים

מְעַבְבִּים את הכפרה, כִּף תשלום החוּמֵשׁ מְעַבְבַּת, תְּלִמּוּד לִזְמַר (שם)
 'בְּאֵיל הָאֲשֶׁם וְנִסְלַח לוֹ, אֵיל וְאֲשֶׁם הֵם הַמְעַבְבִּים את כפרת המועל
 מִהַקְדָּשׁ, וְאֵין החוּמֵשׁ מְעַבְבַּת.
 מסיימת הברייתא, מאחר וכפרת המועל בהקדש דומה לכפרת
 הגזול את הגר, הרי שיש להקיש פרשה אחת לחברתה: וְיִלְמַד דִּין
 המועל בְּהַקְדָּשׁ מִהַדְּיוֹט – מגזל הגר, וכן ילמד הַדְּיוֹט מִהַקְדָּשׁ.
 מבארת הברייתא: ילמד הַקְדָּשׁ מִהַדְּיוֹט, מה 'אֲשֶׁם' דְּהָתָם – המוזכר

לקוטי שיחות

פרשת תצוה

כך כא, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

ב.

מהות משה, המוזכרת בפרשה זו, נעלית משמו

- 18 כן יש להבין: משמעות הנאמר "לא הזכיר משה בזה
19 הסדר"⁸ היא שמשה אינו מוזכר בפרשה זו בשמו, אך מדובר
20 בפרשה על משה, ואף בפסוקים רבים⁹.
- 21 יותר מכך: תחילת הפרשה, ושמה – הרומז, כידוע,
22 לתוכנה של הפרשה כולה – "ואתה תצוה"¹⁰, מוסב דוקא
23 על משה. זאת ועוד – המשמעות של "ואתה תצוה" היא
24 (כפירוש ה"כלי יקר"¹¹) "ממהות עצמותך", והרי מהותו
25 ועצמותו של האדם נעלית יותר מהדרגה הקשורה בשמו של
26 האדם:
- 27 תפקידו של השם הוא שהזולת יוכל לקרוא לאדם. אך
28 עצמותו ומהותו של האדם נעלית ופנימית הרבה יותר מכדי
29 שיהיה לו קשר לזולת, וממילא מהות האדם נעלית
30 מה"שם"¹².
- 31 יוצא לפי זה, שאדרבה, האופן שבו קיים "מחני",
32 שמשה אינו מוזכר כאן בשמו, אלא על ידי המילים "ואתה
33 תצוה" – מצביע על מעלה גבוהה יותר מאשר שמו של
34 משה.

א.

בפרשת תצוה אין מוזכר שמו של משה

- 1 בעל הטורים¹ אומר על פרשת תצוה, שזו הפרשה
2 היחידה "משעה שנולד משה" שבה אין מוזכר שמו של
3 משה רבינו "עד משנה תורה"². הסיבה לכך היא, משום
4 שמשה אמר "מחני נא מספרך אשר כתבת"³ ו"קללת חכם
5 אפילו על תנאי באה"⁴ – ודבריו אלו התקיימו בפרשה זו.
- 6 כל פרט בתורה מדויק לחלוטין. ויש לומר אפוא
7 שהעובדה שדוקא פרשת תצוה נבחרה, שבה יבוצע "מחני
8 נא מספרך", הנאמר בפרשת כי תשא³
- 9 [במיוחד, כיון שלכאורה מתאים היה יותר לרמוז לכך
10 שאמירת משה מקיימת "אפילו על תנאי" באחת הפרשיות
11 שלא⁵ אמירת "מחני נא"⁶].
- 12 מצביעה על כך שהענין של "מחני נא מספרך" מתאים
13 לתוכנה של פרשה זו⁷.
- 14 ויש להבין: מהו הקשר בין "מחני" לבין תוכנה של
15 פרשת תצוה, שבה מדובר על ציווי העלאת הנרות במנורה,
16 עשיית בגדי כהונה, חינוך אהרן ובניו, ועשיית מזבח
17 הקטורת?

לפניו באש שחורה כו" (רש"י ברכה לג, ב. וראה רש"י פנחס כו, ז).
ועפ"י מתרג' דיוק לשון הכתוב "מספרך אשר כתבת".
ואולי י"ל, דזה שקללת חכם אפילו על תנאי באה, הוא רק בנוגע
לדבר שהי' במציאות בעת אמירת הקללה (והקללה חלה עליו), משא"כ
דבר שמציאותו נהווה לאחרי שלא נתקיים התנאי (ובמילא – בטלה
הקללה), אין שייך שהקללה (שבטלה) תחול עליו.

7 במאור עינים ריש פרשתנו (ועוד) שזהו לפי שז' אדר – יום
הסתלקות משה – חל (ברוב השנים) ב' תצוה. ובו"ח שם "דהו"ל
למיכתב שמי' דמשה בכל מלה ומלה ובכל פיקודא ופיקודא דתמן" –
אבל מוכן שצ"ל שייכות גם לתוך הסדרה. וראה טור הארוך, פענח רוא,
וש"ך עה"ת ריש פרשתנו.

8 וראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 204 ואילך. סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 257
ואילך. ע' 271 ואילך). ועוד.

8 ל' בעה"ט כאן.

9 וראה לשון הז"ח שנעתק בהערה 5.

10 כן נקראת פרשה זו בזו"ג וז"ח שם ובכ"מ (ראה הנסמן בלקו"ש
[המתורגם] חט"ז ע' 365 הערה 9).

11 ריש פרשתנו. וראה ג"כ ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (בסה"מ
קנטרסרסם ח"א) פ"ריא. וראה לקמן סעיף ו.

1 ריש פרשתנו. וכ"ה בזהר חדש שה"ש בתחלתו (ס, ג). רבותינו
בעה"ת ובחיי תשא לב, לב. פ"י הרא"ש עה"ת ריש פרשתנו. וראה זח"ג
רמו, א.

2 פ"י הרא"ש (ועד"ז הוסיפו בחצו"ג בבעה"ט). וראה לקו"ש
[המתורגם] ח"ב ע' 357.

3 תשא לב, לב.

4 מכות יא, א.

5 וכמו שהקשה בז"ח שם "והא לבתר ואתה תצוה אמר משה האי
מלה" (ומתרג' "אין מוקדם ומאוחר בתורה". וראה הערה הבאה).

6 לכאורה אפ"ל להיפך, שצ"ל דוקא בא' הפרשיות שכבר נכתבו,
כדיוק הלשון "מחני נא מספרך אשר כתבת" (ראה גם פ"י הרא"ש שם: מן
הספר אשר כתבתי כלומר מס' ואתה תצוה שכתבתי לפני כי תשא) –
אבל (נוסף לזה שלכמה דעות (רש"י תשא לא, יח. לג, יא. תנחומא
תרומה ח. ז"ח שם) פ"י תצוה עכ"פ נאמרה לאחרי כי תשא – הרי) בפרש"י
תשא (לב, לב) מפורש "מספרך – מכל התורה כולה", ועכצ"ל שאפ"ל
"מחני נא מספרך אשר כתבת" אף שלא נכתב בפועל "ספרך אשר כתבת"
[ראה רא"ם שם (ומ"ש הרא"ם (בפ"י) שקאי רק על מה שנכתב עד
מ"ת צע"ג, שהרי מפורש ברש"י "מכל התורה כולה). וראה לקו"ש –
ח"ב שם]. או כמ"ש בגו"א כאן שכוונת רש"י לתורה "שהיתה כתובה מאז

ג.

בקשת משה - סיכון עצם מציאותו

1 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את חשיבות בקשת
2 משה "מחני נא מספרך אשר כתבת", ופירוש רש"י¹³ "מכל
3 התורה כולה":

4 מהותו של משה היא - תורה, כדברי חז"ל¹⁴, שהתורה
5 "נקראת על שמו" כי משה "נתן נפשו על התורה". מכך
6 מובן, שהענין של "מחני נא מספרך - מכל התורה כולה",
7 חשוב לעצם מציאותו של משה, כפי שהוא מאוחד עם
8 התורה¹⁵.

9 ומדוע סיכן משה כל כך את עצמו - כדי לכפר על חטא
10 העגל, חטא חמור ביותר, עד כדי כך שכל החטאים
11 המאוחרים יותר ועונשיהם קשורים לחטא העגל, כנאמר¹⁶
12 "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם".

13 ותמוה: כיצד ייתכן, שמשה יסכן את עצם מציאותו,
14 הקשורה לתורה, למען חלק מבני ישראל שחטאו בחטא
15 העגל, כולל עושי העגל שהתנהגו להיפך מ"לא יהיה לך...
16 לא תעשה..."¹⁷, ונותקו לגמרי¹⁷ מן התורה?

17 כן יש להבין: מהו תוכנה של בקשת משה "ואם אין
18 מחני נא מספרך - מכל התורה כולה": מהו הקשר בין שני
19 ענינים אלה, שאם הקדוש-ברוך-הוא לא יכפר לבני ישראל
20 על חטא העגל, אז "מחני" מן התורה¹⁸?

21 רש"י¹⁹ מסביר²⁰, שבכך רצה משה למנוע "שלא יאמרו
22 עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים". אך פירוש זה
23 אינו 'חלק', לכאורה, כי מלשון הפסוק מובן, שבטענתו
24 ותביעתו של משה כלפי הקדוש-ברוך-הוא הוא רצה להביא

25 לידי כפרה על חטא העגל, ולא דאג לעצמו "שלא יאמרו
26 עלי...".

27 עוד ועיקר - כאשר מדובר על אי הצלחת "תשא
28 חטאתם" "חטאה גדולה", ח"ו, מה חשיבות יש למשה
29 רציא מהימנא מה יאמרו עליו?!

ד.

התאחדות משה רבינו עם ישראל יותר מאשר עם התורה
30 ההסבר לכך הוא:

31 משה רבינו מאוחד ממש עם כלל ישראל, עד כדי כך
32 שלא ייתכן להפריד בינו לבין בני ישראל בכלל ובפרט,
33 כלשון רש"י²¹: משה הוא ישראל וישראל הם משה.

34 לפיכך גרם חטא העגל לירידה אצל משה, כמאמר
35 חז"ל על הפסוק "לך רד - רד מגדולתך"²². והרי,
36 לכאורה: משה לא היה קשור כלל לחטא העגל, ואף לא
37 היה בגדר של "מי שיש בידו למחות", שהרי הוא היה אז
38 בהר (כפשוטו, ועל-אחת-כמה-וכמה במצבו - ברוחניות).
39 ואם כך, מדוע יפגע חטא העגל בו?

40 אלא, משום שמשה מאוחד עם ישראל, וגדולתו תלויה
41 בגדולת ישראל, גרמו חטא העגל וירידת ישראל בדרך
42 ממיילא לירידה אצל משה.

43 ואחדות זו של משה עם ישראל עמוקה יותר מאחדותו
44 עם התורה:

45 כשם שלגבי אחדותם של ישראל עם הקדוש-ברוך-
46 הוא, אנו רואים, שלמרות ש"אורייתא וקודשא בריך הוא
47 כולא חד"²³, כפירושו הפנימי²⁴ של מאמר חז"ל²⁵ "אנא

(19) עה"פ.

(20) בשמור"ר פמ"ז שם, "כל התורה שנתת לי .. דבר אל בני כו" אם הם כלים מה אני עושה בתורתך" - אבל עפ"ז אין זו בקשה ותביעה, כ"א הדגשה שבאם ישמיד אותם בדרך ממיילא יהי "מחני" (אבל ביפה תואר שם: כל המקומות כו' דבר אל בני" אין להם מקום וצריך להגיהם). [במהרו"ז שם, "וכשתשמיד אותם בהכרח שתמחה גם שמם מן התורה, מחה גם שמי שלא דברת עמי רק בשבילם". ועפ"ז "מחני נא" היא בקשה נוספת. אבל עדיין צע"ג (ע"ד הקושיא שבפנים): זה ש"תמחה גם שמם מן התורה" הוא תוצאה מהעיקר (ש"תשמיד אותם"): וא"כ למה היתה בקשת משה רק "מחני נא מספרך" - מן התורה. וראה בהעלותך יא, טו].

(21) חוקת כא, כא.

(22) תשא לב, ז וברשי" שם. ברכות לב, א. ועוד.

(23) זהו הובא בתניא פ"ד, רפכ"ג. וראה זח"א כד, א. זח"ב ס, א. תקו"ז

ת"ו (כא, ב), תכ"ב (סד, א). ועוד.

(24) ראה לקו"ת שלח מח, סע"ד.

(25) שבת קה, א.

(12) כי גם זה ש"יש שייכות ממש להשם אל עצם הדבר", ה"ז שהשם מקשר הנשמה בגוף", אבל "הנשמה עצמה קודם בואה בגוף אינה נקראת בשם כלל" (לקו"ת בהר מא, ג). ועצ"ע.

(13) תשא שם, משמור"ר פמ"ד, ט.

(14) מכילתא לבלשח טו, א. שמור"ר פ"ל. ד. וש"נ.

(15) ויתירה מזו - גם במציאות התורה עצמה, שקשורה עם משה (ע"ד הנ"ל שנק' על שמו) - עיין רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ח ט. לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 193 ואילך.

(16) תשא לב, לד ובפרשי"י שם. ובוהר (ח"א נב, ב) ואילך. קכו, ב. ח"ב קצג, סע"ב) שע"י חטא העגל חזרה וזהמתן. וראה לעיל ע' 168 הערה 52.

(17) ראה שבת פז, א. הובא בפרשי"י תשא לב, ט (אבל ראה תוד"ה ומה שבת שם).

(18) משא"כ להפירוש (רמב"ן אברבנאל ונוד עה"פ. וראה תיב"ע

עה"פ. ר"ה טז, ב) שמחני מספר החיים, שרצה לסבול עונשם וכיו"ב. וראה מכילתא ללבא יב, א. זח"א סד, ב. קו, א. רנה, ב. זח"ג יד, ב ואילך.

מקומות שציינו בהערה 14.

18 כיון שהתאחדות משה עם ישראל נעלית יותר
 19 מהתאחדותו עם התורה, התבטאה התוצאה מכך בשני
 20 ענינים:
 21 (א) שגם מסירות הנפש שהיתה לו עבור ישראל³³ קודמת
 22 ונעלית ממסירות הנפש שלו על התורה.
 23 כנאמר במגיד מישירים, שה"בית יוסף" היה צריך לזכות
 24 במסירות נפש על קידוש ה'³⁴, אך עקב סיבה מסוימת
 25 הענישוהו והוא לא זכה לכך בפועל –
 26 והרי אילו היה מוסר עצמו על קידוש ה' לא היה
 27 באפשרותו לחבר את השולחן ערוך שלו כולו³⁵, שממנו
 28 תצא תורה והוראה לכל ישראל, אך למרות זאת זהו עונשו,
 29 כי ככל שתהא ההתעלות בתורה גבוהה, אין היא מגיעה
 30 לדרגה הנעלית של מסירות נפש על קידוש ה'³⁶, שהאדם
 31 מוסר את נפשו משום שהוא יהודי³⁷ וכדי להיות יהודי
 32 מאוחד עם ה'.
 33 (ב) התאחדות זו, ומסירות נפש זו, היא עם ולמען כל
 34 יהודי, בכל מצב שהוא שרוי בו, ואפילו עם עושי העגל.
 35 כיון שהיא נעלית מן התורה, אין היא בטלה כאשר יהודי
 36 מנותק מן התורה, כנאמר חז"ל³⁸ "אף על פי שחטא ישראל
 37 הוא".

1 נפשי כתבית²⁶ יהבית", שהקדוש-ברוך-הוא הכניס
 2 ו"הביא"²⁷ את עצמו – "נפשי" – בתוך התורה, בכל זאת
 3 התאחדות ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא עוד יותר עמוקה
 4 ונעלית מכך, כנאמר חז"ל²⁸ "ש"ישראל קדמו" לתורה.
 5 בדומה לכך, וכתוצאה מכך, גם אצל נשיאי הדור,
 6 אשר, כלשון רש"י²¹, "נשיא הדור הוא ככל הדור" –
 7 התאחדותם עם היהודים שבדורם נעלית יותר מהתאחדותם
 8 עם התורה –
 9 וכך גם אצל צדיקים בכלל, אשר "דומים לבוראם"²⁹:
 10 למרות שהם "מכניסים את עצמם" בעניני התורה³⁰ אשר
 11 הם לומדים, ובמיוחד בחידושי התורה שלהם³¹, אין דומה
 12 התאחדות זו להתאחדות עם ישראל, ובמיוחד עם אלה
 13 הקשורים אליהם באופן מיוחד, "עניי עירך", בני
 14 ותלמידים... ובלשון הפסוק³² "הנפש אשר עשו".

ה.

בקשת משה רבינו מנטאת את התאחדותו העמוקה עם ישראל

15 זהו ההסבר גם לבקשת משה "מחני נא מספרך",
 16 ולסיבה לכך שהוא סיכן את עצם מציאותו, הקשורה
 17 לתורה, למען עושי העגל:

ישראל". – וא"כ נכלל גם השו"ע. ובפרט עפמ"ש"כ שם ב' צו (סד"ה
 אור ל"ד ניסן): חיבורא דילך מלבד השם הראשון שאמרתי לך שיקרא
 בית יוסף עוד יקרא שולחן ערוך.
 אלא שאין זוה סתירה להמבואר בפנים השיחה, כי בפשטות, בשורות
 השונות מהמגיד להב"י (במשך שנים רבות) שיזכה לאיתוקא על קדה"ש
 כשכר עבודתו בתנאים שונים: לאחר שיעלה לא"י; כשיגמור חיבור
 הב"י; כשיגמור כל חיבוריו ועוד – אין בשורה אחת (שפעם אמרה
 בפטרות ופעם בקיצור).
 – שהרי פשוט שבמשך השנים היו כו"כ שינויים בדרגות ובמצבו של
 הב"י (ועד לשינוי העיקרי בנד"ו – שניטלה ממנו הזכות להשרף על
 קדה"ש) ובהכרח שיהיו שינויים גם בשכרו (בהתאם לדרגת עבודתו).
 כי אם שכל בשורה היא שכר לפ"ע עבודתו א, והרי כו"כ דרגות
 במסנ"פ ובמסנ"פ על קדה"ש – (ראה פסחים ג, א הרוגי לוד. הקדמת
 תקי"ז (י, ב). ע"ח שלי"ט, ד"א ועוד), ולאורך – כו"כ דרגות בתורת
 ובמצב הב"י,
 ולפעמים היתה עבודתו במסנ"פ וקדה"ש נעלית על תורתו ולפעמים
 להיפך.
 36 ראה בכ"ז אוה"ת אחרי (כרך ב) ע' תקמט. דרושים ליוהכ"פ
 (אוה"ת דברים כרך ה) ע' ב'קלדיה.
 37 וכמו שמצינו ענין במסנ"פ על קידוש השם אפילו בקל שבקלים
 (תניא ספי"ח) שנפרד ר"ל מכל התורה. וראה סה"מ תרנ"ט (ע' יג) שהכה
 למסנ"פ בא מזה שנש"י שרשן למעלה מן התורה. וראה בארוכה (במעלת
 מסנ"פ על קדה"ש – על כל התורה) שער האמונה בתחלתו. ס' הליקוטים
 לספרי הצי"צ ע' מס"ע (תתצ ואילך). וש"נ.
 38 סנהדרין מז, רע"א (וברש"י שם: עדיין שם קדושתם עליהם). וראה
 המשך תער"ב ח"ג ע' ארנב ואילך. ובכ"מ.

(26 כ"ה גירסת הע"י שבת שם.
 27 ראה גם תניא פמ"ז.
 28 ב"ר פ"א, ד. תנא דבי אליהו רבה פי"ד.
 29 רות רבה פ"ד, ג. ב"ר פס"ז, ח. ועוד.
 30 כמשנ"ת כמ"פ (לקו"ש ח"ו ע' 423. ועוד) במ"ש כ"ק אדמור"ר
 מוהרש"ב נ"ע לפני הסתלקותו: איך גיי אין הימעל און די כתבים לאז
 איך אייך (=אנכי עולה השמימה והכתבים הנני משאיר לכם).
 31 להעיר ממחז"ל (ע"ז יט, א) – כנ"ל בפנים – שתורתו נקראת על
 שמו.
 32 לך יב, ה וברש"י שם. סנהדרין צט, ב. ועוד.
 33 ראה במקומות שצויינו לעיל סוף הערה 18.
 34 ריש פרשתנו. ועד"ז ר"פ בראשית סד"ה הלא לך למנדע. פ' אמור
 ד"ה אח"כ פ' לי. פ' ברכה ד"ה אור ליום א'. ובכ"מ.
 35 שהרי סיום חיבור ד' חלקי השו"ע בשנות שט"ו-שכ"ג (כמ"ש
 הב"י בסוף כ"א מחלקי השו"ע (נעתק בדפוס ראשון)) – סמוך לסוף
 ימיו; ואילו בשורת המגיד שיזכה לקדה"ש ה' קודם עלייתו לא"י (ראה
 במגיד משרים שם פ' בראשית תצוה וברכה הנ"ל), והב"י עלה לא"י
 בשנת רצ"ז.
 36 [ומ"ש ב' ברכה (בהמשך ל"אזכך לאתוקא בא"י כו"י) "ואזכך
 למגמר חיבורא דילך", הרי מסיים שם "דאקריא בית יוסף" – ב"י על
 הטור. וכ"מ מהא שאמר "למגמר חיבורא דילך", והשו"ע משמע בכ"מ
 שהתחילו לכתוב לאחר שיעלה לא"י (משא"כ הב"י שהתחילו בשנה
 רפ"ב בחול", כמ"ש בסוף ספרו ב"י לטח"מ) ואכ"מ.
 ז"ע העירוני אשר ב"אזהרת ותקונים וסיגים" שבתחלת הספר. פ'
 בשלח ד"ה אור ליום שבת י"א שבת – מפורש שיזכה לקדה"ש לאחר
 שיגמור ל"כ חיבורך (ופרושיך) ופסוק... ולהדפיסם ולפשטם בכל גבול

רק "ואתה תצוה", דוקא עצמיות משה הנעלית משם
 ותואר - עצם הנפש שאינה נתפסת ב"חמשה שמות", אלא
 קשורה ל"ואתה" העיקרי והאמיתי, "אתה" שלמעלה -
 עצמותו ומהותו יתברך⁴⁵, (אשר לאמיתו של דבר ניתן לומר
 "אתה" רק על עצמותו⁴⁶, בלשון נוכח, ושם שמים שגור בפי
 כל⁴⁷) מביאה לידי "תצוה את בני ישראל", צוותא וחיבור
 של כל ישראל - אפילו עושי העגל⁴⁸ - למציאות אחת.
 וזהו גם הקשר שבין "ואתה תצוה" לבין המשך הצינוי
 "ויקחו אליך שמן... להעלות נר תמיד" - שהרי, לכאורה:
 העלאת הנרות היתה על ידי אהרן, ומדוע, אפוא, הצינוי
 הוא "ויקחו אליך" - אל משה⁴⁹?

ונאמר על כך הסבר זה⁵⁰: אהרן מצד עצמו משפיע⁵¹
 על יהודים שהם בבחינת "נרות" המוכנים להאיר ב"נר
 מצוה ותורה אור"⁵² - עובדי ה'. אך באמצעות "ויקחו אליך
 שמן..." - אל משה, שהוא מצוה ומחבר את כל ישראל -
 ניתן להשפיע על כל ישראל, "אפילו הפשוטים ביותר"⁵³ -
 העצמיות והמהות שבנפשם מתגלית⁵⁴.

ז.

כהונת אהרן על ידי משה משפיעה על כל ישראל

לפי זה יובן גם הקשר שבין "ואתה תצוה" לבין תוכן
 הפרשה כולה, אשר משום כך אין מוזכר שמו של משה
 בפרשה כולה:
 במשך הסיפור על כהונת אהרן ובניו בפרשה זו מודגש,
 שהכל צריך להיעשות דוקא על ידי משה. כנאמר מיד
 בתחילת העניין⁵⁵ "ואתה הקרב אליך את אהרן... לכהנו לי",
 "ונעשית בגדי קדש לאהרן אחיך...", וכך כל החינוך של
 אהרן ובניו התבצע דוקא על ידי משה, כמסופר בפרשה

וזהו המשמעות של "אם תשא חטאתם ואם אין מחני
 נא מספרך...": אם חטא העגל חמור כל כך עד אשר התורה
 אינה מאפשרת "תשא חטאתם" (ה' היה מכפר על כך, אלא
 שהתורה, כביכול, תובעת ומונעת זאת³⁹) - הרי משה
 מבקש ותובע: "מחני נא מספרך" - מן התורה. אז ניכרת
 בגלוי, בלי לבוש כלל, התאחדותו העצמותית של משה עם
 ישראל, ועל ידי כך - האיחוד שבין ישראל לבין הקדוש-
 ברוך-הוא הנעלה מההתאחדות עם התורה, ומצד התאחדות
 זו יש כפרה⁴⁰ אפילו על חטא העגל, והם יכולים לאחר מכן
 לחזור ולהתאחד עם התורה.

ו.

"ואתה תצוה" - דוקא עצמיות משה מאחדת את כל ישראל

לפי כל האמור לעיל ניתן להבין את הקשר בין בקשת
 משה "מחני" לבין "ואתה תצוה":
 התאחדות זו של משה עם כל ישראל, הנעלית מן
 התורה (המתבטאת גם בבקשה "מחני נא מספרך"),
 מובעת⁴¹ ב"ואתה תצוה את בני ישראל", אשר אחד
 הפירושים על כך הוא: "ואתה" - עצמיות משה - מקשרת,
 מחברת ("תצוה" מלשון צוותא וחיבור⁴²) את כל ישראל
 יחדיו למציאות אחת.
 מצד דרגות משה הקשורות עם "שם" - כולל דרגת
 היחידה שבנפש שהיא אחד מ"חמשה שמות נקראו לה"⁴³
 - ניתן להגיע לגילויים האלקיים שאינם נעלים מן התורה,
 כי "כל התורה כולה שמוותו של הקדוש-ברוך-הוא"⁴⁴.
 ולכן, מצד דרגה זו אי אפשר להביא לידי צוותא וחיבור
 המקיפים את כל ישראל באופן זהה.

(46) כי "כל הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמתת המצאו ואם .. (ש)הוא
 אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות" (רמב"ם בתלתו).
 (47) ראה תו"א יד, ב. ד"ה חכמת בחוץ תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים
 ח"ב) פ"ב. ובכ"מ.
 (48) להעיר גם מאוה"ת פרשתנו (ע' א'תקנא) בפי' "ואתה תצוה" -
 "שתקשר ותחבר .. ב' שמות הוי' .. להיות יגיה חשכי של דורות האחרונים
 דבחי' עקביים".
 (49) כקושיית המפרשים.
 (50) ד"ה זאת תורת הבית שם פ"י"א. ולהעיר ג"כ מד"ה וקבל היהודים
 הנ"ל ע"ד משה רעיא מהימנא (ע"ש באורך).
 (51) ע"י עבודתו בהעלאת הנרות, שושבינא דמטרוניתא - אף שככלל
 מדתו "אוהב את הבריות" (אבות פ"א מ"ב).
 (52) משלי ו, כג.
 (53) ד"ה זאת תורת הבית שם. וראה אוה"ת הנ"ל (הערה 48).
 (54) ראה תניא ספ"ח.
 (55) כח, א"ב.

(39) ע"ד מחז"ל (פסיקתא דר"כ פ' שובה. יל"ש יחזקאל יח. ד. יל"ש
 תהלים מזמור כה. וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו) "שאלו לתורה חוטא מה
 עשו כו' שאלו להקב"ה כו' אמר יעשה תשובה ויתכפר לו". וראה לקו"ש
 (המתורגם) ח"ד ע' 132 ובהערה שם.
 (40) עפ"י יש לפרש (בפנימיות העניינים) מענה הקב"ה למשה (תשא
 שם, לג) "מי אשר חטא לי אמתנו מספרי" להפירוש שקאי על ספר
 התורה (וכקושיית הרמב"ם) - שיש בזה גם ענין למעלותא, שנמשך
 להחוטאים הכפרה שלמעלה (מכפרת) התורה ("ספרי").
 (41) ע"ד הידוע (המשך תער"ב שם ע' א'תח. ועוד) בענין התשובה,
 שאף שהיא למעלה מן התורה (שלכן בכחה למלאות מה שנחסר בלימוד
 (ה)תורה כו'), הנה זה גופא נתגלה בתורה דוקא.
 (42) תו"א פרשתנו פב, א. סד"ה זאת תורת הבית הנ"ל. ד"ה וקבל
 היהודים (תרפ"ז) בסה"מ תרפ"ז ותיש"א פ"ד.
 (43) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו.
 (44) רמב"ן בפתיחת פי' עה"ת, ע"פ זח"ב פז, א.
 (45) ראה סד"ה זאת תורת הבית שם.

ה.

מסירות נפש למען כל יהודי

22 מכך נלמדת הוראה נפלאה בעבודת ה':
 23 כשם שמשו רבינו היה מוכן לוותר על המעלה הגבוהה
 24 ביותר שבו – הקשר שלו עם התורה – למען ישראל, ואפילו
 25 למען עושי העגל – שזה יותר מ"ואהבת לרעך כמוך"⁶⁵,
 26 שהרי ה"כמוך" של משה היא התורה, כל מציאיותו חדורה
 27 בתורה. והנה, הוא היה מוכן לוותר על זאת כדי להתאחד⁶⁶
 28 עם ישראל – כולל מי שהיה מנותק ר"ל מן התורה.
 29 בדומה לכך, הוא כרעיא מהימנא⁶⁷ רצה ונתן כח לכל
 30 יהודי בכל זמן ומקום להתנהג בדרך זו.
 31 זוהי טענתו: אם לא יהיה ח"ו "תשא חטאתם",
 32 וממילא – "אשר חטא לי אמחנו מספרי" – והוא ישאר
 33 "בספרך", "יאמרו עלי שלא הייתי כדאי...", משום שלא
 34 רצה למסור את נפשו עד למצב של "מחני מספרך", ואז
 35 ילמדו מכך לדורי דורות!
 36 וההוראה הנלמדת מכך לעבודת כל אחד ואחד היא:
 37 אין די בכך שיש אהבת ישראל, ולכל יהודי בכל מצב
 38 שהוא⁶⁸, והאהבה היא "כמוך" – אלא נדרשת מסירות נפש
 39 למען יהודי אחר, ולמען כל יהודי אשר צריכה להתבטא
 40 ב"אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"⁶⁹.
 (משיחת ש"פ תצוה תש"מ)

1 בהרחבה. אחד ההסברים לכך הוא, בדומה לאמור לעיל
 2 לגבי נרות המנורה:
 3 עניינו של אהרן הכהן מצד עצמו הם הכהונה וקדושת
 4 המשכן, ולכן גם השפיעה עבודת הכהונה שלו בעיקר רק
 5 על "עובדי ה'" הקשורים בגלוי למשכן ולמקדש. אך על ידי
 6 "ואתה"⁵⁶ (משה) הקרב אליך את אהרן אחיך... לכהנו לי"
 7 משפיעה כהונת אהרן על כל ישראל, "אפילו הפשוטים
 8 ביותר".
 9 זוהי גם אחת הסיבות לכך שמיד לאחר חינוך אהרן
 10 מופיעה⁵⁷ הציווי על "מזבח מקטר קטורת"⁵⁸, בעוד
 11 אשר, לכאורה, צריך היה הציווי על עשיית המזבח
 12 הפנימי להיכתב לפני כן, בפרשת תרומה, יחד עם הציווי
 13 על כל כלי המשכן, כולל המזבח החיצוני⁵⁹ –
 14 אלא, כיון שענין זה (שכהונת אהרן צריכה להשפיע על
 15 כל ישראל), מתבטא גם בענין הקטורת⁶⁰, כמאמר חז"ל⁶¹
 16 ש"כל תענית שאין בה מופשעי ישראל אינה תענית, שהרי
 17 חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סמני קטורת", (כאמור,
 18 שמשו מסר את נפשו אפילו למען עושי העגל)⁶².
 19 הדבר מתבטא בגלוי בעיקר בעבודת הקטורת של יום
 20 הכיפורים⁶³, כנאמר בסיום וחזרתם הפרשה: "וכפר אהרן על
 21 קרנותיו... אחת בשנה יכפר עליו לדורותיכם"⁶⁴...".

(63) וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 324 ואילך. ועיי"ש
 ש"ל שלכן ביוהכ"פ דוקא מתירים להתפלל עם העבריינים (טוש"ע
 ודאדה"ז או"ח ר"ס תריט).
 (64) להעיר גם מתחלת הסדרה (כו, מא) "לדורותם" וראה אה"ת
 הנ"ל.
 (65) קדושים יט, יח.
 (66) ראה ע"ח של"ב פ"ב "ניצוצין של משה בסוד .. שחת עמך .. ע"כ
 טרה בעבורם כ"כ ומת במדבר בעבורם* כי רצה לתקנם". וראה ש'
 הפסוקים בפ' שמות בארוכה.
 (67) ראה תניא רפמ"ב.
 (68) ראה בארוכה קונטרס אהבת ישראל. לקו"ש [המתורגם] ח"ז
 ס"ע 232 ואילך. וש"נ.
 (69) אבות פ"א מ"ב. וראה בארוכה לקו"ש שם ע' 236 ואילך.

(56) כמו "ואתה תצוה".
 (57) לאחר הציווי על קרבן תמיד. ולהעיר מד"ה זאת תורת הבית
 שם, שהענין ד"נר תמיד" (למעלה משינויים) נעשה ע"י משה דוקא, ע"ש.
 (58) ל, א ואילך. – וע"פ המבואר בפנים מוכן הקשר בין תחלת
 הסדרה וסיומה (דנעוץ תחלתן בסופן).
 (59) כקושיית המפרשים (רמב"ן, ספורנו ועוד שם).
 (60) גם להעיר דקטרת הוא לשון קשר והתקשרות (ובצורור המור סוף
 פרשתנו: ומקשר הדברים התחוננים בעליונים כר), ע"ד "הצוה" (כנ"ל
 בפנים).
 (61) כריתות ו, ב.
 (62) ושייך זה למזבח הפנימי – כי ענינו של מזבח הפנימי הוא
 עצמיות פנימיות הלב, בחי' יחידה שבנפש (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב
 ס"ע 357 ואילך, וש"נ) שבוה כל ישראל שויין.

(* להעיר מדברים רבה פ"ב, ט זוז"ב קנו, טע"א.

לקוטי שיחות

פרשת תצוה

כך כא, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

23 שאינם מפורטים לפני כן, הציץ והמכנסיים. ואת ההלכה
24 שחייבים מיתה אם חסרים הציץ או מכנסיים לומדים
25 מהפסוק השני "ולא ישאו עון ומתו", הנאמר לאחור הציצוי
26 על הציץ ועל המכנסיים.
27 ולכאורה, אפשר לדייק זאת משינויי הניסוח בפירושי
28 רש"י:
29 בפסוק הקודם אומר רש"י "הא אם יכנס מחוסר אחד
30 מן הבגדים הללו", ואילו בפסוק זה אומר רש"י "מחוסר
31 בגדים" סתם. כי מן הפסוק הקודם לומדים, לפי רש"י, רק
32 לגבי ה"בגדים הללו" – המפורטים לפני כן. ואילו בפסוק
33 השני מדובר אודות "משמש מחוסר בגדים" סתם, אחד
34 מכל שמונת הבגדים, שחייב מיתה.
35 אך לפי זה אין מובן מצד שני: אם התורה מציינת את
36 העונש לאחר פירוט כל שמונת הבגדים, מדוע יש צורך
37 באזהרה קודמת לגבי ה"בגדים הללו" – ששת הבגדים
38 שלעיל – אשר נכללים בשמונת הבגדים?⁸

ג.

"מחוסר אחד מן הבגדים..." – נלמד מפסוק
בהמשך הפרשה

39 מפרשים אחרים מסבירים⁹ ששני הפסוקים הללו אינם
40 מדברים אודות כל הבגדים. אלא, הציצוי בפסוק הראשון
41 הוא רק לגבי המעיל¹⁰ שאודותיו מדובר בפסוק ההוא
42 ובפסוקים שלפניו. והאזהרה השניה "והיה על אהרן ועל
43 בניו... ולא ישאו עון ומתו" היא רק לגבי המכנסיים
44 שבהם עוסק הפסוק שלפני כן¹¹. ובדבריו של רש"י
45 "המשמש מחוסר בגדים", וכן לפני כן באומרו "ואם יכנס

א.

"המשמש מחוסר בגדים – במיתה"

1 הקטע בפרשתנו העוסק בעשיית בגדי הכהונה
2 ובלבישתם מסתיים בציווי¹: "והיו על אהרן ועל בניו
3 בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקודש
4 ולא ישאו עון ומתו". רש"י מצטט את המילה "ומתו"
5 ומפרש: "הא למדת שהמשמש מחוסר בגדים – במיתה"².
6 שואלים המפרשים³: לפי פירוש רש"י כבר למדנו לפני
7 כן⁴ "והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקודש
8 לפני ה' ובצאתו ולא ימות": "ולא ימות – מכלל לאו אתה
9 שומע הן, אם יהיו לו לא יתחייב מיתה, הא אם יכנס
10 מחוסר אחד מן הבגדים הללו חייב מיתה בידי שמים".
11 מדוע, אפוא, צריך ללמוד מחדש – "הא למדת" – את
12 הדין הזה?
13 לולא פירוש רש"י בפסוק השני, ניתן היה להסביר
14 שהתורה חוזרת שוב כדי להדגיש את חומרת הענין, בדומה
15 למקומות אחרים שבהם התורה חוזרת יותר מפעם אחת
16 על אותו איסור ואזהרה "לעבור עליו בבי' לאוין"⁵ וכדומה.
17 אך רש"י מציין כאן במפורש "הא למדת" – דוקא
18 מפסוק זה, השני, לומדים דין זה. ואם כן, אין מובן: רש"י
19 עצמו כבר אמר, שלומדים זאת מהפסוק הקודם?

ב.

אזהרה אודות ששת הבגדים, ושני הבגדים האחרים

20 הרא"ם⁶ מסביר, שמהפסוק הקודם נלמד הדין רק לגבי
21 ששת הבגדים המוזכרים בתורה עד שם⁷ – חושן, אפוד,
22 מעיל, כתונת, מצנפת ואבנט – אך לא לגבי שני הבגדים

(8) וע"ד קושיית הרמב"ן (שם, מג (במהדורת שעוועל – שם, לה))
על פרש"י. וראה ברא"ם שם מה שהקשה על הרמב"ן.
(9) ראה גו"א בפסוק לה ובפסוק מג. ובאו"א קצת – לבוש שם, לה.
(10) ראה ויק"ר פ"כ, ט.
(11) וכ"ה ברבותינו בעה"ת פסוק מג. ריב"א שם. חזקוני שם. רמב"ן
הנ"ל ("לפי העולה מן הסוגיות שבגמרא"). וכדעת הר"י דאורלייניש
בתוד"ה אין (סנהדרין פג, סע"ב. זבחים יז, סע"ב. תוד"ה להביא יומא
ה, ריש ע"ב).

(1) פרשתנו כח, מג.
(2) כ"ה בדפוסים שלפנינו. אבל בדפוס ראשון שני וכת"י רש"י
סתח"י "חייב מיתה" (וכן הועתק ברמב"ן שבערה 8 וברא"ם כאן).
(3) כו"כ מהם הובאו ונסמנו לקמן.
(4) שם, לה.
(5) ראה פרש"י תשא לד, כג. צו ו, ו. שמיני יא, מד. אמור כג, לא.
ועוד.
(6) עה"פ כאן (וכן בשפ"ח). וראה בארוכה בפירושו פרשתנו שם, לה.
(7) פרשתנו שם, ד.

22 ב) בפירוש הראשון של רש"י, שלעיל, באמרו "הא אם
23 יכנס מחוסר אחד מן הבגדים...", ניתן היה אולי לפרש
24 בדוחק שרש"י אומר זאת "לפי האמת" למרות שאין
25 לומדים זאת מכאן. אך בפירושו על הפסוק השני מדגיש
26 רש"י "הא למדת..." – שהענין נלמד מפסוק זה.

ד.

הפסוק הראשון – כניסה למקדש, השני – עבודה

27 לכאורה, ניתן היה לתרץ באופן אחר, לפי הבדל נוסף
28 בין שני פירושי רש"י:
29 בפסוק הקודם מתבטא רש"י "הא אם יכנס מחוסר אחד
30 מן הבגדים", ואילו בפסוק השני אומר רש"י "שהמשמש
31 מחוסר בגדים".
32 ומסבירים¹⁹, שמהפסוק הראשון, אודות המעיל, כאשר
33 נאמר בפסוק "ונשמע קולו בבואו אל הקודש", לומדים את
34 האיסור והעונש של מחוסר בגדים על כניסתו למקדש
35 בלבד, אף ללא עבודה²⁰, ואילו הפסוק "ולא ישאו עוון
36 ומתו" הנאמר בסמוך ל"בגשתם אל המזבח לשרת
37 בקודש", בא ללמד ש"המשמש מחוסר בגדים במיתה".
38 כלומר, אם הוא עבד במקדש בהיותו מחוסר בגדים.
39 אמנם, לאחר שכבר ידוע שמחוסר בגדים חייב מיתה
40 אף על כניסה בלבד, אין צורך בלימוד מיוחד על "המשמש

1 מחוסר אחד מן הבגדים הללו" אין בכונתו לומר שזה
2 נלמד משני פסוקים אלו,
3 אלא משום שזהו "קושטא דמילתא" (=דבר ודאי)
4 ש"מחוסר אחד מן הבגדים" חייב מיתה, לכן מפרש רש"י
5 "לפי האמת"¹².
6 אך הלימוד עצמו הוא מפסוק בהמשך הפרשה¹³ –
7 "והגרת אותם... והיתה להם כהונה לחקת עולם", שדוקא
8 באמצעות הבגדים מתחדש אצל הכהנים ענין הכהונה, כפי
9 שלומדת הגמרא¹⁴ מפסוק זה ש"בזמן שבגדיהם עליהם
10 כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם
11 והוה להו זרים", ו"זר ששימש במיתה".
12 אך לפי זה אין מובן כלל פירושו של רש"י לפסוקים
13 אלו, שהוא פשוטו של מקרא, וזאת בנוסף לכלל הידוע,
14 שרש"י¹⁵ אינו מסתמך על הנאמר בפסוק מאוחר יותר:
15 א) על הפסוק בהמשך "והגרת אותם אבנט... והיתה
16 להם כהונה" אין רש"י מזכיר כלל את דרשת חז"ל הנ"ל
17 "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם...". שם מפרש
18 רש"י רק "והיתה להם, מילוי ידיים זה לכהונת עולם"¹⁶,
19 וזוהו בכלל ענין הקשור לשבעת ימי המילואים¹⁷.
20 ואי אפשר, אפוא, לומר שרש"י מסתמך כאן על הפסוק
21 בהמשך, כאשר הוא מפרש שם אחרת¹⁸.

18) ואין לומר דאפשר ללמוד ממה שפירש בהתחלת הפרשה עה"פ (כח, ג) ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי – "לקדשו להכניסו בכהונה ע"י הבגדים שיהא כהן לי ולשון כהונה שירות הוא", שהרי: א) שם מדובר בהתחלת כל עיקר ענין הכהונה, חינוכם לעבודה במשכן בשבעת ימי המילואים וכנ"ל הערה שלפנ"ו, ואין מזה הוראה לדורות. ב) לפירש"י שם גם בלי הבגדים נעשה לכהן לכהנו לי (שם, א) ואינן נקראים זרים, אלא שזה מכניסם לשירות דכהונה – ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 180 ואילך. ובמילא גם אין לומר שמפני זה יה' חייב מיתה,

ועד"ז בפרש"י ויקרא (א, דח) דמדובר רק דעבודתו פסולה לא דחייב מיתה.
19) א' מהתירוץ במשכיל לדוד פסוק לה. מלאכת הקודש שם. נחלת יעקב שם.

20) כ"ה דעת הריצב"א בתוס' יומא שם*. אלא שלדעתו למדים זה מפסוק מג – "דאצטרך לחייב אפילו בביאה ריקנית אאוהל מועד מי שנכנס מחוסר בגדים" [אבל להעיר שלפי הגירסא בתוס' סנהדרין שם דמיתה כתיב אמנסיים (וכן ג' המהרש"א בתוס' יומא שם) נמצא לכאורה שחייב מיתה בביאה ריקנית הוא רק במנסיים]. ובפענח רזא פרשתנו שם פסוק לה בהגהה פירש כן בפרש"י דשם. וראה עשה"מ הל' כלי המקדש פ"י ה"ד. ואכ"מ.

12) גו"א שם, לה. ועיי"ש באריכות ובפסוק מג שמבאר הצריכותא דכל הג' לימודים.

13) כט, ט.

14) סנהדרין שם.

15) ולהעיר אשר גם בכמה ספרים שע"ד ההלכה כן הוא ולדוגמא בס' היד (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ר).

16) וכמ"ש ברא"ש (שם כט, ט) ובמשכיל לדוד (שם כח, לה) שאותה

הדרשה שבגמ' "בזמן שבגדיהם עליהן כו" אינה קרובה לפשט, ולכן לא יבאר רש"י כן הפסוק שם.

17) בגו"א שם מפרש בכונת רש"י שם, מילוי ידיים זה שהוא ג"כ

ע"י לבישת הבגדים לכהונת עולם כי לבישת הבגדים הוא כהונתם כו' עיי"ש.

אבל גם לפירושו אי אפשר ללמוד משם, כי שם המדובר בלבישתם במשך ז' ימי המילואים, שעיי"ש נכנסים לכהונת עולם – והיינו בהתחלת כל עיקר ענין הכהונה שנעשה ע"י כל הפעולות וכו' במשך ז' ימי המילואים כולל לבישת הבגדים. ואין מזה ראי' להדין דבכל כהן שלאח"ז, שבזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם. וכמו רוב העבודות כו' דשבעת ימי המילואים דהוראות שעה הן, דאינם בכל כהן, אפילו שנמתחנן לעבודה לשרת בביהמ"ק. וראה בית האוצר להר"י ענגל מערכת ביג אות יז (ח"ב כו, א ואילך). וראה לקמן הערה 27.

(* ועד"ז י"ש מפרשים" בתוס' סנהדרין שם (ושם מסיים בתוס': וא"א לומר כן כדפירשית לעיל מתוך הברייתא).

ה.

ההבדל בין שני הפסוקים

כדי להבין זאת יש לבאר הבדל כללי בין שני פירושי רש"י:³⁰
 ניסוחו של רש"י על הפסוק השני (מג) הוא בסגנון של דין – "הא למדת שהמשמש מחוסר בגדים במיתה".³¹
 ופירושו על הפסוק הקודם (לה) הוא בניסוח של סיפור "הא אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו".³²
 ויש לומר, שאכן, זהו ההבדל בין שני פירושי רש"י:³³
 בפסוק (מג) "והיו על אהרן ועל בניו... ולא ישאו עון ומתו חקת עולם לו ולזרעו אחריו", מדובר על דין כללי לגבי כל הכהנים, כהן גדול וכהן הדיוט, ובכל הדורות.³⁴
 ואילו בפסוק הקודם (לה) – "והיה על אהרן לשרת", מדובר במיוחד על אהרן הכהן הגדול, שמכך אי אפשר היה ללמוד לגבי כל הכהנים האחרים, ההדיוטים³⁵.
 אמנם, חסרון הבגדים בפסוק מג אינו אמור רק לגבי אחד מארבעת הבגדים, שבהם שונים הכהן גדול והכהן ההדיוט, אלא, כפי שמפרש רש"י בתחילת הפסוק – "והיו על אהרן", – "כל הבגדים האלה על אהרן הראויין לו" ועל בניו "האמורין בהן" – ויודעים מכך, לכאורה, את הדין גם לגבי שמונת הבגדים של אהרן הכהן הגדול, ואם כך, לשם מה יש צורך בפסוק מיוחד?³⁶
 אך למרות זאת, אין קושי בכך, כי מהפסוק הקודם לומדים דין מיוחד, כפי שמדייק שם רש"י בלשונו "אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו", כדלהלן.³⁷

ו.

יחודם של האפוד, החושן והמעיל

בפשטות יש לומר, שבמילים "בגדים הללו" אין רש"י מתכוון לכל ששת הבגדים (חושן, אפוד, מעיל, מצנפת,

1 מחוסר בגדים", שהרי הוא חייב מיתה מיד בכניסתו²¹,
 2 בכל זאת ניתן לפרש זאת בכמה דרכים:
 3 (א) שחובת המיתה על כניסתו של מחוסר בגדים חלה רק "בבואו אל הקודש", באהל מועד, אך לא בחוץ –
 4 "בגשתם אל המזבח" – ואת זאת מוסיף הפסוק השני
 5 "בגשתם אל המזבח לשרת בקודש", ששם אכן הוא חייב
 6 מיתה על הכניסה והגישה, אלא דוקא על "לשרת" –
 7 "המשמש מחוסר בגדים במיתה"²².
 8 (ב) לפי רש"י, ניתן ללמוד את העונש הן לגבי "יכנס" והן לגבי "משמש", משום שיש שני פסוקים – ולכן פסוק אחד, הראשון, בא ללמד אודות "אם יכנס מחוסר...",
 11 ואילו השני – "המשמש מחוסר בגדים". אך אילו היה כתוב רק פסוק אחד, היו מסבירים שהחובה חלה רק לגבי
 12 "המשמש מחוסר בגדים"²³.
 13 אך גם פירוש זה אינו מתקבל לפי הפשט, כי בפסוק השני כתובים שני הפרטים – "בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת... ולא ישאו עון ומתו". ואם כך,
 17 ניתן ללמוד מפסוק זה עצמו את חובת המיתה על שני הפרטים: הן על הכניסה – בבואם אל אהל מועד, והן על
 18 המשמש מחוסר בגדים – בגשתם... לשרת²⁴.
 19 ובנוסף לכך, כפי שדובר פעם בהרחבה²⁵, לא היתה לפי הפשט כניסה לאהל מועד בהיתר, אלא לצורך עבודה.
 22 ולכן, כאשר נאמר בתורה שצריך ללבוש את הבגדים "בבואו אל הקודש" הכוונה היא, לפי הפשט, לכניסה
 23 לצורך לשרת בקודש²⁶.
 24 ולפי כל זה חזרה הקושיה למקומה: מדוע יש צורך בשני לימודים אלו? וכן: מהו ההסבר להבדלי הניסוח בין שני פירושי רש"י: "יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו"
 28 – לעומת "המשמש מחוסר בגדים (סתם)".²⁹

21) וצ"ע בדיון הנכנס מלובש בכל הבגדים ופשט אחד מהם ואח"כ יצא. וראה לקמן סי"ח.
 22) נחלת יעקב שם. וכן משמע מפשטות לשון התוס' (יומא) הנ"ל בהערה 20. אלא שהנח"י דחה פירוש זה.
 23) מלאכת הקודש הנ"ל.
 24) ומ"ש במשכיל לדוד אינו ע"ד הפשט.
 25) וראה בארוכה לקמן ע' 240 ואילך.
 26) ומוה מובן שאין לפרש כהתירוצ במלאכת הקודש.
 27) לכאורה יש לתרץ שהחילוק הוא רק בזה דבפסוק לה מדבר בכה"ג ומפסוק מג למדין מחוסר בגדים גם לכהן הדיוט (ראה משכיל לדוד. וראה פענח רוא וריב"א עה"ת כאן בפ"י הב'), ותרווייהו צריכי: בכה"ג סברא לומר דבגדיו מוכרחים בו במיוחד, כנראה מזה שבעת

31 כלומר, בהם כשלעצמם אין ענין מיוחד, והם רק כדי
32 שהכהן יוכל לבצע³⁴ את עבודתו³⁵.

ז.

חובת מיתה על הכניסה או על העבודה?

33 ולשם כך יש צורך ללמוד משני הפסוקים, ולכן יש
34 הבדל בין פירושי רש"י עליהם:

35 לגבי כל הבגדים לומדים ש"המשמש מחוסר בגדים
36 במיתה", כי עיקר תפקידם קשור לעבודה,

37 ואילו ה"בגדים הללו" – שלושת הבגדים: האפוד,
38 החושן והמעיל – אצלם חובת המיתה של מחוסר בגדים
39 אינה משום העבודה בהם, אלא משום עצם הכניסה
40 להיכל: כאשר חסר אחד משלושת הבגדים בעת הכניסה
41 להיכל, הרי חסרה הפעולה וההשפעה של בגד זה, ולכן
42 הוא חייב מיתה.

43 ולמרות שגם לגבי הציץ נאמר במפורש בסיום הציווי
44 על עשייתו³⁶ "והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון
45 הקדשים אשר יקדישו בני ישראל... והיה על מצחו תמיד
46 לרצון להם לפני ה'" –

47 אשר לפי זה מהותו והשפעתו היא בעצם היותו "על
48 מצח אהרן", ובכל זאת אין התורה כוללת את חובת
49 המיתה של מחוסר הציץ יחד עם שלשת הבגדים הנ"ל,
50 אלא עם הדין הכללי
51 של "המשמש מחוסר בגדים" בפסוק השני³⁷ –

52 וההסבר לכך הוא, שהציץ אינו דומה לשלשת הבגדים,
53 כפי שמסביר רש"י את משמעות המילה "תמיד" הכתובה
54 בענין הציץ: "תמיד – לרצות להם אפילו אינו על מצחו
55 שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה"³⁸. כלומר, השפעת
56 הציץ אינה כרוכה בכניסה להיכל, או אף בהימצאותו על
57 מצח אהרן, אלא זוהי פעולה תמידית הנגרמת מעצם
58 מציאות הציץ³⁹.

1 כתונת ואבנט²⁸, שרק מזכירים לפני כן ובתחילת הפרשה,
2 אלא לשלושת הבגדים בלבד²⁹, אפוד, חושן, ומעיל אשר
3 משה נצטווה כנא על פרטי עשייתם.

4 לגבי שלושה בגדים אלו יש בתורה עניין מיוחד.
5 בסיום הציווי על כל אחד משלושת הבגדים הללו מוסיפה
6 התורה את התוכן של מהותם ויחודם:

7 בסיום הציווי על מעשה האפוד³⁰ – "ושמת את שתי
8 האבנים על כתפות האפוד אבני זיכרון לבני ישראל ונשא
9 אהרן את שמותם לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון".

10 בסיום הציווי על החושן³¹ – "ונשא אהרן את שמות
11 בני ישראל בחושן המשפט על לבו בבואו אל הקודש
12 לזכרון לפני ה' תמיד", "ונשא אהרן את משפט בני ישראל
13 על לבו לפני ה' תמיד"³².

14 ובסיום ענין המעיל: "והיה על אהרן לשרת ונשמע
15 קולו בבואו אל הקודש לפני ה' ובצאתו".

16 כלומר, תכליתם ומהותם של הבגדים הללו קשורה
17 בכניסה כשלעצמה – בעצם בואו של אהרן לפני ה'
18 בהיותו לבוש בבגדים אלו מתבצעת תכליתם: "לזכרון"
19 "לפני ה'" של שמות בני ישראל על ידי האפוד והחושן,
20 "משפט בני ישראל על לבו" על ידי החושן, כפי שמפרש
21 זאת רש"י שם, "ונשמע קולו בבואו אל הקודש" על ידי
22 המעיל.

23 ואילו לגבי שאר הבגדים אין מצינת התורה את
24 תכליתם ויחודם, ורק לאחר הנאמר לגבי הבגדים בכלל³³
25 "והלבשת אותם את אהרן אחיך ואת בניו אתו ומשחת
26 אותם ומלאת את ידם וקדשת אותם וכהנו לי", שענינם
27 הוא מילוי ידים, קידוש ושירות של הכהנים עצמם, מצינת
28 התורה בהמשך, שדוקא אז הם יכולים להיכנס ולעבוד –
29 "והיו על אהרן ועל בניו בבואם אל אוהל מועד או בגשתם
30 אל המזבח לשרת בקודש",

(28) כפי הרא"ם הנ"ל.

(29) כמ"ש הרמב"ן שם, מג.

(30) כח, יב.

(31) כח, כט-ל.

(32) הנאמר על נתינת האורים והתומים בחושן המשפט.

(33) כח, מא.

(34) כי לפי פירוש י"ל ד"לשרת בקודש" קאי גם על "בבואם אל אוהל מועד". וראה לקמן ע' 241 ואילך.

(35) להעיר (ע"ד ההלכה) מסהמ"צ להרמב"ם מ"ע לג, ד"משמע שם דיש נ"מ בין בגדי כה"ג לבגדי כהן הדיוט דבגדי כה"ג הליבישה היא מצוה, לא משום דכל"ז הוה מחוסר בגדים כו' משא"כ גבי בגדי כהן

הדיוט דזה הוה רק לצורך קרבן שלא יהא מחוסר בגדים" (צפע"נ הל' כלאים פ"י ה"ב (יד, א)).

ולהעיר מפירוש הראב"ד לתו"כ שמיני פרשה א ברייתא ד. בית האוצר שם (כג, ד ואילך). ואכ"מ.

(36) כח, לח.

(37) וראה לבוש האורה בפסוק לה.

(38) ומוכן מלשון רש"י שזהו פשוט"מ לדעת רש"י, אלא שממשיך "ולדברי האומר עודה על מצחו ומכפר ומרצה ואם לאו אינו מרצה נדרש על מצחו כו'". אבל גם לדיעה זו מובן דשאני ציץ, כבהערה הבאה.

(39) ועוד ועיקר: פעולת הציץ היא "לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה" (פירוש"י שם ד"ה את עון הקדשים) וא"כ פעולתו בכלל

22 (א) כפי שישראל מתקשרים עם הקדוש־ברוך־הוא
 23 באמצעות עבודה בפועל בתורה ובמצוות, כדברי חז"ל⁴³:
 24 "אני נבראתי לשמש את קוני.
 25 (ב) כפי שישראל הם מנצח מציאותם בניו או עבדיו
 26 של הקדוש־ברוך־הוא⁴⁴, אף לפני ביצוע תפקידם בעולם.
 27 כפי שהוסברה פעם בהרחבה⁴⁵ הסיבה לכך שישראל
 28 מושווים ל"אוצר חביב... כלי יקר ואבנים טובות ומרגליות
 29 שהמלכים גנוזים אותם"⁴⁶: כשם שתכליתם של האוצרות
 30 הגנוזים של המלך איננה לבצע בהם תפקיד מסוים
 31 במלוכה, אלא כל מציאותם היא כדי לענג את המלך
 32 המשתעשע בהם – כך עצם מציאותם של ישראל היא מעל
 33 לתכלית שבאמצעותם נעשית דירה לה' בתחתונים, אלא
 34 שהקדוש־ברוך־הוא משתעשע בהם.

י.

עצם מציאותם של ישראל; ועבודתם את ה'
 35 ואלה הם שני הענינים הללו בעבודת ה' הגדול:
 36 תחילה באה נניסתו אל הקודש, הרומזת לכניסתם של
 37 כל ישראל (אשר בשליחותם הוא הולך) אל הקודש באופן
 38 של לזיכרון לפני ה'". לכך אין קשר עם עבודת ה' הגדול
 39 הקודש, אלא שעצם הכניסה אל הקודש מביאה
 40 לידי "זכרוןם" של ישראל כפי שהם מצד עצם מציאותם
 41 בניו או עבדיו של ה', לפני קיימם את העבודה⁴⁷.
 42 ורק לאחר מכן מתחילה עבודתו של ה' הגדול,
 43 אשר "משמש" בקודש – דבר הרומז לעבודתם של ישראל,
 44 "לשמש את קוני".

42 דכהני שלוחי דרחמנא, או דישראל (גדרים לה, ב. וש"נ) ולהעיר מענין שליח להולכה או לקבלה (משנה גיטין רפ"ו. ועוד) ואם אפשר להיות שניהם (גיטין שם סב, ב).

43 משנה סוף קידושי.
 44 ובפרט ע"פ מחז"ל דישראל וקוב"ה כולא חד – ראה זח"ג עג, א. וראה שם צג, ריש ע"ב.

45 ראה לקו"ש חכ"ד ע' 162 ואילך. וש"נ.
 46 ל' רש"י יתרו יט, ה.

47 ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תרפ בפירושו "לזכרון לפני ה' תמיד" הנאמר בחושן המשפט, "וזהו ג"כ ע"ד שימני כחותם על לבך דקאי על תש"ר אשר נאמר בהם ומי כעמך ישראל* כו' והו"ע וה' האמירך היום .. א"כ בחושן המשפט היינו ענין וה' האמירך". והרי וה' האמירך גוי להיות לו לעם סגולה גוי, הוא מה שישראל הם אוצר חביב – ראה רש"י תבוא כו, יח. נתבאר בלקו"ש שם.

ה.

הדין המיוחד של שלושת הבגדים "הללו"

1 לפי זה מתחדש, לדעת רש"י, שבדינו של מחוסר
 2 בגדים יש הבדל בין שני סוגי בגדים: כאשר כהן גדול
 3 נכנס להיכל מחוסר בגדים, ויצא⁴⁰ מן ההיכל⁴¹ בלי לעבוד
 4 שם, יש הבדל אם חסר אחד משלושת הבגדים הנ"ל, או
 5 אחד מחמשת הבגדים האחרים:
 6 אם חסר לו אחד מחמשת הבגדים האחרים אין עליו
 7 חובת מיתה, כי לא עבד בהיכל. אך אם חסר לו אחד
 8 מן ה"בגדים הללו", הרי אז חייב מיתה בידי שמים"
 9 גם כאשר לא עבד, כלשון רש"י בפשטות "אם יכנס
 10 מחוסר אחד מן הבגדים הללו חייב מיתה".

ט.

כניסת הכהן הגדול להיכל ועבודתו שם

11 ויש לומר מיינה של תורה שבפירושו רש"י:
 12 שני הענינים הללו בקשר לכהן הגדול – (א) נניסתו
 13 לקודש הקשורה דוקא לשלושת הבגדים – החושן, האפוד
 14 והמעיל, ו(ב) עבודתו בקודש, בכל שמונת הבגדים –
 15 מקבילים לשני ענינים הנגרמים על ידי כך אצל ישראל:
 16 עבודת ה' הגדול, וכל הכהנים, בבית המקדש,
 17 כשליח און⁴² בא כח של כלל ישראל, הוא כדי לקשר
 18 באמצעות עבודתו בקודש "לפני ה'" את כל ישראל עם
 19 הקדוש־ברוך־הוא.
 20 וההתקשרות של ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא היא
 21 בשני אופנים:

אינה שייכת לעצם הכניסה (ואינה פעולה תמידית גם לפי הא' ד"תמיד לרצות להם אפי' אינו על מצחו), כ"א כשאיננה טומאה על הקרבן (ראה פרש"י ד"ה בין יומא ז, ב. סנהדרין יב, רע"ב) מרצה להכשיר הקרבן.

40 לכאורה י"ל גם נפק"מ אם פשט א' מן הבגדים לאחר גמר העבודה קודם שיצא (וראה ראב"ד שנסמן לעיל הערה 35) דישנו חילוק בין ג' הבגדים לשאר הבגדים, אלא שלשון רש"י הוא "אם יכנס מחוסר כו". וגם בכתובים הנ"ל אצל החושן (כת, כט"ל) נאמר "בבואו אל הקודש .. בבואו לפני ה'". ורק במעיל נאמר "ונשמע קולו גוי בצאתו"; אבל י"ל שדיבר הכתוב בהווה (רש"י משפטים כא, כת. ועוד), ואינו רגיל כלל שבהיותו בפנים, ובפרט לאחר גמר עבודתו – ימהר לפשוט בגד קודם צאתו. ואכ"מ.

41 ולהעיר שעצם היציאה מאה"מ ע"ד ההלכה אינה אסורה אלא כשיצא בשעת עבודה לדעת הרמב"ם (הל' ביאת מקדש פ"ב ה"ה). וראה ראב"ד שם. ואכ"מ.

(* כ"ה בברכות י. א. ולהעיר מנוסח אדה"ז במנחת שבת (ראה שער הכולל שם).

יא.

חושן מעיל ואפוד - כל סוגי ישראל

1 לפי זה יובן הקשר שבין כניסת הכהן הגדול אל
 2 הקודש לבין שלושת הבגדים הללו - החושן, האפוד
 3 והמעיל. כי בבגדים אלו נרמזים ישראל לסוגיהם השונים:
 4 על אבני החושן והאפוד היו חרוטים "שמות בני
 5 ישראל", שאלה הן הדרגות הנעלות של היהודים, אשר
 6 אצלם רואים בגלוי, ובאופן של חקיקה⁴⁸, את "שםם" -
 7 בני ישראל,
 8 וגם בכך יש שתי דרגות⁴⁹:
 9 "חושן" - אשר מקומו "על לב אהרן" - הדרגות של
 10 יהודים אשר הפכו לגמרי את מדות הנפש הבהמית
 11 לקדושה.
 12 ו"אפוד", אשר שתי האבנים על כתפות האפוד - לא
 13 מלפנים, על הלב, כחושן - זהו רמז ליהודים אשר שקועים
 14 עדיין בעבודה של "אתנפאי", שבבחינת "אחוריים"⁵⁰.
 15 וה"מעיל" מסמל את הדרגות הנמוכות של יהודים,
 16 הקשורים רק למעשה בפועל. כפי שהוסבר כבר בהרחבה⁵¹
 17 אודות הסיבה להימצאותם של "רימונים"⁵² בשולי המעיל,
 18 כי הם מסמלים את היהודים אשר בדרגה של "רימונים"
 19 - "כפלה הרימון רקתך"⁵³ - "ריקנים שבך מלאים מצוות
 20 כרימון"⁵⁴.
 21 וכאשר הכהן הגדול נכנס אל הקודש עם כל סוגי בני
 22 ישראל, נעשה "זיכרון לפני ה'", כדלעיל⁵⁵.
 23 ועל כך נאמר "אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו
 24 חייב מיתה" - כדי להביא לידי זיכרון לפני ה'" של בני
 25 ישראל, יש צורך בכלל הסוגים של ישראל, ואם חסר

בכניסה אל הקודש אחד הסוגים של ישראל, הרי עצם
 פעולת הכניסה פגומה.

שהרי לגבי זיכרון בהתאחדות של ישראל עם הקדוש -
 ברוך-הוא אין הבדלים, וכל ישראל כאחד⁵⁶. ולכן כאשר
 מרחיקים יהודי אחד, חסר הענין כולו.

יב.

ההשפעה על יהודי: כניסה ואחר כך עבודה

זוהי הוראה לכל רב, מורה דרך, או לכל אחד שיכול
 להשפיע על סביבתו: כאשר פוגשים יהודי, בכל מצב
 שהוא, צריך להביאו קודם כל ל"זיכרון" - להזכיר לו את
 מהותו האמיתית, את היותו בעל נשמה שהיא "חלק
 אלוהה ממעל ממש" "ונמשכה ממחשבתו וחכמתו
 יתברך"⁵⁷,

וכך מכניסים אותו מיד - "נכנס" לפני ה'".
 וזאת על ידי "הכהן הגדול" שבדור - על ידי
 ההתקשרות לצדיקים ולתלמידי חכמים, שבאמצעותם
 "כאילו נדבק בשכינה ממש"⁵⁸, כי על ידי דביקה בתלמידי
 חכמים קשורות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ
 ומיוחדות במהותן הראשון ושורשן שבחכמה עילאה⁵⁹
 - ענין הקשור לכל סוגי ישראל.

ורק לאחר מכן מתחילים להשפיע עליו בעבודות
 הרוחניות ובדרגות הפרטיות שלו, כולל "לכפר עליו"⁶⁰ -
 להסיר את הדברים הבלתי רצויים שנדבקו בו,

זהירות מ"סור מרע", הוספה ב"ועשה טוב".
 ובאמצעות העבודה הרוחנית של לבישת בגדי כהן
 זוכים ל"מלבישם לעתיד לבוא"⁶¹, אשר אהרן ובניו ומשה
 עמם⁶¹ בבית המקדש השלישי.

(משיחות ש"פ תצוה וש"פ תשא, תשמ"א)

ס"ט מפרש"י יתרו.

56 כי ההתחלקות דג' בחי' הנ"ל היא רק מצד הכחות הגלויים, אבל
 לא מצד עצמותם, ולפיכך כולם נכנסים בשוה (כי בעת הכניסה הוא גילוי
 בחי' זו שלמעלה מהתחלקות), ואעפ"כ מודגש שהם ג' בגדים היינו ג'
 בחי' שונות, כי הכוונה היא ההתקשרות וכניסה זו שמצד העצם החדור
 ותפעול גם בכל מדרגה פרטית במקומה בפנימיות.

57 תניא פ"ב. וראה אוה"ת שם ע' א'תרגם בפ"י "לזכרון לפני ה'
 תמיד" - "דהיינו להעלותם לבחי' חכמה שנק' זכרון כו' לפי ששורש
 נש"י הוא בבחי' חכמה כו'".

58 ראה כתובות קיא, ב. ספרי עקב יא, כב.

59 תניא שם.

60 דעבודת הקרבנות וכן בגדי כהונה בכלל, ענינם כפרה - ראה

זבחים פת, ב. ערכין טז, א.

61 יומא ה, ב.

48 ראה אוה"ת שם ע' א'תפרד.

49 ראה בארוכה אוה"ת שם ע' א'תרו"ז ואילך.

50 ראה תו"א פירשנו פד, ד.

51 לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 359 ואילך.

52 ראה עקידה פירשנו שער נא (קעח, א) תו"א פ, סע"ג.

53 שיר השירים ד, ג.

54 ראה עירובין יט, א. אחיגה בסופה. וש"נ.

ולפי"ז אולי י"ל דהג' בגדים (חושן אפוד ומעיל) הם ג' הבחי' דאמה
 עברי' עבר עברי ועבד כנעני שהם ג' הסוגים צדיקים בינונים ורשעים
 (ראה תו"ח שמות ד"ה וכי ימכור עא, ב ואילך). דרך חיים שער התפלה
 פס"ח ואילך. דרמ"צ מצות יעוד או פריון אמה העברי'. אוה"ת משפטים
 ע' א'קכו ואילך. ועוד).

55 ועפ"ז יומתק מה שאבני החושן והאפוד שעליהן היו כתובים
 שמות בני"ה היו אבנים טובות כו', כי כניסת הכה"ג עם החושן והאפוד
 תוכנה הוא ישראל הם "אוצר חביב .. כלי יקר ואבנים טובות", כנ"ל

ילקוט לוי יצחק על התורה

עֲלָאָה, וּבִתְרָא דְאֶסְתְּלַק מִן עֲלָמָא וְאִיתֵי הִכָּא לְמַחְמֵי לְהוֹן, לֹא תִבְנִי, דְאַנּוּ קְרִיבִין עֲלָאִין וְלֹא תִתְאַיִן, וְדַעְתָּא דְבֵר נֶשׁ לֹא יָדַע בְּהוּ.

990 הוהר – מדרש הנעלם – חלק א' דף צח, א

הטעם³ להמספר הזה, י"ל, כי רבי אליעזר הגדול בחינתו

המוחזין שהיו לי בעולם, היו בין כך תמיד קרובים ודבוקים למעלה בשרשם ולא למטה בעולם הזה), וְדַעְתָּא דְבֵר נֶשׁ לֹא יָדַע בְּהוּ (ואין דעת שום בני אדם יכולה לדעת ולהשיג גודל מעלת המוחזין שלי). (מפרשים).

(3) בסיומן זה יבואר כמה וכמה שאלות ודיוקים על הוהר, דהרי כל דבר ודבר בתורה הוא מדוייק, ומהם:

(א) למה ה' כל הסיפור הזה עם "רבי אליעזר" דוקא?

(ב) מדוייק בוהר "רבי אליעזר הגדול", מהו הדיוק "הגדול"?

(ג) למה ה' הסיפור עם רבי אליעזר ובנו הורקנוס?, למה דוקא לבנו רצה לגלות סודות התורה?

(ד) מתחלה כתוב "והוה מגלי לי עמיקתא ומסתרתא" (והי' מגלה לו דברים עמוקים ונסתרים), ואח"כ כתוב "קביל מני מאה ותמנין ותשעה ריזין עלאין" (קבל ממנו כפ"ט סודות עליונים), מהו השלשה דברים, (א) "עמיקתא", (ב) "מסתרתא", (ג) "קפט ריזין עלאין"?

(ה) מהו המספר "קפט" דוקא?

(ו) מה הדיוק "ריזין עלאין"? לאיזה ריזין הכוונה.

(ז) מה הדיוק "ריזין עלאין"?

(ח) למה ציזה ר"א להורקנוס בנו זיל ואימא לאימד", למה לא ציזה ר"א בעצמו לאשתו, למה רצה ר"א ש"בנו" דוקא ימסור לאמו?

(ט) בהנ"ל, צוה לאמו "דתסתלק תפילאי באתר עלאה" (שתעלה ותשמור את התפילין שלי – של ר"א – במקום נעלה), למה האם דוקא יתלה התפילין?

(י) מהו הדיוק שתעלה ותשמור התפילין שלי "באתר עלאה" דוקא? (יא) בהנ"ל, המשך ר"א לבנו למסור לאמו "ובתר דאסתלק מן עלמא ואייתי הכא למחמי להון, לא תבכי" (ואחר שאסתלק מן העולם ואבוא לכאן לראות ולפקוד את התפילין, לא תבכה על שנסתלקתי מן העולם).

מהו הענין שר"א יבוא לראות את התפילין שלו?

(יב) מהו הקשר שצוה ר"א לאשתו "לא תבכי", והוא משני סיבות, (א) תליית התפילין, (ב) אבוא לראותם, מהו ענינו?

וראה המשך הסיפור בוהר והביאור בלקוטי לוי יצחק כאן, שמבאר יותר מעשרים שאלות ודיוקים נוספים בהמשך הסיפור ע"ש.

מז - והיה לאות על ידכה ולמוטפת בין עניך כי בחזק יד הוציאנו הי ממצרים

קכא

ביאור סיפור (וזהר ח"א דף צח, א) ר' אליעזר הגדול עם בנו הורקנוס, שבעת הסתלקותו רצה לגלות לבנו סודות התורה, וציזה לו, לך ואמור לאמד שתעלה התפילין שלי במקום נעלה וחשוב וכי'

תנו' רבנן, קְשִׁחָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, הָהוּא יוֹמָא עֲרַב שִׁבְתָּ הָהוּ, וְאוֹתִיב לִימִינֵיהּ הוֹרְקָנוֹס בְּרִיהּ, וְהָנָה מְגַלִּי לִיהּ עֲמִיקָתָא וּמְסִתְרָתָא, וְהוּא לֹא הָנָה מְקַבֵּל בְּדַעְתֵּיהּ מְלִינֵיא, דְחִשְׁיב פְּמִטוֹרְךָ בְּדַעְתֵּיהּ הָנָה, בִּינָן דְחָמָא דְדַעְתָּא דְאָבִי מְתִישְׁבָּא עֲלוֹי, קְבִיל מְנִיָּה מְאָה וְתִמְנִין וְתִשְׁעָה רִיזִין עֲלָאִין, בְּד מָטָא לְאִבְנֵי שִׁישׁ דְּמִתְעַרְבֵי בְּמִנְיָ עֲלָאָה, בְּכָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּפְסַק לְמִימֹר, אֲמַר קוּם הָתָם בְּרִי, אֲמַר לִיהּ אָבָא לְמָה, אֲמַר לִיהּ חֲזִינָא דְאוֹחִית חֲלָף מִן עֲלָמָא.

אָמַר לִיהּ זִיל וְאִימָא לְאִמְךָ דְתִסְתְּלַק תְּפִלָּאי בְּאִתְר

(1) [תרגום ללה"ק] תנו רבנן (ע' סנהדרין סח ע"א), קְשִׁחָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל (לפני פטירתו), הָהוּא יוֹמָא עֲרַב שִׁבְתָּ הָנָה, וְאוֹתִיב לִימִינֵיהּ הוֹרְקָנוֹס בְּרִיהּ (אותו היום ה' ערב שבת, והושיב לימינו את הורקנוס בנו), וְהָנָה מְגַלִּי לִיהּ עֲמִיקָתָא וּמְסִתְרָתָא (והיה מגלה לו דברים עמוקים ונסתרים בסודות התורה), וְהוּא לֹא הָנָה מְקַבֵּל בְּדַעְתֵּיהּ מְלִינֵיא (ובתחילה לא היה מקבל בדעתו את דבריו), דְחִשְׁיב פְּמִטוֹרְךָ בְּדַעְתֵּיהּ הָנָה (שחשב שדעת אביו אינה מיושבת לפי שקרוב הוא למות), בִּינָן דְחָמָא דְדַעְתָּא דְאָבִי מְתִישְׁבָּא עֲלוֹי (כיון שראה שדעת אביו מיושבת עליו), קְבִיל מְנִיָּה מְאָה וְתִמְנִין וְתִשְׁעָה רִיזִין עֲלָאִין (קבל ממנו כפ"ט סודות גדולים), בְּד מָטָא לְאִבְנֵי שִׁישׁ דְּמִתְעַרְבֵי בְּמִנְיָ עֲלָאָה (כשהגיע לסודות של אבני שיש טהור שמתערבים במים העליונים (ע' זרה ח"א דף כו ע"ב)), בְּכָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּפְסַק לְמִימֹר (בכה ר' אליעזר והפסיק מלומר לו עוד סודות התורה), אֲמַר קוּם הָתָם בְּרִי (אמר עמוד שם בני), אֲמַר לִיהּ אָבָא לְמָה (שאל את אביו למה), אֲמַר לִיהּ חֲזִינָא דְאוֹחִית חֲלָף מִן עֲלָמָא (א"ל לפי שאני רואה ומרגיש שבמהרה אסתלק מן העולם).

(2) [תרגום ללה"ק] אָמַר לִיהּ זִיל וְאִימָא לְאִמְךָ דְתִסְתְּלַק תְּפִלָּאי בְּאִתְר עֲלָאָה (אמר לבנו, לך ואמור לאמד שתעלה ותשמור את התפילין שלי במקום נעלה וחשוב), וּבִתְרָא דְאֶסְתְּלַק מִן עֲלָמָא וְאִיתֵי הִכָּא לְמַחְמֵי לְהוֹן (ואחר שאסתלק מן העולם ואבוא לכאן לראות ולפקוד את התפילין שהם המוחזין שלי שעבדתי בהם את הקב"ה), לֹא תִבְנִי (לא תבכה על שנסתלקתי מן העולם), דְאַנּוּ קְרִיבִין עֲלָאִין וְלֹא תִתְאַיִן (לפי שאלו

ע"ד כמו אליעזר בן משה בלקוטי תורה¹¹ להארי"ז"ל פ' יתרו ע"ש. ור"א הגדול הוא ע"ש אליעזר הזה כדאיתא במדרש רבה חקת¹² פרשה יט.

והיינו רבי אליעזר הגדול הוא בחי' הגבורות ודינין דבינה, ונק' הגדול¹³, כי גדל הוא בבינה כמו"ש במאורי אור¹⁴ מע' גדל הבו גדל לאלקינו ע"ש, גם גדול¹⁵ הוא ע"ד אתון

(11) וז"ל: אליעזר עולה שיי"ח כי אמא היא ה' ראשונה של שם והיא בחינת ס"ג כנווד וה"פ ס"ג עולה שט"ו והה' עצמו הרי ש"ך והם ש"ך דינים שבה, וחסרו ממנה הב' שרשים העליונים הממתיקים כל הש"ך דינים לכן נקרא אליעזר עולה שיי"ח. ע"ש הביאור.

(12) במדבר רבה פרשה יט, ז: ר' אחא בשם ר' חנינא אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שישב ועוסק בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצי אמר לו חייך שהוא מחלציך הה"ד (שמות יח, ד) ושם האחד אליעזר שם אותו המיוחד. ע"ש

ובפירושו מהר"ז שם, וז"ל: ושם האחד אליעזר. מאחר שאמר שם האחד גרשון ה' לו לומר ושם השני אליעזר, ע"כ דורש ושם האחד המיוחד אליעזר לרמוז על התנא ר' אליעזר ע"פ מדה י"ז שמפורש במשנה. (ראה גם מ"ש הפירושו הרוקח על התורה פרשת יתרו יח, ד).

(13) מבאר ומרמז דרבי אליעזר נק' "הגדול" מצד ב' טעמים: (א) "הגדול" מלשון "גדל", וזה מרמז לבחי' "בינה" שמגדלת את ז"א, וכמו האם המגדלת את ילדי, וכן בינה (ר"א) משפיע לבנו הורקנס שהוא ע"ד בחי' ז"א (המדות). (ב) "גדול" מרמז לבחי' אותיות "גדולות" שהם בחי' בינה. ראה ביאור, בהערה 15.

(14) ראה מאורי אור אות ג' סעיף ז' וז"ל: גדל גי' ל"ז מילוי ס"ג כי אימא מגדלת ל"ז וזהו הבו גדל לאלהינו אלהינו בינה ע"ש. פירושו: גד"ל הוא בגי' ל"ז שהוא בגי' ה"מילוי" של שם ס"ג, וכידוע דשם ס"ג הוא בבינה, וכשבחי' בינה (השכל) משפיע לבחי' ז"א (המדות) זהו "אימא מגדלת ז"א".

וזהו "הבו גדל" שיהי' ה"מילוי" היינו גילוי ההשפעה "לאלקינו" מבחי' בינה. וכמו"כ כאן הוא רמז שר' אליעזר (בינה) השפיע לבנו הורקנס (בחי' ז"א), וזהו ר' אליעזר הגדול.

(15) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א ע' תקסו וז"ל: ידוע דאותיות גדולות הן בבחי' בינה, ואותיות בינוני' בז"א, ואותיות הקטנים במל', והיינו, לפי שבבינה הוא רבוי האור שנק' רחובות הנהר שמתפשטת בהרחה והתפשטות והעיקר מפני שהתגלות עתיק הוא בבינה ולכן נקרא עוה"ב, וע"כ גם האותיות דבינה שהם בחינת אחוריים הם בהתפשטות והרחבה לכך המה רברבן בתמונה שבכתב, משא"כ האותיות שבמלכות שמקבלת מועיר אנפין ולא כמו בינה שמקבלת מא"א ועתיק כנ"ל, וזהו"ע ותקנא רחל באחותה ע' זהר ר"פ תרומה

הוא גבורות' ודינין, כי הי' שמותי⁵ מתלמידי שמאי בחי' גבורות.

(וזהו שתחלת דרשותיו בפרקי דרבי אליעזר רפ"ג היה בפסוק' מי ימלא גבורות ה', כי בחינתו הוא גבורות. וכן בתחלת' ו' סדרי משנה ר' אליעזר הוא המחמיר בזמן ק"ש של ערבית שזמנה הוא רק עד סוף האשמורה הראשונה ואיתמר התם הלשון דברי ר' אליעזר, דברי דוקא, שדבור הוא קשה בחי' גבורה, דברי גימט' גבורה, משא"כ בחכמים ורבן גמליאל⁶ איתמר הלשון אמירה שהיא רכה), ומספרו¹⁶ שיי"ח שהוא הש"ך דינים בהסר הב' שרשים,

(4) מבאר ומרמז ד"רבי אליעזר" בחינתו הוא "גבורות" מצד כמה טעמים, והם:

- (א) הי' שמותי – בחי' גבורה.
- (ב) מתלמידי בית שמאי – בחי' גבורה.
- (ג) תחלת דרשותיו בפרקי דר"א הוא ע"פ "מי ימלא גבורות ה'".
- (ד) תחילת המשנה ברכות פ"א כתוב ר"א מחמיר – בחי' גבורה.
- (ה) במשנה הנ"ל "דברי רבי אליעזר" (משא"כ החכמים ור"ג לשון אמירה), "דיבור" לשון קשה בחי' גבורה.
- (ו) בהנ"ל, "דברי" בגימטריא "גבורה".
- (ז) רמז בגי' בשמו "אליעזר" לבחי' דינין וגבורות.
- (5) נדה ז, ב.

(6) ובית שמאי גבורה: ראה תניא – אגרת הקודש סימן יג (קיט, א). לקוטי תורה שיר השירים מה, ג. ספר הליקוטים דא"ח מה"צמח צדק" כרך אות ב' עמוד רטו ואילך. תורת מנחם התועדויות ה'תנש"א חלק ג עמוד 278 ואילך, ובעיקר שם סעיפים יג. טז.

(7) פרקי דרבי אליעזר פרק ג': רבי אליעזר בן הורקנס פתח (תהלים קו, ב) מי ימלא גבורות ה' ישמיע כל תהלתו וכי יש אדם בעולם שהוא יכול למלא גבורותיו של הקב"ה, או להשמיע כל תהלתו, אפי' מלאכי השרת אינן יכולין לספר אלא מקצת גבורותיו, ויש לנו לדרוש במה שעשה, ובמה שהוא עתיד לעשות למען יתרומם שמו של הקב"ה בכריותיו שברא מסוף העולם ועד סופו שנאמר (שם קמה, ד) דור לדור ישבח מעשיך. ע"ש

(8) ברכות פרק א משנה א. "מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהכהנים נכנסים לאכל בתרומתן, עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: עד חצות. רבן גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר."

(9) רבן גמליאל בחי' חסד – ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סי' קנח.

(10) אליעזר בגי' 318, שיי"ח. להעיר מ"ש באור התורה חיי שרה קלה, א ד"שיח" בגי' ג' פעמים קו היינו המשכת ג' קוים נה"י ע"ש. ולקמן מבואר ההורקנס קיבל מ"נה" דבינה – בחי' אליעזר.

מנה"י²¹ דאימא, ובבינה הוא שם ס"ג²² בכל ספירותיה, א"כ בנה"י דאימא הוא ג' פעמים²³ ס"ג שהם מספר קפ"ט, זהו שקבל קפ"ט רזין עילאין.

ו"ל לפי"ז העמיקתא ומסתרתא שהי' מגלי לוי' מקודם, הוא בחי' המ"ל דצלם שמכתב"ד וחג"ת דתבונה, ואח"כ הקפ"ט רזין הוא נה"י דבינה דרבי אליעזר המתלבשין במוחין דז"א.

וזהו ג"כ מה שאמר לבנו שיאמר לאמו שתתלה התפילין שלו באתר עילאה, התפילין הם מוחין דאימא שבנה"י דאימא, שזהו בחינתו דר' אליעזר, ואמר, שהאם²⁴ דוקא תתלה התפילין יען התפילין הם מוחין דאימא²⁵, לכן צריכה האם לתלותם,

ואמר זה לבנו שהוא יאמר להאם, הוא, כי הרי למד

שרש ב"ע. ובחי' השנית הוא בחינת הנשמה שעומדת למעלה בבחי' מקיף ואינה מתלבשת ומתפשטת בתוך הגוף כלל ונק' בשם מזל בלשון רז"ל אע"ג דאיהו לא חזי מוליה חזי כי מזל לשון מפעיל שמויל וממשיך ההארה וההשפעה לבחי' הנשמה שבתוך הגוף. והוא ענין אות ל' דצלם שהוא בחי' המקיף על ט"ס הנ"ל דבחי' צ'. ע"ש.

אור התורה בא עמוד ב' תרמו וז': צ' דצלם הוא המתלבש בבחי' פנימי' והיינו נגד חב"ד חג"ת נה"י שהן נר"ג הנ"ל שכל א' כולל מעשר, ומקיף הקרוב נק' ל' דצלם, ועיקר המקיף זהו מ' דצלם ונק' מ' כי יש בו ג"כ ד' בחי' נגד נר"ג ונשמה לנשמה, וג"כ נגד ד' בחי' אבי"ע ולכן זהו בחי' רביעית כי הפנימי יש ג' בחי' כנ"ל שנק' מודו"מ ונק' נר"ג כנ"ל ונק' חב"ד חג"ת נה"י שכל א' כולל מ"י זהו צ' דצלם והיינו רג' ק' בחי' ב"ע שהם מודו"מ אבל בהנשמה לנשמה נוסף בחי' רביעית שהוא אצילות אלא שגם באצ"י יש אבי"ע וזהו מ' דצלם, ובחי' זו הוא בחי' רעותא דליבא שיש בנשמה למעלה מן השכל כי האהבה שע"פ השכל זהו בכלל ג' בחי' הנ"ל מודו"מ כי מחשבה נק' גם השכל וכו' כנ"ל אבל רעו"ד שלמעלה מהשכל זהו בחי' רביעית. ע"ש.

21) הצ' דצלם שהוא מנה"י דאימא. פירושו: כשיש ההשפעה בפועל מבינה לבחי' ז"א, אז חשבינן ט' ספירות ביחד (הכלולים מעשר), דההשפעה עצמה היא מבחי' נה"י, ובתוכה מלוכש בחי' חג"ת (המדות שבשכל) וכן בחי' חב"ד (השכל עצמו) וד"ל.

22) הביאור בזה, ראה: מאמרי אדמו"ר הוקן ענינים ע' קפב ואילך. אור התורה ענינים ע' רמח ואילך. ספר המאמרים – בשעה שהקדימו ה'תער"ב חלק ב' עמוד תתסח ואילך.

23) ס"ג ג' פעמים (3 × 63 =) 189, קפ"ט. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סי' קנח הערה 21.

24) ראה תניא פרק ג', שאב הוא בחי' חכמה, ובינה בחי' – אָם – אימא.

25) ראה תניא פרק מא, דכל ענין התפילין הוא להמשיך מוחין מבחי' בינה (אימא) להמדות שבלב – אהבה ויראה.

ברברן דבינה, אליעזר מספרו¹⁶ אלקינו גבורה היינו בחי' גבורות דבינה עדמ"ש¹⁷ אני בינה לי גבורה, והורקנום בנו הוא ע"ד ז"א בן הבינה,

הנה הרזין עלאין שקבל ממנו, הוא הרזין דבינה (כי בינה היא בחי' 18) יין סודות התורה), והוא מה שנה"י¹⁹ דבינה בחי' רבי אליעזר מתלבשין במוחין דז"א ע"ד הצ' דצלם, שהוא

דקכ"ו ע"ב, וגם היא בחי' לבנה שנתמעט אורה, והיא תכלית וסוף כל דרגין להיות מקור לנבראים בעלי גבול ולכן נקראת הקטנה ה' קטנה כמ"ש בתו"א [כט, ד] סד"ה בכ"ה בכסלו וזהו ענין בהבראם ה' זעירא, משא"כ ה' גדולה לאה כו', לכן גם האותיות שלה הם אתון זעירין בצמצום וקטנות וכו'.

ואותיות בינונים הם בז"א שהוא ממוצע בין אתון וברברין ובין אתון זעירין, שלגי המלכות הרי האותיות גדולים כי זהו ענין יחודא עילאה ולגבי אתון וברברין דע"ק הרי ז"א נחשב כמו יחוד"ת, כי ז"א לגבי עתיקא כאלקים חשוב כמ"ש [לקו"ת דרושים לשבת שובח סה, ד] בביאור ע"פ שובה ישראל ע"ש.

16) אליעזר בגי' 318, וכן אלקינו (102) + גבור"ה (216) = 318.

17) משלי ח, יד.

18) ראה לקוטי תורה – דרושים לסוכות עט, ד וז"ל: הנה בין כתיב (שופטים ט) החדלתי את תירושי המושמח אלקים ואנשים, בהיות ידוע דבינה אם הבנים היא השמחה כמ"ש אם הבנים שמחה. כי השמחה היא גילוי ההעלם לכן נמשך דוקא מבחי' בינה שהוא כשמובין ומשיג תעלומות חכמה שנמשך בגילוי בהבנה והשגה ממש שמשיג אותה בטוב או יח' השמחה. משא"כ כשעדיין אינו משיג הדבר בהשגה היטב רק הוא עדיין נעלם בכח חכמתו ואינו בגילוי אצלו ממש לא יקבל עונג ושמחה כלל ע"ש. אמורי בינה שער הק"ש סוף פרק נג ואילך. לעיל סי' ס חודש אדר (א).

וראה לעיל סי' יג. סא. סד, דבחי' נגלה דתורה" הוא בחי' ז"א, ופנימיות התורה" הוא בחי' בינה ע"ש.

19) נה"י דבינה בחי' ר"א. מבאר כאן שני דברים, א) מספר "קפט", ב) וחילוק הג' הלשונות (כנ"ל שאלה ד') עמיקתא, מסתרתא, רזין דלעילא. והשלשה לשונות הם כנגד א) חב"ד, ב) חג"ת, ג) נה"י דבחי' בינה, בחי' "עמיקתא" הוא חב"ד דבינה, בחי' "מסתרתא" הוא חג"ת דבינה, ו"רזין דלעילא" הוא בחי' נה"י דבינה.

וזהו גם החילוק בין השלשה אותיות דתיבת "צלם", אות צ' הוא ע"ד נה"י דבינה, אות ל' – חג"ת דבינה, ואות מ' הוא חב"ד, שכ"א כלול מעשר. ראה הערה 20.

20) ראה אור התורה וישלח רמא, א וז"ל: מ"ש נעשה אדם בצלמנו וגו' בצלמו בצלם אלקים וגו' ב' פעמים צלם כנגד ב' בחי' שיש בנשמה, הא' המתפשטת ומתלבשת בתוך הגוף והיא אשר ירדה בסתר וסדר ההשתלשלות מעילה לעילה. וכמ"ש לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו וזהו ענין אות צ' דצלם היינו ט' ספי' חב"ד חג"ת נה"י שהן

א"כ על מה תבכה, כי רבי אליעזר הגדול הוא ע"ד תפילין של ראש, א"כ כשיהיו תפיליו וגם הוא עצמו יבוא לראותן על מה תבכה.

וראיה לדבר שבחינתו הוא ע"ד תפילין של ראש כי ר' אליעזר הגדול הוא דרש²⁷ ע"פ וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך כו' אלו תפילין שבראש כדאיתא במנחות דל"ה ע"ב, שם הוי'²⁸ הוא מספר אליעזר הגדול במכוון, והיינו שעל ר' אליעזר האיר בחי' שם הוי' עד שהוא ר' אליעזר הגדול עצמו נעשה כמספר השם הזה, הרי שבחינתו הוא ע"ד תפילין של ראש, נמצא כל אלו הבחי', הן מה שלמד הקפ"ט רזין לבנו, והן מה שצוה שיתללו תפיליו, הכל הוא נה"י דאימא עם המוחין שמהם שכולם היו אצלו בסט' דקדושה והיו טובים מאד אצלו.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד טו ואילך

(27) מנחות לה, ב. ברכות ו, א. ראה לעיל סי' קד.

(28) ש"ם (340) + הוי' (26) = 366, וכן אליעזר"ר (318) + הגדול"ל (48) = 366.

הקפ"ט רזין שהם ג"כ מבחי' אימא לכן יכול הוא לומר לאמו, ויאמר לה שלא תבכה, כי בכי' הוא מצד חסרון אורות אימא כמ"ש במאורי אור²⁶ מע' בכי', וכאן הרי יש תפיליו שהם מוחין דאימא וגם הוא בעצמו יבוא לראותם,

(26) מאורי אור אות ב' סעיף כב וז"ל: בכיה הוא על חסרון אורות אימא וגו' ל"ז מילוי ס"ג וכו' ע"ש.

ראה אור התורה נ"ך כרך ב עמוד א"א וז"ל: במא"א אות ב' ס"ב בכי' הוא על חסרון אורות אימא וגימט' ל"ז מילוי ס"ג והיא ברחל שהיתה נוהגת לקבל אורות אלו. וכן ב"פ דמעה גימט' רחל עכ"ל. והענין דאי' ע"פ ויהיו חיי שרה שעיקר שנותיה של שרה היו ל"ז שנה משגולד יצחק, כמ"ש בבעל הטורים שם. והענין כי שרה היא מל' שהיא הדיבור עליון והדיבור מקבל מהבל הלב*.) ובחי' הבל הנ"ל זהו גימט' ל"ז, והוא מילוי ס"ג, כי שם ס"ג הוא בנינה ויסוד אימא מסתיים בחזה דז"א משם נמשך הבל הלב, והו"ע השפעות השכל וההתבוננות שנמשך בלב, כאמרם הלב מבין, וממנו נמשך ההבל להיות מקור להדיבור להיותו כתר דנוק'. ע"ש.

(* מהבל הלב: ראה לקו"ת שלח מ"ד, ב. (הערות ב"ק אדמו"ר זי"ע לאוה"ת שם).

המשך ביאור למס' ובא קמא ליום שלישי עמ' א

- 1 אומר ש'אשם' האמור בתחילת הפסוק זה תשלום הקרן.
2 הגמרא מביאה ברייתא אחרת על פסוק זה: תנאי איך - שנינו
3 בברייתא אחרת, 'אשם' האמור בפסוק, זה הקרן, 'המושב' זה
4 החומש. מבררת הברייתא, או - שמא אינו כן, אלא נאמר ש'אשם'
5 זה חומש, ו'המושב' זה תשלום הקרן. שואלת הגמרא: למה נפקא
6 מינה כיצד נדרוש את הפסוק, והרי בכל אופן חייב הגולן בשניהם.
7 משיבה הגמרא: אם 'אשם' הוא חומש, הרי שניתן ללמוד
8 מברייתא זו ל'אשם' מ'תניתין' - למעט מהדין האמור במשנתנו,
9 דתנן, נתן לו הגולן את הקרן, ולא נתן לו את החומש, אין החומש
10 מעכב את הכפרה, כיון שרק הקרן נכתבה בלשון 'אשם', ולא
11 החומש, ואילו לדברי הברייתא, אדרבה, תשלום החומש מעכב את
12 הכפרה כיון שהוא קרוי 'אשם', ולא הקרן. מביאה הגמרא את
13 סיומ הברייתא: לכך אין לדרוש ש'אשם' הוא החומש, משום
14 ש'שהוא אומר בתחילת הפרשה (שם ה' ז) 'והשיב את אשמו
15 בראשו וחימשתו', הוי אומר ש'אשם' זה קרן, שהרי מוזכר שם
16 בפירוש 'והחימשתו' ובהכרח ש'אשמו' הוא קרן, והוא הדין גם
17 בפסוק 'האשם המושב' יש לדרוש ש'אשם' הוא קרן ו'המושב'
18 הוא חומש.
19 מביאה הגמרא ברייתא שלישית על פסוק זה: תנאי איך, 'אשם'
20 זה קרן, ו'המושב' זה חומש, ובגול הגר התנאי מדבר. מבררת
21 הברייתא, או אינו - שמא אין הפסוק עוסק בגולן ובתשלום חומש,
22 אלא 'המושב' זה תשלום כפל, ובגניבת הגר התנאי מדבר, שאם
- גב מהגר ומת הגר צריך הגב לתת את תשלומי הקרן והכפל
לכהנים. משיבה הברייתא, כשהוא אומר (שם) 'והשיב את אשמו
בראשו וחימשתו יסף עליו, הרי שבמזמן המשלם בראש - לבדו
התנאי מדבר, כלומר, באופן שמשלם את הקרן לבד ללא תשלומי
כפל, והיינו בגזילת הגר ולא בגניבתו, וכן מה שנאמר בהמשך
הפרשה 'האשם המושב' היינו קרן וחומש ולא קרן וכפל.
הגמרא חוזרת לדינו של רבא בדיני תשלום גזל הגר: גופא, אמר
רבא, גול הגר שהחזירו לכהנים פליגה, לא יצא הגולן ידי חובתו.
וכן אם החזירו לחצאין - שלא החזיר את כולו בבת אחת, לא
יצא. מבאר רבא, מאי מעמא, כיון ד'אשם' קרייה רחמנא - התורה
כינתה את תשלום גזל הגר בשם 'אשם', שנאמר (שם ה' ח) 'האשם
המושב לה', ללמד שכשם שקרבן אינו קרב בלילה ואינו בא
לחצאין, כך גזל הגר אינו משתלם בלילה, ואינו משתלם לחצאין.
עוד חידש רבא בענין תשלומי גזל הגר: אמר רבא, גול הגר שאין
בו שנה פרוטה לכל פהן וכהן מהמשמר המשמש באותו זמן בבית
המקדש, לא יצא הגולן ידי חובתו בלילה, אלא עליו
להוסיף ממנו משלו עד שיגיע לכל אחד מהכהנים שזה פרוטה.
מאי מעמא, כיון דתניב (שם) 'האשם המושב לה' לכהן, ללמד
שאינו יוצא ידי חובתו עד שיהא בגזילה שיעור השכבה לכל פהן
וכהן, ופחות משהו פרוטה אינו שיעור השבה.
קמי רבא, אם אין בו - בגזילתו שזה פרוטה לכל כהן וכהן
שבמשמרת יהויריב שהם מרובים, ויש בו שיעור שזה פרוטה

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

תקופת "העולם הבא". ועל כן יש לתמוה, שהרי חיי העולם הבא הם חיים ללא אכילה ושתייה. כדברי חז"ל (ברכות יז, א) "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה", ומה מקום אז לסעודה גשמית?

והבאור: דברי חז"ל אלו אין פונתם שהמשג של אכילה ושתייה הוא בלתי אפשרי בתקופת העולם הבא. כל פונת חז"ל היא, שבתקופה זו לא יהיה צורך באכילה ושתייה; בעוד שבזמן הזה אדם אינו מסגל להתקדם ללא מזון ומשקה, הרי לעתיד לבוא הגוף לא יזדקק לחיות מאכילה ושתייה, ויהיה נזון מזיו השכינה. עם זאת, יהכך שבפעל פן יאכלו וישתו, לא למטרות של קיום הגוף, אלא למטרות חשובות אחרות.

(ע"פ אגרות קודש ח"ב, עמ' עו, סוף הערה 23. מתוך "לקראת שבת")

החבור של בתי הכנסת לבית המקדש

בירושלים הבנויה לעתיד יהיו מחברים לבית המקדש כל המקומות של בתי הכנסיות שהיו בעולם הזה. נמצא עתה בגלות בית הכנסת הרי הוא מקום המקדש גופיה דלעתיד.

ויש לומר שחבור הבתי כנסיות שבכל ארץ העמים ("מקדש מעט") לבית המקדש דלעתיד יהיה בהתאם ולפי ערך חלוקי הדרגות שביניהם שבתי כנסיות המיוחדים שיש בהם מעלה יתרה לגבי שאר בתי כנסיות (כמו "בי כנישתא דהוצל ובי כנישתא דשף ויתיבי בנהרדעא" בית רבנו שבבבל) יהיו קודמים בהחבור לבית המקדש שיהיו מחברים ממש לבית המקדש (נוגעים ודבוקים בו ללא הפסק ביניהם) ועל ידם ובאמצעותם יהיו מחברים לבית המקדש כל שאר בתי כנסיות שבארץ העמים.

(קונטרס "בית רבנו שבבבל סע"ג, מתוך "לקראת שבת")

חובה לעסק בהפצה בעקבתא דמשיחא

וביחוד בתקופה דעקבתא דמשיחא, שהנה זה עומד אחר פתלנו וכל אחד ואחד צריך להיות מוכן בכל יום שיבוא, הרי מקרח לעשות כל אחד ואחד כל התלוי בו, וכדברי מלכא משיחא, שכשפוצו מעינותיה חוצה, קאתי, וח"ו וח"ו להאריה את הגלות, אפלו לשעה הכי

עבודת פרה אדמה על ידי אהרן הכהן

לעתיד לבא כל פטי עבודת פרה אדמה יהיו על ידי אהרן הכהן עצמו - כי:

הטעם לכה שששית הפרה היתה על ידי אלעזר בן אהרן, מצותה בסגן, הוא, מפני שיש סבה המעכבת את ששית הפרה על ידי אהרן, שאין קטגור נעשה סגגור כו'.

אמנם, לעתיד לבוא, שאז ישלם לגמרי התקון על חטא העגל. כמו שכתוב "את רוח הטמאה אעביר מן הארץ", לא שיה טעם זה, ובמילא, בודאי יעשה אהרן את הפרה, שהרי, כהן גדול, "כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה", ופשיטא - כפי שמבין גם בן חמש למקרא - שאהרן לא יותר, חס ושלום, על העבודה דעשית הפרה, שכן, למרות ענותנותו כו', ירצה שעבודת הפרה תהיה בתכלית השלמות על ידי עבודתו באפן ד"לא שנה" (באפן נעלה יותר מהעדר השנוי בעבודת שאר הכהנים).

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 671, ש"פ תשא תשמ"ו. מתוך "לקראת שבת")

איך מחנכים ילדי יהודי?

על הפסוק "אל תגעו במשיחי" אמרו חז"ל: "אלו תינוקות של בית רבן". והנה, נוסף לפרוש במפרשים "שדרה תינוקות למשחן בשמן" (רש"י), או "על שם גדלתן וחשיבותן כדאמרנו 'למשחה - לגדלה' [שמשיחה היא לשון גדולה" (מהרש"א) - יש לבאר זאת בקשר ל'משיח':

חנוכים של ילדי ישראל תינוקות של בית רבן צריכה להיות באפן כזה שהתינוקות, גם קטנים ביותר - שהרי "תינוק" הוא מלשון יונק - יהיו חדורים לגמרי בתוך תוכם עם הענין והנקדה של "משיח". כן, שכאשר רק נותנים מבט על ילדי יהודי, מה רואים? - את משיח!

(ע"פ התועודיות תשנ"ב ח"א ע' 148-9. מתוך "לקראת שבת")

לחיות בלי אכל ולאכל לא פדי לחיות!

מדברי אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה (ריש פרשת צו) נראה שסעודת הליתתו לעתיד לבא, התקיים בתוך

ללא נוגש ומבטל על ידי הכנעת הגויים מסביב לארץ ישראל.

(לקוטי שיחות חכ"ד ע' 19. מתוך "לקראת שבת")

כְּשֶׁהַגּוֹף יִקְרִין עַל הַנְּשָׁמָה

עם כל מעלותיה של הנשמה על הגוף, הנה ישנה גם מעלה בגוף על הנשמה בכך שה'בחירה' בעם ישראל היתה דוקא בגופם (וזאת כי בנשמתם הרי אין כל צורך 'לבהר' שהרי ברורה מעלת נשמותיהן של ישראל על נפשות אמות העולם).

לעתיד לבא יהיה עלוי בנשמה, ובשמים:

א. תתגלה שרש הנשמה שהיא משרשת בעצמותו של הקב"ה.

ב. הנשמה תקבל גם ממעלתו של הגוף, ענין ה'בחירה', כי מעלה זו תרגש גם בנשמה.

(ע"פ מאמר ד"ה כל ישראל תשל"ג. מתוך "לקראת שבת")

קלה על ידי העדר העשיה בהפצה האמורה, ואפלו עשיה שלא במלואה, שהרי זהו גלות הקדוש ברוך הוא וגלות כנסת ישראל אשר גלו לאדום שכינה עמקם.

(אנ"ק חלק יט עמ' תכב)

מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יֵלֵחַם אוֹ לֹא?

"ויֵלֵחַם מִלְחָמוֹת ה'" (רמב"ם הלכות מלכים פ"ק יא הלכה ד) - כבוש והנחלת הארץ לעתיד לבא יהיה ללא מלחמה וכלשון רש"י (דברים א, ח, ד"ה באו ורשו) "אין מערער בדבר אינם צריכים למלחמה" ומה שהובא ברמב"ם ש"משיח ילחם מלחמות ה'", יש לומר:

א) בספר ה'יד' הוא ספר הלכה מובא מה שהוא נדאי באיזה מצב שיהיה אפלו אם לא זכו חס ושלום, אך נדאי שבמצב של זכו יהיה זה באופן נעלה יותר.

ב) מהמשך לשון הרמב"ם "ונצח כל האמות שסביביו" משמע שעקרה של מלחמה זו אינה בשביל כבוש ארץ ישראל אלא "כדי שיהיו פנויין בתורה"

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אדר, תשט"ו
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר משה שי הכהן

שלום וברכה!

זה זמן רב שלא נתקבלו ממנו כל מכתבים, ולכן שמחתי עכ"פ לקבל ידיעה מהנעשה אתו ואת ביתו עיי הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יוסף שי פלייער, וכן מהשתפתותו בהתועדות דיום ההילולא של כ"ק מו"ח נשיא ישראל, וכבר ידוע אשר ביום ההילולא הנה נשמת בעל ההילולא עולה מעולם עליון לעולם עוד עליון יותר, וכדז"ל אין להם מנוחה כי ילכו מחיל אל חיל, שבמילא כל השייכים אליו נמשכים ג"כ בעלי זו, אלא שעליהם לעשות את הכלים להעלי, ולהשתדל שתהיי בגילוי במחשבה דבור ומעשה, והעיקר במעשה - כי זהו העיקר, היום לעשותם. ובפרט שממשמים ובאים שנים אשר תאמר כו' אלו ימות המשיח (שבת קנא, ב. עיי"ש בפרשי"י, ברמב"ם ה' תשובה פ"ח ט' וסוף ה' מלכים. עבודת הקדש ח"ב פ"ח, אגה"ק סו"ס כ"ו ועוד, ואכ"מ).

והשי"ת יזכהו לבשר טוב בכל הנ"ל.

ומובן ופשוט שכל הדברים האלה הוא בנוגע לכל אחד ואחת-מאנ"ש שיש בידו לעשות, כי בדורנו זה ביחוד - זהו חובת גברא.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

חומש יומי

פרשת תצוה

~ יום ראשון ט' אדר א' ~

כֹּוֹאֵת תִּפְקֹד יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבּוּן לָךְ מִשְׁחָא זִיתָא דְכִיָּא פְתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינָא תְדִירָא :

כּו (ב) וְאַתָּה תִּצְוֶה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ פְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:

מְדַלִּיק עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מֵאֲלִיָּה (שבת כא).
תָּמִיד • כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה קְרוִי "תָּמִיד", כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר (במדבר כח) "עוֹלֹת תָּמִיד" וְאֵינָה אֲלָא מִיּוֹם לַיּוֹם, וְכֵן בְּמִנְחַת חֲבִיתִין גָּאֵמֵר (ויקרא ו) "תָּמִיד" וְאֵינָה אֲלָא מִחֲצִיתָהּ בְּבִקְרָוּ וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְבֵי, אֲבָל "תָּמִיד" הָאֵמֹר בְּלַחֲסֵי הַפְּנִיָּם, מִשְׁבֶּת לְשִׁבְתָּ הוּא.

כּו"י • וְאַתָּה תִּצְוֶה • זָךְ • בְּלֵי שְׁמֵרִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׂנִינוּ ב'מִנְחוֹת': (דף פו) 'מְגִרְגְרוּ בְּרֹאשׁ הַזֵּית וְכוּ'. פְּתִית • הַזֵּיתִים הָיָה כּוֹתֵשׁ בְּמִכְתָּשֶׁת וְאֵינּוּ טוֹחֲנִין בְּרִיחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שְׁמֵרִים, וְאַחַר שֶׁהוֹצִיא טָפָה רֵאשׁוֹנָה, מְכַנִּסֵּן לְרִיחִים וְטוֹחֲנִין, וְהַשֶּׁמֶן הַשֵּׁנִי פְּסוּל לְמִנּוּחָהּ וְכִשֶּׁר לְמִנְחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּתִית לְמָאוֹר" וְלֹא פְּתִית לְמִנְחוֹת. לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד •

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּתוֹרַת ה' וְחֻקְמֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, וַיִּשְׁעֲבֹד שְׁכֻלוֹ לְגַמְרֵי מִכָּל וְכָל.
וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף: זֶהוּ שֶׁאֵנּוּ אוֹמְרִים בְּתַפְלָה – "וְנַפְשִׁי כְּעָפָר לְכָל תְּהִיָּה, (ועל-יְדֵי-זֶה) פֶּתַח לְבִי בְּתוֹרַתְךָ."

(לְקוּטֵי שִׁיחוֹת' כֹּרֵךְ ד', עמוד 1276)

על-יְדֵי 'פְּתִית' – הַתְּבַשְׁלוֹת וְכִתְיֶשָׁה עֲצָמִית, מְגִיעִים לְבַחֲנֵינָה 'מָאוֹר' שְׁבִתוּרָה.
לְמוֹד הַתּוֹרָה צְרִיף לְהִיּוֹת בְּכַטּוּל וְהַנְּחַת עֲצָמוֹתוֹ שֶׁל הַלּוּמֵד, מִתּוֹךְ יְדִיעָה וְהַכְרָה שֶׁהוּא לּוּמֵד אֵת חֻקְמֹתוֹ וְרִצּוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ; וְלֹא זֶה בְּלִבְדֵי שְׁלוּמֵד בְּהַתְמַדָּה וּשְׁקִידָה, אֲלָא שֶׁמְסַלֵּק אֵת עֲצָמוֹ בְּסִלּוּק אֲמִיתִי שֶׁכָּל חֲפָצוֹ יִהְיֶה אֶף וְרַק

כּא כְּמִשְׁפָּן זִמְנָא מִבְּרָא לְפִרְכָּתָא דְעַל סִהְדוּתָא יִסְדֵּר תְּתָה אַהֲרֹן וּבְנוֹהֵי מִרְמִישָׁא עַד צְפָרָא קָדָם יְיָ קָיָם עֲלֵם לְדִרְהוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כּא (כא) בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד מַחוּץ לְפִרְכַּת אֲשֶׁר עַל־הַעֲרֹת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבְנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֶּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ם

הָאֲרַפִּין, וְכֵן לְכָל הַלֵּילוֹת, וְאִם יִתַּר אֵין בְּכֹךְ כְּלוּם.

כּו"י • מֵעֶרֶב עַד־בֶּקֶר • תֵּן לָהּ מִדְּתָהּ, שֶׁתִּהְיֶה דוֹלְקַת מֵעֶרֶב עַד בֶּקֶר, וְשִׁעְרוֹ חֲכָמִים חֲצִי לֹג לְלֵילִי טַבַּת

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כּא, דְּמַסִּיק בֵּן בִּיבֵי הִיָּה מְמוּנָה עַל הַפְּקִיעַ. וְהִינּוּ לִישְׁנָא דְמַסְכַּת שְׁבֵת (כא), מְבַלְאֵי מְכַנְסֵי הַכְּהֻנִּים וּמְהַמְיִנֵינֵיהֶם הִיוּ מִפְּקִיעִין לַעֲשׂוֹת פְּתִילוֹת בְּמִקְדָּשׁ: תוּרָה א

לְהִרְבּוּ יִצְחָק בְּרֵי אַבְרָהָם וְ"ל לְזֵרוּק תָּמִיד שֶׁמֶן הַנּוֹתֵר, לְפִיכֹךְ פִּירֵשׁ שְׁלֹפֵי קִצּוֹר הַלֵּילוֹת הִיוּ עוֹשִׂין הַפְּתִילוֹת גַּסּוֹת שֶׁלֹּא יִשְׁאָר מִן הַשֶּׁמֶן כֵּלָל לְמַחֵר. וְכֵן מִשְׁמַע בְּמִנְחוֹת (ראח יזא)

כּא (כא) מֵעֶרֶב עַד בֶּקֶר. פִּירֵשׁ רַש"י שֶׁתִּהְיֶה דוֹלְקַת מֵעֶרֶב עַד בֶּקֶר, וְשִׁעְרוֹ חֲכָמִים דְּהִינּוּ חֲצִי לֹג לְלֵילִי טַבַּת הָאֲרוּכִים, וּבְלֵילוֹת קְצָרוֹת אִם נִשְׁאָר מִן הַשֶּׁמֶן אֵין בְּכֹךְ כְּלוּם. וְאֵין נִרְאָה

א ואת קרב לומר ית אהרן אחיה וית בנויה
עמה מגו בני ישראל לשמשא קדמי אהרן
נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן :

כח (א) ואתה הקרב אליך את-אהרן אחיך ואת
בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו-לי אהרן נדב
ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן :

כט"ו ◀ ואתה הקרב אליך • לאחר שתגמר מלאכת המשכן.

ב ומעבד לבושי קודשא לאהרן אחיה ליקר
ולתשבחן :

(ב) ועשית בגדי-קדש לאהרן אחיך לכבוד
ולתפארת :

ג ואת תמלל עם כל חפמי לבא דאשלמית
עמה רוח חכמתא ונעבדון ית לבושי אהרן
לקדשותיה לשמשא קדמי :

(ג) ואתה תדבר אל-כל-חכמי-לב אשר מלאתיו
רוח חכמה ועשו את-בגדי אהרן לקדשו לכהנו-לי :

כט"ז ◀ לקדשו לכהנו-לי • לקדשו, להקניסו בכהנה על-ידי הבגדים, שיהא כהן לי. ולשון "כהנה", שרות
הוא, שנטריא"ה בלע"ז.

ד ואלין לבושיא די נעבדון חושנא ואפודא
ומעילא וכתונא מרמצא מצנפתא והמינא
ונעבדון לבושי קודשא לאהרן אחיה
ולבנויה לשמשא קדמי :

(ד) ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל
וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי-קדש
לאהרן אחיך ולבניו לכהנו-לי :

ש"ש ראיה שהוא מין לבוש, שתרגם יונתן "ודוד
חגור אפוד בד", 'פרדוט דבוץ'. ותרגם כמו כן:
"מעילים", 'פרדוטין, במעשה תמר אחות אבשלום:
(שמואל ב יג) "כי כן תלבשן בנות המלך הבתולות
מעילים". ומעיל • הוא כמין חלוק, וכן הכתנת,
אלא שהכתנת סמוך לבשרו, ומעיל קרוי חלוק
העליון. תשבץ • עשויון משבצות לנוי, והמשבצות
הם כמין גמות העשויות בתכשיטי זהב, למושב
קביעת אבנים טובות ומרגליות, כמו שנאמר באבני
האפוד: "מוסבות משבצות זהב", ובלע"ז קוראין
אותו קשטוני"ש. מצנפת • כמין כפת כובע שקורין
קופי"א, שהרי במקום אחר קורא להם 'מגבעות'
ומתרגמינן 'כובעין' (עיי' יומא כה) • ואבנט • היא חגורה
על הכתנת, והאפוד היא חגורה על המעיל, כמו
שמצינו בסדר לבישתן: "ויתן עליו את הכתנת
ויחגר אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן
עליו את האפוד". בגדי-קדש • מתרומה המקדשת
לשמי, יעשו אותם.

כט"ח ◀ חשן • תכשיט כנגד הלב. ואפוד • לא שמעתי
(שהוא לבוש), ולא מצאתי בכריתא פרוש תכניתו. ולבי
אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו, רחבו כרחב גב
איש, כמין סינר שקורין פרציני"ט, שחגורות השרות
כשורכות על הסוסים. כף מעשהו מלמטה,
שנאמר: (שמואל ב ו) "ודוד חגור אפוד בד". למדנו,
שהאפוד חגורה היא. ואי-אפשר לומר שאין בו
אלא חגורה לבדה, שהרי נאמר: (ויקרא ח) "ויתן עליו
את האפוד", ואחר-כך "ויחגר אותו בחשב האפוד",
ותרגם אינגלוס: 'בהמין אפודא'. למדנו, שהחשב
הוא החגור, והאפוד שם תכשיט לבדו. ואי-אפשר
לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד,
שהרי נאמר "שתי כתפות האפוד", למדנו שהאפוד
שם לבד, והכתפות שם לבד, והחשב שם לבד.
לכף אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי
אפוד, על שם שאופדו ומקשטו בו, כמו שנאמר:
(שם) "ויאפד לו בו". והחשב הוא חגור שלמעלה
הימנו, והכתפות קבועות בו. ועוד אומר לי לבי,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(א) לכהנו לי. כל מקום שנאמר לי הוי לעולמים. פי לי כל כבוד בבני ישראל (במדבר ח יז), [פי לי בני ישראל] עבדים
(ויקרא כה נח), פי לי הארץ (שם פסוק כג) (ראה ילקוט רמז שסד, שעט): תורה ב

וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזֶּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: פ

וְהֵם יִקְחוּ • אוֹתָם חֲכָמֵי לֵב שִׁיעֲשׂוּ הַבְּגָדִים, יִקְבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזֶּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת, לַעֲשׂוֹת מִהֵן אֶת הַבְּגָדִים.

וְעֲשׂוּ אֶת־הָאֹפֶד זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב:

שְׂמַאל. נִמְצָא, הַחֲשֵׁן תְּלוּי בְּמִשְׁבְּצוֹת הָאֹפֶד עַל לְבוֹ מְלֻפְנָיו, וְעוֹד שְׁתֵּי טְבַעוֹת בְּשָׁנֵי קְצוֹת הַחֲשֵׁן בְּתַחֲתֵיתוֹ, וּכְנָגְדָם שְׁתֵּי טְבַעוֹת בְּשְׁתֵּי כְּתוּפֹת הָאֹפֶד מִלְּמַטָּה בְּרֵאשׁוֹ הַתַּחֲתוֹן הַמְּחַבֵּר בְּחֹשֶׁב, וְטְבַעוֹת הַחֲשֵׁן אֶל מוֹל טְבַעוֹת הָאֹפֶד, שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה וּמְרַכְסֵן בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת תַּחֲבוּב בְּטְבַעוֹת הָאֹפֶד וְהַחֲשֵׁן, שִׁיחָא תַּחֲתֵית הַחֲשֵׁן דְּבוּק לְחֹשֶׁב הָאֹפֶד וְלֹא יִהְיֶה נֶד וְנִבְדָּל, הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר. זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר • חֲמִשָּׁת מִינִים הִלְלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וְחוּט. הֵיוּ מְרַדְּרִין אֶת הַזֶּהָב כְּמִין טְסִים דְּקִים וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם, וְטוֹוִין אוֹתָן: חוּט שֶׁל זֶהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְחוּט שֶׁל זֶהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל אַרְגָּמָן וְכֵן בְּתוֹלַעַת שָׁנִי, וְכֵן בְּשֵׁשׁ. שְׁכַל הַמִּינִין חוּטֵן כְּפוּל שִׁשָּׁה וְחוּט שֶׁל זֶהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַחֲרֵיכֶן שׁוֹזֵר אֶת כָּלָם כְּאַחַד, נִמְצָא חוּטֵן כְּפוּל עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה, וְכֵן מְפָרֵשׁ בְּמִסְכַּת יוֹמָא, וְלָמַד מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה: "וַיִּרְקְעוּ אֶת פְּחֵי הַזֶּהָב, וְקָצְצוּ פְּתִילִים לַעֲשׂוֹת (אֶת פְּתִילֵי הַזֶּהָב) בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וְגו'". לְמַדְנוּ, שְׁחוּט שֶׁל זֶהָב שׁוֹזֵר עִם כָּל מִין וּמִין. מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב • כְּבֹר פְּרִשְׁתִּי שֶׁהִיא אַרְיֵגַת שְׁתֵּי קִירוֹת, שְׁאִין צוּרַת שְׁנֵי עֲבָרֶיהָ דּוֹמּוֹת זו לְזוֹ.

וְעֲשׂוּ אֶת־הָאֹפֶד • אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֵׂה הָאֹפֶד וְהַחֲשֵׁן עַל סֵדֵר הַמְּקַרְאֹת, הִרִי פְּרוּשׁן פְּרָקִים, וַיִּשְׁגָּה הַקּוֹרָא בְּצוּרְפוֹן. לְכַף אֲנִי כּוֹתֵב מַעֲשֵׂיהֶם כְּמוֹת שְׁהוּא, לְמַעַן יִרוּץ הַקּוֹרָא בּוֹ, וְאַחֲרֵיכֶן אֶפְרָשׁ עַל סֵדֵר הַמְּקַרְאֹת. הָאֹפֶד עֲשׂוּי כְּמִין סִינֵר שֶׁל נְשִׁים רוֹכְבוֹת סוּסִים, וְחוֹגֵר אוֹתוֹ מֵאַחֲרָיו, כְּנֶגֶד לְבוֹ לְמַטָּה מֵאַצִּילָיו. רָחְבוֹ כְּמִדַּת רַחֵב גְּבוֹ שֶׁל אָדָם יוֹתֵר וּמֵגִיעַ עַד עֲקָבָיו, וְהַחֲשֵׁב מְחַבֵּר בְּרֵאשׁוֹ עַל פְּנֵי רָחְבוֹ מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וּמְאַרֵיף לְכָאן וּלְכָאן, כְּדִי לְהַקִּיף וּלְהַגִּיר בּוֹ, וְהַכְּתוּפֹת מְחַבְּרוֹת בְּחֹשֶׁב, אַחַת לְמִין וְאַחַת לְשְׂמַאל מְרַחֲקוֹת זוּ מִזוֹ שְׁעוֹר הַבְּדֻלַּת כְּתַפְסִים, מֵאַחֲרֵי הַפֶּה, לְשָׁנֵי קְצוֹת רָחְבוֹ שֶׁל סִינֵר. וּכְשׁוֹרְקֵן, עוֹמְדוֹת לוֹ עַל שְׁנֵי כְּתַפְּיֵי וְהֵן כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת עֲשׂוּיוֹת מִמִּין הָאֹפֶד, אֲרַכּוֹת כְּדִי שְׁעוֹר לְזַקְפֵן אֲצֵל צוּאָרוֹ מְכָאן וּמְכָאן, וְנִקְפְּלוֹת לְפָנָיו לְמַטָּה מִכְּתַפְּיֵי מַעַט, וְאַבְנֵי הַשֶּׁהֶם קְבוּעוֹת בָּהֶם, אַחַת עַל כְּתֵף יְמִין וְאַחַת עַל כְּתֵף שְׂמַאל, וְהַמְשַׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרֵאשֵׁיהֶם לְפָנֵי כְּתַפְּיֵי, וְשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזֶּהָב תַּחֲבוּבוֹת בְּשְׁתֵּי טְבַעוֹת שְׁבַחֲשֵׁן בְּשָׁנֵי קְצוֹת רָחְבוֹ הָעֲלִיוֹן, אַחַת לְיְמִין וְאַחַת לְשְׂמַאל, וְשְׁנֵי רֵאשֵׁי הַשְּׂרָשָׁרוֹת תְּקוּעִים בְּמִשְׁבְּצוֹת לְיְמִין, וְכֵן שְׁנֵי רֵאשֵׁי הַשְּׂרָשָׁרוֹת הַשְּׂמַאלִיוֹת תְּקוּעִין בְּמִשְׁבְּצוֹת שְׁבַחֲתָן

וְשְׁתֵּי כְּתַפְּתֵי הַחֲבֵרֹת יִהְיֶהֱלוּ אֶל־שָׁנִי וְחִבְרֵי:

קְצוֹתָיו וְתַרְמִין כְּתַפְּיֵין מְלַפְּפֵן יִהְיוּ לָהּ עַל תְּרִין סְטֵרוֹהֵי וַיִּתְלַפֵּף:

קְצוֹתָיו • אֶל רָחְבוֹ שֶׁל אֹפֶד, שְׁלֹא יִהְיֶה רָחְבוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד גְּבוֹ שֶׁל כֶּהֵן, וְנִגְבְּהוּ עַד כְּנֶגֶד הָאַצִּילִים שְׁקוֹרִין קוּדִי"ש, שְׁנֵאֲמַר (יִחְזַקְאֵל מֵד): "לֹא יִחְגְּרוּ בַּיְצוּעַ", אִין חוֹגְרִין בְּמִקּוּם זֵיעָה, לֹא לְמַעְלָה מֵאַצִּילֵיהֶם וְלֹא לְמַטָּה מִמִּתְנֵיהֶם, אֶלָּא כְּנֶגֶד אֲצִילֵיהֶם. וְחִבְרֵי • הָאֹפֶד עִם אוֹתָן שְׁתֵּי כְּתוּפֹת הָאֹפֶד יִחְבְּרוּ אוֹתָם בְּמַחַט לְמַטָּה בְּחֹשֶׁב, וְלֹא יֵאָרְגָם עִמוֹ, אֶלָּא אוֹרְגָם לְבַד וְאַחֲרֵיכֶן מְחַבְּרָם.

וְשְׁתֵּי כְּתַפְּתֵי וְגו' • הַסִּינֵר מִלְּמַטָּה, וְחֹשֶׁב הָאֹפֶד הִיא הַחֲגוּרָה וְצִמּוּדָה לוֹ מִלְּמַעְלָה, דְּגַמַּת סִינֵר הַנְּשִׁים, וּמִגְבּוֹ שֶׁל כֶּהֵן הֵיוּ מְחַבְּרוֹת בְּחֹשֶׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רָחְבוֹת, אַחַת כְּנֶגֶד כָּל כְּתֵף וְכַתֵּף, וְזוֹקְפֵן עַל שְׁתֵּי כְּתוּפֹתָיו עַד שְׁנִקְפְּלוֹת לְפָנָיו כְּנֶגֶד הַחֲזָה, וְעַל־יְדֵי חֲבוּרֵן לְטְבַעוֹת הַחֲשֵׁן נֵאֲחָזִין מְלֻפְנָיו כְּנֶגֶד לְבוֹ, שְׁאִין נּוֹפְלוֹת, כְּמוֹ שְׂמִפְרֵשׁ בְּעִנְיָן, וְהֵיוּ זְקוּפּוֹת וְהוֹלְכוֹת כְּנֶגֶד כְּתַפְּיֵי, וְשְׁתֵּי אַבְנֵי שֶׁהֶם קְבוּעוֹת בָּהֶן, אַחַת בְּכָל אַחַת. אֶל־שָׁנִי

(ח) וְחָשַׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו בְּמַעֲשָׂהוּ מִמֶּנּוּ יְהִי זֶה בְּתַבְלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר:

ח והמזן תקונה די עלוהי כעבודוהי מנה יהי דהבא תכלא וארגמא וצבע זהורי ובזן שזיר:

כ"י « וְחָשַׁב אֶפְדָּתוֹ • וְחָגוּר שְׁעַל־יָדוֹ הוּא מֵאֶפְדֹּ וּמִתְקַנְהוּ לַכֹּהֵן וּמִקְשָׁטוֹ. אֲשֶׁר עָלָיו • לְמַעַלָּה בְּשֵׁפֶת הַסִּינַי, הִיא הַחֲגוּרָה. בְּמַעֲשָׂהוּ • בְּאִרְיַגַּת הַסִּינַי, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמְחַמֶּשֶׁת מִיָּנִים, כִּף אֲרִיגַת הַחֹשֶׁב, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמְחַמֶּשֶׁת הַמִּינִים. מִמֶּנּוּ יְהִי • עֲמוּ הַיָּה, הִיא אֲרוּג, וְלֹא יֵאָרְגְנוּ לְכַד וַיִּתְכַּרְנוּ.

(ט) וְלִקְחָתָּ אֶת־שֵׁתֵי אַבְנֵי־שֹהֵם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט ותסב ית תרתינ אבני כורלא ותגלוף עליהן שמות בני ישראל:

(י) שֵׁשֶׁה מִשְׁמֹתֶם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשֵּׁשֶׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית פְּתוּלְדוּתֶם:

י ששא משמההוון על אבנא חדא וית שמות ששא דאשתארו על אבנא תניתא פתולדתהוון:

כ"י « פְּתוּלְדוּתֶם • פְּסָדָר שְׁנוּלְדוֹ: רְאוּבֵן, שְׁמַעוֹן, לֵוִי, יְהוּדָה, דָּן וְנַפְתָּלִי עַל הָאֶחָת. וְעַל הַשֵּׁנִיָּה: גָּד, וְאֲשֶׁר, יִשְׁשַׁכָּר, זְבוּלֹן, יוֹסֵף, וּבִנְיָמִין מְלֹא, שְׂכָן הוּא כְּתוּב בְּמָקוֹם תּוֹלְדוֹתוֹ, כ"ה אוֹתִיּוֹת בְּכָל אֶחָת וְאֶחָת.

(יא) מַעֲשֵׂה חֲרָשׁ אֶבֶן פְּתוּחֵי חֹתֶם תִּפְתַּח אֶת־שֵׁתֵי הָאֶבֶנִים עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסַּבַּת מִשְׁבְּצוֹת זֶה בְּתַעֲשֵׂה אֹתָם:

יא עובד אמן אבן טבא כתב מפרש כגלף דעזקון תגלוף ית תרתינ אבניא על שמות בני ישראל משקען מרמצען דדהב תעבד יתהוון:

כ"י « מַעֲשֵׂה חֲרָשׁ אֶבֶן • מַעֲשֵׂה אָמֵן שֶׁל אֶבֶנִים. 'חֲרָשׁ' זֶה, דְּבוּק הוּא לְתִיבָה שְׁלֹא־חֲרִי, וּלְפִיכֶף הוּא נְקוּד פֶּתַח כְּסוּפוֹ, וְכֵן: (ישעיה מו) "חֲרָשׁ עֲצִים נִטָּה קוֹ", חֲרָשׁ שֶׁל עֲצִים. וְכֵן: (שם יב) "חֲרָשׁ בְּרָזֶל מַעֲצָד", כָּל אֵלֶּה דְּבוּקִים וּפְתוּחִים. פְּתוּחֵי חֹתֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: כְּתַב מִפְּרָשׁ כְּגַלְף דְּעִזְקָא, תְּרוּצוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן כְּמוֹ שְׁחוֹרְצִין חוֹתְמֵי טְבַעוֹת, שֶׁהֵם לְחֹתֶם אֲגוּרוֹת כְּתַב גִּפְר וּמִפְּרָשׁ. עַל־שְׁמוֹת • כְּמוֹ בְּשֵׁמוֹת. מִסַּבַּת

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מכלל דהראשונים לא היו פסדר תולדותם. ועוד מסיק התם, וחמשים אותיות היו, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. רבי חנינא בן גמליאל אומר לא כדרך שחלוקין כאן חלוקין באפוד, אלא כדרך שחלוקין בראלה שמות (לעיל א ב ד), בני לאה פסדרן, בני רחל פסדרן, אחד מכאן ואחד מכאן ובני השפחות באמצע, אלא מה אני מקיים בתולדותם, בשמות שנקרא להם אביהן ולא בשמות שנקרא להן משה, ראובן ולא ראובני, וכן כלם. דבתולדותם לא קאי אלא אבני אפוד ולא אבני חושן, ולאבן ראשונה דקא ולא לשניה דפרישית. תן לחכם ויחכם עוד: תורה יא

בלקה אתריהן, ובני זלפה אתריהן, ואחר-כך בני רחל, ואז תמצא לשם לָדָן וְלִשְׁפָה לְבִנְיָמִין, כמו שייסד הפייט בקרובץ של פורים גלף מישפה תבנית'. ובסוטה מצאתי דמסיק בענין אחר, דמסיק בפרק ואלו נאמרין (ט), אמר רב פהנא כדרך שחלוקין כאן, פירוש בהר גריזים ובהר עיבל, כף חלוקין באבני אפוד. פי שתי אבני אפוד היו לו לכהן גדול על כתפיו אחת מכאן ואחת מכאן, ושמות של שנים עשר שבטים כתובים עליהם, ששה על אבן זו וששה על אבן זו דכתיב ששה משמתם וגו', ואין ראשונה בתולדותם לפי שיהודה מוקדם. ונראה לי דבהם כתיב הנותרים,

(ט) וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם. וְלִקְמֵן כְּתִיב (פסוק כא) וְהָאֶבֶנִים תְּהִיֵּן עַל שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', אִם כֵּן קָשׁוּ קְרָאֵי אֶתְרֵי. אֵלֶּא מְלַמֵּד שְׁלֹא הִיוּ הָאוֹתִיּוֹת בּוֹלְטוֹת כִּי אִם שְׁקוּעוֹת בְּתוֹךְ הָאֶבֶנִים, וְנִמְצָא בּוֹלְטוֹת מִבְּפָנִים לְמַעַלָּה מִן הַשְּׁמוֹת הִילָךְ וְהִילָךְ מִן הָאוֹתִיּוֹת, לְפִי זֶה תִּמְצָא הַשְּׁמוֹת עַל הָאֶבֶנִים וְהָאֶבֶנִים עַל הַשְּׁמוֹת: תורה י (י) פְּתוּלְדוּתֶם. פִּירַשׁ רַש"י פְּסָדָר שְׁנוּלְדוֹ, אֲדָם לְרֵאוּבֵן פְּטָדָה לְשְׁמַעוֹן וְכֵן לְכָלֶם. וְאֵין זֶה נִרְאֶה לְרַבֵּינוּ תָּם, שְׁתֵּרֵי לְסָדֵר לִידָתָן לֹא יְהִיָּה לְשֵׁם לָדָן כִּי דָן הוּא בֵּן חֲמִישִׁי לְיַעֲקֹב, וּבִסְפָר יְהוֹשֻׁעַ (ט מ) וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר לְשֵׁם עַל שֵׁם דָּן אֲבִיהֶם. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּכִסְדָר תּוֹלְדוֹתֶם כְּסָדֵר לִידָת הָאֲמָהוֹת, כָּל בְּנֵי לֵאָה תַחֲלִיָּה, וּבְנֵי

שיעור יומי ליום שני ' אדר א' ושנים מקרא ואחד תרגום - כח - פרשת תצוה
 משבצות • מקפות האבנים במשבצות זהב, שעושה מושב האבן בזהב, כמין גמא למדת האבן ומשקעה

יב ותשוי ית תרתינן אבניא על כתפי אפודא אבני דכרנא לבני ישראל ויטול אהרן ית שמחהוון קדם יי על תרין כתפיהו דכרנא: **יב) וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתֹפֶת הָאֹפֶד וְזָכַרְוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאָ אֹהֶרֶן אֶת־שְׁמוֹתֶם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְּתָפָיו לְזָכָר: ם**

כז"י • לזכרון • שיהא רואה הקדוש-ברוך-הוא השבטים כתובים לפניו, ויזכר צדקתם.

~ יום שני ' אדר א' ~

יג) ועשית משבצת זהב: יג) ומעבד מרמצן דדהב:

כז"י • ועשית משבצת • מעוט "משבצות", שמים. ולא פרש לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרפן, ובפרשת החשן גומר לך פרושן.

יד) ושתי שרשרת זהב טהור מגבלת תעשה אתם מעשה עבת ונתתה את-שרשרת העבת על-המשבצת: ם

כז"י • שרשרת זהב • שלשלאות. מגבלת • לסוף גבול החשן תעשה אותם. מעשה עבת • מעשה קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים, כאותן שעושין לבורות, אלא כאותן שעושין לערדסקאות, שקורין אינשינשייר"ש (ביצה כב). ונתתה את שרשרת • של עבותות, העשויות מעשה עבת, על משבצות הללו, ולא זה הוא מקום צנאת עשיתן של שרשרות ולא צנאת קביעותן. ואין "תעשה" האמור כאן לשון

טו) ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה אפד תעשנו זהב תכלת וארמון ותולעת שני ושש משור תעשה אתו:

כז"י • חשן משפט • שמכפר על קלקול הדין. דבר אחר: משפט, שמברר דבריו – והבטחתו אמת, דרישנמ"ט בלע"ז, שהמשפט משמש ג' לשונות: דברי טענות בעלי הדין, וגמר הדין וענש הדין, אם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
 שנה כפול קף זה כפול, תלמוד לומר זהב, לזהב הוא שנה ולא לכפלו; (פירוש) [פירוש], ולא להיות האפוד כפול כמו החושן. וגם פירש רש"י הקבועות במשפטות שבתוך העליון. וכן תניא בתורת פהנים בפרשת וְכִי תִקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה (ויקרא בד), ועשית חשן משפט וגו' יכול פשם (ט-טז) כפול. אומר מוהר"י ז"ל ששניהם היו על זה, ובצליון היו קבועים האבנים, והתחתון דבוק עמו לחזק שלא תתקלקלו האבנים

~ נקודות משיחות קודש ~

הוא בגלוי, כי סבת הגלות היא החטאים, דהיינו התגברות הגוף על הנפש. ולא ידך גיסא, ענין המשיח, אף שהוא קצם – הוא בהעלם. עבודתנו אפוא היא – הגברת הנפש על הגוף. כלומר, להוציא ולגלות מהעלמו את ה'חשן' שבגימטריא 'משיח'.

במלה 'חשן' שני רמזים מנגדים: (א) בכתבי האריז"ל מובא ש'חשן' אותיות 'נחש'. (ב) בספרים נאמר משמו של רבי אפרים מפעלי התוספות, ש'חשן' בגימטריא 'משיח'. הגוף רומז לנחש, כי הוא נקרא 'משקא דחנא' (=עורו של נחש), והנפש רומזת למשיח. בזמן הגלות ענין הנחש

טז מרבע יהי עיף זרתא ארפה זרתא פתיה:

(טז) רבוע יהיה כפול זרת ארפו זרת רחבו:

ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות, כמו שמפרש בענין.

כ"ג זרת ארפו זרת רחבו • כפול, ומשל לו לפניו כנגד לבו, שנאמר: "והיו על לב אהרן", תלוי בכתפות האפוד הבאות מאחוריו על כתפיו, ונקפלות

יו ותשלם בה אשלמות אבנא ארבעא סדרין אבן טבא סדרא דקמאה סמון ירמון וברמון סדרא חד:

(יז) ומלאת בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן טור אדם פטדה וברקת הטור האחר:

כ"ג ומלאת בו • על שם שהאבנים ממלאות גמות המשבצות המתקנות להן, קורא אותן בלשון "מלאים".

יח וסדרא תננא אזמרגדין ושכניזן וסכהלום:

(יח) והטור השני נפך ספיר ויהלם:

יט וסדרא תלימאה קנפירי טרקנא ועין עגלא:

(יט) והטור השלישי לשם שבו ואחלמה:

כ וסדרא וכיעא קרום ימא ובורלא ופנטרי מרמצן דרבה יהון באשלמותהון:

(כ) והטור הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב יהיו במלואתם:

האבן, זהו לשון "במלואתם", כשעור מלוי עבן של אבנים יהיה עמק המשבצות, לא פחות ולא יותר.

כ"ג משבצים זהב • יהיו הטורים "במלואתם", מקפים משבצות זהב בעמק שעור שיתמלא בעבי

כא ואבנא יהוין על שמחה בני ישראל תרתי עסרי על שמחה יהוין כתב מפרש בגלוף דעזקא גבר על שמה תהוין לתרין עסר שבטין:

(כא) והאבנים תהיון על-שמות בני-ישראל שתים עשרה על-שמתם פתוחי חותם איש על-שמו תהיון לשני עשר שבט:

כ"ג איש על-שמו • כסדר תולדותם, סדר האבנים: "אדם" לראובן, "פטרה" לשמעון, וכן כלם.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

נפל הגורל כמו שכתוב בחושן, ונס הפהן הנה מבנין ברוח הקודש, ובשעת מלחמה וקצת הצורך היו עולות האותיות ואומרות ומשיבות להם כל שאלתם: תורה יו

כלה בחושן תחום וגבול ומצרינו של כל שבט ושבט בתוף אבן שלו, וזהו שאמר הכתוב (פסוק ז) משפט בני ישראל שלא יכלו לערער זה על זה כלום, ובימי יהושע כשהטילו גורל

גבי ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים (פסוק ז), פירוש אורים מלשון מדינות, כמו בארים כפרו זה (ישעיה כד טו). תומים לשון גבולים ששם כלה התחום, שהיה

(כב) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׂרָשֵׁת גְּבֻלַת מַעֲשֵׂה עֶבֶת
זֶהב טָהוֹר:
כַּב וְתַעֲבֹד עַל חוֹשֶׁן תְּפִין מִתְחַמֵּן עוֹבֵד
גְּדִילוֹ דְּהַב דְּכִי:

לְשׁוֹן שְׂרָשִׁים, וְאָמַר שְׁהֲרִי"ש יִתְּרָה כְּמוֹ מ"ם
שְׁבַשְׁלֵשׁם וּמ"ם שְׁבָרִיקָם. וְאֵינִי רוֹאֶה אֶת דְּבָרָיו,
אֲלֹא שְׂרָשֵׁת בְּלִשׁוֹן עֲבֵרִית כְּשִׁלְשֵׁלַת בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה.
גְּבֻלַת. הוּא "מַגְבֻּלוֹת" הָאָמּוּר לְמַעַלָּה, שֶׁתִּתְקַעַם
בְּטַבְּעוֹת שִׁיָּהִיו בְּגִבּוֹל הַחֹשֶׁן, וְכָל "גְּבּוֹל" לְשׁוֹן קִצָּה,
אֲשׁוּמִי"ל בְּלַע"ז. מַעֲשֵׂה עֶבֶת. מַעֲשֵׂה קְלִיעָה.

עַל הַחֹשֶׁן • בְּשִׁבְלֵי הַחֹשֶׁן, לְקַבְּעַם בְּטַבְּעוֹתָיו,
כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ לְמַטָּה בְּעֵינָיו. שְׂרָשֵׁת • לְשׁוֹן שְׂרָשִׁי
אֵילָן הַמֵּאֲחִיזִין לְאֵילָן לְהַאֲחִזוֹ וּלְהַתְקַע בְּאַרְזָיו. אָף
אֵלּוֹ יָהִיו מֵאֲחִיזִין לַחֹשֶׁן, שְׂבָהֶם יִהְיֶה תְלוּי בְּאִפּוֹד,
וְהֵן שְׂרָשֵׁת הָאָמּוּרוֹת לְמַעַלָּה, בְּעֵינָיו
הַמְשַׁבְּצוֹת. וְאָף "שְׂרָשֵׁרוֹת", פֶּתַר מִנְחָם בֶּן סְרוּק

(כג) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנִתְּתָה
אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:
כַּב וְתַעֲבֹד עַל חוֹשֶׁן תְּרַמִּין עֲזָקָן דְּדָהָב
וְתַמֵּן יָת תְּרַמִּין עֲזָקְתָא עַל תְּרִין סְטָרִי
חוֹשֶׁן:

עַל קְצוֹת הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב?! וְאָף
בְּ"שְׂרָשֵׁרוֹת" צָרִיף אֶתָּה לְפֶתַר בָּן. עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן. לְשְׁתֵּי פְּאוֹת שְׁכַנְגָד הַצְּוָאר, לְיִמִּנִּית
וְלִשְׂמָאלִית הַבָּאִים מוֹל כְּתֻפּוֹת הָאִפּוֹד.

עַל הַחֹשֶׁן • לְצַרֵּף הַחֹשֶׁן, כְּדֵי לְקַבְּעַם בוֹ, וְלֹא
יִתְּכֵן לוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה תַּחֲלַת עֲשִׂיתָן עֲלָיו, שְׂאֵם־בֶּן מַהוּ
שְׁחֹזֵר וְאוֹמֵר: "וְנִתְּתָה אֶת שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת", וְהֵלֵא כְּבָר
נְתוּנִים בוֹ? הֲיֵה לוֹ לְכַתֵּב בְּתַחֲלַת הַמִּקְרָא: וְעָשִׂיתָ

(כד) וְנִתְּתָה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת
אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:
כַּב וְתַמֵּן יָת תְּרַמִּין גְּדִילוֹן דְּדָהָב עַל תְּרִין
עֲזָקְתָא לְסְטָרִי חוֹשֶׁן:

וְתַדַּע לָךְ שֶׁהֵן הֵן הָרֵאשׁוֹנוֹת, שְׁהָרִי בְּפֶרֶשׁת "אֲלֹהֵי
פְּקוּדֵי" לֹא הִכְפִּילוּ.

וְנִתְּתָה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב • הֵן הֵן "שְׂרָשֵׁת
גְּבֻלַת" הַכְּתוּבוֹת לְמַעַלָּה, וְלֹא פֶרֶשׁ מְקוֹם קְבוּעָן
בַּחֹשֶׁן. עַכְשָׁו, מִפְּרָשׁ לָךְ שִׁיָּהָא תוֹחַב אוֹתָן בְּטַבְּעוֹת,

(כה) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתוֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי
הַמְּשַׁבְּצוֹת וְנִתְּתָה עַל־כְּתֻפּוֹת הָאִפּוֹד אֶל־מוֹל פְּנָיו:
כַּב וְיָת תְּרַמִּין גְּדִילוֹן דְּעַל תְּרַמִּין סְטָרוּהֵי תַמֵּן
עַל תְּרִין מְרַמְצָתָא וְתַמֵּן עַל כְּתֻפֵי אִפּוֹדָא
לְקַבֵּל אִפּוּהֵי:

כְּתֻפּוֹת הָאִפּוֹד • אַחַת בְּזוֹ וְאַחַת בְּזוֹ. נִמְצְאוּ כְּתֻפּוֹת
הָאִפּוֹד מִחֲזִיקֵין אֶת הַחֹשֶׁן שְׁלֵא יִפֹּל, וּבִהֵן הוּא
תְלוּי. וְעֵדִין שֶׁפֶת הַחֹשֶׁן הַתַּחְתּוֹנָה הוֹלְכַת וּבָאָה
וְנוֹקְשֶׁת עַל פְּרִסּוֹ, וְאֵינָה דְבוּקָה לוֹ יָפֵה, לְכָף הוֹצֵרָךְ
עוֹד שְׂתֵי טַבְּעוֹת לְתַתִּיתוֹ כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ וְהוֹלֵךְ.
אֵל מוֹל פְּנָיו • שֵׁל אִפּוֹד, שְׁלֵא יִתֵּן הַמְּשַׁבְּצוֹת בְּעֵבֶר
הַכְּתֻפּוֹת שְׁכַלְפֵי הַמַּעֲיֵל, אֲלֹא בְּעֵבֶר הָעֲלִיוֹן שְׁכַלְפֵי
הַחוּץ, וְהוּא קְרוּי "מוֹל פְּנָיו" שֵׁל אִפּוֹד, כִּי אוֹתוֹ
עֵבֶר שְׂאִינוֹ נִרְאָה, אֵינוֹ קְרוּי פְּנִים.

וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת • שֵׁל שְׂתֵי הָעֲבֹתוֹת, שְׁנֵי
רֵאשִׁיָּהֶם שֵׁל כָּל אַחַת וְאַחַת. תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי
הַמְּשַׁבְּצוֹת • הֵן הֵן הַכְּתוּבוֹת לְמַעַלָּה, בֵּין פֶּרֶשׁת
הַחֹשֶׁן וּפֶרֶשׁת הָאִפּוֹד, וְלֹא פֶרֶשׁ אֶת צְרָפָן וְאֵת
מְקוֹמָן. עַכְשָׁו, מִפְּרָשׁ שִׁיִּתְקַע בֵּהֵן רֵאשִׁי הָעֲבֹתוֹת
הַתְּחוּבוֹת בְּטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, לְיִמִּין וְלִשְׂמָאל אֲצֵל
הַצְּוָאר, שְׁנֵי רֵאשִׁי שְׂרָשֵׁרוֹת: הֵימִנִּית תוֹקַע
בְּמְשַׁבְּצוֹת שֵׁל יְמִין, וְכֵן בְּשֵׁל שְׂמָאל, שְׁנֵי רֵאשִׁי
שְׂרָשֵׁרוֹת הַשְּׂמָאלִית. וְנִתְּתָה • הַמְּשַׁבְּצוֹת. עַל

(כו) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשִׂמְתָה אֹתָם עַל־שְׁנֵי
קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׁפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאִפּוֹד
בֵּיתָה:
כַּב וְתַעֲבֹד תְּרַמִּין עֲזָקָן דְּדָהָב וְתַשׁוּי יִתְּהוֹן
עַל תְּרִין סְטָרִי חוֹשֶׁן עַל סְפָתָה דִּי לְעֵבְרָא
דְּאִפּוֹדָא מְלָגִיו:

עֵבֶר הָאִפּוֹד בֵּיתָה • הָרִי לָךְ שְׁנֵי סִימְנִין: הָאִתְּד
שִׁיִּתְנֵם בְּשְׁנֵי קְצוֹת שֵׁל תַּחְתִּיתוֹ, שֶׁהוּא כְּנָגֵד הָאִפּוֹד,

עַל שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן • הֵן שְׂתֵי פְּאוֹתָיו
הַתַּחְתּוֹנוֹת, לְיִמִּין וְלִשְׂמָאל. עַל שְׁפָתוֹ אֲשֶׁר אֵל

שחשב האפוד חוגרו לכהן ונקפל הסינר לפני הכהן על מתניו, וקצת פרסו מפאן ומפאן, עד כנגד קצות החשן, וקצותיו שוכבין עליו.

שעליונו אינו כנגד האפוד, שהרי סמוך לצואר הוא, והאפוד נתון על מתניו. ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ, אלא בעבר שכלפי פנים, שנאמר: "ביתה", ואותו העבר הוא לצד האפוד,

כיו מעבד תרמין עזון דדהב ותמן תהון על תרמין כתפי אפודא מלרע מלקבל אפוחי לקבל בית לופי מעלוי להמן אפודא:

(כו) ועשית שתי טבעות זהב ונתתה אתם על-שתי כתפות האפוד מלמטה ממול פניו לעמת מחברתו ממעל לחשב האפוד:

זקיפת הכתפות, הוא שנאמר: "ממעל לחשב האפוד", והן כנגד סוף החשן, ונותן פתיל תכלת באותן הטבעות ובטבעות החשן, ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל, שלא יהא תחתית החשן הולך לפניו וחוזר לאחור ונוקש על פרסו, ונמצא מישיב על המעיל יפה. ממול פניו. בעבר החיצון.

על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו, ונקפלות ויורדות לפניו, והטבעות צוה ליתן בראשן השני שהוא מחבר לאפוד, והוא שנאמר: "לעמת מחברתו", סמוך למקום חבורן באפוד, למעלה מן החגורה מעט, שהמחברת לעמת החגורה, ואלי נתונים מעט בגבה

כח ויחדין ית חושנא מעזקתה לעזקתא דאפודא בחוטא דתכלתא למתוי על המין אפודא ולא יתפרק חושנא מעלוי אפודא:

(כז) וירכסו את-החשן כתיב מטבעתו קרי מופעתיו אל-טבעת האפוד בפתיל תכלת להיות על-חשב האפוד ולא יזח החשן מעל האפוד:

הגיא זקופה ועמקה, יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך. להיות על-חשב האפוד. להיות החשן דבוק אל חשב האפוד. ולא יזח. לשון נתוק, ולשון ערכי הוא, כדברי דיוגש בן לברט.

על וירכסו. לשון חבור, וכן (תהלים לא) "מרכסי איש", חבורי חבלי רשעים, וכן (ישעיה מד) "והרכסים לבקעה", הרים הסמוכים זה לזה, שאי-אפשר לירד לגיא שביניהם אלא בקשי גדול, שמתוף סמיכתן

כט ויטול אהרן ית שמהת בני ישראל בחשן דינא על לבה במעלה לקודשא לדוכרנא קדם יי תדירא:

(כח) ונשא אהרן את-שמות בני-ישראל בחשן המשפט על-לבו בבאו אל-הקודש לזכרון לפני-יהוה תמיד:

לותתן בחשן דינא ית אורינא וית תמינא ויהיו על לבה דאהרן במעלה קדם יי ויטול אהרן ית דינא דבני ישראל על לבה קדם יי תדירא:

(ל) ונתת אל-חשן המשפט את-האורים ואת התמים והיו על-לב אהרן בבאו לפני יהוה ונשא אהרן את-משפט בני-ישראל על-לבו לפני יהוה תמיד: ם

"ושאל לו במשפט האורים". את-משפט בני-ישראל. דבר שהם נשפטים ונוכחים על-ידו, אם לעשות דבר או לא לעשות. ולפי ה'מרש אגדה' שהחשן מכפר על מעוטי הדין, נקרא משפט על שם סליחת המשפט.

על את-האורים ואת-התמים. הוא כתב שם המפרש שהיה נותנו בתוף כפלי החשן, שעל-ידו הוא מאיר דבריו, ומתמם את דבריו (יומא עג). ובמקדש שני היה החשן, שאי-אפשר לכהן גדול להיות מחסר בגדים, אכל אותו השם לא היה בתוכו, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי "משפט", שנאמר (במדבר כז):

~ נקודות משיחות קודש ~

מהחשן. ועל פרחך, שהחשן עצמו, בתור כגד קנהה – אינו תלוי בשם, ועל כך מסתייע רש"י מבית שני; ואלו תפקידו כחשן משפט – כן תלוי בשם.

(לקוטי שיחות, כרך יא עמ' 133)

ובמקדש שני היה החשן . . אכל אותו השם לא היה בתוכו (רש"י כח, ל) יש לשאל, מדוע מזכיר דבר זה. ויש לבאר, דהנה השם היה חלק מהחשן, שכן על-ידו מלא החשן את תפקידו. אמנם, מזה שהכתוב מפריד בין מעשה החשן ובין נתינת ה'אורים ותמים', משמע שאינם חלק

~ יום שלישי י"א אדר א' ~

(לא) וְעָשִׂיתָ אֶת־מַעֲלֵל הָאֲפֹד כַּלִּיל תְּכֵלֶת׃ לא ותעבד ית מעילא דאפודא גמיר תכלא :

כ"ט « את מעיל האפוד • שהאפוד נתן עליו לחגורה. כליל תכלת • כלו תכלת, שאין מין אחר מערב בו.

לב ויהי פום רישה כפיל לגנה תורא יהי מקף לפומה סחור סחור עובר מחי כפום שרין יהי לה לא יתבזע :

(לב) וְהָיָה פִּירְאֵשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׁפָה יְהִי־לָּפוּ סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּפִי תַחְרָא יְהִי־לּוֹ לָא יִקְרַע׃

פיהם כפול לתוכן. לא יקרע • כדי שלא יקרע. והקורעו עובר בלאו, שנה ממנן לאוין שבתורה, וכן : "ולא יזח החשן", וכן "לא יסורו ממנו", הנאמר בכדי הארון.

כ"ט « והיה פיראשו • פי המעיל בגבהו, הוא פתיחת בית הצנאר. בתוכו • כתרגומו: "כפיל לגנה", כפול לתוכו, להיות לו לשפה כפילתו, והנה מעשה אורג ולא במחט. כפי תחרא • למדנו, שהשריונים שלהם

לג ותעבד על שיפולוהי רמוגי תכלא וארגונא וצבע זהורי על שיפולוהי סחור סחור וזגין דדהבא ביניהון סחור סחור :

(לג) וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלְיֹ רִמְגֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלְיֹ סָבִיב וּפְעַמְנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב׃

בין שני רמונים, פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל.

כ"ט « רמוגי • עגלים וחלולים היו כמין רמונים העשויים כביצת תרנגולת. ופעמני זהב • זגין עם עגלים שבתוכם. בתוכם סביב • ביניהם סביב,

~ נקודות משיחות קודש ~

ריקנין שגד כרמונים או כתפוחי זהב

ונמצא, שגחלקו אם הרמונים היו לנוי, מה היה צריך להיות צורתם. לפי רש"י הרמונים חלולים היו, ולפי הרמב"ן אם היו נעשים לנוי, היו צריכים לעשותם כ"תפוחי זהב".

ונראה לבאר בעבודת האדם לקונו, דהנה הפהן גדול היה שולחם של כלל ישראל, ובכגדו נרמזו כל הפחינות בכגי ישראל, ובשולי המעיל נרמזה מעלתם של הדרגה הכי תחתונה בכגי ישראל "ריקנין שגד".

ועשית על-שוליו רמגי תכלת . . על-שוליו סביב ופעמני זהב בתוכם סביב : (כח, לג) ופירש רש"י: "בתוכם סביב – ביניהם סביב, בין שני רמונים פעמון אחד דבוק".

והקשה על-זה הרמב"ן "אם-כן לא היו הרמונים משמשין כלום. ואם לנוי, למה היו עשויים כרמונים חלולים, יעשה כמין תפוחי זהב", ולכן מפרש "והפעמנים טמונין בהם (כרמונים)".

לְרֵשִׁי – פִּשְׁטוֹ שֶׁל מִקְרָא – ב'שולי המעיל/ מרמזים מעלת ה"נוי" שלהם ש"אפילו ריקנין שָׁפָךְ מְלֵאִים מִצֹּת כְּרֵמוֹן" וְלִכְּנָן נִרְמְזוּ הַ"רִיקָנִין" בצורת רמונים. אף לרמב"ן, שֶׁבְּפִירוּשׁוֹ יִשָּׁנָם גַּם "דְּכָרִים נְעִימִים . . לְיִוְדְעֵי חַן" (לשון הרמב"ן ב"פתיחה" לפירושו על התורה) אם תכלית

הַרְמוֹנִים הַיָּא לְגִלוֹת הַיִּפִּי וְהַ"נוי" שֶׁבְּ"רִיקָנִין", הַיּוֹ צְרִיכִים לְעִשׂוֹתָם בְּצוּרַת תְּפוּחֵי זָהָב, לְהִרְאוֹת שֶׁכָּל יְהוּדֵי בְּנֵי־מִיתוֹ אֵינּוּ "רִיקָן" (וְרַק "מְלֵא מִצֹּת") אֲלֵא כָּל מִצִּיאֹתָו הוּא "תְּפוּחַ זָהָב", עוֹבֵד ה'.
(ע"פ לקו"ש כרך טו עמ' 336 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

(לד) פִּעְמוֹן זָהָב וְרֵמוֹן פִּעְמוֹן זָהָב וְרֵמוֹן עַל-שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל סָבִיב:

כ"ט • פִּעְמוֹן זָהָב וְרֵמוֹן וְגו' • פִּעְמוֹן זָהָב, וְרֵמוֹן אֶצְלוֹ.

(לה) וְהָיָה עַל-אֹהֲרָיו לְשֵׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ לְפָנָי יְהוָה וּבִצְאוֹתוֹ וְלֹא יָמוּת:

כ"ט • וְלֹא יָמוּת • מְכַלֵּל לֹא אֶתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן: אִם יִהְיֶה לוֹ, לֹא יִתְחַיֵּב מִיָּתוֹ. הָא אִם יִכְנַס מִחֹסֶר אֶחָד מִן הַבְּגָדִים הַלְלוֹ, חֵיב מִיָּתוֹ בִּיְדֵי שָׁמַיִם.

לד זָהָב דְּדִהְבָּא וְרֵמוֹנָא זָהָב דְּדִהְבָּא וְרֵמוֹנָא
על שיפולי מעילא סחור סחור:

לה ויהי על אהרן לשמעה וישמע קולו
במעלה לקודשא קדש יי ובמפקה ולא
ימות:

כ"ט • ולא ימות • מכלל לא אתה שומע הן: אם יהיה לו, לא יתחייב מיתה. הא אם יכנס מחסר אחד מן הבגדים הללו, חיב מיתה בידי שמים.

~ נקודות משיחות קודש ~

ביום הכפורים אין 'רעש'

בְּכָל הַשָּׁנָה כְּלָה, כְּשֶׁנִּכְנַס הַכֹּהֵן-גָּדוֹל לְקֹדֶשׁ, הָיָה לְבוּשׁ בְּמַעֲיַל שֶׁבְּשׁוּלָיו הָיוּ פִּעְמוֹנִים, כְּדֵי שִׁיִּהְיֶה "וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ" (תרומה כח, לה). מִהַשְּׂאִי־כֵן בְּיוֹם הַכְּפוּרִים, נִכְנַס הַכֹּהֵן-גָּדוֹל לְקֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים בְּבִגְדֵי לְבָן, שְׁלֵא הָיוּ בָהֶם פִּעְמוֹנִים. וְיֵשׁ לְעֵינֵי בְּזָה – דְּכִינּוֹן שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה "וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ" הוּא תְּנַאי עֵינָרִי וּמַעֲכָב בְּנִיטְחוֹ לְקֹדֶשׁ ("וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ . . וְלֹא יָמוּת") – מֵאֵי טַעְמָא בְּיוֹם הַכְּפוּרִים אֵין צְרִיף לְזָה?
וְיֵשׁ לְבָאָר – בְּדַרְךְ הַדְּרוּשׁ:

מִסְפָּנָה, שְׁבוּרַח הוּא בְּזַעֲקָה וּבְקוֹל גָּדוֹל. וְעַל-פִּי-זָה יֵשׁ לְבָאָר, דְּמָה שֶׁכְּנִיסַת הַכֹּהֵן-גָּדוֹל אֶל הַקֹּדֶשׁ (בְּכָל הַשָּׁנָה) הִיא בְּאִפְסָן ד'וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ", הָרִי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִכְנַס כְּשֶׁלּוֹחֵם שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, גַּם אֵלוֹ שֶׁהֵם בְּדַרְגוֹת נְמוּכוֹת – וְלִכְּנָן צְרִיף שִׁיִּהְיֶה "וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ" לְהִרְאוֹת שֶׁגַּם אֵלוֹ שֶׁעֲבוּדְתָם בְּרַעַשׁ גָּדוֹל – בְּעַל־יִתְשׁוּבָה, נִכְנָסִים עִמוֹ.

אָף זֶהוּ בְּכָל הַשָּׁנָה כּוֹלָה, כְּשֵׁיִשׁ מְקוֹם לְחֻטָּאִים וְעֲוֹנוֹת, רַחֲמָנָא-לִיְצֻלָן, דְּאָזִי יֵשׁ כְּאֵלוֹ שֶׁעֲבוּדְתָם הִיא בְּרַעַשׁ, בְּכִרְיָה מִן הָרַע. אוּלַם בְּיוֹם הַכְּפוּרִים, שָׁבוּ מִתְּגַלִּית בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עֲצָם נִשְׁמְחוּ, שֶׁבָּה אֵין פְּגָם דְּחֻטָּאִים וְעֲוֹנוֹת כְּלָל וּכְלָל – אָזִי נִכְנַס הַכֹּהֵן-גָּדוֹל אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּלֹא רַעַשׁ, כִּי אֲזִי עוֹמְדִים כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַבְּטוּל לְהַקְבִּי"ה – "בְּקוֹל דְּמָמָה דְּקָה".

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך טו, עמוד 338 - מותר 'לקראת שבת')

מְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת (ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 2 ואילך, ובכ"מ), דְּאָף שֶׁבְּדַרְךְ כְּלָל, עֲבוּדַת ה' הִיא בְּאִפְסָן ד'לֹא בְּרַעַשׁ ה'" (מלכים-א יט, יא), מְכַל-מְקוֹם עֲבוּדַת בְּעַל־יִתְשׁוּבָה הִיא בְּרַעַשׁ. כִּי בִּינוֹן שְׁבוּרַח הוּא מִן הָרַע – מְקוֹם הַמְּנוֹחַ וְהַטְּמֵאָה, לְכֵן עֲבוּדְתוֹ הִיא בְּרַעַשׁ, וּכְדִגְמַת הַבוּרַח

(לו) וְעִשִׂיתָ צִיִּץ זָהָב מְהוּר וּפְתַחְתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:

כ"ט • צִיִּץ • כְּמִין טָס שֶׁל זָהָב הֵיזָה, רַחֲב שְׁנֵי אֶצְבָּעוֹת, מְקִיף עַל הַמִּצַּח מֵאֲזֵן לְאֲזֵן.

לו וְעִשִׂיתָ צִיִּץ זָהָב מְהוּר דְּכִי וְתַגְלוֹף עֲלוֹהֵי
כְּתִב מִפְּרֵשׁ קֹדֶשׁ לִי:

(ז) וְשַׁמַּתְּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמְצַנֶּפֶת אֶל־מוֹל פְּנֵי־הַמְצַנֶּפֶת יְהִיָּה:

וקושר ראשי הפתילים מאחורי הערף שלשתן, ונמצאו בין ארף הטס ופתילי ראשיו, מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רחב הראש מלמעלה. נמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר "והיה על המצנפת", והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקמוו כל המקראות: פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל, ופתיל על המצנפת מלמעלה.

כ"ט◀ על פתיל תכלת • ובמקום אחר הוא אומר (שמות ט): "ויתנו עליו פתיל תכלת", ועוד פתיב כאן: "והיה על המצנפת", ולמטה הוא אומר: "והיה על מצח אהרן", וב'שחיטת קדשים' (זבחים ט), 'שנינו: 'שערו היה נראה בין ציץ למצנפת - ששם מניח תפלין'. למדנו, שהמצנפת למעלה בגובה הראש, ואינה עמקה להכנס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה והפתילים היו בנקבים ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו. ששה, בשלשה מקומות הללו. פתיל מלמעלה, אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו,

לה ויהי על בית עינוהי דאהרן ויטול אהרן ית ענית קודשיא די יקדשון בני ישראל לכל מתנת קודשיהון ויהי על בית עינוהי תדירא לרצוא להון קדם יי:

(ח) וְהָיָה עַל־מִצַּח אֶהְרֹן וְנָשָׂא אֶהְרֹן אֶת־עֹן הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מִתְנַת קִדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָמִיד לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנָי יְהוָה:

המקריבים. הא אינו מרצה, אלא להכשיר הקרובן. והיה על-מצחו תמיד • אי-אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה, אלא 'תמיד', לרצות להם אפלו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה. ולדברי האומר: עודהו על מצחו, מכפר ומרצה, ואם לאו, אינו מרצה, נדרש: "על מצחו תמיד", מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו.

כ"ט◀ וְנָשָׂא אֶהְרֹן • לשון סליחה, ואף-על-פי-כן אינו זו מממשמעו: אהרן נושא את המשא של עון. נמצא מסלק העון מן הקדשים. את-עון הקדשים • לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטמאה, כמו ששנינו (מנחות כח): אי זה עון הוא נושא? אם עון פגול, הרי כבר נאמר: "לא ירצה". ואם עון נותר, הרי נאמר: "לא יחשב". ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי "עון הקדשים" נאמר, ולא עון

(ט) וְשִׁבְצַתְּ הַכֹּהֲנֹת יָשׁ וְעִשִׂית מְצַנֶּפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵי תַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רִקָּם:

כ"ט◀ וְשִׁבְצַתְּ • עשה אותם משבצות משבצות, וכלם של שש.

(מ) וְלִבְנֵי אֶהְרֹן תַעֲשֶׂה כֹהֲנֹת וְעִשִׂית לָהֶם אַבְנֵימִים וּמִגְבְּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכַבֹּד וּלְתַפְאֲרַת:

כ"ט◀ וְלִבְנֵי אֶהְרֹן תַעֲשֶׂה כֹהֲנֹת • ארבעה בגדים הללו ולא יותר: כהנות ואבגט ומגבעות - היא מצנפת, ומכנסים הכתובים למטה בפרשה.

מא ותלבש תהיון ית אהרן אחוה וית בנוהי עמה ותרבי תהיון ותקרב ית קרבנהון ותקדש תהיון וישמשון קדמי:

(מא) וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אֶהְרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמְשַׁחְתָּ אֹתָם וּמְלֵאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וּכְהַנּוּלִי:

נכנס לדבר להיות מחזק בו מאותו יום והלאה. ובלשון לע"ז, כשממנין אדם על פקידת דבר, נותן השליט בידו בית-יד של עור, שקורין גוואנט"ו (האנדרשו"ח), ועל-ידו הוא מחזיקו בדבר, וקורין לאותה מסיכה ווירסטי"ר והוא מלוי ידים.

כ"י - והלבשת אתם את-אהרן • אותם האמורים באהרן: חשן ואפוד ומעיל וכתנת-תשבץ, מצנפת ואבנט וציץ, ומכנסים הכתובים למטה בכלם. ואת-בניו אתו • אותם הכתובים בהם. ומשחת אתם • את אהרן ואת בניו, בשמן המשחה. ומלאת את-ידם • כל מלוי ידים, לשון חנוף הוא, כשהוא

מבועבד להזן מכנסין דבויץ לכסאָה בשר עריתא מחרצן ועד נרצן יהון:

(מב) ועשה להם מכנסי-בד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד-ירכבים יהיו:

כ"י - ועשה להם • לאהרן ולבניו. מכנסי-בד • הרי שמונה בגדים לכהן גדול, וארבעה לכהן הדיוט.

מג ויהיו על אהרן ועל בנוהי כמזעלהון למשפן זמנא או במקרההון למדפקא לשמשא בקודשא ולא יקבלון חובא וימותון קים עלם לה ולבנוהי בתרוהי:

(מג) והיו על-אהרן ועל-בניו בכאם אל-אהל מועד או בגשתם אליהמוזבח לשרת בקדש ולא-ישאו עון ומתו חקת עולם לו ולזרעו אחריו: ם

למדת, שהמשמש מחסר בגדים במיתה. חקת-עולם לו • כל מקום שנאמר: "חקת עולם", הוא גזרה מיד ולדורות, לעכב בו.

כ"י - והיו על-אהרן • כל הבגדים האלה, על אהרן הראויין לו. ועל-בניו • האמורים בהם. בכאם אל-אהל מועד • להיכל, וכן למשפן. ומתו • הא

~ יום רביעי י"ב אדר א' ~

א ודין פתגמא די תעבד להון לקדשא יתהון לשמשא קדמי סב תור חד פר תורי ודכרין תרין שלמיז:

כט (א) וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכתן לוי לקח פר אחד בן-בקר ואילם שנים תמימם:

כ"י - לקח • כמו 'קח', ושתי גזרות הן: אחת של קיחה ואחת של לקיחה, ולכן פתרון אחד. פר אחד • לכפר על מעשה העגל, שהוא פר.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מתברר, דאמר רב הונא בר אבא בשעה שהיו מקריבין הקרבנות אדם מוליף סאה של חטים לטחון וכשמביאין לביתו מוציא סאה סולת סאה קמח סאה סובין, אבל עתה אין מוציא כ"אם סאה ויותר מעט. ובנכות הנסכים היינות מתברכין, ומעשה בתלמיד אחד שיצא חוץ לירושלים והכירו בו שהוא תלמיד, אמרו לו טול שלשה זהובים ושב אצלנו ולא רצה, אמר להם יש לי גפן אחת שתביבה עלי יותר מכל מה

קרא איצטריך משום מכנסים שאינו מפורש בפסוק דלקמן: תורה א (א) לקח פר וגו'. איל מכאן ואיל מכאן ופר באמצע. ולמה שלשה, כנגד שלשה אבות, פר כנגד אברהם ודכתיב (בראשית יח ז) ואל הבקר רץ אברהם, אילים כנגד יצחק ויעקב, ולחם מצות כנגד (הגר ו) שרה שאמר לה אברהם (שם פסוק ו) מהרי שלש סאים, שלשה מינין כנגד שלש סאים. ולקמן כתיב (פסוק כג) ותלת לחם בשביל [תלת] הקרבנות הלחם

(מג) ולא ישאו עון. פירש רש"י מכאן למדנו שהמשמש מחוסר בגדים במיתה. ותימה להרב יצחק ברבי אברהם ז"ל, שהרי בפרק אלו הן הנשפין (סנהדרין פג) מפיך ליה מקרא בפרשה דבסמוך (כט ט) והיתה להם פנה לחקת עולם, ודרשינן בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והיו זהו זרים, ודרשינן ששימש חייב מיתה שנאמר (במדבר א כא) והדר הקרב יומת. ויש לומר, דהאי

ב וְלֶחֶם פֶּטִיר וּגְרִיצִין פֶּטִירִין דְּפִילָן בְּמִשָּׁח
וְאֶסְפֹּגִין פֶּטִירִין דְּמִשְׁחִין בְּמִשָּׁח סֵלֶתָא
חֲטִין מְעַבְדַּתְהוּן:
(ב) וְלֶחֶם מִצּוֹת וְחֻלֵּת מִצּוֹת בְּלוֹלָת בִּשְׁמֶן וְרִקִּיקֵי
מִצּוֹת מִשְׁחִים בִּשְׁמֶן סֵלֶת חֲטִים תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

המיניין באים עֶשֶׂר עֶשֶׂר חֲלוֹת (מנחות עו). בְּלוֹלָת
בִּשְׁמֶן • כְּשֶׁהֵן קִמַּח, יוֹצֵק בְּהֵן שְׁמֶן וּבּוֹלְלָן (שם עה) •
מִשְׁחִים בִּשְׁמֶן • אַחַר אֲפִיטָן מוֹשְׁחָן בְּמִין כ"ף יְגִיט,
שְׂהִיא עֲשׂוּיָה כְּגוֹ"ן שְׁלָנוּ (שם).

כ"י • וְלֶחֶם מִצּוֹת וְחֻלֵּת מִצּוֹת וְרִקִּיקֵי מִצּוֹת • הָרִי
אֵלוֹ ג' מִיָּנִין: רְבוּכָה, וְחֲלוֹת וְרִקִּיקֵין, 'לֶחֶם מִצּוֹת'
היא הַקְרוּיָה לְמִטָּה בְּעֵנָן 'חֲלֵת לֶחֶם שְׁמֶן', עַל שֵׁם
שְׁנוֹתָן שְׁמֶן בְּרְבוּכָה כְּנֶגֶד הַחֲלוֹת וְהָרִקִּיקֵין, וְכָל

~ נקודות משיחות קודש ~

ו'כְּהִנֵּה' מִתְחִילוֹת בָּאוֹת כ"ף; וְלָכֵן מְדַגֵּשׁ שְׁהַמְשִׁיחָה
היא "כְּמִין כ"ף יְגִיט" דְּיִקְא (וראה אברבנאל פסוק ז).
(לקוטי שיחות, כרך כו עמ' 239)

מוֹשְׁחָן בְּמִין כ"ף יְגִיט (רש"י כט. ב) לְכַאוּרָה הִיָּה לוֹ לִזְמַר
בְּקִצּוֹר שְׁהַמְשִׁיחָה היא כְּצוּרֵת אוֹת נו"ן, וְלִשְׁם מִה מְאָרִיךְ
וּמְפָרֵשׁ "כְּמִין כ"ף יְגִיט". וְגַם לִזְמַר, שְׁהַמְשִׁיחָה היא
כְּמִין כ"ף יְגִיט כְּדִי לְרַמֵּז עַל הַכְּהִנֵּה, שֶׁכֵּן הַמַּלִּים 'כְּהִין'

ג וְתַתָּן אוֹתָם עַל סֵלָא חַד וְתִקְרַב יְתַהוּן
בְּסֵלָא וְיֵת תּוֹרָא וְיֵת תְּרִין דְּכָרִין:

(ג) וְתַתָּת אוֹתָם עַל-סֵל אַחֲד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בְּסֵל
וְאֶת-הַפֶּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם:

כ"י • וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם • אֵל תְּצַר הַמִּשְׁכָּן, בְּיוֹם הַקָּמָתוֹ.

ד וְיֵת אַהֲרֹן וְיֵת בְּנוֹהֵי תִקְרַב לְתַרְעֵ מִשְׁכָּן
זְמַנָּא וְתַסְחִי יְתַהוּן בְּמִיָּא:

(ד) וְאֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-בָּנָיו תִּקְרֹב אֵל-פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְרַחֲצֵת אֹתָם בַּמַּיִם:

כ"י • וְרַחֲצֵת • זוֹ טְבִילַת כָּל הַגּוֹף.

ה וְתַסַּב יָת לְבוּשֵׁיָא וְתַלְבַּשׁ יָת אַהֲרֹן יָת
כַּתוּבָא וְיֵת מְעִיל אֲפֻדָּא וְיֵת אֲפֻדָּא וְיֵת
חַוּשֵׁנָא וְתַתְּקֵן לֵיהּ בְּהַמִּין אֲפֻדָּא:

(ה) וְלִקַּחְתָּ אֶת-הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת-אַהֲרֹן אֶת-
הַכֹּהֲנֵת וְאֵת מְעִיל הָאֲפֹד וְאֶת-הָאֲפֹד וְאֶת-הַחֹשֶׁן
וְאֲפָדְתָּ לוֹ בְּחֹשֶׁב הָאֲפֹד:

כ"י • וְאֲפָדְתָּ • קָשֶׁט וְתַקֵּן הַחֲגוּרָה וְהַסִּינֵי סְבִיבוֹתָיו.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(חבוקק ג יז), מִשְׁנֹטְלוֹ הַתְּמִידִין. וְאִין בְּקָר
בְּרַפְתִּים (שם), מִשְׁנֹטְלוֹ פְּרִי הַחֵג. וְלַעֲתִיד
לְבוֹא הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִחֲזִיר הַפֶּל, שְׁנֶאֱמַר (יחזקאל לו ח) וְאִתָּם
הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם וּגּו' (תנחומא
ט: : תורה ב
(ב) וְלֶחֶם מִצּוֹת. פִּירֵשׁ רש"י דְּהִינּוּ
רְבוּכָה. וּבְמִנְחוֹת (עח) מְפִיק לֵיהּ
מִחֲלֵת לֶחֶם (ויקרא ח כו) : תורה ג

נִתְבַטְלוּ אֵלּוֹ נִתְבַטְלוּ הַכֹּל שְׁנֶאֱמַר (חגי
א ו) וְרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהִבֵּא מְעַט אֹכוֹל
וְאִין לְשַׁבְעָה [שְׁתוּ וְאִין לְשַׁכְרָה]
לְבוֹשׁ וְאִין לֶחֶם לוֹ. וְרַעְתֶּם הַרְבֵּה
וְהִבֵּא מְעַט, מִשְׁנֹטְלוֹ הַמִּנְחוֹת. 'אֹכוֹל
וְלֹא לְשַׁבְעָה', מִשְׁנֹטְלוֹ לֶחֶם הַפָּנִים.
שְׁתוּ וְלֹא לְשַׁכְרָה, מִשְׁנֹטְלוֹ הַנְּסֻכִים.
'לְבוֹשׁ וְלֹא לֶחֶם לוֹ', מִשְׁנֹטְלוֹ בְּגָדֵי
כַּהֲנָה. אִין תְּאֵנִים בְּתֵאנָה (ירמיה ח יא),
מִשְׁנֹטְלוֹ הַבִּיכּוּרִים. גְּזֵר מִמְּכֻלָּה צֹאן

שֶׁתַּתְּנוּ לִי, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לִי שִׁשָּׁה
מֵאוֹת חֲבִיּוֹת יֵין בְּכֹל שָׁנָה וְאִין
מוֹכְרָם בְּדָמִים יָקָרִים. וְכֵן בְּזִכּוֹת
הַבִּיכּוּרִים הַפִּירוֹת מִתְּבַרְכוֹת, וּמַעֲשֵׂה
בְּיוֹנָתָן בֶּן אֶלְעָזָר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב שַׁחַת
תְּאֵנָה, גֵּר טַל וְהוֹצִיאָו הַתְּאֵנִים דְּבִשׁ
עַד שִׁבְרַת לְאָרֶץ וְהָרוּחַ מִגְּבֹלוֹ בְּעַפְרָה,
וּכְאֵת עֹז וְהִיָּתָה מִנְּטֻפַת חֶלֶב וּמִתְעַרֵּב
דְּבִשׁ עִם חֶלֶב, אֲמַר לְתַלְמִידָיו בּוֹאוּ
וְאַרְאֶה לָכֶם מַעֲזֵן הַעוֹלָם הַבָּא.

(ו) וְשִׁמַּתְּ הַמְצַנֶּפֶת עַל־רֵאשׁוֹ וְנָתַתְּ אֶת־נֹזֶר הַקֹּדֶשׁ
 וְהָשׂוּי מְצַנֶּפֶתָּא עַל רִישָׁהּ וְתַתְּנָה יָת כְּלִילָא
 דְּקוֹדֶשָׁא עַל מְצַנֶּפֶתָּא :
 עַל־הַמְצַנֶּפֶת :

כ"ט • נֹזֶר הַקֹּדֶשׁ • זֶה הַצִּיץ • עַל־הַמְצַנֶּפֶת • כְּמוֹ
 שְׁפָרְשֵׁתִי לְמַעַלָּה, עַל־יְדֵי הַפֶּתִיל הָאֲמָצְעִי וְשָׁנִי
 פְּתִילִין שְׁבָרָאשׁוֹ הַקְּשׁוּרִין שְׁלִשְׁתָּן מְאַחֲרֵי הָעֶרְף, הוּא נֹתְנָה עַל הַמְצַנֶּפֶת כְּמִין כּוֹבַע.

(ז) וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֶתָּ עַל־רֵאשׁוֹ
 וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ :
 זֶה תִּסְבַּח יָת מִשְׁחָא דְּרַבּוּתָא וְתִרִיק עַל רִישָׁהּ
 וְתִרְבִּי יָתָה :

כ"ט • וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ • (תּוֹרַת כְּהִנִּים) אָף מִשִּׁיחָה זֶה כְּמִין כֶּ"ף יְגִינִית. נֹתַן שֶׁמֶן עַל רֵאשׁוֹ וּבֵין רִיסֵי עֵינָיו וּמִחֻבְרָן
 בְּאֶצְבָּעוֹ.

(ח) וְאֶת־בְּנֵי תִקְרִיב וְהִלַּבְשָׁתֶם כִּתְּנֹתָם :
 ח וְיָת בְּנוֹהֵי תִקְרִיב וְתִלְבַּשְׁנֵן כִּתְּנֵינֵן :

(ט) וְחִגְרַתְּ אֹתָם אֲבָנֵט אֶהְרֵן וּבְנֵיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם
 מִגִּבְעֹת וְהִיְתָה לָהֶם כִּהְנֵה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאת
 יַד־אֶהְרֵן וַיִּד־בְּנֵיו :
 ט וְתִגְרִזוּ וְתִהְיוּן הַמִּינִיץ אֶהְרֵן וּבְנוֹהֵי וְתִתְּנֵן
 לָהֶן כּוֹבְעִין וְתִהִי לָהֶן כִּהְנֵמָא לְקִנְס עֲלֵם
 וְתִקְרִיב קְרִבָּא דְּאֶהְרֵן וְקְרִבָּא דְּבְנוֹהֵי :

כ"ט • וְהִיְתָה לָהֶם • מְלוּי גְדִים זֶה, לְכַהֲנַת עוֹלָם. וּמִלֵּאת • עַל־יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. יַד־אֶהְרֵן וַיִּד־בְּנֵיו •
 כְּמִלּוּי וּפְקֻדַת כִּהְנֵה.

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וּסְמַךְ אֶהְרֵן
 וּבְנֵיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֵאשׁ הַפָּר :
 י וְתִקְרִיב יָת תּוֹרָא לְקִדְם מִשְׁפָּן זְמָנָא
 וְיִסְמֹךְ אֶהְרֵן וּבְנוֹהֵי יָת יְדֵיהֶן עַל רִישׁ
 תּוֹרָא :

(יא) וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד :
 כ"ט • פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • בְּחֻצַּר הַמִּשְׁכָּן שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח.

(יב) וְלָקַחְתָּ מִדָּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ
 בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ :
 יב וְתִסְבַּב מִדָּמָא דְּתּוֹרָא וְתַתְּנָה עַל קַרְנֵת
 מִדְּבָחָא בְּאֶצְבָּעֶךָ וְיָת כָּל דָּמָא תִישׁוּד
 לִיְסוּדָא דְּמִדְּבָחָא :

כ"ט • עַל־קַרְנֹת • (ובְּחִינֵי נב) לְמַעַלָּה בְּקַרְנֹת מִמֶּשׁ.
 וְאֶת־כָּל־הַדָּם • שְׁנֵי הַדָּם. אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ • (פּוּק)

(יג) וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת
 הַיִּתְרֹת עַל־הַכֶּבֶד וְאֵת שְׁתֵּי הַכֹּלִיֹּת וְאֶת־הַחֵלֶב
 אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ :
 יג וְתִסְבַּב יָת כָּל תְּרַבָּא דְּחִפֵּי יָת גִּנָּא וְיָת
 חֲצָרָא דְּעַל כְּבִדָּא וְיָת תְּרַמִּין כְּלָזֵן וְיָת
 תְּרַבָּא דִּי עֲלֵיהֶן וְתִסְיַק לְמִדְּבָחָא :

כ"ט • הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב • הוּא הַקְּרוֹם שֶׁעַל
 הַכֶּבֶס, שְׁקוּרִין טִל"א. וְאֵת הַיִּתְרֹת • הוּא טְרַפְשָׁא

(יד) וְאֶת־בֶּשֶׂר הַפֶּלַח וְאֶת־עֲרֹו וְאֶת־פְּרִשׁוֹ תִשְׁרֹף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחָנֶה חֲטָאת הוּא:

כשי"א תשרף באש • לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת, אלא זו.

(טו) וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח וְסָמְכוּ אֹהֶרָן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:

טו ונתן דקרא חד תסב ויסמכו אהרן ובניהו ית ידיהון על ריש דקרא:

(טז) וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הָאֵיל וְלִקַּחְתָּ אֶת־דָּמֹו וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

טז ותסוס ית דקרא ותסב ית דמה ותזרוק על מדבחה סחור סחור:

כשי"א וזרקת • (ובחים ב) בכלי, אחז במזרק וזרק פנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן, ואין קרן טעון מתנה באצבע אלא חטאת בלבד, אבל שאר זבחים אינן טעונין קרן ולא אצבע, שמתן דמם מחצי המזבח ולמטה, ואינו עולה בפכש, אלא עומד בארץ וזרק. סביב • כך מפרש ב'שחיטת קדשים', שאין 'סביב' אלא שתי מתנות שהן ארבע: האחת, בקרן זוית זו, והאחת, בקרן שפנגדה באלקסון, וכל מתנה נראית בשני צדי הקרן אילף ואילף. נמצא, הדם נתון בארבע רוחות סביב, לכך קרוי 'סביב'.

(יז) וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּח לְנִתְחֹו וְרַחֲצַתְּ קַרְבֹּו וּבְרַעְיוֹ וְנִתַּח עַל־נִתְחֹו וְעַל־רֹאשׁוֹ:

יז ונת דקרא תפלג לאברהי ותחליל גנה וכרעוהי ותחן על אברהי ועל רישה:

כשי"א על-נתחיו • עם נתחיו, מוסף על שאר הנתחים.

(יח) וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֶה הוּא לַיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה הוּא:

יח ותסיק ית כל דקרא למדבחה עלתא הוא קדם יי לאתקבלא ברעוא קרבנא קדם יי הוא:

כשי"א ריח ניחוח • נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני. אשה • לשון אש, והיא הקטרת אברים שעל האש.

~ יום חמישי י"ג אדר א' ~

(יט) וְלִקַּחְתָּ אֶת הָאֵיל הַשֵּׁנִי וְסָמְךָ אֹהֶרָן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:

יט ותסב ית דקרא תגנא ויסמוך אהרן ובניהו ית ידיהון על ריש דקרא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר
ראשון ואחר-כך בניו. ואם תאמר שבכלן סומכין יחד, יש לומר גורעין ומוסיפין ודורשין, פירוש גורעין הנא"ו דאהרון ומוסיפין על וסמה, הרי בכלהו וסמכו. ונראה דלמדרש כן פתיב אהרון מלא. וכי האי גוונא (טו) וסמכו אהרן. מלא וא"ו, ולא אתפרש למה. ועוד קשיא לי דהכא פתיב וסמכו ובקדמא דפר (פסוק י) ובתראה דאיל (פסוק יט) לא פתיב אלא וסמה, אם לא נאמר דבזה סמכו אהרון ובניו יחדיו ובאחריני אהרן

כ ותפוס ית דכרא ותסב מדמה ותמן על
רום אודנא דאהרן ועל רום אודנא דבנוהי
דנמינא ועל אליון דיהוון דנמינא ועל
אליון רגליהוון דנמינא ותזרוק ית דמא על
מדבבא סחור סחור :

(ב) וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הָאֵיל וְלִקַּחְתָּ מִדְּמֹו וְנָתַתָּה עַל־
תַּנּוּף אֲזוּן אַהֲרֹן וְעַל־תַּנּוּף אֲזוּן בְּנֵי הַיְמִנִית וְעַל־בְּהֵן
יָדָם הַיְמִנִית וְעַל־בְּהֵן רִגְלָם הַיְמִנִית וּזְרַקְתָּ אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

לש"י • תנוף (תורת כהנים, פרשת צו) : הוא הסחוס, גדר האמצעי שבתוף האזן, שקורין טנדרו"ס. בהן ידם • הגודל,
ובפרק האמצעי.

כא ותסב מן דמא די על מדבבא וממשחא
דרכותא ותידי על אהרן ועל לבושוהי ועל
בנוהי ועל לבושי בנוהי עמה ויתקדש הוא
ולבושוהי ובנוהי ולבושי בנוהי עמה :

(כא) וְלִקַּחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְהוֹיֵת עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בְּנֵי
וְעַל־בְּגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ וְקִדַּשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבְנֵי וּבְגָדֵי
בְנָיו אֹתוֹ:

כב ותסב מן דכרא תרבא ואליתא וית תרבא
דחפי ית גוא וית חצר פכדא וית תרתין פלון
וית תרבא די עליהו וית שוקא דנמינא ארי
דבר קרבנא הוא :

(כב) וְלִקַּחְתָּ מִן־הָאֵיל הַחֵלֶב וְהָאֵלֶּיָה וְאֶת־הַחֵלֶב
הַמְּכַסֶּה אֶת־הַקָּרֵב וְאֶת יִתְרֵת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי
הַפְּלִיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיְמִין
כִּי אֵיל מִלְאִים הוּא:

מלאים הוא • שלמים לשון שלמות, שהשלם בכל.
מגיד הכתוב שהמלוואים שלמים, שמשמים שלום
למזבח, ולעובד העבודה ולבועלים. לקח אני מצריכו
החזה להיות לו לעובד העבודה למנה, וזהו משה
ששמש במלוואים, והשאר אכלו אהרן ובניו, שהם
בועלים כמפרש בענין.

לש"י • החלב • זה חלב הדקים, או הקיבה (חולין מט).
והאלה • מן הפליות ולמשה, כמו שמפרש ב'ויקרא'
שנאמר: "לעמת העצה יסירנה", מקום שהפליות
יועצות. ובאמורי הפר לא נאמר 'אלה', שאין אליה
קרבה אלא בכבש וכבשה ואיל, אבל שור ועז אין
טעונים אליה. ואת שוק הימין • לא מצינו הקטרה
בשוק הימין עם האמורים, אלא זו בלבד. כי איל

כג ופתא דלחם חד וגרפתא דלחם משה
חדא ואספוג חד מפלא דפטירינא די קדם
:":

(כג) וְכֹפֶר לֶחֶם אֶחָת וְחֵלֶת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרִקִּיק
אֶחָד מִסַּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

הבא עם זבח נקטרת אלא זו בלבד, שתרומת לחמי
תודה ואיל גזיר נתונה לפהנים עם חזה ושוק, ומנה
לא הנה למשה למנה, אלא חנה בלבד.

לש"י • וכפר לחם • מן החלות. וחלת לחם שמן •
ממין הרבוכה (תורת כהנים) • ורקיק • (מנחות עח) מן הרקיקין,
אחד מעשר שבכל מין ומין. ולא מצינו תרומת לחם

כד ותשוי כלא על ידא דאהרן ועל ידא
דבנוהי ותרים יתהוון ארמותא קדם :":

(כד) וְשִׁמַּת הַכֹּל עַל פְּפֵי אַהֲרֹן וְעַל פְּפֵי בְנָיו וְהִנַּפְתָּ
אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

תחת יד הבועלים ומניף, ובנה היו אהרן ובניו
בועלים, ומשה כהן. תנופה • (מנחות סב) מוליך ומביא

לש"י • על פפי אהרן וגו' והנפת • שניהם עסוקין
בתנופה, הבועלים והכהן, הא כיצד? כהן מניח ידו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כא) וְלִקַּחְתָּ מִן הַדָּם. צריך עיון אם כשנזרק כבר על המזבח, אם הנה חוזר ולקח ממנו להזות עליהן: תורה כב

שיעור יומי ליום חמישי י"ג אדר א' ושנים מקרא ואחד תרגום - כט - פרשת תצוה עט
 למי שארבע רוחות העולם שלו, ו'תנופה' מעפכת | ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ומעפכת טללים
 ומבטלת פרעניות ורוחות רעות. 'תרומה', מעלה רעים.

~ נקודות משיחות קודש ~

שכן לפי־זה נמצא, שבתחלה נענש ולא נתנה לו כהנה;
 לאחר מכן נתנה לו כהנה למשך ימי המלואים; ולאחר
 מכן שוב נלקחה ממנו.

(לקוטי שיחות, כרך 1 עמ' 175)

אהרן ובניו פעלים, ומשה כהן (רש"י כט, כד) ואלו בפרשת
 שמות (ד, יד) כתב שמשה נענש בכך שאהרן והנה כהן
 "ואתה הלוי". ויש לומר: א. הנהנה פסקה ממנו לאחר
 ימי המלואים. ב. לא פסקה הנהנה אלא מזרעו.
 אבל אין מסתבר לומר שנעשה כהן רק לימי המלואים,

כה ותסב ותהון מידיהון ותסיק למדבחה על
 עלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי קרבנא הוא
 קדם יי:

כ"ט - על העלה • על האיל הראשון שהעלית עולה. לריח ניחוח • לנחת רוח, למי שאמר ונעשה רצונו.
 אשה • לאש נתן. לה • לשמו של מקום.

(כה) ולקחת אתם מידם והקטרת המזבחה על
 העלה לריח ניחוח לפני יהוה אשה הוא ליהוה:

כו ותסב ית חדיא מדכר קרבניא די לאהרן
 ותרם יתה ארמותא קדם יי ויהי לך לחלק:

(כו) ולקחת את־החזה מאיל המלאים אשר לאהרן
 והנפת אתו תנופה לפני יהוה והיה לך למנה:

כ"ט - תנופה • לשון הולכה והבאה, וינטלי"ר בלע"ז.

כו ותקדש ית חדיא דארמותא ונת שוקא
 דאפרשותא די אתרם ודי אתפרש מדכר
 קרבניא מדי לאהרן ומדי לכנוהי:

(כו) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה
 אשר הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר
 לאהרן ומאשר לבניו:

אלא: "והיה לאהרן ולבניו" לאכל.
 הורם • לשון מעלה ומוריד.

כ"ט - וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה
 וגו' • קדשם לדורות, להיות נוהגת תרומתם והנפתם
 כחזה (נ"א כחזה) ושוק של שלמים, אבל לא

כח ויהי לאהרן ולבנוהי לקדם עלם מן בני
 ישראל ארי אפרשותא הוא ואפרשותא יהי
 מן בני ישראל מנכסת קודשיהון
 אפרשותהון קדם יי:

(כה) והיה לאהרן ולבניו לחק־עולם מאת בני
 ישראל כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת
 בני־ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם ליהוה:

כ"ט - לחק־עולם מאת בני ישראל • שהשלמים לבעלים, ואת החזה ואת השוק יתנו לפהן. פי תרומה
 הוא • החזה ושוק הנה.

כט ולבושי קודשא די לאהרן יהון לכנוהי
 בתרוהי לדבאא בהון ולמקרא בהון ית
 קרבניהון:

(כט) ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו
 למשחה בהם ולמלאכם את־ידיכם:

(תהלים קח): "אל תגעו במשיחי". ולמלאכם את־
 ידם • על־ידי הבגדים הוא מתלבש בכהנה גדולה.

כ"ט - לבניו אחריו • למי שבא בגדלה אחריו.
 למשחה • להתגדל בהם, שיש "משיחה" שהיא
 לשון שרה, כמו (במדבר יח): "לך נתתים למשחה",

(ל) **שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתֵי מִבְּנָיו אֲשֶׁר יָבֵא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בְּקֹדֶשׁ:**
 לִשְׁבַע יָמִים יִלְבָּשׁוּן כֹּהֵן תַּחֲתֵיהִי מִבְּנֵיהִי דִי יַעֲלֶה לְמִשְׁכַּן זְמַנָּה לְשִׁמְשֵׁא בְּקוֹדֶשׁ:

בו. תַּחֲתֵי מִבְּנָיו • מְלַמֵּד, שָׂאם יֵשׁ לוֹ לְכַהֵן-גְּדוֹל בֵּן מְמַלָּא אֶת מְקוֹמוֹ, יִמְנֹהוּ כֹהֵן-גְּדוֹל תַּחֲתֵי (תורת כהנים). הַכֹּהֵן תַּחֲתֵי מִבְּנָיו • מִכָּאן רָאִיהָ: כָּל לְשׁוֹן "כֹּהֵן" לְשׁוֹן פּוֹעֵל, עוֹבֵד מִמֶּשׁ. לְפִיכָּה, נִגּוֹן 'תַּחֲבִיר' נִמְשָׁף לְפָנָיו.

כ"י • שִׁבְעַת יָמִים • רְצוּפִין. יִלְבָּשׁם הַכֹּהֵן • אֲשֶׁר יָקוּם מִבְּנָיו תַּחֲתֵי לְכַהֵן גְּדוֹלָה, כְּשִׁימְנֹהוּ לְהִיֹּת כֹהֵן גְּדוֹל. אֲשֶׁר יָבֵא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד • (יזמא עג) אוֹתוֹ כֹהֵן הַמּוֹכֵן לִיכְנֹס לְפָנָיו וּלְפָנִים בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְזֶהוּ כֹהֵן גְּדוֹל, שְׂאִין עֲבוּדַת יוֹם הַכַּפּוּרִים כְּשֶׁרָה אֶלָּא

(לא) **וְאֵת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקַּח וּבִשְׂלַת אֶת-בִּשְׂרוֹ בַמָּקוֹם קֹדֶשׁ:**
 לא וְיֵת דְּכֵר קִרְבְּנֵי תִסָּב וּתְבַשֵּׁל יֵת בְּסֵרָה בְּאַתֵּר קֹדֶשׁ:

כ"י • בַּמָּקוֹם קֹדֶשׁ • בְּחֵצֵר אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁהַשְּׁלָמִים הָלְלוּ קֹדְשֵי-קֹדְשִׁים הָיוּ.

(לב) **וְאָכַל אֶהָרֶן וּבָנָיו אֶת-בִּשְׂרֵי הָאֵיל וְאֶת-הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסֶּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**
 לב וְיִכּוּל אֶהָרֶן וּבְנֵיהִי יֵת בְּסֵר דְּכֵרָא וְיֵת לְחֵמָא דִי בְּסֵלָא לְתַרַע מִשְׁכַּן זְמַנָּה:

כ"י • פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • כָּל הַחֵצֵר קְרוּי כֵן.

(לג) **וְאָכְלוּ אַתֶּם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמִלָּא אֶת-יָדָם לְקֹדֶשׁ אַתֶּם וְזֶר לֹא-יֹאכַל בֵּי-קֹדֶשׁ הָאֵם:**
 לג וְיִכְלוּן יֵתְהוֹן דִי יִתְכַפֵּר בְּהוֹן לְקִרְבָּא יֵת קִרְבְּנֵיהוֹן לְקֹדֶשׁא יֵתְהוֹן וְחִלוּנֵי לֹא יִכּוּל אַרְי קוֹדֶשׁא אַנּוּן:

פי קֹדֶשׁ הָאֵם • קֹדְשֵי קֹדְשִׁים, וּמִכָּאן לְמַדְנוּ אֶזְהָרָה לְזֶר הָאוֹכֵל קֹדְשֵי קֹדְשִׁים, שְׂנַתֵּן הַמִּקְרָא טַעַם לְדְבַר מִשׁוּם ד' "קֹדֶשׁ הָאֵם".

כ"י • וְאָכְלוּ אַתֶּם • אֶהָרֶן וּבָנָיו, לְפִי שֶׁהֵם בְּעַלְיָהֶם. אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם • לָהֶם, כָּל זָרוֹת וְתַעֲוִב. לְמִלָּא אֶת-יָדָם • בְּאֵיל וְלֶחֶם הָלְלוּ. לְקֹדֶשׁ אַתֶּם • שְׁעַל-יָדֵי הַמְּלוֹאִים הָלְלוּ נִתְמַלְאוּ יְדֵיהֶם וְנִתְקַדְּשׁוּ לְכַהֵן.

(לד) **וְאִם-יִוָּתֵר מִבִּשְׂרֵי הַמִּלֻּאִים וּמִן-הַלֶּחֶם עֲדֵי הַבֶּקֶר וְשֵׂרֶפֶת אֶת-הַנּוֹתֵר בְּאֵשׁ לֹא יֹאכַל בֵּי-קֹדֶשׁ הוּא:**
 לד וְאִם יִשְׁתַּאֵר מִכָּסֵר קִרְבְּנֵי וּמִן לְחֵמָא עֲדֵי צִפְרָא וְתוֹקִיד יֵת דְּאִשְׁתַּאֵר בְּנוֹרָא לֹא יִתְאָכַל אַרְי קוֹדֶשׁא הוּא:

(לה) **וְעִשִׂיתָ לְאֶהָרֶן וּלְבָנָיו כָּכָה כָּכָה אֲשֶׁר-צִוִּיתִי אֹתְכָה שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלָא יָדָם:**
 לה וְתַעֲבֵד לְאֶהָרֶן וּלְבְנֵיהִי כְּדִין כָּל דִי בְּקֹדֶשִׁית יִתְּךָ שִׁבְעַת יוֹמִין תִּקְרַב קִרְבְּנֵיהוֹן:

אֲתַכָּה • כְּמוֹ אוֹתְךָ. שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלָא וְגו' • בְּעִנְיָן הַזֶּה יִבְקַרְבְּנוֹת הָלְלוּ, בְּכָל יוֹם.

כ"י • וְעִשִׂיתָ לְאֶהָרֶן וּלְבָנָיו כָּכָה • שְׁנֵה הַכְּתוּב וְכַפֵּל, לְעַכְב, שָׂאם חֲסֵר דְּבַר אַחַד מִכָּל הָאִמּוֹר בְּעִנְיָן, לֹא נִתְמַלְאוּ יְדֵיהֶם לְהִיֹּת כֹהֲנִים, וְעֲבוּדַתֶּם פְּסוּלָה.

(לו) **וּפֶר חֲטָאת תַעֲשֶׂה לְיוֹם עַל-הַכֹּפְרִים וְחֲטָאתָ עַל-הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרֶךָ עָלָיו וּמִשְׁחַת אֹתוֹ לְקֹדֶשׁ:**
 לו וְתוֹרָא דְחֲטָאתָ תַעֲבֵד לְיוֹמָא עַל כַּפּוּרֵיָא וְתוֹרְכֵי עַל מִדְּבַחָא בְּכַפּוּרֵיָךָ עֲלוּהִי וְתוֹרְכֵי יֵתָה לְקֹדֶשׁוֹתָה:

יָמִים תִּמְלָא יָדָם, "אֵין לִי אֶלָּא דְבַר הַבָּא בְּשִׁבְלִים, כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אָכַל הַבָּא בְּשִׁבְלֵי הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן

כ"י • עַל הַכֹּפְרִים • בְּשִׁבְלֵי הַכַּפּוּרִים, לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זָרוֹת וְתַעֲוִב, וּלְפִי שְׂנַאֲמַר: "שִׁבְעַת

שיעור יומי ליום שישי י"ד אדר א' ושנים מקרא ואחד תרגום - כט - פרשת תצוה פא

וְהַמְזֻבָּח. וְחֵטְאֹתָ. וְיִתְדָפְיִי, לְשׁוֹן מִתַּנַּת דְּמִים הַנְּתוּנִים בְּאַצְבָּע, קְרוּי חֲטוּי. וּמִשְׁחַת אֹתוֹ. בְּשִׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְכָל הַמִּשְׁחֹת כַּמִּין בְּ"ף יְגִיֵּית.

פֶּר שֶׁהוּא לְחֲטוּי הַמְזֻבָּח – לֹא שֶׁמִּעֲנֵנוּ, לְכֹף הַצָּרֶף מִקְרָא זֶה. וּמִדְרָשׁ 'תּוֹרַת כְּהֻנִּים' אָמַר: כִּפְרַת הַמְזֻבָּח הַצָּרֶף, שְׁמָא הִתְנַדַּב אִישׁ דְּבַר גְּזוּל בְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן

לֹא שֶׁבָּעַת יוֹמִין תִּכְפֹּר עַל מִדְּבַחָה וְתִקְדַּשׁ יְהִי וְיִהְיֶה מִדְּבַחָה קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ אֵינִי כָּל דִּיקְרָב בְּמִדְּבַחָה תִּקְדַּשׁ:

וְהָיָה הַמְזֻבָּח קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים כָּל־הַנִּגְעַ בְּמִזְבֵּחַ וְהָיָה הַמְזֻבָּח קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים כָּל־הַנִּגְעַ בְּמִזְבֵּחַ יְקֻדָּשׁ: ם

וְהַטְרַפָּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה" הַסְּמוּךְ אַחֲרָיו (תּוֹרַת כְּהֻנִּים פֶּרֶשׁת צו), מָה עוֹלָה רְאוּיָה, אִף כָּל רְאוּיָה, שֶׁנֶּרְאָה לוֹ כְּבֹר וְנִפְסַל מִשְׁבָּא לְעִזְרָה, כְּגוֹן: הֵלֶן וְהִיּוֹצֵא וְהִטְמֵא וְשִׁנְשַׁחט בְּמַחְשַׁבַת חוּץ לְזִמְנוֹ חוּץ לְמִקְוָמוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן

כִּי"ט ◀ וְהָיָה הַמְזֻבָּח קֹדֶשׁ • וּמָה הִיא קֹדֶשְׁתּוֹ? "כָּל הַנִּגְעַ בְּמִזְבֵּחַ יְקֻדָּשׁ", אִפְלוּ קֶרֶבֶן פְּסוּל שֶׁעָלָה עָלָיו, קֹדֶשׁוֹ הַמְזֻבָּח לְהַכְשִׁירוֹ שְׁלֹא יֵרַד. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַנִּגְעַ בְּמִזְבֵּחַ יְקֻדָּשׁ", שׁוֹמֵעַ אָנִי בֵּין רְאוּיָה בֵּין שְׁאִינֵנו רְאוּיָה, כְּגוֹן דְּבַר שְׁלֹא הָיָה פְּסוּלוֹ בְּקֻדָּשׁ, כְּגוֹן: הַרֹבֵעַ וְהַנֶּרְבַּעַ, וּמִקְצָה וְנִעְבַּד

• (זכחים טז)

~ יום שישי י"ד אדר א' ~

לח ודין די מעבד על מדבחה אמרין בני שגא תדין ליומא תדירא:

(לח) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמְזֻבָּח כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שָׁנִים לְיוֹם תְּמִיד:

לט ית אמרא חד מעבד בצפרא ונת אמרא תנגא מעבד בין שמשיא:

(לט) אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֹקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים:

מועסרונא סלתא דפילא במשח כתישא רבעות הינא ונספא רבעות הינא חמרא לאמרא חד:

(מ) וְעִשְׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשִׁמֶן כֶּתִית רִבַּע הַהֵין וְנִסְךְ רְבִיעֵת הַהֵין יִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:

לוגין. ונסף. לספלים, כמו ששינינו במסכת סכה: שני ספלים של כסף היו בראש המזבח ומנקבים כמין שני חטמין דקים. נותן היין לתוכו, והוא מקלח יוצא דרך החטם ונופל על גג המזבח ומשם יורד לשיתין במזבח בית עולמים, ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לארץ.

כִּי"ט ◀ וְעִשְׂרֹן סֹלֶת • עֲשִׂירִית הָאִיפָה, מ"ג בִּיצִים וְחֶמֶשׁ בִּיצָה. בְּשִׁמֶן כֶּתִית • לֹא לְחֻבָּה נֶאֱמַר "כֶּתִית", אֲלֵא לְהַכְשִׁיר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כֶּתִית לְמָאוֹר", וּמִשְׁמַע לְמָאוֹר וְלֹא לְמִנְחוֹת, יְכוּל לְפַסְלוֹ לְמִנְחוֹת? תִּלְמוּד־לוֹמַר כָּאן "כֶּתִית", וְלֹא נֶאֱמַר "כֶּתִית לְמָאוֹר" אֲלֵא לְמַעַט מִנְחוֹת שְׁאִין צָרִיף "כֶּתִית", שְׁאִף הַטְּחוּן בְּרִיחִים כְּשֶׁר בָּהֶן (מִנְחוֹת פו) • רִבַּע הַהֵין • שְׁלֹשָׁה

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

למלואים וזו היא מצנה לדורות. ונראה לי דהאי לדורות אצטריך לשאר מלואים שהקריבו בימי עזרא כמו בימי משה, וכן לעתיד כשיבנה במהרה בניינו. ועוד אני אומר, שזהו לשון רש"י דנקט היא היתה אזהרה למלואים סתם: תורה ט

לז' (לח) כָּל הַנִּגְעַ. פִּירַשׁ רַש"י שׁוֹמֵעַ אָנִי בֵּין רְאוּיָה בֵּין שְׁאִינֵנו רְאוּיָה וְכוּ'. וְצָרִיף עֵינָיו, כִּי בְּאוֹתוֹ פְּסוּק אֵין עוֹלָה הַנִּזְכָּרַת. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּסִמִּיף אַעֲלַת תְּמִיד דְּלִקְמֵן (פְּסוּק מו). וְנֶרְאָה לִי דְאֵין צָרִיף לְדְחוּק כָּל כָּף, דְּבְאוֹתוֹ פְּסוּק כְּתִיב שָׁנִים לְיוֹם תְּמִיד וְאָנָּא יְדַעְנָא

(מא) וְאֵת הַכֶּבֶד הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרָבִים כְּמִנְחַת הַבֶּקֶר וְכִנְסַפְהָ תַעֲשֶׂה-לָּהּ לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:
 מא וְיֵת אִמְרָא תִנְיָא תַעְבַּד בֵּין שְׁמַשְׁיָא כְּמִנְחַת צִפְרָא וְכִנְסַפְהָ תַעְבַּד לָהּ לְאַתְקַבְּלָא כְּרַעְוָא קִרְבְּנָא קָדָם יי:

כ"ט « לְרִיחַ נִיחֹחַ • עַל הַמִּנְחָה נֶאֱמַר, שֶׁמִּנְחַת נֹסְכִים כְּלָהּ כְּלִיל, וְסֹדֵר הַקִּרְבָּתִים: הָאֲבָרִים בַּתְּחִלָּה, וְאַחֲרֵיכֵן הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג): "עֹלָה וּמִנְחָה".

(מב) עֲלֹת תְּמִיד לְדִרְתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל-מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אֹנֵעַד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלַיךְ שָׁם:
 מב עֲלֹמָא תְּדִירָא לְדִרְתֵּיכוֹן בַּתְּרַע מִשְׁפָּן זְמַנָּא קָדָם יי דְּאִזְמִן מִימְרֵי לְכוּן תַּמָּן לְמַלְלָא עַמְרָא תַּמָּן:

כ"ט « תְּמִיד • מִיּוֹם אֶל יוֹם, וְלֹא יִפְסִיק יוֹם בְּנִתִּים. אֲשֶׁר אֹנֵעַד לָכֶם • כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלַיךְ, שָׁם אֶקְבָּעֶנּוּ לְבֵא. וְיֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ לְמַדִּים מִכָּאן, שֶׁמִּעַל מִזְבֵּחַ הַנִּחֹשֶׁת הָיָה הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה.

מִשְׁהוּקֵם הַמִּשְׁכָּן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: "מֵעַל הַכַּפֶּרֶת", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה): "וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֶּרֶת", וְ"אֲשֶׁר אֹנֵעַד לָכֶם" הָאִמּוֹר כָּאֵן אֵינּוּ אִמּוֹר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲלֵא עַל אֹהֶל-מוֹעֵד הַנִּזְכָּר בַּמִּקְרָא.

(מג) וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכִבְדִּי:
 מג מִג וְאִזְמִן מִימְרֵי תַמָּן לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְקַדֵּשׁ בְּיִקְרִי:

כ"ט « וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה • אֶתְנוֹעַד עִמָּם בְּדַבּוּר, כְּמַלְךְ הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם מוֹעֵד לְדַבֵּר עִם עַבְדֵּי שָׁם. וְנִקְדַּשׁ הַמִּשְׁכָּן. בְּכִבְדִּי • שֶׁתִּשְׁרָה שְׁכִינְתִּי בּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: אֵל תִּקְרִי "בְּכִבְדִּי", אֲלֵא בַמְּכַבְּדִי, בַּמְּכַבְּדִים שְׁלִי. כָּאֵן רָמַז לּוֹ מִיתַת בְּנֵי אֶהֱרֹן בְּיוֹם הַקָּמְתוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאִמְרַ מֹשֶׁה (ויקרא ט): "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לְאִמּוֹר בְּקִרְוֵי אֶקְדֵּשׁ", וְהֵיכָן דִּבֶּר? "וְנִקְדַּשׁ בְּכִבְדִּי".

~ נקודות משיחות קודש ~

"ונועדתי" - דרך משה

<p>וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּהָא גּוֹפֵא מִשְׁמִיעֵנוּ רִש"י, דְּכִמּוֹ ש"בֵּית עוֹלָמִים" נִקְרָא בְּכַתּוּב גַּם "בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה" שֶׁהִיָּה הַמְּקוֹם הַקְּבוּעַ לְתַפְלַת יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֶּבֶה, כְּמוֹ-כֵן הָאֹהֶל-מוֹעֵד הָיָה הַמְּקוֹם הַקְּבוּעַ לֹא רַק לְדַבּוּר הַקֶּבֶה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲלֵא גַם לְתַפְלָה וְלְדַבּוּר שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקֶּבֶה (וראה פירושו הקצר לאבן-עזרא על הפסוק).</p> <p>(ע"פ לקו"ש כרך לא עמ' 166 - מוֹתֵךְ 'לְקִרְאָת שְׁבַת')</p>	<p>וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל "אֶתְנוֹעַד עִמָּם בְּדַבּוּר כְּמַלְךְ הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם מוֹעֵד לְדַבֵּר עִם עַבְדֵּי שָׁם" (רש"י) וְיֵשׁ לְדַיָּק בְּלִשׁוֹן רִש"י דְּלְכַאֲוָרָה אֹהֶל-מוֹעֵד הָיָה הַמְּקוֹם שֶׁשָּׁם דִּבֶּר הַקֶּבֶה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִמָּה נִקַּט רִש"י "אֶתְנוֹעַד עִמָּם בְּדַבּוּר . . לְדַבֵּר עִם עַבְדֵּי" דְּמִשְׁמַע שֶׁשָּׁם דִּבְרוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֶּבֶה?</p>
---	--

(מד) וְקִדַּשְׁתִּי אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-אֶהֱרֹן וְאֶת-בָּנָיו אֶקְדַּשׁ לְכֹהֵן לִי:
 מד וְאֶקְדַּשׁ יֵת מִשְׁפָּן זְמַנָּא וְיֵת מְדַבְּחָא וְיֵת אֶהֱרֹן וְיֵת בְּנוֹהֵי אֶקְדַּשׁ לְשִׁמְשָׁא קְדָמִי:

(מה) וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:
 מה וְאֶשְׁרִי שְׁכֻנְתִּי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶהְיֶה לָהֶן לְאֱלֹהֵי:

(מו) וַיְדַעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשִׁכְנֵי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:
 מו וַיְדַעִין כִּי אֲנִי אֲנִי יי אֶלְהֵהוֹן דִּי אֶשְׁרִי יֵתְהוֹן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאֶשְׁרָאָה לְשִׁכְנֵי שְׁכֻנְתִּי בִּינֵיהוֹן אֲנִי יי אֶלְהֵהוֹן:

כ"ט « לְשִׁכְנֵי בְתוֹכָם • עַל-מִנַּת לְשַׁפָּן אֲנִי בְתוֹכָם.

~ שבת קודש ט"ו אדר א' ~

ל (א) וְעָשִׂיתָ מִזְבַּח מִקְטָר קִטְרֵת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: א וּמַעֲבָד מִדְּבָחָא לְאַקְטָרָא עֲלוּהֵי קִטְרֵת בּוֹסְמֵינָא דְאַעֵי שְׁטִין מַעֲבָד לְתַהּ:

כש"כ מקטור קטרת • להעלות עליו קיטור עשן סמים.

~ נקודות משיחות קודש ~

עבודת ה' בהנגע לכת

ש"אפילו אותן שפתיב בהן ודמות פניהם פני אדם, לא יהיו באהל מועד, שאפילו המלאכים לא היו באהל מועד בשעת הקטרת הקטרת. ולכן הבדל מזבח הזהב משאר הפלים, כי עבודת מזבח הזהב היתה תכלית ועיקר העבודות שהיו באהל מועד. דהעבודה הכי נעלית היא בשעה שבמקום בו עובדים את הקב"ה, אין נמצאים אנשים אחרים אלא רק הנהן העובד והקב"ה. וזה משמיענו הפתוב, שהשלמות בעבודת ה' אינה כשנעשית לפני אנשים אחרים, כי אז יש חשש שהעבודה היא רק בשביל כבוד או פרכוס וכיוצא בזה, אלא כשנעשית בצנעה ובסתור ורק לשם ה' בעצמו. (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 171 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בסוף פרשתנו פתוב "ועשית מזבח מקטור קטרת" (ל, א), ומפרט סדר עשייתו. והקשו המפרשים (רמב"ן, ספורנו, ש"ך, 'אור החיים' כאן. ועוד) מדוע הזכיר מזבח הקטרת רק בסוף פרשת תצוה, ולא בפרשת תרוימה בידוד עם שאר הפלים? ויש לומר בדרך הדרוש, דהנה מצינו חלוק בין עבודות שאר הפלים לעבודת מזבח הזהב. דבשאר הפלים כשעבד הנהן עבודתו בהם, לא היה לכו באהל מועד. מה שאין כן בעבודת מזבח הזהב, שהיא הקטרת הקטרת, אסור לאדם שיפנס עם הנהן העובד, וכמו שכתוב בנוגע להקטרת הקטרת באהל מועד, שבזמן הנהן "וכל אדם לא יהיה באהל מועד וגו'" (אחרי טו, יז). ובירושלמי (יומא פרק ה סוף הלכה ב) איתא תיבדה מזו

(ב) אִמָּה אֲרָפוּ וְאִמָּה רָחַבוּ רְבוּעַ יְהִיָּה וְאִמָּתִים קָמְתוּ מִמֶּנּוּ קִרְנֵתָיו:

כ אממא ארפה ואממא פתיה מרבע יהי ותרתין אמין רימה מנה קרנהי:

(ג) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גִּגּוֹ וְאֶת־קִירְתּוֹ סָבִיב וְאֶת־קִרְנֵתָיו וְעָשִׂיתָ לָּו זָהָב סָבִיב:

ג ותפסי תה דהב דכי ית אגרה ונת פתלוהי סחור סחור ונת קרנהי ותעבד לה דיר דדהב סחור סחור:

כש"כ את גגו • זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, אלא ממלאים חללו אדמה בכל חניקתם. זר זהב • סימן הוא לכתר בהנהן.

(ד) וּשְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לָּו מִתַּחַת לְזָרוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעוֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבָדִים לְשֹׂאת אֹתוֹ בְּהִמָּה:

ד ותרתין עזון דדהב מעבד לה מלרע לדירה על תרתין ונתה מעבד על תרין סטרוהי ויהי לאתרא לאריחיא למטל תהה בהון:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ד) על שני צדיו. פירש רש"י, שני זוויתיו אשר בשני צדיו. ולכאורה היינו ארבע טבעות שצריך שנים לכל צד. ותימה, שהרי מזבח זה לא היה כ"אם אמה ארפו ואמה רחבו, ואם כן היכי עברי תרי גברי באמה חדא, והלא גבי הארון היוצרכו לפרש שהיו הטבעות קבועין לרחבו כדי שיהיו הנושאים עומדין לארפו, כי לרחבו

<p>כ"י • צִלְעֹתָיו • כָּאֵן הִיא לְשׁוֹן זְרוֹת, כְּתַגּוּמוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל שְׁנֵי צְדִי"ו, עַל שְׁתֵּי זְרוֹתָיו שֶׁבְּשְׁנֵי</p>	<p>צְדִי"ו. וְהִנֵּה • מַעֲשֵׂה הַטְּבַעוֹת הָאֵלֶּה. לְכַתִּיב לְבָדִים • לְכָל בַּיִת תְּהִיָּה הַטְּבַעַת לְכָר.</p>
--	---

(ה) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבְּדִים עֲצֵי שֹׁטִים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: ה וַתַּעֲבֹד יָת אַרְיֵחָא דְאֵעֵי שִׁטִּין וַתַּחֲפֵי יְתַהוֹן דְּהַבָּא:

(ו) וְנָתַתָּה אֹתוֹ לְפָנֵי הַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדוּת לְפָנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אוֹעֵד לָךְ שָׁמָּה:

כ"י • לְפָנֵי הַפְּרֹכֶת • שָׁמָּה תֵּאמַר: מִשׁוֹךְ מִכְּנָנִד הָאֲרֹן לְצַפּוֹן אוֹ לְדָרוֹם? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "לְפָנֵי הַכַּפֹּרֶת", מִכּוֹן כְּנָנִד הָאֲרֹן מִבַּחוּץ.

(ז) וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן קִטְרֵת סַמִּים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּהִיטְבוֹ אֶת־הַנֶּרֶת יְקִטְרֶנָּה:

כ"י • בְּהִיטְבוֹ • לְשׁוֹן נְקוּי הַבְּזִיכִין שֶׁל הַמְּנוֹרָה מִדְּשָׁן הַפְּתִילוֹת שֶׁנִּשְׂרָפוּ בְּלֵילָה, וְהִנֵּה מְטִיבֵן בְּכָל בֶּקֶר וּבֶקֶר. הַנֶּרֶת • לוֹצִי"ש בְּלַע"ז, וְכֵן כָּל "נֵרוֹת"

(ח) וּבַהֲעֵלַת אֶהָרֹן אֶת־הַנֶּרֶת בֵּין הָעֲרָבִים יְקִטְרֶנָּה קִטְרֵת תָּמִיד לְפָנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"י • וּבַהֲעֵלַת • כְּשִׁידֻלֵּיכֶם לְהַעֲלוֹת לַהַכֶּתֵן. יְקִטְרֶנָּה • בְּכָל יוֹם, פָּרַס מִקְטִיר שְׁחִרִית וּפָרַס מִקְטִיר בֵּין הָעֲרָבִים.

(ט) לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קִטְרֵת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְכוּ עָלָיו:

כ"י • לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו • עַל מִזְבֵּחַ זֶה. קִטְרֵת זָרָה • שׁוֹם קִטְרֵת שֶׁל נְדָבָה, כֵּלֵן זְרוֹת לוֹ חוּץ מִזֶּה. וְעֹלָה וּמִנְחָה • וְלֹא עֹלָה וּמִנְחָה. עֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וְעוֹף, וּמִנְחָה הִיא שֶׁל לֶחֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַעֲסַק בַּעֲנֵנֵי עוֹלָם־הַזֶּה רַק עִם הַיְצִיאוֹת הַלֵּב

<p>הַאֲהָבָה פִּי"ו. שְׁל"ה ש' הַאוֹתוֹת אוֹת ל. וְעוֹד) שְׁכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צְרִיף לַעֲשׂוֹת בְּלָבוּ מִשְׁכָּן וּמְכוֹן לְשִׁבְתוֹ? תַּבְּרַף. וְנִמְצָא</p>	<p>לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו . . . וְעֹלָה וּמִנְחָה (ל. ט) יְדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים (רַאה רַאשִׁית חֲכָמָה שַׁעַר</p>
---	---

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ד-ח) וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן. צְרִיף לומר דֶּאֱהָרֹן לֹאוּ דְוָקָא, שְׁחִרֵי הַקְּטוֹרֶת כְּשֶׁרָה בְּכֵהֵן הַדְּיוּט, כְּדֶאֱמַרִּין פֶּרַק (אמר להם הממונה) [בְּרַאשׁוֹנָה] (יִמָּא כו.) תְּדָשִׁים לְקִטְרֵת עֲמָדוֹ וְהִפְסִיסוּ. וְעוֹד מִדְּכַתִּיב וּבַהֲעֵלַת אֶהָרֹן וְגו' יְקִטְרֶנָּה, מִדְּתַלָּה קִטְרֵת

לֹא מִצּוּ קְיָמִי דְלֹא הוּוּ אֵלָּא אִמְתָּא וּפְלָגָא, וְכַל־שֶׁכֵּן גַּבִּי מִזְבֵּחַ דְלֹא הָוִי אֵלָּא אִמָּה. וְצְרִיף לומר דְּהַבָּא לֹא הָוִי נוֹשְׂאִין אוֹתוֹ כִּי־אִם שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, אֶחָד לְכָל צַד, וְהוּא הִנֵּה עוֹמֵד בֵּין שְׁנֵי הַבְּדִים וְשְׁנֵי רִאשֵׁי הַבְּדִים בֵּין שְׁתֵּי כְּתִפּוּי: תוּרַה ה

בְּנֵרוֹת אִם בֵּן כָּל הַכָּשֶׁר לְהַדְּלֶקֶת נֵרוֹת כְּשֶׁר לְקִטְרֵת, וּבְנֵרוֹת כְּתִיב (לעיל כו בא) יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהָרֹן וּבְנִיּוֹ. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּמִוּבַּהֲעֵלוֹת לֹאוּ דְוָקָא דְהָא כְּתִיב יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהָרֹן וּבְנִיּוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר, הֵבֵא נְמִי וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן לֹאוּ דְוָקָא: תוּרַה ט

וְהָיָה עֲבוֹדַת הַקִּרְבָּנוֹת הַיָּא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בְּלִבָּד, מִהַשָּׂאִי־כֶן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו גֹּו עֹלָה וּמִנְחָה" וְהוּא רַק בְּשִׁבִיל הַקִּטְרֶת. וּמִזָּה יֵשׁ לְלַמֵּד הַוִּדְוָה נִפְלְאָה בְּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ, דְּהַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא רִגֵּשׁ הָאָדָם וּפְנִימִיּוֹת לְבוֹ, צָרִיךְ לְהִיּוֹת רַק לְהַקְבִּי"ה לְבָדוֹ, כְּלִי הַתְּעַרְבוּת עֲנִינִי עוֹלָם־הַזֶּה. וְהַעֲבוֹדָה דְּהַעֲלָאת הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים, צָרִיכָה לְהִיּוֹת רַק עִם "מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן", שֶׁהוּא חִיצוֹנִיּוֹת לְבוֹ, כִּי פְנִימִיּוֹת לְבוֹ וְרִגְשׁוֹתָיו הֵם אֶף וְרַק לְהַקְבִּי"ה בְּלִבָּד.

(ע"פ לקו"ש כרך טז עמ' 458 ואילך - מותר לקראת שבת)

שֶׁכָּל הַעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִשְׁכַּן, יִשְׁנֶן גַּם כֵּן בְּעֲבוֹדַת ה'. וּמִבְּאֵר בְּתוֹרַת הַתְּסִידוֹת (ראה תורת חיים לאדמו"ר האמצעי, שמות תמג, א ואילך. ועוד) שֶׁעֲבוֹדַת הַקִּרְבָּנוֹת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הִיא הַהֲתַעֲפָקוּת עִם עֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְהַעֲלוֹתָם לְקַדְשׁוֹתוֹ וְתַבְרָוּ, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁלּוֹקְחִים בְּהֵמָה גְּשָׁמִית, וּמַעֲלִים אוֹתָהּ לְהִיּוֹת "רִיחַ נִיחֹחַ לַה'".

וְעֲבוֹדַת הַקִּטְרֶת הִיא כְּלָשׁוֹן הַזֵּהר הַקְּדוֹשׁ (חלק ג רפת, א) "בְּחֵד קִטְרִיא אֶתְקַטְרְנָא", הַהֲתַקְשְׁרוּת עִם הַקְּב"ה, הִינּוּ הַעֲבוֹדָה כֶּה הָאָדָם קָשׁוֹר עִם הַקְּב"ה לְבָדוֹ, וְאֵין לוֹ שִׁיכוּת עִם עֲנִינֵי עוֹלָם־הַזֶּה (כְּגוֹן לְמוֹד הַתּוֹרָה).

י ויכפר אהרן על קרנהי תדא בשמא מדמא חטאת כפוריא תדא בשמא וכפר עלוהי לדריכוין קדש קודשין הוא קדם יי: פפפ

י ויכפר אהרן על קרנהי תדא בשמא מדמא חטאת כפוריא תדא בשמא וכפר עלוהי לדריכוין קדש קודשין הוא קדם יי: פפפ

הַכְּפָרִים • הֵם פֶּר וְשִׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכְּפָרִים הַמְּכַפְּרִים עַל טְמֵאת מַקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁיו. קִדְשׁ קִדְשִׁים • הַמִּזְבֵּחַ מַקְדָּשׁ לְדְבָרִים הַלְלוֹ בְּלִבָּד וְלֹא לְעֲבוֹדָה אַחֶרֶת:

יז"ו ויכפר אהרן • מתן דמים. אחת בשנה • ביום הכפורים, הוא שְׁנָאֵמַר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת" (ויקרא יז): "וַיִּצְא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וַיִּכְפֹּר עָלָיו". חטאת

ק"א פטוקים, מיכאל סימן. חטאת פרשת תצוה

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רס

המשכן ביאור למט' בנא קמא ליום שישי עמ' 1

19 וְאִמַּר רַבָּא, הֵנִי - אוֹתָם גּוֹיִים דְּרִיבִירֵי דְרִי - שִׁמְעֵמִידִים הֵם אֵת
20 בְּהַמּוֹתֵיהֶם לְזִיבוֹל שְׂדוֹת, אִם הֵם כְּתוּף הַתְּחוּם שֶׁל עִיר שִׁיחֻדִּים
21 גְרִים בַּה, אִסּוּר לִיקַח מִן הַמָּה. מֵאֵי מַעְמָא, מִשּׁוּם שִׁישׁ לְחוּשׁ
22 דְּמַעְרְבָא חִיּוּתָא דְתַמָּא - שְׁנַתְעַרְבָה בְּהַמָּה שֶׁל יְהוּדִים מִהַעִיר
23 כְּהַרְיָהוּ - בֵּין הַבְּהַמּוֹת שֶׁל הַגּוֹיִים, וְהָיָה זֶה גּוֹל. אֲבָל אִם הֵם מִחוּץ
24 לְתַחוּם הַעִיר, מוֹתֵר לִיקַח מִמֶּה, שֶׁאֵין לְחוּשׁ שְׂמָא בְּהַמּוֹת הַעִיר
25 נִתְרַחַק עַד חוּץ לְתַחוּם. אִמַּר רַבִּינָא, אִם הָיוּ כְּעֵלִים יִשְׂרָאֵלִים
26 מְדַרְפִּים אַחֲרֵיהֶם, אַחֲרֵי הַגּוֹיִים שִׁמְעֵמִידִים הַבְּהַמּוֹת לְזִיבוֹל,
27 וְאוֹמְרִים שְׁנַתְעַרְבוּ לָהֶם בְּהַמּוֹת שֵׁם, אֲפִילוּ חוּץ לְתַחוּם אִסּוּר לִיקַח
28 מִמֶּה, לְפִי שֶׁרְגִלִים לְדַבֵּר שֶׁאֵין נִתְעַרְבָה בְּהַמַּת יִשְׂרָאֵל שֵׁם.
29 מְכַרְוֵי רַבָּא, וְאִיתֵיהֶם - וִישׁ אוֹמְרִים רַב הוֹנָא, דְּסָלְקִין לְעֵילָא - בֵּין
30 אֵלּוֹ שְׁעוֹלִים מִכְּבַל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְדִנְתִין לְתַמָּא - וּבֵין אֵלּוֹ
31 שִׁיחֻדִּים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל, הוּוּ בְּקִיאֵין בְּדִין זֶה, הָאֵי כִּרְ יִשְׂרָאֵל
32 - אוֹתוֹ בֵּן יִשְׂרָאֵל דְּהַעֲדָה קְהוּלָא דְבִיתֵי - שִׁידוּעַ הוּא עֵדוֹת לְטוֹבַת
33 גּוֹי, וְלֹא תִבְעוּ מִיָּדָה לְהַעֲדִי לוֹ, וְאִלּוּ וְאִסְהִיד לִיהַ דְּבִיתֵי עַל
34 יִשְׂרָאֵל כְּכַרְיָה - וְהִלֵּךְ הוֹעִיד עַל יִשְׂרָאֵל חֲבִירוֹ בְּמִקּוּם שְׂדֵימֵי בְּדִינֵי
35 גּוֹיִים, מִשְׁמַתִּינֵן לִיהַ - מְנַדִּין אוֹתוֹ עַל כֶּךָ. מֵאֵי מַעְמָא, מִשּׁוּם דְּאִיְהוּ
36 מְסַכְּרֵי מוֹנָא - שֶׁהַגּוֹיִים מוֹרְצִיאִים מִמּוֹן

1 ישראל אינו עובר על גול, כי כך הוא דין המלכות, אלא שעל
2 שאר השותפים ליתן לו את מה שפרע עבורם. והני מילי בשותפא
3 בקרקע, אִכְּל אִרְיָא שְׁעוּבַד בְּשִׁדָּה וּמִקְבַּל חֵלֶק בְּתוֹבָא, אִם בַּעַל
4 הַשְּׂדֵה כָּבַר לְקַח חֵלֶק וְלֹא נִשְׂאָר שֵׁם רַק חֵלֶק שֶׁל הָאִרִיס, אֵין
5 גְּבַאי הַמֶּלֶךְ יִכּוֹל לִיטוֹל מִמֶּנּוּ גַם אֵת חֵלֶק שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה,
6 דְּרִיבִירָתָהּ הוּא דְקָא מְפִיךְ - מִשּׁוּם שֶׁאִרִיס אֵין לוֹ חֵלֶק בְּגוֹף
7 הַשְּׂדֵה, אִלּא מִקְבַּל חֵלֶק מִהַתּוֹבָא תְּמוֹרַת עֲבוֹדָתוֹ בְּשִׁדָּה, וְבוּזָה
8 אֵין דִּין הַמְּלָכוֹת לְגַבּוּת מִמֶּנּוּ גַם אֵת חֵלֶק שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה, וְאִם
9 גְּבַה מִמֶּנּוּ זֶה גּוֹל.
10 וְאִמַּר רַבָּא, כִּרְ תַמָּא אִכְּר מִיַּעֲבָד - רִשְׁאֵי גְבַאי הַמִּיּוֹסִים שֶׁל
11 הַמֶּלֶךְ לְמַשְׁכֵּן בֵּן עִיר עֲבוּר בֵּן עִיר חֲבִירוֹ שֶׁלֹּא שִׁילַם אֵת מִיּוֹסֵי,
12 אֶף שֶׁהוּא עֲצוּמוֹ כָּבַר פֶּרַע אֵת חוֹבוֹתָיו, כִּכְךָ הוּא דִּין הַמְּלָכוֹת. וְהֵנִי
13 מִיָּלִי בְּמַסְ דְּבָרָא אִרְעָא - שֶׁל פִּירוֹת הַקִּרְקַע וְכְרָנָא - וּמַס הַמוֹטֵל
14 עַל כָּל רֹאשׁ וְרֹאשׁ דְּהָאֵי שְׂתָא - שֶׁל שְׁנָה זֶה, אִכְּל בְּמִיּוֹסִים דְּשְׂתָא
15 דְּחֵלִיף - שֶׁל שְׁנָה שְׁעַבְרָה, הוּאִיל וְאִפְּיִים מְלָבָא - כִּיוֵן שֶׁהַגְּבַאי פֶּרַע
16 לְמַדְּךָ בְּסוּף הַשְּׁנָה אֵת כָּל הַסֵּךְ הַמְּגִיעַ לְמַלְכוּת מְכַל אַנְשֵׁי
17 הַמּוֹדִיָּה, וּמַעֲתָה הַמַּס שְׁעַדִּיךְ לֹא שִׁילַמְתָּ שְׁלוֹ הוּא, חֵלִיף - עֲבַרְהָ
18 שְׁנָתָם וְאֵין בְּכוּחוֹ לְמַשְׁכֵּן עֲבוּרָם מֵאֶחָד עַל חֲבִירוֹ.

לוח תהלים

יום ראשון, ט' אדר א' < מפרק מט עד סוף פרק נד

יום שני, י' אדר א' < מפרק נה עד סוף פרק נט

יום שלישי, י"א אדר א' < מפרק ס עד סוף פרק סה

יום רביעי, י"ב אדר א' < מפרק סו עד סוף פרק סח

יום חמישי, י"ג אדר א' < מפרק סט עד סוף פרק עא

יום שישי, י"ד אדר א' < פרק כ. מפרק עב עד סוף פרק עז

שבת קודש, ט"ו אדר א' < פרק כ. מפרק עז עד סוף פרק עח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ט' אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 70, פרק כט אך עוד... עד עמ' לו, חומרות וגסות.

בדרך של מלחמה – על האדם להלחם עם היצר הרע שרוצה שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא במצב של טמטום וכבודת – אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו עם היצר הרע. וזאת היא עצה היעוצה בזהר הקדוש, דאמר רב

מתיבתא, בגין עין: –

שאמר ראש הישיבה בגין עדן, "אעא דלא סליק ביה נהורא – מבטשין ליה כו', – בול עץ שאין האש אוחות בו – מבטשים אותו, מכים בו ומפרידים אותו לחתיכות. כדי להדליק בול עץ שאין האש נאחות בו – אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא אפשר להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת – על-ידי שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם –

ממשיך ב"זוהר": גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא – מבטשין ליה כו'. – גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה – מבטשים אותו. אז – מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת "נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). פרוש "נהורא דנשמתא", – משמעות "נהורא דנשמתא" – אור הנשמה – (שאינו מאיר בגוף), שאור הנשמה והשכל אינו מאיר פל-פלך למשל על חמרות שבגוף. – שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט בחומרות הגוף ולזככה. ואילו בנידון דידן (בענינו) אין אור הנשמה והשכל משפיעים על החומרות. ואף שמבין ומתבונן בשכלו בנדלת ה' – כלומר: ב"התבוננות" לא חסר לו כלום, ובכל זאת, אינו נתפס ונדבק פמחו פל-פלך – הבנה זו אינה נתפסת ונדבכת כל-כך במוחו, שיוכל למשל על חמרות הלב, – וזאת, מחמת חמרות ונפשות. – של המוח והלב.

בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת בעבודת ה', והיא – טמטום הלב,

שלעתים קורה שלבו של אדם סתום ואינו בר-הרגשה, ולכן אין הוא מסוגל לקלוט את אור ה"שכל" הפועל להשפיע על הלב, שיגיע בתפלתו לאהבת ה' וליראת ה'.

אך עוד אחת צריך לשית עצות – לחפש נפשיות, ה'בינונים', – בנפשות אלה שהם במדרגת ה"בינוני" אשר לפעמים ועתים רפים יש להם טמטום הלב שנעשה – הלב, פאבן, ולא יכול

לפתח לבו בשום אופן לעבודה שכלב זו תפלה, – כפי שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא עבודה בתוך הלב ועם הלב; העבודה בתוך הלב – היינו: שמה שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו; ומגמתה של עבודה זו היא, להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות הלב לדברים גופניים – תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל לקלוט – יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. ונם לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר, לקדש עצמו במתן לו, מפני כבודת שכלבו. – כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים המותרים: לא לעשות את מה שהוא מתאוה לעשות, כמו: להימנע מלאכול – כשהוא רוצה לאכול, וכדומה. דבר זה בא

1. ספרי, רש"י דברים יא, יג. 2. חלק ג קסח, א. 3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומרות ונפשות, שזה מזיק לחומרות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי – מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן – אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומרות וגסות המוח. על דברים אלה – העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם בר"פ ע"ד המוח? – אולי התירוץ על הנ"ל בר"פ קאי

~ יום שני י' אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לו, והסיבה היא... עד עמ' לו, בשר אדם.

שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", שִׁנְפֵשׁ הַחַיּוּנִית הַמְּחִיָּה – את הַגּוּף, הַיָּא בְּתַקְפָּה כְּתוּלְדָתָה בְּלָבוּ, – של ה"בינוני", נִמְצָא הַיָּא הַיָּא – הנפש שמן הקליפה, הָאָדָם עֲצָמוֹ. – ב"בינוני". וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". וְעַל

נִפְשׁ הָאֱלֹהִית שָׁבוּ, נִאֲמַר: "נִשְׁמָה שְׁנַתָּה בִּי מְהוּרָה הַיָּא", "שְׁנַתָּה בִּי דִיקָא, – בִּי, דוּקָא, מִבְּלָל – סִימָן, שְׁהָאָדָם עֲצָמוֹ אֵינְנוּ הַנִּשְׁמָה הַמְּהוּרָה, – שְׁהָרִי, אִז לֹא הִיָּה אֹמֵר "שְׁנַתָּה בִּי". בשעה שהאדם אומר "שְׁנַתָּה בִּי", אֹמְרִים זֹאת נִפְשׁוֹ וְגוֹפוֹ, כִּי הַגּוּף כְּשֶׁלֶעֶצְמוֹ אֵינְנוּ אָדָם שִׁיכּוֹל לֹמַר. מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים הַיָּא

שְׁהָאָדָם עֲצָמוֹ הוּא הַנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית הַמְּחִיָּה אֵת הַגּוּף, וְהִיא אֹמֵרֶת עַל הַנִּפְשׁ הַאֱלֹקִית "שְׁנַתָּה בִּי". בְּרִאָם בְּצִדִיקִים, – בְּהֵם, אֵין הַנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית – הָאָדָם עֲצָמוֹ; שְׂבָהָם הוּא לְהַפְּךָ, שְׂנִשְׁמָה הַמְּהוּרָה" שְׁהִיא נִפְשׁ הָאֱלֹהִית – הוּא הָאָדָם, – שְׁכֵן, כֹּל חַיּוֹתָם בָּאָה מֵהַנִּפְשׁ הַאֱלֹקִית בְּלָבָד, גַּם הַגּוּף חַי מֵהַנִּפְשׁ הַאֱלֹקִית, וְגוֹפָם נִקְרָא "בְּשַׂר אָדָם", – טַפֵּל לְאָדָם עֲצָמוֹ.

וְהַסְפָּה – לִכְךָ, הִיא גִּסוֹת הַקְּלִיפָה, שְׁמִנְבִיָּה עֲצָמָה עַל אֹרֶךְ קְדוּשַׁת נִפְשׁ הָאֱלֹהִית, – הַנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית, שְׁהִיא נִפְשׁ שֶׁל קְלִיפָה, מִגְּבִיָּהָ אֵת עֲצָמָה בְּחֹמְרִיתוֹתָהּ, כַּגֵּד אֹרֶךְ הַקְּדוּשָׁה שֶׁל הַנִּפְשׁ הַאֱלֹקִית, וּמִסְתַּרֶת וּמְחַשְׁבָּה אֹרְחָה. – אֵת אֹרֶךְ הַקְּדוּשָׁה שֶׁל הַנִּפְשׁ הַאֱלֹקִית. כֶּשֶׁם שֶׁבְּמַשָּׁל, כְּשֶׁאֵין הָאֵשׁ נֹאחֶזֶת בְּבוֹל הָעֵץ, לֹא נִדְרַשׁ דוּקָא לְהוֹסִיף יוֹתֵר אֵשׁ, אִלָּא מִפְּרִידִים אֵת בּוֹל הָעֵץ לְחַתִּיכוֹת קִטְנוֹת, שְׁתֵּהִינָה מִסּוּגוֹלוֹת לְהִידְלֵק – כֵּךְ גַּם בְּנִמְשָׁל, לֹא נִדְרַשׁ הַתְּבוּנָה גְּדוּלָה וְעִמּוּקָה יוֹתֵר בְּגִדּוֹלַת ה', אִלָּא יֵשׁ לְשׁוֹר אֵת חֹמְרִיתוֹת הַקְּלִיפָה, כְּדֵי שְׁהָאָדָם יִהְיֶה רְאוּי לְקַלוֹט בְּתוֹכוֹ

ליקוטי אמרים

והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאם ככתוב ולב נשבר רוח נשברה היא הס"א שהיא היא האדם עצמו בבינונים שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם עצמו. ועל נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת בי מהורה היא שנתת בי דייקא מכלל שהאדם עצמו איננו הנשמה המהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה המהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא בשר אדם.

את אור הקדושה של הנפש האלקית. וְלִזְמַנָּה – וְלִכְנֵן, צְרִיךְ לְבַטְשָׁה וְלְהַשְׁפִּילָה לְעַפְרֵי, דְּהֵינּוּ לְקַבֵּעַ עֵתִים לְהַשְׁפִּיל עֲצָמוֹ, – לְעִשׂוֹת "חֲשֻׁבוֹנוֹת" שִׁישְׁפִּיעוּ עַל הַשְּׁפִלְתוֹ, לְהִיּוֹת "נְבוּזָה בְּעֵינָיו נִמְאָם" כְּכַתוּב, וְ"לֵב נִשְׁבַּר" – "רוּחַ נִשְׁבְּרָה", הִיא הַסְּטְרָא אַחְרָא, – עַל-יְדֵי הַשְּׁפִלָה נִשְׁבַּר רוח ה"סטרא אחרא", שְׁהִיא הִיא הָאָדָם עֲצָמוֹ בְּבִינּוּנִים, – הַנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁל הַקְּלִיפָה, הִיא הָאָדָם עֲצָמוֹ בָּאֵלָה

~ יום שלישי י"א אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לו, וכמאמר הלל הזקן... עד עמ' לו, האדם עצמו.

חֶסֶד עֲמוֹ כְּמָה שְׁמֵאֵכִילוֹ, – כְּמוֹ שְׁעוֹשִׂים חֶסֶד כְּשִׁנּוֹתֵינִים לְאִכּוֹל לְזוּלָתִי. בִּי הוּא עֲצָמוֹ אֵינּוּ רַק נִפְשׁ הָאֱלֹהִית לְבָד, בִּי הִיא לְבָדָה – הַנִּפְשׁ הַאֱלֹקִית, מְחִיָּה – אֵת גּוֹפּוֹ

ליקוטי אמרים

וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועניה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא גומל חסד עמו במה שמאכילו כי הוא עצמו אינו רק נפש האלהית לבד כי היא לבדה מחיה גופו ובשרו

וּכְמֵאֵמֶר הַלֵּל הַזְּקֵן לְתַלְמִידָיו, כְּשֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לְאִכּוֹל, הָיָה אֹמֵר שְׁהוּא הוֹלֵךְ לְגַמֵּל חֶסֶד עִם הָעֹלֹבָה וְעֵנִיָּה – הוּא גּוֹפּוֹ, בִּי – הַגּוּף, כְּמוֹ זֶר נִחְשָׁב אֲצֵלּוֹ, וְלִכְנֵן אָמַר שְׁהוּא גּוֹמֵל

בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עיין פ"ז). משא"כ כאן מפרש הזהר, ובוהר פשיטא דמדבר גם ברשעים (אף – שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדרו"ו). 4. תהלים טו, ד. 5. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. 6. ברכות השחר: ברכות ט, ב. 7. שמות ל, לב. 8. ויקרא רבה לד, ג.

וּבְשָׂרוֹ, שֶׁהָרַע שֶׁהָיָה בְּנַפְשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְּלֻבָּשֶׁת בְּדַמּוֹ
 וּבְשָׂרוֹ – נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב, וְנִכְלָל בְּקִדְשֵׁי
 נַפְשׁ הָאֱלֹהִית מִמֶּשֶׁ, בְּצַדִּיקִים. – וּמִמִּילָא,
 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא הָאָדָם עֲצוּמוֹ. –
 וְכַשָּׁאֲדָם שׁוֹבֵר אֶת עֲצוּמוֹ,
 הוּא שׁוֹבֵר בְּכַךְ אֶת הַ"סְטְרָא אַחְרָא".

ליקוטי אמרים

שהרע שהיה בנפש החיונית המלוכשת בדמו ובשרו
 נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש
 בצדיקים. אבל בנינוני מאחר שמהותה ועצמותה של
 נפש החיונית הבהמית שמש"א המלוכשת בדמו
 ובשרו לא נהפך לטוב הרי היא היא האדם עצמו

~ יום רביעי י"ב אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לו, וא"כ הוא... עד עמ' 72, ספי"ג.

גרוע מהם, וְכִמּוֹ שֶׁפְּתוּבֵי: "וְאֵנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְגוֹ"
 – וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא ממילא גרוע מתולעת,
 שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי שבראו אותה. על כל
 פנים, כל האמור מהווה חשבון נפש, להביא את ה"בינוני"

לשבירת עצמו. ברם, יש
 הרי זמנים בהם אין
 ל"בינוני" קשר לתאוות,
 כמו בשעת התפילה,
 כשהאבה להקב"ה היא
 בהתגלות בלבו, כפי
 שהוסבר בפרק י"ב – ועל
 כך אימר רבנו הזקן: [וְגַם
 בְּשִׁמְתִּיגְבַרְתָּ בּוֹ נַפְשׁוֹ
 הָאֱלֹהִית, לְעוֹרֵר
 הָאֵהָבָה לְה' בְּשַׁעַת
 הַתְּפִלָּה – אֵינָה פְּאֻמַּת
 לְאָמְתוֹ לְגַמְרֵי, מֵאַחַר
 שְׁחוֹלְפֶת וְעוֹבֵרֶת אַחַר

הַתְּפִלָּה, בְּנֹזֵךְ לְעֵיל סוֹף פֶּרֶק יג]. – "אמת" היא רק
 כשהיא נשארת לתמיד, ועל כך נאמר: "שפת אמת תכון
 לעד"¹⁰. ואילו, אם היא מתקיימת לזמן קצוב בלבד – אין זו
 האמת האמיתית לגמרי. אף שבאותו פרק הוסבר, שב"בינוני",
 מאחר שביכולתו לעורר בתוכו תמיד את האהבה לה' מחדש
 – גם זה נקרא "שפת אמת תכון לעד", הרי זו רק האמת
 לאמיתו "שלהם" (של הבינונים), אבל אין זו האמת האמיתית
 לגמרי. כשעל ה"בינוני" להגיע ל"לב נשבר", עליו לעשות את
 חשבון נפשו, שאכן אין זו האמת האמיתית לגמרי, מאחר
 שאהבתו לה' חולפת ועוברת אחרי התפילה.

להלן, עושה רבנו הזקן חשבוננו של ה"בינוני", כיצד יגיע ללב
 נשבר – מעוברת זו עצמה, שהאדם שבו הוא מ"סטרא
 אחרא": [וְאֵם בְּן – אם ה"אדם" שבו הוא מהנפש של "סטרא
 אחרא", הוּא רְחוֹק מֵה' בְּתַכְלִית הַרְחוֹק, שֶׁהָרִי בַח

ליקוטי אמרים

הוא רחוק מה' בתכלית הריחוק שהרי כח המתאוה
 שבנפשו הבהמית יכול ג"כ להתאוות לדבריו האסורים
 שהם נגד רצונו ית' אף שאינו מתאוה לעשותם בפועל
 ממש ח"ו רק שאינם מאוסים אצלו באמת כבצדיקים
 כמש"ל [פ' יב]. וזוהו הוא גרוע ומשוקן ומתועב יותר
 מבעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים כנ"ל וכמ"ש
 ואנכי תולעת ולא איש וגו' [וגם כשמתגברת בו נפשו
 האלהית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת
 לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה
 כנ"ל ספי"ג]

שגם יתאוה להם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פֶּרֶק יב]. –
 שה"בינוני" לאחרי תפלתו, כשהבת ה' אינה בהתגלות
 בלבו, יתכן שיתאוה לכל הדברים הגשמיים שבעולם הזה, גם
 בהיתר וגם באיסור. אלא, כפי שמוסבר שם, התאוה לדבר של
 איסור אינה גדולה כל כך שירצה לממשה בפועל, הוא נכשל
 רק בהרהורי עבירה. וְכֵן – בהתאוותו לדברים שהם נגד
 רצונו של הקב"ה, הוּא גְרוֹעַ וּמְשׁוֹקֵן וּמְתוֹעֵב יוֹתֵר
 מִבְּעַלֵי חַיִּים הַטְּמָאִים וְשִׁקְצִים וְרִמְשִׁים בְּנֹזֵךְ לְעֵיל, –
 בפרק כ"ד, שבעלי החיים הטמאים אינם עושים דבר שהוא
 נגד רצונו של הקב"ה, ואילו האדם שעושה דבר כזה, הוא

9. תהלים כב, ז. 10. משלי יב, יט.

~ יום חמישי י"ג אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 72, ובפרט כשיזכור... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

מסויים – נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות, כִּידוּעַ לַיּוֹדְעִים. – לכן, יתכן שהתשובה שעשה אי פעם, לא יהיה די בה למצב בו הוא נמצא כיום, והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר; וְלִבְנֵי

עֲכָשׁוּ בְשַׁעָה זֹה, שְׂרֹאָה בְעַצְמוֹ "דְּלֹא סְלִיק בֵּיהּ נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא", – שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, מְכַלְל – סימן, שְׁתִּיּוּם לֹא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ, וְעֲזוּתָיו מְבַדִּילִים, – בינו לבין אביו שבשמים, ואינם מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, אִז שְׂרֹצִים לְהַעֲלוֹתוֹ

לְתְּשׁוּבָה עֲלֵיָהּ יוֹתֵר, – לתשובה עליונה יותר, מְעַמְקָא דְלִבָּא יוֹתֵר. – מעומק עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים לקרב אותו ולהביאו לדרגה עליונה יותר של תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות והפרעות בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו לתשובה עליונה יותר. וְלִבְנֵי אִמֵר דְּוִד¹³: "וְחַטָּאתִי נִגְדִי תָמִיד"¹⁴.

וּבִפְרָט בְּשִׁזְכֹר מְמָאת נַפְשׁוֹ בְּחַטָּאת נְעוּרִים, וְהַפְגָּם שֶׁעָשָׂה בְּעֵלְיוֹנִים, – שם שורש נפשו, ואף שכיום אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו אצלו לפני שנעשה "בינוני" – אומר על כך רבנו הזקן: וְשָׁם – בעולמות

ליקוטי אמרים

ובפרט כשיזכור טומאת נפשו בחטאת נעורים והפגם שעשה בעליוני' ושם הוא למעלה מהזמן וכאלו פגם ונטמא היום ח"ו ממש ואף שכבר עשה תשובה נכונה הרי עיקר התשובה כלל והלב יש בו בחי' ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן והמקום כידוע ליודעים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכלל שהיום לא נתקבלה תשובתו ועונותיו מבדילים או שרוצים להעלותו לתשובה עילאה יותר מעומקא דלבא יותר ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד.

מה שנאמר¹²: "מעמקים קראתיך" – שבלב האדם ישנו עומק לפניו מן העומק, וְהַפְל – תלוי לפי מה שהוא אדם, – בשעה שאדם נמצא במדרגה עליונה יותר – נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר וטרטה עמוקה יותר בלבו, וְלִפְי הַזְמַן וְהַמְקוֹם, – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש ממנו תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם באותו זמן ובאותו מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין

העליונים, הוּא לְמַעְלָה מְהוּמָן, וְכֵאלוּ פָּגַם וְנִמְמָא הַיּוֹם חֶסֶד וְשָׁלוֹם מִמֶּשׁ. וְאִף שֶׁכָּבֵר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוּנָה, – על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, הֲרִי עֵקֶר תְּשׁוּבָה בְּלִבְךָ, – שהחרטה העמוקה כלל על העבירה – מסירה את הפגם, וְהַלֵּב יֵשׁ בּוֹ בְּחַיִּינֹת וּמְדַרְגּוֹת רְפוּת, – כפי הידוע¹¹ על

~ יום שישי י"ד אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 72, וגם מי שהוא נקי... עד עמ' 72, בדבור ומעשה.

שכיר, שהדבר אינו נוגע לו כל כך, דְּחִינּוּ לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹן עִם נַפְשׁוֹ, מְכַל הַמַּחֲשָׁבוֹת וְהַדְּבָרוֹת וְהַמַּעֲשִׂים שֶׁחֲלָפוּ וְעָבְרוּ מִיּוֹם הַיּוֹתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, אִם הָיוּ בְלִים מִצַּד הַקְּדוּשָׁה, אוֹ מִצַּד הַטְּמָאָה רַחֲמָנָא-לְאַלְלוּ, דְּחִינּוּ – צד הטומאה אין משמעו עבירות דוקא,

ליקוטי אמרים

וגם מי שהוא נקי מחטאות נעורים החמורים ישים אל לבו לקיים מאמר זה"ק להיות ממארי דחושבנא דהיינו לעשו' חשבון עם נפשו מכל המחשבות והדיבורים והמעשים שחלפו ועברו מיום היותו עד היום הזה אם היו כולם מצד הקדושה או מצד הטומאה ר"ל דהיינו כל המחשבות

וְגַם מִי שֶׁהוּא נָקִי מִחַטָּאת נְעוּרִים חֲמּוּרִים – הרי כדי להגיע ל"לב נשבר", יֵשִׁים אֵל לְבוֹ לְקוֹם מֵאִמֵר זֵהר תְּקַדְוֵשׁ¹⁵, לְהִיּוֹת מִ"מֵאִרֵי דְחֲשִׁבְנָא", – מבעלי החשבון, כמו שבעל עסק עורך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו ביותר; לא כמו

11. לקוטי תורה דברים מה, ד. 12. תהלים קל, א. 13. תהלים נא, ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה לכאורה זהו פלא – שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל – שאין לו יצה"ר רע ועון – מדר' צדיק, כדלעיל פ"א – וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו בשביל עלי' במדר' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו". 15. ראה זה"ג קצת, א.

שלא מן הקדושה, נעשה מרכבה ממאה בעת זו להיכלות הממאה, שמהן משפעות – ומקבלות חיות, כל מחשבות רעות, וכן בדבור ומעשה. – שבשעה שהוא מדבר או עושה מעשים של קדושה, הוא נעשה "מרכבה" ומקבל השפעה וחיות מהיכלות הקדושה.

כך גם להיפך, כשהוא מדבר או עושה מעשים של "סטרא אחרא", הוא נעשה "מרכבה" להיכלות הטומאה. כבר הוסבר בפרקים הקודמים¹⁶, שהמושג "מרכבה" משמעו, כמו מרכבה שנתונה כל כולה לרצונו

של הרוכב עליה, כך גם כשרוצים לומר על מישהו שהוא מסור כולו ובטל לקדושה – אומרים שהוא "מרכבה" לקדושה. וכך גם בצד ההפכי. על כל פנים, הרי גם כשאנו מוצא עבירות בעצמו, הוא בכל זאת יכול להגיע ל"לב נשבר", על-ידי שיעשה חשבון נפשו מכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, שבסיכומו ימצא שלא כולם היו מצד הקדושה. ואם הם לא היו מצד הקדושה – הרי שהם היו מצד ה"סטרא אחרא". הרי – שהוא היה אז "מרכבה" לטומאה ול"סטרא אחרא".

אלא כל המחשבות והדבורים והמעשים אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו, – שכן, גם אם אין הם ענינים של עבירה, עצם העובדה שאין מחשבות, דיבורים ומעשים אלה לשם ענינים של קדושה – הרי הם מצד הטומאה. שזהו פרוש לשון "ממרא אחרא",

בגזבר לעיל [בפרק ו].

– שמשמעות הביטוי "סטרא אחרא" היא – צד אחר, לא צד הקדושה: אם המחשבות שהוא חושב, הדיבורים שהוא מדבר והמעשים שהוא עושה, אין בהם ענין של קדושה – הרי הם צד

הטומאה והקליפה, (גם אם אינם עבירות ממש). ומודעת זאת, – וידוע הדבר, כי כל עת שהאדם מחשב – חושב, מחשבות קדושות – נעשה מרכבה בעת זו להיכלות הקדושה, שמהן משפעות מחשבות הללו. – כשאדם חושב מחשבות שיש להן זיקה לאהבת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל האהבה" שלמעלה; כשהוא חושב מחשבות שיש להן שייכות ליראת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל היראה" שלמעלה, וכך הלאה; וכן להפך – כשהוא חושב מחשבות

ליקוטי אמרים

והדיבורים והמעשים אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון ס"א כנ"ל [בפ"ו] ומודעת זאת כי כל עת שהאדם מחשב מחשבות קדושות נעשה מרכבה בעת זו להיכלות הקדושה שמהן מושפעות מחשבות הללו וכן להפך נעשה מרכבה ממאה בעת זו להיכלות הטומאה שמהן מושפעות כל מחשבות רעות וכן בדבור ומעשה.

~ שבת קודש ט"ו אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לו, עוד ישים אל לבו... עד עמ' לח, כמ"ש בוח"ק:

באים ומתדבקים בו, ומודעין ליה בחלמא מלין דעלמא וכו', – ומודעים לו בחלום דברי חולין וכדומה, וקמנין דתיבן ביה ואחזיאו ליה מלי שקר – ולפעמים הם צוחקים ממנו ומראים לו דברי שקר, וצערין ליה בחלמיה בוו', – ומצערים אותו בחלום,

וכפי שמסיים שם ב"וההר", אפשרי הדבר שגם יטמאו אותו רחמנא ליעלן, אלא שכאן הרי מדובר אודות "בינוני", שבו לא שייך דבר זה, כמו שפתיב בזהר ויקרא [דף בה עמוד א ועמוד ב], ענין שם

באריכות. – הרי שמחלומותיו הוא יכול ללמוד על מצבו האמיתי, ועל-ידי-זה – יבוא ל"לב נשבר" – אף שאין ביכלתו למצוא בעצמו עבירות חמורות – גם לא בעבר. ועליו להגיע

עוד ישים אל לבו, – כדי להגיע ל"לב נשבר", רב חלומותיו – שכן, יותר ממה שאדם יכול ללמוד על מצבו האמיתי מהזמן שהוא ער – הוא יכול ללמוד אותו מחלומותיו בשעת השינה, שהם הבל ורעות רוח¹⁷, – וכל כך למה?

משום שאין נפשו עולה למעלה, – בשעת השינה, וכמו שפתיב¹⁸:

"מי יעלה בחר ה', נקי כפים וגו'", – ואילו, מי שאינו נקי כפים וכו', אין נפשו עולה למעלה בשעת השינה. מי שנפשו עולה למעלה בשעת השינה – חלומותיו נעלים יותר;

מגלים לו והוא רואה ענינים שלמעלה, היינו עניני תורה וקדושה. ואילו חלומותיו הוא הם הבל ורעות רוח. ו"אנינו סטרין בישין אתין ומתדבקין ביה – ואותם צדדים רעים

ליקוטי אמרים

עוד ישים אל לבו רוב חלומותיו שהם הבל ורעות רוח משום שאין נפשו עולה למעלה וכמ"ש מי יעלה בחר ה' נקי כפים וגו' ואינו סטרין בישין אתין ומתדבקין ביה ומודעין ליה בחלמא מלין דעלמא וכו' ולומנין דתיבן ביה ואחזיאו ליה מלי שקר וצערין ליה בחלמיה כו' כמ"ש בזהר ויקרא [ד' כ"ה ע"א וע"ב] ע"ש באריכות. והנה כל מה

16. ראה לעיל פרק כג. 17. ראה לעיל פרק ו. 18. תהלים כד, גיד.

ל"לב נשבר", כדי לשבור את רוח ה"סטרא אחרא" שבו, המגביהה עצמה לעומת אור הקדושה של נפשו האלקית, ואינה נותנת לאור הנשמה להאיר בגופו.

וְהִנֵּה, כָּל מַה שֵּׁיאֲרִיךְ בְּעֵינָיו אֵלּוּ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ וְגַם

בְּעֵינָיו בְּסַפְרִים, –

הדנים בענינים הגורמים "לב נשבר", להיות לבו נשבר בקרבנו, ו"נכזה בעיניו נמאם" בפתוב, בתכלית המאום, ולמאם חיוו ממש – שחיוו נמאסים עליו בחשבו על מצבו הרוחני, הרי בזה ממאם ומבנה הספרא-אחרא

ומשפילה לעפר, ומורידה מגדלתה ונסות רוחה ונבחרתה, שמגביה את עצמה על אור קדשת נפש האלהית להחשיך אותה. – של הנפש האלקית. שכן כאמור, ב"בינוני", האדם שבו, הוא הנפש הבהמית שמן הקליפה; ועלידי שלבו נשבר בקרבו, נשברת

ה"סטרא אחרא". ברם, עד כאן דובר על השפלת ה"סטרא אחרא" באמצעות "חשבונות", עלידי שהוא ישבור את עצמו ויגיע ל"לב נשבר". להלן יוסבר אופן עבודה של השפלת ה"סטרא אחרא", עלידי שירעים על נפשו הבהמית ויצרו הרע, מבלי להיכנס לחשבונות על מעמדו ומצבו. וְגַם יִרְעִים עֲלֵיהָ – על ה"סטרא אחרא", בקול רעש ורעו להשפילה, כמאמר רבותינו ז"ל: "לעולם ירגזו אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר: רגזו וגו'", – ואל תחטאו. התינו לרגו על נפש הבהמית, שהיא יצרו הרע, בקול רעש ורעו במחשבתו, לומר לו: – ליצר הרע: אתה רע ורשע ומשקין ומתעב ומגול וכו', ככל השמות שקראו לו – ליצר הרע: חכמינו ז"ל, באמת – שהאמת היא אכן כך, כמו כל השמות שקראו חכמינו ז"ל ליצר הרע. כ"ק רבינו עומד על המלה "באמת" ושואל: "לפי" צ"ע מאי קמ"ל"? ואומר: "כנראה הפי' שהתיבות ככל... ז"ל הם מאמר המוסגר. לומר לו אתה הרע באמת ורשע באמת כו' [נדלא (כבשרשו)

הזונה בסוף הפרק – וזה מוכרח להצלחת הביטוש]. עד מתי תסתיר לפני²² אור איך-סוף ברוך-הוא, הממלא כל עלמין, – הממלא את כל העולמות, אין הוא מתכוון כאן לבחינת "ממלא כל עלמין", כמו במקומות אחרים, אלא – אור

ליקוטי אמרים

שיאריך בענינים אלו במחשבתו וגם בעיונו בספרים להיות לבו נשבר בקרבו ונכזה בעיניו נמאם ככתוב בתכלית המיאום ולמאם חיוו ממש הרי בזה ממאם ומכזה הס"א ומשפילה לעפר ומורידה מגדולתה וגסות רוחה וגבהותה שמגביה את עצמה על אור קדושת נפש האלהית להחשיך אורה. וגם ירעים עליה בקול רעש ורגזו להשפילה כמאמר רז"ל לעולם ירגזו אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו וגו' דהיינו לרגזו על נפש הבהמית שהיא יצרו הרע בקול רעש ורגזו במחשבתו לומר לו אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת עד מתי תסתיר לפני אור א"ס ב"ה הממלא כל עלמין היה היה ויהיה בשוה גם במקום זה שאני עליו כמו שהיה אור א"ס ב"ה לבדו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי כמ"ש אני ה' לא שניתי כי הוא למעלה מהזמן וכו' ואתה מנוול וכו' מכחיש האמת הנראה לעינים דכולא קמיה כלא ממש באמת בבחי' ראייה חושיית. והנה על ידי זה יועיל לנפשו האלהית להאיר עיניה באמת יחוד אור אין סוף בראייה חושיית ולא בחי' שמיעה והבנה לברכה כמ"ש במ"א שזהו שרש כל

איך-סוף הנמצא בכל העולמות, היה היה ויהיה בשוה, גם במקום זה שאני עליו, כמו שהיה אור איך-סוף ברוך-הוא לבדו קדם שנברא העולם, בלי שום שינוי, כמו שכתוב: "אני ה' לא שניתי", – שאין בו, כביכול, שום שינוי מלפני בריאת העולם ועד לאחרי בריאת העולם, כי הוא – אור איך-סוף, למעלה מהזמן וכו', – הרי שלא שייך בו שינוי הנובע מהזמן, מלפני הבריאה ללאחרי הבריאה, ואתה – היצר הרע, מגול וכו' מכחיש האמת הנראה לעינים, דכלא קמיה כלא ממש באמת, – שהכל לגבי הקב"ה –

כאפס ממש באמת, בבחינת ראייה חושיית. – דבר שיכולים לראות אותו במוחש, שבמחשבות האמורות, של רעש ורגזו על הנפש הבהמית והיצר הרע, יצליח להשפיל אותה מגבהותה כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, וייקלט בו אור הנשמה. והנה, עלידי-זה – שיגיע לשפלות ול"לב נשבר" – שבוה, ישבור את רוח ה"סטרא אחרא", יועיל לנפשו האלהית, להאיר עיניה באמת, – לראות, יחוד אור איך-סוף – ההתאחדות של אור איך-סוף שהוא יחיד ומיוחד, אחרי הבריאה כמו לפני הבריאה – תראה זאת הנפש האלקית, בראייה חושיית, – כאילו ראה זאת בעיניו ממש, ולא בחינת שמיעה והבנה לברכה, – כלומר: ענין האחדות, מה שאור איך-סוף יחיד ומיוחד, יהיה מקובל עליו באותה מדת אמת, כאילו ראה זאת ממש בעיניו, ולא מתוך הבנת שכלו בלבד, כמו שנתבאר במקום אחר, שזהו שרש כל העבודה. – שכן, ההבנה משפיעה על הרצון והתשוקה לאלקות בלבד, ואילו ההכרה באלקות בצורה של ראייה חושיית – משפיעה

19. ברכות ה, א. 20. תהלים ד, ה. 21. ראה קידושין ל, א. 22. לפני – לי' בחיריק, פ' בשבא, נ' בצירי – כך אמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע במאמר "שופטים ושטרס" בשנת תרצ"ט. 23. מלאכי ג, ו.

להתבטלות ולהתמסרות שהן למעלה מרצון ותשוקה. והטעם, – מדוע השפלות ושברון לב, מסייעים להסיר את טמטום הלב, ולהביא לידי כך שגייע לראיה חושית באלקות, לפי שְׂבָאֲמַת אֵין שׁוּם מְמֻשׁוֹת בְּלָל בְּסִטְרָא אַחְרָא, שְׁלֵכֵן

נְמֻשְׁלָה – ה"סטרא אחרא", לְחֻשָּׁה, שְׂאִין בּוּ שׁוּם מְמֻשׁוֹת בְּלָל, וּמְמִילָא נִדְחָה – החושך, מְפִנֵי הָאוֹר, – כשמכניסים אור במקום מסויים – נדחה החושך ממילא, מבלי להזדקק למלחמה, כי מציאות החושך אין בה ממשות כלל – ומשמכניסים את האור, נדחה החושך ממילא, וְכֵן – גם, הַסִּטְרָא אַחְרָא, אַף שֵׁישׁ בָּהּ חַיּוֹת הַרְבֵּה, לְחַיּוֹת בָּל עֲלִי־חַיִּים הַטְּמָאִים וְנִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם, וְגַם נִפְשׁ הַבְּהֵמִית שְׂבִירָאֵל בְּנוֹכַר לְעִילָא – שכל הדברים מקבלים חיותם מה"סטרא אחרא" – הרי, אף שיש ל"סטרא אחרא" הרבה חיות להחיות את כל הדברים, מְבַלְמִקוֹם, הָרִי בָל חַיּוֹתָהּ אֵינָה מְצַד עֲצָמָה חֲסִי־וְשָׁלוֹם,

אַלָּא מְצַד הַקְּדוּשָׁה – שכן, קדושה מחיה את הכל, וגם ה"סטרא אחרא" מקבלת חיותה מן הקדושה, בְּנוֹכַר לְעִילָא²⁵, וְלִכֵּן הִיא – ה"סטרא אחרא", בְּטִלָּה לְגַמְרֵי מְפִנֵי הַקְּדוּשָׁה, בְּכַטּוּל הַחֻשָּׁה מְפִנֵי הָאוֹר הַנְּשָׁמִי. – שכן, מאחר שכל חיותה נובעת מן הקדושה, היא ממילא בטלה לקדושה, ואין בה שום ממשות כלל. רק שְׁלַגְבֵי קְדוּשַׁת נִפְשׁ הָאֱלֹהִית שְׂבָאֲדָם, נִתֵּן לָהּ הַקְּדוּשָׁה בְּרִוְדָהּ הַיְשׁוּת וְיִבְלַת לְהַנְבִּיחַ עֲצָמָה בְּנִדְחָה, – כנגד קדושת הנפש האלקית, וזאת – בְּרִי שְׂהָאֲדָם יִתְעוֹרֵר לְהַתְנַבֵּר עֲלֶיהָ, – על ה"סטרא אחרא", לְחַשְׁפִּילָה עַל־יְדֵי שְׁפִלוֹת וְנִמְכִּית רוּחוֹ, וְ"נִבְזָה בְּעֵינָיו נְמָאָם". – שעל־ידי כך הוא משפיל וממאס את ה"סטרא אחרא". וּבְאֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא – על־ידי

ליקוטי אמרים

העבודה והטעם לפי שבאמת אין שום ממשות כלל בס"א שלכן נמשלה לחשך שאין בו שום ממשות כלל וממילא נדחה מפני האור וכך הס"א אף שיש בה חיות הרבה להחיות כל בעלי חיים הטמאים ונפשות אומות עכו"ם וגם נפש הבהמית שבישראל כנ"ל מ"מ הרי כל חיותה אינה מצד עצמה ח"ו אלא מצד הקדושה כנ"ל ולכן היא בטלה לגמרי מפני הקדושה כביטול החשך מפני האור הגשמי רק שלגבי קדושת נפש האלהית שבאדם נתן לה הקב"ה רשות ויכולת להגביה עצמה כנגדה כדי שהאדם יתעורר להתגבר עליה להשפילה ע"י שפלות ונמיכת רוחו ונבזה בעיניו נמאס ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא לקיים מ"ש משם אורידך נאם ה' דהיינו שמסירה מממשלתה ויכולתה ומסלק ממנה הכח ורשות שנתן לה להגביה עצמה נגד אור קדושת נפש האלהית ואזי ממילא בטילה ונרחית כביטול החשך מפני אור הגשמי. וכמו שמצינו דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים שמתחלה אמרו כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו כו' שלא האמינו ביכולת ה' ואח"כ חזרו ואמרו הננו ועלינו וגו' ומאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת ה' הרי לא הראה להם משרע"ה שום אות ומופת על זה בנתיים רק שאמ' להם איך שקצף ה' עליהם ונשבטע שלא להביאם אל הארץ ומה הועיל זה להם אם לא היו מאמינים ביכולת ה' ח"ו לכבוש ל"א מלכ"ו ומפני זה לא רצו כלל

ההתעוררות למטה, שהאדם מתעורר להשפיל את ה"סטרא אחרא", אֲתַעְרוּתָא דְלְעִילָא, – מתהווה התעוררות גם למעלה להוריד ולהשפיל את ה"סטרא אחרא", לְקַבֵּם מִה שְׂנַאֲמָר²⁶: "מִשָּׁם אֲוִירֵךְ, נָאָם ה'", – את ה"סטרא אחרא" המנסה להגביה את עצמה ולהסתיר על אלקות וקדושה; דְחִינוּ שְׂמִסְרִיהָ מִמְּמֻשְׁלָתָה וְיִבְלַתָּה, וּמְסַלֵּק מִמֶּנָּה הַבַּח וְרִשׁוּת שְׁנַתֵּן לָהּ לְהַנְבִּיחַ עֲצָמָה נִגַּד אֹר קְדוּשַׁת נִפְשׁ הָאֱלֹהִית, וְאִזִּי – כשנוטלים מה"סטרא אחרא" את הכוח ואת הרשות להתנגד לקדושה, מְמִילָא – היא, בְּטִלָּה וְנִדְחִית בְּכַטּוּל הַחֻשָּׁה – ממילא, מְפִנֵי אֹר הַנְּשָׁמִי. – הרי, שעל־ידי שהוא משפיל את עצמו ושוכר את לבו – ניטל ממילא הכוח מה"סטרא אחרא" להסתיר ולהפריע

לנפש האלקית בעבודתה את ה'. וְכַמּוֹ שְׂמַצִּינוּ דְבַר זֶה מְפָרֵשׁ בְּתוֹרָה גְבִי מְרַגְלִים, שְׂמַתְחֵלָה אָמְרוּ: "כִּי חֲזַק הוּא מִמֶּנּוּ"²⁷ – "אל תקרי מִמֶּנּוּ כו'", – חכמינו

ז"ל אומרים²⁸, שהמרגלים התכוונו לא רק "ממנו" – מאתנו, אלא "ממנו" – כגוף שלישי, מהקב"ה כביכול, שְׁלָא הָאֲמִינוּ בְּיִבְלַת ה', – להכניסם לארץ ישראל, וְאַחֲרֵי־כֵן חֲזְרוּ וְאָמְרוּ: "הֲנֵנוּ וְעַלְיָנוּ וְגו'"²⁹; – לארץ ישראל, כמו שאמר הקב"ה – וּמֵאֵין חֲזָרָה וּבָאָה לָהֶם הָאֲמוּנָה בְּיִבְלַת ה' – לומר שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף שבתחילה לא האמינו שזה בר ביצוע, הָרִי לֹא הָרָאָה לָהֶם מִשָּׁה רַבְּנּוּ עֲלִי־יְהִשְׁלוֹם שׁוּם אוֹת וּמוֹפֵת עַל זֶה בִּינְתַיִם, – שיביאו אותם לאמונה ביכולת ה', רַק שְׂאָמְרוּ לָהֶם³⁰ אֵיךְ שְׂקִצְפָה ה' עֲלֵיהֶם וְנִשְׁבַּע שְׁלָא לְהַבִּיאֵם אֶל הָאֲרֶץ; וְמָה הוּעִיל זֶה לָהֶם, אִם לֹא הָיוּ מֵאֲמִינִים בְּיִבְלַת ה' חֲסִי־וְשָׁלוֹם לְכַבֵּשׁ ל"א מְלָכִים³¹, – שמשלו אז בארץ ישראל, וּמְפִנֵי זֶה לֹא

24. פרק ו – ז. 25. פרק ו ופרק כב. 26. עובדי' א, ד. 27. במדבר יג, לא. 28. סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. 29. במדבר יד, מ. 30. שם פסוק לא. 31. מפורטים ביהושע יב.

שלמדנו בפרק כ"ב, שהקליפות הרוחניות, שאינן מלוכשות בגוף, אינן כופרות בהקב"ה, רק שנתן לה – ל"סטרא אחרא", רשות לכלכל האדם בדבריו שקר ומרמה, – כדי להרבות שקרו, – ועל-ידי שהאדם לא יתן לכלבל את דעתו ולהוליכו שולל – יקבל

יותר שכו, כפיתויי הוונה לכן המלה, בשקר ומרמה ברשות המלה, כמו שפיתוי בזהר הקדוש³²: – משל למלך השוכר זונה שתנסה לפתות את בנו ולהטותו מהדרך הישרה, אבל כוונתו של המלך בכך, היא: כדי לגלות את חכמתו של בן המלך, שאינו נותן להוליכו שולל. הוונה עצמה גם כן אינה רוצה באמת, שכן המלך ישמע לדבריה, כי היא הרי רוצה למלא את רצון המלך. כך גם במשל: ה"סטרא אחרא" עצמה אינה רוצה שהאדם

ישמע בקולה ויעשה את ה"רע". אין זה, אלא שזה התפקיד שהוטל עליה, לנסות לפתות את האדם, כדי שיקבל יותר שכו כשלא ישמע בקולה. אלא שדבר זה הוא בדרגת ה"סטרא אחרא" המשמשת כ"שורש" לנפש הבהמית וליצר הרע – היא, אין בה שום ספיקות באמונה ואיננה רוצה שהאדם ייכשל על-ידיה. ואילו כשהנפש הבהמית והיצר הרע נמצאים בגוף – הרי זה "רע" אמיתי, שכוונתו היא להטות את האדם מן הדרך הישרה. במשל הרי זה, כשהזונה אותה שכו המלך, ממנה במקומה זונה שניה לתפקיד זה, והשניה ממנה זונה שלישית, וכך הלאה, עד שהאחרונה מאבדת לחלוטין את כוונת המלך האמיתית, והיא מתכוונת באמת להכשיל ולפתות את בן המלך. על-כל-פנים, כל הספיקות באמונה אינם נובעים מהיהודי עצמו, ובני ישראל מצד נשמתם – הם כולם מאמינים בני מאמינים. בקשר לאמור בפרקנו זה, שה"אדם" בצדיקים הוא הנפש האלקית, וכל חיותם, גם של גופם, היא מהנפש האלקית – מעניין להוסיף, שמהתענוג הרוחני באלקות אפשר שתתוסף שמנונית בגוף האדם. מובא על כך³⁵ שמעניית "אמן יאה שמי רבא" נהיה גופו של הצדיק רבי נחום מצ'רנובל – שמן. ענייה זו הסבה לו כל-כך הרבה תענוג וחיות, שגופו הגשמי נהיה שמן מכך.

רצו כלל לבנם לארץ? אלא ודאי, מפני שישראל עצמן הם "מאמינים בני מאמינים", – הם עצמם מאמינים תמיד בהקב"ה, בהיותם בנים לאבות מאמינים; וגם באותה שעה שאמרו "כי חזק הוא ממנו" – האמינו – מצד נשמותיהם –

בהקב"ה וביכלתו להביאם לארץ ישראל, רק שהסטרא-אחרא – שמן הנפש הבהמית, המלכשת בגופם הנפיה עצמה על אור קדשת נפשם האלהית בגופות רוחה ונבחותה, החצפה בלי טעם ודעת, – שהביא אותם לומר "כי חזק הוא ממנו". וכן מיד שקצף ה' עליהם, והרעים בקול רעש ורגז: – באמרו³³: "עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו'", "במדבר היה יפלו פגריכם וגו'", "אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה

הרעה הזאת וגו'", – שכל אלה, הרי הם דברים קשים וחמורים, ובששמעו דברים קשים אלו נבנע ונשבר לבם בקרבם³³, בדכתיב: "ויתאבלו העם מאד", וממילא נפלא הסטרא-אחרא מממשלתה ונבחותה ונסות רוחה, וישראל עצמן – מצד נשמתם, הם – הרי, מאמינים. – הם האמינו לכתחילה ביכולת ה', ולכן אמרו שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף שביתיים לא אירעו שום אות ומופת שישיעו עליהם להאמין בכך; היה נדרש רק להוריד ולהשפיל את ה"סטרא אחרא" – ואמנותם נתגלתה, וכך הדבר בכל אדם: כשאור הנשמה אינו מאיר בגופו – הרי זה מפני גבהותה וגאוותה של ה"סטרא אחרא", המגביהה עצמה כנגד הנפש האלקית. ועל-ידי שהוא שוכר את לבו – הוא שוכר את ה"סטרא אחרא", ואור הנשמה מאיר בו. ומה יכול ללמד כל אדם שנפולים לו במחשבתו ספקות על אמונה, כי הם דברי רוח הסטרא-אחרא לבדה, – ה"סטרא אחרא" היא זו שמעוררת בו מחשבות של ספיקות באמונה, המנפיה את עצמה על נפשו, – האלקית, אבל ישראל עצמן – מצד נשמתם, הם "מאמינים בו". – בני מאמינים, ואין בהם שום ספיקות באמונה. וגם הסטרא-אחרא עצמה – שורש הנפש הבהמית, אין לה ספקות כלל באמונה, – כפי

32. במדבר יד, פסוקים כז, כט, לה. 33. שם פסוק לט. 34. ח"ב קסג, א. ראה גם לעיל סוף פרק ט. 35. היום יום, טו תמוז.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	ט אדר א	יום ראשון	יום ראשון
--------	---------	-----------	-----------

שיעורים. חומש: תצוה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.
תניא: פרק כט. אך . . . לו וגסותן.

אז מען געהט אין גאס און מען טראכט משניות תניא, און מ'זיצט אין קראם (סטאָר) מיט א חומש, א תהלים, איז איצט איז דאָס טייערער, ווי אין דער צייט, ווען אין גאס (סטריט) איז געווען ליכטיג באור תורה. מ'טאָר ניט געהן אין גאס אליבא רקניא, מען דארף האָבען תורה, מיט וואָס צו געהן אין גאס.

— תרגום —

כְּשֶׁהוֹלְכִים בְּרֵחוֹב וְחוֹשְׁבִים מִשְׁנֵי־תַנְיָא, וְיוֹשְׁבִים בְּחֲנוֹת עִם חֲמֹשׁ, תְּהִלִּים הָרִי עֲתָה זֶה יִקָּר יוֹתֵר מִכִּפֵּי שְׁהִיָּה בְּזִמְנֵי שְׁהֵרְחוֹב הָיָה מוֹאָר בְּאוֹר תוֹרָה. אָסוּר לְהִלָּךְ בְּרֵחוֹב "עַל לֵב רִיקָן". יֵשׁ לְהִצְטִיד בְּתוֹרָה, עֲמָה יִתְהַלְכוּ בְּרֵחוֹב.

ה'תש"ג	י אדר א	יום שני	יום שני
--------	---------	---------	---------

שיעורים. חומש: תצוה, שני עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תניא: והסיבה . . . לו בשר אדם.

בְּבִרְכַת הַמּוֹזֵן קָדָם מֵיָמִים אַחֲרוֹנִים אוֹמְרִים עַל נְהוּרוֹת בָּבֶל, לְמַנְצַח בְּנִינּוֹת, אֲבָרְכָה, זֶה חֵלֶק. בְּיָוֶם שְׂאִין אוֹמְרִים בּוֹ תַחֲנוּן: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב, לְבְנֵי קִרְתָּ, אֲבָרְכָה, זֶה חֵלֶק. אַחַר מֵיָמִים אַחֲרוֹנִים וַיִּדְבַּר אֵלַי.

ה'תש"ג	יא אדר א	יום שלישי	יום שלישי
--------	----------	-----------	-----------

שיעורים. חומש: תצוה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: וכמאמר הלל . . . לו האדם עצמו.

יְדוּעַ וּמְקַבֵּל בְּעֵינָיו הַכּוֹנֵנוֹת שְׁבַת־פִּלְאָה, אֲשֶׁר אֵלוֹ שְׂאִין דַּעְתָּם יָפָה לְכוּן, מִפְּנֵי הַעֲדָר הַיְדִיעָה אוֹ מִפְּנֵי שְׂאִין בְּכַחַם לְזִכֹּר כּוֹנֵנוֹת הַפְּרֻטִּיּוֹת בְּעַת הַתְּפִלָּה, מִסְּפִיק שְׂיִכּוֹנוֹ כּוֹנֵה כְּלִית: לְהִיּוֹת תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת לְפָנָיו יִתְפָּרַךְ עִם כָּל הַכּוֹנֵנוֹת הַמְּבָאֵרוֹת בְּסַפְרֵי קְבֵלָה.

ה'תש"ג	יב אדר א	יום רביעי שיעורים. חומש: תצוה, רביעי עם פירש"י. תהלים: סרסח. תניא: וא"כ הוא . . . 72 ספי"ג.	יום רביעי
<p>כתיב: "מתן אדם ירחיב לו, ולפני גדולים ינחנו". יש לך אנשים שהם גדולי השם בחכמתם או בעשרם, אבל באתן אדם כשהאדם נותן את האדם שלו באיזה התעסקות בהחזקת הדת, הנה לא זו בלבד כי ירחיב לו, אלא עוד זאת כי לפני גדולים ינחנו.</p>			

ה'תש"ג	יג אדר א	יום חמישי שיעורים. חומש: תצוה, חמישי עם פירש"י. תהלים: סט"א. תניא: ובפרט . . . 72 נגדי תמיד. במנחה אין אומרים תחנון.	יום חמישי
<p>אאמו"ר אמר: בא מיר איז ברור, אז א חסידישער איד זיצט אין בית המדרש, און לערענט אדער חזר'ט א חסידות ברבים, איז א שמחה בא די זיידעס, און זייער שמחה איז מספיק פאר איהם, קינדער און קינד'ס קינדער רוב טוב בגשמיות וברוחניות.</p>			
<p style="text-align: center;">— תרגום —</p> <p>אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: ברור לי, שכאשר יהודי חסידי יושב בבית המדרש, ולומד או חוזר חסידות ברבים, הרי זו שמחה אצל זקני, ושמחתם מספקת עבורו, לבניו ובני בניו – רב טוב בגשמיות וברוחניות.</p>			

ה'תש"ג	יד אדר א, פורים קטן	יום ששי אין אומרים תחנון. שיעורים. חומש: תצוה, ששי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: וגם מי . . . לז ומעשה.	יום ששי
<p>אאמו"ר סיפר לאאמו"ר: די מאמרים וואס זיינען געדרוקט אין לקוטי תורה, האט דער טאטע (הצ"צ) אויסגעקליבען פון צוויי טויזענט מאמרים.</p>			
<p style="text-align: center;">— תרגום —</p> <p>אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] ספר לאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: המאמרים שנדפסו ב"לקוטי תורה", אבא (ה"צמח צדק") בָּרַם מתוך אלפים מאמרים.</p>			

אין אומרים אב הרהמים וצדקתך.

שיעורים. חומש: תצוה, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עזיעה.

תניא: עוד ישים . . . כמ"ש בזה"ק.

רושמים על הלחם קדם ברבת המוציא, אבל נזהרים שלא לחתך. גם בקדוש על הפת אומרים סברי מרגן.

אויף לעתיד לבוא שטעהט: אבן מקיר תזעק וכפיש מעץ יעננה. איצטער שווייגט דער דומם, מ'טרעט אויף איהם און ער שווייגט. אבער עס וועט קומען א צייט אין דעם גילוי פון לעתיד, וואָס דער דומם וועט אָנהויבען ריידען, דערציילען, און ער וועט מאַנען, אויב מען האָט גייענדיג ניט געטראַכט אָדער גערעדט דברי תורה, פאר וואָס האָט מען אויף איהם געטראָטען.

די ערד וואָס מען טרעט אויף איהר, ווארט טויזענטער יאָהרען, פון ששת ימי בראשית, און עס טרעטען אויף איהר דערווייל כמה ברואים בעלי חיים כו', ביז עס וועט דאָרט טרעטען א איד, צוויי אידען, און וועלען ריידען א דבר תורה. ובאם לאו – זאָגט זי: דו ביזט דאָך אויך ווי א בהמה.

תרגום

אודות "לעתיד לבא" כתוב: "אבן מקיר תזעק וכפיש מעץ יעננה". פֿעֿת מחריש הדומם. דורכים עליו – והוא שותק. אך יבא זמן בגלוי שלעתיד, שהדומם יתחיל לדבר, לספר, ויתבע: אם תוך כדי הליכה לא הרהרו או שוחחו בדברי תורה, מדוע דרכו עליו?!

האדמה עליה דורכים, ממתנה אלפי שנים, מאז ששת ימי בראשית, ובינתיים דורכים עליה כמה ברואים, בעלי חיים כו' עד שיצמד שם יהודי, שני יהודים, ישוחחו בדברי תורה. ובאם לאו – אומרת היא: אתה הרי גם כמו בהמה!

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום ראשון עמ' 1

1 לרשותו אין דינו כשומר עליה, ופטור אף בפשיעה, או דלמא, כיון
2 דהדרה – שחזרה לרשותו, הדרה – חזרה גם לשמירתו, וחייב
3 בפשיעה. תיקו – רבה זוטי נשאר בספק בדין זה:

משנה

4 המשנה מוסיפה לעסוק בדיני הכחשת פקדון בשבועת שקר: אדם
5 שנתן פקדון לחבירו, ולאחר זמן שאלו היכן פקדוני, אמר לו
6 השומר, אכרי. אמר לו המפקיד, משביעך אני שאבד, ואמר אמין,
7 שזו קבלת השבועה, והעדים מעידים אותו [-על השומר] שאכלו
8 בעצמו, משלם השומר קרן – דמי הפקדון. [הודה השומר מעצמו,
9 משלם קרן, ומוסיף חומש משווי הפקדון, וחייב להביא קרבן אשם,
10 שנאמר (במדבר ה ז) לגבי חיוב חומש ואשם 'והתנדו את חטאתם',
11 והיינו שרק אם התוודה מעצמו יש חיובים אלו, ולא כשחייבוהו
12 עדים]. דין נוסף: אמר המפקיד לשומר היכן פקדוני, אמר לו נגנב,
13 אמר המפקיד, משביעך אני שנגנב, ואמר אמין, והעדים מעידים אותו
14 שנגנבו השומר עצמו, משלם השומר תשלומי כפל, כדון גנב. אם
15 הודה מעצמו שנגנב משלם קרן, חומש ואשם.
16 מביאה המשנה את דינו של הן שכפר בממון אביו, ומת האב:

17 הגזול את אביו, ונשבע לו – הכן לאב שלא גזלו, ומת האב, והוודה
18 הכן שגזלו, הרי זה משלם קרן וחומש ואשם, וכיון שמת האב שהוא
19 הנגזל, נותן את הקרן והחומש לנגיו של אביו, שהם אחיו, או אם
20 לא היו לאביו בנים מלבדו, משלם לאחיו של אביו, אך הוא עצמו
21 אינו יורש מאביו תשלומים אלו, כיון שהתחייב בהשבתם ועליו
22 להוציאם מתחת ידו. ואם אינו רוצה לתת את הממון ליורשים
23 האחרים, או שאין לו ממון מספיק, יש עצה לדבר, שיהיה לזה ממון
24 מאנשים אחרים בשיעור הקרן והחומש שעליו להשיב, ומשיב את
25 הממון שלהם לאחיו ומקיים בכך מצות השבה, ובעלי החוב שהלוו
26 לו ממון זה, באין ונפרעים (-גובים) מהאחים את החלק שראוי
27 הגולן ליטול בקרן והחומש, כאחד מהיורשים. וכגון, אם היו לו
28 שני אחים, משיב להם את כל הקרן והחומש, ובעלי החוב נוטלים
29 מהם שלישי, שהוא החלק הראוי לו באתו ממון, ואת שאר החוב
30 יגבו ממנו.
31 מביאה המשנה דין דומה לענין מודר הנאה: האומר לנגו, קנים אי
32 אתה נהנה משלי – כל מה שתהנה ממני אסור עליך כקרן, אם מת
33 האב ורשניו הן, כיון שהנדר אוסרו רק בחיי האב ולא אחר שמת.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ט' אדר-א' ~

דיינים או שלוחים

שליחותם.

אך מדברי הטור מוכח שלא פירש כן בשיטת הרמב"ם, שכן לא הביא דין זה בהקשר לפריעת חוב מלוקח שקנה קרקע משועבדת אלא לגבי גבייה מהלווה עצמו, והרי לפי ה'מגיד משנה' במקרה כזה אין בית-דין פועלים כשלוחים ואין טעותם חזרת בפחות מששית!

ולדעת הטור בהכרח לומר שהחילוק הוא בין יתומים לשאר כל אדם ולא בין החייב בעצמו לאדם אחר. וטעם החילוק: כאשר גובים מגדול, בין אם הוא הלווה בעצמו ובין אם הוא הלוקח, הרי עליו לתת את הקרקע שמחזיק בה לבעליה, וכאשר אינו עושה כן בעצמו, עושים זאת בית דין כשלוחים שלו (אף שלא מרצונו) ולכן דינם כשליח ואם טעו אפילו בכל שהוא שליחותם בטלה. אך יתומים הם קטנים ואין עליהם חיוב לקיים את הדין, ואם-כן הדיינים אינם שלוחים שלהם אלא פועלים מכוח עצמם ואין הדין בטל כאשר טעו בשיעור מועט.

(אבן הרזק)

הלכות מלוה ולוה פרק כב, הלכה טו: בית דין ששמו לַמִּזְרָה בְּנֶכְסֵי לֹקְחָהּ, וְטָעוּ בְּכָל שְׂהוּא – מִכֶּרֶן בְּטָל; שְׁהָרִי הֵן בְּשָׂלִים לַמִּזְרָה וְלֹלֹקְחָהּ, וְיֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת לְתַקֵּן אֲבָל לֹא לְעוֹת, בְּשָׂלִים.

לעיל (פרק י"ב ה"א) כתב הרמב"ם שבית דין הגובים חוב מנכסי יתומים וטעו בשומת ערך החפץ, אם טעו בפחות מששית המכר קיים, ורק ביותר מכך מכרן בטל. ואילו כאן כתב הרמב"ם שאפילו בטעות בכל שחזר המכר בטל. וצריך ביאור, מהו טעם להבדל בין שתי ההלכות?

ומבאר ה'מגיד משנה':

שם מדובר ביתומים שעליהם לשלם את חוב אביהם, וכאשר אינם עושים כן ובית דין נזקקים לגבות מנכסיהם אין הדיינים נחשבים כשלוחיהם אלא הם פועלים להוציא את הדין לפועל. ואילו כאן מדובר בגבייה מלוקח שקנה את הקרקע המשועבדת, שהאחריות לפריעת החוב לא מוטלת עליו שהרי אין זה חוב שלו והדיינים פועלים בתור שלוחים של שני הצדדים, ולכן אם טעו אפילו בכל שהוא בטלה

~ יום שני י' אדר-א' ~

שטרות שנעשו בערכאות של גויים

ומדוע שטרי קנין שנעשו בערכאות פסולים, הרי 'דינא דמלכותא – דינא' (הל' גזילה ואבידה פ"ה ה"א)? ומבאר ה'מגיד משנה': 'דינא דמלכותא דינא' נאמר רק בדברים שהם בנוגע ל'מלכות' (מיסים או חוקים לטובת המלך), אבל בדברים שבין אדם לחברו לא נאמרה הלכה זו.

ושטרי ראייה הכשרים אף שעדים גויים חתומים בהם, יש להם תוקף רק אם הם 'עשויין בערכאות', היינו שהשופט אישר וקיים את חתימת העדים על מה שכתבו בשטר (שבפניהם ניתן הכסף). ודומה לקיום שטרות בבית דין של ישראל שעדים כותבים וחותרמים ובית דין מקיימים (סמ"ע ח"מ סי' סח סק"ה).

ובנוסף לכך "צריכין עדי ישראל שיעידו על אלו הגויים שהן עדי השטר, ועל זה השופט שלהן שקיים עדותן" שהם כולם בחזקת כשרות ו'שאינן ידועין בקבלת שוחד'. והטעם לכך מבאר הסמ"ע (סו), כי יש לחשוש שמא זייף בעל השטר חתימתם של גויים נאמנים בלא ידיעתם, והשופט קיבל שוחד כדי לקיים את חתימתם.

הלכות מלוה ולוה פרק כז, הלכה א: כָּל הַשְּׂטָרוֹת שְׁחֻתְמֵיהֶם גּוֹיִם – הָרִי אֵלוּ פְּסוּלִין, חוּץ מִשְּׂטָרֵי מִקַּח וּמִמְכָּר וְשְׂטָרֵי חוֹב... וְהוּא שִׁיחֵיו עֲשׂוּיִין בְּעֶרְכָּאוֹת שְׁלָהֶם... וְכֵן צָרִיכִין עֲדֵי יִשְׂרָאֵל שְׁיַעֲדוּ עַל אֵלוּ הַגּוֹיִם שֶׁהֵן עֲדֵי שְׂטָר, וְעַל זֶה הַשּׁוֹפֵט שְׁלָחַן שְׁקֵנָם עֲדוּתָן, שְׂאִינָן יְדוּעִין בְּקַבּוּל שְׁחָד... וְכֵן שְׂטָרֵי הוֹדָאוֹת וּמִתְנּוֹת וּפְשָׁרוֹת וּמְחִילוֹת, שֶׁהֵם בְּעָרִים שְׁלָהֶם – אֵף עַל פִּי שִׁישׁ בָּהֶם כָּל הַדְּבָרִים שְׂמַנִּינוּ, הָרִי הֵם פְּתָרֵשׁ.

יש שני סוגים של שטרות: א. שטרי ראייה – במקח וממכר הקנין נעשה בדרך כלל באחד מדרכי הקניינים והשטר משמש לראיה בלבד על הקנין. ב. שטרי קנין – כאשר מכר או מתנה נקנים במסירת השטר (כו נכתב הפעולה שנעשת) מהנותן למקבל. ופסק כאן הרמב"ם, כמבואר בגמרא (גיטין י, בלשון השני). ששטרות שעדים גויים חתומים בהם ונעשו בפני ערכאות של גויים – אם הם שטרי קנין, כמו גיטי נשים או שטרי מתנות, הרי הם פסולים, אבל אם הם שטרי ראייה כמו 'שטרי מקח וממכר', הרי הם כשרים (מגיד משנה).

~ יום שלישי י"א אדר-א' ~

שני סוגי 'גלגול'

השאר, וכן מתחזקות בכך יתר טענותיו אף שמצד עצמן אין בהן לחייב שבועה.

מה שאין-כן כאשר הטענה הראשונה היא טענת ספק, אין בכוחה לחזק את יתר הטענות שהרי אף היא עצמה אינה טענה חשובה, ודין 'גלגול' כאן הוא לא מצד הטענה אלא כיון שלמעשה התחייב שבועה, משביעים אותו באותה הזדמנות גם על שאר הטענות.

ומכאן נובע ההבדל בין שני האופנים בדין זה כאשר הנתבע רוצה לשלם על הטענה הראשונה: כאשר מדובר בטענה ודאית, לא יועיל התשלום לפוטרו משאר הטענות, שהרי עצם הטענה כבר חיזקה את דברי התובע גם לגבי שטר הטענות ו'גלגלה' עליהן חיוב שבועה, אך כאשר מדובר בטענת ספק שאיננה מחזקת את יתר הטענות אלא השבועה היא הגוררת חיובי שבועה נוספים, הרי כאשר משלם את דמי התביעה הראשונה ואינו נשבע עליה אין כאן שבועה שתגרוור עמה שבועות נוספות.

(אבן האזל כאן, ובהל' שאלה ופקדון ג. ד.)

הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה יג: מי שנתחייב שבועה, אפלו הסת, והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם תחלה - ראה זה הנתבע פה, ואמר: 'איני רוצה להשבע, אלא תריני משלם הטענה הראשונה... אין שומעין לו; אלא אומרין לנתבע: 'או תן לו כל מה שגלגל עליך ממענות הודיות, או השבע והפטר'.

ה'מגיד משנה' מדייק מדברי הרמב"ם שדווקא כאשר הטענה הראשונה המחייבת שבועה היא טענה ודאית, אין הנתבע יכול להיפטר מתשלום שאר התביעות על ידי תשלום התביעה הראשונה, אך אם השבועה הראשונה חלה מטענת ספק, הרי אף שגם בכוחה לגלגל שבועות נוספות, יוכל להיפטר מהן על ידי תשלום התביעה הראשונה.

וטעם הדבר:

כאשר הטענה הראשונה היא טענה ודאית, הרי כשם שבכוחה לחייב שבועה על עצם הטענה, כך בכוחה לחזק טענות נוספות שמצד עצמן אין להם תוקף לחייב שבועה. ולדוגמה, כאשר על טענה אחת הנתבע מודה במקצת, מתחזקת בכך טענת התובע ומחייבת את הנתבע שבועה על

~ יום רביעי י"ב אדר-א' ~

האם שטר כסף נחשב 'גופו ממון'?

נעשה שימוש בגופו (לעבור בו את הגבול) והוא דבר שגופו ממון וחייבים עליו שבועה (ראה שו"ת שו"א ומשיב מהדור"ק א, סי' לח, בית יצחק אהע"ז ח"א סי' עג, ט).

וכן דנו הפוסקים בנוגע למטבעות ושטרות הכסף בזמנינו, שבשונה מימי קדם שבהם ערך המטבע נגזר משווי המתכת עצמה (דינר זהב, כסף, נחושת וכיו"ב) הרי ערכם של שטרות הכסף והמטבעות בימינו נקבע על ידי הממשלה ללא קשר לערך החומר של השטר או המטבע, ולכאורה הם דבר שאין גופו ממון, ואם יתבע אדם מחברו שטרות כסף שהלווה לו לא יתחייב הנתבע שבועה.

אולם רבים מהפוסקים נקטו כי שטרות הכסף חלוקים משטר חוב והם 'גופו ממון' לכל עניין, ובשו"ת רבי משולם איגרא (ת"מ סי' טו) נימק זאת: בשטר חוב, אם המלווה יביא עדים שראו את שטר החוב הוא יוכל להוציא מהנתבע את החוב בדין, כי מציאותו של החוב אינה תלויה בקיומו של השטר שהוא רק ראייה, אולם אדם שנשרף לו שטר כסף לא יקבל תמורתו שטר אחר מהמדינה, ונמצא ששווי הממון

הלכות טוען ונטען פרק ה, הלכה א: אלו דברים שאין נשפיעין עליהן מן התורה: התקעות, והעקרים, והשטרות... שואמר: "כי יתן איש אל רעהו... כסף או כלים"... יצאו השטרות - שאין גופן ממון כסף וכלים, ואינן אלא לראיה שבהן.

דבר 'שאינו גופו ממון' הוא דבר שאין לו ערך עצמי ומשמש רק כאמצעי לדבר אחר, כגון שטר חוב ששווי אינו נובע מערך הנייר שעליו הוא כתוב אלא מכך שאפשר לגבות בו את החוב.

וכתב ה'מגיד משנה' שדין זה נאמר רק כשתובע את שווי החוב שעליו השטר משמש ראייה, וזה אינו בגוף השטר, אולם אם תובע את שווי הנייר עצמו, אם יש בו שווה פרוטה אכן יצטרך הנתבע להישבע על כך.

ומעשה באדם שמסר דרכון לחברו, והלה טען שאבד ממנו. ונחלקו הפוסקים האם חייב שבועה על טענתו: יש שפסקו שדינו כשטרות שאין נשבעים עליהם, אך יש שפסקו כי בשונה משטר חוב שאין בו ערך לעצם הנייר, הרי בדרכון

טמון במציאותו של השטר ולכן 'גופו ממון'.
ולמעשה הגדרה זו מפורשת בדברי הרמב"ם בפירוש המשנה (שבועות פ"ו מ"ה): "והשטרות – לפי שאין גופן ממון

~ יום חמישי י"ג אדר"א ~

'אמתלא' באישות ובדיני ממונות

כי אשה שחוזרת בה מהודאתה שהיא נשואה אינה מפקיעה את זכותו של אף אדם, אך החוזר מהודאה של ממון בא להפקיע את זכותו של השני (שעל פי דבריו הראשונים הוא חייב לו) וזאת אין בכוחו.

ובשו"ת מהר"ש הלוי (ס"ו כב ע"ב) כתב שכדבריו מוכח מדברי הרמב"ם בהלכה זו שהטוען טענה בבית דין ובאו עדים והכחישו את דבריו, "אינו יכול להשיאו לטענה אחרת אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה". הרי מפורש שעל ידי אמתלא יכול לחזור בו!

אך ה'קצות החושן' (ע"ב) דוחה ראייה זו מתוך דיוק לשון הרמב"ם "אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת". כלומר, חזרה מהטענה הראשונה מועילה רק אם באפשרותו להסביר את דבריו הראשונים ולטוען שלא הוכחו היטב, אך אין באפשרותו לבטל את דבריו הראשונים ולומר שטען טענה שאינה אמת, אף כשנותן לכך אמתלא.

הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה ח: מאחר ש'יבואו העדים, ויכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה – אינו יכול להשיאה לטענת אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת.

נחלקו הפוסקים במודה לחברו שחייב לו ממון וחזר בו וטען שהודאתו אינה נכונה, ונתן הסבר מדוע הודה בכך מלכתחילה. האם חזרתו מתקבלת?

התייחסות לשאלה דומה מצאנו במשנה (כתובות כב, א): אשה שהודתה בפני בית דין שהיא נשואה ולאחר מכן חזרה בה וטוענת שהיא פנויה ונותנת הסבר מדוע מלכתחילה טענה שהיא נשואה – הרי היא נאמנת לטען שהיא פנויה.

ונחלקו הפוסקים האם ניתן ללמוד מכאן להודאה בדיני ממונות:

בשו"ת מהר"ש הלוי (ח"א ס"ו כ"ב) כתב שגם בממון מועילה חזרה. והדברים קל וחומר: אם הקלו באיסור ערווה החמור, כל שכן בממון הקל.

אך המהר"א חסון (הובאו דבריו בקצות החושן פ, א) כתב לחלק

~ יום שישי י"ד אדר"א ~

חזקת שלוש שנים בבעלי חיים

עברו והלה טוען אתה מכרתו לי... אינו נאמן ויחזור העבד לבעליו" (להלן ה"ד). אבל אם המחזיק יביא עדים שהחזיק בעבד שלוש שנים רצופות, "הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים – הרי זה נאמן ומעמידין אותו בידו" (ע"ב).

וכתב המגיד משנה' (ע"ב):

לענין בעלי-חיים, לא הזכיר הרמב"ם שהמחזיק בהם שלוש שנים נאמן לומר שנמכרו לו, כי לדעתו אין דין חזקת שלוש שנים בבעלי-חיים.

וכן כתב הסמ"ע (ח"ו"ט ס"י קל"ג סק"ג) שלדעת הרמב"ם וה'שלחן ערוך' אין דין חזקת שלוש שנים בבעלי חיים, ורק בעבדים מועילה חזקת שלוש שנים כי הדרך לקנותם על ידי שטר, ואדם נוהר לשמור על שטר שלוש שנים "והואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים, הרי זה נאמן", אבל בעלי חיים אינם בני שטר ולא שייך בהם הטעם שאדם שומר על שטר.

הלכות טוען ונטען פרק י, הלכה א: בְּהֵמָה או חיה שאינה שְׂמוּדָה, אֵלֵּא מְתֻלְבָּת בְּכָל מְקוֹם וְרוּעָה – אֵינָה בְּחֻזְקַת זֶה שֶׁתִּפְשָׁה, מֵאַחַר שֶׁהיא יְרוּעָה לְבָעֲלִים. בִּיצֵד? הֲבֵיא תְּלוּבֵעַ עֲדִים שֶׁהִבְהֵמָה הוּאֵת יְרוּעָה לוֹ, וְזֶה תְּלוּפֵשׁ מוֹעֵן: 'אֵתָה נִתְּתָה לִי', 'אֵתָה מְכַרְתָּה לִי' – אֵינוֹ נֶאֱמָן; שְׂאִין הֵיזְתָּה תַּחַת יְדוֹ רֵאָה – שֶׁהָרִי הוּא הַלְבָּה מְעַצְמָה, וְנִכְנָסָה לְרִשְׁוֹתָּה.

בעלי חיים אין בהם דין 'חזקה', ואם יבוא אדם ויתבעם ויביא עדים שהיו שלו, והמחזיק טוען שנמכרו לו – אין המחזיק נאמן לומר שקנה אותם, ואין היותם תחת ידו ראייה שהם שלו (לא כמו במטלטלים שחזקה כל מה שתחת יד אדם שלו הוא), כי בעלי חיים מהלכים בכל מקום ואפשר שהלכו מעצמם ונכנסו ברשותו.

וכך הדין גם בעבדים שיכולים להלך ש"אינם בחזקת זה שהם תחת ידו אלא כיון שהביא הטוען עדים שזה ידוע שהוא

וכתב הש"ך (שם סק"ג) שזו גם דעת הרמב"ם וה'שלחן ערוך', שבין בעבדים ובין בבעלי-חיים יש דין חזקת שלוש שנים.

ולדעת הרשב"ם (בבא בתרא לו, א ד"ה) אף בבעלי חיים, אם החזיק שלוש שנים והמערער לא מזה בתוך זמן זה, נאמן המחזיק לומר שהם שלו. והרמ"א (ח"מ שם ס"א) הביא דעה זו

~ שבת קודש ט"ו אדר-א' ~

בין ישראל לעמים

מתחשבים בטענתו שקנה את השדה מהיהודי ואינו צריך להישבע על כך, ואיך יתכן שטענת היהודי על פי דבריו תועיל יותר מאשר טוען בעצמו? (ואיך זה דומה לדברי הראב"ד לגבי 'אמר לי אבא', שם גם האב עצמו היה נאמן בטענתו).

ומבאר ה'לחם משנה':

'שבועת היסת' היא תקנה מדרבנן ותיקנו אותה לטובת ישראל ולא לטובת נכרי, ולכן למרות שמצד הנאמנות אין מעלה לטענת היהודי הטוען בשם הנכרי יותר מטענת הנכרי עצמו, מכל מקום תיקנו שבועה רק ליהודי ולא לנכרי.

ויש אומרים: אמנם לטענת הלוקח אין משמעות, שהרי הוא עצמו מסתמך רק על דברי הנכרי שאין לו נאמנות, אך לדעת הראב"ד יש להשביעו אפילו ללא טענה כי יש כאן קצת ראייה ו'רגלים לדבר' שהשדה נמכרה, כי לולי זאת לא היה הבעלים הראשון שותק במשך כל השנים שישבו בשדהו, ודי בכך כדי לחייב שבועה. ואילו לדעת הרמב"ם אין בכוח 'רגלים לדבר' לחייב שבועה אלא על פי טענה ודאית, ולכן כאן פטור משבועה (חתם סופר ופני שלמה ב"ב לה, ב).

הלכות טוען ונטען פרק יד, הלכה ה: וְיִשְׂרָאֵל הָפֵא מִחֻמַּת הַגּוֹי – הָרִי הוּא כְּגוֹי, וְאִין אֲכִילְתוּ רְאִיָּה.

לדעת הרמב"ם, כשם שישאל הבא לגבות קרקע מנכרי אינו צריך להישבע כי חזקת הנכרי אינה חזקה, כך אם הנכרי מכר את הקרקע ליהודי אחר, הבעלים הראשון גובה את הקרקע ואינו צריך להישבע כדי לאמת את דבריו. אך לדעת הראב"ד כאשר גובה מיהודי שקנה מהנכרי, חייב שבועה שאכן לא מכר.

ומבאר ה'מגיד משנה' שמחלוקתם כאן היא לשיטתם (לעיל פ"א ה"ז) לגבי "אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה", היינו שהתובע עצמו אינו בטוח באמיתות התביעה אלא שתובע בשם אחר שטוען בוודאי: לדעת הרמב"ם זו טענת שמא ואין נשבעים עליה, ולדעת הראב"ד נחשבת טענת ברי ונשבעים. ובוזה נחלקו גם כאן: לדעת הרמב"ם טענת הלוקח מהנכרי אינה טענת ודאי שהרי הוא עצמו אינו יודע אם הנכרי קנה את הקרקע ולכן אין נשבע על טענתו, אך לדעת הראב"ד זו טענת ודאי ונשבעים עליה.

ולכאורה עדיין קשה: הרי כאשר גובים מהנכרי עצמו אין

אגרות קודש

ב"ה, ב' אדר, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

בודאי נשארתי אצלו העתקת המכתבים שכותב אלי, ובמילא ישווה את הכתוב במכתביו הראשונים הפיזור הנפש והדאגה מענין... והתנועה הפכית בזה במכתבו האחרון, ויה"ר שיהי זה מופת חותך עכ"פ מכאן ולהבא, שאין להתרשם אם איזה ענין שהוא אינו נעשה תיכף על אתר כפי הנראה לעיני בשר, אלא לוקח איזה ימים יותר, ומלבד שהחלטה זו הוא דבר הכרחי לבריאות הרחניות, ה"ז ג"כ טוב ומועיל ביותר לבריאות בגשמיות.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל ובעניניו הפרטים המחכה לבשו"ט.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ט' אדר-א' ~

הַלְבוֹת מְלוּה וְלוּה

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

(1) מבאר סדר גביית החוב ודיני אדרכתא ודיני טירפא ודיני שומא.

א. סדר גביית החוב כִּף הוא: פְּשִׁיבֵיא הַמְלוּה שְׁטָרוֹ לְבֵית דִּין וְיִתְקַיֵּם² - אוֹמְרִים לְלוּה: שְׁלֹם. וְאִין יוֹרְדִין לְנִכְסֵיוֹ³ תַּחֲלָה עַד שְׂיִתְבַּעְנוּ⁴. וְאִם טַעָה הַדִּין וְהוֹרִיד הַמְלוּה לְנִכְסֵי לוֹה קָדְם שְׂיִתְבַּעְנוּ - מְסַלְקִין אוֹתוֹ⁵. אָמַר הַלוּה⁶: הַרִינִי מִשְׁלֹם, קָבַעוּ לִי זְמַן כְּדֵי שְׂאֵלוֹה מֵאַחַר אוֹ אֲמַשְׁפֵּן⁷ אוֹ אָמְפֵר וְאָבִיא הַמְעוֹת - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְתַן מִשְׁפּוֹן⁸; שְׂאֵלוֹ הָיוּ שָׁם מְטַלְטְלִים - מִדְּ הָיוּ בֵּית דִּין גּוֹבִין מֵהֶם⁹. וְאִם רָצָה הַמְלוּה לְהַחְרִים עַל מִי שְׂיִשׁ לוֹ מְעוֹת אוֹ מְטַלְטְלִין וּמְפָלִיג אוֹתוֹ בְּדָבָרִים - הָרִי זֶה מְחִיבִין הַלוּה לְהַבִּיא עֶרֶב עַד שְׂיִתֵּן. שְׁלָמוֹ הַשְּׁלֹשִׁים וְלֹא הַבִּיא - בֵּית דִּין כּוֹתְבִין אֲדָרְכָתָא¹¹. וְכֵן אִם אָמַר בְּתַחֲלָה פְּשִׁתְבַּעוּ: אִינִי מִשְׁלֹם - כּוֹתְבִין אֲדָרְכָתָא עַל נִכְסֵיוֹ מִדְּ¹², וְאִין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן. וְכֵן אִם אִין שָׁם אָלֵא מְלוּה עַל פֶּה¹³ אוֹ שְׁהוּדָה¹⁴ - כּוֹתְבִין אֲדָרְכָתָא עַל נִכְסֵי בְנֵי חוֹרִין¹⁵ שְׂיִשׁ לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר גביית החוב כִּף הוא."

"אין יורדין לנכסיו תחילה עד שיתבענו, ואם טעה הדין... מסלקין אותו"

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות". ומפורש בגמרא בבא בתרא "מאי דכתיב מלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לזה לאיש מלוה". ובשו"ע אדמו"ר הזקן כתב שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו ככפליים בעולם הזה.

וסדר גביית החוב כך הוא: שצריך שיתבענו תחילה, שלאחרי כל הכוונות שבגלות, צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" "אשר חרפו עקבות משיחך".

ואין צורך להאריך ולבאר גודל ההכרח, שהרי זהו עניין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל ונוגע גם לקב"ה בעצמו שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו".

הדבר היחיד שמעכב עדיין את הגאולה הוא, שכל בני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלמה.

(על פי "עין מלכות" ספר משפטים סימן יב מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) בית דין יאשר חתימת העדים. (3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. (4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. (5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). (6) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובות הר"ף (מגיד משנה). (7) קרקע שלי. (8) מטלטלין. (9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסויים, אבל מטלטלין שמים לו מייד. (10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. (11) בית דין כותבים ייפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לרדוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן-משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. (12) בבא קמא קיב: (13) בעדים. (14) הלווה בנכונותה של התביעה. (15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

ב. טַעָן¹⁶ וְאָמַר: שְׁטָר זֶה שְׁנַתְקַיֵּם בְּפִנְיֵכֶם מְזַף הוּא, אֲנִי אָבִיא רְאִיָּה וְאָבְטְלוֹנִי, וְהָעֵד בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, וְהֵם פְּלוּנִי וּפְלוּנֵי¹⁷: אִם נִרְאָה לְדִינִין שְׂיִשׁ מִמֶּשׁ בְּדָבָרֵינוּ - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן¹⁸ לְהַבִּיא עֲדֵינוּ; וְאִם נִרְאָה לְהֵם שְׂאִינוּ כָּא אָלֵא בְּעִלְיוֹת דְּבָרִים וּבְטַעְנוֹת שְׁל דְּפִי - אוֹמְרִים לוֹ: שְׁלֹם, וְאַחַר כֵּן אִם יֵשׁ לוֹ רְאִיָּה יַחְזְרוּ¹⁹. וְאִם הָיָה הַמְלוּה אֶלְם²⁰, וְשָׂמָא אִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאָו מִדְּ - מְנִיחִין עַל יְדֵי שְׁלִישִׁי²¹.

(16) מימרא של רבא שם. (17) רבא אמר סתם: טען הלווה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29 שם. 30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללוה, שבת דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לשיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. 31) כשהלוה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. 32) מכיוון שהמתין לו כבר תשעים יום ולא בא. נבגמרא שם אמרו, שרבינא עשה מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינא השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה. 33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. 34) ראה הלכה ה. 35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. 36) הלוואה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללוה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקיד בא ותובע. ואם הוא טוען: אינני זוכר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחייב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז.

ה. זה שאמרנו, שאם לא בא בסוף התשעים פותבין אדרכתא - על הקרקעות; אבל על המטלטלין³⁷, אפלו אחר תשעים יום, כל זמן שהוא אומר: עתה אביא ראיה ואבטל השטר³⁸ - אין מורידין המלוה למטלטלין, שמא יאכל אותם, ויביא זה ראיה ויבטל השטר, ולא ימצא מה ישל. ואפלו הנה למלוה קרקע³⁹, שמא תקסוף⁴⁰ או תשתף⁴¹.

37) בבא קמא שם. 38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. 39) ויוכל לגבות ממנה. 40) תכחש ולא תוציא פירות. 41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ושדופות קדים). בהלכה הקודמת באומר איני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים.

ו. כיצד פותבין האדרכתא? אם לנכסים בני חורין הורידהו - אומרים⁴²: איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כך וכך, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרכתא זו על שדה פלונית שלו. ואחר כך שמין לו שלשה⁴³ מאותה שדה פנגד חובו⁴⁴. ומקריזין עליה⁴⁵ כפי מה שיראו⁴⁶, עד שיפסקו המוספיין. ומורידין אותו בחובו לחלק ששמו אותו⁴⁷. וקריעין שטר החוב⁴⁸, אם היה שם שטר. ואם לא היה לו נכסים בני חורין - פותבין האדרכתא כך: איש פלוני נתחייב לפלוני כך וכך בשטר חוב שיש בידו, ולא נתן לו חובו, ולא מצאנו לו נכסים בני חורין, וכבר קרענו לשטר⁴⁹ שהיה לו עליו, ונתנו לפלוני רשות לדרש ולהקרר ולהיות ידו נטויה על כל הנכסים שימצאו לו, וכל קרקעות שמכר מזמן פלוני⁵⁰ והלאה יש לו להפרע לגבות חובו מן הכל.

אביא עדים שהשטר מזוייף ולא התנה שצריך להודיע שמת העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפיסקא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצווח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזוייף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן שאברר בעדים שהשטר מזוייף - נותנים לו, והרי גם ברישא המדובר כשאומר שיוכיח הזיוף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצווחה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייתניא סהדי (אביא עדים)" כשפירש שמתם ומקומם. 18) לפי ראות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלשים יום. 19) יחזיר לו המלוה מעותיו. 20) אדם תקיף. 21) ונותנים לו זמן שלשים יום (רמ"א שם סעיף ד). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג). [בבעל התרומות (ויניציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללוה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)].

ג. קבעו²² לו זמן להביא ראיה ולבטל השטר²³, והגיע הזמן ולא בא - ממתינין לו שני וחמישי ושני²⁴. לא בא - פותבין עליו פתיחה²⁵ ומשמתינן²⁶ אותו, וממתינין לו והוא בנדיבו תשעים יום²⁷: שלשים ראשונים - שמא טורח ללוות; אמצעים - שמא הוא טורח למכור²⁸; אחרונים - שמא הלוקה ממנו טורח להביא מעות. שלמו תשעים יום ולא בא - בית דין פותבין לו אדרכתא על נכסיו, ומתירין לו נדיבו.

22) בבא קמא שם. 23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. 24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתנים ללוה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. 25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידוי). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה). 26) נידוי ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. 27) גמרא שם. 28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

ד. אין פותבין²⁹ אדרכתא עד ששולחין ומודיעין לו. והוא שיהיה קרוב לבית דין מהלך שני ימים³⁰ או פחות; יתר על זה³¹ - אין צריכין להודיע³². במה דברים אמורים? פשהיה כל התשעים יום נשמט³³ ואומר: עתה אביא ראיה ואבטל השטר; אבל אמר: איני בא לבית דין - מיד פותבין אדרכתא על נכסיו, בין על הקרקעות בין על המטלטלין³⁴. וכן אם היה השטר על הפקדון³⁵ - אין ממתינין לו תשעים יום, אלא פותבין אדרכתא על נכסיו מיד³⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. ואחר כך משביעין את הלוה שאין לו פלוס⁵⁷, בתקנת הגאונים, אם היה הלוה עמנו במדינה. ומשביעין את הטורף⁵⁸ בנקיטת חפץ⁵⁹ שלא נפרע חוב זה, ולא מחלו, ולא מכרו לאחר⁶⁰. ואחר כך מורדין אותו⁶¹ לנכסי הלוקח בשומא שלו⁶², וכותבין הורדה.

57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין גובים מלקוחות. (58) משנה כתובות פז. (59) של מצוה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. (60) שבועה זו היא תקנת חכמי המשנה הקדמונים. (61) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקיאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. (62) כפי מה ששמו הבקיאים בשבילו.

יא. וכיצד פותבין⁶³? אחר ששמונו לפלוני בשומא שהיתה בידו⁶⁴, והכרזנו שלשים יום פראוי, והשבענו את זה הטורף ואת בעל חוב, הורדנוהו לשדה פלונית להיות משתמש בה פדרף שמשתמש אדם בקנינו.

63) שטר ההורדה. (64) נראה שהכוונה לשטר שומא שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן.

יב. ומאימתי⁶⁵ אוכל הטורף פרות שדה זו? משפסקו ימי ההכרזה⁶⁶.

65) בבא מציעא לה: (66) כרבא שם, משום שרבא הוא אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה). ומדבריו יוצא, שהלכה ככתראי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק בזה על רבה רבו).

יג. כל אדרכתא⁶⁷ שאין כתוב בה: קרענוהו לשטר ההלואה - אינה אדרכתא⁶⁸. וכל טרפא שאין כתוב בה: קרענוהו לאדרכתא - אינה טרפא. וכל שומא⁶⁹ דלא כתוב בה: קרענוהו לטרפא - אינה שומא.

67) בבא בתרא קסט. (68) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. (69) ראה למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר ההורדה - הכוונה כאן לשטר ההורדה.

יד. שלשה⁷⁰ שפרדו לשום, אחד אומר במנה⁷¹ ושנים אומרים במאתים, או אחד אומר במאתים ושנים אומרים במנה - בטל יחיד במעוטו⁷². אחד אומר במנה, ואחד אומר בשמונים, ואחד אומר במאה ועשרים - נדון במאה⁷³. אחד אומר במאה,

(42) כותבים בשטר. (43) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. (44) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. (45) מכריזים ומפרסמים שדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויסיפו על השומא. (46) בהלכה ט יתבאר, שבנכסים משועבדים מכריזים שלושים יום, ומשמיענו רבינו כאן שבנכסים בני חורין אין זמן קצוב אלא הדיינים קובעים בכל מקרה ומקרה מתי פסקו הסיכויים שיבואו קונים חדשים ויסיפו על המקח. (47) כלומר, אם לא באו קונים במחיר ששמו שלושת הבקיאים - נותנים הדיינים למלוה את החלק ששמו ובוה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי השומא או למעלה מן השומא מוכרים להם את השדה ומשלמים למלוה את חובו, והיתר - כשהוסיפו על השומא - לבעל השדה (מגיד משנה). (48) בבא בתרא קסט. כדי שלא יפנה המלוה לבית דין אחר ויתבע החוב פעם שנייה. (49) שם. (50) מזמן הכתוב בשטר.

ז. ואחר שפותבין אדרכתא זו, הולף המלוה ומחפש. אם מצא לו נכסים בני חורין - שמין לו מהן. מצא לו נכסים משעבדין מאחר זמן שטר - טורף מהן⁵¹. וקורעין שטר האדרכתא⁵², וכותבין לו שטר הטרפא.

51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן הלווה (ראה מגיד משנה). (52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר.

ח. כיצד פותבין? איש פלוני בן פלוני זכה בדין לטרף בחוב שפלוני חיב לו, שהוא כף וכף, משדה פלונית שלקח פלוני בכף וכף מזמן פלוני. וכבר קרענו האדרכתא⁵³ שהיתה בידו, והרשינוהו לטרף מזה בכף וכף.

53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט). גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא.

ט. ואחר שפותבין הטרפא לטרף, מורדין שלשה בקיאים לאותה שדה, ושמן לו ממנה⁵⁴ פשעור חובו כפי מה שראוי לו מן הקרן וחצי השבת, כמו שבארנו⁵⁵. ומכריזין עליה שלשים יום⁵⁶, פדרף שפמכריזין על נכסי תומים.

54) כפי שנתבאר בהלכה ו בדין בני חורין. (55) למעלה פרק כ"א הלכה א. (56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלושים יום", פירוש, כשבית דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלושים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלווה בחיים אין קצבה לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם, כמבואר למעלה הלכה ו. ונבית יוסף חושן משפט סימן קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין מכריזים שלושים יום].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. קָרַקְעוּ⁸¹ שְׁשִׁמוּ אוֹתָהּ לְבַעַל חוֹב, וְאַחַר כֵּן שְׁמוּהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שֶׁל זֶה הַמְלוּהָ⁸² - הֲרִי זֶה חוֹזֵר; לֹא יֵהָא כְּחוֹ גְדוֹל מִכֵּן בַּעַל חוֹב הֲרֵאשׁוֹן. מְקַרְהָ בַּעַל חוֹב אוֹ נִתְנָה בְּמִתְנָה, אוֹ שְׁשִׁמָּה לְבַעַל חוֹב מְדַעְתּוֹ⁸³, אוֹ שְׁמַת וְהוֹרִישָׁה - אֵינָה חוֹזֵר⁸⁴. שְׁמוּ קָרַקְעוּ⁸⁵ לְאִשָּׁה⁸⁶ וְנִשְׂאָתָ⁸⁷, אוֹ שְׁשִׁמוּ מִמֶּנָּה⁸⁸ וְנִשְׂאָת - פַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלוּקָתָ הוּא⁸⁹, וְלֹא מִחֲזִירִין⁹⁰ וְלֹא מִחֲזִירִין לֹא⁹¹.

(81) בבא מציעא שם. (82) כגון, ראובן שלווה משמעון ושמעון לוה מלוי והגבו בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהוא בעל חוב של שמעון. (83) הלווה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. (84) שם אמרו: מכרה, נתנה והורישא - לדברי הכל אינה חוזרת. ונימקו, משום שהם לקרקע עצמה ירדו ולא כמלוה שיורד לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון הלוואה. ופסק הרי"ף שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו קיבל דעתו. [דעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר כשהורישא בחייו, אבל בירושה לאחר מיתה - חוזרת שהבן עומד במקום אביו ומוטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה באה לידו ממילא. ורבינו כתב בפירושו "מת והורישא"]. (85) שם. (86) פנוייה, שהלוותה מעותיה. (87) אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה לבעלה בנידונייתה נכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל פירותיהם והגוף יישאר רכושה, ומתה האשה, וירש גם גוף נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם קנויים לו ממש בחיי האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם)]. (88) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. (89) שם אמרו, שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר שגלו מירושלים ומיבנה התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו דינו כלוקח את הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא מוציא מידם כלוקח ראשון. (90) את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. (91) אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו אפילו הוא כיוורש גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא הקודמת, ובא רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי שמחזירים ליוורש כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית שלו).

פֶּרֶק שְׁלִישֵׁה וְעֶשְׂרִים¹

(1) מבאר דין שטרי חוב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר אבד שטר חובי,

וְאַחַד אוֹמֵר תְּשִׁיעִים, וְאַחַד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים - נִדוֹן בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים⁷⁴. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה שְׁמִין בְּיַנְיָהוּ.

(70) בבא בתרא קז. (71) השדה שווה מאה דינרים. (72) מקבלים שומת השניים. (73) ההפרש שבין 80 ל-120 הוא 40 ובכך מוסיפים 20 על השמונים וגורעים 20 מה-120 ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. (74) כפי החשבון בבבא הקודמת.

טו. בֵּית דִּין שְׁשִׁמוּ לְטוֹרָף בְּנִכְסֵי לוֹקָח, וְטַעֲמוּ בְּכָל שְׁהוּא - מִכְרָן בְּטַל⁷⁵; שֶׁהֲרִי הֵן פְּשִׁלִּיחַ לְטוֹרָף וְלִלוֹקָח, וְיֵשׁ לָהֶן רִשּׁוּת לְתַקֵּן אֶבְל לֹא לְעֵנִית⁷⁶, כְּפְשִׁלִּיחַ⁷⁷. וְכָל הַמּוֹרִים פְּזָה הוֹרִי.

(75) תשובת הרי"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א) שבפחות משתות מכרם קיים, משום שיתומים חייבים לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיכך הדיינים עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן הדין גם כשגובים מהלווה עצמו, אבל על הלוקח אין להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כממונים. (76) לקלקל. (77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושם. ובטורי זהב שם מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד היתומים עצמם, אבל בבעל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין ממשועבדים - הדיינים כשלוחים).

טז. בֵּית דִּין⁷⁸ שְׁשִׁמוּ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לוֹה בֵּין בְּמִשְׁעָבְדֵין שְׁפִיד הַלוּקָח, וְלֹאֲחַר זְמַן הַשִּׁיגָה יָדוּ שֶׁל לוֹה אוֹ שֶׁל נְטָרָף אוֹ שֶׁל יוֹרְשִׁיָהוּ, וְהִבִּיאוּ לְבַעַל חוֹב אֶת מְעוֹתָיו - מִסְּלָקִין אוֹתָהּ⁷⁹ מֵאוֹתָהּ קָרַקְעוּ⁸⁰; שֶׁהַשּׁוּמָא חוֹזֵר לְבַעַל לְעוֹלָם, מִשּׁוּם שְׁנִאָמַר: וְעֵשִׂית הַיֶּשֶׁר וְהַטּוֹב.

(78) בבא מציעא לה. (79) שם: "הילכתא שומא הדרא (חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו ורבינו למד ממעשה "תרי אפדני" בכתובות צא: שהוא הדין בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כותב שהרא"ש חולק בטורף מלוקח ופסק שבלוקח לא שייך ועשית הישר והטוב, משום שידע שהשדה משועבדת ואף על פי כן נאזה ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלן]. (80) קרקע דווקא, אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא שם בשם הר"ן והרמב"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע. והרמב"ן חולק ומצריך שטר מכר].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפורש בשטר שהוא מאוחר. ולמד דין זה ממה ששאלו (בבבא-בתרא קנז): "ואי סלקא-דעתך דאיני קנה ומכר לא משתעבד, מאוחרין אמאי כשרין (ואם עולה על דעתך שאפילו אם התנו שהשעבוד יחול גם על הנכסים שיקנה - לא חל עליהם השעבוד, למה מאוחרים כשרים)?" ומכאן שמאוחרים אינם כשרים אלא כששעבד הנכסים שיקנה. ובמגיד-משנה כאן כתב שכך היא גם דעת הר"י מיגש רבו של רבינו, ותמה על רבינו שפסק למעלה פי"ח ה"א, שאם לא התנה בפירוש, "דאיני" אין בעל חוב טורף השדות שקנה אחר ההלוואה, ולמה סתם כאן וכתב "מאוחרים כשרים", ולא העיר שהמדובר כשכתב בשטר "דאיני"? ובקצות החושן סי' מג ס"ק ד מיישב, שבגמרא שם שאלו אם נאמר שאפילו התנו "דאיני" אין התנאי מועיל, אבל לפי ההלכה ש"דאיני" מועיל, מסתבר ששטר מאוחר הוא כאילו התנו שהנכסים שיקנה עד הזמן הכתוב בשטר - ישתעבדו (ראה 'נתיבות' שם, וש"ך חו"מ קיב, א).]

ג. שְׁטָרֵי חוֹב¹¹ שְׁכַתְבוּהוּ בַּיּוֹם¹², וְנִחַתְתָּם בְּלִילָה הַסְמוּךְ לּוֹ - פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַדֵּם¹³. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים בְּעִנְיָן¹⁴ עַד שֶׁנִּכְנַס הַלַּיְלָה וְחִתְמוּהוּ, אָף עַל פִּי שְׁקֵנוּ מְמַנּוּ בְּלִילָה¹⁵ - כְּשֶׁר¹⁶.

(11) משנה, גיטין יז. (12) ונכתב בו הזמן הנכון של אותו יום. (13) שהלילה הולך אחר היום הבא, ומפני שהחתימה גומרת - הרי זמנו מוקדם יום אחד. (14) באותו ענין, ומשום כך נתאחרת החתימה. (15) כשעשו קבלת קנין ביום, אינו צריך לומר שהשטר כשר. ואפילו אין עסוקים באותו ענין, שהרי הקנין מוציא את הקול שזה שעבד נכסיו, והמלוה גובה כדין מאותה שעה. וכשעסוקים באותו ענין, יצא הקול משעת כתיבה (רש"י שם). (16) כרבי אלעזר ברבי צדוק, שם יח.

ד. שְׁטָרֵי¹⁷ שְׁזַמְנוּ כְּתוּב בְּשֶׁבֶת אוּ בְּעֶשְׂרֵה בְּתִשְׁרִי¹⁸ - שְׁטָר מְאָחֵר הוּא וְכֶשֶׁר. וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא מְקַדֵּם הוּא, וּבְאֶחָד בְּשֶׁבֶת אוּ בְּאֶחָד עֶשְׂרֵי בְּתִשְׁרֵי נִכְתָּב, אֲלָא מְעַמִּידִין הַשְּׁטָר עַל חִזְקָתוֹ¹⁹; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ הוּא שְׁאִין פּוֹתְבִין בְּשֶׁבֶת, וְלִפְיֶכָּה אַחֲרוּהוּ.

(17) ברייתא בבא-בתרא קעא. (18) ביום הכיפורים. וברור הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר. (19) כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות, והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.

ה. פּוֹתְבִין²⁰ שְׁטָר לְלוֹה אָף עַל פִּי שְׁאִין הַמְלוֹה עֲמוּ²¹, וְאִין כּוֹתְבִים לְמְלוֹה עַד שִׁיְהִי לָהּ עֲמוּ²². בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים²³? בְּשֶׁטָר שֵׁישׁ בּוּ קִנְיָן²⁴, שֶׁהָרִי מַשְׁעָה שְׁקֵנוּ מִיָּדוּ נִשְׁתַּעֲבְדוּ נְכִסָּיו; אֲבָל שְׁטָר שְׁאִין בּוּ קִנְיָן - אִין פּוֹתְבִין אֲפִלּוּ לְלוֹה עַד שִׁיְהִי מְלוֹה עֲמוּ וְיִתֵּן הַשְּׁטָר בְּיַד הַמְלוֹה בְּפִנְיָנוּ. שְׁמָא יִכְתָּב עֵתָה לְלוֹת מְמַנּוּ בְּנִסָּן, וְלֹא יִלְוֶה מְמַנּוּ עַד תִּשְׁרִי, וְנִמְצָא הַמְלוֹה טוֹרֵף בְּשֶׁטָר זֶה מְנִיֵּסן שְׁלֵא פְדִינָן²⁵, שְׁלֵא הִגִּיעַ לְיָדוּ עַד תִּשְׁרִי.

ושאין כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום על שטר, ודין מי שנמתק שטר חובו, ודין שטר חוב שנקרע, ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

א. שְׁטָרֵי חוֹב²⁶ הַמְקַדְמִים²⁷ - פְּסוּלִין²⁸; שֶׁהָרִי טוֹרֵף בְּהֵן לְקוֹחוֹת שְׁלֵא בְּדִין. וְלִפְיֶכָּה קִנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים, וְלֹא יִגְבֶּה בְּשֶׁטָר מְקַדֵּם אֲלָא מְבִינֵי חוֹרִין²⁹, גְּזֵרָה שְׁמָא יְטוֹרֵף בּוּ מִזְמַן רֵאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ³⁰.

(2) משנה שביעית פ"ח, ה. (3) הזמן הכתוב בהם הוא מוקדם מזמן ההלוואה, כגון לוח בתשרי וכתוב בו ניסן של אשתקד. (4) אין גובים בהם מן הלקוחות כלל, אפילו מיום ההלוואה. (5) פסק כרי"ף ב"מ עב. וב'מוספות' שם ד"ה שטר, כתבו שהשטר פסול לגמרי - ודינו כמלוה על-פה, שהלווה יכול לטעון פרעתי. (6) בבבא-מציעא עב. שאלו למה אין גובים מלקוחות שקנו אחר זמן ההלוואה? ומבאר רבי יוחנן: "גזירה שמה יגבה מזמן ראשון". בגמרא שם משמע, שגזירה וקנס שני דברים הם, וגזירה זו נאמרה לפי דעת חכמים, שאין קונסים היתר מפני האיסור. ותמוה קצת, שרבינו משתמש כאן במושג קנס, שנאמר שם לפי דעת רבי מאיר. [רבינו בפירושו לשביעית שם מפרש "המוקדמים", כגון שלוח ראובן משמעון ממון, וכתב לו שטר ופרע את החוב וקיבל שובר והשאיר את השטר ביד שמעון, ואחר זמן לוח שנית משמעון, ואמר לו יהיה השטר הפרוע ביד לצורך החוב החדש. ולמה נכנס רבינו לפירוש מסובך כזה, ולא פירש כפשוטו? מבאר בלחם-משנה מפני שקשה היה לו, הלא העדים שחתמו על שטר שזמנו מוקדם הם פסולים לעדות, וכאילו אין כאן שטר כלל (כן הקשו הר"ש משנן שם, והרמב"ן והרשב"א, ראה מגיד-משנה), ולפיכך פירש באופן שהעדים אינם אשמים כלל. והר"ש שם מתרץ שהמדובר כשהעדים נאנסו אונס נפשות להקדים הזמן. נאמרו עוד כמה ישובים, ואין כאן המקום להאריך].

ב. שְׁטָרֵי חוֹב³¹ הַמְאָחֲרִין³² - פְּשָׁרִין³³; שֶׁהָרִי הוֹרַע פָּחוּ שֶׁל בְּעַל הַשְּׁטָר, שְׁאִינוּ טוֹרֵף אֲלָא מִזְמַן הַשְּׁטָר³⁴. וְאָף עַל פִּי שְׁלֵא כְּתוּב בּוּ שֶׁהוּא מְאָחֵר - הָרִי זֶה כְּשֶׁר.

(7) שם. (8) זמנו מאוחר מזמן ההלוואה. (9) בין שכתבו בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו השטר אחר ההלוואה (רשב"ם בבא-בתרא קעז): (10) והמלוה הסכים לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר. [ב'טור' חו"מ סי' מג, כתב: במה דברים אמורים שמאוחרים כשרים, כששעבד למלוה בשטר גם את הנכסים שיקנה מכאן ואילך, אבל אם לא כתב לו כן - פסול, שמה יקנה הלווה שדה אחר היום שלוח, ולפני הזמן הכתוב בשטר, ושדה זו לא נשתעבדה למלוה, וכשיוציא מלוה שטר-חוב זה שזמנו אחר יום קניית שדה זו - יגבה אותה שלא כדין, ולפיכך כשלא כתב בשטר "דאיני" (הנכסים שאקנה) - השטר פסול, אלא-אם-כן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זְמַן שְׂפִיטָא הַשְּׁטָר יִשְׁפָּר אוֹתוֹ זֶה הַשּׁוֹבֵר; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן וְכָתַב הַשּׁוֹבֵר בְּזִמְן הַפְּרָעוֹן³⁹ - הוּא הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ⁴⁰.

31) מימרא של רב המנונא, שם קעא. 32) הלוקח. 33) רב המנונא עצמו מנמק כך: מסתבר, שחששו שמא יטרוף מלוקח שקנה אותה שדה אחר הזמן שכתוב בשטר המאוחר. [נתבאר כבר כמה פעמים, שהמונח "טורף" משמעותו - מוציא מיד הלוקחות]. אבל בשביל הפסדו של המוכר לא היו פוסלים כל השטרות המאוחרים, שהרי היה לו להזהר ולדרוש החזרת שטר המכר המאוחר. 34) שאלה זו וההסבר שלמטה - נאמרו בגמרא שם. 35) הזמן הכתוב בשטר. 36) יטעון שאבד השטר, ויכתוב ללווה שטר פרעון. 37) שזמנו מאוחר לזמנו של השובר. 38) בלי זמן. 39) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. 40) ואין לפסול כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה. לא נתבאר למה אין חוששים להפסדם של הלוקחות, שהמלוה יגבה מהם שלא כדין? ואולי חשש רחוק הוא, שהלווה יתרושל שלוש פעמים, א. יסכים לשטר מאוחר; ב. יפרע לפני זמן ההלוואה הכתוב בשטר; ג. יסכים לקבל שובר שיש בו זמן, ולא עשו חכמים תקנה לדבר שהוא רחוק מהמציאות. [הרמב"ן (מובא במגיד-משנה כאן) שואל למה לא עשו תקנה דומה בשטרי מקח וממכר, היינו במקרה שיחזור המוכר ויקנה השדה מיד הלוקח לפני זמנו של שטר המכר הראשון, לא יכתבו זמן בשטר המכר השני? ותירץ, שאם לא יהיה זמן בשטר, יפסיד את הזכות לגבות ממשועבדים כשיטרפו בעל-יחוב של הלוקח את השדה, ועוד שמא ימכור הלוקח או יתן את השדה שנית, ויוציא זה את שטרו שיש בו זמן ויטעון שקנה את השדה לפני שחזר המוכר הראשון וקנאה, ויזכה בדין].

ח. מִי שְׂמַכְרָא⁴¹ שְׂדֵהוּ בְּאַנְס וּמְסָר מוֹדְעָא⁴², אוֹ שְׂקָדָם וּמְכָר אוֹ נָתַן לְאַחַר קָדָם שְׂמִיכְרָא לְאַנְס - הָרִי הַמְעוֹת שֶׁל אַנְס אֲצֵל הַמוֹכֵר בְּמִלְוָה עַל פְּהַ, וְאִינוּ טוֹרֵף בְּשֵׁטֵר מְכָר שְׂפִידוֹ כְּלוֹם⁴³; מִפְּנֵי שְׂאִין דִּין שְׁטָר זֶה שְׂפִיכְתָּב, וְלֹא נִכְתָּב אֲלֵא מִפְּנֵי הָאַנְס. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

41) מימרא של רבא, בבא-מציאע עב: 42) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור (דיני מודעה נתבארו בפ"י מהלכות מכירה, ראה שם). 43) אפילו לגבי בני חורין אין לו כח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

ט. אֶפְשָׁר לְטוֹרֵף⁴⁴ שְׂפִיטָרָף בְּלֹא שְׁטָר, אֲלֵא בְּעֵדוֹת עַל פְּהַ. בְּיַצֵּד? כְּגוֹן שְׁיֵשׁ לוֹ עֵדוֹת שְׂזוּ גְזוּלָה מֵאֲבִיו - הָרִי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא⁴⁵ בְּעֵדִים אֵלָיו, וְאִין כָּאֵן שְׁטָר. וְכֵן אִם הָעֵידוֹ לוֹ שְׂנַגְמָר הָדִין לְאֲבִיו לְטוֹרֵף מִנְכָסֵי פְּלוֹנִי בְּכָף וְכָף מִזְמַן פְּלוֹנִי, וְמַת אֲבִיו וְעֵדִין לֹא טוֹרֵף - הָרִי הֵבֵן טוֹרֵף בְּעֵדוֹת זוּ.

44) ב"ב קסט. 45) מיד הלוקח מן הגזולין.

20) משנה, שם קסז: 21) עושים קבלת קנין על שעבוד נכסיו למלוה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללווה, וכשימסרוהו למלוה ישתעבדו לו נכסיו מזמן הקנין. 22) אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו וישאר השטר בידכם עד שיבוא הלווה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם, שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים שמא יש כאן איזה ערמה (מגיד-משנה). 23) שכותבים ללווה שאין מלוה עמו. 24) כתוב בו שקנו מיד הלווה. 25) ששטר שאין בו קנין אינו משעבד נכסים אלא מזמן שהגיע ליד המלוה. פסק כרב אסי בבא-מציאע יג.

ו. עֵדִים²⁶ שְׂקָנוּ מִיַּד הַלּוֹה אוֹ הַמוֹכֵר וְכִיּוּצָא בְּהֵן²⁷, וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת הַשְּׁטָר זְמַן מְרֻבָּה: אִם יָדְעוּ יוֹם שְׂקָנוּ מִמֶּנּוּ בו - כּוֹתְבִין בְּשֵׁטֵר זְמַן הַקֶּנֶן וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ זְמַן חֲתִימָתוֹ, וְאִין צְרִיכִין לומר²⁸: וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת יָדְנוּ עַד יוֹם פְּלוֹנִי²⁹; וְאִם לֹא יָדְעוּ יוֹם שְׂקָנוּ בו - כּוֹתְבִין זְמַנוֹ שֶׁל שְׁטָר מְשַׁעַת כְּתִיבָה. וְכֵן³⁰ מִי שְׂנַמְסְרָה לְהֵן הָעֵדוֹת בְּמִדְיָנָה אַחַת, וְכָתְבוּ הָעֵדִים בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת - אִין מְזַכְרִין בְּשֵׁטֵר מְקוֹם שְׂנַמְסְרָה בו הָעֵדוֹת, אֲלֵא מְקוֹם שְׂפִיכְתָּבוּ בו חֲתִימַת יָדָן.

26) שם קעב. מסופר, שרבא בר רב שילא נתן הוראה כזו לכותבי שטרות. 27) כגון שטרי מתנה. 28) לכתוב בשטר. 29) ואין מקום לחשוש שמא יטרוף שלא כדין, משום שהשעבוד חל מיום הקנין, כמבואר למעלה. בגמרא שם אמרו: "שטרי אקנייתא". ומפרש רבינו חננאל: כל שטר שיש בו קנין. ורבינו קיבל שיטתו, וכן גם דעת הרשב"א (מגיד-משנה). וברשב"ם, שם מפרש שהמדובר בשטרי מכר ומתנה ולא בשטרי הלוואה, משום שאין לגבות המשועבדים לפני זמן ההלוואה, ויש לחשוש שיגבה שלא כדין. ורבינו לשיטתו, שטורף משעת הקנין. 30) הוראת רב לסופר שלו (שם). וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן, וב"טור' חו"מ סי' מג) שיש לנסח את השטר באופן שהכתוב בו לא יהא נראה כשקר (בלשון התלמוד: מיחזי כשיקרא). ובכך כשכותבים יום הקנין, מנסחים כך: קנינו מפלוני ביום פלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני. וכשאינם זוכרים יום הקנין וכותבים יום הכתיבה, מנסחים: קנינו מפלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני, ונתננו לפלוני. ובדומה לזה מנסחים את המקום.

ז. שְׁטָרֵי מְקָח וּמְכָרָא³¹ שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בְּזִמְנָן, אֲפִלוּ הַמְּאָחֲרִין - פְּסוּלִין; שְׁהָרִי אֶפְשָׁר לְטוֹרֵף בְּהֵן שֶׁלֹּא בְּדִין. בְּיַצֵּד? כְּגוֹן שְׂחִזָּר הַמוֹכֵר וְקָנָה הַשְּׂדֵה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ קָדָם שְׂפִיגֵיעַ זְמַן הַשְּׁטָר הַמְּאָחֵר, וְיִוְצִיא הַלּוֹה³² הַשְּׁטָר הַמְּאָחֵר וְיֹאמֵר: חִזְרִיתִי וְלִקְחָתִיחַ פַּעַם שְׁנִיחַ מִמֶּךָ, וְנִמְצָא טוֹרֵף שֶׁלֹּא בְּדִין³³. וְלִמָּה³⁴ לֹא נִחַשׁ כֵּן לְשֵׁטֵר חוֹב הַמְּאָחֵר, שְׂמָא יִפְרַעְנוּ קָדָם שְׂפִיגֵיעַ זְמַנוֹ³⁵ וְיִכְתָּב שׁוֹבֵר³⁶, וְיִחְזֹר וְיִוְצִיא הַשְּׁטָר הַמְּאָחֵר³⁷ וְיִטְרֵף בו שֶׁלֹּא בְּדִין? לְפִי שֶׁכָּל הַכוֹתֵב שְׁטָר מְאָחֵר - תְּקַנְתּוּ שְׂפִיכְתָּב הַשּׁוֹבֵר סָתָם³⁸, שֶׁכָּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. לפיכך⁴⁶ אין פותבין שני שטרי מֶכֶר על שְׂדֵה אחת, שְׂמָא יַעֲשֶׂה הַלֹּקֵחַ קְנוּנָא עִם בְּעַל חוֹב⁴⁷ וְיִטְרֵף שְׂלָא פְדִין. בַּיֵּצֵד? יְבֹא זֶה וְיִטְרֵף שְׂדֵה זוּ בַּעֲדוֹת שֶׁהַעֲדוּ לוֹ מִחֲמַת אָבִיו, וְיִחְזֹר הַלֹּקֵחַ וְיִטְרֵף בְּשֵׁטֶר הַמֶּכֶר שֶׁבָּיְדוֹ מִן הַלְקוּחוֹת שֶׁלְקָחוּ אַחֲרָיו⁴⁸, וְיִקְרַע⁴⁹ שֵׁטֶר הַמֶּכֶר שֶׁבָּיְדוֹ, וְיִחְזֹר בְּקְנוּנָא וְיַעֲמִד⁵⁰ בְּשְׂדֵה שֶׁנִּטְרַפָּה מִמֶּנּוּ, וְיְבֹא הוּא⁵¹ שֶׁטְרַפָּה בַּעֲצָמָה וְיִטְרֵף אֹתָהּ פַּעַם אַחֲרַת בַּעֲדוֹת עֲדָיו⁵², וְיֹצִיא הֵלָּה שֵׁטֶר הַמֶּכֶר הַשְּׂנִי וְיִטְרֵף בּוֹ לְקוּחוֹת אַחֲרָיו⁵³ שְׂלָא פְדִין. אִם פֶּן, מִי שֶׁנֶּאֱבָד לוֹ שֵׁטֶר הַמֶּכֶר וְעָדָיו קְנִימִין, בַּיֵּצֵד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ שֵׁטֶר שְׂנִי, וְיֹאמְרוּ בּוֹ: שֵׁטֶר זֶה אֵין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְכָסִים מְשַׁעֲבָדִים וְלֹא מִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא פִתְבָּנְהוּ אֱלָא לְהַעֲמִיד שְׂדֵה זוּ בְּיַד פְּלוֹנֵי הַלֹּקֵחַ, פְּדִי שְׂלָא יֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ הַמוֹכֵר⁵⁴ וְלֹא יוֹדְשִׁיו.

יג. בַּיֵּצֵד מְקִימִין שֵׁטֶר זֶה? פּוֹתְבִין שֵׁטֶר אַחַר וְאוֹמְרִים: אָנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנֵי וּפְלוֹנֵי וּפְלוֹנֵי, הוֹצִיא פְּלוֹנֵי בֶּן פְּלוֹנֵי שֵׁטֶר נִמְחַק לְפָנֵינוּ, וְזִמְנּוּ בְיוֹם פְּלוֹנֵי, וּפְלוֹנֵי וּפְלוֹנֵי עֲדָיו⁶⁹. וְאִם פִּתְבָּנְהוּ⁷⁰: וְהִזְקִנּוּ לְעֲדוֹתָן שֶׁל עֲדָיו⁷¹ וְנִמְצְאוּ מְכֻנָּת⁷² - גּוֹבֵה בְּשֵׁטֶר זֶה שֶׁכְּתְּבוּ לוֹ, וְאֵין צָרִיף קָיָים אַחַר; וְאִם לֹא כְּתְּבוּ בְּ73 - צָרִיף לְהִבְיֵא רְאִיָּה עַל הָעֲדָים הָרִאשׁוֹנִים⁷⁴ עַד שֶׁתִּתְקַיְּמוּ⁷⁵ עֲדוֹתָן.

יד. שֵׁטֶר חוֹב⁷⁶ שֶׁנִּטְרַפָּה⁷⁷ - פֶּשֶׁר. נִמְחַק אוֹ נִטְשָׁטֵשׁ, אִם רְשׁוּמוֹ נִפְרָ⁷⁸ - פֶּשֶׁר. נִקְרַע קְרַע בֵּית דִּין - הֲרִי זֶה פְּסוּל⁷⁹. אֵיזְהוּ קְרַע בֵּית דִּין? שְׁתֵּי וְעֶרְבִיב⁸⁰.

טו. מִי שֶׁפְּרַעַי⁸¹ מְקַצֵּת חוֹבוֹ: אִם רָצָה⁸² - מִחְלִיף, וְכוֹתְבִין לוֹ בֵּית דִּין שֵׁטֶר אַחַר בְּשֵׁטֶר הַחֹב מְזִמֵּן רִאשׁוֹן, אֲבָל לֹא עֲדֵי הַשֵּׁטֶר⁸³; וְאִם רָצָה - יִכְתְּבֵהוּ שׁוֹבֵר⁸⁴.

טז. הֵבֵא לְפָרַע חוֹבוֹ, וְאָמַר הַמְּלוֹה: אֲבָד לִי הַשֵּׁטֶר - הֲרִי זֶה יִכְתְּבֵהוּ לּוֹ שׁוֹבֵר וְיִפְרַע כָּל חוֹבוֹ. וְיֹשֶׁ לְלוֹה לְהַחֲרִים סֵתָם עַל מִי שֶׁכּוֹבֵשׁ שֵׁטֶר וְיֹטְעֵן שֶׁאֲבָד.

טז. משנה, שם קסח. (63) נתקלקל, שלט בו רקבון.

(46) שם. (47) שהביא עדים שבית-דין נתנו רשות לאביו שמת לטרוף שדה זו שמכרה הלווה, ונתן שני שטרי מכר. (48) מן הלווה. (49) בית-דין קורעים אותו. (50) יחזיק שנית בשדה זו בהסכמתו החשאית של בן בעל החוב שטרפה. (51) בן בעל החוב. (52) על-ידי בית-דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. (53) שלקחו אחריו מאותו המוכר - הלווה. (54) שיכחיש ויטעון: לא מכרתיה.

(46) שם. (47) שהביא עדים שבית-דין נתנו רשות לאביו שמת לטרוף שדה זו שמכרה הלווה, ונתן שני שטרי מכר. (48) מן הלווה. (49) בית-דין קורעים אותו. (50) יחזיק שנית בשדה זו בהסכמתו החשאית של בן בעל החוב שטרפה. (51) בן בעל החוב. (52) על-ידי בית-דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. (53) שלקחו אחריו מאותו המוכר - הלווה. (54) שיכחיש ויטעון: לא מכרתיה.

יא. בְּשֵׁטֶרֵי הַחֹבוֹת⁵⁵ אֵינוּ פֶּן. אָף עַל פִּי שֶׁעָדָיו קְנִימִין וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְחֹזֵר בְּשַׁעֲתוֹ וְאָמַר: שֵׁטֶר שֶׁכְּתַבְתֶּם לִי, עֲתָה אֲבָד אוֹ נִטְרַף - אֵין פּוֹתְבִין לוֹ שֵׁטֶר שְׂנִי, שְׂמָא פְּרַעוֹ אוֹ מְחַלּוֹ⁵⁶. וְאֶפְלוּ הִיָּה הַחֹב לְזִמְן⁵⁷. וְאֵינוּ גּוֹבֵה בַּעֲדָים אֱלוֹ כָלוּם, אֱלָא אִם הִלָּה אוֹמֵר: לֹא הִיוּ דְבָרִים מַעֲוִלָם⁵⁸; שְׂדֵה הַחֹזֵק בְּפָרְךָ⁵⁹ בַּעֲדוֹתָי⁶⁰, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֲרִי⁶¹.

(55) ברייתא, שם קסח: (56) מחל החוב ללווה, ועכשיו רוצה לחזור בו. (57) אף-על-פי שכתוב בו זמן פרעון וטרם הגיע הזמן, אין אנו סומכים על החזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", משום ששטר שנאבד נתערער תקפו. ועוד, יש לחשוש שמא יגבה בשטר החדש ואחר-כך יוציא את השטר הישן בבית-דין אחר ויגבה שנית (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (58) שלא לזה ולא כתב שטר. (59) נתברר שהוא שקרן. (60) של עדי השטר. (61) בפ"ו מהל' טוען ונטען, סוף ה"א. רבינו מתכוון ללמדנו, שאם טען אחר-כך: לוייתי ופרעתי - אינו נאמן, מפני שהחזוק כפרן.

יב. מִי⁶² שֶׁבָּלָה⁶³ שֵׁטֶר חוֹבוֹ וְהֲרִי הוּא הוֹלֵךְ לְהַמְחִיק⁶⁴ - מַעֲמִיד עָלָיו עֲדָים⁶⁵, וְכֹא לְבֵית דִּין, וְהֵם⁶⁶ עוֹשִׂין לוֹ קָיָים⁶⁷. אֲבָל עֲדֵי הַשֵּׁטֶר עֲצָמֵן אֵין פּוֹתְבִין לוֹ שֵׁטֶר אַחַר, אָף עַל פִּי שֶׁנִּמְחַק בְּפִגְיָהּ; אֲבָל בָּאֵין לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין⁶⁸ עוֹשִׂין לוֹ קָיָים.

(62) משנה, שם קסח. (63) נתקלקל, שלט בו רקבון.

(81) שם קע: (82) המלוה. (83) כרב הונא אמר רב, שם. (84) שם קעא: נפסקה הלכה שכותבים שובר.

טז. משנה, שם קסח. (63) נתקלקל, שלט בו רקבון.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְגַט לְאִישׁ אֶף עַל פִּי שְׁאִין אֲשֶׁתוֹ עִמּוֹ.⁶ אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין שְׁטְרֵי אַרוֹסִין וְנִשְׁוֹאִין,⁷ וְשְׁטְרֵי אַרְיִסוֹת וְקַבְלָנוֹת,⁸ וְשְׁטְרֵי פְרִיֵת הַדִּינִין⁹ אוֹ שְׁטְרֵי טַעֲנוֹת בְּעֵלֵי דִינִין¹⁰ וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין, אֲלֵא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם. וְכָל הַשְּׁטְרוֹת הָאֵלוֹ¹¹ צְרִיכִין לְהִזְהֵר בְּתַקְנֵנָן¹² כְּשֶׁאֵר הַשְּׁטְרוֹת¹³.

(2) בפרק הקודם ה"ה. (3) משנה בבא-בתרא קסז: (4) שטר מכירה. גבי מוכר, לא התנה רבינו שכתוב בו קנין כמו שהתנה בשטר-חוב, ומשמע שכתובים אפילו כשאין בו קנין. ומשיטתו זו יוצא, שרב אסי (בבבא-מציעא יג:) שפירש משנתנו בשטרי הקנאה (שיש בהם קנין) התכוון לשטרי-חוב בלבד. [וב'טור' חו"מ סי' רלח חולק, ופוסק שאין הברל בין שטרי חוב לשטרי מכר, משום שגם בשטר מכר חוששים, שמא יכתוב שטר בתשרי וימסרנו ללוקח בניסן, ובכסלו ימכור את השדה לאחר, ויבוא זה ויטרוף ממנו את השדה כאילו הוא לוקח ראשון. וכשיש בו קנין באמת נקנתה השדה ללוקח הראשון וכדין יטרוף. וכדבריו כתב גם המחבר ב'שולחן ערוך' שם. ובמגיד-משנה כתב, שכן היא דעת רש"י והרמב"ן והרשב"א. ולא נתברר טעמו של רבינו שחילק בין הלוואה למכר]. (5) שנפרעה כתובהה. ככל שטרות אלה, אין כל חשש לגרימת הפסד למי שהוא, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. (6) משום שאיש מגרש אשתו בעל-כרחו - אין כל צורך להסכמתה. (7) בגמרא ב"ב שם פירשו: "שטרי פסיקתא" פירוש, התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניא. (8) שטר שכתב בעל השדה שהוא מוסר שדהו לפלוני שיעבדה, ויקבל חלק מהיבול. כשקבע לו חלק מסוים מהיבול, כגון שלישי או רביעי, הרי זה אריס. ואם שכרו קבוע - כך וכך סאים לשטח מסוים, בין אם היבול יצליח ובין לא - הרי זה קבלן. (9) בעל-דין זה בורר לו דיין וכן השני, וכותבים זאת בשטר. (10) בית-דין כותבים טענותיהם. במשנה, שם - כתוב: "שטרי בירורין". ובגמרא נאמרו שני פירושים: א. ברירת דיינים; ב. שטר הטענות. וקבל רבינו שניהם. (11) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. (12) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. (13) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

ב. ומי נותן¹⁴ שֶׁכֶר הַסּוֹפֵר? בְּשְׁטְרֵי הַלּוֹאָה - הַלּוֹה נוֹתֵן שְׁכָר¹⁵. וּבְשְׁטְרֵי מְקַח וּמְקוּפָר - הַלּוֹקֵחַ¹⁶ נוֹתֵן שְׁכָר. וְהָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת שְׁכָר הַגֵּט¹⁷. וְהַחֲתָן נוֹתֵן שְׁכָר שְׁטְרֵי הָאָרוֹסִין אוֹ הַנְּשׂוֹאִין. וְהַמְקַבֵּל וְכֵן הָאָרִיס אוֹ הַשְּׁכִיר נוֹתֵן שְׁכָר הַשְּׁטְרֵי. אֲבָל שְׁטְרֵי פְרִיֵת הַדִּינִין אוֹ טַעֲנוֹת בְּעֵלֵי דִינִין - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנֵין שְׁכָר.

(14) דינים אלה מבוארים במשנה, שם. (15) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר - הוא משלם שכר הסופר, ומובן שהלווה מעוניין בהלוואה. (16) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. (17) שם קסז: שינוי שהבעל נותן שכר הגט, ובגמרא שם נימקו: מפני שכתבה תורה: "וכתב . . . ונתן",

וְאֵם טָעַן הַלּוֹה טַעֲנַת וְדָאֵי וְאָמַר: הַשְּׁטֵר אֲצִלּוֹ, וְעַתָּה הִנֵּיחוּ בְּכִיסוֹ⁸⁵ - הוֹרֵו רְבוּתִי, שְׁלִישְׁבַע הַמְלִוָּה הֶסֶת שְׁאָבַד הַשְּׁטֵר, וְאַחַר כֵּן יִפְרַע חוּבוֹ וְיִכְתַּב שׁוֹבֵר.

(85) ודורש שיחזיר לו את השטר, כדי שלא יצטרך לשמור את השובר.

יז. מִי שֶׁהוֹצִיא⁸⁶ שְׁטֵר חוֹב בְּמָנָה, וְאָמַר⁸⁷: עֲשׂוּ לִי מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם בְּחֻמְשֵׁים חֻמְשֵׁים - אֵין עוֹשִׂין⁸⁸; שְׁזָכוֹת הִיא לַלּוֹה⁸⁹ לְהִיֹּת הַכֹּל בְּשְׁטֵר אֶחָד, שְׁאֵם יִפְרַעֲנּוּ מִקְצַת - נִמְצָא שְׁטֵרוֹ פְּגוּם⁹⁰. וְכֵן⁹¹ אֵם הוֹצִיא שְׁנֵי שְׁטְרוֹת בְּחֻמְשֵׁים חֻמְשֵׁים, וְאָמַר: עֲשׂוּ לִי אוֹתָן בְּמָאָה - אֵין עוֹשִׂין לוֹ, אֲלֵא עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; שְׁזָכוֹת הִיא לַלּוֹה לְהִיֹּת שְׁנַיִם, שְׁלֵא יִכַּף אוֹתוֹ בְּדִין בְּפַעַם אַחַת לְגַבַּת הַכֹּל⁹².

(86) מימרא של רבא, שם קעב. (87) לבית-דין. (88) שלא מדעת הלווה. (89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. (90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א): הפוגם את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה. (91) רבא, שם. (92) אף-על-פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה-שאינ-כן בשטר אחד. ואם יטעון אני פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

יח. הוֹצִיא⁹³ שְׁטֵר חוֹב בְּמָאָה, וְאָמַר: קְרַעְוּהוּ וְכַתְּבוּ לִי שְׁטֵר אַחַר בְּחֻמְשֵׁים⁹⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. שְׁמָא פְּרַעוּ הַכֹּל, וְכַתְּבוּ לוֹ שׁוֹבֵר עַל שְׁטֵר שֶׁל מָאָה; וְכִשְׁפִּיחֹזֵר וְיוֹצִיא קִיּוֹם זֶה⁹⁵ עַל שְׁטֵר חֻמְשֵׁים, וְיוֹצִיא הַלּוֹה הַשׁוֹבֵר - יֹאמַר לוֹ: זֶה שְׁטֵר אַחַר הוּא⁹⁶.

(93) מימרא של רב אשי, שם. (94) משום שנפרעתי חמשים. (95) של בית-דין על חמשים. (96) שוברך נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

(1) מבאר שאין כותבים שטרות אלא מדעת שניהם ומי נותן השכר לסופר ויש שטרות שכותבים שלא מדעת שניהם, ודין מוחזק שמו בעיר שלושים יום ושאיין עדים חותמים על השטר אלא כשהם גדולים ויודעים לקרותו וקראוהו וראש בית דין חותם על קיום השטר אף על פי שלא קראו, ודין שניים שהיו בעיר אחת ושמותיהם ושמות אביהם שווים.

א. כְּכֵן בְּאַרְנַי⁹⁷, שְׁשְׁטֵר חוֹב שֵׁישׁ בּוֹ קֶנֶן - כּוֹתְבִין אוֹתוֹ לַלּוֹה אֶף עַל פִּי שְׁאִין הַמְלִוָּה עִמּוֹ. וְכֵן כּוֹתְבִין⁹⁸ שְׁטֵר לְמוֹכְרָא⁹⁹ אֶף עַל פִּי שְׁאִין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וְכֵן כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לְמַלְוָה אֶף עַל פִּי שְׁאִין הַלּוֹה עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לְאִשָּׁה¹⁰⁰ אֶף עַל פִּי שְׁאִין בְּעֵלָה עִמָּה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאַחַר, וְזֶה רִמָּאֵי הוּא וְהַעֲלָה שְׁמוֹ בְּשֵׁם בַּעַל הוֹבֵי - מֵאַחַר שֶׁלֹּא הִחֲזֵק שֵׁם שְׁנַיִם שֶׁשְׁמוֹתֵיהֶן שְׁוִין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵיוֹ; שֶׁחֲזָקָה הוּא, שְׁאִין הַעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֲלֵא אִם בֶּן מִפְרִיין אֵלוֹ הַנְּזַפְרִים בּוֹ.²⁶ וְכֵן חֲזָקָה שְׁאִין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֲלֵא אִם בֶּן נוֹדַע לָהֶם בְּוֵדָאֵי שְׁאֵלוֹ שְׁהַעֲדוֹ עַל עֲצֻמָּן גְּדוּלִים²⁷ וּבְגֵי דַעַת. וְאֵין הַעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֲלֵא אִם בֶּן יוֹדְעִים לְקִרוֹת וְלַחְתָּם.²⁸

(25) שם קלח: (26) שהרי אסור להם לחתום כשאינם מכירים אותם. שם קלח: אמרו: כל שאין כותבים אלא-אם-כן מכירים - אינו צריך ראייה אחרת. (27) שם קנה. "חזקה - אין העדים חותמין על השטר אלא-אם-כן נעשה גדול". (28) ראה ההלכה הבאה.

ו. עֲדִים שְׁאִין יוֹדְעִין לַחְתָּם, וְקָרְעוּ לָהֶן²⁹ נִיר חֶלֶק וְחֲתָמוּ עַל הַרְשׁוּם - מִפְּיָן אוֹתָן³⁰ מִכַּת מְרֻדוֹת,³¹ וְהַשְּׁטָר פְּסוּל.³²

(29) רשמו את האותיות בסכין, והעדים מלאו את השריטות בדיו. (30) שם, מעשה שבא לפני רב כהנא, והלקה את העדים. (31) הלקאה בעוון עבירה על דברי חכמים נקראת "מכת מרדות". סתם "מלקות" משמעותה הלקאה מן התורה. (32) מפני שלא נעשה כתיקון חכמים [במגיד-משנה מביא דעת הרשב"א שהשטר כשר, מפני שבגמרא שם אמרו כך: "ונגדיה (הלקה) רב כהנא", ולא הוסיפו: שפסלו את השטר. ועוד, מכיון שבגט אשה התירו לכתחילה לחתום כך, הרי ברור שהחתימה אינה פסולה. ומכאן, שבשאר שטרות על-כל-פנים בדיעבד כשרה]. בהלכה הקודמת, כתב רבינו שאין חותמים אלא-אם-כן יודעים לקרוא, וכאן כתב רק "לחתום" בלבד, נראה שהוא מחלק בין לכתחילה לבין דיעבד. לכתחילה אין חותמים כשאינם יודעים לקרוא ומקרים לפניהם. אבל מלקים רק כשאינם יודעים לחתום וקרעו להם - וחתמו. בגמרא שם אמרו, שרב כהנא - על חתימה הלקה.

ז. ראש בֵּית דִּין³³ שְׁהִיָּה יוֹדֵעַ עֲנִין הַשְּׁטָר, וְקָרָא הַשְּׁטָר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שְׁלוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מֵאֲמִין אוֹתוֹ³⁴ וְאֵימָתוֹ עֲלֵיו³⁵ - הָרִי זֶה חוֹתֵם עַל הַשְּׁטָר אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָרָאָהּ הוּא בְּעֲצֻמוֹ. וְאֵין שְׁאָר הָעָם רִשְׁאִין לַעֲשׂוֹת בֵּין³⁶, עַד שְׁיִקְרָא הַעֲדָר³⁷ הַשְּׁטָר מְלָה בְּמֵלָה.

(33) שם אמרו, שרב נחמן חתם על שטר שקרא לפניו הסופר שלו. (34) לראש בית-הדין אימון מלא בסופר שלו. (35) הסופר מפחד מפניו ולא יעיז לשנות. (36) שם: "ודוקא רב נחמן וספרי דיני, אבל רב נחמן וספרי אחריני, ספרי דיניא ואינש אחרינא - לא". (37) החותם על השטר.

ח. שְׁנַיִם³⁸ שְׁהִיוּ בְּעִיר, שֵׁם כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן - אֵינָן יְכוּלִין לְהוֹצִיא שְׁטָר חוֹב זֶה עַל זֶה³⁹, וְלֹא אַחַר יְכוּל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטָר חוֹב⁴⁰, אֲלֵא אִם

אבל אין נוהגים כך אלא האשה נותנת, כדי להימנע מעיגון, כשלא ירצה הבעל לשלם. ב'בית יוסף' אבן-העזר סי' קכ מסתמך על סדר הגט להרא"ש, ואומר - שגם אחר התקנה, על הבעל לשלם שכר כתיבת הגט, ורק כשהוא מסרב תיקנו חכמים שהאשה תשלם, והם מקנים לבעל את דמי התשלום, כדי לקיים "וכתב ונתן", ויש כוח ביד חכמים להפקיע כספה של האשה, משום שהפקר בית-דין - הפקר. וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"א.

ג. אֶחָד הַשְּׁטָרוֹת הַנִּכְתָּבִין לְאַחַד שֶׁלֹּא בְּפָנָי חֲבָרוֹ וְאַחַד הַשְּׁטָרוֹת שְׁאִין פּוֹתְבִין אוֹתָן אֲלֵא מֵדַעַת שְׁנֵיהֶם וְשִׁנְיָהּ עוֹמְדִין, כְּגוֹן שְׁטָר שְׁפּוֹתְבִין לְמֵלָה¹⁸ אוֹ לְלוֹקַח¹⁹ - כָּלֵן צְרִיכִין שְׁיִהְיוּ הַעֲדִים מִפְרִיין הַשְּׁמוֹת שֶׁבַשְּׁטָר²⁰, שְׁהִיָּה הוּא פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי וְזֶהוּ פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי; שְׁמָא יְבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיַעֲשׂוּ קְנוּנָא, וְיִשְׁנֵנו שְׁמוֹתֵיהֶן בְּשְׁמוֹת אַחֲרִים, וְיִוְדֵוּ זֶה לְזֶה.

(18) כשלווה עמו. (19) כשהמוכר עמו. (20) שמות שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכירן" גבי גט ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמא יכתוב גט על שם אשה זרה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמא האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד-משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר-חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמא יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר-חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר-חוב הכתוב על שם זה), ומכל-שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאינם מכירים את הלווקח ואת המלווה].

ד. כָּל מִי²¹ שְׁהִחֲזֵק שְׁמוֹ בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם²² - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׁמָא שֵׁם אַחַר יֵשׁ לוֹ²³, וְהוּא שְׁנָהּ פְּדִי לְרֵמוֹת וְלַעֲשׂוֹת קְנוּנָא; שְׁאִם אִתָּה אוֹמֵר בֶּן - אֵין לְדַבֵּר סוֹף. לְפִיכָף, מִי שֶׁלֹּא הִחֲזֵק שְׁמוֹ בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכָא וְאָמַר: כְּתָבוּ עָלַי שְׁטָר שְׁאִנִּי חֵיב לְפְלוּנִי אוֹ לְזֶה כֶּף וְכֶף דִּינָרִין - אֵין פּוֹתְבִין לוֹ עַד שְׁכִיבֵא רְאִיָּה שְׁהָה שְׁמוֹ אוֹ יִחֲזַק²⁴.

(21) שם קסז: (22) אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. (23) אין אדם מחליף שמו זמן רב, פן יודע הדבר ויתפרסם כרמאי (רש"י שם). (24) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

ה. כָּל שְׁטָר²⁵ שֶׁיֵּצֵא לְפָנָיו וְיִטְעַן הַלּוֹה וְיֵאמַר: אֵינִי חֵיב כְּלוּם, שְׁמָא רִמָּאֵי אַחַר הַעֲלָה שְׁמוֹ בְּשְׁמִי וְהוֹדָה לָּהּ; אוֹ שְׁאָמַר: לֹא לְזֶה אֵנִי חֵיב כְּלוּם אֲלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בִּן פֶּאוּ עַדִּי הַשְּׂטֵר פֶּעֶצְמָן⁴¹ וְאָמְרוּ: זֶהוּ הַשְּׂטֵר שֶׁהַעֲדָנוּ עָלָיו וְזֶהוּ שֶׁהַעֲדָנוּ לוֹ בְּהַלְוָאָה. וְכֵן אֵין מְגַרְשִׁין נְשׂוֹתֵיהֶן אֲלָא זֶה בְּפָנֵי זֶה. וְכֵן אִם נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׂטוּתֵיהֶן⁴² שׁוֹבֵר שֶׁשְּׂטוּרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן⁴³ פְּרוּעַ - שְׂטוּת שְׁנֵיהֶן שְׁעָלְיוֹ⁴⁴ פְּרוּעִין⁴⁵. וְכִיצַד יַעֲשׂוּ אֵלּוּ שִׁשְׁמֹתֵיהֶן שְׁוִין וְשְׁמֹת אֲבִיהֶן שְׁוִין? יִשְׁלְשׂוּ⁴⁶. הֵיוּ שְׁמֹת אֲבוֹתֵיהֶן שְׁוִין - וְכִתְבוּ סִמְנֵיהֶן⁴⁷. הֵיוּ דוֹמִין זֶה לְזֶה בְּצוּרְתָן - וְכִתְבוּ יְחוּסָן⁴⁸. הֵיוּ שְׁנֵיהֶם לְוִיִּים, שְׁנֵיהֶם פְּתָנִים - וְכִתְבוּ דוֹרוֹת⁴⁹.

50 בבא זו אינה מדברת בשני יוסף בן שמעון. (51 ולא פורש שם המלוה. שם קעב. מסופר שבא שטר כזה לבית-דינו של רב הונא. (52 מחלוקת אמוראים, ופסק כרבא - שם קעג. (53 שם קעב: "לנפילה לא חיישינן". (54 שם הוכיחו מן המשנה, שמוציאים שטר-חוב על אחרים.

י. שְׁנַיִם⁵⁵ שֶׁהוֹצִיאוּ כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם שְׂטֵר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ⁵⁶ - אֵין הָאֶחָד יָכוֹל לִזְמַר לְרֵאשׁוֹן: אֵלּוּ הֵייתִי חַיֵּב לָךְ, הֵיאָךְ אָתָּה לֹוֶה מִמֶּנִּי? ⁵⁷ אֲלָא זֶה גֹבֵה חוֹבוֹ וְזֶה גֹבֵה חוֹבוֹ. הֵיזָה זֶה בְּמֵאָה וְזֶה בְּמֵאָה, וַיֵּשׁ לְזֶה עֵדִית וְלְזֶה עֵדִית, אוּ לְזֶה בִּינְוֹנִית וְלְזֶה בִּינְוֹנִית, לְזֶה זְבוּרִית וְלְזֶה זְבוּרִית - אֵין נִזְקָקִין לְהֵן, אֲלָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹמֵד בְּשִׁלְוֵהוּ⁵⁸. הֵיזָה לְזֶה⁵⁹ עֵדִית⁶⁰ וּבִינְוֹנִית, וְלְזֶה זְבוּרִית⁶¹ - זֶה⁶² גֹבֵה מִן הַבִּינְוֹנִית⁶³, וְזֶה⁶⁴ גֹבֵה מִן הַזְבוּרִית⁶⁵.

55 מחלוקת אדמון וחכמים, במשנה כתובות קי. ופסק כחכמים. (56 והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. (57 היה לך לגבות חובך. (58 אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להטריח בית-דין חנם. (59 שם מחלוקת רב נחמן ורב ששת, ופסק כרב נחמן בהתאם לכלל שבידנו: הלכה כרב נחמן בדיני (ראה לקמן הערה סד). (60 שדה משובחת. (61 שדה גרועה. (62 בעל הזיבורית. (63 כדין כל בעל-חוב, כמבואר למעלה פ"ט ה"א. (64 בעל עידית ובינונית. (65 משום שהבינונית שגבה - היא עידית שבשדותיו, שהרי אין לו שדה יותר משובחת, ובעל-חוב אינו גובה מעידית. בגמרא שם אמרו, שמחלוקתם היא אם סוגי השדות נקבעים לפי שדותיו של הלווה (בשלו הם שמיין) או לפי המקובל בעולם (בשל עולם הם שמיין). רב נחמן סובר: בשלו הם שמיין, ומשום כך כשיש ללווה בינונית לפי המקובל, ואין לו יותר מעולה - הרי דינה כעידית ואין גובים ממנה אלא מן הזיבורית, ואם כן ירויח בעל הזיבורית, ומשום כך בית-דין צריכים להגבותו את המגיע לו לפי הדין. ורב ששת סובר: בשל עולם שמיין, ואם-כן הבינונית שיגבה ימשיכו להיות בינונית, ויגבה אותה בעל הבינונית חזרה, ולמה יטרח בית-דין שלא לצורך. [המגיד-משנה מקשה, שרבינו כאן סותר דברי עצמו בפ"ט ה"ד, שהרי כתב שם: "היו לו זיבורית ובינונית בלבד, ניזקין ובעל-חוב בבינונית". ותיירך שדעת רבינו: בשל עולם שמיין, ואעפ"כ בידון שלפנינו, ירויח בעל הזיבורית, כגון שבית-דין יגבה (יוד פתוחה) את הזיבורית לבעל העידית ובינונית, ויהיו לו מכל שלושת הסוגים, ויגבה השני את הבינונית. ומוסיף, שרבינו אינו

38 משנה, ב"ב קעב. (39 מפני שכותבים שטר ללווה שאין מלוה עמו (ראה ה"א), חוששים שמא בא זה ואמר כתבו לי שטר שאני רוצה ללוות מחברי כסף, ואחר-כך יוציא את השטר בבית-דין ויטעון הלוית לחברי כסף (גמרא שם קעג). ומזה יוצא, ששטר שאין בו קנין, שאמרנו בה"א שאין כותבים כשאינו מלוה עמו - מוציאים זה על זה (מגיד-משנה בשם רשב"א). (40 שכל אחד יטעון: לא אני, אלא חברי לוח. (41 ואז יש לו תוקף שטר, משום שהם רשאים גם עכשיו להוסיף שמות אבות אבותיהם, אבל אם באו עדים אחרים ואמרו יודעים אנו שזה הוא הלווה - הרי זה כמלוה על-פה, שהרי השטר עצמו אינו מברר מי הלווה, והעדים האחרים אין להם כל קשר לשטר. (42 של לווה. (43 שלויתו ממנו כסף. (44 אם לוח משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי את השובר אלא חברי. (45 הלווה יכול לטעון לכל אחד - פרעתי. ואפילו אם יתנו הרשאה זה לזה לגבות את החוב ממה-נפשך, ויבוא המורשה ויטעון: שלם לידי לפרעון חובי או חובו של חברי - יכול הלווה לטעון: פרעתי שניהם, ומאחד לא לקחתי שובר או נאבר, ואף-על-פי שבדרך כלל אין הלווה נאמן לטעון כך במלוה בשטר. והטעם, שהשובר מערער תוקפם של שני השטורות (ראה מגיד-משנה בשם רשב"א). [במשנה: "נמצא לאחד בין שטורותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, ושטרו שניהם פרועין". ופירשו רב ירמיה ורב הושעיא, שנמצא אצל המלוה כתב, ששטר החוב של יוסף בן שמעון הלווה - הוא פרוע. והקשו בגמרא שם, הרי גם בלי כתב זה - אין מוציאים שטר חוב עליהם? ופירש רב הושעיא, שהמדובר כשהיו משולשים בשטר (נכתבו בשטורות גם שמות הדור השלישי שאינם שוים) ולא היו משולשים בשובר (ראה סוף הלכה זו). ואביי פירש כשנמצא בין שטורותיו של הלווה מיוסף בן שמעון. ורבינו העתיק כאן לפי פירושו של אביי, שהרי הוסיף את המלה: "שעליו". מובן שלהלכה מסכים רבינו גם לדעת רב הושעיא]. (46 יכתבו שמות הדור השלישי. (47 כגון: קומה גבוהה או נמוכה, שחור, לבן וכדומה. (48 כהן, לוי, ישראל. (49 מרובעים, מחומשים - עד שיגיעו לדור שאין שמותיהם שוים.

ט. הוֹצִיא עָלָיו⁵⁰ שְׂטֵר שֶׁכְּתוּב בוֹ: אָנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי לְוִיתִי מִמֶּךָ⁵¹ מְנָה, אָף עַל פִּי שְׂאִין בוֹ שֵׁם הַמְּלוֹה - כָּל מִי שִׁיָּצָא שְׂטֵר זֶה מִתַּחַת יָדוֹ גֹבֵה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשם רבינו מאיר הלוי. בנימוקי יוסף ב"בא בתרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה.

ב. אָמַר לוֹ בְּשַׁעַת מָתָן מַעוֹת: הַלְלוּהוּ וְאָנִי עָרֵב - נִשְׁתַּעֲבַד הָעָרֵב,⁷ וְאֵינִי צָרִיף קִנְיָן. וְכֵן אִם בֵּית דִּין עָשׂוֹ אוֹתוֹ עָרֵב - נִשְׁתַּעֲבַד, אֲפֹּךְ עַל פִּי שְׁלֹא קָנִו מִיָּדוֹ. כְּגוֹן שֶׁהָיָה בֵּית דִּין רוֹצֵין לְגַבּוֹת מִן הַלְלוֹהוּ, וְאָמַר לָהֶם: הַנִּיחֵהוּ וְאָנִי עָרֵב לָכֶם. הוֹאִיל וַיֵּשׁ לוֹ הַנָּאָה שֶׁהֶאֱמִינֵהוּ בֵּית דִּין, בְּאוֹתָהּ הַנִּיחַ שֶׁעָבַד עֲצָמוֹ.⁸

(6 שם. 7) משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף. (8) במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הלווה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, או אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד.

ג. הַמְלוּהוּ? אֵת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עָרֵב, אֲפֹּךְ עַל פִּי שֶׁהָעָרֵב מִשְׁתַּעֲבַד לַמְלוּהוּ - לֹא יִתְבַּע אֵת הָעָרֵב תַּחֲלָה, אֲלֵא תוֹבַע אֵת הַלְלוֹהוּ תַּחֲלָה; אִם לֹא נָתַן לוֹ - חֲזוֹר אֲצֵל הָעָרֵב וְנִפְרַע מִמֶּנּוּ. בְּמָה דְבָרִים אֲמורִים? בְּשֵׁאִין נְכָסִים לְלוֹהוּ;¹⁰ אֲבָל אִם יֵשׁ נְכָסִים לְלוֹהוּ - לֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב כְּלָל,¹¹ אֲלֵא מִן הַלְלוֹהוּ. הִיָּה הַלְלוֹהוּ אֵלֶם וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, אוֹ שְׁלֹא בֵּא לְדִין - הָרִי זֶה נִפְרַע מִן הָעָרֵב תַּחֲלָה, וְאַחַר כֵּן יַעֲשֶׂה הָעָרֵב דִּין עִם הַלְלוֹהוּ; אִם יְכוֹל לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ - יוֹצִיא, אוֹ יִשְׁמַתּוּהוּ בֵּית דִּין¹² עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ.

(9) שנינו (שם קעג): "המלוה את חבירו על ידי ערב לא ייפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב): לא ייפרע מן הערב תחילה. (10) רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. (11) אפילו אם הלווה מסרב לפרוע. (12) כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג.

ד. הַתְּנָה¹³ הַמְלוּהוּ עַל הָעָרֵב וְאָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׂאֵפְרַע מִמִּי שְׂאֵרְצָה, אִם יֵשׁ נְכָסִים לְלוֹהוּ - לֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב.¹⁴ אָמַר: עַל מְנַת שְׂאֵפְרַע מִמִּי שְׂאֵרְצָה תַּחֲלָה¹⁵, אוֹ שֶׁהָיָה קְבֻלָּן¹⁶ - הָרִי זֶה יִתְבַּע אֵת הָעָרֵב הַזֶּה אוֹ אֵת הַקְּבֻלָּן¹⁷ תַּחֲלָה, וְיִפְרַע מִהֶן אֲפֹּךְ עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים¹⁸ לְלוֹהוּ.

(13) שם קעג: (14) בטור שם כתב שדין זה שנוי במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללווה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללווה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הר"י הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן מתיישבים דברי רבינו גם לפי שיטת רבו. הוא (המגיד

גורס בגמרא שרב נחמן סבר בשלו הם שמין. ובכסף-משנה דוחה תירוצו, שהרי המדובר כשבאים ביהד לבית-דין (ראה גמרא שם) וברור שבי"ד לא יגבה תחילה מבעל הזיבורית, כדי להפסיד לשני, אלא יגבה מבעל הבינונית תחילה כמו שכתב הר"ן שם. והוא מתרץ את הסתירה, שבפרק יט המדובר כשהיתה ללווה גם עידית, וחל השעבוד על הבינונית, ואחר-כך מכר את העידית ולכן נשאר השעבוד על הבינונית, אע"פ שהיא עכשיו עידית שלו. וכן ביאר רבינו בבבא-קמא ח. את הברייתא, ובחיבורו קיצר והביא לשון הברייתא - כדרכו. וכן פסק בטור/חו"מ סי' קב, שאם היתה לו עידית ומכרה - גובה מבינונית, ואם לאו - גובה מזיבורית משום שבשלו שמין - וכן פסק בשולחן ערוך/שם ס"ד].

יא. הוֹצִיא שֵׁטֶר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָלָה⁶⁶ מוֹצִיא שֵׁטֶר שֶׁמְכַר לוֹ הַשְּׂדֵה⁶⁷: אִם הָיָה בְּמָקוֹם שְׁנוֹתָן הַלּוֹקָח הַמַּעוֹת וְאַחַר כֵּן כּוֹתֵב לוֹ הַמּוֹכֵר אֵת הַשֵּׁטֶר - הָרִי שֵׁטֶר חוֹבוֹ שֶׁל זֶה בְּטֹל; שֶׁהָרִי אוֹמַר לוֹ⁶⁸: אֵלֹה הַיִּיתִי חַיֵּב לָךְ - הִנֵּה לָךְ לְפָרַע חוֹבְךָ⁶⁹. אֲבָל בְּמָקוֹם שְׁנוֹתָבִין וְאַחַר כֵּן נוֹתְנִין⁷⁰ - הָרִי שֵׁטֶר הַחוֹב קָנִים; שֶׁהָרִי זֶה אוֹמַר: מְכַרְתִּי לָךְ אֵת הַשְּׂדֵה כְּדֵי שֶׁיְהִי לָךְ נְכָסִים יְדוּעִים שְׂאֵגָבָה מִהֶן חוֹב שְׁלִי.

(66) הלווה. (67) שהמלוה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. (68) הלוקח אומר למוכר. (69) לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. כחכמים שם נגד דעת אדמו"ן, ולפי הביאור בגמרא שם. ומובן מאליו, שזה דוקא כשזמן פרעון הכתוב בחוב קדם לשטר המכר. שאם לא קדם, כיצד יכול המוכר לעכב דמי השדה לפני זמן הפרעון (מגיד-משנה). (70) ואי-אפשר למוכר לפרוע חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר המכר.

~ יום שני י' אדר"א ~

פְּרָק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים:

(1) מבאר דיני ערבות וקבלנות.

א. הַמְלוּהוּ² אֵת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁהָלוּהוּ אָמַר לוֹ אֶחָד: אָנִי עָרֵב; אוֹ שֶׁתְּבַע אֵת הַלְלוֹהוּ בְּדִין, וְאָמַר לוֹ אַחַר: הִנֵּחַ וְאָנִי עָרֵב; אוֹ שֶׁהָיָה חוֹנֵן אֵת חֲבֵרוֹ בְּשׂוֹק לְתַן לוֹ, וְאָמַר לוֹ: הִנֵּחַ וְאָנִי עָרֵב - אֵין הָעָרֵב חַיֵּב כְּלוּם³, וְאִפְלוֹ אָמַר 'אָנִי עָרֵב' בְּפָנֵי בֵּית דִּין⁴. אֲבָל אִם קָנִו מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עָרֵב מִמּוֹן זֶה - כָּל אֵלֹה הַפְּנִים, בֵּין בְּפָנֵי בֵּית דִּין בֵּין בֵּינוֹ לְבֵין הַמְלוּהוּ, נִשְׁתַּעֲבַד⁵.

(2) ב"בא בתרא קעו: (3) משום שהמלוה נתן את הכסף על אמונתו של הלווה עצמו ולא סמך על הערב, ודיבור של הערב בלא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות. (4) שלא על פי התערבות בית הדין. (5) משמע אפילו לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(22) שם עמוד ב. (23) עזר לקיים הנישואין. (24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך ערבותו, אנו אומרים, שמפני הנאה זו שעבד עצמו ומשום כך, כשהערב אינו גורם לחיסרון ממון, כגון בכתובה שהאשה רוצה להינשא ואפילו כשכתובתה אינה מובטחת, לא גילתה כל אמון בערב ומשום כך ערבותו נידונית כאסמכתא, אף על פי שקנו מידו, בהתאם לשיטתו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ז, שאסמכתא אינה מחייבת אפילו כשקנו מידו, אם לא הקנה לו מעכשיו (ראה שם גם הלכה י"ג ומגיד משנה שם). ואין זה דומה לערב שלאחר מתן מעות שהקניין מועיל אף על פי שלא על אמונתו הלווה, משום שיש שם חיסרון כס (מגיד משנה). (25) שם: "אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה (אב ביחס לבנו משעבד עצמו)". (26) בגמרא שם לא אמרו שצריך קניין, ורבינו מסברת עצמו הוסיף "וקנו מידו", משום שלא חסר ממון והבעל לא גילה כל אמון באב - אין נימוק לשעבוד בלא קניין. ובאדם אחר, אפילו קניין אינו מועיל כמו שביארנו למעלה [הראב"ד חולק ואומר שאפילו לא קנו מיד האב - נשתעבד. וזה מתאים לשיטתו שאפילו ערב כתובה זר משתעבד כשקנו מידו, ומכאן - שמה שחילקו שם בין אב לאדם מן השוק המדובר כשלא קנו מידו]. (27) שם.

ז. ראובן שִׁמְכַר לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה, וּבָא לִי וְקָבַל אַחֲרָיו עֲלֵי־28. - לֹא נִשְׁתַּעֲבַד לִי, שְׂזוֹ אֲסַמְכְתָּא הִיא. 29. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ שְׂדֵה עָרֵב לְשִׁלֹם דְּמֵי מִכָּר זֶה פֶּל עַת שְׂרִיצָה שְׂתִבְעֵנוּ לְשִׁמְעוֹן - הֲרִי זֶה חֵיב 30. וְכֵּן הוֹרֵי רַבּוֹתֵי.

(28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. (29) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הראב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות ערבות של מכר לערבות הלווה, בהלוואה הערבות היא על המעות שהלווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלווה על אמונתו. (30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הראב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו].

משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללווה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממי שארצה, וכשלא התנה כך - יכול לומר להמלוה תתבע את הלווה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללווה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין איפה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו. (15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". (16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב. (17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". (18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

ה. אֵיזְהוּ עָרֵב 19. וְאֵיזְהוּ קַבְּלָן? אָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וְאָנִי נוֹתֵן לָךְ - זֶהוּ קַבְּלָן, שֵׁישׁ לְמַלְוָה לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ תַחֲלָה אֶף עַל פִּי שְׂלֵא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר: עַל מְנַת שְׂאֵפְרַע מִמִּי שְׂאֵרְצָה. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ: הֲלוֹהוּ וְאָנִי עָרֵב, הֲלוֹהוּ וְאָנִי פּוֹרֵעַ, הֲלוֹהוּ וְאָנִי חֵיב, הֲלוֹהוּ וְאָנִי נוֹתֵן, הֲלוֹהוּ וְאָנִי קַבְּלָן, תֵּן לוֹ וְאָנִי קַבְּלָן, תֵּן לוֹ וְאָנִי פּוֹרֵעַ, תֵּן לוֹ וְאָנִי חֵיב, תֵּן לוֹ וְאָנִי עָרֵב - פֶּלֶן לְשׁוֹן עֲרֻכְנוֹת הַיָּד, 20. וְאִינוּ תּוֹבְעוּ תַחֲלָה, וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם שֵׁישׁ נְכָסִים לְלוֹה, עַד שְׂיִפְרַשׁ וְיֹאמַר: מִמִּי שְׂאֵרְצָה אֶפְרַע 21.

(19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון (כלל בדינו מאביו ורבא הלכה כבתראי - כאחרונים). (20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך. (21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ו. עָרֵב 22. שֶׁל כְּתֻבָּה, אֶף עַל פִּי שְׂקָנוּ מִיָּדוֹ - פְּטוֹר מִלְּשִׁלֹם; שֶׁהֲרִי מַצְוֶה עֲשֵׂה 23, וְלֹא חֹסֵר מִמֶּנּוּ 24. וְאִם הָיָה הָאָב עָרֵב 25 לְכְתֻבַּת בְּנוֹ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - חֵיב 26. וְקַבְּלָן שֶׁל כְּתֻבָּה - חֵיב 27.

~ נקודות משיחות קודש ~
 "ואם היה האב ערב... וקנו מידו - חייב."
 אבא לגבי בנו, משתעבד ללא קנין (בבא בתרא קעד, ב). אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד, הוא ערב בעד חבריו יותר מכל ישראל שכולם ערבים זה בזה.
 (על פי לקו"ש חכ"ו עמוד 150 הע' 41 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְךָ-הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: הֲלוֹהוּ וְאָנִי עָרֵב; וְכִשֶׁם שֶׁנִּשְׁתַּעֲבַד הָעָרֵב לַמְלוֹה, כִּן נִשְׁתַּעֲבַד עָרֵב לְעָרֵב רֵאשׁוֹן.³⁸ וְדִין הָעָרֵב עִם הַמְלוֹה וְדִין עָרֵב רֵאשׁוֹן עִם הַשְּׂנִי דִין אֶחָד הוּא.

37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה).
38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שערב ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר – שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה).

יג. מי שלא פָּרַשׁ קֶצֶב הַדָּבָר שֶׁעָרֵב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: כֹּל מֵה שֶׁתַּתֵּן תֵּן לוֹ וְאָנִי עָרֵב, אוּ מְכַר לוֹ וְאָנִי עָרֵב, אוּ הֲלוֹהוּ וְאָנִי עָרֵב - יֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוֹרָה: אֶפְלוּ מְכַר לוֹ בַּעֲשָׂרַת אֲלָפִים אוּ הֲלוֹהוּ מֵאָה אֲלָף - נִשְׁתַּעֲבַד הָעָרֵב כֹּפֵל. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאֵין זֶה הָעָרֵב חָיִב פְּלוֹם; שֶׁפִּינֵן שֶׁאֵינוּ יוֹדְעֵי הַדָּבָר שֶׁשֶׁעָבַד עֲצָמוֹ בּוֹ - לֹא סְמְכָה דַּעְתּוֹ וְלֹא שֶׁעָבַד עֲצָמוֹ.³⁹ וְדָבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם לְמַבִּין.

39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ן בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הראב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומד הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם].

יד. מי שֶׁאָמַר לְחֵבְרוֹ: הֲלוֹהוּ וְאָנִי עָרֵב לְגוֹפוֹ שֶׁל לֹוֹה זֶה, לֹא עָרֵב לְעַצְמוֹ שֶׁל מְמוֹזָן,⁴⁰ אֲלֵא כֹּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה אֲבִיאָנוּ לְךָ,⁴¹ וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהֲלוֹהוּ וְתָעִבּוּ: הַנִּיחָהוּ, כֹּל זְמַן שֶׁתִּתְּעַבְּנוּ אֲבִיאָנוּ לְךָ, וְכֵן מִיָּד⁴² עַל זֶה, אִם לֹא יָבִיא זֶה הֲלוֹה - יֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁהוּא חָיִב לְשִׁלְּם;⁴³ וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֶפְלוּ הַתְּנָה וְאָמַר: אִם לֹא אֲבִיאָנוּ אוּ שְׁמַת אוּ שֶׁפָּרַח אֶהְיֶה חָיִב לְשִׁלְּם - הָרִי זֶה אֶסְמְכָתָא, וְלֹא נִשְׁתַּעֲבַד. וְלֹוֹה דַּעְתִּי נוֹטָה.

40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה.
41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. 42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין.
43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם.

פֶּרֶק שֶׁשָׁה וְעֶשְׂרִים:

1) מבאר דיני ערבות בשטר, ושאר דיני ערבות שלא נתבאר בפרק הקודם וכולל דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו.

א. הַמְלוֹה² אֶת חֵבְרוֹ בַּשֵּׁטֶר, וְאַחַר שֶׁהִעִידוּ³ הָעֵדִים

ח. וְכֵן הָעָרֵב אוּ הַקַּבְלָן שֶׁחִיבוּ עֲצָמָן עַל תְּנַאי, אִף עַל פִּי שֶׁקְנוּ מִיָּדוֹ - לֹא נִשְׁתַּעֲבַד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶסְמְכָתָא.³¹ בְּיַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וְאָנִי אֶתֵּן לְךָ אִם יִהְיֶה כֶּף וְכֶף אוּ אִם לֹא יִהְיֶה. שֶׁכֹּל הַתּוֹלָה שֶׁעָבַד שֶׁאֵינוּ חָיִב בּוֹ בְּאֵם יִהְיֶה וְאִם לֹא יִהְיֶה - לֹא גָמַר וְהִקְנֶה קִנְיָן שְׁלָם, וְלִפְיֶכָף לֹא נִשְׁתַּעֲבַד.

31) כשתלה בפירוש את השתעבודותו בתנאי – אם יהיה או לא יהיה – הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

ט. שְׁנַיִם שֶׁלוֹוִי³² בַּשֵּׁטֶר אֶחָד אוּ שֶׁלְקָחוּ מִקָּח אֶחָד, וְכֵן הִשְׁתַּפְּיִן שְׁלוֹוִה אֶחָד מֵהֵן אוּ לָקַח בְּשִׁתְּפוּת - הָרִי הֵן עֲרֵבָאִין זֶה לָזֶה,³³ אִף עַל פִּי שֶׁלֹא פָּרַשׁ.

32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. 33) כל אחד דינו כלוה לגבי מחצית ההלוואה וכערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נודמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן].

י. שְׁנַיִם שֶׁעָרְבוּ לְאֶחָד, כְּשִׁיבּוֹא הַמְלוֹה לְפָרַע מִן הָעָרֵב - יִפְרַע מֵאֵי זֶה מֵהֵן שִׁירְצָה³⁴. וְאִם לֹא יִהְיֶה לְאֶחָד פְּדֵי הַחֹב - חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַשְּׂנִי בַּשָּׂאֵר הַחֹב.

34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כערבים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש שני ערבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לווה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [תמחו רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהן – ייפרע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא ייפרע מאחד מהן" הכוונה שלא ייפרע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה – גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק כרבינו].

יא. וְאֶחָד שֶׁעָרֵב לְשְׁנַיִם, כְּשִׁיפְרַע לַמְלוֹה - יוֹדִיעֵנו³⁵ עַל חֹב אֵיזָה מִשְׁנֵיהֶם פּוֹרַע, כְּדִי שִׁיחְזֹר עָלָיו.³⁶

35) המלוה יודיע לערב. 36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו.

יב. הָאוֹמֵר לְחֵבְרוֹ³⁷: עָרֵב לְפְלוֹנִי כֶּף וְכֶף וְאָנִי עָרֵב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה פכ"ה ה"ד. (19) ב'טור' חו"מ סי' קכט כתב בשם 'בעל התרומות', שיכול לגבות גם מן המשועבדים של הלווה, ואפילו כשיש לקבלן בני חורין (ראה 'בית יוסף' שם). ורבינו לא גילה דעתו בזה. כתב רשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שאינו יכול לגבות מן הקבלן שדה יותר משובחת מזו שיכול לגבות מן הלווה עצמו, כגון שללוה יש זיבורית בלבד, או עידית וזיבורית ויש לו לגבות זיבורית, כאמור למעלה פ"ט ה"ד, ולקבלן יש גם בינונית – אינו גובה מהקבלן בינונית אלא זיבורית. וכתב עוד, שאם הלווה רוצה לשלם למלוה – אינו רשאי לגבות מן הקבלן תחילה. (20) אינו יכול לתבוע את הלווה. [ב'תוספות' שם קעג: כתבו בשם רבינו-תם, שאם אין נכסים לקבלן – גובה מן הלווה, מטעם שעבודא דרבי נתן (בכתובות יט ובכמה מקומות, אמרו בשם רבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? שנאמר ונתן לאשר אשם לו". והטביעו חז"ל את שמו של רבי נתן על שעבוד עובר זה, וקראו לו: שעבודא דרבי נתן), שהרי הלווה מחויב להחזיר לקבלן את הכסף שנתן לפרעון המלוה. וכן פסקו ה'טור' חו"מ סי' קכט, וה'שולחן ערוך' שם סעיף יט. ויש לפקפק קצת בסברא זו, שהרי כל זמן שלא פרע הקבלן אין הלווה חייב לו כלום ולא נשתעבד לו, ולא שייך כאן לומר "לאשר אשם לו". ומסתימת לשונו של רבינו, משמע שלא כדעת רבינו-תם]. ה'טור' שם כתב, שבנשא ונתן ביד – אין הבדל בין קבלן לערב, ובשניהם אין למלוה על הלווה כלום. אולם רבינו דייק כאן, וכתב "הקבלן", ומשמע שבערב אין הדין כך. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' שם. (21) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו – בית-דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה (כסף-משנה בשם 'בעל התרומות'). (22) ראה למעלה פכ"ה ה"ג.

ד. מְלוּה שֶׁתְּבַע אֶת הַלְוָה וּמָצָא שֶׁהוּא עֲנִי - אֵינוֹ יְכוּל לְהַפְרֵעַ מִן הָעֶרֶב עַד שִׁישְׁבַע הַלְוָה²³ בְּתַקְנַת אַחֲרוּנִים²⁴ שְׁאִין לוֹ כְּלוֹם; שְׁמָא יַעֲשׂוּ קְנוּנָא²⁵ עַל נְכָסָיו שֶׁל עֶרֶב²⁶.

(23) בנקיטת חפץ, כעין שבועה של תורה. (24) נתבאר למעלה פ"ב ה"ב שכשאיין ערב משביעים אותו מתקנת הגאונים הראשונים. ונראה שהשבועה האמורה כאן היא תקנה יותר מאוחרת לטובת הערב, שמא יש ללווה נכסים בלתי ידועים. (25) מעשה רמאות. (26) המלוה יטען שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו – הוא והלווה – את המעות שגבה.

ה. מִי שֶׁהָיָה עֶרֶב לְחֻבְרוֹ בְּמְלוּהָ עַל פֶּה, וּבָא הַמְלוּהָ לְתַבַּע אֶת הָעֶרֶב, וְהָרִי הַלְוָה בְּמִדְיַת הַיָּם - אוֹמֵר לוֹ הָעֶרֶב: הֲבֵא רְאִיָּה שְׁלֵא פִרְעָךָ²⁷ הַלְוָה, וְאֲנִי אֶשְׁלַם לָךְ.

(27) ואינו נוטל בשבועה. והטעם, שהלווה עצמו נאמן לומר פרעתי במלוה על-פה, כמבואר למעלה פ"א ה"א (מגיד-משנה).

בְּשִׁטְרָא בְּאֵרֶב עֶרֶב אֶת הַלְוָה⁴, אָף עַל פִּי שְׁקִנְי מִיָּדוֹ וְנִשְׁתַּעֲבַד לְשֵׁלָם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנִי⁵, כְּשִׁבּוֹא הַמְלוּהָ לְהַפְרֵעַ מִנְכָסֵי הָעֶרֶב הַזֶּה - אֵינוֹ טוֹרָף מִנְכָסִים מִשְׁעֻבְדִים⁶. הִזָּה הָעֶרֶב בְּגוּפוֹ שֶׁל שִׁטְרָא קִדְם חֲתִימַת הָעֲדִים: אִם כְּתוּבוֹ: פְּלוּנִי עֶרֶב⁷, שֶׁהָרִי אֵינוֹ מְעֶרֶב⁸ עִם הַלְוָה בְּמְלוּהָ - אֵינוֹ גּוֹבֵה מִמֶּנּוּ מִן הַמְשֻׁעֲבָדִים⁹; אֲבָל אִם כְּתוּב בְּשִׁטְרָא: פְּלוּנִי לְוָה מִפְּלוּנִי כֶּף וְכָף וּפְלוּנִי¹⁰ עֶרֶב, שֶׁהָרִי עֶרְבּוֹ לְוָה עִם עֶרֶב בְּשִׁטְרָא, וְקִנְי מִיָּדוֹ שֶׁל עֶרֶב, וְאַחַר כֶּף חֲתִמּוֹ עֲדִים בְּשִׁטְרָא - הָרִי זֶה נִפְרַע מִנְכָסֵי עֶרֶב הַמְשֻׁעֲבָדִים¹¹.

(2) משנה בבא-בתרא קעה: וגמרא שם קעו: (3) שחתמו. (4) וכתב ערבותו בשטר-החוב למטה מחתימת העדים. במשנה: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" (ראה רש"י שם). (5) בפרק הקודם ה"א, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. (6) של הערב. (7) סגנון זה אינו מקשר את הערבות והמלוה יחד, וכאילו פיסקא זו הוא ענין בפני עצמו. (8) קטע זה משמש נימוק להאמור לאחר-כך: "אינו גובה ממנו מן המשועבדים". (9) אפילו אם קנו מידו. וכשלא קנו – אינו גובה אפילו מבני חורין (מגיד-משנה). (10) וא"ו זו מקשרת הערבות עם המלוה. (11) כרב ורבי יוחנן שם קעו. רבינו דייק וכתב "וקנו מידו", ללמדנו, שאפילו אם נכתבה הערבות בשטר לפני חתימת העדים, וכתבו "ופלוני" – אינו משתעבד לאחר מתן מעות בלא קנין. במגיד-משנה מבאר, שאפילו מבני חורין אינו גובה בלא קנין (עייין שם, ובלחם-משנה).

ב. מְלוּהָ שֶׁתְּבַע אֶת הַלְוָה וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים - אֵינוֹ יְכוּל לְהַפְרֵעַ מִן הָעֶרֶב עַד אַחַר שְׁלֵשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּתְחַבְּטָה¹² הָעֶרֶב לְשֵׁלָם. לֹא יִהְיֶה כֹּחַ זֶה פְּחוּת מִן הַלְוָה עֲצֻמוֹ¹³. וְכִזָּה הוֹרוּ הַמּוֹרִים. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ - הַפֵּל לְפִי הַתְּנָא¹⁴.

(12) על-ידי בית-דין. (13) וכל ההקלות והדיחויים שאמרו למעלה (פכ"ב) גבי לווה – כוחם יפה גם בערב. וכן דרכי הכפיה מצד בית-הדין, שייכות גם בערב. (14) נתבאר כבר כמה פעמים, שכל תנאי שבממון – קיים (מועיל).

ג. מְלוּהָ שֶׁבָּא לְתַבַּע אֶת הַלְוָה וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים¹⁵ - אֵינוֹ יְכוּל לְדַחֲתוֹ¹⁶ וְלוֹמַר: לֵךְ אַצֵּל הַקְּבָלָן, הָרִי יֵשׁ לָךְ¹⁷ לְתַבַּע אוֹתוֹ תְּחִלָּה¹⁸; אֲלֵא תוּבַע כָּל מִי שֶׁרָצָה תְּחִלָּה¹⁹. וְאִם נָשָׂא הַקְּבָלָן הַמְּעוֹת מִיַּד הַמְלוּהָ וְנָתַנוּ בְּיַד הַלְוָה - אֵין לַמְלוּהָ בְּיַד הַלְוָה כְּלוֹם²⁰. הִנֵּה הַלְוָה בְּמִדְיַת אַחֲרֵת²¹, שְׁאֵינוֹ יְכוּל לְהוֹדִיעוֹ וְלֹא לִלְךָ אֵלָיו, אוֹ שָׁמַת הַלְוָה וְהִנִּיחַ יְתוּמִים קְטַנִּים, שְׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְנְכָסֵיהֶן - הָרִי זֶה תוּבַע אֶת הָעֶרֶב תְּחִלָּה, שֶׁהָרִי אֵין הַלְוָה מְצוּי²².

(15) ידועים. (16) שם קעד. "לא מיפטר לווה מיניה דמלוה עד שישא ויתן (הקבלן) ביד". (17) הזכות. (18) כאמור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הודאה, נידוי, לפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם אף-על-פי שאמר "ושלם", משום שאנו אומרים: הלוה מסר לידי הערב חפצי ערך להבטחת פרעון החוב. בלשון הגמרא שם: "אימר צררי אתפסיה". ולמה חוששים לצררי גבי ערב, יותר מגבי מלוה עצמו? ביאר במגיד-משנה, משום שקדם ושילם לפני שחל עליו החיוב לשלם, מתעורר חשש שהלוה הפקיד בידו חפצי ערך להבטחת מעותיו. (39 שם קעד: מעשה שהיה. 40) אפילו באחד מן הדרכים הנ"ל. כרב אשי, שם. 41) ואילמלא קיבל מהלוה חפצי ערך לבטחון - לא היה מקבל עליו ערבות. נימוק זה מלמדנו, שבמקום שגם גויים תובעים את הלוה תחילה - אין חוששים לצררי גם במלוה גוי.

ז. פל ערב⁴² שפא לטל מה שפארע, בין שפא להפארע מיירשוי לזה בין מלוה עצמו⁴³ - הרי זה צררף להביא ראיה שפארע⁴⁴. ואין מציאת שטר החוב⁴⁵ שעליו פנד הערב ראיה, שפא נפל השטר מידי המלוה ולא פארע זה פלום⁴⁶.

(42) ברייתא, שם. 43) בסוגיא שם משמע, שהברייתא עוסקת בדין יתומים. אבל רבינו, וכן כל הפוסקים, קיבלו דין זה גם ללוה עצמו. 44) ואינו נוטל בשבועה כדין מלוה בשטר, משום שתביעת הערב היא כמלוה על-פה. 45) העובדא ששטר החוב נמצא בעיד הערב - אינו ראיה. 46) כשהלוה חי, יכול לטעון בעצמו: פרעתי למלוה והחזיר לי השטר ונפל ממני, או: אמנם לא פרעתי אבל גם אתה לא פרעת, ואיני חייב לך כלום. ברשב"ם שם מפרש, שדין זה נאמר ביתומים קטנים בלבד, וכשיגדלו ישבע שפרע ויוציא מן היורשים. [נתמיה הדבר, שרבינו השמיט את סיומה של הברייתא: "ואם כתוב בו (פירוש: המלוה כתב לערב) התקבלתי ממך - גובה". וב'טור' שם הביא דין זה וביאר, שלדעת רשב"ם (ב"ב שם) דינו כמלוה בשטר וגובה מן המשועבדים, והר"י חולק ופוסק שגובה מבני חורין בלבד. ורבינו שותק לגמרי. גם ברי"ף כאן אין רמז לדין התקבלתי (ראה סמ"ע וש"ך סי' קלא ס"ג וס"ד). וצע"ג.]

ח. האומר לחברו: ערבתי לי, והוא אומר: לא ערבתי; או שאמר הערב ללוה: אתה הרשיתני לערב אותך ולתן, והוא אומר: מדעתך ערבתי, או לא ערבתי פלל; או שאמר הערב: פרעתי המלוה בפניך, והלה אומר: לא פרעתי, או שאמר לו: פן פרעתי, ונתתי לך מה שפרעתי⁴⁷; או שאמר המלוה: ערבתי לי מאתים, והוא אומר: לא ערבתי אלא מנה - מפל אלו הטענות וכיוצא בהן, המוציא מחברו עליו הראיה. או ישבע⁴⁸ הנתבע שבועת הסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת, פשאר פל טענות הממוין⁴⁹.

(47) ומסיים רבינו: ש"ישבע הנתבע שבועת היסט". אף-על-פי שהמלוה היתה בשטר - ואפילו נכתבה הערבות בשטר, אין כל זה עושה את תביעת הערב למלוה בשטר. ואם כתב

ו. ערב שקדם ונתן לבעל חוב את חובו - הרי זה חוזר וגובה מן המלוה²⁸ פל מה שפארע על ידו, אף על פי שהיתה מלוה על פה או בלא עדים פלל. במה דברים אמורים? כשאמר לו המלוה בעת שנעשה לו ערב: ערבני ושלם; אבל אם עמד ברשות עצמו ונעשה לו ערב או קבלן, או שאמר לו המלוה: ערבני, ולא הרשעהו שיתן ויפארע החוב²⁹ - אין המלוה חייב לשלם לו כלום³⁰. וכן הפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו³¹, אפלו היה החוב על המשפון³² - אין המלוה חייב פלום, ונוטל משפוןו בחנם, והרי אבד זה הנותן את מעותיו; שפא היה המלוה מפייס את המלוה ומוחל לו³³. מת המלוה³⁴, וקדם הערב ופארע החוב קדם שיודיע את היורשים, אם נודע לנו שלא פארע המלוה שטר חובו קדם שימות, כגון שהודה בו קדם³⁵, או שגדוהו³⁶ ומת בגדויו, או שלא הגיע זמן המלוה להגבות - הרי זה חוזר וגובה מן היורשין³⁷ פל מה שפארע³⁸. היה המלוה עובד פוככים³⁹ - אין היורשין חייבין לשלם⁴⁰; שפא אביהן נתן ליד הערב פל החוב שהיה עליו, מפני שהעובד פוככים תובע את הערב תחלה⁴¹, ולפיכך פארע זה מדעתו קדם שיודיע היתומים. אבל אם הודיען שהעובד פוככים תובע אותו והרי הוא נותן - חייבין לשלם.

(28) כן משמע מברייתא בבא-בתרא קעד: (29) שלא אמר: "ושלם". (30) במגיד-משנה מדייק מלשונו של רבינו: "ערבני ולא הרשעהו", שדין זה נאמר בערב בלבד, אבל בקבלן חייב הלוה לשלם כשאמר לו: "הכנס להיות קבלן", אפילו כשלא הוסיף: "ושלם". ומסביר את ההבדל בין ערב לקבלן, שהמלוה אינו יכול לתבוע את הערב תחילה למה היה לו למהר ולשלם. אבל קבלן, שהמלוה יכול לנגוש אותו וללחוץ עליו שיפארע את החוב - מתקבל על הדעת, שרצה להשתחרר מאימת הנגישה, ומשום כך אין לדמות דין קבלן לדין פורע שטר-חובו של חברו שלא מדעתו, שמביא רבינו בקטע הבא. ומזה מסיק במגיד-משנה, שאם עמד הלוה בדין ולא נמצאו לו נכסים, והרי המלוה רשאי לתבוע את הערב, וקדם הערב ושילם לפני שנתבע בבית-דין - חייב הלוה לשלם לו (ראה ראב"ד כאן). (31) משנה, כתובות ק: וגמרא שם קח. וכן פסק רבינו בפ"ב מהל' אישות הי"ט. (32) ירושלמי, שם פ"ג ה"ב. (33) נימוק זה אמרו בירושלמי, שם. (34) מעשה שהיה, הובא בבבא-בתרא קעד. המדובר כשאמר לו הלוה: "ערבני ושלם". (35) סמוך למיתתו, הודה שלא פארע. (36) ראה למעלה פכ"ב ה"ג. (37) משמע אפילו יורשים גדולים. וב'טור' חו"מ סי' קל כתב, שבגמרא (שם) המדובר ביתומים קטנים, אבל גדולים מחוייבים להחזיר אפילו כשאין שם אחד מהתנאים שנאמרו למעלה. (38) כרב הונא בריה דרב יהושע, שם. ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפותח להבין העברת רכושו לידי אדם אחר, אבל אינו תופס עדיין תוקף משקלה של התחייבות והשתעבדות.

יב. האשה⁵⁵ שלותה בשטר או ערבה בשטר ונשאת - חייבת לשלם⁵⁶ אחר שנשאת⁵⁷. ואם היתה מלוה על פה - אינה משלמת עד שתתגרש או שתתאלמן; שרשות בעל פרושות לזקק⁵⁸ הוא, כמו שבארנו⁵⁹ בכמה מקומות. ואם היו אותן מעות ההלוואה עצמן קיימין - יחזירו אותן למלוה⁶⁰.

(55 פנויה. 56 בבא-בטרא קלט. 57 ואין הבעל יכול לעכב כמו בנושאה שלוותה (ראה ה"ט), משום שנכסיה השתעברו למלוה לפני נישואיה. 58 וכשם שמלוה על-פה אינו גובה מן הלקוחות, כך אינו גובה מהבעל. 59 בפ"ב מהל' זכיה ומתנה הי"ב. 60 כדעת הגאונים רב שרירא ובנו רב האי (ראה מה שכתבנו בזה בהערה מח).

פָּרָק שֶׁבְעָה וְעֶשְׂרִים

1) מבאר דיני תיקון השטרות ודין שטר שעדין גויים, ודין הרחקת חתימת העדים מן השטר או מן הקיום, ודין הלשונות שאין כותבים אותם בסוף השיטה ושהולכים אחר הפחות שבלשונות השטר.

א. שטר² שכתוב בכל לשון ובכל פתב: אם היה עשוי פתקון שטרי ישראל, שאינן יכולין להזדייף³ ולא להוסיף ולא לגרע, והיו עדי ישראל, ויודיעין לקרותו - הרי הוא פשר, וגובין בו מן המשעבדין. אבל⁴ כל השטרות שחותמיהם⁵ עובדי כוכבים - הרי אלו פסולין, חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב⁶. והוא שיתן המעות בפניהם, ויכתבו בשטר: לפגינו מנה פלוני לפלוני כף וקף דמי המכר או מעות החוב. והוא שיהיו עשויין בערפאות שלהם; אבל במקום קבוץ פליליהן⁷ בלא קיום השופט שלהם - לא יועילו פלום⁸. וכן צריכין עדי ישראל שיעידו על אלו העובדי כוכבים שהן עדי השטר ועל זה השופט שלהן שקיים עדותן, שאינן יודיעין בקבלנות שחד⁹. ואם חסרו שטרי העובדי כוכבים דבר מכל אלו - הרי הן פתוס. וכן שטרי הודאות¹⁰ ומתנות ופשרות ומחילות¹¹ שהן בעדים שלהן, אף על פי שיש בהן כל הדברים שמנינו - הרי הן פתוסים¹². והורו רבותי: שאפלו שטרי חוב שלהן שנתנו המעות בפניהם - פסולין¹³, ולא הכשירו אלא שטרי מקח וממכר שנתנו המעות בפניהם. ואין אני מודה בזה¹⁴. אם לא ידעו¹⁵ דני ישראל לקרות שטר זה הנעשה בערפאות של עובדי כוכבים - נותנו לשני עובדי כוכבים זה שלא בפני זה וקורין לו, שנמצא כל אחד מהן כמסיח לפי תמו¹⁶. וגובה בו מבני חורין¹⁷, אבל אין טורפין בו, מפני שאין לו קול,

המלוה "התקבלתי" - אין הלווה נאמן לטעון: פרעתי, משום שהמלוה העמיד את הערב במקומו (מגיד-משנה). (48) נראה שצריך לומר: המוציא מחבירו עליו הראיה, וישבע הנתבע שבועת היסט או שבועת התורה. (49) שכופר הכל נשבע היסט ונפטר, ומודה במקצת נשבע שבועת התורה.

ט. עבד או אשת איש שלו, או שערכו את אחרים ונתחייבו לשלם⁵⁰ - פשישתחרר העבד ותתגרש האשה או התאלמן ישלמו⁵¹.

(50) והרי כל מה שבידם שייך לבעל. (51) מקור הדין, במשנה בבא-קמא פז. "העבד והאשה וכו' החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורין (שאינן להם מה לשלם - רש"י) אבל משלמין לאחר זמן, ונתגרשה האשה נשתחרר העבד - חייבין לשלם". ומכאן למד רבינו גם לענין מלוה וערבות. כתב במגיד-משנה, שמצא כתוב בשם הגאונים רב שרירא ובנו רב האי: "שהאשה שלוותה או קיבלה בפקדון או גולה או גנבה, אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל לעכב. ואם כבר אבד - הרי הוא כדין חבלות". ותמה המגיד-משנה על דין מלוה, הלא מלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעה המלוה לידה - זכה בה הבעל כמו בכל נכסי אשתו. ובסיום פרקנו זה, פסק רבינו כגאונים האלה, שאם כסף ההלוואה עצמו נמצא בידה - מחזירים למלוה. ונראה שהסתמך על הבעיא בבא-בטרא קלט. "לוותה ואכלה - מהו", ומשמע שאם לא אכלה והמעות קיימים - ברור היה לשואל, שהיא חייבת לשלם אפילו כשהיא תחת בעלה.

י. קטן שלו - חייב לשלם פשיגדיל⁵². ואין כותבין עליו שטרי⁵³, אלא הרי היא מלוה על פה, אף על פי שקנו מידו; שאין קנין מיד הקטן פלום.

(52) אף-על-פי ששנינו (בבא-קמא שם) שקטן שחבל באחרים פטור, ואינו משלם כשיגדיל - במלוה אין הדין כן, משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, מחויב להחזיר. ומסתבר, שזה דוקא כשהקטן הוא מבן שש ולמעלה, ומבין בטיב משא ומתן. ועל בני גיל זה, שנינו בגיטין נט. "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר", אבל המלוה לקטן למטה מגיל זה - איבד מעותיו (מגיד-משנה, וראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו). (53) זה נלמד ממה שאמרו בבא-בטרא קנה. חזקה - אין העדים חותמים על השטר אלא-אם-כן נעשה בגדול.

יא. קטן שערכ את אחרים - הורו הגאונים, שאינו חייב לשלם פלום אף פשיגדיל. וזה שנתן את מעותיו על פי הקטן - אבד את מעותיו. שאין לקטן דעת פדי לשעבד עצמו⁵⁴ בדבר שאינו חייב בו, ולא בערבות ולא פל פיוצא פזה. ודין אמת הוא, וכן ראוי לדון.

(54) אין לדמות שעבוד למכר ומתנה, שמכרם ומתנתם קיימים. אמנם קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שכלו כבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י"ד הלוקח (הזהרה). (15) כרב פפא, שם י"ט: (16) נתבאר בכמה מקומות שמאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו, כשאני יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות. (17) רבינו גורס במעשה דרב פפא "ומגבי ביה מבני חר"י". ויש גורסים: "ומגבי ביה ממשעבדי" (וכן הגירסא בדפוסים שבידנו), וסוברים שערכאות גס-כן מוציאים קול. [במגיד-משנה מוסיף וכותב: "ועליהם סומכים בארצותינו"].

ב. שְׁטָר¹⁸ שֶׁעָדְיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁמָסְרוּ הַלְוָה לַיָּד הַמְלִיחָה אוֹ הַמְזוֹכָר לַיָּד הַלּוֹקֵחַ בְּפָנָיו שְׁנֵי עֲדִים מִיִּשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ עֹשֵׂי בְּעֶרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאֵין בּוֹ כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמְנִינוּ - הֲרִי זֶה גּוֹבֵה מִבְּנֵי חוֹרְזִין¹⁹. וְהוּא שִׁיחֵי הָעֲדִים שֶׁמָסְרוּ בְּפָנָיו, וְהָיָה כְּתוּב לְקִרְוֹתוֹ, וְקָרְאוּהוּ כְּשֶׁמָסְרוּ בְּפָנָיו, וְהָיָה כְּתוּב לְקִרְוֹתוֹ שֶׁמָסְרוּ לְקִרְוֹתוֹ וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרְעוֹ. וְלָמָּה לֹא יִגְבֶּה בּוֹ מִן הַמְשַׁעְבָּדִים? מִפְּנֵי שְׁאֵין לוֹ קוֹל.

(18) שם י': יא. (19) משום סומכים על עדי המסירה. בגמרא שם, אמרו דין זה לדעת רבי שמעון שמכשיר אפילו בגט אשה, ולמד רבינו מזה לשטרות אחרים לשיטת החולקים על רבי שמעון בגט אשה. [בכסף-משנה הקשה, הרי בגמרא שם אמר רבי אבא: מודה רבי אליעזר במזויף מתוכו. פירוש, אם חתמו עדים פסולים - פסול, ובגמרא שם משמע, עדים גוים בכלל מזויף מתוכו, ולא הכשיר רבי שמעון אלא שמות מובהקים שלהם, אבל בשאינם מובהקים ואפשר לטעות ולחשוב שהחותמים הם יהודים - הגט פסול מדרבנן, שמא ימסרם בידי אותם עדים עצמם, ולמה הכשיר רבינו סתם ולא התנה שזה דוקא בשמות מובהקים? ותיירץ, שלדעת רבינו לא חששו שמא ימסרם בפני אותם עדים, אלא בגט אשה בלבד, משום חומר איסור אשת איש. וזה דוקא בעדי גוים, אבל בעדי ישראל קרובים או פסולים - לא הכשיר רבי שמעון, שמא לא ימסרו בעדים כלל ויסמכו על החותמים].

ג. תְּקוּן שְׁטָרֵי יִשְׂרָאֵל כִּף הוּא: כָּל הַשְּׁטָרוֹת בְּלִין צָרִיף שִׁיחֲזָרוּ²¹ מִעֲנִינוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּשִׁטָּה אַחֲרוֹנָה²². [אֲלָא] שְׁאֵין לְמַדִּין מִשִּׁטָּה אַחֲרוֹנָה, שְׁמָא²³ הָיוּ הָעֲדִים²⁴ מְרַחֲקִין מְגוּפּוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּכַדֵּי הַשִּׁטָּה, וְכֵּן זֶה הַמְזַיֵּף וְכֵּתֵב בְּאוֹתוֹ הַרְּוַח שִׁטָּה זוֹ.

(20) בבא-בתרא קסא: (21) לכתוב שנית. (22) משום שאין סומכים על הכתוב בה, ולפיכך חוזרים בה על הכתוב כבר. [בדפוסים חדשים הוסיפו את המלה "אלא", וכתבו "אלא שאין למדים וכו'". ושגיאה היא ויש למחקה. בגמרא שם, נימקו בזה למה צריך לחזור. בדפוס רומא (ר"מ) אינה, ובכת"י תימן כתוב בפירושו: לפי שאין למדים וכו']. (23) נימקו למה אין למדים משיטה אחרונה. (24) חתימת העדים. במגיד-משנה מבאר, שאם לא החזיר מענינו של שטר לא נפסל השטר, אלא אין מתחשבים כלל במה שכתוב בשיטה אחרונה מהטעם שאמרנו.

שְׁהָרִי לֹא יָדְעוּ הַלְּקוֹחוֹת בְּמָה שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

(2) מימרא של אמימר, בגיטין י"ט: (3) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגררו את הכתוב ויוסיפו מה שהוא - ניכר הזיוף. (4) משנה, שם י': וסוגיית הגמרא, שם ודף יא. (5) העדים החתומים עליו. (6) דינם כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים דבר ההלוואה) ויודע הלוקח להזהר, אבל לא עדי גוים (ע"פ פירושו של המגיד-משנה). נחזור לענין זה בסוף הלכה זו [שם שנינו: "כל השטרות העולים בערכאות של גוים (ערכאות = בית-משפט מלכותי) אע"פ שחותמיהן גוים - כשרים, חוץ מגיטי נשים". ובגמרא שאלו: למה שטרי מתנה כשרים? כיצד קנה המקבל? בשלמא במכר - קנה בכסף שנתן (שהרי השופטים מאשרים שנתן כסף, ואינם חשודים לשקר) והרי השטר שלהם אין לו תוקף שטר קנין. ומתוך שמואל: "דינא דמלכותא - דינא", שטר שנעשה בהתאם לחוקי המלכות, יש לו תוקף מלא. ותיירץ אחר מתקן לשון המשנה, וצ"ל "חוץ מכגיטי נשים", פירוש כל השטרות הדומים לגיטי נשים, שהם עצמם גומרים את הענין, כגון שטר הקנאה או שעבוד. ורבינו פוסק כאן כשיטה זו, ואין בזה סתירה למה שפסק בפה"מ מהל' גזילה הי"א ובכמה מקומות: דינא דמלכותא - דינא, שלדעתו לא אמרו "דינא דמלכותא דינא" אלא לענין הנוגע למלך (או למדינה) כגון מסים וחוקים שהמלך מעניין בהם, אבל לא בדברים שבינ אדם לחבירו, וכן הוא מפרש דברי התרצן השני (מגיד-משנה)]. (7) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על-פי הוראותיהם. (8) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף אפילו למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם. (9) בסתם אינם חשודים בקבלת שוחד. (10) צ"ל "שטרי הודאות", ולמחוק את המילה "חוב", וגם את ה"ואו" שלאחריה, שהרי רבינו מכשיר שטרי-חוב שנעשו בערכאות. וכן הוא בכת"י תימן. (11) ב'פרישה' חו"מ שם מפרש, שהכוונה כשלא מחל לפני כך בעל-פה, אלא כתב את המחילה בשטר, שהרי מחילה בעל-פה מועילה. (12) משום שבכל אלה, תוקף השטר גומר את הענין, ולשטרות חתומים בידי הגוים אין תוקף שטר. (13) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על-פה אף-על-פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. (14) אלא שטרי-חוב דינם כשטרי מכר. ואף-על-פי-כן יש הבדל חשוב בין אלה לאלה: בשטרי-חוב אין גובים ממשועבדים (ראה למעלה הערה ה), ובשטרי מכר - כשנטרפה השדה מיד הלוקח - גובה ממשועבדים, שהקונה שדה בעדים בלא שטר גובה ממשועבדים, כאמור למעלה (פי"א ה"ה) ומשום שבית-הדין מאמין לכל הכתוב בשטר - הרי זה כמוכר בעדים (סברא זו נאמרה במגיד-משנה. והש"ך חו"מ סי' סח ס"ק ד חולק עליו ואומר, שגם לוקח אינו גובה ממשועבדים, משום שעדי גוים אינם נוהגים לפרסם ולא

ד. עֲדִים²⁵ שֶׁהָיוּ מִרְחֻקִין מִן הַכֶּתֶב שֶׁתִּי שִׁטִּין - פְּסוּל²⁶; פְּחוֹת מִכָּאן - כְּשֶׁר²⁷. שֶׁתִּי שִׁטִּין שֶׁאֲמָרוּ - בְּכֶתֶב יָדֵי עֲדִים, וְלֹא בְּכֶתֶב יָדֵי סוֹפֵר²⁸; שֶׁכָּל הַמְזַיֵּף - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַסּוֹפֵר, אֲלֵא אַחַר הָעֲדִים. וְשֶׁתִּי שִׁטִּין אֵלוֹ - הֵן וְאוֹרְיָן²⁹, כְּגוֹן לְמִ"ד עַל שֶׁתִּי³⁰. הָיוּ הָעֲדִים מִרְחֻקִין מִן הַכֶּתֶב יֵתֵר עַל שֶׁתִּי שִׁטִּין, וְהָיָה הַרְוּחַ שֶׁבִּין הַכֶּתֶב וְהָעֲדִים מְלֵא בְּעֲדִים פְּסוּלִין אוֹ קְרוֹבִים - הָרִי זֶה כְּשֶׁר³¹, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף. וְאֵם מְלֵאָהּ בְּשִׁרְיֻטוֹת³² שֶׁל דִּיּו - פְּסוּל; שֶׁמָּא הָעֲדִים עַל הַשִּׁרְיֻטוֹת חֲתוּמִים³³, וְלֹא עַל גּוּפוֹ [שֶׁל שֵׁטֶר]. הָיָה הַשֵּׁטֶר³⁴ כְּלוֹ עִם עֲדָיו בְּשִׁטָּה אַחַת - הָרִי זֶה כְּשֶׁר³⁵.

(36 שם עמוד ב. 37 שם. 38) לבית-דין ששאלו למה חתמו ארבעה עדים. (39) והוא מבקש לקיים את חתימת העדים. (40) זייף חתימת העדים בשיטה ראשונה, ולפיכך הצריכוהו להביא עדי קיום של עדים ראשונים.

ו. קִיּוּם בֵּית דִּין⁴¹ צָרִיף שֶׁהֵינָה סְמוּךְ לְכֶתֶב יָדֵי עֲדִים אוֹ סְמוּךְ לְצַד הַשֵּׁטֶר⁴² אוֹ מֵאַחֲרָיו⁴³ כְּנֶגֶד הַכֶּתֶב. וְאֵם הָיָה בֵּין הַקִּיּוּם וְהַשֵּׁטֶר רְוּחַ שִׁטָּה אַחַת - פְּסוּל⁴⁴; שֶׁמָּא יִחְתֹּף הַשֵּׁטֶר שֶׁנִּתְקַיֵּם, וְיִזְנֵף בְּאוֹתָהּ שִׁטָּה שֵׁטֶר וְשִׁנֵּי עֲדָיו⁴⁵, וְנִמְצָא הַקִּיּוּם עַל שֵׁטֶר מְזַיֵּף.

(41 שם. 42) על הגליון החלק מימין או משמאל - תוכן השטר. מובן שכותבים בפירוש שמקיימים את השטר הכתוב מימין או משמאל הקיום, או כותבים בראש הקלף. (43) וכותבים שמקיימים את הכתוב מעבר לדרך כנגד כתב הקיום או כותבים בראש הקלף. (44) כרבי יוחנן שם. מובן, שרק הקיום פסול, אבל השטר לא נפסל. (45) יזייף חתימתם.

ז. הִרְחִיק⁴⁶ אֶת הַקִּיּוּם מִן הַשֵּׁטֶר יֵתֵר⁴⁷ עַל שֶׁתִּי שִׁטִּין, וּמֵלֵא כָּל הַרְוּחַ שִׁרְיֻטוֹת דִּיּו - כְּשֶׁר, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְזַיֵּף⁴⁸; וְאֵין הוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁיִּקְיָמוּ קִיּוּם עַל הַשִּׁרְיֻטוֹת, אֲלֵא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁטֶר.

(46 שם עמוד א. 47) כלומר: אפילו יתר, ומכל-שכן פחות משתי שורות. (48) למעלה ה"ד אמרנו שבחתימת עדים השטר פסול, כשמילא שתי השורות שריטות, שמא אישרו את השריטות, אבל בקיום בית-דין כשר - כמו שמנמק רבינו בסמוך, שבית-דין אין מקיימים שריטות אלא תוכן שטרות.

ח. כָּל הַמְחַקִּין⁴⁹ בְּלֵן - צָרִיף שֶׁיִּכְתֹּב קִיּוּמֵיהֶן בְּסוֹף הַשֵּׁטֶר, וְיֵאמֵר: אוֹת פְּלוֹנִית אוֹ מְלָה פְּלוֹנִית אוֹ שִׁטָּה פְּלוֹנִית עַל מַחֵק, אוֹ תְּלוּיָהּ⁵⁰, וְהִפְלֵ קָנָם. וְאֵם הָיָה הַמַּחֵק בְּמָקוֹם שְׂרִיר וְקָנָם, וּבִשְׁעוֹר שְׂרִיר וְקָנָם⁵¹, אָף עַל פִּי שֶׁחִזַּר וְקִיְמוּ⁵² - פְּסוּל; שֶׁמָּא מַחֵקוֹ⁵³, וְכֶתֶב דְּבָר שֶׁזַּיֵּף, וְחִזַּר וְקִיְמוּ בְּרוּחַ שֶׁבִּין הַכֶּתֶב וְהָעֲדִים⁵⁴.

(49) מימרא של רבי יוחנן, שם קסא: (50) בין שורה לשורה. (51) במקום שרגילים לכתוב בסוף השטר: והכל שריר וקיים. (52) קים את הכתוב על המחק כפי הנוסח

(25) ברייתא שם. (26) חששו חכמים, שמא יחתוך בעל השטר כל מה שלמעלה משתי השורות, ויכתוב על הגליון החלק הנשאר שטר אחר כרצונו. (27) שהרי אין למדים משיטה אחרונה. (28) הסופר רגיל בכתיבה, וידינו מאומנות, וכתב-ידו אינו גס ככתב-יד העדים שאינם מאומנים. (29) השטח הפנוי שבין השורות, וביניהן לבין חתימות העדים. (30) כף סופית, היינו שלושה אורים: א. בשביל הקו העליון של למד; ב. האור שבין שיטה לשיטה; ג. בשביל רגל כף סופית. כרב חייא בר אמי, שם. (31) שם קסב: כתב הרשב"א בחידושו בשם רבינו יונה, שהמדובר כשמילאוהו לפני שהגיע ליד המלוה, אבל אם מילאוהו לאחר מכאן - פסול, שהרי ליד המלוה הגיע שטר פסול. וב'טור' חו"מ סי' מה סי"ד, מביא בשם רבינו יונה, שאם מילאהו המלוה בהסכמת הלווה - כשר. ומה שאמר פסול, הכוונה - כשמילא שלא מדעת הלווה. ומנמק את ההבדל: כשהגיע ליד המלוה היה פסול ולא נשתעבד הלווה, ואין המלוה יכול לשעבד את הלווה על-ידי מילוי בקרובים שלא מדעתו. וכתב עוד בשם אביו הרא"ש, שאם בא השטר ליד בית-דין לפני שמילאוהו ופסלוהו - אין לשטר זה תקנה, מכיון שנפסל על-ידי בית-דין אין להכשירו. [ונאמרו בענין זה עוד כמה חילוקי דינים: כשמילאוהו אחר יום חתימת העדים - דינו כשטר מוקדם ופסול או לא? ואם יש לחלק בזה בין שטר שיש בו קנין (שמוקדם אינו פסול), לבין אין בו קנין. ונתבארו ב'טור', ב'פרישה', ב'שולחן ערוך' ובסמ"ע ו"ש"ך באותו סימן סי"ד. ופליאה היא, שרבינו לא נכנס כלל לכל הסבך הזה. ואין כאן מקום להאריך].

(32) גמרא שם קסג. (33) אישרו שכאן היו שריטות, ולא המלוה הוסיפם לשם איזה זיוף שהוא. (34) שם קסג: (35) שאין כאן חשש זיוף. ומכאן למד הרשב"א (הובא במגיד-משנה כאן) שהעדים צריכים לחתום בצד ימין של השטר, שאם ירחיקו חתימתם שמאלה, יוכל המלוה לחתוך את השטר שלמעלה מחתימת העדים ולכתוב מה שהוא רוצה בקלף החלק שמיימין לחתימתם, ויהיה בידו שטר שהוא ועדיו בשיטה אחת (ראה הגהות מיימוניות כאן).

ה. הָיָה הַשֵּׁטֶר³⁶ בְּשִׁטָּה זוֹ וְהָעֲדִים בְּשִׁטָּה שְׁנֵי - פְּסוּל; שֶׁמָּא אֵלוֹ הָעֲדִים הָיוּ מִרְחֻקִין מִן הַשֵּׁטֶר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַל הַמִּחָק, וְהַשְּׁטָר עַל הַנִּיר - פֶּשֶׁר. וְכוֹתֵבִין בֵּין בֵּין עַד לְעַד, כְּדִי שְׁלֵא יִזְנֶה.⁶⁵

(64) שם קסד. (65) יזייף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. (66) ושטר כזה כשר, כמבואר למעלה בה"י. (67) שם. (68) אם יכתבו זאת למטה מחתימתם - יתחוך הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה - ימחוק. כל זה מבואר בגמרא שם.

יב. שְׁטָר⁶⁹ הֵבֵא עַל הַמִּחָק, וְעֵדֵיו עַל הַנִּיר - פְּסוּל. וְאֶפְלוּ כְּתָבוּ הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ עֵדִים חֲתֻמָּנוּ עַל הַנִּיר, וְהַשְּׁטָר עַל הַמִּחָק. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹחֵק אוֹתוֹ פְּעַם שְׁנִיָּה, וְכוֹתֵב כָּל מַה שְׁיִרְצֶה, וְכִיּוֹן שֶׁפְּלוֹ נִמְחָק שְׁתֵּי פְּעָמִים אֵינוֹ נָפֵר; שְׂאֵלוֹ הֲיֵה בּוֹ מְקוֹם הַנִּמְחָק פְּעַם אַחַת וּמְקוֹם הַנִּמְחָק שְׁתֵּי פְּעָמִים - הֲיֵה נָפֵר?⁷⁰ וּמִתְקִינן הַשְּׁטָרוֹת: לְהַתְּבַנְּנָה⁷¹ בַּשְּׁטָר בְּנוֹי"ן וְזִנְי"ן שְׁלוֹ שְׁלֵא יְהִי דְחֻקִּין בֵּין הַתְּבוּת, שְׁמָא זִנְיָ וְהוֹסִיף זִנְיָ. וְלֹא יְהִי מְרַחֲקִין⁷³, שְׁמָא מְחַק אוֹת אַחַת, כְּגוֹן ה"א אוֹ חִי"ת, וְהַנִּיחִין רְגֵלָה הָאַחַת⁷⁴ מְקוֹם ו"ו. וְכָל פְּיוּצָא בְּזֵה מְדַקְדְּקִין בּוֹ בְּכָל לְשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב.

(69) שם. (70) ראה למעלה ה"ט. (71) הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. (72) הוסיף אות זו, ולפיכך היא דחוקה. בגמרא שם קסז. מסופר שבא שטר מכר לפני אביי, שכתוב בו שהלוקח קנה: "מנת (חלק) ראובן ושמעון ואחי" והיה להם לראובן ושמעון אח ששמו "אחי", וטען הלוקח שקנה גם חלקו, ואביי התבונן יפה בשטר וראה שהזאיר של המלה "ואחי" לחוצה יותר מדאי, ואחר חקירה מדוקדקת - הודה הלוקח שהוא הוסיף "הראוי", ובשטר היה כתב שקנה חלקם של ראובן ושמעון אחי (אחים). (73) שם. מעשה בשטר שני שבא לידי אביי, והיתה "ואו" מרוחקת יותר מדאי משאר האותיות שבאותה מילה, וכשלאחז אביי על בעל השטר, הודה שמחק חלק מאות "ב" ונשארה "ואור". (74) הימנית.

יג. מְשַׁלְשׁ⁷⁵ וְעַד עֶשְׂרֵי אֵין פּוֹתֵבִין בְּסוֹף שְׁיטָה, שְׁמָא יִזְנֶה⁷⁶ וְיַחְזִיר הַשְּׁלֵשׁ לְשַׁלְשִׁים וְהַעֲשָׂר עֶשְׂרִים. וְאֵם נִזְדַּמְּן לֹא בְּסוֹף שְׁיטָה - מִחְזִיר הַדְּבֹר⁷⁷ כְּגוֹפּוֹ שֶׁל שְׁטָר פְּעָמִים רַבּוֹת, עַד שְׁיָבֹא בְּאִמְצַע הַשְּׁיטָה⁷⁸.

(75) אביי, שם. (76) יוסיף בסוף המילה "יוד" ו"מם". (77) כותב שנית את השטר או את הקטע. (78) רשב"ם שם מפרש, שיכתוב עוד פעם את הסכום הנכון באמצע השורה, ואם יזייף את הסכום הכתוב בסוף השורה שלמעלה לא יועיל כלום, שהרי הסכום הכתוב באחרונה קובע, כמו שיבואר בהלכה הבאה.

יד. שְׁטָר⁷⁹ שֶׁכְּתָבוּ מְלַמְעֵלָה מְנָה⁸⁰ וּמְלַמְטָה מְאֵתִים, מְלַמְעֵלָה מְאֵתִים וּמְלַמְטָה מְנָה - הַפֶּל הוֹלֵף אַחַר הַתְּחַתּוֹן. וְלָמָּה אֵין הוֹלְכִין אַחַר הַפְּחוּת שֶׁבְּשְׁנֵיהֶם?⁸¹ לְפִי שְׂאֵין הָאֶחָד תְּלוּי בַּחֲבֵרוֹ. שְׂאֵם

שלמעלה. (53) את השריר וקיים. (54) שריחקו חתימתם שיטה אחת. נמלשונו של רבינו כאן שכתב "מחק או תלויה", משמע שדין שניהם שוה, ומכיון שתלויה שאינה מקוימת אינה פוסלת את כל השטר אלא אין מתחשבים בה - שהרי אין כאן כל חשש זיוף - כך גם במחק אין למדים מן הכתוב עליו, אבל השטר כשר. ובמגיד-משנה מביא בשם רשב"א, שבמחק - כל השטר פסול. וטעמו מבואר ב'טור' שם סי' מד אות ו', שחוששים שמא היה כתוב במקום המחק דבר שהוא לחובת בעל השטר, ומחקו וכתב מה שכתב. ופסק כמותו. ומרן ב'שולחן ערוך' שם סעי' ה פסק כרבינו].

ט. שְׁטָר⁵⁵ הֵבֵא הוּא וְעֵדֵיו עַל הַמִּחָק - פֶּשֶׁר. וְאֵם תֹּאמַר: מוֹחֵק וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק⁵⁶ - אֵינוֹ דוֹמֵה מִי שְׁנִמְחָק פְּעַם אַחַת לְנִמְחָק שְׁתֵּי פְּעָמִים⁵⁷. וְאֵם תֹּאמַר: שְׁמָא נִמְחָק שְׁתֵּי פְּעָמִים מְקוֹם הָעֵדִים⁵⁸, וְאַחַר שֶׁכְּתָב הַשְּׁטָר חוֹזֵר וּמוֹחֵק וְכוֹתֵב כָּל מַה שְׁיִרְצֶה, שֶׁהָרִי הוּא וְעֵדֵיו פְּלוֹ שׁוֹה, מִפְּנֵי שְׁנִמְחָק הַפֶּל שְׁתֵּי פְּעָמִים - כְּפֶר תְּקִינוּ חֲכָמִים, שְׁלֵא יְהִי הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל שְׁטָר מְחֻק, אֶלָּא אֵם פֶּן נִמְחָק בְּפְנֵיהֶם⁵⁹.

(55) שם קסג: וקסד. (56) שמא מחק כל הכתוב בשטר וכתב כרצונו. (57) והזיוף ניכר. (58) כתב משהו על המקום בשטר המיועד לחתימת העדים ומחק, ואח"כ מחק פעם שניה וחתמו העדים על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. (59) ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

י. שְׁטָר⁶⁰ הֵבֵא הוּא וְעֵדֵיו עַל הַמִּחָק, וְהַקִּיּוֹם מְלַמְטָה עַל הַנִּיר - אֵין מְקַיְמִין אוֹתוֹ מְעַדֵי הַקִּיּוֹם⁶¹ אֶלָּא מְעַדִּים שְׁלַמְעֵלָה; שְׁמָא הַקִּיּוֹם הָיָה רְחוּק מִן הַשְּׁטָר הַרְבֵּה, וְהָיָה הַרְוּחַ מְלֵא שְׁרִיטוֹת שֶׁל הַיָּד⁶², וְחַתְּףָ גוֹף הַשְּׁטָר, וּמְחַק הַשְּׁרִיטוֹת, וְכָתַב הַשְּׁטָר וְעֵדֵיו⁶³ עַל הַמִּחָק.

(60) שם. (61) אם בא לבית-דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. (62) ואמרנו למעלה בה"ז שהקיום כשר. (63) שזייף חתימתם. בגמרא שם אמרו סברא זו לפי שיטת רב, שבין עדים לקיום אפילו כמה שורות כשר, ואף-על-פי שרבינו פסק כרבי יוחנן (ראה למעלה ה"ו) שאפילו שיטה אחת בין עדים לקיום - פסול, קיבל אותה הסברא גבי הוא ועדיו על המחק והקיום על נייר, מפני שלא מצאנו בזה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, והסברא שנאמרה אליבא דרב מתקבלת על הדעת (מגיד-משנה).

יא. שְׁטָר⁶⁴ הֵבֵא עַל הַנִּיר, וְעֵדֵיו עַל הַמִּחָק - פְּסוּל; שְׁמָא יִמְחָק הַשְּׁטָר וְיִזְנֶה⁶⁵, וְנִמְצָא הוּא וְעֵדֵיו עַל הַמִּחָק⁶⁶. וְאֵם כְּתָבוּ⁶⁷ הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ הָעֵדִים חֲתֻמָּנוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביותר. (96) הסופר אינו כותב מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זווים (בזוז 192 פרוטות) וירושם בשטר מספרם, ואת מספר הפרוטות שאינן מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון לפרוטות - היה כותב ארבעה זווים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "וזוז".

טז. שטר⁹⁷ שכתוב בו: אסתירא מאה מעי⁹⁸, או שכתוב בו: מאה מעי אסתירא - הלך אחר פחות שבבלשונות, ואינו נוטל אלא אסתירא אחת⁹⁹. שיד בעל השטר על התחתונה, מפני שהוא המוציא מחברו, ואינו מוציא אלא בדבר שאין בו ספק. לפיכך, כל שטר שיש בו משמע שתי לשונות, שמא כף או שמא כף - אינו נוטל אלא הפחות שבשתייהן; ואם תפס בעליונה - אין מוציאין ממידו¹⁰⁰ אלא בראיה ברורה¹⁰¹.

(97) שם קה: (98) מע' = פרוטה של נחושת (מעה כסף, היא אחד משהה בזוז = 32 פרוטות). (99) היינו 96 פרוטות. ולמה אין הולכים אחר התחתון? כמו במנה ומאתים (ראה ה"ד)? משום שזה כאילו אמר "אסתירא שהיא מאה מעי", והרי זה דומה לכותב מאה שהם מאתים. ואפשר להוסיף עוד נימוק: שדרכם של אנשים לעגל את הסכומים, ולפיכך כתב מאה אף-על-פי שמגיע לו רק 96 פרוטות, וסמך על מה שכתב אסתירא (ראה רשב"ם שם ד"ה מהו דתימא). (100) שהרי הוא המוחזר. (101) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש (מסקנת המגיד-משנה, וכן פסק הש"ך חו"מ סי' מב ס"ק ט'. ראה 'בית יוסף' שם).

יז. פתוב ב¹⁰²: מטבע זהב - אין פחות מדינר זהב¹⁰³. זהב דינרין, או דינרין זהב - אין פחות משוה שני דינרין של זהב. זהב דינרין - אין פחות משוה שני דינרין של פסף מן הזהב¹⁰⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(102) ברייתא שם קסה: (103) שהוא 25 דינרי כסף. (104) נותן לו זהב שוה שני דינרי כסף. תמו הלכות מלנה ולנה

~ יום שלישי י"א אדר-א' ~

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת היא. והיא: דין טוען ומודה או כופר.

ובאר מצנה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת.

א. הטוען² את חברו במטלטלין, והודה לו במקצת - הרי זה משלם מה שהודה בו, ונשבע על השאר מן התורה; שנאמר: אשר לאמר פי הוא זה³. וכן⁴

היה פתוב בו: מאה שהן מאתים, או מאתים שהן מאה - היה נוטל מאה⁸²; אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון - הלך אחר אחרון. היה בו מלמעלה שם, ולמטה שם קרוב לו - הלך אחר התחתון⁸³. אם כן, למה כותבין את העליון? שמא תמחק אות אחת מן התחתון, וילמד מן העליון⁸⁴. כגון שהיה⁸⁵ בעליון חנני או עגני, ובתחתון חנון או עגן - בידוע שהוא השם העליון. אבל לא ילמד תחתון מעליון בשתי אותיות⁸⁶.

(79) משנה, שם קסה: (80) מאה דינרי כסף. (81) שהרי אין מוציאם ממון מספק. (82) ולמה אין הולכים גם בזה אחר התחתון? משום שכאן טעות גלויה בחשבון, ואין אנו יודעים איזה סכום מוטעה, ולפיכך דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. (83) בשטרות הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת מתנגדת לכך. ה"י מיגש בפירושו מנמק שיש לראות בתחתון חזרה מהכתוב בעליון. (84) כל זה במשנה הנ"ל. (85) ברייתא שם סו: (86) שם. ובגמרא פירושו טעמו של דבר: שמה יקרה שם בן שלש אותיות, וכתוב למעלה שתי אותיות שהן רוב השם, ואין ללמוד מעליון אלא להשלים את התחתון כשהוא עיקר השם.

טו. פתוב בו⁸⁷ מלמעלה ספל⁸⁸, ומלמטה קפל⁸⁹ - הפל הולך אחר התחתון, שהקפל פחות מן הספל. פתוב בו מלמעלה קפל, ומלמטה ספל - חוששין שמא זבוב הסיר רגל הקוף ונעשית סמ"ף⁹⁰, ואינו גובה אלא במדת קפל הקטנה. וכן כל פיוצא בזה. שיד בעל השטר על התחתונה⁹¹. מעשה בשטר⁹² שהיה פתוב בו: שש מאות וזוז אחד, והרי הדבר ספק, אם שש מאות זוז וזוז אחד או שש מאות אסתירא⁹³ וזוז; אמרו חכמים⁹⁴: יטל שש מאות אסתירא וזוז, שיד בעל השטר על התחתונה. אם כן, למה לא נאמר: שש מאות פרוטה וזוז? לפי שהפרוטות פולל אותן הסופר וזוין⁹⁶ ואחר כך כותבין. וכן כל פיוצא בזה בכל זמן ובכל מקום, לפי דרכם הידוע - על פיו עושין.

(87) שם. כתוב בשטר שפלוני חייב לו וכו'. (88) ראשי-תיבות: "סאה פלג", פירוש: סאה וחצי. (89) קב פלג, קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). (וב'תוספות' שם ד"ה ספל, הביאו כמה פירושים לספל וקפל, ורבינו מפרש כרבותיו הרי"ף והר"י מיגש]. (90) בכתב-יד שלהם ה"קוף" דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. (91) בעיא של רב פפא שם ולא נפשטה, ואין מוציאם ממון מספק. (92) שם. (93) יש מפרשים ש"אסתירא" הוא חצי זוז. ואחרים מפרשים - שני זווים. ורבינו קיבל הפירוש הראשון (ראה רשב"ם ו'תוספות' שם ד"ה ומשוי). [לפלא, שרבינו נטה כאן מפירושו של רבו הר"י מיגש שפירש שני זווים. ראה כסף-משנה]. (94) אביי, שם. (95) המטבע הפחות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) בגמרא שם מ: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משביעים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבטענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשזה כופר הכל שבטענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הר"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו.]
18) ר"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. 19) הנשבע אוהו בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוהו תפילין בידו, ושאר כל אדם - ספר תורה.

ג. הטוען²⁰ מטלטלין על חברו, וכפר בכל ואמר: לא היו דברים מעולם; או שהודה במקצת, ונתנו מיד ואמר: אין לך בדי אלא זה והילך²¹; או שאמר: אמת שהיה לך אצלי, אבל מחלת לי או נתת לי או מכתת לי או החזרת לי; או שטענו חטים והודה לו בפשעו - בכל אלו פטור משבועת התורה²². אבל חכמי הגמרא²³ תקנו, שישבע הנתבע בכל אלו²⁴ שבועת הסת²⁵ ויפטור. ואינה פועל של תורה, לפי שאין בה נקיטת חפץ. וכבר בארנו דרך שבועה של תורה ודרך שבועת הסת בהלכות שבועות²⁶.

20) משנה שם ל: 21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. 22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד. ד.) כפי הכרעתו של הר"ף בראש פרק ו משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעותו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינם הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעו ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונתנו למלוה - פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק - ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא - ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג הלכה י"ד). 23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. 24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסת נאמרה רק על מה ששנינו (שם ל: ח: מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנה לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) - פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש

אם כפר בכל ואמר: לא היו דברים מעולם, ועד אחד מעיד [שהוא חייב לו] - הרי זה נשבע מן התורה. ומפי השמועה⁵ למדו⁶, שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון - אחד מחייבו שבועה. וכן למדו⁷ מפי השמועה, שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם⁸, אבל קם הוא לשבועה.

2) משנה שבועות ל: 3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מ: ובגמרא שם מג. למדו זה מכלל ופרט וכלל). 4) גמרא שם מ. 5) ששמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. 6) ברייתא שם. 7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה. 8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם).

ב. אין לך מחייב שבועה מן התורה חוץ משלשה: מי שהודה במקצת המטלטלין, ומי שחייבו עד אחד, והשומר. שהרי נאמר בשומר: שבועת יי תהיה בין שניהם. וכבר בארנו שבועת השומרין בהלכות שכירות. וכל אחד מן השלשה נשבע ונפטור מלשלם⁹. אבל כל הנשבעין ונוטלין¹⁰, כגון שכיר¹¹ ונחבל¹² ופוגם את שטרו¹³ וכיוצא בזה¹⁴, וכן כל הנשבעין בטענת ספק, כגון השתפין¹⁵ והאריסין¹⁶ - כלן נשבעין בתקנת חכמים¹⁷. וכל אלו השבועות, אף על פי שהן מדברי סופרים, הרי הן פועל של תורה¹⁸ בנקיטת חפץ¹⁹.

9) משנה שם מד: 10) שם. 11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו, שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונטל. ולמה אין משביעים את בעל הבית ויפטור? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה). 12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנתבע (פירוש למקום שהנתבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. 13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם תוקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. 14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. 15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. 16) החוכרים שדות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתירין נדויו⁴². ואין יורדין לנכסיו⁴³, לפי שאינו מחזיב שבועה מן התורה⁴⁴.

(38 כגון האריסים והשופטים (ראה למעלה הלכה ב). (39 שם. 40) לא ביקש להתיר לו את הנדויו. (41 מפני שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת מרדות". (42) כרב אשי שם. (43) רב אשי שם מסיים: "ושבקינן ליה (ועוזבים אותו)". (44) בשבועה מן התורה אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגובים מהם.

ו. פל המחזיב⁴⁵ שבועת הסת, אם רצה להפך השבועה על התובע - הרי התובע נשבע הסת ונוטל מחברו. ואין לה⁴⁶ מי שנשבע הסת ונוטל מחברו, אלא זה שנהפכה עליו שבועת הסת. ואין לה שבועה שתהפך אלא שבועת הסת בלבד; אבל שבועה של תורה או של דבריהם שהיא פועל של תורה⁴⁷ - אין הופכין שבועתן.

(45) שם אמרו: "בדרבנן מפכין". (46) נתבאר למעלה שרבינו ורבו הר"י מיגאש מפרשים מה שאמרו: "בדרבנן מפכין" הכוונה לשבועת היסת בלבד. (47) נתבאר למעלה בהלכה ה.

ז. אין משפיעין שבועת הסת אלא על טענת ודאי; אבל על טענת ספק - פטור⁴⁸. פיצד? כמדמה לי שיש לי אצלך מנה; או שאמר: מנה הליתיה, וכמדמה לי שלא פרעתני; אומר לי אבא⁴⁹ שיש לי אצלך מנה, או צוה לי בכפני עדים שיש לי אצלך מנה; דבר פלוני נגנב מביתי, ולא היה שם אלא אתה, קרוב בעיניי שאתה גנבתו; חשבתי מעות ומצאתי חסר, שמא אתה הטעיתני בחשבון; והנתבע אומר: אין לה בדי פלום - הרי זה פטור אף משבועת הסת. וכן כל פיוצא בזה.

(48) שם מ: מנמק רב נחמן למה משביעים היסת את הכופר הכל - משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). (49) אמרו, שלשיטת רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנתבע פטור משבועה, אפילו במודה במקצת ששבועתו מן התורה. ורבינו - וכן הר"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו שזו טענת ברי. ובלחם משנה מברר באריכות שתי השיטות. ראה שם].

ח. פור חטים⁵⁰ יש לי בידך בודאי, והנתבע אומר: איני יודע, שמא יש לה שמא אין לה - הרי הנתבע ישבע שבועת הסת שאינו יודע ונפטור⁵¹, לפי שלא חיב עצמו בודאי. וכן כל פיוצא בזה. פור חטים יש לי בידך בודאי, והנתבע אומר: איני יודע אם חטים

רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר לך, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הר"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו. ובתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משביעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנברג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו. (25) קראו לה "היסת" על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו (רש"י בבא מציעא שם. ראה רש"י שבועות שם). (26) פרק י"א, הלכה ד.

ד. פל מי שנתחזב שבועה מן התורה - הרי זה נשבע ונפטור²⁷. ואם לא רצה להשבע - יורדין לנכסיו²⁸ וגובין מהם פל מה שתבע חברו עליו²⁹; שהרי התובע אומר לו: איני זו מדין תורה, או השבע או תן לי. ויש לו להחריס³⁰ על מי שטען עליו דבר שאינו כן, ונותן³¹. אבל מי שנתחזב שבועה מדבריהם³², אם היה מן הנשפיעין ונוטלין - אינו יכול להפך את השבועה³³; שהרי הנתבע אומר לו: השבע וטל, פמו שתקנו לה. ואם לא רצה להשבע - ילך לו. והורו רבותי, שאם אמר התובע: איני רוצה בתקנה זו שתקנו לי חכמים³⁴, אלא הריני פשאר התובעים³⁵ - הרי זה משביע את הנתבע הסת³⁶. ואם רצה להפכה על התובע - מחזיבין את התובע להשבע³⁷, או ילך לו.

(27) משנה שבועות לח: (28) שם מא. (29) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב לו ויטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפכין. [בר רב אשי אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפכין. ובתוספות שם דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין הלכה כמותן. (30) לנתבע יש זכות. (31) ומשלם. (32) מתקנת חכמים. (33) לענין היפוך שבועת הנוטלים - אף על פי שהיא מדבריהם - כדין שבועת התורה. וכן פסק הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז: כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו כרש"י). (34) שאשבע ואטול. (35) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטור. (36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר איני רוצה בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי - הנתבע נשבע היסת. (37) לקמן הלכה ו יתבאר שכל שבועת היסת מהפכים.

ה. היה מחזיב שבועה מדבריהם מן הנשפיעין ונפטריין, כגון הנשפיעין על טענת ספק³⁸ או מן הנשפיעין הסת, ולא רצה להשבע - משמתין אותו³⁹ שלשים יום. אם לא בא ולא תבע נדויו⁴⁰ - מלקין אותו מפת מרדות⁴¹. וכל מי שחלה עליו שמתא שלשים יום - מפין אותו מפת מרדות ואחר כך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הלוייתי או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י.

י. מָנָה לִי בַיָּדְךָ⁵⁹, אֵין לָךְ בַּיָּדִי כְּלוּם; הַשְּׁבַע הַסֵּת⁶⁰ וְלָךְ, הַשְּׁבַע אֲתָה הַסֵּת⁶¹ וְטַל⁶²; וְאָמַר הַתּוֹבֵעַ: אֵינִי רוֹצֵה לְהַשְּׁבַע - הַרִי הַנִּתְבָּע אֹמֵר לוֹ: הַשְּׁבַע וְטַל, אוּ תִלָּךְ בְּלֹא כְּלוּם. וְאֵין שָׁם הַפּוֹף אַחֲרָי⁶³. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סְתָם⁶⁴ עַל מִי שֶׁהוּא חָיֵב לִי וְלֹא יִתֵּן לִי.

59) נתבאר למעלה (הלכה ו) ששבועת היסת מהפכים. 60) התובע טוען כך. 61) תשובת הנתבע. 62) ואשלם לך. 63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. 64) בלי הזכרת שם הנתבע.

יא. הוֹרוּ רְבוּתֵי: שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, אֶפְלוּ הַסֵּת - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סְתָם קִדְּם שֵׁיִשְׁבַּע עַל מִי שֵׁיִטְעֵן עָלָיו דְּבַר שֶׁאֵינוֹ חָיֵב בּוֹ כְּדִי שֵׁיִשְׁבַּע אוֹתוֹ בְּחִנָּם, וְיַעֲנֶה הַמְּשַׁבֵּעַ אָמֵן⁶⁵, וְאַחֵר יִשְׁבַּע. וְתַקְנָה טוֹכָה לְבַעֲלֵי דִינָיו, כְּדִי שֵׁיִמְנַעוּ מִטְּעֵנָת שֶׁקָּר, וְלֹא יִגְרְמוּ לְהוֹצִיא שָׁם שְׁמִים לְכַבֵּלָהּ⁶⁶, וְלֹא יִשְׂאוּ שְׁמַע שְׁוֹא⁶⁷.

65) עניית אמן משמעותה הודאה לחרם כזה. 66) בשבועה יש הזכרת שם שמים. 67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא-תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאינן מי שיטור דבריו במקום.

יב. כָּל מִי⁶⁸ שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - מְגַלְגֵּל עָלָיו הַמְּשַׁבֵּעַ⁶⁹ כָּל מָה שֵׁיִרְצֶה מִדְּבָרִים שֶׁאֵם יוֹדֶה בָּהֶן יִתְחַיֵּב מִמּוֹן. וְעַד הֵיכָן פֶּחַ גְּלוּל? עַד שֵׁיִאמַר: וּבְכִלָּל שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁלֹּא נִמְכַרְתָּ לִּי⁷⁰ בְּעֶבֶד עֲבָדִי⁷¹ וְעַדִּין עֲבָדִי אֲתָה⁷². וּכְבָר בְּאֲרָנוֹ⁷³ שֶׁאֵין מְגַלְגֵּלִין עַל הַשְּׂכִיר⁷⁴.

68) קידושין כז: 69) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליהן. 70) שם כת. 71) שמחוייב לעבוד שש שנים. 72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מברייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. 73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. 74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתתי לך שכרך והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבוע השכיר ויטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסת ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" וכפל לשון זה נתפרש: אמן

הוא או שְׁעוּרִים - הַרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדְעֵ⁵², וּמִשְׁלָם שְׁעוּרִין⁵³. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד משנה. 51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו הוסיף שהנתבע מחוייב להישבע היסת, שאם לא נטיל עליו שבועה תתבטל שבועת היסת בכופר הכל, שהרי יעדיף לטוען איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה). 52) ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמורה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים אני חייב לך וחמישים איני יודע, כמבואר לקמן פרק ד הלכה ח? משום שמורה במקצת אינו מחוייב שבועה אלא בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח). 53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו מכחיש, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסת על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטוען משטה הייתי כך, ולמעשה גם שעורים איני חייב לך, אבל כשנשבע היסת שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילהו או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנתבע הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו).

ט. מָנָה יֵשׁ לִי בַיָּדְךָ⁵⁴ בְּוֹדָאִי, וְהַנִּתְבָּע אֹמֵר: בֵּין הִיָּה לָךְ בַּיָּדִי, אֶבֶל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִחֲזַרְתִּי לָךְ אוּ עַדִּין לֹא הִחֲזַרְתִּי לָךְ - חָיֵב לְשָׁלֵם; וְלֹא יִשְׁבַּע הַתּוֹבֵעַ כְּלָל, אֶפְלוּ שְׁבוּעַת הַסֵּת. כִּפְנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוֹדָאִי שֶׁהוּא חָיֵב, וְהַרִי זֶה⁵⁵ טוֹעֵן⁵⁶ אוֹתוֹ טְעֵנָת וְדָאִי, וְנִסְתַּפַּק אִם נִפְטָר אוּ לֹא נִפְטָר. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה. אֶבֶל אִם אֵין לוֹ תּוֹבֵעַ⁵⁷, הַוֹדָה מְעַצְמוֹ וְאָמַר: גִּזְלַתִּיךָ אוּ הַלְוִיתִנִי מְנָה, אָבִיךָ הִפְקִיד אֶצְלִי מְנָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִחֲזַרְתִּי אוּ לֹא הִחֲזַרְתִּי - אֵינוֹ חָיֵב לְשָׁלֵם. וְאִם בָּא לְצֵאת יְדֵי שְׁמִים⁵⁸ - חָיֵב לְשָׁלֵם.

54) משנה שם קיח. 55) הנתבע. 56) כלומר, מודה. 57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. 58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעוון גזל גם כלפי הקדוש-ברוך-הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הלוייתי. וכן פסקו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת. (81 שבועת היסת. 82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה".

טו. כָּל הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ טַעֲנָה שְׁאֵם הוֹדָה אֵינוֹ חַיב לְשֵׁלֵם מְמוֹן, אִף עַל פִּי שְׂכָפֶר - אֵין מְחַיֵּב אֹתוֹ שְׁבוּעַת הַסֵּת וְלֹא חֲרָם סֵתָם. פִּיעֵד? אֲמַרְתָּ שְׁתַּתֵּן לִי מָנָה, לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם - אֵין מְשַׁפֵּיעֵין אֹתוֹ הַסֵּת וְלֹא חֲרָם; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ חַיב כְּלוּם⁸³. אֲתָה קָלַלְתָּ אֹתִי, אֲתָה הוֹצֵאתָ עָלַי שֵׁם רַע, לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם⁸⁴ - אֵין מְחַרְמִין עַל זֶה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה מְדַבְּרִים אֵלָיו.

(83) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולווה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייב[ת] שבועה". (84) תשובת הנתבע.

טז. אֲתָה חֲבַלְתָּ בִּי, לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת⁸⁵; שְׂאָף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּי עֲצָמוֹ⁸⁶, מְשַׁלֵּם שְׂכַת וְרַפּוּי וּבִשְׂת. אֲתָה בִּישַׁתְנִי, לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם - אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שְׁגוּבִין בּוֹ קֶנֶסוֹת, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה - הָיָה מְשַׁלֵּם הַבִּשְׂת.

(85) ככל כופר הכל. (86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ת. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שניים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ה מהלכות חובל ומוזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, רפוי, שבת, בושת. פירוש הדברים: נזק - שמים את שווי של אדם זה אם יימכר לעבד לפני החבלה, וכמה הוא שווה אחר החבלה, וההפרש מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; רפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בושת - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שזנזק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממנו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממון. ולמה משלם בושת, הרי לא חיסרו ממון? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הביוש (כי החבלה עצמה הייתה בלי עדים) ואם כן אין כאן הודאת עצמו, שהרי ההודאה הייתה על תביעה בפני בית דין.

יז. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים, שְׁהַמוּדָה בְּקֶנֶס - פְּטוּר? כְּשֶׁהוֹדָה בְּדָבָר שְׂחַיֵּב עָלָיו קֶנֶס, כְּגוֹן שְׂאָמַר: חֲבַלְתִּי בְּזֵה; אֲבָל אִם אָמַר: חֲבַלְתִּי בְּזֵה, וְהִבִּיא עָלַי עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְחִיבוּנִי לַתֵּן כֶּף וְכֶף בְּנִזְקִי - הָרִי זֶה חַיב לְשַׁלֵּם⁸⁷. לְפִיכָף⁸⁸, אִם טַעַן הַטּוֹעֵן: שְׂבִית אֵין חַיבוּדָה לְשַׁלֵּם לִי מֵאָה דִּינָרִין מִשּׁוּם שְׂחַבַלְתָּ בִּי,

מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ודבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמא כגון האריסים והשותפים שחלקו, שאם לא חלקו משביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומוכן מאליו שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמא של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמא (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא בבא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהנתבע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טענת וודאי: שהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים (וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קינא לה) שלא תיסתר עימו].

יג. מִי שְׁנַתְחַיֵּב שְׁבוּעָה⁷⁵, אֲפֵלוֹ הַסֵּת, וְהַתְחִיל הַתּוֹבֵעַ לְגַלְגֵּל עָלָיו דְבָרִים אַחֲרִים שְׁלֹא טַעַן אֹתָם, וְרָאָה הַנִּתְבַּע כֵּן וְאָמַר: אֵינִי רוֹצֵה לְהַשְׁבֵּעַ, אֲלֵא הָרִינִי מְשַׁלֵּם הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה שְׁנַתְחַיֵּבְתִּי עַל כְּפִירְתָּהּ שְׁבוּעָה - אֵין שׁוֹמְעֵין לוֹ⁷⁶; אֲלֵא אֹמְרִים לְנִתְבַּע: אוֹ תֵן לוֹ כָּל מָה שְׁגַלְגַּל עָלֶיךָ מִטַּעֲנוֹת הַהוֹדָאוֹת אוֹ הַשְׁבַּע⁷⁷ וְהַפְטֹר.

(75) הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. (76) משום שנתייב שבועה והסכים להישבע וחזרו בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. (77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מביא ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. [כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהפטור מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע ויטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע ויטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה].

יד. הַטּוֹעֵן⁷⁸ אֶת חֲבֵרוֹ טַעֲנוֹת הַרְבֵּה - אֵין מְשַׁפֵּיעֵין אֹתוֹ עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה⁷⁹, אֲלֵא שְׁבוּעָה אַחַת עַל הַפְּלוֹ⁸⁰. נִתְחַיֵּב שְׂתֵי שְׁבוּעוֹת עַל שְׂתֵי טַעֲנוֹת, קָלָה⁸¹ וְחִמּוּרָה⁸² - מְשַׁפֵּיעֵין אֹתוֹ עַל הַחִמּוּרָה, וּמְגַלְגְּלִין בָּהּ שְׂאָר דְבָרִים.

(78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. (79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. (80) כוללים כל הטענות שבועה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ותירצו, שהמשנה מונה רק את השבועות שבשעה שנשבע הן שקר, ואינה מונה (בגמרא: לא קתני) שבועה שאעשה או שלא אעשה, שבשעה שנשבע התכוון לקיימה (ושבועת ביטוי על שעבר, כלולה בשבועת שוא שנמנתה במשנה). ופירש רש"י שלא מנאה במשנה מפני שלא נפסל לשבועה על-ידה, ורבינו מפרש שהגמרא אומרת שמשנתנו אינה עוסקת בסוג שבועות כאלו, אבל להלכה אין הבדל ביניהן. (13) חכמים פסלו אותם לעדות. (14) משנה, שם. בגמרא סנהדרין כה. נאמרו שני פירושים: א. הימור, בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסויימת יקבל סכום כסף; ב. יונים מלומדות לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהן.

ג. אין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר עברה שנופסל בה; אכל המודה מפי עצמו¹⁵ שהוא חשוד¹⁶ ושעבר עברה שנופסל בה, אף על פי שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד בתחלה, אם נתחייב שבועה - משביעין אותו¹⁷. שהרי אומרים לו: אם אמת אתה אומר - השבע, ולא מפני שעברת עברה אסור לך להשבע באמת; ואם שקר אתה אומר - הודה לבעל דינך. אכל הנחשד בעדים - אין אנו מאמינים אותו שישבע.

(15) רבא אומר בסנהדרין ט: שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה. רבא אמר זה בענין פסולי עדות, וממנו למד רבינו לפסולי שבועה. וכן פסק רב האי גאון, ב'שער שבועות'. (16) וטוען שישבע זה שכנגדו ויטול. (17) ב'טור' חו"מ סי' צב כתב בשם רבינו מאיר הלוי, שאם אמר התובע מסכים אני להישבע וליטול - שומעים לו. וכתב עוד שם, שכל זה כשהנתבע טוען חשוד אני, אבל כשהתובע הוא מהנשבעים ונוטלים ואומר חשוד אני - מאמינים לו, משום שהודאת בעל-דין כמאה עדים, ולחשוד לא תיקנו חכמים שישבע ויטול, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה, מה שאין-כן בנתבע העומד וצווח: איני חייב, ואומר: יישבע התובע ואשלם לו, אלא שהתובע אינו רוצה להישבע.

ד. תקנת חכמים היא¹⁸: שפסל המחייב שבועה מן התורה על טענת ודאי, אם היה חשוד - הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען. היו שנייהם חשודין¹⁹ - חזרה שבועה למחייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להשבע משלם²⁰. היה החשוד שומר, וטען שאבד הפקדון או נגנב - שפגדו אינו יכול להשבע ולטל, שהרי אינו טוען ודאי שאכלו²¹. לפיכך²², אם טען בעל הפקדון ואמר: בפני שלח יד²³ פקדוני או פשע בו²⁴ - הרי התובע נשבע בתקנת חכמים ונוטל.

(18) משנה, שבועות מד: "ואלו נשבעין ונוטלין. . . ושכנגדו חשוד על השבועה". (19) משנה, שם מה: (20) במשנה שבידנו, וכן גם במשנה שבר"ף כתוב: "רבי יוסי אומר

והוא אומר: לא היו דברים מעולם - הרי זה נשבע הסת²⁵. וכן כל פיוצא בזה.

(87) אחר שחייבוהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חיובי ממון ואין עליו תורת קנס. (88) מפני שהודאה מחייבת אותו. (89) שהרי כבר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

פרק שני

(1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים.

א. כל חשוד² על השבועה³ - אין משביעין אותו לא שבועת התורה ולא שבועה מדבריהם⁴ ולא שבועת הסת⁵. ואפלו רצה התובע - אין שומעין לו⁶.

(2) משנה, שבועות מד: (3) לקמן יבואר מי נקרא חשוד על השבועה. (4) שבועה בנקיטת חפץ של מצוה. (5) למד זה מדין שניהם חשודים, שלא הטילו שבועת היסת על הנתבע. (6) יתבאר לקמן בה"ז, שבשבועת היסת לא תיקנו חכמים "שכנגדו ישבע ויטול", ואם כן בוודאי רוצה התובע שהנתבע ישבע ולא יפטר בלא כלום, ואף-על-פי-כן אמרו, שאין משביעים את החשוד שבועת היסת.

ב. אהד⁷ הנשבע לשקר שבועת בטי⁸, או שבועת עדות⁹, או שבועת הפקדון¹⁰, או שבועת שוא¹¹ - הרי הוא חשוד על השבועה¹². וכן כל הפסול לעדות משום עברה, בין פסלנות של תורה, כגון בעלי רבית ואוכלי גבלות וגזלנין, בין פסלנות של דבריהם¹³, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים¹⁴ - הרי הוא חשוד על השבועה, ואין משביעין אותו.

(7) אחד . . . או = בין . . . ובין. (8) מלשון הכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים". פירוש, אדם הנשבע לעשות איזה דבר - ולא עשה, או שלא לעשות - ועשה. וכן אם נשבע על לשעבר, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי - ושיקר. (9) אמר לשנים, בואו והעידו לי שפלוני חייב לי כך וכך, והשיבו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, או שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות, ואמר: משביעני עליכם, וענו - אמן (משנה, שבועות לא:). (10) "אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, (וענה) שבועה שאין לך בידו". (11) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. רבינו בהלכות שבועות (פ"א ה"ד, ה, ו, ז) מונה ארבעה סוגים של שבועת שוא. ראה שם. (12) רבינו כתב סתם שבועת ביטוי, משמע בין שבועה על להבא בין על לשעבר. אולם רש"י שם מו: כתב שחילול שבועה על להבא - אינו פוסל לשבועה. וטעם ההבדל בין לשעבר ובין להבא, הוא: שבועה להבא, אנו אומרים שבשעה שנשבע היה בדעתו לקיים השבועה אלא שתקפו יצרו ועבר עליה, אבל אינו חשוד להוציא שבועת שקר מפיו. רבינו ורש"י נחלקו בפירוש דברי הגמרא שם מו: שאלו שם: למה לא מנתה המשנה בין החשודים גם את העובר על שבועת ביטוי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאיר הלוי בפוגם שטרו והדומה לו, ודעתם שהחשוד נוטל בלי שבועה, משום שמן התורה גם לא חשודים נוטלים בלי שבועה, וחכמים תיקנו שיישבע - אנו אומרים, שלא תיקנו אלא כשאפשר לו להישבע, אבל כשא-אפשר לו אין מפסידים אותו מעותיו, כשיש בידו שטר מקויים. ואין לדמות זה לשכיר ונגזל וכדומה, שמדין תורה אינם נוטלים כלל, וחכמים תיקנו שישבעו ויטלו, אנו אומרים: לא תיקנו אלא לאלה שיכולים להישבע. ויוצא מזה, שבפוגם את שטרו - יפה כח החשוד מכה בלתי חשוד. [בש"ע שם סי' פב סעיף ח גבי נפרעים מן הירושים, פסק המחבר כהראב"ד ורמ"ה (ראה סמ"ע וש"ך שם), וסתר דברי עצמו בס"י צב סי"ב, וצ"ג].

ו. הָיָה הַחֲשׂוּד מִן הַנִּשְׁפָּעִין³² בְּטַעֲנַת סֶפֶק³³ - אֵינוֹ נִשְׁפָּע, וְאֵין שֶׁפְּנִגְדּוֹ נִשְׁפָּע; לְפִי שְׁלֹא נִתְחַיֵּב זֶה שְׁבֻעָה מִן הַתּוֹרָה, וּלְפִי שְׁאֵין הַתּוֹבֵעַ טוֹעֵנוּ טַעֲנַת וְדַאי³⁴ פְּדֵי שֵׁשֶׁבַע עַל טַעֲנָתוֹ.

(32 ונפטרים. 33 כגון שותפים ואריסים. 34 רבינו כתב כאן שני טעמים: א. שאין כאן שבועה מן התורה; ב. שהתובע אינו יכול לישבע. [ב'טור' שם מביא דברי רבינו, והשמיט את הנימוק שאין כאן שבועת התורה. דין זה כתבו כבר רבינו למעלה בה"ד בשומר שהיא שבועת התורה. ולא נתבאר לי למה נכתב כאן שנית בשבועה שהיא מתקנת חכמים? הרי כל-ישכן הוא מדין שבועת התורה].

ז. נִתְחַיֵּב³⁵ הַחֲשׂוּד שְׁבֻעַת הַסֵּת - אֵין שֶׁפְּנִגְדּוֹ נִשְׁפָּע וְנוֹטֵל. שְׁשֻׁבְעַת הַסֵּת עֲצָמָה תִּקְנָה הִיא, וְלֹא עָשׂוּ לָהּ תִּקְנָה אַחֲרָת³⁶ שֵׁשֶׁבַע הַתּוֹבֵעַ, אֲלֵא הָרִי הַנִּתְבָּע נִפְטָר בְּלֹא שְׁבֻעָה.

(35 שבועות מא. 36 תקנה לאותה תקנה. לשון הגמרא: "תקנתא לתקנתא לא עבדינן [אין אנו עושים]").

ח. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב³⁷ שְׁבֻעַת הַסֵּת, וְהָיָה הַתּוֹבֵעַ חֲשׂוּד - אֵין הַנִּתְבָּע יְכוֹל לְהַפֵּךְ עָלָיו הַשְּׁבֻעָה³⁸, שֶׁהָרִי אֵין יְכוֹל לְהִשְׁבָּע³⁹, אֲלֵא יִשְׁלַם אוֹ יִשְׁבַּע הַסֵּת. וְאֵין שׁוֹמְעִין לָזֶה לְתוֹלֵת בְּדָבָר שְׁאֵי אֶפְשָׁר. וְהָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהִפֵּךְ שְׁבֻעָתוֹ עַל הַקָּטָן, שְׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲלֵא אוֹ יִשְׁבַּע הַסֵּת אוֹ יִשְׁלַם.

(37 אין לדין זה מקור מפורש, וסברת עצמו היא. 38 נתבאר בפ"א ה"י, ששבועת היסת מהפכים. 39 ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסת, כמו בנתבע חשוד (ראה ההלכה הקודמת).

ט. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב⁴⁰ שְׁבֻעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דְּבָרִיָּהֶם, וְנִשְׁפָּע וְנוֹטֵל אוֹ נִשְׁפָּע וְנִפְטָר, וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עָלָיו עֲדִים שֶׁהוּא חֲשׂוּד - אֵין שְׁבֻעָתוֹ שֶׁנִּשְׁפָּע בְּלוּם, וְיֵשׁ לְבַעַל דֵּינוֹ לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ מַה שֶׁנִּטְלָה⁴¹, אוֹ יִשְׁבַּע זֶה שֶׁפְּנִגְדּוֹ וְיִטֵּל מִמֶּנּוּ⁴².

חזרה שבועה למקומה, רבי מאיר אומר יחלוקו, אולם בגמרא שם מז. אמרו בשם רב נחמן: רבי מאיר אומר חזרה שבועה למקומה, ורבי יוסי אומר יחלוקו. וקבע הלכה למעשה - יחלוקו, בהתאם לכלל שבידינו: רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי (עירובין מו:). ורב האי גאון ב'שער שבועות' (מובא ברבינו נסים, שבועות שם) פסק כרב נחמן. והרי"ף בהלכותיו כאן פסק שחזרה שבועה למקומה, וכפירושו של רבי אבא שם: "למקומה" היינו למחוייב לה (לנתבע), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, משום שרבא שם, וכן גם אביי (שם לב:). הסכימו לדעת רבי אבא, וכלל בידינו שהלכה כבתרא (כאחרון). ורבינו פסק כרי"ף רבו של רבו, כדרכו כמעט בכל מקום (ראה 'טור' ו'בית יוסף' חושן-משפט סי' צב, אות יוד). (21 ולא אמרו מתוך שאינו יכול לישבע - משלם אלא כשכנגדו טוען טענת ודאי והוא חשוד. [ב'טור' שם מביא דעתם של רבינו ישעיה ורבינו מאיר הלוי, שגם בזה אמרו מתוך וכו'. ו'בית חדש' שם מנמק שיטתם ושיטת רבינו]. (22 משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא' (ראה סמ"ע שם ס"ק פד, וש"ך ס"ק יב). (23 השתמש בו לצרכו. 24 לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי. [נתבאר בפ"א מהל' שכירות ה"ד, שאפילו שומר חנם חייב בשליחות יד ובפשיעה].

ה. נִתְחַיֵּב הַחֲשׂוּד שְׁבֻעָה מִדְּבָרֵיהֶם, אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁפָּעִין וְנוֹטֵל²⁵ - אֵינוֹ יְכוֹל לְהִשְׁבָּע וְלֵטֵל, אֲלֵא הַנִּתְבָּע שֶׁפְּנִגְדּוֹ יִשְׁבַּע הַסֵּת וְיִפְטָר²⁶. וְכֵן פּוֹגֵם שְׁטָרוֹ²⁷ וְכֵן פּוֹגֵם בְּזָה²⁸ שֶׁהָיָה חֲשׂוּד, וְטָעַן הַלּוּהַ שֶׁפָּרְעוּ, וְאָמַר²⁹: יִשְׁבָּע³⁰ לִי - הָרִי הַנִּתְבָּע נִשְׁפָּע הַסֵּת וְיִפְטָר³¹ מִן הַשְּׁטָר.

(25 במשנה, שבועות מד: נמנו כל אלה הנשבעים ונוטלים מתקנת חכמים: שכיר, נגזל, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנסקו; ונתבארו על-ידי רבינו כל אחד במקומו. 26 נלמד מקל-וחומר מחשוד מודה במקצת שתיקנו חכמים שכנגדו ישבע ויטול, ומכל-ישכן שלא יטול החשוד בלא שבועה (מגיד-משנה). ואפשר להסביר גם באופן אחר: מן התורה אין כל אלה נוטלים בשבועה והנתבע פטור, אלא חכמים תיקנו שישבעו ויטלו, ואין הדבר מתקבל על הדעת שיתקנו לחשוד תקנה מרחיקה לכת - שיטול בלי שבועה. 27 מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו. נתבאר למעלה בפ"ד מהל' מלוה ולווה ה"א, שאם טען הלווה פרעתי כולה, צריך המלוה להישבע. 28 תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה, כגון הנפרעים מנכסי יתומים. 29 הלווה. 30 המלוה. בסמ"ע סי' צב ס"ק כה הקשה, הלא הפוגם שטרו מחייבים אותו בית-דין להישבע אפילו לא אמר הלווה. ולמה כתב רבינו "ואמר ישבע? ותיריך בדוחק. ו'טור' שם כתב בשם רבינו, שבפוגם את שטרו, או כשהלווה טוען השבע לי שלא פרעתיך, והמלוה חשוד - נשבע הלווה היסת ונפטור. ונראה שנוסחתו בדברי רבינו היא: "או אמר", ולא כנדפס בספרינו "ואמר" (ראה ספ-משנה ולחם-משנה). 31 חלקו עליו הראב"ד ורבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לטעון: פרעתי. (50) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. (51) אף-על-פי שיפה כוחו של השטר לענין ממון - אינו פוסל את הטוען פרעתי. (52) ואלמלי טען כך היה מוכחש על-ידי העדים ונעשה חשוד. (53) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת טענת שכנגדו, ומתוך כך אין בית-דין מקבלים טענתו.

פָּרָק שְׁלִישִׁי

(1) מבאר דין שיעור הטענה והכפירה, ודין הודאה ממין הטענה.

א. אין מודה במקצת² חייב שבועה מן התורה עד שיוודה בפרוטה או יתר ויכפר בשתי מעין כסף³ או יתר. וכמה היא פרוטה? משקל חצי שעורה של כסף נקי⁴. וכמה הם שתי מעין? משקל שתיים ושלשים שעורות⁵ כסף מזקק.

(2) משנה, שבועות לח: כפירושו של רב, שם לט: (3) במשנה כתוב: "הטענה שתי כסף, וההודאה בשוה פרוטה", ובגמרא (שם לט:) נחלקו רב ושמואל בפירושה: רב אמר "כפירת טענה - שתי כסף". פירוש, אינו חייב שבועה אלא כשכפר שתי כסף. ולפי זה, הטענה עצמה צריכה להיות שתי כסף ופרוטה, ושמואל אמר: "טענה עצמה - שתי כסף, אפילו לא כפר אלא בפרוטה". ופסק רבינו רכב - נגד הכלל שבידינו, שהלכה כשמואל כדיני ממונות. והטעם, משום ששנה רבי חייא (שם מ.) סיוע לשיטת רב. וכן כתב הר"ף בסוגיא שלנו. ובשיעור ההודאה, הכל מודים שבפחות מפרוטה אין משביעים, כמבואר לקמן בה"ג. (4) בלי תערובת מתכת אחרת. [בר"ף קידושין אות תקכט כתב, שפרוטה היא משקל "חצי חכה", ופירש רבינו נסים שם: משקל חצי שעורה]. (5) קידושין יב. שנינו בברייתא, שארבעה איסרים במעה, והאיסר שמונה פרוטות. יוצא, שמעה היא שלושים ושתיים פרוטות שהן שש עשרה שעורות. [ב"בית חדש ח"מ סי' פח כתב, שמצא ב"מרכיבי הארוך בשם הר"ף בשערים, ששתי מעין הן שש עשרה שעורות, נמצא שפרוטה היא רביע השעורה].

ב. כל כסף האמור בתורה הוא שקל הקדש, והוא עשרים מעה. וכל כסף של דבריהן - ממטבע ירושלים, שהיה הסלע שלהן אחד משמונה בו כסף והשאר נחשת, כמו שבארנו⁷, אבל המעה היא היתה כסף נקי אפלו בירושלים, והיא כסף של ירושלים. ולפי שזה שהצריכו להיות כפירת הטענה שתי כסף היא מדבריהם⁸, עשו אותה שתי כסף של ירושלים, שהן שתי מעין, ולא עשו אותה שני שקלים בשקל הקדש. זהו הדבר הנראה בשעור כפירת הטענה ורבותי הורו, שפכירת הטענה היא משקל השע עשרה שעורות וחצי שעורה⁹ מן הכסף. ויש לי כמה ראיות לסתור אותה הדבר

(40) גם דין זה סברת עצמו. (41) אם היה החשוד מהנשבעים ונוטלים. [למעלה בה"ה הבאנו שיטת הראב"ד והרמ"ה שחשוד הפוגם את שטרו, וכן הנפרע מנכסי יתומים - נוטל בלי שבועה (ראה שם נימוקם). וברור, שאם נשבע ונודע שהוא חשוד - אינו מחזיר מה שנטל. רבינו לשיטתו שם שאינו נוטל, ולפיכך כתב סתם: מי שנתחייב]. (42) כשהחשוד נשבע ונפטר.

י. לעולם⁴³ פנה דנין לחשוד, עד שילקה בבית דין. אם היו עליו עדים שילקה ועשה תשובה⁴⁴ - יחזר לכשרותו בין לעדות בין לשבועה.

(43) יש כמה נוסחאות להלכה זו, והנוסח שלפנינו הוא לפי דפוס ויניצא. (44) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפיי"ב מהל' עדות ה"ג, כתב רבינו: "ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה - הרי זה כשר", משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו. ובה"ד שם כתב: כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית-דין - חוזר לכשרותו. [דין מלקות בלי עדי תשובה, נלמד מדרשת המשנה (מכות כג.): "כיוון שלקה - הרי הוא כאחיק"]. הרי לפנינו סתירה גלויה בין שתי הלכות אלו. ואין טעם לחלק בין פסולי עדות לפסולי שבועה, בענין חזרה לכשרותו. ורבינו כותב כאן בפירוש, "בין לעדות ובין לשבועה". ובלחם-משנה כאן כתב: ושמה הך "ועשה תשובה" שכתב רבינו ז"ל, רצה לומר או שעשה תשובה.

יא. מי שטען⁴⁵ על חברו, וכפר בו ונשבע, בין שבועת התורה בין שבועת הסת, ואחר כך באו עדים והעידו עליו שעל שקר נשבע - הרי זה משלם⁴⁶, והחזק חשוד על השבועה. וכבר בארנו בשבועות⁴⁷, שקל הנשבע על ממון חברו ועשה תשובה - חייב להוסיף המש⁴⁸.

(45) בבא-קמא קו. (46) שם אמר רב הונא בשם רב, שפטור מלשלם, משום שהשבועה פוטרת מתשלומין, שנאמר (שמות כב, י'): "שבועת ה' תהיה בין שניהם. . . ולקח בעליו ולא ישלם". פירוש, כשלקח התובע את השבועה ונפטר הנתבע מתשלומין, אולם רב נחמן שם חולק עליו. ופסק רבינו רכב נחמן, משום הוא אחרון. (47) פ"ז ה"א. (48) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף עוד אחד מארבעה שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל הקרן והתוספת (בלשון הגמרא: חומשא מלבר).

יב. טענו שיש לו חוב אצלו בעדים וקנין, ואמר: בן הנה ופרעתי, או שאמר: איני חייב לך כלום, ונשבע, ואחר כך באו עדי הקנין, או הוציא השטר ונתקיים⁴⁹ - הרי זה משלם⁵⁰ ואינו חשוד; שהרי לא העידו שלא פרעו⁵¹, ולא אמר הנתבע: לא היו דברים מעולם⁵². וכן כל פיוצא פנה⁵³.

(49) ובמלוה בשטר, וכן בעדי קנין - אין הלווה נאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּפְרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל הַפְּלִים - אֵין מְשַׁעְרִין אֶת דְּמִיָּהֶן, וְאֶפְלוּ הֵן עֶשֶׂר מַחְטִין בְּפְרוּטָה, וְטַעֲנוּ שְׁתֵּי מַחְטִין, הוֹדָה בְּאַחַת וְכִפֵּר בְּאַחַת - חֵיב¹⁵; שְׁנֹאֲמַר: כֶּסֶף אוֹ כִלִּים - כָּל הַפְּלִים כֶּסֶף¹⁶. טַעֲנוּ כֶּסֶף וְכִלִּים¹⁷, וְהוֹדָה בַּפְּלִים וְכִפֵּר בְּכֶסֶף: אִם יֵשׁ בְּכִפְיָהּ שְׁתֵּי מְעִין - חֵיב; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹⁸. הוֹדָה בְּכֶסֶף וְכִפֵּר בַּפְּלִים, אִם הוֹדָה בְּפְרוּטָה - חֵיב¹⁹. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזֶה.

(14 שם. 15) בגמרא שם: "אמר רב ענן אמר שמואל, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב, לפיכך יצאו כלים למה שהן". פירוש, כתוב בתורה "כסף או כלים", והרי כסף כולל גם שוה כסף, ולמה כתבה תורה "כלים"? אלא ללמד, שעל כלים נשבעים אפילו שוויים נמוך מאוד (אמנם אמרו שם שהמילה "כלים" באה ללמד שאין נשבעים על טענה פחותה משתיים, אבל אפשר היה לכתוב "כספים" לשון רבים, ואין רבים פחות משניים (רש"י שם). הרמב"ן והרא"ש חולקים על רבינו, ודעתם שאין כפירה פחותה מפרוטה, ואין הודאה פחותה מפרוטה אפילו בכלים, ומסתמכים על הירושלמי שבעות פ"ו ה"א. נאמר שם: "שמואל אמר, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב. אמר רב חיננא, והן שיהו שוות שתי פרוטות, שיהא הטענה פרוטה וההודאה פרוטה". והם מפרשים מה שאמרו בבבלי "למה שהן", הכוונה שאין צריכים שווי של שתי מעין, ומספיקה פרוטה. ורבינו נסים על הרי"ף כתב, שרב האי גאון מפרש כל שהן ממש, אפילו פחות מפרוטה, ועל דעתו מסתמך רבינו. [נתבאר כבר כמה פעמים, שרבינו ורבותיו מכריעים בבבלי נגד הירושלמי בכל מקום שנחלקו בהלכה]. (16) כל כלי שהוא דינו לענין שבועה כמו כסף האמור בתורה, שמשמעותו שתי מעין. (17) מימרא של רב פפא, שם. (18) משום שהכפירה היא כסף, צריכה להיות שתי מעין. (19) אף-על-פי שהכפירה כל שהיא, משום שכפר בכלים.

ו. העיד עליו עד אַחַד²⁰, אֶפְלוּ לֹא כִפֵּר אֲלֵא פְרוּטָה - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע; שְׁכָל מִי שֶׁשָּׁנִים מְחִיבִים אוֹתוֹ מְמוֹן - אַחַד מְחִיבוֹ שְׁבוּעָה²¹. פִּיצֵד? פְּרוּטָה אוֹ שְׁוֶה פְרוּטָה יֵשׁ לִי בְיָדְךָ, אֵין לְךָ בְיָדִי כְלוּם, וְעַד אַחַד מְעִיד שְׁיֵשׁ לוֹ - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע. וְכֵן בְּשִׁבוּעַת הַשְּׁוֹמְרִים, אֶפְלוּ הַפְּקִיד אֲצִלוּ פְרוּטָה אוֹ שְׁוֶה פְרוּטָה, וְטַעֲנוּ שְׁאֲבָדָה - נִשְׁבַּע²². וְכָל פְּחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מְמוֹן, וְאֵין בֵּית דִּין גְּזָקְקִין לוֹ. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין - נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִפְּרוּטָה וּמְעֵלָה²³.

(20) מימרא של שמואל, שם מ. (21) ראה למעלה פ"א ה"א. (22) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה. מובן שהוא-הדין בשומר שכיר שטען שנגזלה ממנו באונס. פסק כרבו רבינו יוסף מיגש, בפירושו לשבועות שם (ראה הלכות שכירות פ"ב ה"ח). (23) כלומר, לא בפחות

שֶׁתִּפְסוּ עַד שְׁפִיזָא לְהֵם זֶה הַחֲשׁוֹבֵן, וְיִרְאֶה לִי שְׁהוּא טַעוֹת.

(6) שם יא. "אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה: כסף צורי, ושל דבריהם: כסף מדינה" (כסף צורי, משקלו כשקל הקודש. וכסף מדינה = אחד משמונה בכסף צורי). (7) בפ"ג מהל' חובל ומזיק ה"י. (8) במגיד-משנה מעיר שבגמרא שם עמוד ב למדו מן הכתוב (שמות כב, ו): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וכו'" מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ויש להוסיף עוד, שבירושלמי שבועות פ"א ה"א אמרו: "מעשה סוף מטבע" פירוש, מעה היא מטבע של כסף הנמוך ביותר שנזכר בתורה (גרה = מעה). נמצא, שסתם כסף שבתורה היא מעה, ומההיקש למדנו שהכוונה לשתי מעין. ולמה כתב רבינו שזה מדבריהם? ידועה דרכו של רבינו להגדיר כ"דברי סופרים" או "מדבריהם" דברים שנלמדו באחת משלוש-עשרה מדות (ראה יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ז). (9) בכסף-משנה מבאר שיטתם: הם מפרשים מה ששנינו "שתי כסף", הכוונה לשני דינרי כסף מדינה, היינו חצי שקל, שהוא עשר גרה או עשר מעין, ומפני שבכסף מדינה רק החלק השמיני שבו הוא של כסף, הרי כאן מעה ורביע, שהן עשרים שעורות (המעה 16 שעורות), תוריד מזה חצי שעורה להודאה בפרוטה - נשאר 19 וחצי. וישנן תמיהות רבות בחשבון זה, ורמז עליהן רבינו כאן. ראה לחס-משנה].

ג. שְׁתֵּי מְעִין¹⁰ וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בְיָדְךָ, אֵין לְךָ בְיָדִי אֲלֵא פְרוּטָה - חֵיב; אֵין לְךָ בְיָדִי אֲלֵא שְׁתֵּי פְרוּטוֹת - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁכִּפֵּר בְּפְחוֹת מְשִׁתֵּי מְעִין. מְנָה לִי בְיָדְךָ, אֵין לְךָ בְיָדִי אֲלֵא חֲצֵי פְרוּטָה - פְּטוּר; שְׁכָל הַמּוֹדָה בְּפְחוֹת מִפְּרוּטָה - כָּאֵלוֹ לֹא הוֹדָה כְלוּם.

(10) נתבאר למעלה בהלכה א.

ד. מֵאָה תְּמָרִים יֵשׁ לִי בְיָדְךָ, אֵין לְךָ בְיָדִי אֲלֵא תִשְׁעִים - רואים: אִם הָיוּ שְׁוִין שְׁם הָעֶשֶׂר שֶׁכִּפֵּר בָּהֶן שְׁתֵּי מְעִין - נִשְׁבַּע; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹¹. תְּמָשָׁה אוֹ שֶׁשָׁה¹² אֲגוֹזִים יֵשׁ לִי בְיָדְךָ, אֵין לְךָ [בְיָדִי] אֲלֵא אֲגוֹז אַחַד - רואין: אִם שְׁוֶה הָאֶחָד פְּרוּטָה - נִשְׁבַּע; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹³. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזֶה.

(11) שהכפירה פחותה משתי כסף. משום שאמרו (שם מ:): שבטענו שני כלים, אפילו אינם שוים פרוטה - נשבע (ראה ה"ה), מלמדנו רבינו שפירות דינם ככסף ולא ככלים. (12) בדפוס רומא (ר"מ) כתוב "חמשה וששה". ובמשנה למלך כאן הגיה וכתב "צ"ל חמשה וששים, והחשבון מדוקדק". וחשבוננו הוא מדויק להפליא. אמרנו למעלה (ה"א) ששתי מעין משקלן 32 שעורות שהן 64 פרוטות. וששים וחמש פרוטה הן שתי מעין ופרוטה. ויוצא מזה, שאם הודה באגוז אחד וכפר בששים וארבע - יש כאן כפירה בשתי מעין והודאה בפרוטה. (13) שאין כאן הודאה בפרוטה. [בדפוס וינצ'א כתוב: מאה אגוזים].

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ¹⁴ בְּכֶסֶף אוֹ בְּמִינֵי סְחוֹרוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם אמר לו: עֲשֵׂה דִּינָרִים מִצְרִיּוֹת הַפְּקָדָתִי אֲצִלְךָ, לֹא הַפְּקָדָתִי אֲצִלִּי אֲלֵא עֲשֵׂה צוּרִיּוֹת³³ - פְּטוּר³⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(27) שם לח: (28) שלשים סאה. (29) חצי כור. (30) לקמן ה"י יתבאר שפטור אפילו מדמי שעורים. ראה שם טעמו של דבר. (31) דוגמא ראשונה היא בזהב וכסף, ושניה בכסף ונחושת. (32) במשנה, שם - אמרו: "שתי כסף יש לי בידך - אין לך בידי אלא פרוטה פטור". והקשו בגמרא (שם ט:): מזה על שמואל שסובר שבטוען שתי מעות כסף והנתבע מודה בפרוטה - חייב, ותירצו ששמואל מפרש את המשנה כשטען כסף משקל שתי מעין כסף, וזה הודה בפרוטה שהיא נחושת, ואינו נשבע משום שטענו בחיטים והודה לו בשעורים. ולרב, הסובר שהכפירה לבדה צריכה להיות שתי כסף חוץ מהפרוטה של ההודאה, תתפרש המשנה בשוה (כלומר, לאו דוקא מתכת כסף, אלא מטבע בשווי שתי מעין) ופטור משבועה, משום שלא כפר שתי כסף מלאות. ולכאורה משמע, ששני הדינים האלה - כפירת שתי כסף מחד - ומאידך משמעותו של "כסף" סתם - מתכת כסף דוקא או שוויו, תלויים זה בזה. אולם רבינו פסק כאן כשמואל, שדווקא משמע. ולמעלה בהלכה א פסק כרב, שכפירה שתי כסף. ברור, שלדעתו אין הדינים תלויים זה בזה, וגם לשיטת רב אפשר לפרש את המשנה כשתבעו כסף דווקא (רבינו נסים כאן בשם הרשב"א. עיין שם). [בלחם-משנה מביא דעת הרמב"ן, שרב חולק על שמואל גם בזה, וסובר "שוה שנינו", והלכה כרב. וכל זה בהלוואה, אבל בפקדון מודה רב שדווקא תבע. ומלשוננו של רבינו כאן יש ללמוד, שדעתו כרמב"ן, שהרי הדגיש כאן שהמדובר [בפקדון]. (33) של מדינת צור. (34) כשתבע "מצריות" גילה דעתו שדווקא אמר, ולפיכך אף-על-פי שההודאה היא באותה המתכת שתבע - הרי זה כטענו חיטים והודה לו בשעורים.

ט. מְנוּרָה³⁵ גְדוּלָה יֵשׁ לִי בְּיָדִי, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֲלֵא מְנוּרָה קִטְנָה - הֲרִי זֶה פְּטוּר³⁶. אֲבָל אִם טָעַנְנוּ מְנוּרָה בֵּת עֶשֶׂר לִיטְרִין, וְהוּדָה לוֹ בְּמְנוּרָה בֵּת חֲמֵשׁ לִיטְרִין - הֲרִי זֶה מוּדָה בְּמִקְצַת³⁷, מִפְּנֵי שְׂיִכּוּל לְגִרְרָה וְלְהַעֲמִידָה עַל חֲמֵשׁ³⁸. וְכֵן אִם טָעַנְנוּ אֲזוּר גְּדוּל, וְאָמַר לוֹ: אֵין לָךְ בְּיָדִי אֲלֵא אֲזוּר קָטָן - פְּטוּר³⁹. אֲבָל אִם טָעַנְנוּ יְרִיעָה בֵּת עֶשְׂרִים אֲמָה, וְהוּדָה לוֹ בְּיְרִיעָה בֵּת עֶשֶׂר אֲמוֹת - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע, מִפְּנֵי שְׂיִכּוּל לְחֻתְכָה וְלְהַעֲמִידָה עַל עֶשְׂרִים⁴⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(35) ברייתא שם מג. (36) גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו. (37) שם. (38) והמנורה לא תשנה את תבניתה, אלא תהיה דקה. כרב אבא בר ממל שם. (39) שאם יחתוך חלק ממנו משתנה מקום החתך, שהרי ראשי האיזור ניכרים (רש"י שם). [דעת רבינו, שלפי מסקנת הסוגיא שם, אין כל הבדל בין איזור למנורה גדולה וקטנה, והברייתא נקטה מנורה, וממנה נלמד איזור]. (40) נראה שהמדובר בחתיכת בד, שקצותיה פתוחות ללא תפר (ראה לחם-משנה).

מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת, ובהלכה הבאה תתבאר שיטת רבינו שצריכה כפירת שתי כסף (על-פי לחם-משנה כאן).

ז. הוּרוּ רְבוּתִי²⁴: שֶׁהִנְשַׁבְעִין וְנוֹטְלִין אֵין צָרִיכִין טַעֲנַת שְׁתֵּי כֶּסֶף²⁵. וְאָנִי אוֹמֵר: שְׁצַרִּיךְ הַנְּתַבַּע שְׂיִכְפּוֹר בְּשְׁתֵּי מְעִין, וְאַחַר כֵּן יִשְׁבַּע הַתּוֹבַע בְּתַקְנַת חֲכָמִים וְיִטַּל²⁶. שֶׁהֲרִי הַנְּשַׁבְעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק - צָרִיךְ שְׂיַהֲיָה בֵּינֵיהֶם כְּפִירַת שְׁתֵּי מְעִין, וְאַחַר כֵּן יִשְׁבַּע מִסְּפֵק.

(24) נתבאר כבר, שבכל מקום שכתב רבינו "הורו רבותי", התכוון לרבינו יוסף מיגש, ורבו רבינו יצחק אלפי (הרי"ף). ובהלכות שאלה ופקדון פ"ה ה"ו, כתב בפירושו: רבותי הרב ר' יוסף הלוי ורבו ז"ל. (25) הרי"י מיגש בפירושו לשבועות מ"י. כתב: האי דינא (שאינן נשבעים על כפירה פחותה משהי כסף) במודה במקצת בלחוד (בלבד) וכו' הוא, אבל במדי אחרינא (בענינים אחרים) מייחייב שבועת התורה, ואף-על-גב דליה ביה (שאינן כיה) בכפירה שתי כסף. והוא מבאר שם, שגם בשבועת השומרים נשבעים על פרוטה. (26) רבו התמיהות בהלכה זו, שהרי רבינו סותר דברי עצמו בהלכות שכירות פ"א ה"א, שכתב שם בדין שכיר ש"אפילו היה שכרו פרוטה אחת, לא יטול אלא בשבועה". ובפרק ב הלכה ח שם כתב גבי שבועת השומרים: "אפילו היה הדבר המושאל או המופקד או המושכר שוה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו". וכן כתב רבינו כאן בהלכה הקודמת (מסיפא של אותה הלכה לא קשה, כמו שביארנו שם על-פי הלחם-משנה), והרי הרי"י מיגש וההולכים בשיטתו מדמים שומרים לנשבעים ונוטלים, שאלה ואלה נתמעטו מאותו הנימוק שכתב הרי"י מיגש "האי דינא במודה במקצת בלחוד הוא". נאמרו כמה ישובים בזה. והש"ך בחושן-משפט סי' פט סק"ב דחה כולם, ופירש שרבינו כאן התכוון לומר, שבתחילה צריכה כפירה שתי כסף, ואז מחייבים בית-דין את התובע לישבע, אבל כשהתובע ישבע רק על פרוטה - נוטל אותה, וכשאינן כפירה בתחילה על שתי כסף - אין בית-דין משביעים ואינו נוטל כלום (אמנם הסגנון בש"ך הוא מעורפל קצת, אבל כוונתו ברורה). אין להתעלם מן הדוחק שבפירוש זה, ואם נקבל פירושו - יוכל כל תובע להערים ולתבוע יותר מן המגיע לו, ואחר-כך ישבע על פרוטה ויטול (ראה השלמות).

ח. אֵין²⁷ מוּדָה בְּמִקְצַת חֵיב שְׁבוּעָה עַד שְׁתַּהֲיָה הוּדְיָה מִמִּין הַטָּעֲנָה. פִּיצָה? כּוֹר²⁸ חֲטִיִּם יֵשׁ לִי בְּיָדִי, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֲלֵא לְתַךְ²⁹ חֲטִיִּם - חֵיב. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: אֵין לָךְ בְּיָדִי אֲלֵא פוֹר שֶׁל שְׁעוּרִים - פְּטוּר³⁰; שֶׁהִמִּין שֶׁטָּעַנְנוּ לֹא הוּדָה לוֹ בּוֹ, וְהִמִּין שֶׁהוּדָה לוֹ בּוֹ לֹא טָעַנְנוּ. דִּינַר זֶה בּוֹ³¹ יֵשׁ לִי בְּיָדִי פְּקֻדוֹן, לֹא הַפְּקָדָתִי אֲצִלִּי אֲלֵא דִינַר כֶּסֶף; מְעָה כֶּסֶף הַפְּקָדָתִי אֲצִלְךָ, לֹא הַפְּקָדָתִי אֲצִלִּי אֲלֵא פְּרוּטָה - פְּטוּר³²; שֶׁטָּעַנְנוּ מִין אַחַד, וְהוּדָה לוֹ בְּמִין אַחֵר. וְכֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשעורים לפני שהתובע ישלים טענתו, מתוך כוונה שלא יתחייב שבועה. (46) שם מ:

יב. פור חטין יש לי בידך, אומר לו: הן, וכור שעורים, אומר לו: אין לך ביד שיעורים - הרי זה פטור; ואין זה מודה במקצת, עד שלאמר לו פכת אחת⁴⁷: פור חטים וכור שיעורים יש לי בידך, ויאמר לו הנטען: אין לך ביד אלא פור שיעורים. וכן כל פיוצא בזה.

(47) זה דומה להאמור בהלכה י"א "ואם לפי תומו - פטור". והטעם, שהכפירה וההודאה צריכות להיות בבת-אחת על מה שטען התובע.

יג. מלוא עשרה פדין שמן⁴⁸ יש לי בידך, אין לך ביד אלא עשרה פדין בלא שמן - פטור; שהרי טענו שמן, והודה לו פחריים. עשרה פדין שמן יש לי בידך, אין לך ביד אלא עשרה פדין ריקנין - חייב שבועה; שהרי טענו הפדין והשמן, והודה לו בפדין⁴⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(48) ולשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן כמדת עשרה כדים (כתובות קח:). (49) והרי זה כטענו חטים והודה לו בשעורים. [בהגהות מיימוניות כאן כתב שפסק כאדמון במשנה (שבועות לח:): נגד דעת חכמים, משום שרבן גמליאל אמר: רואה אני את דברי אדמון. ודבריו תמוהים קצת, שהרי רבן גמליאל מחייב גם בטענו חטים והודה לו בשעורים. ולפיכך אין כל ראייה מדבריו להסוברים שבזה פטור. ואולי כוונתו, שרבן גמליאל תומך בשיטתו של אדמון, שיש בלשון זה (עשרה כדים שמן) גם תביעת הכדים].

יד. מנה לי אצלך הלואה, לא היו דברים מעולם⁵⁰ ולא לית מימך, אבל חמשים דינרין יש לי ביד פקדון או משום נזק וכיוצא בו - הורו רבנן: שזה מודה במקצת, וישבע. שהרי טענו שהוא חייב לו מאה, והודה לו שהוא חייב חמשים, ומה לי נתחייב לו משום הלואה או משום פקדון או משום נזק? ולזה דעתי נוטה⁵¹.

(50) טענת הנתבע. (51) חלקו עליו הראב"ד והרשב"א, ודעתם שמלוה ופקדון שני מינים הם, ומסתמכים על הגמרא בבא-מציעא צח: בדין שאל פרה ושכר פרה ומתה אחת מהן, וטען המשאל: שאולה מתה ושואל חייב באונסין, והנתבע טוען: שכורה מתה ושוכר פטור מאונסין. ושנינו במשנה (שם צז:): "ישבע ששכורה מתה". ושאלו בגמרא: "ואמאי (למה)? מה שטענו - לא הודה לו, ומה שהודה לו - לא טענו?". מוכח מזה ששאלה ושכירות נידונות כשני מינים, והרי זה דומה למלוה ופקדון. ובספר התרומות' (שער שביעי ח"ב אות כז) דחה ראייה זו, שהרי שם לא הודה הנתבע כלום, וכופר הכול פטור משבועה. ופירש שם בארוכה כוונת הגמרא (עיי' שם). והביא עוד כמה ראיות

י. פור חטים⁴¹ יש לי בידך, אין לך ביד אלא פור שיעורים - פטור אף מדמי שיעורים; שהרי אומר לו: אין לי בידך שיעורים⁴², ונמצא זה דומה למי שאמר לחברו בבית דין: מנה לך ביד, ואומר לו האחר: אין לי בידך - שאין בית דין מחייבין אותו לתן לו כלום. ואם תפס התובע דמי השעורים - אין מוציאין מידו⁴³.

(41) בבא-קמא לה: (42) והודאה זו מבטלת הודאת הנתבע (ב'תוספות' שם ד"ה לימא, מפרשים: משום שמחל לו על השעורים). (43) הרי"ף בהלכותיו שם מוכיח דין זה מן הגמרא. [נאמרו בפוסקים עוד כמה דינים שרבינו לא גילה דעתו בהם. א. ה'טור' בחו"מ סי' פח בשם 'בעל התרומות' מוסיף, שאפילו באו עדים והעידו על שעורים - פטור מדמי שעורים, שהודאת בעל-דין כמאה עדים; ב. הרא"ש שם כתב, שהמדובר כשאמר הלוויתך חטים ביום זה וזה ובשעה זו וזו, והנתבע טוען: שעורים היו, ולפיכך אנו אומרים, שאלמלי הלווה לו באותה שעה עצמה גם שעורים, היה טוען חטים ושעורים, אבל כשתבע סתם ולא מסר שעת ההלוואה המדויקת - אין לראות בזה הודאה שלא הלווה שעורים, שלפעמים אין אדם תובע בבת אחת כל תביעותיו; ג. הרא"ש שם כותב בשם רבינו מאיר הלוי, שלא אמרו פטור אלא כשהנתבע טוען אחר-כך: לא מגיע לך כלום, ומה שאמרתי שעורים - משטה הייתי בך, אבל כשהוא עומד בהודאתו - חייב לשלם מה שהודה (ראה 'בית יוסף' ו'בית חדש' שם); ד. 'בעל התרומות' - מובא בהגהות מיימוניות כאן - כותב, שאם ענה התובע: נכון הדבר שמגיע לי ממך גם שעורים, אלא שלא רציתי לתבוע הכל בבת אחת - חייב; ה. מה דינה של שבועת היסט? צריכה כפירה שתי כסף או לא? - רבינו נסים בשבועות פ"ו כתב שצריכה שתי מעין כסף, כעין שבועה דאורייתא, וכן דעת רבינו ישעיה (מובא ב'בית יוסף' חו"מ סי' פח), ונימוקם: כל מה שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו, ולא מצאנו שבועה של תורה בפחות מזה, חוץ משבועה נגד עד אחד, שממנה אין ללמוד, משום ששבועה זו היא יוצאת מן הכלל, ונלמדה ממה שאמרה תורה (דברים יט, כו): "לא יקום עד אחד וכו'". מכל אלה הפרטים לא השמיענו רבינו דבר. בענין שבועת היסט, יש להעיר שלדעת רבינו בהלכה זו, ששומרים נשבעים על פרוטה - בטל נימוקם של הר"ן והר"י].

יא. הטוען⁴⁴ את חברו שני מינין, והודה באחד מהן - הרי ההודיה ממין הטענה ונשבע. פיצד? כגון פור חטין וכור שיעורים יש לי בידך, אין לך ביד אלא פור חטין - חייב. התחיל הטוען ואמר: פור חטין יש לי בידך, וקדם שישלים דבריו ויאמר: פור שיעורים יש לי בידך, אומר לו הנטען: אין לך ביד אלא פור שיעורים, אם נראה לדנין שהנטען הערים⁴⁵ - חייב שבועה⁴⁶; ואם לפי תמו - פטור.

(44) שבועות לט: מימרא של שמואל. (45) מיהר להודות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּפָנָיִם⁸, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה הִיָּה בּוֹ, וּמָה שֶׁהִנַּחַת אֶתְּהָ נוֹטֵל - הֲרֵי זֶה פְּטוּר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. (3) שיתבע. (4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין. (5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסויימת ולא ההודאה, אולם בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטעננו בדבר שבמשקל ושבמניין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמניין. (6) ההודאה היא מסויימת והטענה לא. (7) הטענה מסויימת וההודאה לא. (8) כנראה נתת בי אימון מלא.

ב. בֵּית מֵלָא תְּבוּנָה מְסֻרְתֵי לָךְ, וְהִלָּה אוֹמֵר: לֹא מְסֻרְתֵי לִי אֵלָא עֲשָׂרָה פּוּרִין; עֲשָׂרָה פּוּרִין מְסֻרְתֵי לָךְ, אֵינִי יוֹדֵעַ כְּמָה הֵם, שֶׁהֲרֵי לֹא מְדַדְתָּם כְּפָנָי, אֵלָא מָה שֶׁהִנַּחַת אֶתְּהָ נוֹטֵל - פְּטוּר⁹.

(9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר איני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה שתייהן - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כשתייהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבכות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת (ראה לחם משנה).

ג. בֵּית זֶה¹⁰ מֵלָא עַד הַיְזִיז¹¹ מְסֻרְתֵי לָךְ, וְהִלָּה אוֹמֵר: עַד הַחֲלוּן - חֲזִיב¹². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(10) משנה שם. (11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל הבית. (12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם דיבור המתחיל זה פירושו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין, ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם: "זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי "בית סתם" דבר שאינו מסויים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים].

ד. אֵין מוֹדָה בְּמִקְצַת¹³ חֲזִיב שְׂבוּעָה עַד שְׂיֹודָה בְּדָבָר שְׂאֵפְשֵׁר לוֹ לְכַפֵּר בּוֹ. בִּיצֵד? מִי שֶׁטָּעַן חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מָאָה דִּינָרִין יֵשׁ לִי אֶצְלָךְ, תְּמָשִׁים שְׂבִשְׂטָר זֶה וְתְמָשִׁים בְּלֹא שְׂטָר, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֵלָא תְמָשִׁים שְׂבִשְׂטָר - אֵין זֶה מוֹדָה בְּמִקְצַת; שֶׁהֲשֵׁטָר לֹא תוֹעִיל בּוֹ כְּפִירְתּוֹ, וְהֲרֵי כָּל נְכָסֵי מְשֻׁעְבְּדִין בּוֹ, וְאֶפְלוּ כְּפָר בּוֹ הִיָּה חֲזִיב לְשֵׁלֶם. לְפִיכָךְ נִשְׁבַּע הַסֵּת¹⁴ עַל הַתְּמָשִׁים¹⁵.

של המשיגים על רבינו, ודחה כולם, והעלה להלכה כדעת רבינו. [הראב"ד בהשגותיו כאן כתב, שגם טענו מנה מלוה ומנה פקדון, והודה באחד מהם - פטור. וב'בית יוסף' חו"מ ס' פח מבאר בשם הרשב"א, שאין זה דומה לטענו חייטים ושעורים, והודה לו באחת מהן שחייב שבועה, משום שחייטים ושעורים דיניהן שווים, ולפיכך נידונות כתביעה אחת, אבל פקדון ומלוה אין דיניהם שווים, ויש כאן שתי תביעות שונות, ואין הודאה במקצת תביעה. מובן, שלדעת רבינו חייב שבועה, שהרי הוא מגדיר את שתייהן כתביעה אחת].

טו. מָנָה וְכָלִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֵלָא הַכְּלִי וְהָא לָךְ - הֲרֵי זֶה פְּטוּר⁵², וְנִשְׁבַּע הַסֵּת שְׂאֵין לוֹ אֶצְלוֹ אֵלָא זֶה. אָמַר בְּעַל הַכְּלִי: אֵין זֶה הַכְּלִי - כּוֹלָל בְּשִׁבוּעָתוֹ⁵³ שֶׁזֶה כְּלִיו. הוֹדָה הַנֹּטֵעַן שְׂאֵין זֶה כְּלִיו וְנִתְחַלַּף לוֹ בְּאָחֵר - הֲרֵי זֶה חֲזִיב שְׂבוּעָה⁵⁴. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֵנְךָ זֶה פְּטוּר - הֲרֵי זֶה פְּטוּר מִשְׂבוּעַת הַתּוֹרָה, וְחֲזִיב שְׂבוּעַת הַסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרְנוּ כְּמָה פְּעָמִים.

(52) למעלה (פ"א ה"ג) למדנו ש"הא לך" דינו ככופר הכל ופטור משבועה, וכפל דין זה כאן כעין מבוא לבבות הבאות. מלשונו משמע, שאם לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - הרי זה כאילו אמר, משום שפקדון הוא ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא נמצא (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה). (53) מדין גלגול שבועה. למעלה (פ"א ה"ב) למדנו, שגם בשבועת היסת מגלגלים. (54) מדין טענו חייטים ושעורים, והודה לו באחד מהם. משמיענו כאן, שאף-על-פי שנותן לו כלי אחר תמורת הפקדון - אין זה כהילך.

~ יום רביעי י"ב אדר-א' ~

פְּרָק רְבִיעִי¹

(1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, ודין משיב אבידה בהודאתו, ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

א. אֵין מוֹדָה בְּמִקְצַת חֲזִיב שְׂבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שְׂיִטְעֵנְנוּ² בְּדָבָר שְׂבִמְדָה או בְּמִשְׁקָל או בְּמִנְיָן וְיֹודָה לוֹ: בְּדָבָר שְׂבִמְדָה או שְׂבִמְשָׁקֶל או שְׂבִמְנִין. בִּיצֵד? עֲשָׂרָה דִּינָרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֵלָא תְמָשָׁה; פּוּר חֲטִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֵלָא לֶתֶךָ; שְׁתֵי לִיטְרִין שֶׁל מְשִׁי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לָךְ בְּיָדִי אֵלָא רוֹטֵל - הֲרֵי זֶה חֲזִיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ: כִּיס מֵלָא דִּינָרִין מְסֻרְתֵי לָךְ, לֹא מְסֻרְתֵי לִי אֵלָא תְמָשִׁים⁶; מָאָה דִּינָרִין מְסֻרְתֵי לָךְ, לֹא מְסֻרְתֵי לִי אֵלָא צְרוּר שֶׁל דִּינָרִין⁷, וְלֹא מְנִית אוֹתָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועה. (21) משנה שבועות לח: (22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו - מעיז (כתובות יח:). (23) דין זה שנוי בברייתא (כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב והכמים פוטרים. והרי"ף בשבועות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב.): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף התכוון ליורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובברי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). (24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בדיני מודה במקצת משמעותו פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל היורש שהוא מסתמך על מה שמעמ מאביו - הרי זה טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעזיז לכפור הכל - הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" ובירוש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירכא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבועת היסת ומשום כך לא הבדילו בין "משיב" ל"כמשיב"). (25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

ו. מנה²⁶ לי בידך על משפון זה, אין לך בדי עליו אלא חמשים - הרי זה מודה במקצת²⁷, ואם אין המשפון שנה אלא חמשים או פחות - הרי זה נשבע, ומשלם החמשים שהודה בהן²⁸. הנה המשפון שנה מאה או יתר, הואיל והמלוה יכול לטען עליו עד כדי דמיו²⁹ - הרי המלוה נשבע ונוטל³⁰ מדמי המשפון. הנה שנה שמונים - נשבע המלוה שאין לו פחות משמונים, ונוטל מן המשפון. ונשבע הלזה מן התורה על העשירים שפפר בהן³¹. כפר בכל ואמר: אין זה משפון אלא פקדון, ואין לו אצלי פלום - נשבע המלוה שאין לו פחות משמונים³², ונשבע הלזה הסת על העשירים³³.

(26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון ולווה תובע את ההפרש בין שוויו ובין המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מתסעפים כל הדינים שבהלכה זו. (27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובכבות הבאות יתבררו הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים.

(13) רי"ף בבא מציעא פרק א אות רמת. (14) מתקנת רב נחמן בלי נקיטת חפץ. (15) ברי"ף שם מנמק דין זה, משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות (ראה לקמן פרק ה הלכה ג.) ורבינו הוסיף כאן נימוק "שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני עצמו מספיק כדי לפטור משבועת מודה במקצת. [וכן כתב בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוק של רבינו יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשהלווה הוא בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לויתי, חייב המלוה שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לויתי אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב (ראה שם).

ה. שטר¹⁶ שכתוב בו סלעים, ולא הזכיר מנין, מלוה אומר: חמש סלעים שיש לי בידך הם הפתובים בו, והלוה אומר: אין לך בדי אלא שלש והם הפתובים בשטר, אף על פי שאין מחיבין אותו בשטר זה אלא בשתיים¹⁷, והרי הודה בסלע שאפשר לכפר בה - הרי זה פטור¹⁸; מפני שהוא כמשיב אבדה, ותקנת חכמים היא: שכל שישב אבדה - לא ישבע¹⁹, כמו שבארנו במקומנו²⁰. וכך²¹ האומר לחברו: אמר לי אבא שיש לי בידך מנה, והלה אומר: אין לך בדי אלא חמשים - הרי זה משיב אבדה²², ופטור²³ אף משבועת הסת²⁴. ואין צריך לומר, אם הודה מעצמו ואמר: מנה היה לאביך בדי, ונתתי לו חמשים דינרין, ונשאר לו חמשים - שנה פטור אף משבועת הסת. אבל יורש שטען ואמר: אני יודע בודאי שיש לאבי בידך או ביד אביך מנה, והוא אומר: אין לו בדי אלא חמשים, או אין לו ביד אבי אלא חמשים - הרי זה מודה במקצת, וישבע²⁵.

(16) ברייתא בבא מציעא ד. (17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). (18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. (19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. (20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימוקו, שאם נחייבהו להישבע ימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה מחייבים אותו ממון כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: החזרתי? משום שהגזול בעדים אינו נאמן לטעון החזרתי שלא בעדים. (40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר מקויים ביד התובע. (41) כגון שטען לא לווייתי ובא אחד והעיד שלוה וחזר הלווה וטען: לוויית ופרעתי (ראה במגיד משנה וכסף משנה). (42) שם. (43) רב אבא שם והסכימו אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא" (נסכא = לשון כסף מהותך).

ט. מְנַה לִי בְּיָדְךָ⁴⁴, לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם, הִבִּיא עַד אֶחָד שְׁלוֹה מְמַנּוּ בְּפָנָיו, הוֹאִיל וְאֵלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם הִיָּה מְחֻזַּק בְּפָרֵן וּמְשֻׁלָּם, כְּמוֹ שְׂתֵבְאָר⁴⁵ - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע עַל פִּי עַד אֶחָד; שֶׁכָּל מְקוֹם שְׁשָׁנִים מְחִיבִין אוֹתוֹ מְמוֹן - אֶחָד מְחִיבֻ שְׁבוּעָה. חֲזַר וְאָמַר: פְּרַעְתִּי - מְשֻׁלָּם בְּלֹא שְׁבוּעָה⁴⁶, כְּמוֹ שְׂתֵבְאָר⁴⁷.

(44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת. (45) לקמן פרק ו הלכה א. (46) התובע אינו מחוייב שבועה. (47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה י"א.

י. מְנַה לִי בְּיָדְךָ⁴⁸, אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְהַעֲדִים מְעִידִין עָלָיו שְׁעֵדִין יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים - פְּסָקוּ כָּל הַגְּאוּנִים הַלְכָה, שֵׁישְׁלָם חֲמִשִּׁים וְיִשְׁבַּע עַל הַשָּׂאָר; שְׁלֹא תִהְיֶה הוֹדְיָת פִּיּו גְדוּלָה מִהַעֲדָת עָדִים⁴⁹.

(48) בבא מציעא ג. (49) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה (שם, תני רבי חיאי).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) מבאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן.

א. וְאֵלּוּ דְבָרִים² שְׂאִין נִשְׁבַּעִין עָלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה³: הַקְּרָקְעוֹת וְהַעֲבָדִים וְהַשְּׁטְרוֹת וְהַקְּדוּשׁוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, אוֹ שֵׁישׁ עָלָיו עַד אֶחָד, אוֹ שְׂשֻׁמְרִין וְטַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין⁴ - הָרִי זֶה פְּטוּר. שְׂנֵאָמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - פָּרֵט לְהַקְדֵּשׁ⁵; כְּסָף אוֹ בָּלִים - פָּרֵט לְקָרְקְעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהִקְדָּשׁוּ לְקָרְקְעוֹת⁷; וְכֵן יֵצְאוּ שְׁטְרוֹת, שְׂאִין גּוֹפֵן מְמוֹן כְּכֶסֶף וּכְבָלִים, וְאִינֶן אֵלּא לְרֵאֵיהֶן שְׂבִיחָן⁸. וְעַל בְּלִין נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַפֶּתִי⁹, אִם הִיָּתָה שָׁם טַעֲנַת וְדָאִי; חוּץ מִן הַקְּדוּשׁוֹת, שְׂאֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ חֵיב עָלֵיהֶם שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְנֵנו חֲכָמִים שֵׁישְׁבַּע עָלֵיהֶם פְּעִין שֶׁל תּוֹרָה¹⁰, פְּדִי שְׁלֹא יִזְלְזְלוּ בְּהַקְדָּשׁוֹת¹¹.

(28) פשוט. (29) יכול לטעון שהלווה סכום עד כדי שוויו של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. (30) והלווה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. (31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. (32) כמו בבבא הקודמת. (33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שיישבוע היסט.

ז. מְנַה לִי בְּיָדְךָ³⁴, וְהִלָּה אוֹמַר: חֲמִשִּׁים וְדָאִי יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל הַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חֵיב בְּהֵן אוֹ לֹא - הָרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה, מְפָנִי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וְאִינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע בְּמִקְצָת שֶׁכָּפַר בוֹ, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ, לְפִיכֵף מְשֻׁלָּם הַמְנָה בְּלֹא שְׁבוּעָה³⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים³⁶ עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלָיו דְּבַר שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ בְּדָאִי שְׂאִנִּי חֵיב בּוֹ³⁷.

(34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. (35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). (36) מתקנת הגאונים. (37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע.

ח. מְנַה³⁸ לִי בְּיָדְךָ, וְהָרִי עַד אֶחָד מְעִיד עָלָיו, וְהַנְּטָעֵן אוֹמַר: כֵּן הוּא, אֲבָל אִתָּה חֵיב לִי כְּנִגְדֵּךְ אוֹתוֹ מְנָה - הָרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה וְאִינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע, וּמְפָנִי מָה אֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע? שֶׁהָרִי הוּא מוֹדֵה בְּמָה שֶׁהַעֲדִיד בוֹ הָעֵד, וְאֵין הַנְּשַׁבַּע בְּהַעֲדָת עַד אֶחָד נִשְׁבַּע עַד שֵׁיכַחִישׁ אֶת הָעֵד וְיִכְפַּר בַּעֲדוֹתוֹ וְיִשְׁבַּע עַל כְּפִירָתוֹ. לְפִיכֵף: שֶׁטָּר שֵׁישׁ בוֹ עַד אֶחָד, וְטַעֲנֵן שְׂפָרְעוֹ⁴⁰; וְכֵן בְּפָרֵן⁴¹ שְׂבֵא עָלָיו עַד אֶחָד, וְטַעֲנֵן שְׂפָרְעֵי אוֹ הַחֲזִרְתִּי לְךָ הַפְּקָדוֹן - הָרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה וְאִינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע, וּמְשֻׁלָּם. מְצַשָּׁה בְּאֶחָד⁴², שֶׁחֲטָף לְשׁוֹן כְּסָף מְחַבְּרוֹ בְּפָנָיו עַד אֶחָד, וְאָמַר אַחֵר כֵּן: חֲטַפְתִּי וְשָׁלִי חֲטַפְתִּי; וְאָמַרְו חֲכָמִים⁴³: הָרִי זֶה מְחִיב שְׁבוּעָה וְאִינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע, וּמְשֻׁלָּם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". (39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתי, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זזה ידו מיד התובע או הנתבע משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים האלו - נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי אפילו לווה בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים, כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. ואין לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ). מן הכתוב (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" - אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו בבבא מציעא: "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפוטרו בלי שבועה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. (20) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים. (21) במשנתנו: "שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן". ומבאר רבינו שאין זה מדין גלגול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק בסברא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי התכוון לגלגול, הרי כל נימוק מיותר, משום שגלגול מחייב אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלגל עליו אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן - בית-דין עצמו מטיל על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין משיביעים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. ורבינו שם כתב בפירושו: "מגלגל עליו המשיביע". וב"טור" חו"מ סי' זה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

ד. טענו עבדים²² העומדות לפצור ותבואה יבשה העומדת להקצור, והודה במקצתן וכפר במקצתן - הרי זה נשבע עליהם כשאר המטלטלין²³. והוא שאינן צריכין לקרקע, שכל העומד להבצר - הרי הוא כבצור לענין כפירה והודאה; אבל אם היו צריכים לקרקע - הרי הן כקרקע לכל דבר²⁴, ואין נשבעין עליהן אלא הסת.

(22) משנה, שבועות מב: ובגמרא מג. (23) במשנה, כתוב סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי רבי חנינא, שהמדובר בעומדים להביצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. (24) דעת רבינו, שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל לקרקע - מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד-משנה). ובה נסתלקה תרומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות ה"ד).

ה. הטוען על חברו ואמר לו: שני חדשים שכנת בחצרי, ואתה חייב לי שכר שני חדשים, והוא אומר: לא שכנתי אלא חדש אחד - הרי זה מודה במקצת, ואם היה שכר החדש ששכר בו שנה שני כסף²⁵ - נשבע; שאין הטענה בגוף הקרקע, אלא בשכרה, שהוא מטלטלין²⁶.

(25) נתבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין כסף. (26) אף-על-פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות, וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות, רשאי אני לדור עוד זמן מסוים - הרי זו כתביעת קרקע

(2) משנה, שבועות מב. (3) כל שבועה שהיא. (4) שומר חנם שטען: נגנב הפקדון או נאבד, שומר שכיר - נאנס. (5) למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. (6) הושוו. (7) כתבה תורה (ויקרא כה, מ): "והנתחלתם אותם (את העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ודרשו (שם) שעבדים דינם כאחוזה, היינו כקרקע. (8) ואפילו אם נגרם הפסד ממון למפקיד על-ידי אבידת השטר - פטור. (9) ראה לקמן ה"ו. (10) בנקיטת חפץ. (11) בבא-מציעא נח. [ב"טור' חו"מ סי' זה, כתב בשם רב האי גאון, שעל הקדשות אין נשבעים אפילו היסת (ב'בית חדש' שם מבאר, שלא אמרו "נשבעין לגזברין" אלא בשבועה שלא פשע בשמירה, ורב האי גאון מתכוון לשבועה שאינה ברשותו). ורבינו ישעיה מחלק בין ממונה על הקדשות שהוא פטור, ובין אדם אחר שגזול מן ההקדש].

ב. שתי שדות¹² מכרת לי, לא מכרתי לך אלא אחת; שני עבדים או שני שטרות יש לי פיך, אין לך בידי אלא שטר אחד או עבד אחד - הרי זה נשבע הסת. וכן אם טענו¹³ ואמר: קצור זו או עבד זה או שטר זה שיש פיך שלי הוא ואתה מכרתו לי, והנטען אומר: לא היו דברים מעולם, בין שהביא הטוען עד אחד בין שלא הביא - הרי זה נשבע הסת ונפטר. וכן החופר¹⁴ בשדה חברו בורות שיחין ומערות והפסידה, והרי הוא חייב לשלם¹⁵, בין שטענו שחפר, והוא אומר: לא חפרתי, או שטענו שחפר שתי מערות, והוא אומר: לא חפרתי אלא אחת, או שהיה שם עד אחד שחפר, והוא אומר: לא חפרתי כלום - הרי זה נשבע הסת על הפל¹⁶.

(12) הלכה זו מבארת את האמור בהלכה הקודמת. (13) בבא הקודמת מבארת דין מודה במקצת, ובכא זו דין שבועה נגד עד אחד. (14) שם ה. (15) מה שהפסיד. (16) הראב"ד מחלק בין תבעו למלאות את הבורות, שזו תביעת קרקע, ובין תבעו ממון בערך הנוק, שהיא תביעת ממון ממש. ורבינו אינו מחלק בכך, ובשתי התביעות פטור - לדעתו - משבועת התורה, משום שתביעת הממון באה מקלוקל הקרקע (מגיד-משנה).

ג. טענו¹⁷ פלים וקרקעות, בין שהודה בכל הקרקעות וכפר בכל הפלים¹⁸, בין שהודה בכל הפלים וכפר בכל הקרקעות, בין שהודה במקצת הקרקעות וכפר במקצתן עם כל הפלים - בכל אלו נשבע הסת. אבל אם הודה במקצת פלים וכפר במקצתן עם כל הקרקעות - מתוך שהוא חייב שבועה על מקצת הפלים ששכר בהן²⁰, נשבע אף על הקרקעות שטענו עמהן, שהכל טענה אחת²¹. וכן הדין בטענו פלים ועבדים או פלים ושטרות, הכל דין אחד הוא.

(17) משנה, שבועות לח: (18) והרי כאן כפירה בדבר שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. (19) ויש כאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמייעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו זה, תתפרש יפה כל הלכה זו. בבא א באומר להד"ם נתפרשה כבר למעלה, שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר שיטתם של רבינו (ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו, ומנמק רבינו יפה, שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר חייב בה, כאן בשטרות - פטור. ומה שמסיים כאן "כמו שבארנו בהל' חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם כל הכתוב בשטר מדין גורם היזק אף-על-פי שאיבד פיסת נייר בלבד, כדעת רפרם בבבא-קמא צח: נגד דעת רבה]. ולמה אין מאמינים בלא שבועה לטוען להד"ם (ראשי-תיבות "לא היו דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטוען קיבלתי השטר ואבד? משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות ה"ח). [הראב"ד משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב שבועה שאינו ברשותו. והאריכו בזה הלחם-משנה ובמשנה-למלך, ואין כאן מקום להאריך בזה].

ז. האומר לחברו: שטר שיש לי בידך זכות יש לי בו³⁵, וזה אומר: איני מוציא שטרך, או איני יודע אם יש לך בו ראייה או לא - כופין אותו להוציא³⁶.

(35) כתוב בו משהו לזכותו. (36) להביא את השטר לבית-דין.

ח. טען שאבד השטר - מחרימין אותו חרם סתם³⁷. טען זה, שהוא יודע פודאי שהשטר שיש לו בו זכות אצלו - הרי זה נשבע הסת שאינו אצלו ושאיבד ממנו³⁸. וכזה הורו רבותי.

(37) נתבאר כמה פעמים, שכל החרמות הם תקנות הגאונים, וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. (38) כשאינו טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך - אין משביעין אותו, משום שאין משביעים על טענת 'שמא'.

ט. אין³⁹ נשבעין⁴⁰ על טענת חרש שוטה וקטן, אֶחָד הָבָא בְּטַעֲנַת עֲצוּמוֹ⁴¹ או בְּטַעֲנַת אֲבִיו⁴²; לְפִי שֶׁזֶה הַמְקַצֵּת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לְקַטָּן אֵינוֹ אֵלָא כְּמוֹשֵׁיב אֲבִדָּה⁴³. וְכֵן אִם כָּפַר בְּפֶלֶל, וּבָא עַד אֶחָד וְהֵעִיד לְקַטָּן - אֵינוֹ נִשְׁבַּע; שֶׁזֶה עַד אֶחָד, וְאֵין שָׁם תּוֹבֵעַ, שֶׁתְּבִיעַת קַטָּן אֵינָה תְּבִיעָה גְּמוּרָה⁴⁴. נִמְצְאָת אֹמֵר: קַטָּן שֶׁאֵמַר לְגִדּוֹל: מִנֵּה לִי בְּיָדְךָ, או אֶבֶא הִיָּה לּוֹ בְּיָדְךָ, וְהִלָּה אֹמֵר: אֵין לָךְ בְּיָדִי אֵלָא חֲמוּשִׁים, או אֵין לָךְ בְּיָדִי פְּלוֹם וְעַד אֶחָד מְעִידוֹ שֵׁישׁ לוֹ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר מִשְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁴⁵. אֲבָל אִם שָׁמַר לְקַטָּן וְטַעַן שֶׁאֲבָד - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבַּע מִחֲמַת טַעֲנָה⁴⁶. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהִיָּה שֶׁתָּף לְקַטָּן או אֶפְטוֹרְפוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפְטוֹרְפוֹס לְקַטָּן, וְיִשְׁבַּע הַשֶּׁתָּף⁴⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּטַעֲנַת שְׁמָא.

(39) משנה, שבועות לח: (40) שבועת מודה במקצת.

ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת חפירה שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי אלה דמי קרקע ממש הם, מה-שאי-כן בנידון כאן, שלא חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על-מנת שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטעון שביניהם הוא ענין של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד-משנה).

ו. שטר²⁷ מִסְרַתִּי לָךְ וְעִשְׂרָה דִּינָרִין הָיוּ לִי בּוֹ רְאִיָּה²⁸, לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם²⁹ - יִשְׁבַּע הַסֵּת³⁰. הִפֵּךְ עָלָיו³¹ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁהִיָּתָה בּוֹ רְאִיָּה לְעִשְׂרָה דִּינָרִים וְאֲבָדוּ בְּאֲבֵדַת הַשֵּׁטֶר³², וְיִטַּל. וְאִם אָמַר הַנִּתְבַּע: אֲמַת מִסְרַתִּי לִי, וְאֲבָד³³ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר אֶף מִשְׁבוּעַת הַסֵּת; שֶׁאֲפִלוּ פִּשַׁע בּוֹ וְאֲבָד - פְּטוֹר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת חוֹבֵל³⁴.

(27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא ובגאונים, ומיוסדים הם על פרטים שונים שכבר נתבאר. (28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים. (29) תשובת הנתבע. (30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות הי"א והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה - דינו ככל כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד-משנה וכסף-משנה שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת. (31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה פ"א הי"ו ששבועת היסת מהפכים. (32) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר - ושכנגדו מכחיש תביעתו. (33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטרות. (34) בפ"ו שם הי"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו של חברו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. . . ובלבד שיודה לו המזיק, ששטר מקויים היה (בית-דין אישר על גבי השטר את חתימות העדים) וכך וכך היה כתוב בו. . . אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) - אינו משלם לו אלא דמי הנזיר בלבד". ומפרש המגיד-משנה, שהמדובר כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופטור גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'ברי' שפשע, ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק מאוד מכמה טעמים: א. אם המדובר באינו מאמינו, למה כתב רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו הזיק בידים ממש, כגון ששרפו - פטור; ב. כאן אנו עוסקים בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה; ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן מקום לטעות? ברור שהמגיד-משנה וכל ההולכים בעקבותיו נכנסו לדחוק זה, משום שלדעתם סובר רבינו ששטרות לא נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה שכתב בפ"ב מהל' שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו לאותה הלכה, הוכחנו שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש, שישנם שני סוגי פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר שמירה מעולה ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרת תורה בשטרות והדומה להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק, והחייב הוא לא מדיני שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין לזה כל ענין למה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנְּשָׁפָעִין וְנוֹטְלִין, כְּגוֹן הַשְּׂכִיר וְכַוְיָצָא בּוֹ, שֵׁשׁ הַנִּיָּה לְקָטָן שִׁישְׁתַּכְר לֹא שְׂכִיר - הָרִי זֶה נִשְׁפָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן. אֲבָל חֲנוּנֵי שְׁנֹשְׁבַע עַל פְּנִיקָסוֹ⁵⁶ - אֵינוֹ נִשְׁפָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן; שְׂאִין לְקָטָן בְּזֶה הַנִּיָּה, שֶׁהָרִי חֵיב לָתֵן לְפוֹעֲלָיו וְנִשְׁפָּעִין וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְזֶה הַחֲנוּנֵי הַפְּסִיד עַל נִפְשׁוֹ שֶׁנָּתַן מִמוֹנוֹ עַל פִּי קָטָן. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

53) בהלכות הקודמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. 54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה, שקטן מבן שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט). תקנת חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. 55) קטן שהזיק ממון או חבל באדם, פטור - שנינו בבבא-קמא פז. "חרש שוטה וקטן - פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל - פטור. ואת הניגוד שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים: שמכריעה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא, שדברים שאין לקטן בהם הנאה - דומים לנזקין וחבלות. 56) שנינו בשבועות מח. שחנווני על פנקסו נשבע ונוטל, ורבינו בפט"ז מהל' מלוה ולוה ה"ה, מביא ומבאר משנה זו: בעל הבית שאמר לחנווני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנווני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי - שניהם נשבעים ונוטלים מבעל-הבית (ראה שם נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה זו לחנווני כשהנתבע הוא קטן.

יב. החרש⁵⁷ והשוטה - אין נזקקין להן⁵⁸ לכל טענה, לא לטענתן על אחרים ולא לטענת אחרים עליהן, לא לשבועה קלה ואין צריף לומר שבועה חמורה או תשלומין⁵⁹. אב"ל הסומא - הרי הוא כפריא לכל דבר⁶⁰ בענינים אלו, ונשבע על מיני שבועות, ונשבעין על טענתו.

57) סתם חרש האמור בכל מקום משמעותו: אינו שומע ואינו מדבר. 58) בית-דין אינו נכנס לדין. 59) ואף-על-פי שחרש מקחו וממכרו קיימים, כמבואר בפכ"ט מהל' מכירה פכ"ט הי"ב. 60) לענין תביעות ממון, אבל פסול להעיד ולדון (ראה הל' עדות פ"ט הי"ב, ופ"ב מהל' סנהדרין ה"ט).

פָּרָק שְׁשִׁי

1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני כך ושאין אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

א. בעלי דינים שבאו לבית דין, טען האחד ואמר: מנה יש לי אצל זה, שהלויתיו, או שהפקדתי אצלו, או שגזל ממני, או שיש לי אצלו בשכרי, וכן כל פיוצא בזה, והשיב הנטען ואמר: איני חייב כלום, או אין לי בידו כלום, או שקר אפתה טוען - אין זו

41) לקחת ממני מנה. 42) מנה לאבא בידך. 43) נתבאר למעלה פ"ד ה"ה. 44) ודינה כטענת 'שמא'. 45) נראה, שביורש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי - חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ז). 46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה, שהרי המפקיד טוען שמא פשעת או שמא הפקדון לא נגבב והוא בידך, ואף-על-פי-כן הטילה התורה שבועה על השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י מיגש. 47) משום ששבועת שותפים ואפוטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [הרא"ש שם פ"ו אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב (שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש, ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי' צו].

י. הורו רבות⁴⁸: שְׂאִין נִשְׁפָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה⁴⁹, אֲבָל שְׁבוּעַת הַסֵּת - נִשְׁפָּעִין⁵⁰. וְאִפְלוּ הָיָה קָטָן שְׂאִינוֹ חֲרִיף לְעִנְיָן מִשָּׂא וּמִתָּן - נִשְׁפָּעִין הַסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ⁵¹. שְׂלֵא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל מִמוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְיִלְךָ לוֹ בְּחַנּוּם. וְלִזֶּה דִּעְתִּי נוֹטֵה, וְתִקּוֹן עוֹלָם הוּא. נִמְצְאָתָ לְמֹד: שֶׁהַקָּטָן שֹׁטֵעַן עַל הַגְּדוֹל, בֵּין שְׁהוֹדָה בְּמִקְצַת בֵּין שֶׁכִּפַּר כָּלל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עַד בֵּין שְׂלֵא הָיָה שָׁם עַד - הָרִי זֶה נִשְׁפָּע הַסֵּת. וְאֵינוֹ יְכוּל לְהַפֵּךְ עַל הַקָּטָן, שְׂאִין מִשְׁפִּיעִין אֶת הַקָּטָן כָּלל, וְאִפְלוּ חָרַם סֵתָם אֵינוֹ מְקַבֵּל, לְפִי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ עֲנֵשׁ הַשְּׁבוּעָה⁵².

48) הר"י מיגש. 49) לא התכוון לומר שאין נשבעים שום שבועה של תורה על טענת קטן, שהרי בהלכה הקודמת כתב בפירוש שנשבעים לקטן שבועת שומרים, וכן שבועת שותפים ואריסים, וכוונתו: במקום שאמרו אין נשבעים לקטן - לא אמרו אלא בשבועה של תורה, אבל היסת נשבעים. 50) בדין זה הודו לו הרמב"ן והרא"ש וה'טור' שם. 51) חלקו עליו הרמב"ן והרא"ש, ודעתם שאין משביעים על טענת קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, ואינו בקי בטיב משא ומתן. 52) בהגהות מיימוניות כאן אות ט כתב בשם גאונים, שאין משביעים אשת איש, אלא מוסרים פסק-דין ביד התובע, שאם תתאלמן או תתגרש - תישבע. והרא"ש לא קיבל דעתם (ראה 'טור' שם ו'בית יוסף' אות כ).

יא. קָטָן שֹׁטֵעַן הַגְּדוֹל⁵³: אִם טַעֲנוּ בְּדָבָר שֵׁשׁ לוֹ הַנִּיָּה לְקָטָן, כְּגוֹן עֶסֶק מִשָּׂא וּמִתָּן, וְהוֹדָה הַקָּטָן - נִפְרָעִין מִנְכַּסְיוֹ⁵⁴. וְאִם אֵין לוֹ - נִמְתִּין עַד שִׁיְהִיָּה לוֹ וְיִשְׁלַם. וְאִם כִּפַּר הַקָּטָן - מִמְתִּינִין עַד שִׁיְגִדִּיל, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת. וְאִם טַעֲנוּ בְּדָבָר שְׂאִין לְקָטָן הַנִּיָּה, כְּגוֹן נִזְקִין וְחַבְלוֹת⁵⁵, אִף עַל פִּי שְׁמוּדָה וְאִף עַל פִּי שֵׁשׁ לוֹ מִמָּה יִשְׁלַם - פְּטוּר, וְאִפְלוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במתוך וכו', פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגו'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. (5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא-מציעא יז. (6) אין מאמינים לו כלל. (7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. (8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונטל, משום שתוקף טענתו נתערער על-ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרו"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. (9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לך בידי כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד-משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית-הדין, כגון שלא זזה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשונו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטען פרעתי לו אחר שבית-הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלוה מנה - אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לך בידי כלום", שהרי אפשר שלוה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטען פרעתי אחר שחייב אותי בית-דין לשלם - נאמן (על-פי ביאורו של הלחם-משנה). וביספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ ס' עט) כתב, שגם בטוען אין לך בידי כלום ועדים מעידים שלוה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לך בידי כלום - הוחזק כפרן, משום שהודה בעצמו ששיקר כשאמר אין לך בידי כלום. ובלחם-משנה מסביר דעתו של המגיד-משנה, שאין אדם נעשה כפרן על-פי עצמו אלא על-ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

ב. ראווהו עדים¹⁰ שִׁמְנָה לוֹ מְעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן, וְתָבְעוּ בְּדִין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי שֶׁהֲלוֹיתִיךָ, וְאָמַר: מִתְּנָה נִתַּתְּ לִי אוֹ פָּרְעוֹן הָיָה - הָרִי זֶה נֶאֱמַן, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת וְנִפְטָר. אָמַר: לֹא הָיָה דְבָרִים מְעוֹלָם, וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עֲדִים שִׁמְנָה לוֹ בְּפִגְיָהֶם - הֲחִזֵּק בְּפָרְן. וְלְעוֹלָם אֵין אָדָם מְחִזֵּק בְּפָרְן עַד שִׁיכַפֵּר בְּבֵית דִּין¹¹ וְיָבֹאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְיִכְחִישׁוּהוּ בְּמָה שִׁכַּפֵּר.

(10) שבועות לד': (11) בבא-בתרא לא. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען - דחוזר וטוען, מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית-דין ולא טען שם

תְּשׁוּבָה נְכוּנָה; אֲלֵא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לְנִטְעָן: הַשֵּׁב עַל טְעֲנָתוֹ, וּפְרַשׁ הַתְּשׁוּבָה? כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ זֶה טְעֲנָתוֹ, וְאָמַר אִם לֹוִית׃ מִמֶּנּוּ אִם לֹא לֹוִית׃, הִפְקִיד אֶצְלָךָ אוֹ לֹא הִפְקִיד, גְּזוּלָתוֹ אוֹ לֹא גְזוּלָתוֹ, שִׁכְרָתוֹ אוֹ לֹא שִׁכְרָתוֹ, וְכֵן שְׁאָר הַטְּעָנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שְׁמָא טוֹעֵה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבֹאוּ לְהַשְׁבֵּעַ עַל שֶׁקֶר. שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁהֲלוֹהוּ כְּמוֹ שִׁטְעָן, וְהַחֲזִיר זֶה אֶת הַחֹב לְבָנּוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמִתְנָה כְּנֶגֶד הַחֹב, וְיִדְמָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטָר מִן הַחֹב. לְפִיכָף אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאָךְ תֹּאמַר אֵינִי חַיֵּב כְּלוּם, שְׁמָא אִתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשֵׁלֶם וְאֵין אִתָּה יוֹדֵעַ; אֲלֵא הוֹדַע לְדִינֵין פְּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם אִתָּה חַיֵּב אוֹ אֵין אִתָּה חַיֵּב. וְאֶפְלוּ הֵיךְ חֶכֶם גְּדוֹל³, אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לָךְ הִפְסַד שֶׁתְּשִׁיב עַל טְעֲנָתוֹ, וְתוֹדִיעֵנּוּ פִּיצַד אֵין אִתָּה חַיֵּב לוֹ, מִפְּנֵי שְׁלֹא הָיָה דְבָרִים מְעוֹלָם אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה וְהַחֲזִיר לוֹ, שֶׁהָרִי אָנּוּ דְנִין בְּמִתּוֹף שֶׁיִּכּוֹל לֹמַר בְּכָל מְקוֹם⁴. וְכֵן אִם טְעָן הַטּוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חַיֵּב לִי מְנָה, אוֹ מְנָה לִשׁ לִי אֶצְלוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: מֵאֵי זֶה פָּנִים? הַלֹוִית׃ אוֹתוֹ, אוֹ הִפְקַדְתָּ אֶצְלוֹ, אוֹ הִזִּיק מְמוֹנְךָ? אָמַר הֵיאָךְ נִתְחַיֵּב לָךְ. שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדְמָה לוֹ שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ חַיֵּב. כְּגוֹן שֶׁחֲשָׁדוֹ שֶׁנִּבְנוּ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: שְׁאִתָּן לָךְ מְנָה, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה. הָרִי שִׁטְעָן עָלָיו שֶׁהֲלוֹהוּ מְנָה, וְהַשִּׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיָה דְבָרִים מְעוֹלָם, וְאַחַר כֵּן הִבִּיא הַטּוֹעֵן עֲדִים שֶׁהֲלוֹהוּ בְּפִגְיָהֶם, וְחִזַּר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה וְלוֹוִיתִי וּפְרַעְתִּי - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ⁶, אֲלֵא הַחֹזֵק בְּפָרְן⁷ וּמִשְׁלֶם⁸. אֲבָל אִם הַשִּׁיב: אֵינִי חַיֵּב, אוֹ אֵין לָךְ בְּיַדִּי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֶר אִתָּה טוֹעֵן, וְכֵן כֹּל פִּיּוֹצֵא בְּזֶה, וְהִלָּךְ הַתּוֹבֵעַ וְהִבִּיא עֲדִים שֶׁהֲלוֹהוּ בְּפִגְיָהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבַּע: כֵּן הָיָה, אֲבָל הַחֲזִירְתִּי לוֹ פְּקֻדוֹנוֹ אוֹ פְּרַעְתִּיו חֹבּוֹ - לֹא הֲחִזֵּק בְּפָרְן⁹, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת וְנִפְטָר.

(2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששינוי (סנהדרין כט.) שבית-דין אומרים לעד: "אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה", מפני החשש שמא הוא טועה בדין, וכל-שכן שבעל-דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו. [בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת הגמרא, משרבו הרמאים - תיקנו הגאונים לדרוש בירור הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף ימיו]. (3) ויודע לפסוק הלכה. (4) קשה להבין כוונת רבינו. בלחם-משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמה בית-הדין לא יאמין לו, כגון שטענתו היא: לוויית ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְעוֹלָם, וּבָאוּ עֲדִים שְׁעָמַד - לֹא הַחֲזֹק בְּפָרֶן; שְׂאִין אֲדָם מְשִׁים דַּעְתּוֹ לְדַבְרִים שְׂאִין בְּהֵן מְמַשׁ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. פִּיּוּצָא בְּזָה.

19) שבועות, שם. 20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכתי' תימן: ובאו פלוני ופלוני]. 21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזכרו - אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל-כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים. ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה 1). 22) שם לד: [במגיד-משנה מציינ, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בדיני ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון - גם רב נחמן סובר כך].

ה. תן ל²³ מְנָה שְׁהַלְוִיתִךָ וְהָרִי הַעֲדִים, וְאָמַר הַנְּטָעָן: פְּרַעְתִּיךָ בְּפָנַי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - אוֹמְרִין לְלוֹה: הַבִּיאֵם וְהַפְטִיר²⁴. לֹא בָאוּ אוֹ שְׁמַתּוּ אוֹ שְׁהִלְכוּ לְמַדְינָה אַחֲרַת - יִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁפָרְעוּ. שְׂאִין אָנוּ מְצַרִּיכִים אוֹתוֹ לְהַבְיָאֵן אֶלָּא לְכַרֵּר דְּכַרְוִי וְלְהַפְטִיר אִף מְשִׁבוּעָה; שְׁהַמְלִיחָה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֲדִים - אִינוּ צָרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֲדִים, כְּמוֹ שְׁבָאֲרִנוּ²⁵.

23) בבא-בתרא קע. 24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוני ויעידו", ובמסקנא (שם עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר - צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטור משבועה. [וברש"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים - יפסיד]. מלשוננו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו - חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד-משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתין" לבין "פרעתין". ובכסף-משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו - ישבע היסת ויפטר, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהאר"ך בזה). 25) בפ"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

טענותיו, ובא לבית-דין וטען (דברים שלא אמרו בחוץ) - טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית-דין. [וב'טור' חו"מ שם (הובא ב'בית יוסף' שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית-דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לויתי - כאומר לא פרעתי, שאם לא לווה - למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר-כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית-דין].

ג. מְנָה הַלְוִיתִיךָ¹², כְּפָר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים שְׁלוֹה מְמַנֵּן מְנָה וּפְרַעוּ, וְהַמְלִיחָה אוֹמַר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הָרִי זֶה חֲזֵב לְשִׁלְמָם¹³; שְׁכָל הָאוֹמַר לֹא לוֹיְתִי, וּבָאוּ עֲדִים שְׁלוֹה - פְּאוֹמַר לֹא פְּרַעְתִּי דְמִי¹⁴, וְנִמְצָא הַלְוָה אוֹמַר לֹא פְּרַעְתִּי, וְהַעֲדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שְׁפָרְעוּ - הוֹדָאת בְּעַל דִּין כְּמֵאָה עֲדִים דְמִי. וְאִין הַמְלִיחָה חֲזֵב שְׁבוּעָה¹⁵, שְׁהָרִי הַחֲזֹק זֶה¹⁶ בְּפָרֶן. וְכֵן¹⁷ אִם הוֹצִיא עֲלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חֲזֵב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם וְזֶה אִינוֹ כְּתַב יָדִי, אִם הַחֲזֹק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שְׁבָאוּ עֲדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ - הָרִי זֶה הַחֲזֹק בְּפָרֶן וּמְשִׁלְמָם¹⁸.

12) שבועות מא: 13) כרבא, שם. 14) שאם לא לוה - למה פרע. 15) שלא נפרע. 16) הלווה. 17) ר"ף סוף בבא-בתרא אות תתקסב. 18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן - נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם? הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם-משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוה ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים - אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוה, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם-משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע - אינו נוטל].

ד: מְנָה¹⁹ הַלְוִיתִיךָ וְהוּא לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנְּטָעָן: וְהָלוֹא פְּרַעְתִּיךָ בְּפָנַי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ עֲדִים²⁰ וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם - לֹא הַחֲזֹק בְּפָרֶן; שְׂאִין הַעֲדִים זוֹכְרִין אֶלָּא דְכָר שֶׁהֵם עֲדִים בּוֹ²¹. לְפִיכָף לֹא הַחֲזֹק בְּפָרֶן, וְיִשְׁבַּע הַלְוָה הַסֵּת וְיִפְטִיר. פִּיּוּצָא בּוֹ²²: תֵּן לִי מְנָה שְׁהַלְוִיתִיךָ וְאַתָּה עֹמֵד בְּצַד עֹמֵד זֶה, וְאָמַר הַנְּטָעָן: לֹא עֹמְדִתִּי בְּצַד עֹמֵד זֶה

ו. אָמַר לוֹ²⁶ בְּפָנַי עֲדִים: מְנָה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, לְמַחַר תִּבְעוּ בְּדִין וְהִבִּיא עֲדִים, וְאָמַר: מְשִׁטָּה הֵייתִי בְּךָ²⁷ וְאִין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - פְּטוּר, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת שְׂאִין בְּיָדוֹ כְּלוּם. וְאָפְלוּ אָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם²⁸. שְׁהָרִי לֹא אָמַר לָהֶם: אַתֶּם עֲדִים²⁹, וְדָכַר שְׂאִינוֹ עֲדוֹת אִין אֲדָם זוֹכְרוֹ³⁰, וּלְפִיכָף אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם - לֹא הַחֲזֹק בְּפָרֶן³¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָמַרְתָּ בְּפָנַי אֵלֹהִים כִּי אֶפְרַיִם וְכָהֵן, או הוֹדִיתָ מְעַצְמִי! אִם עֲמַד וְשָׁלֵם - מוֹטָב; וְאִם לֹא טָעַן - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ.⁴¹ אָבֵל אִם טָעַן וְאָמַר: מִשְׁטָה הָיִיתִי בוֹ, או לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם, או שְׁלֵא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי נִתְפַּנְנִיתִי - פְּטוּר וְנִשְׁבַּע הֶסֶת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(41) אין בית-דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות כך (סנהדרין כט). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב'תוספות' שם ד"ה כך, כתבו שטוענים לנתבע "שלא להשביע", שהרי בגמרא שם אמרו: "אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ'תוספות'. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו].

~ יום חמישי י"ג אדר-א' ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) מבאר דיני הודאה ("אודיתא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. המוֹדֵה בְּפָנַי שְׁנַיִם שֵׁישׁ לְפָלוּנִי אֶצְלוֹ מְנָה, וְאָמַר לְהֵן בְּדִרְךָ הוֹדִיתָ², לֹא דִרְךָ שִׁיחָה, אָף עַל פִּי שְׁלֵא אָמַר: אַתֶּם עַדִּי, וְאָף עַל פִּי שְׁאִין הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - הָרִי זֶה עֲדוּת³. תְּבַעוּ בְּדִין, אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,⁴ וּמִשְׁלֵם עַל פִּיהֶם. וְאִם הָיָה עַד אֶחָד - נִשְׁבַּע⁵. הוֹאִיל וְאָמַר דִּרְךָ הוֹדִיתָ⁶. טָעַן כְּשֶׁבְּאוֹ אֵלֹהֵי הַעֲדִים וְאָמַר: שְׁלֵא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי הוֹדִיתִי - נֶאֱמַן וְנִשְׁבַּע הֶסֶת. וְאִם כְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנֵיהֶם הָיָה הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - אֵינוֹ יְכוֹל לְטָעַן וְלוֹמַר: כִּדִּי לְהִרְאוֹת שְׁאִינִי עֲשִׂיר הוֹדִיתִי⁷; אָבֵל אִם טָעַן שְׁנַתֵּן⁸ - נֶאֱמַן וְנִשְׁבַּע הֶסֶת.

(2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. (3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמה אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). (4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי כך. (5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים ממון - אחד מחייבו שבועה (והר"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). (6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הווי עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים". "אמר" - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי". היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה נידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). (7) טענת שלא להשביע

(26) סנהדרין כט. (27) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. (28) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על-ידי עדים. (29) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. (30) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. (31) שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"מ מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון].

ז. וְלֹא עוֹד³², אֶלֶּא אֶפְלוֹ הַטְּמִין לוֹ עֲדִים אַחֲרָי הַגְּדֵר³³, וְאָמַר לוֹ: מְנָה לִי בְּדִרְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, רִצְוֹנָךְ שְׁמַעֲדוּ בְּךָ פְּלוּנִי וּפְלוּנִי? אָמַר לוֹ: לֹא, שְׁמַא תִּכְפְּנִי בְּדִין לְמַחֵר וְאֵין לִי מָה אֶתֶן לְךָ, וּלְמַחֵר תְּבַעוּ בְּדִין בְּאֵלֹהֵי הַעֲדִים, בֵּין שְׁטָעַן וְאָמַר: מִשְׁטָה הָיִיתִי בוֹ, בֵּין שְׁאָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הֶסֶת וְנִפְטָר. שְׁאִין פְּאֵן עֲדוּת, עַד שְׁיֵאמַר הַלֹּהֶ: אַתֶּם עַדִּי, או יֵאמַר הַמְּלוּהָ בְּפָנַי הַלֹּהֶ וְיִשְׁתַּק הַלֹּהֶ, אָבֵל בְּעֲדוּת הַזֶּה לֹא הַחֹזֵק בְּפָרְן. מְעַשָּׂה בְּאֶחָד³⁴, שְׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ קָב רְשׁוּ³⁵. כְּלוּמַר, שֵׁישׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבָּה. אָמַר: מִי הוּא שְׁאֵנִי חַיֵּב לוֹ, אֶלֶּא פְּלוּנִי. וְכֵא אוֹתוֹ פְּלוּנִי וְתַבְעוּ, וְאָמַר הוּא: אֵינִי חַיֵּב לוֹ פְּלוּם. וְאָמַרו חֲכָמִים: לִשְׁבַע הֶסֶת וְנִפְטָר. וְכֵן³⁶ אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו שְׁהוּא בְּעַל מְמוֹן³⁷. בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: אֵלֹהֵי הָיָה לִי מְמוֹן, לֹא הָיִיתִי פּוֹרְעוֹ לְפָלוּנִי וּלְפָלוּנִי³⁸ וְאֶחָד מִיתָתוֹ פְּאוֹ פְּלוּנִי וּפְלוּנִי לְתַבַּע. וְאָמַרו חֲכָמִים: אֵין לָהֶם פְּלוּם; שְׁהָאֲדָם עֲשׂוֹי לְהִרְאוֹת עַצְמוֹ³⁹ שְׁאִינוֹ בְּעַל מְמוֹן, וְשְׁלֵא הִנִּיחַ בְּנֵיו בְּעָלֵי מְמוֹן⁴⁰. וְכֵל פִּיּוּצָא בְּדְבָרִים אֵלֹה.

(32) שם. (33) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. (34) שם עמוד ב. (35) מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא-קמא מו:) "ממרי רשותך פארי אפרע". (36) שם. (37) עשיר גדול. (38) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. (39) נימוק לדין קב רשו. (40) נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייה מוסיף: שלא להשביע את בנו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהודה מעצמו, אבל אם תבעו חברו והודה לו בפני עדים בנוכחות התובע - אין מקבלים טענה זו.

ח. אָף עַל פִּי שְׁהַמְטִינִי עֲדִים - אֵינָה עֲדוּת, וְכֵן הַמוֹדֵה מְעַצְמוֹ וְעֲדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הַאוֹמֵר לְחִבְרוֹ בְּפָנַי עֲדִים: מְנָה לִי בְּדִרְךָ, וְאָמַר לוֹ: הֵן - בְּכָל הַדְּבָרִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן, כְּשִׁיבְאוּ לְבֵית דִּין, אוֹמְרִין לְנִתְבַּע: לְמָה לֹא תַתֵּן מָה שֵׁישׁ לוֹ אֶצְלָךְ? אָמַר: אֵין לוֹ אֶצְלֵי פְּלוּם - אוֹמְרִים לוֹ: וְהֵלוא אַתָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי"). (21) שמא ישלם לו הלווה שלא בעדים. (22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. (23) שם. (24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). (25) שהרי תבעו חלקת שדה מסויימת.

ד. שטר הודיה²⁶ שפיצא²⁷, ולא היה פתוב בו: אמר לנו פתבו וחתמו ותנו לו - הרי זה פשר; שחזקה היא, שאילו לא אמר להם: פתבו וחתמו ותנו - לא היו נוהגין. היה פתוב בפשר: הודה פלוני בפנינו בית דין, אם אין פתוב בו שהיו שלשה, או דברים ששומעין מפללן²⁸ שהיו שלשה - חוששין שמא שנים היו, וטעו ודמו שההודיה בשנים הודיה בבית דין²⁹, ולפיכך אין דנין בו דין שטר³⁰.

(26) שם. (27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. (28) שיש להבין מהם. (29) במסקנא שם (ל:): "חיישין לבית דין טועין". (30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלווה לטעון - פרעתי.

ה. כפר בארנו³¹, שהודיה בבית דין או עדות בבית דין - כמלוה הכתובה בפשר³², ולפיכך פותבין ונותנין לבעל דינו³³. במה דברים אמורים? בשלא קבל את הדין עד ששלחו והביאוהו, כמו שבארנו³⁴; אבל שנים שבאו לדין, ותבע אחד מהן את חברו ואמר: מנה לי בידך, ואמר לו הנתבע: הן יש לך בידך, בין שאמרו הדינין: חייב אתה לתן לו³⁵, בין שאמרו: צא תן לו, ופיצא³⁶ ואמר: פרעתי³⁷ - נאמן³⁸, וישבע הסת שפרעו. לפיכך, אם התובע חזר לדינים³⁹ ואמר: פתבו לי הודיתי - אין פותבין לו, שמא פרעו⁴⁰. וכן⁴¹ מי שנתחייב שבועה בבית דין, ופיצא ואמר: נשבעתי - נאמן, ואין משביעין אותו שנשבע⁴². היה העדים⁴³ מעדיין אותו שלא נשבע - החזק פפרן לאותה שבועה, ואינו נאמן לעולם לומר נשבעתי, עד שיודה לו בעל דינו או יביא עדים שנשבע בפניהם.

(31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (32) גובה מן הלקוחות ואין הלווה נאמן לומר פרעתי. (33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. (34) בהלכה ג. (35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. (36) וקיבל עליו את הדין (רי"ף). (37) אחר שחוייבתי בבית הדין. (38) כרב זביד בבבא מציעא יז. (39) ואין הנתבע עימו. (40) וכן פסק הרי"ף כאן.

מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו הודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה שאמרו בבבא בתרא (קעה). אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחוייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בניו כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו' או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע היסת." ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא "וכן האומר" ונמשכת רק לטעון משטה או "לא היו דברים מעולם" בלבד). (8) פרעתי.

ב. פל המודה⁹ בפני שנים - אינו יכול לחזור ולומר: משטה הייתי בו, ואין צריך לומר אם הודה בפני שלשה¹⁰, אבל מחיבין אותו לתן בהודית פיו. שפל האומר בדרך הודיה - הרי זה כאומר: אתם עדי. אבל אין פותבין¹¹, אלא אם פן אמר להם: פתבו וחתמו ותנו לו¹². וצריכין להמלך בו¹³, כמו שבארנו¹⁴. וכן אם הודה בבית דין אחר ששלחו לו, כמו שיתבאר¹⁵ - הרי אלו כותבין. והוא שהיה בית דין מפריין¹⁶ את שניהם¹⁷, כדי שלא יערימו שניהם לחיב איש אחר.

(9) נתבאר בהלכה הקודמת. (10) שלושה הם כבית דין. (11) שטר הודאה. (12) שם כט: (13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. (14) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (15) בהלכה הבאה. (16) משנה בבא בתרא קסז: (17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ"ד הלכה ג.

ג. בית דין¹⁸ של שלשה שהיו יושבין מעצמן במקום הקבוע להן, ובא התובע וקבל לפניהם¹⁹, ושלחו שליח אצל הנתבע, ובא והודה בפניהם - הרי אלו פותבין ונותנין לבעל דינו. אבל אם לא היו קבועין ולא שלחו לו, אפלו קבץ אותן והושיב השלשה והודה בפניהן ואמר להן: הוו עלי דינין, ובא אחר פך התובע ואמר: פתבו לי הודיתי - אין פותבין²⁰; שמא יתן לו²¹ ונמצא זה תובע אותו בפשר²². במה דברים אמורים? במשלתלין; אבל²³ אם הודה בקרקעות²⁴, אפלו בפני שנים, אף על פי שלא קנו מירו ולא אמר להם: פתבו ותנו - הרי אלו פותבים ונותנין; שאין פאן לחש שמא יתן לו ונמצא תובעו פעם שניה²⁵.

(18) סנהדרין שם. (19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. (20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטעון פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן לומר פרעתי משום שהוחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא הוחזק כפרן? במגיד משנה מתרן, שם המדובר כשהלווה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

ח. **וְשֵׁנִים לְטוֹעֵן**⁵⁷ בְּבֵית דִּין לְחֹזֵר וְלִטְעֵן טַעְנָה אַחֲרָת לְהַכְחִישׁ הַטַּעְנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעְנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה. וְאִם עַל פִּי שְׂלֵא נִתַּן אֲמַתְלָא⁵⁸ לְטַעְנָה הָרִאשׁוֹנָה.⁵⁹ וְאִם עַל פִּי שְׂנֵיצָא מִבֵּית דִּין וְחֹזֵר - יֵשׁ לוֹ לְחֹזֵר וְלִטְעֵן וְלַהֲפֹךְ כָּל הַטַּעְנוֹת שְׂנֵיצָה, עַד שְׂנֵיצָאוּ עֵדִים. אָבִל מֵאַחַר שְׂנֵיצָאוּ עֵדִים וְיִכְחִישׁוּ טַעְנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שְׂפִמְךָ עָלֶיהָ - אִינוּ יִכּוֹל לְהִשְׂיֵאוּ⁶⁰ לְטַעְנָה אַחֲרָת, אֲלֵא אִם בֵּן נִתַּן אֲמַתְלָא לְטַעְנָה שְׂפִמְךָ עָלֶיהָ⁶¹, וְיֵשׁ בְּמִשְׁמַעְהָ⁶² כְּמוֹ שֶׁהִשְׂיֵאוּ בְּזֹאת הַטַּעְנָה הָאַחֲרָת. וְהוּא שְׂלֵא יֵצָא מִבֵּית דִּין; אָבִל אִם יֵצָא מִבֵּית דִּין - אִינוּ יִכּוֹל לְחֹזֵר וְלִטְעֵן אַחַר שְׂבָאוּ עֵדִים; שְׂמָא אֲנָשִׁים רַעִים לְמִדְוָהוּ טַעְנוֹת שְׂל שְׂקָר⁶³. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֵה.

(56) רשאי. (57) בבא בתרא לא. (58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. (59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. וברי"ף שם כתב בפירושו: "והוא דיהיב אמתלא לטענתה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו זהה עם דעת רבו הר"י מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחה טענתו על ידי עדים. (60) פירושו, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). (61) כרי"ף שהבאנו למעלה. (62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, ובאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשתי אותה מאבותי. (63) גמרא שם.

פְּרָק שְׂמִינִי

(1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאל ולהשכיר ושאינם עשויים לכך.

א. **כָּל הַמְטַלְטְלִין**² בְּחֻזְקָתָהּ זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ, אִם עַל פִּי שֶׁהִבִּיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַמְטַלְטְלִין הִלְלוּ יְדוּעִין לֹא³. פִּיצֵד? בְּגֵד זֶה אוֹ פְּלִי זֶה שְׂבִינְדָף אוֹ שְׂבִתוֹף בִּיתְךָ שְׁלִי הוּא, אוֹ הַפְּקָדְתִּיהוּ אֲצִלְךָ אוֹ הַשְׂאֵלְתִּיהוּ⁴ לְךָ, וְהָרִי הָעֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ מְקַדְם בְּרִשׁוּתִי, וְהַנְּתַבֵּעַ אוֹמֵר: לֹא פִי, אֲלֵא אִתָּהּ

(41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה - נאמן. (42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסת, אבל במחוייב שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו היסת שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל נשבעים ונטולים - צריכים להביא ראייה שנשבעו. (43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

ו. **וְשֵׁנִים**⁴⁴ שְׂבָאוּ לְדִין, וְנִתְחַבַּב הָאֶחָד לְשֵׁנִי, וְאָמְרוּ לֹא: **צֵא וְתֵן לוֹ, וְיֵצָא, וְחֹזֵר וְאָמַר: פְּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שְׂלֵא פְרָעוּ**⁴⁶ - הַחֹזֵק בְּפֶרֶן לְאוֹתוֹ מְמוּזָף⁴⁷. אָמְרוּ לוֹ: חֵיב אִתָּה לְתֵן לֹא⁴⁸, וְיֵצָא, וְחֹזֵר וְאָמַר: פְּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שְׂלֵא פְרָעוּ - לֹא הַחֹזֵק בְּפֶרֶן; שְׂזָה נִשְׁמַט מִהֶן⁴⁹ עַד שְׂיַחְקְרוּ דִּינוֹ⁵⁰. לְפִיכָף, אִם חֹזֵר פִּעַם אַחֲרָת וְטַעֵן שְׂפָרְעוּ זֶה הַמְמוּזָף שֶׁנִּתְחַבַּב בּוֹ בְּפִנְיָהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שְׂמַכְחִישִׁין אוֹתוֹ פִּעַם שְׁנִיָּה - הָרִי זֶה נִשְׂבַּע הִסֵּת שְׂפָרְעוּ, וְנִפְטָר. לְפִיכָף הָיוּ בְּקִיָּא הַדַּעַת שְׂבִסְפָרְד, כְּשִׂינְדָה הַלְוָה אוֹ כְּשִׂינְתְּחֵיב שְׂבִעוּעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בְּפִנְי בֵּית דִּין: הָיוּ עָלַי עֵדִים שְׂלֵא יִפְרַעְנִי אוֹ שְׂלֵא יִשְׂבַּע לִי אֲלֵא בְּפִנְי עֵדִים⁵¹.

(44) גמרא שם. (45) בית הדין לנתבע. (46) מעידים, שלא זוהי ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. (47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. (48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. (49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. (50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטתי, ואולי יזכוהו. (51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

ז. **מִי שֶׁהוֹדָה**⁵² בְּבֵית דִּין: שְׂאֲנִי חֵיב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ מִנֶּה, וְאַחַר כֵּן אָמַר: נִזְכַּרְתִּי שְׂפָרְעְתִי לוֹ חוֹבוֹ זֶה שֶׁהוֹדִיתִי בּוֹ, וְהָרִי עֵדִים - הָרִי זֶה עֵדוֹת מוֹעֵלֶת וְעוֹשִׁין עַל פִּיָּהֶם⁵³; שֶׁהָרִי לֹא הַכְחִישׁ עֲדֵינִי⁵⁴, וְאִינוּ כְּאוֹמֵר: לֹא לְוִיתִי מֵעוֹלָם⁵⁵.

(52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). (53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. (54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. (55) ובאו עדים שלוה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו שמעון: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה - נאמן, ונשבע שמעון הסת ונפטר. מתוך שיש יכול לומר: לא היו דברים מעולם¹⁶ ואין בידי כלום¹⁷, נאמן לומר: שישנו אצלי ואתה מכרתו לי.

14) בבא-בתרא מה: (15) ראו עדים אותו עכשיו. 16) לא שאלתי ולא שכרתי. (17) שאלתי והחזרתי. לקמן פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירושו, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, בימיגו' של החזרתי.

ה. אין¹⁸ כל הדברים האלו אמורים אלא שהיה פעל הפלי טוען: אני הפקדתי אצלך או השאלתיהו אצלך; אבל אם טוען: שפלי זה היה שלי ונגנב או אבד או נגזל, והביא עדים שהוא ידוע לו, וזה שתחת ידו אומר: איני יודע¹⁹, אבל אחרים מכרוהו לי או נתנהו לי במתנה, אף על פי שהוא מדברים שעשויון להשאל ולהשפיר - מעמידין אותו ביד זה שהוא בידו²⁰, ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו טוען²¹.

18) משנה בבא-קמא קיד: (19) אם נגנבו ממך כלים אלה. 20) ואפילו אם התובע טוען השאלתיים או השכרתיים לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. ונימוקו העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבעות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן (אין אנו מחזיקים אנשים בגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. (21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאלים ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה).

ו. יצא לפעלים הראשונים חזקה מפליהן שנגנבו²² - ישבע זה²³ בנקיטת חפץ²⁴ כמה הוציא ונטל²⁵, ויחזר הפלי לפעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה²⁶. טוען: אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה, אף על פי שיצא לו שם גנבה, אם לא היה מדברים העשויון להשאל ולהשפיר²⁷ - הרי זה נשבע הסת, ויעמד הפלי בידו. מכאן אתה למד לכל מי שיש לו מטלטלין בידו, אף על פי שיש יכול לומר: שלקוהיין הן בידו, וישבע הסת ויפטר, אם אמר²⁸: שלף הן, אבל חייב אתה לי כף וכף - ישבע בנקיטת חפץ²⁹ ואחר כך וטל, כדין כל הנשבעין ונטלין.

22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. (23) הנתבע. (24) ככל נשבע ונטל. (25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. (26) פ"ה ה"ב. (27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדגיש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה

מכרתו לי או נתתו לי במתנה - הרי זה הנתבע נשבע הסת ונפטר⁵.

2) שבועות מז: (3) ידוע הדבר שהם שלו. (4) או טען השאלתיהו. (5) בהלכות הבאות תבארנה כמה הגבלות לדין זה.

ב. טען⁶ שהוא משפון בידו - יכול לטען עד פדי דמיו⁷, ונשבע בנקיטת חפץ ונטל, כמו שבארנו⁸.

6) המחזיק בחפץ. (7) שוויו של המשכון. (8) בפ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ג, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונטל בימיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה בימיגו' זה עצמו וישבע היסת? ביאר רבינו שם שאין אמורים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מממון, היינו מהחזרת המשכון.

ג. כמה דברים אמורים⁹? בדברים שאינן עשויון להשאל ולהשפיר, כגון בגדים ופרות וכלי תשמיש הבית ודברים של סחורה וכיוצא בהן; אבל דברים העשויון להשאל ולהשפיר, אף על פי שהן תחת ידו של זה, ואף על פי שלא השאלו כלי זה ולא השפירו לו בעדים - הרי הן בחזקת בעליהן¹⁰. כיצד? ראובן שהיה לו כלי העשוי להשאל ולהשפיר, ויש לו עדים שהוא ידוע לו, והרי אותו הפלי תחת יד שמעון, וראובן טוען שהוא שאול או שכור, ושמעון טוען: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה, אתה משפנתו בידו - אינו נאמן¹¹; אלא ראובן נוטל כליו, ונשבע הסת על טענת שמעון. ואפלו מת שמעון - הרי ראובן נוטל כליו¹². והורו הגאונים: שישבע הסת¹³, שטוענין לירוש.

9) שם. (10) כדעת הרי"ף שם בשער השביעי, והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויון להשאל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי - אינו נאמן". (11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאל או השכיר. ומה שאמרו (בבא-בתרא מה): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן בימיגו' שיכול לטעון להד"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). (12) שם: "רבא אפיק מיתמא זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשוים להשאל ולהשכיר". (13) אף-על-פי שאין הירוש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כותב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

ד. כמה דברים אמורים¹⁴? כשהיה כלי זה נראה ועומד¹⁵ ביד שמעון; אבל אם ראובן טען ואמר לשמעון: כלי פלוני יש לי בידך ושכור הוא, הוציאו אלי, והרי יש לי עדים שהוא ידוע לי, ואמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלֹהֲשֹׁפֵיךָ וְלֹטֵל שֹׁכְרֶיךָ³⁹, וְהָרִי הֵן לְבַעֲלֵיהֶן. כְּמוֹ קָרְקַע, שְׂאוּכַל פְּרוּתֵיהָ וְהַגּוֹף קָיָם, כִּן אֱלוֹ הַכְּלִים עָקַר עֲשִׂיתָן כְּדִי לְהַנּוֹת בְּשֹׁכְרֶיךָ. כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת הַגְּדוּלוֹת שֶׁל נַחֲשֵׁת שֶׁמְבַשְׁלִין בָּהֶן בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת, וְכַגּוֹן כְּלֵי נַחֲשֵׁת הַטּוֹחַ בְּזָהָב שֶׁשׁוֹכְרִין אוֹתוֹ לְכַלֵּה לְהַתְקַשֵּׁט בוֹ. שֶׁעֲשִׂיתָ אֱלוֹ הַכְּלִים אֵינָן לְמַכִּירַת עֲצָמָן, וְלֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּעַל הַבַּיִת בְּבֵיתוֹ, אֲלֹא לְהַשְׁאִילָן לְאַחֵרִים כְּדִי לְהַנּוֹת כְּנֻגְדָן, אוֹ לְהַשְׁפִּירָן וְלֹטֵל שֹׁכְרֶיךָ. וְכֵן אִם הָיָה לְאָדָם מִשְׁאָר הַכְּלִים, וַיֵּשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהוּא מִשְׁפִּירוֹ תְּמִיד וּמִשְׁאִילוֹ, וְהַחֲזִק לוֹ שֶׁהוּא לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי - הָרִי הֵן כְּלִים הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי.

(38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאל ולהשכיר" היא - דרכם להשאל ולהשכיר. (39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

י. וְכֵלֵי שֶׁהִפְסְדוּ מִרְבֵּה מִשְׁכָּרוֹ, וּבְנֵי אָדָם מִקְפִּידִין עֲלֵיהֶן⁴⁰ שְׁלֹא לְשֹׂאֵל וּלְשֹׂאֵלוֹהוּ - הָרִי הוּא בְּחֻקְתָּ שְׂאִינוֹ עֲשׂוּי לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי, כְּגוֹן סַפִּין שֶׁל שְׁחִיטָה. לְפִיכָּךְ, אֲפִלוּ בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְהַעֲדוּ שֶׁהַשְׁאִילוֹ אוֹ הַשְׁפִּירוֹ זָהָר⁴¹ - אֵין מְבַשְׁלִין בָּהֶן חֻזְקָתוֹ⁴², אֲלֹא הָרִי הֵן כְּלֵי הַכְּלִים⁴³. רְאִיָּה לְדַבְּרֵינוּ⁴⁴: שֶׁהָרִי רִבָּא הוֹצִיא⁴⁵ זֹג שְׁעוֹשִׂין בוֹ הַסְּרַבֵּל⁴⁶ וְסִפְרָ הַגְּדָה בְּדַבְּרִים הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי⁴⁷, וְלוֹלֵי שֶׁנִּתְבָּרַר לוֹ בְּעֲדִים שֶׁהֵן מְדַבְּרִים הַעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל לֹא הוֹצִיא מִתַּחַת יָדֵי יְתוּמִים. הָא שְׁאָר הַזּוֹגוֹת וְשְׁאָר הַסְּפָרִים - אֵינָן בְּכָלֵל דִּין זֶה, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי. וְדָבָר זֶה עָקַר גְּדוּל בְּדִין, וְהוּא דָּבָר שֶׁל טַעַם שְׂרָאוֹי לְסַמְךָ עֲלֵיו וְלָדוֹן בוֹ, וְכַדּוּר הוּא לְמוֹצְאֵי דַעַת, וְרְאוּיִי לְדִין לְשׁוֹם אוֹתוֹ לְנַגֵּד עֵינָיו וְלֹא יִלּוּז.

(40) בבבא מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. (41) כמה פעמים. (42) החזקה שאין משאילים אותם. (43) שאינם עשויים להשאל ולהשכיר. (44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. (45) שם. (46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבל (מלבוש עליון חשוב). (47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשויים להשאל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאל (ב'תוספות') שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה - אינם כלולים בסוג

קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף-על-פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו - הרי זה נאמן. (מגיד-משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאל ולהשכיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי לך. וצ"ע. (28) לא טען כך, אלא אמר. (29) ואינו נפטר בשבועת היסת הקלה, ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוחים בידי. נתבארה כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מממן.

ז. מִי שֶׁהָיָה בְּיַדוֹ³⁰ דְּבָרִים הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי, אִף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדַע אֲנִי שֶׁהֵם שֹׁלְךָ³¹, אֲבָל פְּלוּנִי מְכָרָם לִי אוֹ נִתְּנָם לִי בְּמַתָּנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ³². אֲפִלוּ הִבִּיא זֶה עֲדִים שֶׁהָיָה יְדוּעִין לוֹ. שְׁאָדָם עֲשׂוּי לְמַכֵּר אֶת כְּלָיו³³.

(30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. (31) שהיו שלך. (32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן. (33) מלשונו משמע, שכל אדם עשוי למכור כליו, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לך, אולם בשבועות מו: בדין יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה רב"ד ומגיד-משנה).

ח. טַעַן זֶה עֲלֵיו וְאָמַר: שְׂאִנִּי הַשְּׁכַרְתִּים לָךְ אוֹ הַשְּׁאִלְתִּים לָךְ³⁴ - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ³⁵. וְאִם הָיָה מְדַבְּרִים שְׂאִינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי - הָרִי זָהָר³⁶ נִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁלֹא הַשְׁאִיל לוֹ וְלֹא הַשְּׁפִיר לוֹ, אֲלֹא מִפְּלוּנִי לְקַח, וַיַּעֲמִיד כְּלָיו בְּיַדוֹ³⁷.

(34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. (35) זה פשוט, וכל-שכן הוא, מטוען: ממך קניתיים שבהלכה ג. (36) הנתבע. (37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

ט. אֵל תְּטַעֵה בֵּין דְּבָרִים הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי לְדַבְּרִים שֶׁדָּרְכָן לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי³⁸, כְּמוֹ שְׁטַעַן רַבִּים וְגְדוּלִים. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וְדָרְכָן לְהַשְׁאִיל, אֲפִלוּ חֲלוּקוֹ שֶׁל אָדָם וּמִצְעוֹ וּמִשְׁתּוֹ רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל; אֲבָל דְּבָרִים הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלֹהֲשֹׁפֵי הֵם הַכְּלִים שֶׁבְּנֵי אוֹתָהּ מְדִינָה עוֹשִׂין אוֹתָן מִתַּחַלַּת עֲשִׂיתָן כְּדִי לְהַשְׁאִילָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּלוּנֵי נִתְּתוּ לוֹ לְתִקְּוֹן, וְהָאֵמֶן אוֹמֵר: חֲזַרְתָּ וּמְכַרְתָּ אוֹ נִתְּתוּ לִי - הָאֵמֶן נִשְׁבַּע הֶסֶת וְנִפְטָר, מִתּוֹךְ שֵׁיכּוֹל לוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם¹⁰. וְאִפְלוּ מִסְרוֹ לְתִקְּוֹן בְּעֵדִים - הָאֵמֶן נִאֶמֶן, מִתּוֹךְ שֵׁיכּוֹל לוֹמֵר: הִחֲזַרְתִּי; שֶׁהַמִּפְקִיד אֶצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיף לְהִחֲזִיר לוֹ בְּעֵדִים¹¹. לְפִיכֶן נִשְׁבַּע הָאֵמֶן הֶסֶת וְנִפְטָר, וְאֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַפְּלִי. וְאִם הוֹצִיא, הוֹאִיל וְנִרְאָה - הָרִי בַעַל הַבַּיִת מִבֵּיא עֵדִים שֶׁהוּא שְׁלוֹ וְנוֹטְלוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁמְסָרוֹ לוֹ בְּלֹא עֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹ¹². לְפִיכֶן, אִם טָעַן הָאֵמֶן וְאָמַר: שְׂתִים קֶצֶץ לִי בִשְׂכָרִי¹³, וְבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא קֶצֶץ לִי אֶלָּא אַחַת, אִם הָיָה הַפְּלִי נִרְאָה בְּפִגְיָהּ¹⁴ - הוֹאִיל וְהָאֵמֶן אֵין לוֹ בּוֹ חִזְקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְטַעֵן שֶׁהוּא לְקוֹחַ בְּיָדוֹ, הָרִי בַעַל הַבַּיִת נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַּת חֶפְצוֹ עַל הַקֶּצֶץ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹ בִשְׂכִירוֹת¹⁵, וְנוֹתֵן; וְאִם אֵין הַפְּלִי נִרְאָה בְּפִגְיָהּ - הוֹאִיל וְהָאֵמֶן נִאֶמֶן לוֹמֵר: לְקוֹחַ הוּא בְּיָדִי, יָכוֹל לְטַעֵן עַד כְּדֵי דְמִיו, וְנִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַּת חֶפְצוֹ וְנוֹטְלֵ, כְּדָרְךָ כֹּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹ¹⁶.

(10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו, אף-על-פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא טובע מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. (11) וכן פסק רבינו גם במלוה על-פה בעדים (בפי"א מהל' מלוה ולווה ה"א). (12) בהלכה א. (13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו שכר מלאכה שני דינרים. (14) והוכח שהוא של בעל הבית. (15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתו, אבל לא בטענת רמת השכר. (16) למעלה פ"ח ה"ב.

ג. אָמֵן¹⁷ שִׁירַד מֵאֵמֶן¹⁸, וְכֵן הָאֵמֶן¹⁹ - הָרִי הֵן כְּשֶׁאֵר כֹּל אָדָם, וְיֵשׁ לְהֵן חִזְקָה בְּכָל הַמְּשַׁלְטֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹ.

(17) ברייתא בבא-בתרא מז. (18) הפסיק לעסוק באומנותו. (19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שירוד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם)]. ובכן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו - נידון כאומן (גמרא שם). ובברייתא שם משמע שבן הסמוך על שולחן אביו ועוזר לו באומנותו - דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

ד. מִי שֶׁנִּכְנַס²⁰ לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּפִגְיָהּ בַעַל הַבַּיִת, וְיִצָּא וְכָלִים טְמוּנִין תַּחַת כְּנָפָיו, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, וְלֹאֲחֵר זְמַן תָּבְעוּ בַעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: הִחֲזַר לִי כְּלִים שֶׁהִשְׁאֵלְתִּיךָ, וְהָרִי הָעֵדִים, וְהוּא אוֹמֵר:

"עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאיל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם כ'עשויים'. לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד-משנה.

פְּרָק הַשִּׁיעוּי

(1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חבירו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים או חזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

א. הָאֵמֶן² - אֵין לוֹ חִזְקָה בְּכָלִים שֶׁתַּחַת יָדוֹ. אַחַד כְּלִים הַעֲשׂוּיִים לְהִשְׁאִיל וְלְהִשְׁפִּיר וְאֶחָד שְׂאָר כְּלִים³. פִּיצֵד? רָאָה כְּלוֹ בְּיַד הָאֵמֶן, וְהִבִּיא עֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהַפְּלִי זֶה שְׁלוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: לְתִקְּוֹן נִתְּתִיו לְךָ, וְהָאֵמֶן אוֹמֵר: לֹא בָּא לְיָדִי אֶלָּא בְּמִכְרָה אוֹ מִתְּנָה, אוֹ שִׁטְעַן: אַתָּה נִתְּתוֹ לִי, אַתָּה מְכַרְתָּ לִי אַחַר שֶׁבָּא לְיָדִי לְתִקְּוֹנוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁמְסָרוֹ לוֹ שְׁלֹא בְּעֵדִים - בַּעַל הַפְּלִי נִאֶמֶן⁴, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הָאֵמֶן, וְיִשְׁבַּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֶת עַל טְעֻנָּתוֹ. וְיֵשׁ גְּאוּנִים⁵ שְׂדָנוּ: אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִבִּיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁזֶה הַפְּלִי שְׁלוֹ, הוֹאִיל וְרָאָה כְּלוֹ בְּיַד הָאֵמֶן, וְהָרִי הָאֵמֶן מוֹדֶה לוֹ שֶׁהָיָה שְׁלוֹ וּמְכָרוֹ לוֹ - נִאֶמֶן⁶. אָבָל אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם⁷, וְשָׁלִי הוּא הַפְּלִי - נִאֶמֶן הָאֵמֶן וְנִשְׁבַּע הֶסֶת. וְאִם הִבִּיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁהַפְּלִי הָיָה יָדוּעַ לוֹ - אֵין הָאֵמֶן נִאֶמֶן. וְדִין זֶה⁸ פְּלֹא הוּא בְּעִינָיו⁹.

(2) משנה בבא-בתרא מב. וסוגיית הגמרא שם מה ומו. (3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון. (4) כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה פ"ח ה"ג). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו, אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו - האומן נאמן לומר אתה מכרתו לי, ב'מיגו' שיכול לטעון הכלי הזה שלי הוא ולא קיבלתיו בכלל מידך. [על-פי דעת רבו הר"י מיגוש]. (5) הרי"ף בהלכותיו בבא-בתרא שם. (6) בעל הכלי, שאין אומן נאמן אפילו ב'מיגו', כשהוא מודה שהכלי בא לידו מהתובע. (7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה. (8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו. (9) למה לא נאמין לאומן ב'מיגו' של טענת להד"ם. כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו - מעמידים אותו בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו, משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאיל ולהשכיר, והרי באומן כל דבר נידון כעשוי להשאיל ולהשכיר, אבל כשאין עדים שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום זה יש להאמין לאומן ב'מיגו'.

ב. לֹא רָאָה הַפְּלִי בְּיַד הָאֵמֶן, אֶלָּא טָעַן וְאָמַר: כְּלִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהַשְׁפִּיעַ³³. וְאִם טָעַן הַיּוֹרֵשׁ טַעֲנַת וְדָאֵי וְאָמַר: בְּפָנַי נִתְּנוּ לְאָבִי אוֹ מִכְרוֹ לוֹ - הֲרֵי בַעַל הַבַּיִת נִשְׁבַּע הַסֵּת, כְּשֶׁאָר כָּל הַנְּשָׁעִין³⁴. וּכְבָר בְּאַרְנוֹ³⁵, שֵׁשׁ מִי שֶׁהוֹרָה: שֵׁשֶׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הַסֵּת, וְאַחַר כֵּן יַחְזִיר כִּלְיָו מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ³⁶. וְאִין דַּעְתִּי נוֹטָה לְזָה.

30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה" (31) טענתו לא תתקבל. (32) היורש. (33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. (34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבאר במקומם. (35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נוטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל-שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד-משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונוטלים?]. (36) נמשך לבכא הקודמת בטענת ספק.

ו. מִי שֶׁלָּקַח³⁷ קָרְדִים וְאָמַר: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לְגִדּוֹ דָקְלוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁמְכָרוֹ לִי, וְכֵרַת הַדָּקֵל - הֲרֵי זֶה בְּחֻזְקָתוֹ; שְׂאִין אָדָם מַעֲזוֹ פָּנָיו וְכוֹרֵת אֵילָן שְׂאִינוֹ שֶׁלוֹ³⁸. וְאִם טָעַנּוּ הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא מְכָרוּהוּ - נִשְׁבַּע זֶה הַכּוֹרֵת הַסֵּת שֶׁהוּא שֶׁלוֹ, וְנִפְטָר³⁹. וְכִיּוֹן שֶׁנִּכְרַת - הֲרֵי הוּא כְּשֶׁאָר כָּל הַמְטַלְטְלִין. וְכֵן הַיּוֹרֵד⁴⁰ לְשִׁדָּה חֲבָרוֹ וְאָכַל פְּרוּתֶיהָ שָׁנָה אוֹ שְׁנַתִּים, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין שֶׁזֶה נִרְדָּ שֶׁלֹּא בְּרִשּׁוֹת וְגִזְלָן הוּא וְאָכַל, וְהֲרֵי הַעֲדִים שְׂאֵכֵל, וְהַיּוֹרֵד אוֹמֵר: בְּרִשּׁוֹתַי נִרְדַּתִּי לְאָכֵל פְּרוּתֶיהָ - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת עַל כֵּן; חֻזְקָה הִיא, שְׂאִין אָדָם מַעֲזוֹ פָּנָיו וְאוֹכֵל פְּרוֹת שְׂאִינָן שֶׁלוֹ⁴¹. אִף עַל פִּי שֶׁהִקְדַּקְתָּ בְּחֻזְקָת בְּעֻלְיָהּ, אִין הַפְּרוֹת בְּחֻזְקָת הַבְּעָלִים; שְׂאִין אָדָם מוֹכֵר פְּרוֹת שִׁדָּהוֹ בְּשִׁטְר כְּדֵי שֶׁנֶּאֱמַר לְזָה שְׂאֵכֵל: הֵבֵא שִׁטְרָךְ⁴². וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל פְּרוּתֶיהָ שָׁנִים רַבּוֹת⁴³ - שְׂמַתוֹף שֵׁיכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָהּ הִיא בְּיָדִי⁴⁴, נֶאֱמָן לוֹמַר: לְפְרוֹת נִרְדַּתִּי, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת.

37) בבא-בבא-בבא: לג' (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל ואגזריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)" וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים "איזיל איגדריה (אלך ואקטוף)". פירוש אלקט את התמרים שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידינו]. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא-קמא צא:) שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה והדקל אינו עומד לקציצה - אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק ה"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם מעזי כל-כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יודע הדבר

לְקוּחִין הֵן בְּיָדֵי - אִינוֹ נֶאֱמָן; וְנִשְׁבַּע בַּעַל הַבַּיִת הַסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נִתְּנָן, וְיַחְזִירוֹ בֵּית דִּין הַכֹּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעַל הַבַּיִת שְׂאִינוֹ עָשׂוּי לְמִכְרֵי אֶת כִּלְיָו, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַכֹּלִים תַּחַת כְּנָפָיו אִין דְּרָכּוֹ לְהַצְנִיעַ²¹, וְאוֹתָן הַכֹּלִים אִין דְּרָךְ בְּגִי אָדָם לְהַצְנִיעַ; לְפִיכֵךְ חֵיב לְהַחְזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא הַצְנִיעַן אֲלֵא לְכַפֵּר בְּהוֹ²². אָכֵל בַּעַל הַבַּיִת הָעָשׂוּי לְמִכְרֵי אֶת כִּלְיָו, אִף עַל פִּי שְׂאִין זֶה צָנוּעַ וְאִין דְּרָךְ אוֹתָן הַכֹּלִים לְהַטְמִינָן תַּחַת הַכְּנָפִים - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁהוֹן לְקוּחִין בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם יָצָא בְּהוֹן מְגֻלִין בְּפָנָיו עֲדִים, אִף עַל פִּי שְׂאִין בַּעַל הַבַּיִת עָשׂוּי לְמִכְרֵי אֶת כִּלְיָו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן לוֹמַר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי²³; שְׂמָא נִצְטָרְכוֹ לוֹ מַעוֹת וּמְכָר. וּבְלִבְד²⁴ שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְדַבְּרִים הָעָשׂוּיִים לְהַשְׂאִיל וְלְהַשְׁפִּיר; אָכֵל דְּבָרִים הָעָשׂוּיִין לְהַשְׂאִיל וְלְהַשְׁפִּיר - לְעוֹלָם הֵן בְּחֻזְקָת בְּעֻלְיָהּ²⁵, קָמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ. וְאִף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִין, וְאִף עַל פִּי שֶׁבַע הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי²⁶ לְמִכְרֵי אֶת כִּלְיָו, הוֹאִיל וַיֵּשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁזֶה הַכֹּלִי הָעָשׂוּי לְהַשְׂאִיל וְלְהַשְׁפִּיר בְּלִבְד²⁷ יְדוּעַ הוּא לֹא²⁸ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד זֶה עַל כָּל פָּנָים, עַד שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה שֶׁמְכָרוֹ לוֹ אוֹ נִתְּנוֹ לוֹ בְּמַתְנָה, כְּדִין קְרָקְעוֹת²⁹.

20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. (21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. (22) כתב במגיד-משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגו' של החזרתי. (23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. (24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. (25) על-פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). (26) רצוי לגרוס: העשוי. (27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשעשה מתחילה לשם כך. (28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד-משנה שהמדובר כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמו]. (29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פ"א.

ה. אֶפְלוֹ³⁰ מַת זֶה שֶׁהַכֹּלִי תַחַת יָדוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁפִּינָן שְׂאִין לְאָבִיו לְטַעֲנָן³¹ שֶׁלָּקַחוֹ אוֹ שֶׁהוּא מִשְׁפוֹן, כֵּן אִין זֶה³² יְכוֹל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואין יתכן שיטען "כולה שלי" כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת, כמבואר ברמב"ם.

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואין יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה, אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי יין מלכות' ספר משפטים סימן טז מתוך רמב"ם 'פרס המלך')

45) משנה בבא-מציעא ב. (46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. (47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים - שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם - יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא-בבארה לה). בספניה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא-מציעא שם ד"ה במקח וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקו אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בכגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר - כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי - חולקים (מגיד-משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם סי' קלח). (48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.

ח. זה אומר⁴⁹: פלה שלי, וזה אומר: חציה שלי⁵⁰ - האומר פלה שלי ישבע שאין לו פה פחות משלשה חלקים, והאומר חציה שלי ישבע שאין לו פה פחות מרביעי⁵¹, וזה נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביעי. מכאן אתה למד לכל הנשבעין לטל, בין שבועה קלה בין שבועה חמורה, שאינו נשבע על מה שטוען, אלא על מה שנוטל, אף על פי שטוען יותר.

49) משנה, שם ב. (50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. (51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביעי בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגו' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותיצרו, שאין אומרים 'מיגו'

לבעל הדקל וימנעהו מלקצוץ. (39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי - נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). (40) שם. (41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם - נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ, ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושו (מובא בלחם-משנה כאן) עמד על זה ותיירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל-כך]. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו - מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר - שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז - לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). (42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. (43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא ימחה. (44) יתבאר לקמן פי"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא ימחה - נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שנים⁴⁵ שהיו או חזין בכלי אחד, או שהיו רוכבין על גבי בהמה אחת, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערמה של חטים ומנחות בסמטא או בחצר של שניהם⁴⁶, זה אומר: הפל שלי, וזה אומר: הפל שלי - פל אחד משניהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו, ויחלקו⁴⁷. ושבועה זו תקנת חכמים היא⁴⁸, כדי שלא יהיה פל אחד תופס בטליתו של חברו ונוטל בלא שבועה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנים שהיו או חזין בכלי אחד".

בפנימיות הענין של "שנים או חזין בטלית", התבאר בכמה מקומות בחסידות, ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על-ידי עשיית המצוות, וכידוע שהמצוות נקראות לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-הדין. 60) לפני שיצאו מבית-הדין. 61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חבירו, ואפשר לומר ששתק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאים מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד-משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם-תמציי לומר אין מוציאים וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם-תמציי-לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם-תמציי-לומר מוציאים", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית-דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל-שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית-דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית-דין. 62) זה ששתק ולבסוף צווח. 63) כך היא גירסת המגיד-משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. 64) כלומר, לא צווח כלל. 65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד-משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם בשולחן ערוך שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר-כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאים מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כן בשתק ולבסוף צווח בלבד].

יג. באו שניהם⁶⁶ אדוקין בטלית, ואמרנו להם: צאו וחלקו את דמיה, יצאו וחררו והרי היא פחת יד אחד מהן, זה⁶⁷ טוען הודה⁶⁸ ונסתלק ממנה, וזה טוען: שמכרתיו לוי⁶⁹, או נתגבר עלי⁷⁰ וחטפה - המוציא מחברו עליו הראיה⁷¹; ואם לא הביא ראיה - ישבע זה שהיא שלו ויפטר. וכן פל פיוצא בזה.

66) גמרא שם. 67) המחזיק. 68) השני הודה שהטלית היא שלי. 69) צ"ל השכרתיו. 70) דין זה הוסיף רבינו מדעתו. 71) בטוען השכרתי, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? [רבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת התוספות שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד-משנה) קיבלו גם כן דעת

להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוץ: לא שייך 'מיגו' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב'מיגו' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [נכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שברבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר-כך הוא נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חבירו ויטול כל המחצית.

ט. הויה⁵² שנים אדוקין בטלית, זה אומר: פלה שלי, וזה אומר: פלה שלי - זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשנה אחר שגשבעין⁵³. ויש לכל אחד לגלגל על חברו⁵⁴, שקבל מה שנטל⁵⁵ - פדין נטל.

52) שם ז. תני רב תחליפא בר מערבא. 53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל 'הלכות גדולות' ורב האי גאון. [בתוספות שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וה'טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם ס"ק ה]. 54) דיני גלגול שבועה נתבאר למעלה פ"א ה"ב. 55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית-הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על-פי דרישה מפורשת של בעל-הדין.

י. הויה⁵⁶ זה אוהז בחוטין שבשפת הטלית, וזה בחוטין שבשפה האחרת - חולקין פלה בשנה אחר שגשבעין. וכל חלקה האמורה פאן - פדמים, לא שפסידו עצמו של פלי או של טלית או שגמיתו הבהמה.

56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו' וזה ישבע וכו' ויחלוקו", היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

יא. הויה אוהז האחד⁵⁷ את פלה, וזה מתאבק עמו ונתלה בה - הרי זו בחזקת האוהז את פלה.

57) גמרא שם.

יב. באו שניהם אדוקין בה⁵⁸, ושטטה האחד מיד חברו בפנינו⁵⁹, ושתק השני, אף על פי שחזר וצווח⁶⁰ - אין מוציאים אותה מידו; פיון ששתק בתחלה, הרי זה כמודה לו⁶¹. חזר השני⁶² ותקפה מראשון, אף על פי שהראשון (לא) צווח⁶³ מתחלה ועד סוף⁶⁴ - חולקין⁶⁵.

58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. 59) בפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו' ובהלכה ז', ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. 12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנובע היתר ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג': כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משיביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתו ב'מיגו' של תקפה, משום שזה כ'מיגו' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגו' זה.

~ יום שישי י"ד אדר-א' ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

א. בהמה? או חיה שאינה שמורה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה - אינה בחזקת זה שתפסה³, מאחר שהיא ידועה לבעלים. כיצד? הביא התלובע עדים שהבהמה הזאת ידועה לו⁴, וזה התופס טוען: אתה נתתה לי, אתה מכרתה לי - אינו נאמן; שאין היותה פחת ידו ראיה, שהרי היא⁵ הלכה מעצמה ונכנסה ברשותו. לפיכך, אם לא הביא ראיה - תחזור הבהמה לבעליה, וישבע⁶ הסת על טענה זו.

2) בבא בתרא לו. 3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. 4) ידוע הדבר שהיא שלו. 5) שאין לשלול שכך היה. 6) בעל הבהמה.

ב. היתה הבהמה שמורה⁷ או מסורה לרועה⁸, אף על פי שהביא זה⁹ עדים שהיא שלו - הרי היא בחזקת זה שהיא פחת ידו; ואם טוען: אתה מכרתה או נתתה לי - ישבע התופס הסת שהיא שלו ויפטר¹⁰.

7) דרכו של בעליה לשמור עליה. 8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. 9) שהיא ידועה לו. 10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותיצרו שעזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

ג. לפיכך, מי שתפס בהמת חברו שהיתה שמורה או פיד רועה, והבעלים טוענים: היא יצאת מעצמה ובאה אצלך, או פקדון היא בידך, או שאולה היא לך, והתופס אומר: פן הוא, אינה שלי, אכל אתה חייב לי פך וכו', או אתה משפנתה בידי על פך וכו', או הזקת אותי נזק שאתה חייב לשלם פך וכו' - יכול לטען עד כדי דמיה, מתוך שיכול לומר: לקוחה היא בידי¹¹. וישבע בנקיטת חפץ¹² ויטל.

ד. וכן העבדים¹³ שיכולין להלף - אינן בחזקת זה שהן פחת ידו. אלא פיון שהביא הטוען עדים שהן ידוע שהיו עבדו, והלה טוען: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה - אינו נאמן; ויחזור העבד לבעליו, וישבע הטוען¹⁴ שלא מכר ולא נתן. הביא זה הנטען שתפס העבד עדים שיש לזה העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש בו כדרך שהעבדים משמשין את רבו, הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים - הרי זה נאמן¹⁵, ומעמידין אותו בידו אחר שישבע הסת שלקחו ממנו או נתנו לו במתנה. אבל עבד קטן¹⁶, שאינו יכול להלף על רגליו מפני קטנותו - הרי הוא פשאר המטלטלין, וכל מי שיהיה ברשותו - הרי הוא בחזקתו, והמוציא מחברו עליו הראיה.

13) שם כת. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". 14) שבועת היסת. 15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיהו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. 16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמא הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

ה. הטוען¹⁷ את חברו ואמר: פגד או בהמה או עבד זה שבפידך שלי הוא, או שאול או גזול, או הפקדתי אצלך או שכור לך, והנטען אומר: לא פי, אלא זה ממוני וירשתי, והביא הטוען עדים שהעידו שהן יודעין שהן החפץ או העבד או הבהמה ידועה שהיא היתה לזה, חזר הנטען ואמר: פן היה שלך,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרַק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) מכאן דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כל הקרקעות² הידועות לבעליהן, אף על פי שהן עתה תחת יד אחרים - הרי הן בחזקת בעליהן. פיצד? ראובן שהיה משתמש בחצר פדדף שהעם משתמשים בחצרותיהן: דר בה, ומשכירה לאחרים, ובנה וסותר, ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמר לו: חצר זו שתחת ידך שלי היא, ושכירה היא פדדף או שאולה, והשיבו ראובן: שלך היתה, ואתה מכרתה לי או נתתה לי במתנה, אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו - נשבע ראובן הסת³ ועמד במקומו⁴. אבל אם הביא שמעון עדים שהצר זו שלו היתה - הרי היא בחזקת שמעון, ואומרין לראובן: הבא ראיה שמכרה לך או נתנה לך; ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.

2) מימרא של רב נחמן (בבא-מציעא קב): "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא-בבא-בבא (כח): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. 3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסט נשבעים גם על הקרקעות. 4) החצר תישאר בידו. כן כתב הרי"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. במה דברים אמורים⁵ שמצריכין ראובן להביא ראיה או לסתף? בשלא נשתמש בה זמן מרבה; אבל אם הביא עדים שאכל פרות קרקע שלש שנים רצופות, ונהנה בכלה פדדף שנהנין כל אדם באותה קרקע⁶, והוא⁷ שיהיה אפשר לבעלים הראשונים שידעו בזה שהחזיק ולא מחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, וישבע ראובן הסת⁸ שמכרה לו שמעון או נתנה לו ויפטור. מפני שאומרים לו לשמעון: אם אמת אתה טוען שלא מכרת ולא נתת, למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך, ואין לך עליו לא שטר שכירות ולא שטר משפונה, ולא מחית⁹. טען ואמר¹⁰: מפני שלא הגיע אלי הדבר¹¹, שהרי הייתי במדינה רחוקה - אומרים: אי אפשר שלא הגיע לידך הדבר בשלש שנים; וכיין שהגיע לך היה לך למחות בפני עדים¹², ותודיע אותם: שפלוני גזל אותי ולמחר אתפגעו בדין; הואיל ולא מחית, אתה הפסדת על עצמך. לפיכך, אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון¹³, אפלו אכלה ראובן עשר

אבל אתה נתתו לי או מכרתו לי, וזה שאמרתי ירשתי - לא שירשתי מאבותי, אלא שהוא שלי כאלו ירשתי - הרי זה נאמן, ונשבע הסת. שפבר בארנו¹⁸, שיש לטוען לחזר לטען דבר הנשמעו¹.

17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחזור וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא אמרו: הלכתא טוען וחזור וטוען. 18) למעלה פרק ז הלכה ח. 19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחשה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. ספינה²⁰ וכיוצא בה שהיו שנים נחלקין עליה, זה אומר: פלה שלי, וזה אומר: פלה שלי²¹, וכאו לבית דין ואמר²² אחד: תפסוה עד שאביא עדים²³ - אין תופסין אותה²⁴. ואם תפסוה בית דין, והלף ולא מצא עדים, ואמר: הניחה בינינו, וכל המתגבר יטל, פשהיה דינה מקדם - אין שומעין להן²⁵; ואין מוציאין אותה בית דין מידן עד שביאו עדים או עד שיודו זה לזה או נחלקו בריצונם ובשבועה, כמו שפארנו²⁶.

20) שם לד: 21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים - גבר".] 22) להדיינים. 23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. 24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). 25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאם מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוחו לפניהם. 26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁנִים - מוֹצֵיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וְחֹזְרֵת לְשִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי שְׂכֹל לֹמֵר: לֹא יָדַעְתִּי שָׁזָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקַרְקָעִי.¹⁴

שָׁאֲזָהּ בְּשֹׁטֵר? מִפְּנֵי שְׂאוּמְרִין ל²⁵: חֲבֵרָה יֵשׁ לּוֹ חֲבֵר, וְחֵבְרוּ יֵשׁ לּוֹ חֵבֵר, וְחֻזְקָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלַיָּךְ הַדָּבָר; וְכִינּוֹן שֶׁיִּדְעָתָּ שְׂמָחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם בְּאַמְת²⁷ הָיָה לָךְ שֹׁטֵר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ, אִתָּהּ הִפְסַדְתָּ עַל עֲצָמְךָ.

(23 שם לח: (24 שראובן לא היה בה כלל. (25 שמעון יכול לטעון. (26 וכל אחד מספר לחברו. (27 אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָף²⁸, אִם מָחָה שִׁמְעוֹן בְּפָנֵי עֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אֵל תּוֹצִיאוּ דָבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מְחָאָה²⁹. אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים מֵעֲצָמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִפִּינוּ - הָרִי גַם זֶה מְחָאָה; שֶׁהַדָּבָר שְׂאִין אָדָם מַצְנֶה עָלָיו אוֹמְרוֹ שְׂלֵא בְּכֹנְהוּ³⁰. וְכֵן אִם צָוָה לְעֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אֵל תּוֹדִיעוּהוּ³¹, אוֹ שְׂאָמְרוּ הֵן מֵעֲצָמָן: אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ³² - גַּם זֶה מְחָאָה הִיא; אָף עַל פִּי שְׂאִינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לְאַחֵרִים, וְדָבָר זֶה יִגִּיעַ אֵלָיו.

(28 משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על-ידי חבריו. (29 שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. (30 אינו שם לב למה שאמר לפני כן שלא יפרסם, מה-שאינ-כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציווה בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. (31 כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. (32 בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

ז. פִּיצֵד הַמְּחָאָה? אוֹמְרִי³³ בְּפָנֵי שָׁנִים: פְּלוֹנִי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֻזְרֵי אוֹ בְּשֹׁדֵי גִזְלָן הוּא, וְלַעֲתִיד אָנִי תוֹבֵעַ אוֹתוֹ בְּדִין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׂכֹנְהָ הִיא בְּיָדוֹ אוֹ מִשְׁכֹּנְהָ, וְאִם יִטְעֵן עָלַי שְׂמִכְרָתִי אוֹ נִתְתִּי, אָנִי תוֹבֵעַ אוֹתוֹ בְּדִין, וְכֵן פֶּל פִּיוצָא בְּזָה - הָרִי זֶה מְחָאָה³⁴. אָף עַל פִּי שְׂלֵא מָחָה בְּמִדְיָנָה זֶה שֶׁחֲזִיק בָּהּ זֶה. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֻזְרֵי גִזְלָן הוּא - אֵין זֶה מְחָאָה; שֶׁהָרִי רְאוּבֵן אוֹמַר: כְּשִׁשְׁמַעְתִּי אֶמְרָתִי שְׂמָא חֲרַף אוֹתִי בְּלִבְד, וְלִפְיָכָף לֹא נִזְהַרְתִּי בְּשֹׁטְרִי.

(5 משנה וגמרא שם. (6 וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. (7 וזה נאמר (בתנאי). (8 כתב במגיד-משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). (9 נימוק זה אמרו בגמרא שם. (10 משנה וגמרא שם לח. (11 לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. (12 שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. (13 ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. (14 שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הִבִּיא¹⁵ רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פְּחוֹת¹⁶ - אוֹמְרִים לְשִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מָחִיתָ בְּשִׂבְאָתָּה? אֲבַדְתָּ זְכוּתְךָ¹⁷. טַעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: טְרוּד הָיִיתִי בְּשׁוּק¹⁸, וְלֹא יָדַעְתִּי שָׁזָה¹⁹ בְּתוֹךְ חֲצָרֵי²⁰ - הָרִי זֶה טַעֲנָה; שְׂכָל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה²¹ אָדָם טְרוּד בְּשׁוּק. וְאִם עֲמַד יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מָחָה - אֲבַד אֶת זְכוּתוֹ. וְיִרְאֶה לִּי, שֶׁהָדִין זֶה אֵינוֹ אֵלָא בְּפָרִים, שֶׁהָעַם טְרוּדִין בְּשׁוּקִים שְׁלֵהֵן.

(15 הביא ראוובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה ועומד במקום זה שלשים יום או פחות¹⁶ - אומרים לשמעון: מפני מה לא מחית בשבא¹⁷? אבדת¹⁸ זכותך¹⁷. טען שמעון ואמר: טרווד הייתי בשוק¹⁸, ולא ידעתי שזזה¹⁹ בתוך חצרי²⁰ - הרי זה טענה; שכל שלשים יום יהיה²¹ אדם טרווד בשוק. ואם עמד יותר משלשים יום ולא מחה - אבד את זכותו. ויראה לי, שהדין זה אינו אלא בפרים, שהעם טרוודין בשוקים שלהן.

(15 שם ל. (16 שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. (17 ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. (18 למכור סחורתו או לקנות סחורה. (19 ראוובן. (20 כך פירש הרי"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרווד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. (21 מתקבל על הדעת שיהיה. [וכתב הרי"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. וּמִפְּנֵי מָה²² אֵין אוֹמְרִין לְרְאוּבֵן: אִם אָמַת הַדָּבָר שְׂמִכְרָ לָךְ אוֹ נִמֵן לָךְ בְּמִתְנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בְּשֹׁטֵר שְׂלָךְ? מִפְּנֵי שְׂאִין אָדָם נִזְהָר בְּשֹׁטְרוֹ וְהוֹלֵךְ כָּל יָמָיו, וְחֻזְקָה שְׂאִין אָדָם נִזְהָר בְּשֹׁטֵר אֵלָא עַד שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכִינּוֹן שְׂרוּאָה שְׂאִין אָדָם מְמָחָה בּוֹ - שׁוֹב אֵינוֹ נִזְהָר.

(22 רבא, שם כט. ה. הָרִי שְׂמָחָה²³ שִׁמְעוֹן בְּמִדְיָנָה רְחוּקָה²⁴, מִפְּנֵי מָה לֹא יִטְעֵן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שִׁמְעַתִּי שְׂמָחָה בִּי פְּדִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. הביא⁴¹ ראובן⁴² עדים, שזה שמעון בעל השדה קבץ פרות שדה זו ונתנם לו - תעמד השדה ביד ראובן, ואפלו טען ששמעון מקרה לו או נתן לו היום⁴³; שאלו לא מכר או נתן, לא היה משמש את ראובן בשדה זו ונתן לו פרותיה⁴⁴.

(41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד-משנה גורס "רבינא"). (42) המחזיק. (43) ולא החזיק שלש שנים. (44) שם.

י. טען⁴⁵ שמעון ואמר: אמת היה הדבר⁴⁶, ולפרות הורדתיו⁴⁷, ושללו היו הפרות, אכל הגוף⁴⁸ לא מקרתי - נאמן, וחוזר לשמעון; אלא אם בן אכלה ראובן בפניו שלש שנים ולא מכה בו, כמו שבאנו⁴⁹.

(45) כרב זביד, שם. (46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. (47) מקרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. (48) השדה עצמה. (49) למעלה ה"א וה"ב.

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק בקרקע ואחד בפירות.

א. שלש שנים² שאמרנו - מיום ליום. אפלו היו חסרים יום אחד - לא החזיק, ומסלקין אותו ממנה. במה דברים אמורים³? בקרקעות שהן עושין פרות תמיד⁴, כגון הפתים⁵ והצרות, והפורות והשיחין והמערות, והתניות והפנדקות⁶ והמרחצאות, והשוככות⁷ ובתי הבדין⁸, ושדה בית השלחין שמשקין אותה תמיד וזרעין בה ונוטעין, והגנות והפרדסין⁹, וכן עבדים המהלכין, כמו שבאנו¹⁰. אכל שדה הבעל, שהיא שותה ממי גשמים בלבד¹¹, ושדה אילן¹² - אינה מיום ליום; אלא פינן שאכלו שלש תבואות¹³ ממין אחד - הרי אלו פשלו שנים. כיצד? היתה שדה תמרים ונדד¹⁴ שלש גדירות, או שדה ענבים וקצר שלש בצירות, או שדה זיתים ומסק שלש מסיקות - הרי אלו פשלו שנים¹⁵, והחזיק. ואפלו היו האילנות רצופין ולא היה ביניהן הרחקה פראוי¹⁶, שהרי סופן ליבש¹⁷, הואיל ואוכלן שלש תבואות - החזיק¹⁸.

(2) משנה, שם כח. (3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר". (4) ולא תקופות מסוימות בלבד. (5) שמכניסים שכר דירה. (6) אכסניות, מלונות. (7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. (8) סוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. (9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל השנה. (10) למעלה פ"י ה"ד. (11) והבעלים אינם

(33) מימרא של רב זביד, שם לח: (34) מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם ס"י קמו). וב'תוספות' שם ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה. וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. וב'בית יוסף' שם כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטא ליה בדינא" ופירשו, שלא דווקא אמר, אלא זה כמוכר מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות שדהו שלא כדין (בגזלנות) אלא אמר: "פלוני שהוא משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר, ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו שזו מחאה.

ח. מחאה³⁵ בפני שנים - מחאה³⁶; וכותבין³⁷, אף על פי שלא אמר להם כתבו³⁸. וניין שמחה³⁹ בשנה ראשונה - אינו צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה. אבל צריך שלא יהיה בין מחאה למחאה שלש שנים גמורות. לפיכך צריך למחות בסוף כל שלש שנים⁴⁰. ואם מכה, ועמד שלש שנים גמורות, ואחר כך מכה - אינה מחאה.

(35) שם לט - מ. (36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. (37) העדים כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה. (38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה, ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה. ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את המחאה, וזוכרים כשוראים את כתב ידם, ובית-דין מקבלים עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים. ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו למסור לו. ואף-על-פי שכלל בדיניו: הלכה כשמואל בניני ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. (39) כרב, שם לט: (40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל שלש ושלוש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ח).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". (24) בלחם-משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף-על-פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפ"ט מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכר, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

ג. הָיָה²⁵ זֶה הַמְחֻזֵק או הַעֲדִים שְׁדָרוּ בָּהּ מִן הַרוֹבְלִין הַמְחֻזְרִין בְּעִירוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין אוֹתוֹ²⁶ לְבַתְּחִלָּה, וְכִשְׁבִּיבֵי עֲדֵי חֲזָקָה, אוֹמֵר לוֹ²⁷: הֲבֵא עֲדִים שֶׁהֵייתָ מְחֻזֵק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּחֻצוֹת וּבְתֵימִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן עֲשׂוּיֹת לְדוֹר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה; אֲבָל הַתְּנִיּוֹת²⁸ שֶׁל תְּגָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שְׁאִין דְּרִין בָּהֶן אֲלֵא בַּיּוֹם - בִּיּוֹן שְׁדָרוּ בָּהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם הַרִי זֶה חֲזָקָה.

(25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזירין בעיירות". (26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף-על-פי שאמר שאין בית-דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. (27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. (28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמשפיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

ד. שְׁלֹשׁ שָׁנִים²⁹ שְׁאֲמַרְנוּ, צָרִיךְ שִׁיְהִי רְצוּפוֹת זֶה אַחַר זֶה. הֲרִי שֶׁהַחֻזֵק בְּשָׂדֵה וְזָרְעָה שָׁנָה וְהוֹבִירָה³⁰ שָׁנָה וְזָרְעָה שָׁנָה וְהוֹבִירָה שָׁנָה, אֲפֹלוּ עָשָׂה בֵּן פְּמָה שָׁנִים³¹ - לֹא הִחֲזִיק. הָיָה דְרָבֵן שֶׁל פְּנֵי אוֹתוֹ הַמְקוֹם לְהוֹבִירָה³², אִף עַל פִּי שֶׁמְקַצְתָּן זֹרְעִין שָׁנָה אַחַר שָׁנָה

טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת העבודה ובשעת איסוף היבול. (12) שפירות אילנותיה נקטפים בפרק אחד. (13) שלושה יבולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת הכרם". (14) קטיפת תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. (15) ואף-על-פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: כדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם)]. והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. (16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאינן ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. (17) ויעקור אותם. (18) כרבא, שם.

ב. הִבִּיא עֲדִים¹⁹ שֶׁהָיָה דָר בְּחֻצָר זֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים או שֶׁהִשְׁפִּירָה²⁰ שְׁלֹשׁ שָׁנִים - הָרִי זֶה חֲזָקָה. טָעַן בַּעַל הַחֻצָר²¹ וְאָמַר: שְׁמָא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה²², או שְׁמָא אֵלוּ שֶׁהִשְׁפִּירָה לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - הָרִי זֶה טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמְחֻזֵק: או תְּבִיא עֲדִים שֶׁשָׁנִים אֵלוּ גְמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה או הִסְתַּלַּק. אֲפֹלוּ בָּאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הַשְּׁפִיר וְאָנוּ דְרָנוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן בַּעַל הַשְּׂדֵה וְאָמַר: יְבִיאוּ עֲדִים שְׁדָרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - צָרִיכִין אֵלוּ הַשּׁוֹכְרִין לְהִבִּיא רָאִיָּה²³ שְׁדָרוּ בָּהּ תְּמִיד; שֶׁזֶה הַדָּבָר תְּלִוי בָּהֶן, וְאִין תְּלִוי בְּטַעֲנַת הַמְחֻזֵק כְּדִי שִׁיעֲיָדוּ לוֹ²⁴.

(19) שם כט. (20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. (21) כמר זוטרא, שם. (22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהדי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית-דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). (23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאינם מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל-שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִפְּנֵי שְׁלֹא מָחָה⁴⁰; וְאִם מָכְרוּ שְׁלֹא בְּשֹׁטֵר - אֵינָה חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים הֵרָאשׁוּנִים אוֹמְרִים: פִּינֵן שְׁלֹא עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שְׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הִצְרַכְתִּי לְמַחֲוֹת⁴¹.

(38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. (39) הלוקח. (40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. (41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

ז. אֶכְלָה הָאֵב⁴² שָׁנָה, וְהִבְנֵן שְׁתִּים; הָאֵב שְׁתִּים, וְהִבְנֵן שָׁנָה; הָאֵב שָׁנָה, וְהִבְנֵן שָׁנָה, וְהִלּוּקְחָ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֵרִי זֶה חֲזָקָה⁴⁴. וְהוּא שְׁלָקַח בְּשֹׁטֵר⁴⁵.

(42) ברייתא שם מב. (43) שירש את אביו. (44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פ"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד-משנה). (45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

ח. אֶכְלָה בְּפָנֵי הָאֵב⁴⁶, שֶׁהָיָה בְּעַל הַשָּׂדֶה, שָׁנָה, וּבְפָנֵי בְּנוֹ שְׁתִּים; אוֹ בְּפָנֵי הָאֵב שְׁתִּים, וּבְפָנֵי הַבֵּן שָׁנָה; אוֹ בְּפָנֵי הָאֵב שָׁנָה, וּבְפָנֵי בְּנוֹ שָׁנָה, וּבְפָנֵי לּוּקְחָ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֵרִי זֶה חֲזָקָה⁴⁷. וְהוּא⁴⁸ שֶׁמָּכְרוּ⁴⁹ הַבֵּן זֶה הַשָּׂדֶה בְּכָלל שְׁדוּתָיו⁵⁰, שֶׁהֵרִי לֹא הִפִּיר הַמְּחַזֵּיק שְׁנֵי מִפְּרָה⁵¹ וּלְפִיכָף לֹא נִזְהַר בְּשֹׁטֵרוֹ; אֲבָל אִם מָכַר הַבֵּן שָׂדֶה זֶה בְּפָנֵי עַצְמָה - אֵין לָהּ מְחָאָה גְדוּלָה מְזוּ⁵².

(46) שם. (47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פ"ד ה"ז), ואף-על-פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז): "משכחת לה (תמצאו אפשות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף-על-פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (48) בתנאי. (49) שם. (50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. (51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. (52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה.

וּמְקַצְתָּן זֹרְעֵין שָׁנָה וּמוֹבְרִין שָׁנָה - הֵרִי זֶה הַחֲזִיק; שֶׁהֵרִי הוּא אוֹמֵר: לֹא הוֹבְרְתִי אוֹתָהּ אֶלָּא פְּדִי שְׂמַעְשָׂה הִרְבָּה בְּשַׁנַּת הַזְּרִיעָה³³.

(29) שם. (30) לא זרעה. (31) אפילו אם זרעה שלש שנים. (32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. (33) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יכול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוברת מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד-משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' שם).

ה. שְׁנֵי שְׂתִּיפִין³⁴ שֶׁהִחֲזִיקוּ בְּשָׂדֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד אֶכְלָה רֵאשׁוֹנָה וְשְׁלִישִׁית וְחִמִּישִׁית, וְהַשֵּׁנִי אֶכְלָה שְׁנִיָּה וְרִבִּיעִית וְשְׁשִׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד מֵהֶם; שֶׁהֵרִי בְּעַל הַקְּרָקַע אוֹמֵר: פִּינֵן שְׁלֹא רֵאִיתִי וְלֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁהִחֲזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, מִפְּנֵי זֶה לֹא מְחִיתִי³⁵. לְפִיכָף, אִם פָּתְבוּ אֵלוֹ הַשְּׂתִּיפִין שֹׁטֵר בִּינְיָהֵן וְשִׁלְּשָׁמוּ בָּהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - פִּינֵן שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים עָלְתָה לָהֶן חֲזָקָה³⁶; שֶׁהַשֹּׁטֵר יֵשׁ לוֹ קוֹל³⁷, וְהוּאִיל וְלֹא מָחָה - אֶבַד זְכוּתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעָבֵד שֶׁהִחֲזִיקוּ בּוֹ שְׁנֵים, וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אִם פָּתְבוּ שֹׁטֵר בִּינְיָהֵן - הֵרִי הַחֲזִיקוּ.

(34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. (35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבריו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. (36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). (37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

ו. אֶכְלָה³⁸ שָׁנָה זֶה הַמְּחַזֵּיק וּמְכָרָהּ, וְאֶכְלָה הַלּוּקְחָ שָׁנָה וּמְכָרָהּ³⁹ לְלוּקְחָ שְׁנֵי, וְאֶכְלָה שָׁנָה: אִם מָכְרוּ זֶה לָזֶה בְּשֹׁטֵר - שְׁלִשְׁתָּן מְצַטְרְפִין, וְהֵרִי זֶה חֲזָקָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת אסור היא חזקה. ובמגיד-משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעינינו לומר, שהפירות הוסיפו מאתם והזמורות לא.

יג. הִיָּה הַמָּקוֹם⁶⁸ שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ סָלַע אוֹ חֲלָמִישׁ⁶⁹, שְׁאִינּוֹ רְאוּי לְזַרְעָה - צָרִיךְ לְהַנּוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרְאוּי לוֹ, כְּגוֹן שְׁיִשְׁטַח בּוֹ הַפְּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאִם לֹא נִהְיָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשְּׁלֵשׁ שָׁנִים בְּדָבָר הָרְאוּי לוֹ - לֹא הֲחִזִיק.

(68 שם כ"ט: 69) בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג): "ויניקוהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כפיין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

יד. הִיָּה מַעֲמִיד⁷⁰ בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסִים⁷¹ מִחֲצַר חֲבָרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תְּרַנְגוּלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם תַּנּוּר וְכִירִים וְרַחִים, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זָבָלוֹ, בֵּין שֶׁהַעֲמִיד שָׁם מְחִיצָה⁷² בֵּין שְׁלֹשׁ הַעֲמִיד, אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָרִים אֵלָיו וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שְׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם וּבְלַיְלָה, וְטָעַן עַל בְּעַל הַחֲצַר וְאָמַר: אֲתָה נָתַתָּ לִי מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי - הֲרִי זוֹ חֲזָקָה⁷³.

(70 משנה וגמרא, שם נז. 71) ולא השתמש בכל החצר. (72) קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. (73) במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתינה מועילה בין שותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חברו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתינה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתינה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

טו. שָׂרְיָה⁷⁴ שֶׁהָיָה מְקַפֵּת גֶּדֶר, וְכָא זֶה שֶׁהַחֲזִיק בָּהּ וְזָרַע חִוּץ לַגֶּדֶר וְנִהְיָה בְּכָל מָקוֹם שְׁאִינּוֹ שְׂמוּר, אָף

וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה).

ט. נִרְיָה⁵³ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אֶפְלוּ בְּמָה שָׁנִים, הוֹאִיל וְלֹא נִהְיָה בָּהּ - אֵינָה חֲזָקָה⁵⁴. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ⁵⁵ שְׂבִילֵי הַמַּיִם⁵⁶ וּפָתַח וְשָׂדֶד⁵⁷ בְּלָבָד, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל פְּרוֹת - אֵינָה חֲזָקָה.

(53 חרשה. 54) שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. (55) מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. (56) להשקות את השדה. (57) פרו את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משדדה).

י. זְרַעָה⁵⁸ וְלֹא הָרְוִיחַ כְּלוּם, אֶלָּא זָרַע כּוֹר וְאָסַף כּוֹר - לֹא הֲחִזִיק, שֶׁהָרִי לֹא נִהְיָה.

(58) שם.

יא. אֶכְלָה⁵⁹ שַׁחַת⁶⁰ - לֹא הֲחִזִיק⁶¹. וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם דַּרְכָּן לְזָרַע לְשַׁחַת מַפְנֵי שְׂדֵמִי וְיָקְרִין⁶² - הֲרִי זוֹ חֲזָקָה.

(59) מימרא של רב יוסף, שם. (60) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. (61) סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קנייתה, ולפיכך לא מיחה. (62) במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזא, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

יב. אֶכְלָה⁶³ עֲרֵלָה⁶⁴ שְׂבִיעִית⁶⁵ וְכָלֵאִים⁶⁶, אָף עַל פִּי שְׁנֵהֲנָה בַּעֲבָרָה - הֲרִי זוֹ חֲזָקָה⁶⁷.

(63) ברייתא שם. (64) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פרו. (65) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. (66) תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. (67) שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "היה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמוותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. וְכִן⁸³ הָאוֹכֵל כָּל פְּרוֹת אֵילָן⁸⁴ שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים, וְטָעַן
עַל בַּעַל הָאֵילָן: אַתָּה מְכַרְתָּ לִּי אֵילָן זֶה וְקָרַקְעוּ⁸⁵
- הֲרִי זֶה יֵשׁ לוֹ קְרַקַּע בְּעֵבֵי הָאֵילָן⁸⁶ עַד הַתְּהוֹם⁸⁷.

(83 שם לו: ולח. 84) אפילו אילן אחד. (85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. (86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשיתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירושו: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלוש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלוש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. (87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שָׂדֵה אֵילָן⁸⁸ שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ בַּיִת
שֶׁלֹּשׁ סְאִיין⁸⁹, וְאָכַל עֲשָׂרָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה⁹⁰, וְעֲשָׂרָה
בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, וְעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הַחֲזִק בְּכָל
וְהוּא⁹¹ שֶׁהָיוּ עֲשָׂרָה שְׁאָכַל מִפְּזוֹת בְּכָל בַּיִת הַשְּׁלֹשׁ
סְאִיין⁹², וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׂאָר הָאֵילָנוֹת פְּרוֹת; אָכַל אִם
הוֹצִיאוּ שְׂאָר הָאֵילָנוֹת פְּרוֹת וְלֹא אָכַלְן - לֹא הַחֲזִק
אֶלָּא בְּמָה שְׁאָכַלְוּ.⁹³

(88 שם לו: ולו. 89) שטח שזורעים בו שלוש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). (90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. (91) וזה נאמר (בתנאי). (92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. (93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

כ. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים?⁹⁴ בְּשְׁאָכַל הוּא מְקַצֵּת
הַפְּרוֹת וּבָזְזוּ הָעָם שְׂאָר הַפְּרוֹת⁹⁵; אָכַל אִם מִנִּיחַ
פְּרוֹתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוּאִיל וְאָכַל אֵילָן מִפָּאן וְאֵילָן
מִפָּאן מִפֶּל הַשְּׂדֵה - הַחֲזִיק בְּכָל הַשְּׂדֵה, אָף עַל פִּי
שֶׁלֹּא אָסַף כָּל פְּרוֹתֵיהֶן⁹⁶.

(94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? (95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת

עַל פִּי שְׁאָכְלוּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - לֹא עֲלָתָה לוֹ חֲזָקָה.
שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: מִיָּן שֶׁרְאִינוּ שְׂזוֹרַע
בְּמָקוֹם מְפָקֵר, אֲמַרְנוּ: כָּל מָה שְׂזוֹרַע - חֵיט הַשְּׂדֵה
תֵּאכְלֵנוּ, וְלִפְיֵךְ לֹא מְחִיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַיּוֹרֵעַ
מְקוֹם שְׂאִינוּ שְׂמוֹר, אֶלָּא רָגַל חֵיטָה וְיָד כָּל אָדָם
מְצוּיִין בוֹ.

(74) מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אָכַלָה פְּלֵה⁷⁵ חוּץ מִבַּיִת רִבְעֵי⁷⁶ - הַחֲזִיק בְּכֻלָּה
חוּץ מֵאוֹתוֹ בַּיִת רִבְעֵי שֶׁלֹּא נִהְיָה בוֹ⁷⁷. אֶפְלוּ הִיָּה
חֲלָמִישׁ בְּתוֹךְ הַשְּׂדֵה⁷⁸, הוּאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ
כְּרִאוּי לוֹ⁷⁹ - אֵין לָזֶה בוֹ חֲזָקָה.

(75) מימרא של רבא, שם כט: (76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. (77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). (78) ואינו ראוי לזריעה. (79) כגון לשטחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

יז. הַחֲזִיק⁸⁰ אֶחָד בְּאֵילָנוֹת וְאָכַל פְּרוֹתֵיהֶן, וְאֶחָד
הַחֲזִיק בְּקָרְקַע וְזָרַעַה וְאָכַל פְּרוֹתֵיהֶן, וְכָל אֶחָד
מִשְׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהִפֵּל שְׁלִי וְאִנִּי לְקַחְתִּיו - זֶה
שֶׁהַחֲזִיק בְּאֵילָנוֹת וְאָכַלְן שְׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ
הָאֵילָנוֹת וְקָרַעַ שְׂצָרִיכִין לוֹ, וְהוּא כְּמִלּוֹא הָאוֹרָה
וְסִלּוֹ⁸¹ חוּצָה⁸² לְכָל אֵילָן וְאֵילָן, וְזֶה שֶׁהַחֲזִיק
בְּקָרְקַע - יֵשׁ לוֹ שְׂאָר הַקָּרְקַע.

(80) שם לו. (81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא-הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - כתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). (82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לו: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של כל אלה שמנה כאן. (6 שלא מכר. 7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וכן ראשי גליות של אותו זמן והגולן והעובד פוככים - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי זרוע¹⁰. וכן חרש שוטה וקטן - אין אכילתן ראיה, מפני שאין להם טענה¹¹ כדי שתעמד הקרקע בידן, אלא תחזור לבעלים. וכן המחזיק בנכסיה¹² - אין אכילתן ראיה.

8) שם לו. 9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. 10) אנשים תקיפים ובעל השדה מיוחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסיה ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. 11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בטען]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. 12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. כיצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן שאכל שדה שמעון שני חזקה, והוא טען שהיא לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, וכן הביא עדים שראובן ידוע שהיא שטפו או אריסו או אפוטרופוסו, ומפני זה לא מחה - תחזור השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן. והוא הדין לשארין¹³. אבל אם לא הביא שמעון ראיה שראובן היה שטף או אריס, אלא ראובן הודה מעצמו ואמר: הן הוא שטפי ומכר לי, הואיל ואכל שני חזקה, ויכול לומר: לא היה שטפי מעולם - הרי זה נאמן¹⁴ כשאר כל אדם.

13) לכל אלה שנמנו למעלה. 14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. האמנין כיצד? כגון שהיו בוגין בה או מתקנין אותה שנים רבות. ירדו מאמנות¹⁵, אם אכלו אותן שלש שנים מאחר שירדו מאמנותן - יש להן חזקה¹⁶.

15) ברייתא שם מזו. 16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאמנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. האריסין¹⁷ כיצד? כגון שהיה אריס לאביו¹⁸ של

לאחרים לקטוף אותם. 96) בגמרא שם אמרו: "והוא בדאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבוזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזויי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה בהלכה זו, אף-על-פי שנטה מפירושו. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדיניהם אלה].

~ שבת קודש ט"ו אדר-א' ~

פרק שלשה עשר

1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. ואלו שאין מעמידין הקרקע בידן אף על פי שאכלום שלש שנים: האמנין¹ והאריסין² והאפוטרופין והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, והאשה בנכסי בעלה, וכן בנכסי אביו, והאב בנכסי הבן³. שכל אחד מאלו אין מקפידין זה על זה, לפיכך אין אכילתן ראיה אף על פי שלא מחו בהן הבעלים. אלא תחזור הקרקע לבעלים שהביאו ראיה שזאת הקרקע ידועה להן, וישבע הסת⁴ שלא מכרו ושלא נתנו, כמו שבארנו⁵.

2) משנה בבא בתרא מב. 3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו כקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו]. 4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. 5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משמשמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:;) (ראה רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר עוד, (ראה הערותינו שם). (33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפטרופוס.

ח. השתפין³⁴ פיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין בה דין חלקה³⁵, אף על פי שאכל את פלה האחד מהן פמה שנים - הרי היא בחזקת שניהם³⁶. ואם יש בה דין חלקה, ואכלה האחד פלה שני חזקה - יש לו חזקה³⁷; שהרי אומר לשתפו: אם באמת שלא מכרת ולא נתת, היאך אכלתי את פלה ואתה שותק ולא מחית כל שלש שנים? וכן האישי³⁸ שאכל בנכסי אשתו שני חזקה, אף על פי שהתנה עמה שאין לו פרות בנכסיה³⁹, ואפלו התנה עמה פשהיא ארוסה שלא יירשנה⁴⁰, ואחר כך אכל וכן והרס⁴¹ ועשה כל מה שעשה; וכן האשה⁴² שאכלה פרות בנכסי בעלה ונשתמשה בהן כחפצה פמה שנים, אף על פי⁴³ שיחד לה שדה במזונותיה ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראייה⁴⁴. וכן הדין⁴⁵ שהוא סומך על שלחנו של אביו ונחשב בכלל בני ביתו, אם אכל נכסי אביו שני חזקה, וכן האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו שני חזקה - אין אכילתן ראייה⁴⁶.

(34) בבא בתרא מב: (35) שדה קטנה, שאם יחלקה לא יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם דין חלוקה, ראה שם). (36) השותף יכול לטעון הסכמתי שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך אני אוכל תקופה דומה, משום שהיכול קטן ולא רצוי לחלקו לשני חלקים. (37) בגמרא שם עמדו על הסתירה שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותיירץ רבינא, כאן כשיש בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, (בגמרא שם משמע ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"). מלשוננו של רבינו שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה; ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה. [בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל, שלרבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה, וקובעת רק העובדא אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם]. (38) משנה שם מב. וגמרא מט. (39) כשלא התנה כך אינו צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את השדה. (40) ותנאי זה, אם התנה לפני הנישואין, מועיל, כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל

בעל השדה או לאנשי משפחתו; שפין שהוא אריס של בתי אבות¹⁹, אין ממחין הבעלים בידו²⁰. אבל אם זה הוא שנעשה אריס תחלה²¹, הואיל ואכלה פלה שני חזקה - מעמידין אותה בידו; ואומרין לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחית בו.

(17) שם מו: (18) אריס קבוע במשך שנים רבות. (19) משפחות. (20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתיר רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. (21) פעם ראשונה במשפחתו.

ו. אריס²² של בתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו²³ - יש לו חזקה; שאין מורידין אריסים אחרים²⁴ לנכסי אדם והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממנה על האריסין עשו אותה²⁵. ואריס²⁶ שירד מאריסותו²⁷ ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק²⁸.

(22) מימרא של רב נחמן שם. (23) בגמרא שם: "תחתיו", כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול בשדה. (24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה. (25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. (26) ברייתא שם מז. (27) הפסיק מלהתעסק באריסות. (28) אפילו כשקיבל באריסות לפני שירד מאריסותו.

ז. האפטרופוסין פיצד? בין שהיה אפטרופוס על שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנו אותם בית דין²⁹ בין שמנה אותם אבי יתומים³⁰, ונדלו היתומים והניחו אותן³¹, בין שמנה אדם אפטרופוס על הוצאתו והכנסתו, הואיל והן משתמשין ברשות - אין להן חזקה³². עברו האפטרופוסין ממנו, ואכלו שלש שנים אחר שעברו - הרי זו חזקה³³.

(29) על נכסי יתומים. (30) כל שכן הוא שמינהו בית דין (מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפטרופוס שמונה על ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). (31) השאירו את הנכסים בידי האפטרופוס. (32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו: "אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפטרופוס) אפילו הגדיל ... עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן, שאפטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין אפטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גם עבודה בכח עצמו, וזו מתאפשרת רק ב"פירש" או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל-מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן יז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי. (פרטי דין וויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). (41) לטובת הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות, כרב שם (נ): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מברכת מדברי רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות, שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר, ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא רבו של רבא)]. (42) משנה שם מב. (43) גמרא שם נא. (44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה ויתר מזה שקצב לה. (45) משנה שם מב. (46) שאין דרכם להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם כאפורופוסים זה לזה.

ט. וכן⁴⁷ שפירש⁴⁸ מאביו, ואשה שנתגרשה אפלו ספק גרושין⁴⁹ - הרי הן פשאור כל אדם⁵⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן שפירש מאביו, ואשה שנתגרשה אפלו ספק גרושין - הרי הן פשאור כל אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן, שנאמר "בנים אתם לה' אלוהיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שבן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותו מלעשותה כו'... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואין מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה".

וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהובא בתניא "כברא דאשתדל בתר אבוי ואימי דרחם לון יתיר מגרמי ונפשי ורוחי ונשמת' כו' ומסר גרמי למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה הוא שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדרה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי

(47) שם מז. (48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקן - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). (49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". (50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

י. ראשי גליות⁵¹ שהיו בימי חכמים, לפי שהיה בהן פח לרדות את העם - אין אכילתן ראיה. וכן אחר שהחזיק בנכסיהן, אפלו אכל פמה שנים - אין אכילתו ראיה. לפי שאינן ממחין, מפני שידן תקיפה, כל זמן שירצו מסלקין זה ממנה. אבל נשבעין הסת⁵² שלא מכרו ושללא נתנו. ואם הן החזיקו בנכסי אחר, ואמר שללא מכר - נשבע הסת שלא מכר להן ולא נתן להם.

(51) נתבאר בהלכה ב. (52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסט בתביעות של קרקעות.

יא. הגזלן פיצד⁵³? מי שהחזק גזלן על שדה זו, או מי שהחזקו אבותיו⁵⁴ שהן הורגין נפשות על עסקי ממון, אף על פי שאכל שדה זו פמה שנים - לא החזיק, ותחזור שדה לפעלים.

(53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם החזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאנה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). (54) אף על פי שהוא עצמו לא החזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרומיהו (והלכה כשניהם).

פרק ארבעה עשר

(1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורה שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפני עדים שפכר לו שדה זו ולקח דמים¹⁴, והבעלים אומרים: לא מכרנו לך, אלא מפני היראה הודינו לו - מוציאין את השדה מידו, ואין לו פלוס¹⁵. ואם העידו העדים שפכניהם מנה לו פך וכך - מוציאין את השדה מיד הגזלן¹⁶, ומחזירין לו הבעלים את הדמים, כמו שבארנו בהלכות גזלה¹⁷.

(12 שם מז: 13) מבואר בפרק הקודם הי"א. (14) כלומר, הודה שלקח דמים. (15) אין המוכר מחזיר לו הכסף שהודה בו. (16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. (17) פ"ט הט"ו. רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [אולם תמוה הדבר, שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי שלא יהרגנו), אבל בהוחזק בגזלות על שדה זו - גם אחריות אינה מועילה (לחם-משנה). וראה מה שחילק רבינו בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור (תליוהו וזבין)].

ג. בן האמן¹⁸ וכן האריס וכן האפוטרופוס שאכלו שדה זו שני חזקה: אם טענו שהבעלים מכרו להן או נתנו להן - יש להן חזקה; ואם טענו שהיא ירשה להן מאביהם שאכליה שני חזקה - אין להן חזקה¹⁹. ואם הביאו עדים, שהודו הבעלים לאביהן שפכרוה להן או נתנוה - מעמידין את השדה בידין²⁰.

(18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. (19) בגמרא שם אמרו: "אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס - גם-כן אין להם חזקה)". (20) רבינו גורס בגמרא (שם) "דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו-תם: "כגון דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים לאבינו, ונאמן ב'מיגו' שיכול היה לטעון: אני קניתי ממך, והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בן הגזלן²¹, אף על פי שהביא ראיה שהודו הבעלים לאביו שפכר - אינה ראיה, כמו שבארנו²². אבל²³ בן הגזלן, אפילו בא פטענת אביו - יש לו חזקה²⁴; בא פטענת אביו אביו²⁵ - אין לו חזקה.

(21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתי ממך - נאמן, כמו

חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

א. פל' אלו³ שאין אכילתן ראיה, אם הביאו עדים שפכרו להם הבעלים שדה זו או נתנוה להן במתנה - ראיתן ראיה⁴, חוץ מן הגזלן⁵ והבעל בנכסי אשתו⁶. באי זה נכסים אמרו? ⁷ בנכסי צאן ברזל⁸, או בשדה שיחד לה בכתבתה⁹, ובשדה שכתב לה בכתבתה, ובשדה שנתן לה בשום משלו; אבל בנכסי מלוג¹⁰ - יש לו ראיה, כמו שבארנו בהלכות אישות¹¹.

(2) בבא-בבא: מז: 3) שנמנו בפרק הקודם. (4) ומעמידים השדה בידם, אף-על-פי שלא אכלו שלש שנים. (5) יבואר בהלכה הבאה. (6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאם מידם. (7) שאין ראית הבעל ראיה. (8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. (9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתבתה, ואחת שייחד לה בכתבתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי-כלי רבינו למצוא ביאור מספיק (ראה לחם-משנה שם). ונראה שרבינו מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את הכתובה העיקרית - מאתיים לכתולה, ומנה לאלמנה וגרושה; ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה (כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו, ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתייהן הן נכסי צאן ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו. (10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם). (11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם נשואים, ולפיכך לא ירגו הבעל כל-כך על סירובה למכור.

ב. כיצד הגזלן¹² אין לו ראיה? מיהו ששהחזק גזלן על שדה¹³, אף על פי שהביא ראיה שהודה הבעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאפטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפטרופוס ירד, ויטען: בירושה באו לידי, ומכאן דיין רבא שבאפטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתי מהמוריש ואכלתי שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי קטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי"ז קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדניי אפטרופוס? בלחם-משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית-דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמע-מינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. (37) הרי"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה, שאם טען המחזיק שקנאה מאביו והחזיק בה זמן מסויים כשהבן היה קטן ואחר-כך החזיק בה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, משום שירד לה בקטנותו, אבל כשטען קניתי מהבן את השדה והחזקתי בה שלש שנים - הרי זו חזקה, אף-על-פי שירד לה בקטנותו בחיי אביו, שמכיון שמכר את השדה - הוכיח שידע שהוא של אביו (ראה 'פרישה' שם אות כג, וסמ"ע שו"ע שם ס"ק כט).

ח. מי שהחזיק³⁸ בנכסי קטן שנים רבות³⁹, וטען ואמר: משכונתה הן בנדי, ויש לי חובה עליהן פך וכף, הואיל ואלו רצה אמר: לקוחים הן בנדי⁴⁰ - נאמן, שהרי אינה מחזקת שהיה לאביו של זה⁴¹; והרי זה גובה משכונה⁴² מה שטען, ותחזור ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים⁴³ - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן⁴⁴; ותחזור השדה וכל הפרות שאכל ליתומים, עד שיגדלו⁴⁵ ויעשה עמהן דין⁴⁶.

(38) בבא-בבא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. (39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על-פי פירושו של הר"י מיגש שם). (40) מאביו. (41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער,

בן אריס. (22) בהלכה הקודמת. (23) שם. (24) שהרי אביו אינו גולן, ולא מפני היראה הודה לו. (25) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

ה. העובד פוכבים²⁶, אפלו אכלה פמה שנים²⁷ - אין אכילתו ראיה²⁸; ואם לא הביא שטר - תחזור השדה לבעלים²⁹ בלא שום שבועה, שלא תקנו שבועת הסת אלא לישראל. וישראל³⁰ הבא מחמת העובד פוכבים³¹ - הרי הוא פועל פוכבים³² שאין אכילתו ראיה³³.

(26) שם לה: (27) וטען: קניתי השדה מבעליה. (28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מפחד למחות. [ויש לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. (29) אבל שטר מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב בדין גולן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה שיש לחלק בין אדם הידוע כגולן או אנס, לבין סתם גוי. וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב בדין גוי שהביא שטר]. (30) שם. (31) וטען: קניתי מן גוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. (32) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין משביעים אותו היסת? ביאר במגיד-משנה: הישראל הקונה אינו טוען טענת 'ברי' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פי"א ה"ו) שאין נשבעים על טענת 'שמא'. (33) אפילו אכלה הישראל שלש שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים בל נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: ממך קניתי (ראה הלכה הבאה).

ו. טען³⁴ זה הישראל הבא מחמת העובד פוכבים ואמר: בפני לקחה העובד פוכבים שמכר לי מזה הישראל המערער עלי - הרי זה נאמן, וישבע הסת על פך; מתוך שיכול לומר: אני לקחתי ממך והרי אכלתי שני חזקה, יכול לומר: מפלוני לקחתי שפפני לקחה ממך.

(34) כרבא, שם לו.

ז. אין מחזיקין³⁵ בנכסי קטן ואפלו הגדיל³⁶. כיצד? אכלה בפניו פשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר שהגדיל, וטען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי - אין זה פלוס, עד שיאכל שלש שנים רצופות אחר שהגדיל³⁷.

(35) בבא-מציעא לט. (36) שם "אמר רבא, שמע-מינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מָמוֹן - הָרִי הוּא פְּכָל אֲדָם⁵², וְאִם לֹא מָחָה - מַחְזִיקִין בְּנִכְסָיו.

50 שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". 51 כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על-ידי מחאתו יודע למלך מקום מחבואו. 52 כשחיינו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

י.א. מַחְזִיקִין⁵³ בְּנִכְסֵי אִשָּׁת אִישׁ. פִּיֶּצֵד? אֲכָלָה מִקְצֵת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשִׁלַּשׁ שָׁנִים אַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מִכְרָתָה לִי אֶת וּבַעַלְיָהּ - מַעְמִידִין אֹתָהּ פִּיֶּדוּ; מִתּוֹךְ שְׁיָכּוּל לֹאמַר: מִמֶּךָ לְקַחְתִּיהָ אַחַר מוֹת בַּעַלְיָהּ, שֶׁהָרִי אֲכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מִחַת בּוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָה בְּחַיֵּי בַּעַלָהּ פְּמָה שָׁנִים, וְלֹא אֲכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת בַּעַלָהּ - אֵין לָהּ חֲזָקָה⁵⁴.

53 שם נ: 54 שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פי"ב ה"ז) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה (תוספות' שם ד"ה כגון).

יב. פֶּל חֲזָקָה⁵⁵ שְׁאִין עֲמָה טַעְנָה - אֵינָה חֲזָקָה. פִּיֶּצֵד? הָרִי שְׁאֲכָל פְּרוֹת שְׂדֵה זֶה פְּמָה שָׁנִים, וְכֹא הִמְעָרְעַר וְאָמַר לוֹ: מֵאֵין לָךְ שְׂדֵה זֶה? שְׁלִי הוּא! הַשִּׁיבוּ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכִינֵן שְׁלֹא אָמַר לִי אֲדָם פְּלוֹם יִרְדְּתִי לְתוֹכָהּ - אֵין זֶה חֲזָקָה, שֶׁהָרִי לֹא טָעַן שְׁלֶקְחָהּ וְלֹא שִׁנְתָּהּ לוֹ וְלֹא שִׁירְשָׁהּ⁵⁶. וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא טָעַן⁵⁷, אֵין מוֹצִיאִין אֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שְׁיָבִיא זֶה הִמְעָרְעַר עֲדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ. הִבִּיא עֲדִים - תִּחְזֹר לוֹ הַשְּׂדֵה, וּמוֹצִיאִין מִיָּדוֹ פֶּל הַפְּרוֹת שְׁאֲכָל. וְאֵין פּוֹתְחִין⁵⁸ לָזֶה הַמַּחְזִיק תַּחֲלָה, וְאֵין אוֹמְרִים: שְׁמָא שְׁטַר הָיָה לָךְ וְאָבַד, עַד שְׁיִטְעַן מַעְצָמוֹ⁵⁹; וְאִם לֹא טָעַן - יִתְחַזֵּר פֶּל הַפְּרוֹת שְׁאֲכָל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מִחֻמַּת שְׁיִישׁ שְׁטַר פִּיֶּדוּ, וְנִמְצָא הַשְּׁטַר בְּטוֹל⁶⁰ - בְּטוֹלָה הַחֲזָקָה⁶¹, וְתִחְזֹר הַשְּׂדֵה עִם פֶּל הַפְּרוֹת לְבָעֲלִים.

55 משנה וגמרא שם מא. 56 ראה לקמן הי"ד. 57 קנייתה ממך או נתונה לי. 58 כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית-דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שיודיע שקנה או קיבל במתנה. 59 משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה

נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולווה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל-דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. 42 מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). 43 ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. 44 ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. 45 יגיעו לגיל שלש-עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאותיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית-דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמרו: אין בית-דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש-עשרה. 46 יזמינם לבית-דין ויתבע את כל חובו.

ט. אֲכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן⁴⁷ - מִתּוֹךְ שְׁיָכּוּל לֹאמַר: לְקוֹחָהּ הִיא בְּיַדִּי מֵאֲבִיהֶן. נֶאֱמַן לֹאמַר: חוֹב יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבָה אוֹתוֹ מִן הַפְּרוֹת⁴⁸. וְגוֹבְהוּ שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה⁴⁹, מִתּוֹךְ שְׁיָכּוּל לֹאמַר: שְׁלִי הֵן.

47 וטוען: משכון הם בדי. 48 אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד-משנה). 49 למעלה פי"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בדי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד-משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסת, וכבר נתבאר דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

י. בּוֹרַח⁵⁰ שְׁפָרַח מִחֻמַּת סִפְנַת נַפְשׁוֹת⁵¹, פְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמְּלִיךְ מִבְּקַשׁ לְהַמִּיתוֹ - אֵין מַחְזִיקִין בְּנִכְסָיו. אֲפָלוּ אֲכָל הַמַּחְזִיק פְּמָה שָׁנִים וְטָעַן שְׁלָקָה - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאִיָּה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשְּׂדֵה: לָמָּה לֹא מַחִיתָ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל הַבּוֹרַח מִחֻמַּת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פָּרָק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

א. מי שֶׁעָרַעַר² עַל שְׂדֵה זֶה³, וְהִבִּיא עֲדִים שְׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְהִבִּיא זֶה שְׁבִתּוּכָה שְׁטַר שְׁלִקְחָה מִמֶּנּוּ, וְהִבִּיא עֲדִים שְׁאֲכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה⁴ - אֹמְרִים לוֹ בְּתַחֲלָה: קָיִם שְׁטַרְךָ⁵. אִם נִתְקַיֵּם - הָרִי טוֹב, וְיִדוּן בְּשֵׁטַר⁶; וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְמוֹ⁷ - סוֹמְכִין עַל עֲדֵי חֲזָקָה⁸, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת⁹ שְׁלִקְחָה.

2) בבא-בתרא קסט: - קע: 3) שנמצאה בידו של אחר. 4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע): "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי (זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד-משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג), ואף רבי לא אמר אלא לברר". ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. 5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתימות עדיו נתקיימו בבית-דין. 6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. 7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. 8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות - וכל-שכן כשהתברר שהשטר מזויף - אין בית-דין נוקקים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן-משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר-כך: אבד השטר - אינו נאמן). 9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסת (ראה למעלה פ"א ה"ב).

ב. עֲדֵי חֲזָקָה¹⁰ שְׁהָעִיד אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם שְׁאֲכָלָה חֲטִים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהִשְׁנִי הָעִיד שְׁאֲכָלָה שְׁעוּרִים -

ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על-ידי עדים ולא יצא מבית-דין. 60) מאיזו סיבה שהיא. 61) תוספתא בבא-בתרא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הִבְאֵה⁶² מַחְמַת יְרֵשָׁה - צָרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָּה שְׁדָר אָבִיו בְּשְׂדֵה זו או נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד⁶³, וְכִיּוֹן שְׁאֲכָלָה הוּא שְׁלֹשׁ שָׁנִים מַחְמַת אָבִיו - מִעֲמִידִין אוֹתָהּ בִּידוֹ. אֲבָל אִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה שְׁדָר בָּהּ אָבִיו פְּלֵל - תַּחֲזֹר הַשְּׂדֵה וְכָל הַפְּרוֹת לְמַעְרַעַר שִׁישׁ לוֹ עֲדִים שְׁהִיא שְׁלוֹ; שְׁהָרִי אֵינּוּ טוֹעֵן עָלָיו שְׁמֹכֵר או גִּמְן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קְרָקַע זו לְאַבּוֹתָיו. הִבִּיא רְאִיָּה שְׁנִרְאָה בָּהּ אָבִיו⁶⁴ - אֵינָה פְּלוֹם⁶⁵, שְׁמָא בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קָנָאָה; אֶלָּא צָרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָּה שְׁדָר אָבִיו בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד.

62) משנה, שם מא. 63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראייה בעי (צריך)". 64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. 65) כרבא, שם.

יד. הָרִי שְׁאֲכָל⁶⁶ שְׂדֵה זו שְׁנַיִם רְבוֹת, וּבָא הַמַּעְרַעַר וְאָמַר לוֹ: מַה לָּךְ וּלְשְׂדֵה זו? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדַע אֲנִי שְׁהִיתָה שְׁלִיךְ, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָה לִי וְהוּא לְקַחָה מִמֶּךָ⁶⁷, וְאָמַר לוֹ הַמַּעְרַעַר: פְּלוֹנִי שְׁמֹכֵר לָךְ גִּזְלָן הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שְׁהִיא שְׁלוֹ וְשִׁלָּא לְקַחָה מִמֶּנּוּ - תַּחֲזֹר הַשְּׂדֵה וְכָל הַפְּרוֹת⁶⁸ לְמַעְרַעַר⁶⁹, אִף עַל פִּי שְׁאִין לְזֶה הַמַּעְרַעַר עֲדִים שְׁהִיא שְׁלו⁷⁰. וְכֵן פֵּל בְּיֹצֵא בָּהּ. הִבִּיא זֶה הַמַּחְזִיק עֲדִים, שְׁפְלוֹנִי שְׁמֹכֵר לוֹ דָּר בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד, או שְׁאָמַר לוֹ: בְּפָנַי לְקַח מִמֶּךָ וְאַחַר כֵּן מְכָרָה לִי - מִעֲמִידִין אוֹתָהּ בִּידוֹ⁷¹; שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ טַעְנָה⁷² עִם חֲזָקָתוֹ, וְאֵלּוּ רְצָה טַעֵן וְאָמַר: מִמֶּךָ לְקַחְתִּיהָ, שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה⁷³.

66) שם ל. 67) המוכר אמר לי כך. 68) שאכל המחזיק. 69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לך ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). 70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. 71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. 72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. 73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר-כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואביי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלמות, "שהוא יורש" ואף-על-פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית-דין.

ד. שנים¹⁸ שהיו עוררין על השדה, זה אומר שלי, וזה אומר שלי, ואין לאחד מהן ראיה, או שהביא כל אחד מהם עדים שהיא שלו או של אבותיו, או שהביא כל אחד משניהם עדים שאכלה שני חזקה, והשנים שהעידו בהן אלו הן השנים עצמן שהעידו בהן אלו¹⁹ - מניחין אותה בידיהן, וכל המתגבר ירד בה²⁰, ויהיה האחר מוציא מידו ועליו הראיה. ואם בא שלישי וחקף עליהן²¹ ירד לתוכה - מסלקין אותו ממנה²².

(18 שם לד: 19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. (20 כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". 21 לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. 22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גולן של רבים - אין בית-דין מוציאם מידו.

ה. הביא האחד²³ עדים שהיא של אבותיו ושאכלה שני חזקה והרי היא תחת ידו, והביא האחר עדים שאכלה שני חזקה והרי היא תחת ידו - נמצאת עדות החזקה של שניהם מכחשת, מעמידין אותה ביד זה שהעידו עליו עדי החזקה שהיא של אבותיו, ומורידין אותו לתוכה²⁴. חזר השני²⁵ והביא אף הוא עדים שהיא של אבותיו, שהרי נמצאת גם עדות זו מכחשת - חוזרין בית דין ומסלקין ממנה אף הראשון²⁶, ומניחין אותה ביד שניהם²⁷, וכל המתגבר ירד בה.

(23 שם לא. 24) משום שלא הוכחה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית-דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). 25) גם זה שם. 26) ואין חוששים שמא ילגלו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. 27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית-דין, ובית-הדין הוריד לה את זה שהביא ראיה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה

עדותן קימת; שאין העד מדקדק בזה¹¹. העיד האחד¹² שאכלה זה שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית וישית - אין עדותן מצטרפת¹³; שבשנה שמעיד בה זה לא העיד בה זה¹⁴. ותחזר הקרקע והפירות¹⁵.

(10) מימרא של רב יהודה, שם נו: 11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. (12) שם. 13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וישית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פ"ב ה"ד). 14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשנת (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשונו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [וה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על-פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. 15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם-משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי בימיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם-משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצע"ג (ראה לחם-משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

ג. מי שירד¹⁶ לשדה בחזקה שהוא יורש ואכל פרותיה, ונמצא יורש אחר שהוא קרוב ממנו וראוי לירשה, בין שנמצא פעדים בין שהודה לו זה שירד תחלה - תיב להחזיר כל הפרות שאכל¹⁷.

(16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. (17) כאביי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טענה; שאדם קורא לשנים רבות שני חזקה³⁸. לפיכך, אם הביא ראובן עדים שאכלה שבע שנים, שנמצא שאכל שני חזקה קדם שלקחה שמעון - מעמידין אותה בידו. אבל אם אכלה פחות משבע שנים³⁹ - תחזר לשמעון; שאין לה מחאה גדולה מזו⁴⁰, שהרי מכה קדם שהחזיק ראובן.

(37 שם ל: 38) רשב"ם שם מבאר, שאלו לא היתה דרכם של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים, משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה, היינו שלש שנים, והודאת בעל-דין כמאה עדים (וכן כתבו ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה הוכחה על-ידי עדי השטר של שמעון המערער. (39) ואם-כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של ראובן. (40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פי"א ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני המערער, ב'מיגו' שיכול לטעון קנייתה ממך ואכלתיה בפניך שלש שנים ולא מחית? ותירץ, שאין כאן 'מיגו', משום שבשעה שטען: מלוי קנייתה, לא ידע עדיין שביד המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פי"ד ה"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד-משנה כאן). [ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חיאי (שם מא:) וצ"ע.]

ח. זה אומר של אבותי והביא עדים, וזה אומר של אבותי ואין לו עדים - תחזר לזה שהביא עדים⁴¹. ומצויאין מזה פל פרות שהודה בהן שאכלן, אף על פי שאין עליו עדים שאכל; שהרי הוא אומר שמתחמת אבותי אכל, והרי העדים שהיה של אבותי של זה הטוען⁴². וכן פל פיוצא בזה.

(41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל-שכן היא מהדין שבחלכה ו, ונתכבה כהקדמה לבבא הבאה. (42) ומשום זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגו' שלא אכלתי.

ט. הביא⁴³ המערער עדים שזו השדה שלו, וזה שבתוכה טוען: ממך לקחתיה והרי שטרי, והוציא שטר מקנים⁴⁴, טען המערער שהוא מזיף, והודה

מוחזק בה ובית-הדין הוציאוה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר-כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל-שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

ו. זה אומר²⁸ של אבותי²⁹, וזה אומר של אבותי, זה הביא עדים שהיא של אבותי, וזה הביא עדים שאכלה שני חזקה - תחזר לזה שהביא עדים שהיא של אבותי, ויחזיר הפרות שאכל; שהרי לא טען פלום³⁰, ואין אכילתו ראייה, שפך חזקה שאין עמה טענה על הפעלים - אינה פלום³¹. תור³² זה המחזיק ואמר: פן של אבותי היתה, ואתה מכתה לי, וזה שטענתי תחלה שהיא של אבותי - פלומר, שאני סומך עליה והרי היא שלי כשל אבותי, או שאמר: של אבותי שלקחתי מאבותי³³ - הרי זו טענה נכונה, שהרי נתן אמתלא³⁴ לדבריו הראשונים³⁵, ומעמידין אותה בידו. ואם טען בתחלה ואמר: של אבותי ולא של אבותיך - אין שומעין לו בטענה זו האחרת³⁶. וכן פל פיוצא בזה.

(28) שם לא. ולג: (29) והוכחה טענת השני. (30) טענתו "של אבותי" הוכחה על-ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. (31) כמבואר למעלה פי"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אבוי ורבה (שם לג:). ואמרו, שאין מקבלים 'מיגו' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגו' במקום עדים. ב'תוספות' (לא). ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית-דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים לירוש. ותירצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותי. ובמגיד-משנה מתיר, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראייה שאכלה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה פי"ד הי"ג), וכאן אין לו ראייה כזו. ותירץ שני: אין אנו טוענים לירוש אלא כשאינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. (32) שם. (33) והביא ראייה שאכלה יום אחד. (34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון לשקר. (35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחה טענתו על-ידי עדים, ושם המדובר כשלא הוכחה, ראה שם. (36) משום שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

ז. ראובן³⁷ שהיה בתוך שדה, ובא שמעון וערער עליו, ואמר ראובן: שדה זו מלוי קניתי ואכלתי אותה שני חזקה, אמר לו שמעון: והלוא שטר זה מקנים בדי שאני לקחתיה מלוי מהיום ארבע שנים, חזר ראובן ואמר: וכי תעלה על דעתך ששלוש שנים בלבד יש לי משקנתי? שנים רבות יש לי משקנתי, ואני קדמתיך - הרי טענת ראובן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חירוים ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה, למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על-ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפ"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי-אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה'טור' חו"מ סי' קמ"ו].

יא. מי שהלך⁵² למדינת הים ואבדה דרך שדהו⁵³, בין שהיו ארבע השדות המקיפות אותה לארבעה אנשים⁵⁴, בין שהיו הארבע שדות קנייות מאחד⁵⁵ - הרי כל אחד מהן דוחהו ואומר: שמא דרך שלך על חברי הוא. לפיכך יקנה לו דרך במאה מנה⁵⁶ או יפרח באויר. וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד שקנה אותן מארבעה⁵⁷ - אין לו עליו דרך; שהרי אומר לו: עתה אם אחזיר לך כל אחד שטרך - אין אתה יכול לעבר על אחד מהן, ואני קנתי מכל אחד מהן כל זכות שיש לו⁵⁸. אבל אם היה בעל ארבע שדות המקיפות איש אחד, והוא בעל המצר שלה מתחלה ועד סוף - הרי זה אומר לו: מכל מקום דרכי עליך; וילך לו בקצרה באי זו שדה שירצה בעל השדה. וכן כל פיוצא בזה. ואם החזיק בדרך ואומר: זו היא דרכי⁵⁹ - אין מסלקין אותו ממנה⁶⁰ אלא בראיה ברורה⁶¹.

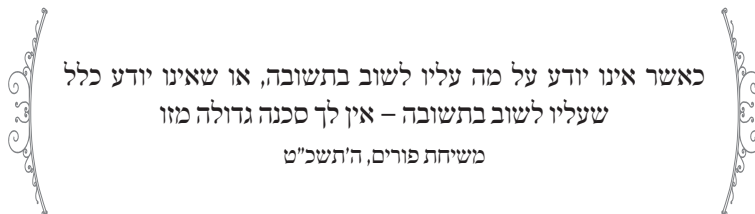
(52) משנה וגמרא כתובות קט: (53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. (54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. (55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. (56) בכל מחיר שידרשו ממנו. (57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. (58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותך. (59) אני מכיר אותה. (60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. (61) במגיד-משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף-משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

בעל השטר ואמר: פן הוא⁴⁵, אבל היה לי שטר פשר ואבד, ולקחתי זה שפירי כדי לאים עליו שיודה שמכר לי באמת, הואיל ואלו רצה היה אומר⁴⁶ בשטרו, שהרי מקיים הוא - הרי זה נאמן⁴⁷, ואין מוציאין את השדה מתחת ידו⁴⁸, וישבע הסת.

(43) שם לב: מעשה שהיה. (44) שם כתוב סתם: "והא שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. (45) והזויף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. (46) צ"ל: עומד (כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר. (47) ב'מיגו'. (48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה: רבה אומר - נאמן ב'מיגו', ורב יוסף אומר - אינו נאמן. וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגו' במקום עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזויף והודאת בעל-דין כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגו' אלא במקום ששתי הטענות יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא, מבארים שה'מיגו' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המחזיק בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה, בשטר הלואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פ"ד מהל' מלוה ולווה ה"ו)].

י. הביא⁴⁹ המערער עדים שזו השדה שלו⁵⁰, וזה שבתוכה טוען: ממך לקחתיה ואכלתיה שני חזקה, והביא עדים שאכלה שני חזקה, טוען המערער ואמר: היאך תטען שלקחת ממני היום שלש שנים, ובאותו הזמן לא הייתי במדינה זו⁵¹ - מצריכין זה שבתוכה להביא ראיה, שזה פלוני שמערער היה עמו במדינה בזמן הזה שטוען שמכר לו בו, אפלו יום אחד, כדי שהיה אפשר שימכר. ואם לא הביא - מסלקין אותו.

(49) שם כט: מעשה שהיה. (50) הרי"ף בהלכותיו מפרש שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. (51) בגמרא: בשכונני גואי הואי, ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו קיבל פירושו. ומסתמת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

(12) וזה נקרא בתלמוד: מוחזק. (13) ולא יתעלף בשחיטתו. וחומר בעלמא הוא שמחמירים שלא למסור לו לכתחילה לשחוט. (14) בדיעבד, שאין אנו חוששים להתעלפות, ואפילו אם ישנו לפנינו אינו צריך בדיקה.

ד. היודע הלכות שחיטה ושחט בפני חכם עד שנעשה רגיל - הוא הנקרא ממחה¹⁵. וכל הממחין שוחטין לכתחילה בינו לבין עצמן. ואפילו נשים ועבדים¹⁶, אם היו ממחין - הרי אלו שוחטין לכתחילה.

(15) לפי הגמרא זה נקרא: "מומחה ומוחזק". וראה לחם-משנה. (16) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבודת, כיוון שחייבים במצוות כנשים - דינם כנשים.

ה. חרש¹⁷ שוטה¹⁸ וקטן ושפור שנתבלבלה דעתו¹⁹ ששחטו - שחיטתן פסולה, מפני שאין בהן דעת, שפא יקלקלו²⁰. לפיכך, אם שחטו בפני היודע, ראה אותן ששחטו בהגן - שחיטתן פשרה²¹.

(17) שאינו שומע ואינו מדבר. (18) שיש בו אחד מסימנים אלו: יוצא יחידי בלילה, לן בבית הקברות, מקרע כסותו, מאבד מה שנתנים לו. (19) היינו שהגיע לשכרותו של לוט. ראה פרק ב הלכה יב. (20) הכוונה שמה קלקלו, כיון שמדובר בדיעבד שאם שחט שחיטתו פסולה. אלא נקט לשון המשנה בריש חולין "שמה יקלקלו". ואפשר שמרמז בזה רבינו, לדיוק הגמרא חולין יב: בדברי המשנה בראש הפרק "שמה קלקלו לא קתני, אלא שמה יקלקלו וכו', זאת-אומרת שאין מוסרים להם חולין לכתחילה", אפילו במקום שבדיעבד שחיטתן כשרה, כגון במקום שאחרים רואים אותם כפירוש²². טעמו של דבר: משום שעובר על כל תשחית, שדרכם לקלקל ותיפסל הבהמה לאכילה, וראה במגיד-משנה עוד טעמים. (21) קטן, דוקא כשיודע לאמן את ידו בשחיטה כמבואר בסוכה מב: . ויש אומרים שביודע לאמן את ידו מוסרים לו אפילו לכתחילה לשחוט, אם אחרים רואים אותו.

ו. מי שאינו יודע אצלנו²² ששחט בינו לבין עצמו - שואלין אותו²³. אם נמצא יודע עקרי הלכות שחיטה - שחיטתו פשרה.

(22) אם הוא בקיא בהלכות שחיטה. (23) כלומר, בודקים אותו. ואף-על-גב דקי"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם (לקמן הלכה ז), הואיל וישנו לפנינו ואפשר לברר הדבר, הצריכו חכמים בדיקה אם יודע הלכות שחיטה או לא. אבל לענין מוחזק, אפילו אם אינו יודע לנו שהוא רגיל, ושחט בינו לבין עצמו אין חוששים שמה נתעלף, ואפילו אם הוא לפנינו אין צריך לשאול אותו, מפני שרוב המצויים אצל שחיטה אינם מתעלפים.

ז. הרי שראינו ישראלי מרחוק²⁴ ששחט והלך לו,

~ יום ראשון ט' אדר-א' ~

הלכות שחיטה

פרק רביעי

(1) יבאר מי הוא הראוי לשחוט; ושרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם; ודין אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף; שחיטת צדוקי ובייתוסי, אם מותרת.

א. ישראל שאינו יודע חמשה דברים שמפסידין את השחיטה וכיוצא בהן² מהלכות שחיטה שבארנו³, ושחט בינו לבין עצמו⁴ - אסור לאכל משחיטתו, לא הוא⁵ ולא אחרים. והרי זו קרובה לספק נבלה⁶. והאוכל ממנה כזית - מקין אותו מפת מרדות⁷.

(2) כגון בדיקת הסכין, כדי שלא ישחוט בסכין פגומה. ואף-על-פי שאינו יודע כל דקדוקי שחיטה, שחיטתו כשרה, אם יודע לשאול לחכם על ספקותיו. וראה להלן סוף הלכה ב. (3) פרק ג הלכה א, ופרק א הלכות כג-כד. (4) אבל אם חכם עומד על גביו מותר לאכול משחיטתו. ובמגיד-משנה כתב, בשם הרשב"א, שאפילו לכתחילה מותר למסור לו לשחוט, כשחכם עומד על גביו. (5) ואף-על-פי שאחר שלימדוהו הלכות שחיטה, אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי, אסור לאכול מה ששחט לפני שלימדוהו, שמה שהה ודרס ולא הרגיש, מכיון שלא ידע אז הלכות שחיטה. (6) ספק נבילה הוא, כשנולד דבר מה בלתי רגיל בשחיטה, ואין אנו יודעים אם הדבר הוא פסול אם לאו, אבל כאן לא נולד דבר כעין זה, אלא שאנו חוששים שמה שהה או דרס ולא הרגיש מתוך שלא ידע הלכות שחיטה, לפיכך כתב רבינו, קרובה לספק נבילה. (7) ככל ספק איסור, כמו שנתבאר כמה פעמים.

ב. ואפילו שחט בפנינו ארבע וחמש פעמים⁸ שחיטה פשרה, והרי שחיטה זו ששחט בינו לבין עצמו שחיטה נכונה וגמורה - אסור לאכל ממנה¹⁰. הואיל ואינו יודע דברים המפסידים, אפשר שיפסיד השחיטה והוא אינו יודע¹¹, כגון שיששה או ידרס או ישחוט בסכין פגומה וכיוצא באלו בלא פונתו.

(8) שם: שתיים ושלש פעמים. (9) כלומר, מתקבל על הדעת. (10) ואפילו אם הוא אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי. (11) מפני שלא ידע הלכות שחיטה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ג. ישראל שיודע הלכות שחיטה - הרי זה לא ישחוט בינו לבין עצמו לכתחילה, עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות¹² עד שיהיה רגיל וזריז¹³. ואם שחט תחלה בינו לבין עצמו - שחיטתו פשרה¹⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) משנה חולין יג: שמא יקלקל. 35) כיון שרגיל אצל שחיטה, בוודאי כהלכה שחט.

יא. עובד פוכבים ששחט, אף על פי ששחט בפני ישראל שפסין זפה, ואפלו היה קטן³⁷ - שחיטתו נבלה, ולוקה על אכילתה³⁸ מן התורה. שנאמר: וקרא לך ואכלת מזבח. מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבח, אתה למד שזבח אסור³⁹. ואינו דומה לישראל שאינו יודע הלכות שחיטה⁴⁰.

36) הגוי. 37) ואינו עובד עבודה-זרה. רבינו למד דין זה, ממה ששינוי "שחיטת נכרי" סתם, ולא אמרו "עובד עבודה-זרה". 38) כנבילה, אבל אינה אסורה בהנאה כתקרובת עבודה-זרה, כמבואר בגמרא שם, שתתם מחשבת גוי אינה לעבודה-זרה. וכן יוצא מדבריו למעלה פרק ב הלכה ב: "וגוי ששחט חולין בעזרה, מותרים בהנייה", ולא נאסרו בהנאה מפני ששחטם גוי. 39) וכיון שזבחו אסור, הרי הוא כאילו לא נזבח כראוי, ולוקה עליו משום נבילה. ובתוספתא בראש חולין אנו שונים: שחיטת גוי הרי זו פסולה, ושחיטת הקוף הרי זו פסולה, שנאמר וזבחת ואכלת, ולא שזבח נכרי. 40) ששחיתו "רק קרובה לספק נבילה" כשאין חכם עומד על גביו, ואם החכם רואה אותו, שחיטתו כשרה. אבל גוי ששחט, שחיטתו נבילה אפילו כשישראל רואה אותו.

יב. וגדר גדול גדרו בדבר, שאפלו עובד פוכבים⁴¹ שאינו עובד עבודה זרה - שחיטתו נבלה.

41) כגון גוי גר תושב, ובמהדורות אחרות כתוב בפירוש, "כגון גר תושב", פירוש, גוי שקיבל עליו לשמור שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח. ומשמע שאסור רק מדרבנן, שהרי כתב: "וגדר גדול גדרו" והעובר לוקה מכת מרדות. (אבל בגוי קטן, כתב רבינו בפירוש בהלכה הקודמת, שלוקה מן התורה. וטעמו של דבר, כי גוי קטן יעבוד עבודה-זרה כשיגדל, מה-שאי-כן גר תושב.

יג. התחיל העובד פוכבים לשחט מעוט סימנין וגמר ישראל, או התחיל ישראל וגמר העובד פוכבים - פסולה. ישנה לשחיטתו מתחלה ועד סוף⁴². אבל אם שחט העובד פוכבים דבר שאינו עושה אותו נבלה, כגון ששחט חצי הגרגרת בלבד, וגמר ישראל - הרי זו פשרה⁴³.

42) כלומר, תחילת השחיטה הוא חלק מהשחיטה, ואם נעשתה בידי גוי - פסולה. ואפילו לדעת לוי סבא שם, שאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכשנגמרה על ידי ישראל אין השחיטה נקראת על שם הגוי, כאן שהגוי שחט רובו של קנה או משהו בוושט, פסולה, שהרי זה כפסוקת הגרגרת או נקובת הוושט שלא בדרך של שחיטה כשרה, מימרא של רבא שם: "שהרי נעשה בה מעשה טריפה וכו'", ראה רש"י שם. 43) שאינו גרוע יותר מנפסקה מאליה, ונתבאר למעלה בפרק א הלכה יא, שאם היה חצי קנה נקוב, והוסיף עליו

ולא ידענו אם ידע אם אינו יודע - הרי זו מתרת. וכן האומר לשלוחו: צא ושחוט לי, ומצא הבהמה שחוטתה, ואין ידוע אם שלוחו שחטה או אחר²⁵ - הרי זו מתרת. שרב המצויין²⁶ אצל שחיטה ממחין הו.

24) כיון שאינו לפנינו, סומכים על רוב מצויים אצל שחיטה מומחין הם. כלומר, יודעים הם עיקרי הלכות שחיטה ורגילים בשחיטה. 25) שהרי לא אמרו חזקה שליח עושה שליחותו באיסורין - להקל, אלא להחמיר. 26) ואפילו אם הוברר שאחר שחטה, לא השליח, היא מותרת.

ח. אבד לו גדי או פרנגול, ומצאו שחוט בפני - מתר; שרב המצויין אצל שחיטה ממחים הן. מצאו בשוק²⁷ - אסור; שמא נתבל²⁸, ולפיכך השלף. וכן אם מצאו באשפה שפפית²⁹ - אסור.

27) בגמרא שם: באשפה שבשוק הכל מודים שאסור, בבית הכל מודים שמתר, ובאשפה שבבית נחלקו ר' יהודה ור' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. ודעת רבינו, שבשוק אפילו לא באשפה - אסור ר' יהודה, ופסק כמותו. וכן גם דעת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל כי פליגי. 28) ואין אומרים שרוב מצויין אצל שחיטה מומחים, מכיון שהושלך בחוץ. ורש"י פירש: ודאי נתבלה בשחיטה, ולפיכך השליכה שם. 29) שאדם עשוי להטיל נבילתו באשפה שבבית, שם, וכל-שכן באשפה שבשוק.

ט. ממחה שנשתפתק³⁰, והרי הוא מבין ושומע ודעתו נכונה - הרי זה שוחט לכתחלה³¹. וכן מי שאינו שומע³² - הרי זה שוחט³³.

30) היינו שומע ואינו מדבר. 31) כשאחרים מברכים, כי לכתחילה אסור לשחוט בלי ברכה. ואפילו אין אחרים רואים אותו, מותר, הואיל והוא מומחה. 32) אבל מדבר. 33) לכתחילה. והמגיד-משנה מביא בשם הרא"ש, שדייק מלשון רבינו שלא סיים כאן "לכתחילה" כמו בבבא ראשונה, שמע-מינה שלכתחילה אין לו לשחוט, מפני שאינו יכול לברך, שהרי המברך צריך להשמיע הברכה לאזניו, ואם אינו שומע לא יצא. (וראה בהלכות תרומות פרק ד', שמה רבינו בין החמישה שאסור להם לתרום לכתחילה, את המדבר ואינו שומע, מפני שאינו יכול לברך, וכך שנינו בתרומות פרק א משנה ו: "חמשה לא יתרומו וכו' האלם". ובירושלמי מפורש הטעם מפני שאינו יכול לברך, ולדעת הכסף-משנה קשה מה בין שחיטה לתרומה? הבל גדול בין שחיטה לתרומה. בתורם, כשאחר מברך, יכול הוא גם לתרום ולמה יתרום האלם, אבל בשחיטה, לא כל אדם יודע לשחוט, וכשלפנינו אלם מומחה ומוחזק, מוסרים לו לכתחילה לשחוט ואחר יברך. וראה ר"ש והגהות אשר"י ריש מסכת חולין ו'מעדני יום-טוב' שם, כסף-משנה כאן, ובית-יוסף יורה-דעה סימן א).

י. הסומא - לא ישחוט³⁴ לכתחלה אלא אם פן אחרים רואים אותו; ואם שחט - שחיטתו פשרה³⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁחִיטַתְּ אֶסוּרָה. וְאִם שָׁחֲטוּ בְּפִנְיָנוּ - הֲרִי זֶה מִתְּרַת. שְׂאִין אֶסוּר שְׁחִיטַתְּ אֲלֵא שְׂמָא יִקְלְלוּ, וְהֵם אֵינָן מֵאֲמִינִין בְּתוֹרַת הַשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ אֵינָן נֹאֲמָנִין לומר: לא קִלְקְלוּנוּ.

54) דינם כדן הכותים שאינם מאמינין במה שאינו כתוב בפירוש בתורה, חולין ג. ולפני שגזרו עליהם ועשאו כגוים גמורים. מפני שעבדו לדמות יונה. שם ו. כי הצדוקים לא נחשדו על עבודה-זרה, ולכן אם שחטו בפנינו בשחיתתם מותרת. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד.

יז. פְּשֵׁהִיּוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר לֹא נִצְטָוּ בְּשִׁחִיטַת הַחֲלִין, אֲלֵא הֵיוּ נוֹחְרִין⁵⁵ או שוֹחְטִין וְאוֹכְלִין בְּשֵׂאֵר הָאֲמוֹת. וְנִצְטָוּ בְּמִדְבַּר, שְׂפָל הַרְוּצָה לְשַׁחֲטוּ⁵⁶ - לֹא יִשְׁחוּט אֲלֵא שְׁלָמִים. שְׁנֹאֲמַר: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר וְגוֹמֵר, וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹמֵר, לְמַעַן אֲשֶׁר יִבִּיאוּ וְגוֹמֵר, וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה וְגוֹמֵר. אֲבָל הַרְוּצָה לְנַחַר וְלֶאֱכָל⁵⁷ בְּמִדְבַּר - הִיא נוֹחֵר.

55) דברי ר' עקיבא שם יז. 56) שחיטה כשרה. 57) חולין. יח. וּמִצְוָה זֹאת⁵⁸ אֵינָה נוֹהֲגַת לְדוֹרוֹת, אֲלֵא בְּמִדְבַּר בְּלִבְד בְּעַת הַתֵּר הַנְּחִירָה. וְנִצְטָוּ שָׁם, שְׂכַשְׁפִּינְסוּ לְאַרְצָן תְּאֶסֶר הַנְּחִירָה, וְלֹא יֵאָכְלוּ חֲלִין אֲלֵא בְּשִׁחִיטָה, וְיִשְׁחַטוּ בְּכָל מְקוֹם לְעוֹלָם חוּץ לְעִזְרָה. שְׁנֹאֲמַר: כִּי יִרְחִיב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגוֹמֵר, וְזָבְחָת מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ אֲשֶׁר נָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר⁵⁹. וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה הַנּוֹהֲגַת לְדוֹרוֹת: לְשַׁחֲטוּ וְאַחַר כֵּךְ יֵאָכְלוּ⁶⁰.

58) להקדיש לשלמים, את הבהמות שרוצים לשחוטם. 59) בפסוק "אשר נתן ה' לך" בלי המלה "אלהיך", כנראה טעות-סופר נפלה כאן. 60) כלומר, אם ירצה לאכול בשר, מצוה לשחוט. וראה למעלה פרק א.

~ יום שני י' אדר-א' ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

1) יבאר שמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני; דרוסה כיצד? ואם ספיקה אסורה או מותרת.

א. כָּבֵד בְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת אֶסוּרֵי מֵאֲכֹלוֹת², שְׁהַטְרַפָּה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה הִיא הַנוֹטָה לְמוֹת³. וְלֹא נֹאֲמַר טְרַפָּה⁴, אֲלֵא שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בַּהוּדָה, כְּגוֹן שְׂטְרַפָּה אֲרִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ וְשִׁבְרָה וְעֵדִין לֹא מֵתָה.

2) פ"ד. 3) וזה לשונו שם (הלכה ח"ט): ואסרה (התורה) הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף-על-פי שעדיין לא מתה, והיא הטריפה. . בין שטרפתה חיה ושרתה, בין שנפלה. . בין שבא לה חולי מחמת עצמה. . מכאן אמרו חכמים: זה הכלל, כל שאין כמוה חיה - טריפה. 4) שמשמעותה שהוכתה על-ידי חיה טורפת.

כל שהוא, כשר. ובתוספתא חולין פרק א, א: שחט בה (הגוי) דבר שאינו עושה אותו טריפה, ובא ישראל וגמרה - מותרת באכילה.

יד. יִשְׂרָאֵל מוּמָר לְעֵבְרָה⁴⁴ מִן הָעֵבְרֹת⁴⁵ שְׁהִיא מִמְּחָה⁴⁶ - הֲרִי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה. וְצָרִיךְ יִשְׂרָאֵל פְּשֵׁר לְבַדֵּק אֶת הַסְּפִין וְאַחַר כֵּךְ יִתְּנָה לְמוּמָר זֶה לְשַׁחֲטָה בָּהּ, מִפְּנֵי שְׁחִזְקָתוֹ שְׂאִינוּ טוֹרַח לְבַדֵּק⁴⁷. וְאִם הִיא מוּמָר לְעֵבְרָה זָרָה או מְחַלֵּל שֶׁבֶת בְּפִרְהֶסְיָא⁴⁸ או אֶפִּיקוּרוּס⁴⁹, וְהוּא הַכּוֹפֵר בְּתוֹרָה וּבְמִשְׁנֵי רַבְּנָנוּ, כְּמוֹ שְׂבֹאֲרֵנוּ בְּהַלְכוֹת תְּשׁוּבָה - הֲרִי הוּא פְּעוּבָד כּוֹכְבִים וְשִׁחִיטָתוֹ נְבִלָה.

44) אחת, שהחזיק לעשות אותה עבירה בזדון והרגל ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות. 45) בגמרא שם ד. אמר רבא דין זה "ישראל מומר אוכל נבלות לתיאבון". ורבינו סובר, שהוא-הדין במומר לעבירה אחרת מכל העבירות. ורבא משמיענו, שאפילו מומר לאכילת נבילות מותר לאכול בשחיתתו. וזה רק במומר העושה לתיאבון, שאינו טורח לחפש דבר המותר כשיש בידו דבר אסור, אבל כשבידו אסור והיתר הוא מעדיף את ההיתר - מועילה בדיקת הסכין. אבל מומר להכעיס, כלומר, להקניט את ה', הרי הוא בכלל אפיקורוס הנזכר בסוף הלכה זו, ששחיתתו בכל אופן פסולה. 46) אבל אם אין ידוע אם הוא מומחה או לא, צריך לבדוק אותו, שאין אומרים במומר רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם. 47) אבל אין חוששים שמה יקלקל שחיתתו בכוונה, מכיוון ששחיטה כשרה אין טירחתה מרובה משחיטה פסולה "לא שביק היתרא ואכיל איסורא" (לא יעזוב את המותר ויאכל את האסור). 48) שהוא כמומר לעבודה-זרה, שם ה. 49) בנוסחאות אחרות: או מין. בהלכות תשובה פרק ב הלכה ז, לא מנה רבינו את הכופר בתורה בסוג "אפיקורסים" אלא קבע לו סוג בפני עצמו, ובהלכה ח שם הוא מגדיר את מכחישי תורה שבעל-פה ככופרים בתורה, ואילו כאן בהלכה טז, הוא מתיר שחיתתם כשישראל עומד על גביהם. ובלחם-משנה כאן העיר על ניגודים אלה, ולא מצא יישוב נכון.

טו. מִי שְׁהוּא פְּסוּל לְעֵדוֹת בְּעֵבְרָה⁵⁰ מִן הָעֵבְרֹת שֶׁל תוֹרָה - הֲרִי זֶה שׁוֹחֵט בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ⁵¹, אִם הִיא מִמְּחָה⁵²; שְׂאִינוּ מְנִיחִם⁵³ דְּבַר מִתֵּר וְאוֹכֵל דְּבַר אֶסוּר. שְׂוֹו חִזְקָה הִיא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאֶפְלוּ הַרְשָׁעִים מִקֵּן.

50) שפעם אחת עשה עבירה, ואינו מומר ומועד לעבור על אותה מצוה. 51) ואינו צריך לבדיקת הסכין על ידי אחרים. 52) משמע, אם יודעים בו שהוא מומחה. אבל אם אין יודעים, אין אומרים רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, ראה בהלכה הקודמת. 53) ואם כן, לא יקלקל בשחיטה בכוונה, וגם יבדוק את הסכין.

טז. אֵלוּ הַצְּדוּקִין⁵⁴ וְהַבִּיטוּסִין וְתַלְמִידֵיהֶן וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֵיהֶן שְׂאִינָן מֵאֲמִינִים בְּתוֹרָה שְׂבַעַל פֶּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להם דריסה בגסה (כסף-משנה), וכן מפורש בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ו, וראה 'כסף משנה'. וארי והדומה לו, יש להם דריסה בכל מיני בעלי-חיים, ואפילו הם גדולים ממנו. (16) בנוסחאות אחרות: ובבהמה דקה ובחיה דקה. (17) כרבי יהודה, משנה, חולין מב, א. ולפי לשון אחרון בדברי רב, שם נב, ב - שרבי יהודה בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק עליהם. וטעם איסור הדרוסה הוא, מפני שהדורס מטיל ארס חריף, וסופו לשרוף את בשר הנדרס. ונחלקו בדבר, יש אומרים, שהאיסור הוא מפני שהארס ינקוב את האיברים הפנימיים שכנגד מקום הדריסה. ויש אומרים, שהארס יחלחל בבהמה וסופה למות, ראה 'תוספות' שם מב, א - דיבור-המתחיל דרוסת. וב'מגיד משנה' כאן, קיבל את הדעה השניה ומוסיף, שחז"ל ידעו את טבע הדורסים והנדרסים, היינו דרגת חריפות הארס, וכן רגישות כל מין כלפי הארס, ובהתאם לכך קבעו את הדין. (18) [קטנים, דקים שבבהמה דקה]. (19) [מימרא של רב חסדא, שם נב, ב: דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים, וכלשון אחרון, כדרכו של רבינו לפסוק בכל מקום כלשון אחרון]. (20) בעיא שלא נפשטה, שם, אם יש לשועל דריסה או לא, ופסק להחמיר. (21) אין ידיעה ברורה, נמייה מהי. רש"י שם כותב, שיש אומרים שהיא "מרטרימא" בלעז, מרדר בגרמנית. (22) שהם למטה מן הזאב.

ה. והג'י' - יש לו דריסה, ואפלו בעוף גדול²⁴ ממנו. אבל שאר עופות הדורסים²⁵ - יש להן דריסה בעוף ששכמותן, ואין להן דריסה בעוף שהוא גדול מהן.

(23) במשנה, שם מב, ב: "ודרוסת הנץ בעופות". (24) כלשון אחרון, שם נג, א. [אין אנו בקיאים בשמותיהם של העופות הכתובים בתנ"ך ובתלמוד, ואין לסמוך על השמות הנהוגים עכשיו, כי רובם נתחדשו עלידי בלשנים בדורנו]. (25) בגמרא שם: שאר עופות טמאים, יש להם דריסה. ונפסקה שם הלכה כלשון אחרון, שלכולם יש דריסה בעופות שכמותם, ולנץ יש דריסה אפילו בעופות גדולים ממנו, ונראה שכך היא דעת רבינו. [ודע שהמונה "דורס" יש לו שתי משמעויות: א. הכאה בציפורן והטלת ארס במוכה; ב. אוכל טרפו כשהוא חי או מניח רגלו על הטרף ואוחזו ואוכלו. בדיני טריפות, הכוונה למשמעות הראשונה. ואילו בדיני סימני עופות טמאים, המונח "דורס" מתכוון למשמעות השניה. וראה 'תוספות' שם דיבור-המתחיל שאר. וישנם עופות טמאים שדורסים במובן א - והנדרס טריפה, אבל אינם דורסים ואוכלים כפי מובן ב].

ו. ויש לחלדה דריסה בעופות²⁶. וכלב - אין לו דריסה פל עקר²⁷, לא בעוף ולא בבהמה ותייה. והג'י' - יש לו דריסה בגדיים וטלאים²⁸. והוא שיקב בצפרניו לבית החלל²⁹.

(26) שם נב, ב. (27) מסורת בידי חכמים: "אין דרוסה לכלב", שם נג, א. שאין לכלב ארס כלל. (28) שם נב, ב.

ב. ויש שם⁵ חלאים אחרים, אם יאָרעו לה - תחשב טרפה. והן הלכה למשה מסיני⁶. ושמונה מיני טרפות נאמרו לו למשה בסיני⁷, ואלו הן⁸: דרוסה, נקובה, חסרה⁹, נטולה¹⁰, פסוקה, קרועה, נפולה ושבורה¹¹.

(5) שימוש מילה השגור אצל רבינו, במובן שיש במציאות כזה. וראה בהל' יסודי התורה פ"א ה"א. (6) כל שבעים הטריפות שמנה רבינו בסוף פ"י, הם הלכה למשה מסיני. וכולם כלולים בשמונה מיני הטריפות שמנה רבינו למטה. (7) חולין מג, א. (8) שמות המינים הכוללים, שפרטיהם יבוארו אחר-כך. (9) חסר אבר מתחילת ברייתו. (10) שניטל אבר בידי אדם, אבל לא חסר מתחילת ברייתו. (11) ויש סימן לזה בראשית-יתוב: "דן חנק נפש". וכל אחת משבעים הטריפות שמנאן רבינו בסוף פ"י, כלולה באחד משמות המינים האלה.

ג. אף על פי שכלן הלכה למשה מסיני הן, הואיל ואין להן פירוש בתורה אלא דרוסה¹² - החמירו בה¹³, וכל ספק שישתפק בדרוסה - אסור. ושאָר שבועה מיני טרפות - יש בהן ספקין מתירין, כמו שיתבאר.

(12) פירוש, הכאה בידי חיה טורפת, כמו שיתבאר בהלכות שלפנינו. (13) מפשטות לשונו של רבינו משמע, שבדרך כלל אין הבדל בין איסור המפורש בתורה ובין איסור מהלכה למשה מסיני, ושניהם ספיקם אסור, אלא שיש סוגי ספיקות שמקילים בהם בהלכה למשה מסיני, ומחמירים בדבר הנאסר בפירוש בתורה, כגון דרוסה. למשל, בהמה שבאה פצועה לפנינו, ואנו מסופקים אם זה נעשה ע"י חיה דורסת או ע"י דבר אחר, וכגון שנכנס הדורס לפנינו למקום הבהמה, מחמירים בספק זה משום חומרת דרוסה, ואומרים שמן הטורף בא, ואין תולין שנתחככה בכתלים. ובשאר טריפות, כמו בנקובה, ספק אם נעשה הנקב מחיים או לאחר שחיטה, תולין שנעשה אחר שחיטה וכשרה. אבל ספק השקול שאין הדעת יכולה להכריע בו, לא לצד איסור ולא לצד היתר, אסור בין בדבר המפורש מן התורה ובין דבר הנאסר מהלכה למשה מסיני (מגיד-משנה). [נאמרו כמה פירושים בדברי רבינו כאן, ראה ט"ז י"ד ריש הלכות טריפות, וב'פרי מגדים' בפתחה לאותה הלכה].

ד. הדרוסה הוא שיטֶרף הארי וכיוצא ב¹⁴ בהמה וידרס עליה בידו, או ידרס הנץ והנשר וכיוצא בהן על העוף. ואין דריסה בבהמה גסה ובחיה גסה אלא לארי בלבד¹⁵; ובבהמה דקה¹⁶ - מן הזאב ולמעלה¹⁷; ובגדיים וטלאים¹⁸, אפלו חתול¹⁹ ושועל²⁰ ונמיה²¹ וכיוצא בהן²² - יש להן דריסה, וכל שפן בעופות.

(14) חיות בר. (15) המילה "בלבד", באה למעט מינים שהם למטה מהארי. אבל הדומים לו, כגון נמר וכדומה, יש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. אִי זֶה הוּא רֶשֶׁם הַדְּרִיסָה? שְׂיֵאֲדִים הַבֶּשֶׂר פִּנְגֵד בְּנֵי מַעֲיִם⁴³. וְאִם נְמוֹק הַבֶּשֶׂר⁴⁴ פִּנְגֵד בְּנֵי מַעֲיִם⁴⁵ עַד שְׁנַעֲשֶׂה פֶבֶשֶׂר שֶׁהוֹרָפֵא גּוֹרְרוּ מִן הַחֲבוּרָה⁴⁶ - רֹאִין אוֹתוֹ הַבֶּשֶׂר כְּאִלוֹ חֶסֶר⁴⁷, וְיִטְרָפָה.

(43) וכן אם האדים הבשר כנגד כל אבר שנטרפת בו הבהמה טריפה, שסוף הארס לחלחל ולנקוב האבר הנטרף, שהרי הבדיקה לא רק כנגד בני מעיים אלא כל הגוף מכף הירך ועד הקרדק. ורבינו אחז בלשונו כנגד בני מעיים, שרוב הטריפות הם בבני מעיים (כסף-משנה). (44) מימרא של רב, בחולין נג, ב - נתמסמס הבשר. (45) ורש"י שם מפרש, נתמסמס הבשר שלא כנגד בני מעיים, אלא במקום שאם ניטל טריפה. (46) בגמרא שם: שהרופא גורדו ומעמידו על בשר חי, ופירש רש"י: אם בא לרפאותו, גורדו ומשליכו עד הבשר החי. (47) בגמרא: כאילו אינו, ורש"י פירש שהוא כנטול, ואם יש טריפות בניטל כולו, כגון צומת הגידין טריפה שזה גם כן דומה לנטול. אבל רבינו שינה בלשונו, ואמר "כאילו חסר" שרואין את הבשר שנתמסמס כאילו הוא חסר מצד הארס שרפו, אבל לא כאילו ניטל כל האבר, ואסור לפי שסופו לנקוב בני מעיים, וכן דעת הרשב"א (כסף-משנה).

י. וְאִם דָּרַס בְּסִימָנִין, מְשִׂאֲדִימו⁴⁸ - טְרַפָּה. וְדִרְיִסְתָּן בְּמִשְׁהוּ⁴⁹, בְּיָוֵן שֶׁהָאֲדִים בְּהֵן כָּל שֶׁהוּא מִחֲמַת דְּרִיסָה⁵⁰ - טְרַפָּה.

(48) הסימנים עצמם, אבל אם האדים רק הבשר כנגד הסימנים כשרה, משום שהסימנים קשים והארס שהוטל בבשר שכנגדם אינו שולט בהם, ובהאדימו הסימנים עצמם הרי נגלה ששלט בהם. ובבני מעיים נתבאר בה"ט כשהאדים הבשר כנגדם גם כן טריפה, שם. (49) אפילו בקנה שאינו נטרף אלא בנחתך רובו, בדרוסה נטרף במשהו מפני שהארס מחלחל ושוּרף (גמרא שם). (50) היינו, אדמומית הבאה מחמת דריסה.

יא. סִפֵּק דְּרוּסָה - אֶסוּרָה⁵¹ עַד שֶׁתִּבְדַּק בְּדְרוּסָה וְדִאֲתִית⁵². בְּיַצֵּד? אֲרִי שְׁנֹכְנַס לְבִין שְׁוֹרִים, וְנִמְצָא צִפְרִין⁵³ בְּגִבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֵן - חוֹשְׁשֵׁין שְׂמָא אֲרִי דְרָסוּ, וְאִין אוֹמְרִים שְׂמָא בְּפִתֵל נִתְחַבֵּף⁵⁴. וְכֵן שׁוֹעֵל אוֹ נְמִיה שְׁנֹכְנַס לְבִין הַעוֹפּוֹת, וְהוּא שׁוֹתֵק וְהֵן מְקַרְקְרִין⁵⁵ - חוֹשְׁשֵׁין שְׂמָא דְרָס. אֲכָל אִם הִיהָ הוּא נוֹהֵם וְהֵם מְקַרְקְרִין - מִיִּרְאָתוֹ וּמְנַהֲיָמָתוֹ הֵן מְקַרְקְרִין. וְכֵן אִם קָטַע רֹאשׁ אֶחָד מֵהֵן - הִנֵּה נָח רְגִזוּ. וְכֵן אִם שִׁתַּק הוּא וְהֵם - אִין חוֹשְׁשֵׁין; שְׂאֵלוֹ הַיִּזֵּק - הִיּוּ מְקַרְקְרִין.

(51) שחוששין לספק דרוסה כשמואל, שם. (52) מוסב על הבדיקה שהיא נעשית באותו האופן כמו שבודקים בדרוסה ודאית, והיינו שבודקים את כל החלל כמ"ש בה"ח. אבל איסורה עד שתבדק הוא רק מטעם ספק טריפה. וראה רדב"ז מכת"י. (53) תלוש (רש"י). (54) השור, וציפורין זו בכותל

(29) בברייתא שם דרוסת הנץ עד שתנקב לחלל, ומשמע שם שמשום דרוסה נגעו בה, מדקרי לה דרוסה, ולא משום נקב לבית חללו, וכן דעת הר"ף. ולפיכך אם האדים הבשר נגד בני מעיים, טריפה. ואפילו אם נבדקו האיברים הפנימיים ונמצאו שלמים, מה-שאי-כן בניקב לבית חללו על ידי קוץ, שבדיקה מועילה. [וכן כתב רבינו בה"ז בניקבה על ידי שן הדרוס, וכן לקמן פ"ו הי"ג].

ז. אִין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּיַד הַטוֹרֵף³⁰, אֲכָל בְּרַגְלֵי³¹ - אִין חוֹשְׁשֵׁין לָהּ³². וְאִין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּצִפְרִין³³, אֲכָל בִּשְׁן - אִין חוֹשְׁשֵׁין לָהּ. אֶלָּא אִם פֶּן נִקֵּב עַד בֵּית הַחֲלָל³⁴, בּוֹדְקִין שְׂמָא נִקֵּב אֶחָד מִן הָאִיבְרִים שְׁנִטְרַפֵּת בְּנִקְיָתָן. וְאִין דְּרִיסָה³⁵ אֶלָּא בְּכוֹנֵת הַטוֹרֵף³⁶. אֲכָל אִם נִפֵּל הַדוֹרַס וְנִשְׁתַּקְעוּ צִפְרָנָיו בְּנִטְרָף - אִין זֶה דְּרִיסָה³⁷. וְאִין דְּרִיסָה אֶלָּא מִחַיִּים. אֲכָל אִם דָּרַס וְנִהַרְג³⁸, וְעַדִּין יָדוֹ בְּדְרוּסָה, וְלֹא שְׂמַט צִפְרָנָיו מִמֶּנָּה אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ - אִין חוֹשְׁשֵׁין לָהּ³⁹.

(30) הרגל הקדמית. (31) האחוריות. (32) משום דרוסה, שאין הארס של הדורס אלא בידו (שם). (33) לשון הגמרא שם. (34) שאז יש לחוש משום נקובה ובודקין. וגם בדריסה ברגל הדין כן, אלא נקט רבינו מה שיותר מצוי שהשן נוקבת עד בית החלל. (35) שיהיה אסור משום דרוסה אפילו אם לא ניקב. (36) לשון הגמרא שם: אין דריסה אלא מדעת. (37) כיון שנפל ממילא, ולא היה בכוונה - אינו מטיל ארס. (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "ופסקוהו לרישיה", והיינו שנהרג הטורף לגמרי, אבל רש"י גורס: "ופסקוהו ל ידיה" - שנקטעה ביד שדרסה, עד שלא שמת הציפורן, גם כן מותר, שאין דריסה לאבר אחי שפסקה חיותו (לחם-משנה). (39) שאין לדריסה אלא לבסוף. הטורף מטיל את הארס בטרפו בשעה שהוא שולף את צפרו ממנו (שם). ולפיכך מותר אפילו אם האדים הבשר כנגד בני מעיים שאין כאן דרוסה כלל, וכן אם נשחט הנדרס לפני שהדורס הוציא צפרו (מגיד-משנה).

ח. וְכִיצַד דִּין הַדְּרוּסָה? כָּל מְקוֹם שְׂאֲמַרְנוּ חוֹשְׁשֵׁין לָהּ - שׁוֹחֲטִין אֶת הַטוֹרֵף וּבוֹדְקִין כָּל הַחֲלָל⁴⁰ שֶׁלוֹ מִפֶּף הַיָּרֵף עַד הַקְּרָקְדִין⁴¹. אִם נִמְצָאת כְּלָה שְׁלָמָה מִכָּל מִינֵי טְרַפּוֹת, וְלֹא נִמְצָא בָּהּ רֶשֶׁם הַדְּרִיסָה - הָרִי זֶה מִתְרַת; וְאִם נִמְצָא בָּהּ רֶשֶׁם הַדְּרִיסָה - הָרִי זֶה טְרַפָּה, וְאֶסוּרָה מִן הַתּוֹרָה⁴².

(40) אפילו בוודאי דרוסה מועילה בדיקה, וכן דעת הרבה פוסקים. ובדיקה לא רק בעוף, שהכשרו בסימן אחד, ואפשר לבדוק את הוושט השלם אחר השחיטה, אלא גם בבהמה, כי אפילו אם שחט במקום הדריסה, אפשר להכיר את האדמיות מפני שהיא מתפשטת ואינה דומה לנקב כל שהוא (מגיד-משנה). (41) ולא כף הירך בכלל, שאפילו האדים שם הבשר כשרה, מכיון שאפילו ניטל לגמרי כשרה (מגיד-משנה). (42) ראה ה"ב. כוונתו לומר, שהיא היא "טריפה" הכתובה בתורה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכולל גם הכרס וגם הרקין. (9) הקנה היורד מתחת לחזה ומתפצל ופורש אל הריאה ומתחלק בתוכה לסימפונות.

ב. תרפין הושט - פּכָר בַּאֲרָנוּ שְׁעוּרוֹ, וְשֵׁהוּא הַמְּקוּם מִן הַוִּשָׁט שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְשְׁחִיטָה לְמַעַל מִן הַוִּשָׁט. אִם נִקַּב לְחַלְלוֹ בְּמָה שֶׁהוּא - טְרֵפָה.

ג. שְׁנֵי קְרוֹמוֹת יֵשׁ לַמֶּחֶ שֶׁבְּרֵאשׁ. אִם נִקַּב הָעֲלִיּוֹן הַסְּמוּךְ לַעֲצָם בְּלֶבֶד - הֲרִי זֹו מִתְּרַת¹⁰; וְאִם נִקַּב הַתַּחְתּוֹן הַסְּמוּךְ לַמֶּחֶ¹¹ - טְרֵפָה. וּמִשְׁתַּחֲלִיל הַמֶּחֶ לְהַמְשֵׁךְ לַשְּׂדֵרָה, וְהוּא מַחוּץ לְפּוֹלִין שֶׁהֵן תַּחֲלַת הָעֶרְף, יִהְיֶה לְקְרוֹמוֹ דִּין אַחֲרָי¹². וְאִם נִקַּב הַחוּץ לְפּוֹלִין - מִתְּרַ.

(10) שהטרפות תלויה בתחתון לפי שאם הוא קיים הוא מגין על המוח. (11) משמע שאם ניקב התחתון לבד אף על פי שהעליון קיים, טרפה. מפני שעיקר ההגנה על המוח תלויה בתחתון. (12) שזהו חוט השדרה ונטרף רק בנפסק רובו ולא בניקב.

ד. הַמֶּחֶ עֲצָמוֹ שֶׁנִּקַּב אוֹ נִתְּמַעַף וְהַקְּרוֹם קָיָם - פְּשָׁרָה. וְאִם נִשְׁפָּךְ פְּמִיָם אוֹ נִמַּס פְּדוּנָג - טְרֵפָה¹³.

(13) מפני שכל שמגיע להפסד זה עתיד הקרום להינקב.

ה. הַלֵּב שֶׁנִּקַּב לְבֵית חֲלָלוֹ, בֵּין לְחֲלָל גְּדוֹל שֶׁבְּשִׂמְאֵל בֵּין לְחֲלָל קָטָן שֶׁבְּפִמִּין - טְרֵפָה. אֲבָל אִם נִקַּב בְּשָׂר הַלֵּב וְלֹא הִגִּיעַ לְחֲלָלוֹ - מִתְּרַ. וְקִנְיָ הַלֵּב, וְהוּא הַמְּזַרְק הַגְּדוֹל¹⁴ שִׁיוּצָא מִמֶּנּוּ לְרֵאָה - הֲרִי הוּא פְּלֵב, וְאִם נִקַּב לְחֲלָלוֹ בְּמִשְׁהוֹ - טְרֵפָה.

(14) קנה הלב שעל גבי דופני ריאה.

ו. מְרָה שֶׁנִּקַּבָּה וְכֶבֶד סוֹתְמָה - מִתְּרַת¹⁵. וְאִם לֹא נִסְתַּם הַנִּקַּב, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא סְמוּךְ לְכֶבֶד - טְרֵפָה.

(15) שנקובה במקום דיבוקה בכבד וחיבור הכבד סותם את הנקב.

ז. נְזִיזָה¹⁶ שֶׁנִּמְצְאָת בְּמֶרְה: אִם הִיָּתָה כְּמוֹ גִּרְעִינָה שֶׁל תְּמָרָה, שְׂאִין רֵאָשָׁה חַד - מִתְּרַת¹⁷; וְאִם רֵאָשָׁה חַד פְּגִרְעִינָת הַזֵּית - אֶסְוָה, שֶׁהֲרִי נִקַּבָּה אוֹתָהּ כְּשֶׁנִּכְנָסָה; וְזֶה שֶׁלֹּא יִרְאָה הַנִּקַּב, מִפְּנֵי שֶׁהִגְלָד¹⁸ פִּי הַמִּכָּה.

(16) גרעין. (17) ואף על פי שאינה יכולה לצאת דרך הסימפון כשרוצים להוציאה, שהסימפון צר, ואם כן איך הייתה יכולה להיכנס אם לא שניקבה? אפשר לומר, שעל ידי נענוע שנענעה בהכמה בהליכתה ימים רבים נכנסה מעט מעט במקום דחוק שאינה יכולה עכשיו לצאת. (18) שעלה קרום וכל קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום ואינו מגין.

ח. קִנְיָ הַכֶּבֶד¹⁹, וְהֵן הַמְּזַרְקִין שֶׁבּוֹ שֶׁבֶּהן הַדָּם מִתְּבַשֵּׁל, אִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן בְּמִשְׁהוֹ - טְרֵפָה²⁰.

היתה. ואע"פ שהציפורן לא נשלפה (ראה הערה לה) חוששים שמא דרס גם בציפורן אחרת. ראה ט"ז יו"ד סי' נז. (55) שם.

יב. סִפֵּק שֶׁנִּכְנָס⁵⁶ לְכֶאֱן טוֹרֵף אוֹ לֹא נִכְנָס, אוֹ שְׂרָאִינוֹ⁵⁷ וְלֹא נוֹדַע אִם זֶה מִן הַטוֹרְפִין אוֹ אִינוֹ מִן הַטוֹרְפִין - אִין חוֹשְׁשִׁין⁵⁸. וְכֵן עוֹף⁵⁹ שֶׁנִּכְנָס לְבֵין הַעֲצָיִם אוֹ לְבֵין הַקְּנָיִם, וְיִצָּא וְרֵאשׁוּ מִנְטָף דָּם אוֹ צִנְאוֹרוֹ - אִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא נְטָרֵף, אֲלֵא אוֹמְרִים שֶׁמָּא פְּעֻצִים נִזְקִין⁶⁰.

(56) שם. (57) שם. (58) שספק אם היה במציאות או לאו, אפילו בספק דרוסה מקילין. ואינו דומה לארי שנכנס לבין השוורים שהטורף נתחזק במציאותו, ואין ספק כ"אם במכה, אם היא מהטורף או לאו (מגיד-משנה בהלכה ג). (59) שם. כאן יש שני ספיקות, אם היה הטורף במציאות, ואף אם תמצי לומר שהיה במציאות, שמא בקנים נפצע, ואף בשל תורה ספיקה לקולא (מגיד-משנה שם). (60) וצריך בדיקה בסימנים, אם אין נקב בוושט מחמת הנזק בעצים, שם כח, ב.

~ יום שלישי י"א אדר-א' ~

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) יבאר טרפות נקובה כיצד ובכמה איברים שייך; מחט שנמצאת בחיתוך הכבד גדולה או קטנה; ניקבו הבני מעיים ואין ידוע אם קודם השחיטה או אחריה; נתהפכו הבני מעים אע"פ שלא ניקבו; ניטל או נברא חסר אבר; וכל היתר כנטול דמי.

א. נְקוּבָה כִּיצַד? אֶחָד עֶשְׂרֵי אֵיבָרִים הֵן, שְׂאָם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן לְחַלְלוֹ² בְּמִשְׁהוֹ - טְרֵפָה. וְאֵלוֹ הֵן: תְּרַפִּין הַוִּשָׁט, וְקְרוֹם שֶׁל מֶחֶ הָרֵאָשׁ, וְהַלֵּב עִם הַקְּנָה שֶׁלוֹ, וְהַמְּרָה, וְקִנְיָ הַכֶּבֶד⁴, וְהַקְּבָה, וְהַפְּרֵס⁵, וְהַמְּסָס⁶, וּבֵית הַפּוֹסוֹת⁷, וְהַדְּקִין⁸, וְהָרֵאָה עִם הַקְּנָה שֶׁלָּהּ⁹.

(2) במשנה חולין מב. שנינו: ניקב הלב לבית חללו, ומשמיעה אותנו שאף על פי שיש בו נקב עמוק בכשר הלב העבה אינה טריפה עד שיינקב לבית חללו. ובשאר איברים שהם דקים כל שכן שאינה טריפה עד שיינקבו מעבר לעבר. (3) תחתון הסמוך למוח. (4) הקנה המתפצל מתחת לחזה ופורש אל הכבד ומתחלק בתוכו לסימפונות. (5) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה. ורבינו סתם וכתב "כרס", שכל הכרס לדעתו זו היא הכרס הפנימית. וכרס החיצונה הוא בשר החופה את רוב הכרס. (6) מקום בסוף הכרס מחובר לבית הכוסות, שדרכו יוצא המאכל מבית הכוסות לקיבה ומהקיבה לדקין. ונקרא המסס על שם שבו מתמסמסים האוכלין. (7) סוף הכרס עשוי ככובע וככוס ודופנו סביב לו עבה כשני דפנות. והמסס מחובר בו וסביב סביב לחיבורם כשאתה מבדילים יש דופן לזה ודופן לזה ובאמצע הן שופכין זה לתוך זה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס כ"ו. (8) בלשון הגמרא: "בני מעיים",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלו העשויים ככובע. (38) התורה אסרה רק חלב בהמה אבל לא של חיה ועוף. (39) שלא בהיתר אכילה תלוי הדבר אלא בטבע של החלבים, שאלו שהם טהורים בבהמה מהודקים וסותמים ומגינים יפה, וחלבים הטמאים בבהמה מטבע שלהם שאינם הדוקים היטב לא בבהמה ולא בחיה, ולפיכך אינם סותמים ואינם מגינים. וחלב עוף, אפילו זה שכנגדו בבהמה אסור, סותם.

יא. פֶּרֶס שְׁנֵקְבָה 40 - טְרֵפָה. וְאֵין לוֹ דָבָר שְׁיִסְתֵּם אוֹתוֹ, שֶׁהָרִי הַחֲלָב שֶׁעָלָיו אָסוּר. וְכֵן הַמָּסֶס וְבֵית הַפּוֹסוֹת שְׁנֵקְבָה אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ - טְרֵפָה. וְאִם נִקְבָה אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ חָלַל חֻבְרוֹ - מִתְּרֵת. 41.

(40) הכרס הפנימית. ורבינו מפרש כרס פנימית זהו כל הכרס כולו. וכרס החיצונה זו היא בשר החופה את רוב הכרס. (41) שחברו מגין עליו.

יב. מַחֵט שְׁנֵמְצָאת פְּעֵבֵי בֵּית הַפּוֹסוֹת 42 **מִצַּד אֶחָד - פְּשָׂרָה. וְאִם נִקְבָה נִקְבָה מִפְּלִשׁ** 43 **לַחוּץ חָלַל בֵּית הַפּוֹסוֹת** 44, **וְנִמְצָאת טֶפֶת דָּם** 45 **בְּמָקוֹם הַנִּקְבָה** 46 - **טְרֵפָה; שְׂוֵדָאֵי קִדְּם שְׁחִיטָה נִקְבָה. אֲבָל אִם אֵין דָּם בְּמָקוֹם הַנִּקְבָה - הָרִי זֶה מִתָּר; שְׂוֵדָאֵי אַחַר שְׁחִיטָה** 47 **דְּחִקָה הַמַּחֵט וְנִקְבָה.**

(42) סביב שפתו נמצאים שני כפלים כפולים ודבוקים ונמצא מחט תחובה באותו עובי, ומתוך עוביו אפשר שלא ניקב כולו. (43) משני צדדים. (44) שחברתה מגינה עליה. משמע שאם עברה רק עור אחד של בית הכוסות אפילו עברה כולו אבל לא מפולש לחלל זהו מצד אחד וכשרה. ואפילו כשניקב החיצון. אלא שצריך בדיקה כל החלל, כדין מחט שנמצא בחלל הגוף. (45) משני צדדים טריפה. נמצא עליה קורט דם בידוע שלפני שחיטה. ומפרש רבינו שבניקבה משני צדדים טריפה רק כשנמצא עליו קורט דם. ולא פירש מה הדין בניקב מצד אחד ונמצא קורט דם. וראה בלחם משנה, שכתב לדעת רבינו שם, נמצא קורט דם טריפה גם בניקב מצד אחד. (46) ורש"י פירש כנגד פי המחט. והראב"ד פוסק שטיפת הדם צריכה להימצא בחוץ. (47) בגמרא שאלו: למה כאן טריפה רק כשנמצא קורט דם ובנקובים אחרים טריפה אפילו כשאין קורט דם? ותיצור, כשיש מחט הדם נאחו ונדבק בה וסביבתה, וכשאין שם דם בידוע שניקבה לאחר שחיטה. אבל כשאין שם מחט או קוצ אפשר שהלחלוחית העבירה את הדם.

יג. בְּהֵמָה שֶׁהִלְעִיטָה דָבָר שְׁנוֹקֵב בְּנֵי מַעֲיָה, פְּגוֹן קָרֵט שֶׁל חֲלֵתִית 48 **וְכִיּוּצָא בּוֹ - טְרֵפָה, שְׂוֵדָאֵי נוֹקֵב. וְאִם הָיָה סִפְקָא נוֹקֵב** 49 **סִפְקָא אֵינוֹ נוֹקֵב - תִּבְדִּיק** 50. **כָּל אֶחָד מִן בְּנֵי הַמַּעֲיִם שֶׁפְּסָלֵת הַמַּאֲכָל סוֹבְבָת בְּהֵן, וְהֵן הַנִּקְרָאִים דְּקִין, שְׁנֵקְבָה - טְרֵפָה** 51. **וְיֵשׁ מֵהֶן מְלַפְּסִין וּמְקַפִּין זֶה לַפְּנִים מִזֶּה בְּעֵגוּל, כְּמוֹ נֶחֶשׁ שְׁנֵקְבָה, וְאֵלוֹ הֵן הַנִּקְרָאִים הַדְּרָא דְכְּנֵתָה. אִם נִקְבָה אֶחָד מֵהֶן לַחֻבְרוֹ** 52 **פְּשָׂרָה, שֶׁהָרִי חֻבְרוֹ מִגֵּן עָלָיו.**

לְפִיכָף, מַחֵט שְׁנֵמְצָאת בַּחֲתוּף הַפְּבֵד 21: **אִם הָיְתָה מַחֵט גְּדוּלָה, וְהָיָה הַקָּצֵה הַחַד שֶׁלָּהּ לַפְּנִים** 22 - **בִּידוּעַ** 23 **שְׁנֵקְבָה** 24 **פְּשִׁנְכֹסָה; וְאִם הָיָה הָרֹאשׁ הַעֲגָל לַפְּנִים** 25 - **אוֹמְרִין: דְּרָךְ סִמְפוֹנוֹת הַלְּכָה** 26, **וּמִתְּרֵת.**

(19) קנה הפורש ויורד לכבד ומתפצל בתוכו לסימפונות, שהם הם המזדקים. (20) והראב"ד והראשונים חולקים על רבינו, וסוברים, שרק חלק הקנה הנמצא מחוץ לכבד עד אשר נכנס בתוכו אם ניקב במשהו טריפה, אבל הסימפונות שבתוך הכבד אם ניקבו כשרה, שהרי קיימא לן ניטל הכבד כשרה. ודעת רבינו, שמה שאמרו ניטל הכבד כשרה זה רק אם נשאר הסימפונות שלמים וקיימים, כמו בריאה שנשפכה כקיתון. (21) כגון שנמצאה באחד מסמפונות הדקים. (22) לחלל הבהמה ולא לצד פי הקנה. (23) קרוב לוודאי. (24) בראשה החד את קני הכבד עם כניסתה. ואף על פי שאין רואים שם נקב, קרום הוא שעלה וסתם, וקרום שעלה מחמת מכה אינו מגין. (25) והקצה החד לפי הקנה ואם כן לא ניקבה. (26) ואם נמצאה בבשר הכבד הרי על כורחך ניקב אחד מהסימפונות, ולדעת רבינו - טריפה.

ט. הָיְתָה מַחֵט קִטְנָה - הָרִי זֶה טְרֵפָה 27; **מִפְּנֵי שֶׁשְׂוֵי רֹאשֵׁיהָ חֲדִין, וְדָאֵי נִקְבָה. וְאִם נִמְצָאת בְּסִמְפוֹן הַגְּדוֹל שְׁבַפְכָד, וְהָיָה הַקָּנָה הַרְחֵב שְׁבַאֲמַצֵּעַ שְׂבוּ וְנָכַס הַמַּאֲכָל לְכַבֵּד - הָרִי זֶה מִתְּרֵת. וּבִשְׂרָף כְּבֵד שֶׁהִתְלַיעַ** 28 - **מִתְּרֵת** 29.

(27) בכלל אופן, אפילו אם הראש העגול לפנים. (28) שנחתה בו תולעים. (29) ואין חוששים שמה ניקבו הסימפונות.

י. קָבָה שְׁנֵקְבָה, וְחֲלָב טְהוֹר 30 **סוֹתֵם אֶת הַנִּקְבָה - מִתְּרֵת** 31. **וְכֵן כָּל נִקְבָה שֶׁהִפְשָׁר** 32 **אוֹ חֲחֲלָב** 33 **הַמִּתָּר בְּאֲכִילָה סוֹתֵם אוֹתוֹ - הָרִי זֶה מִתָּר. חוּץ מִחֲלָב הַלָּב** 34 **וְהַקְרוֹם שֶׁעַל הַלָּב כָּלוּ; וְהַמְחִיצָה שְׁבַאֲמַצֵּעַ הַבֶּטֶן הַמְבַדֵּלֵת בֵּין אֵיבָרֵי הַמַּאֲכָל וְאֵיבָרֵי הַנְּשִׂמָה, וְהִיא שְׁקוֹרְעִין אוֹתָהּ וְאַחַר כֵּן תִּרְאֶה הָרֹאשׁ, וְהִיא הַנִּקְרָאת טְרֵפֶשׁ הַפְּבֵד; וְהַמָּקוֹם הַלָּבָן שְׁבַאֲמַצֵּעָה** 35; **וְחֲלָב הַמַּעֲי הַאֲחֵרוֹן** 36. **שְׁבַאֲיָבָרִים אֵלוֹ אֵין מִגְּנִין לְפִי שֶׁהֵן קָשִׁים** 37; **וְנִקְבָה שְׁנִסְתֵּם בְּאֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ כְּסוּתוֹם. וְחֲלָב חֵיה** 38 **שֶׁפְּנָגְדוּ בְּבַהֲמָה אָסוּר - אֵינוֹ סוֹתֵם** 39, **אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתָּר בְּאֲכִילָה.**

(30) היינו החלב המשוך כחוט כמו יתר והוא מותר, אבל יש על הקיבה חלב עקום כמו קשת והוא אסור ונקרא חלב טמא. (31) לפי שחלב טהור מהודק וסותם יפה. (32) ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה והוא דסביך בבשירא. (33) כגון שניקבו הדקין ושומן סותמן שמהודק בהם תמיד. (34) וזהו החלב שעשוי ככובע ואינו סותם. (35) אף על פי שהוא חלב טהור אינו סותם. (36) כרכשתא, חלב שעל לחולת המוציאה רעי. והוא עשוי קרטים קרטים כעין חטים, והקרטים עגולים כמו כובע. (37) כלומר, כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הירכיים. (66) הואיל וירכיים מעמידות אותה. (67) וכן פירש הרי"ף, אבל רש"י שם סובר שאם נשתייר כאצבע כשרה, וזו היא "כרי תפיסה" שאמר רב נחמן שם. ובהמות אחרות משערים לפי גודלן ביחס לשור.

יז. העוף - אין לו פרס ולא המסס ולא בית הפוסות; אבל יש לו פנגדן זפק⁶⁸ וקרקבן. וכל הטרפות שוות הן בבהמה חיה ועוף⁶⁹. וזפק שנקב גגו במשהו - טרפה. ואי זהו גגו של זפק? זה שימתח עם הושט כשיצארה העוף צוארו. אבל שאר הזפק שנקב - מותר.

(68) כיס שהאוכל נקבץ שם. (69) טריפות שמנו חכמים באיברי בהמה. גם בחיה ועוף, אם יש בהם אותם האיברים, טריפה.

יח. שני פיסין יש בקרקבן: החיצון אדם כמו פשר, והפנימי לבן כמו עור. נקב זה בלא זה - מתרת, עד שינקבו שניהן במשהו. ואם נקבו שניהן זה שלא פנגדן זה - מותר⁷⁰.

(70) ואינו דומה לוושט שאם ניקבו העורות זה שלא כנגד זה נבילה, שהוושט מתכווץ ומתרחב הואיל ואוכלין נכנסים דרך הוושט ויכול להיות שידמנו זה כנגד זה, מה שאין כן בקורקבן, שתמיד הוא נח ואם ניקב זה שלא כנגד זה תמיד נמצאים במצב זה והעור האחד מגיץ על חבירו. וכתב המגיד משנה בשם הרשב"א והר"ן שבניקב החיצון כשר רק אם בא מחמת מחלה, אבל על ידי קרץ או מחט טריפה, כרין מחט בחלל הגוף.

יט. הטחול אינו מן האיברין שנקיבתן במשהו, ולפיכך לא מנו אותו חכמים בכללן. אלא יש לנקב שלו שעור שאינו שוה כולו. כיצד? הטחול - ראשו האחד עבה, והשני דק, כפרית הלשון. אם נקב בראש העבה⁷¹ נקב מפלש - טרפה. ואם נקב נקב שאינו מפלש: אם נשאר תחתיו פעבי דינר של זהב⁷² - מותר; פחות מכאן - הרי הוא כמפלש וטרפה. אבל אם נקב הדק - פשרה⁷³.

(71) אמרו: אין הלכה כר' עזירא שפסק ניקב הטחול טריפה, ומסיימים: "והני מילי בקולשיה, אבל בסומכיה טריפה". פירוש: ודברים אלה נאמרו בחלק הדק, אבל בחלק העבה טריפה. ויש מפרשים שכל שדבוק לבטן הוא בכלל ראש העבה. (72) ואם כן יש הגנה נגד הנקב. שיעור כעובי דינר זהב זהו פחות מחצי עוביו של הטחול. דינר של זהב עבה כפליים משל כסף. (73) ובטחול של עוף אין טריפות כלל.

כ. כל אבר שאמרו חכמים בו: שאם נקב במשהו - טרפה, כף אם נטל פלו - טרפה⁷⁴. בין שנטל בחלי או בכיר⁷⁵ בין שנגברא חסר⁷⁶. וכן אם נברא בשני איברים מאותו אבר - טרפה; שכל היתר - פנטול הוא חשוב⁷⁷. כיצד? נטל אחד מן המעים או

(48) עיקרין שלה אבל אכלה העלין - כשרה. (49) כלומר, אם הלעיטה מין עשב אחר, שספק לנו אם הוא נוקב או לא - תיבדק. (50) הבהמה אם ניקבו המעיים או לא. (51) וניקבו הדקין ששנינו במשנה פירושו כל אחד מהדקין שניקב. (52) שניקב באותו צד שבינו לחבירו שלא ניקב החיצון שבכולן.

יד. ומעים שנקבו ולחה⁵³ סותמתן - טרפה; שאין זו סתימה עומדת⁵⁴. בני מעים שבא זאב או קלב וכיוצא בהן ונטל⁵⁵, והרי הן נקובין אחר שהניחן - תולין בו ומתרת, ואין אומרים: שמה במקום נקב⁵⁶ נקב. נמצאו נקובין⁵⁷, ולא נודע אם קדם שחיטה נקבו אם אחר שחיטה - נוקבין בהן נקב אחר ומדמין לו: אם היה הנקב הראשון פמותו - פשרה⁵⁸; ואם היה ביניהן שני - קדם שחיטה נקב, וטרפה. ואם משמשו הידים פנקב הספק⁵⁹ - כף צריך למשמש פנקב שמדמין לו, ואחר כף עורכין⁶⁰ זה לזה.

(53) בפנים המעיים יש ריר סמיך דבוק בהם ובדוחק מוציאים אותו. (54) אלא נודדת ממקום למקום. (55) אחר השחיטה. (56) שהיה מתחילה לפני השחיטה נקב הזאב. בגמרא שם מפרש הטעם, על פי הכלל בהמה שנשחטה בחזקת היתר עומדת, ואף על פי שיש כאן ריעותא שנקובים נמצאו ואולי היה הנקב לפני השחיטה, אין אוסרין מספק ומעמידים את הבהמה בחזקת היתר. (57) ולא היה כאן כלב או זאב שאפשר היה לתלות בהם. (58) שאין דומה הנקב שנעשה לפני השחיטה לנקב שנעשה אחר השחיטה, ואם הנקב החדש דומה לנקב שאנו מסופקים בו, בוודאי שגם הוא נעשה לאחר שחיטה. (59) שמשמוש הידים משנה את צורת הנקב. (60) מסדרים ומדמים.

טו. בני מעים שיצאו לחוץ ולא נקבו - מתרת. ואם נתהפכו⁶¹, אף על פי שלא נקבו - טרפה; שאי אפשר שיחזרו פמות שהיו⁶² אחר שנהפכו, ואינה חיה⁶³.

(61) עליונים למטה, בין כולם ובין מקצתם. (62) וסופה לירקב ולהינקב, ולפיכך טרפה מטעם נקובה. (63) "ברא הקב"ה באדם כונניות שאם נהפכה אחת מהן אינו יכול לחיות".

טז. המעי האחרון, שהוא שונה ואין בו עקום, והוא שהרעי יוצא בו מן הערוה, והוא דבוק בין עגרי הירכיים - הוא הנקרא תלחלת⁶⁴. אם נקב במשהו - טרפה, כשאם המעים. במה דברים אמורים? שנקב לתלל הבטן⁶⁵; אבל אם נקב במקום הדבוק בירכיים - מתרת⁶⁶. ואפלו נטל ממנו מקום הדבק פלו - מתרת; והוא שישתיר מארכו בשור כמו ארבע אצבעות⁶⁷.

(64) שהרעי מחלחל שם. (65) כלומר, למקום חוץ לבין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חיה. 8) כגון ששחט את הושט ואחר-כך ניקבו בני מעיים ואח"כ גמר השחיטה, טריפה. אף שחיי בני מעיים תלויים בוושט, יש טרפות לחצי חיות. וכל זה בבהמה, אבל בעוף כיון ששחט סימן אחד או רובו, נגמרה השחיטה ואין טרפות אחריה.

ג. אחד מסמפוני ראה שנקב, אפלו נקב לחברו⁹ - טרפה¹⁰. וראה שנקבה, ועלה קרום במפה ונסתם הנקב - אינו פלוס¹¹. נקבה האום של ראה¹², אף על פי שדפן סותמתה - טרפה¹³. ואם נקבה במקום חתוף האנות¹⁴ שלה, והוא המקום שרובצת עליו¹⁵ - כשרה.

9) לסמפון שני הסותם את פי הנקב, ומכל-שכן אם ניקב במקום שאין כל סתימה, כגון שניקב לפני כניסת הסמפון לבשר הריאה, אבל אם ניקב לבשר הריאה, הבשר מגין וכשרה. וראה גם מגיד-משנה וכסף-משנה. וראה גם לקמן הלכה י. 10) וחברו אינו מגין עליו, הואיל שדופן הסמפון קשה, אינו סותם הנקב. 11) בגמרא: אינו קרום, ופירש"י שסופו ליסתר. 12) העיקר שלה והיא היא הריאה. והראשונים קוראים לו בארמית: אומא, ראה 'תוספות' שם. והיא שוכבת בחולל רחוקה מן הדופן. 13) הואיל והאומה הגדולה למעלה בחלל רחוקה מן הדופן, הסתימה מתפרקת. 14) חמש בליטות כמו אזנים יוצאות מן הריאה, שלוש מהאום הימנית ושתיים מהאום השמאלית ונקראות אונות, כמבואר בפרק ח הלכה א. 15) הריאה והדופן גדלים כאחד וסמוכים תמיד, וסתימת הדופן קיימת ואינה מתפרקת.

ד. במה דברים אמורים? בפשתם מקום הנקב שפאנות בשור¹⁶; אבל אם נסמך הנקב לעצם - אינו מגן. ואם היה נקב האנות דבוק בעצם ובכשר - מתרת¹⁷.

16) סוגיא שם. כיון שיש נקב ממש, צריך סתימת בשר, שאין סירכא סותמת ואין עצם סותמת. 17) מפני שהבשר מונע את העצם מלהתפרק.

ה. האום של ראה שנקבצאת סמוכה לדפן¹⁸, בין שהעלת¹⁹ צמחים²⁰ בין שלא העלת - חוששין לה שפא נקבה²¹. וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדפן, ונזהרין בה שלא תנקב²². אם נמצאת נקובה, ונמצא בדפן מפה במקום הנקב - תולין²³ במפה²⁴ ואומרים: אחר שחיטה נקבה כשנפרקה מן הפכה; ואם אין מפה בדפן - בידוע שנקב זה²⁵ בראה היה קדם השחיטה, וטרפה.

18) והוא-הדין סרוכה. 19) הריאה. 20) אבבעוועות הדומים למראה מוגלה סביבות מקום סמיכתה לדופן. 21) כיון שנמצאה בה ריעותא. 22) בגמרא: מיית סכינא דחליש פומיה, ופירש"י פיו חדוד ודק וחותר יפה, שלא יקרע קרום הריאה במושכו אותו מן הדופן. 23) דוקא

המרה⁷⁸ וכיצא פה⁷⁹, בין בעוף בין בבהמה - טרפה. וכן אם נמצא בהן שתי מרות או שני מעים - טרפה. וכן כל פיצא בהן. אבל אם נטל הטחול או שנמצאו שנים - מתרת; שאינו בכלל המנויין⁸⁰.

74) שהוא חיסרון כמו ניקבה. ובתוספות שם כתבו, שכל הנקובים שנמנו בין הטריות, מכל שכן אם ניטלו, טריפה. 75) טריפה משום נטולה. 76) טריפה משום חסירה. 77) רבינו מפרש, כנטול כאילו ניטלו שניהם וטריפה משום חסרה. 78) שאם ניקבה טריפה, כמבואר למעלה. ויש לעולם את הכבד ואם נמצא בו טעם מר, כשרה, כי המרה נבלעת בכבד ואין זה בכלל חסרה. 79) באיברים שאם ניקבו במשהו, טריפה. 80) עם האיברים שניקבו טריפה.

כא. המעי היתר שתטרף בו הבהמה הוא היתר מתחלתו ועד סופו, עד שנמצאו שני מעים זה בצד זה מתחלה ועד סוף פמעי העוף; או שהיה המעי יוצא פענף מן הבד והרי הוא מבלל, בין בעוף בין בבהמה; אבל אם חזר ונתערב עם המעי ונעשה אחד משני ראשיו, והרי שניהם מבללין באמצע - הרי זו מתרת, ואין פאן יתר.

יום רביעי י"ב אדר-א' ~

פרק שביעי

1) יבאר נקובת הריאה, והקנה שנקב מן החזה ולמטה; ריאה הסרוכה לדופן; אטום בריאה וכיצד בודקין אותו; וריאה שנשפכה כקיתון; ריאה שנמצאו בה אבבעוועות ואם היא אחת ונראית כשתיים; ריאה שנתמססה ודמיון בין נקב לנקב; ומחט שנמצאת בריאה; מראות הריאה; ועוף שנפל לאור; או שנמצא הכבד כמראה בני מעיים; ודין ושט שנמצא עור החיצון לבן והפנימי אדום.

א. שני קרומות יש על הראה. אם נקב זה בלא זה² - מתרת; ואם נקבו שניהן - טרפה³. אפלו נגלד⁴ הקרום העליון⁵ פלו והלף לו - מתרת. והקנה שנקב מן החזה ולמטה במשהו - טרפה⁶. והוא המקום שאינו ראוי לשחיטה בקנה למטה.

2) או התחתון או העליון. 3) כמו ששינוי ניקבה הריאה, שם. 4) נקלף. 5) ובמקרה שנגלד התחתון - טריפה, מפני שבוודאי חסרה הריאה. 6) שנידון כריאה, לא כנגורת, גמרא שם מה.

ב. התחיל בשחיטה ושחט פל הקנה ואחר כך נקבה הראה ואחר כך גמר השחיטה - הרי זו טרפה, הואיל ונקבה קדם גמר שחיטה⁷. וכן כל פיצא בזה⁸.

7) שאין הלכה כריש לקיש שם, ואע"פ שהריאה תלויה בקנה וקיימא-לן יש טרפות לחצי חיות. כלומר, אף-על-פי שהבהמה איבדה כבר חצי חיותה, היא נטרפת כמו בהמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּטְרָפָה; וְאִם לֹא - בְּשֵׁר הַרְאָה בְּלֶבֶד הוּא שְׁנִמּוּק, וּבְשֵׁרָה³⁹.

37) שהרי ניקב הסמפון טריפה, למעלה בהלכה ג, וכל-שכן נימוח. (38) מחופה עופרת וחלק. (39) שם: ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים, כשרה.

י. רָאָה שְׁנִמְצָאוּ בָּהּ אֲבַעְבוּעוֹת⁴⁰: אִם הָיוּ מְלֵאִים רוּחַ, אוּ מֵיִם זָפִים, אוּ לְחָה הַנְּמֻשְׁקֶת בְּדָבֵשׁ וּכְיוּצָא בּוֹ, אוּ לְחָה יִבְשָׁה וְקָשָׁה אָפְלוּ בְּאֶבְנֵי⁴¹ - הָרִי זֶה מִתְרַת; וְאִם נִמְצָאת בְּהֵן לְחָה סְרוּחָה אוּ מִיִּם סְרוּחִין אוּ עֲכוּרִין - הָרִי זֶה טְרָפָה. וּבְשֵׁמוּצֵי הַלְחָה וּבִדְקָה אוֹתָהּ - צָרִיד לְבִדֵּק הַסְּמֻפּוֹן שְׂתַחֲתִי⁴². אִם נִמְצָא נְקוּב - טְרָפָה.

40) שם מת. העלתה צמחים. (41) בגמרא שם: טינרי, כלומר קשים כאבן. (42) שתחת האבעבוע, הואיל שהוא מקום מקולקל, יש לחשוש שמא ניקב הסמפון, ואין שם בשר בריא מגין עליו. וכמו בריאה שנשפכה כקיתון בהלכה הקודמת, ובזה מסולקת קושיית הראב"ד לקמן פרק יא ה"ה. ראה במגיד-משנה.

יא. רָאָה שְׁנִמְצָאוּ בָּהּ שְׁתֵּי אֲבַעְבוּעוֹת סְמוּכוֹת⁴³ זֶה לְזֶה - טְרָפָה⁴⁴; שֶׁהִדְבַּר קָרוֹב הִרְבָּה שֵׁישׁ נֶקֶב בִּינְיָהן, וְאִין לְהֵן דְּרַךְ בְּדִיקָה. הִיָּתָה אַחַת וְנִרְאָה כְּשֵׁתִים - נִקְבִין הָאֶחָת. אִם שְׁפָכָה לָהּ הָאֶחָת - אַחַת הִיא וּמִתְרַת⁴⁵, וְאִם לֹא - טְרָפָה.

43) לא שנא מלאים מים זכים, לא שנא מים סרוחים. ודוקא שהן נפוחים ועומדים. אבל צמחים קשים כאבן, אפילו סמוכים אהדדי כשרה (מ"מ). (44) יש כמין סדק באמצעיתה, ונראים כשתים. (45) אם אין בהם לחה, מים סרוחים או עכוירים.

יב. הָרָאָה שְׁנִמְצָאוּ בָּהּ טְרָפָה⁴⁶. פִּיצֵד? פְּגוֹן שְׁנִמְצָאת שְׁלֵמָה, וּכְשֵׁתוּלִין אוֹתָהּ - תַּחֲתָהּ וְתַפֵּל חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת. רָאָה שְׁנִמְצָאת נְקוּבָה בְּמָקוֹם שִׁיד הַטֶּבַח מִמְשֻׁשׁ - מִתְרַת, וְתוּלִין בְּיָדוֹ וְאוּרִין: מִיִּד הַטֶּבַח נֶקְבָה אַחַר הַשְּׁחִיטָה. נִמְצָא הַנֶּקֶב בְּמָקוֹם אַחַר, וְאִין יָדוּעַ אִם קִדְם שְׁחִיטָה אוּ אַחַר שְׁחִיטָה - נִקְבִין בָּהּ נֶקֶב אַחַר וּמְדִמִין⁴⁷, כְּשֵׁם שְׁעוֹשִׂים בְּבִנְיַי מַעִים⁴⁸.

46) שם נג: וראה פרק ה הלכה ט, שזהו כל שרופא גורדו מן החבורה ורואים את הבשר כאילו חסר. והמגיד-משנה פרק ו הלכה יט כתב: והוי יודע, שכל מקום שאמרו חז"ל אם ניקב טריפה, הוא-הדין אם נמצא בשר רך שהרופא גורדו, חשבינן ליה כנקוב. (47) נקב לנקב. (48) למעלה פרק ו הלכה יד: נוקבים נקב אחר ומדמין לו, אם היה הנקב הראשון כמותו כשרה, ואם היה ביניהן שינוי, קודם שחיטה ניקב וטריפה.

יג. וְאִין מְדִמִין מִרְאָה שֶׁל בְּהֵמָה דְקָה⁴⁹ לְרָאָה שֶׁל

כשהמכה היא נגד מקום הנקב כולו תולין במכה, אבל אם היתה סרוכה במכה וחוצץ למכה טריפה, כי מה תועיל המכה לאותו חלק הנקב שאינו כנגדה. (24) אף אם נמצאה הריאה נקובה. ודעת הראב"ד, שאם נמצאת נקובה, אין לתלות במכה ולהכשיר באומד. כתב המגיד-משנה, דוקא אם נמצאת מכה בדופן תולין בה, לפי שהדופן רחב וליחותו מרובה ונקלטת הריאה אליו. אבל במכה בשאר איברים, אין תולין בה כלל. (25) והיינו אם נמצא נקב. רבינו סתם כאן ולא פירש מה הדין אם לא נמצא נקב ולא מכה, אם צריך לבדוק את הריאה בנפיתה כמ"ש בפרק יא, או לא. וראה מגיד-משנה וכוסף-משנה כאן.

ו. הָרָאָה שְׁנִמְצָא בָּהּ מָקוֹם אֵטוּם כָּל שֶׁהוּא²⁶ שְׁאִין הָרוּחַ נִכְנָסֶת בּוֹ וְאִינוּ נִתְפַח - הָרִי זֶה כְּנִקְוָה, וּטְרָפָה²⁷. וְכִיצַד בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ? קוֹרְעִין הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא נִתְפַח בְּשַׁעַת נְפִיחָה. אִם נִמְצָאת בּוֹ לְחָה²⁸ - מִתְרַת; שְׂמֻחַמַת הַלְחָה לֹא נִכְנָסָה שָׁם הָרוּחַ. וְאִם לֹא נִמְצָאת בּוֹ לְחָה - נוֹתְנִין עָלָיו²⁹ מַעַט רֶק אוּ תֵבֶן אוּ כֶּנֶף וְכִיוּצָא בְּהֵן, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ. אִם נִתְנַדְּג - פְּשָׁרָה; וְאִם לֹא - טְרָפָה, שְׁאִין הָרוּחַ נִכְנָסֶת לְשָׁם³⁰.

26) שם מז: שאין ניכר בו כל שינוי אחר, אלא שאינו עולה בנפיתה. (27) מטעם נקובה. (28) מוגלא, בגמרא. (29) על האטום לאחר שנקרע. (30) והרי היא כנקובה, כמבואר למעלה.

ז. רָאָה שֶׁתְּשַׁמַּע בָּהּ הִבְרָה³¹ כְּשֶׁנוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם נֶקֶב הַמָּקוֹם שְׂמֻחַמַת תְּשַׁמַּע הִבְרָה - מוֹשִׁיבִין עָלָיו רֶק אוּ תֵבֶן וְכִיוּצָא בּוֹ³². אִם נִתְנַדְּג - בִּידוּעַ שֶׁהִיא נְקוּבָה, וּטְרָפָה. וְאִם לֹא נֶקֶב הַמָּקוֹם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמֵים פּוֹשְׁרִין וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ. אִם בְּקֶבֶק³³ הַמֵּים - טְרָפָה³⁴; וְאִם לֹא - בִּידוּעַ שֶׁקְרוּם הַתַּחֲתוֹן בְּלֶבֶד נֶקֶב, וְהָרוּחַ תִּנְהַג³⁵ בֵּין שְׁנֵי הַקְרוּמוֹת, וּמִפְנֵי זֶה יִשְׁמַע בָּהּ קוֹל דְּמָמָה בְּשַׁעַת נְפִיחָה.

31) שם. (32) כגון נוצה. (33) כשכש. גירסא אחרת: "אם בצבץ", מלשון נדוד. (34) בידוע שהיא נקובה. (35) הולכת.

ח. זֶה עֶקֶר גְּדוּל יִהְיֶה בִּידֶךָ³⁶: שֶׁפֶל רָאָה שְׁנוֹפְחִין אוֹתָהּ בְּפוֹשְׁרִין וְלֹא יִבְקַק הַמֵּים - הָרִי הִיא שְׁלֵמָה מִפְּלֵ נֶקֶב.

36) שם. רב נחמיה בר יוסף בדיק ליה בפשווי.

ט. רָאָה שֶׁנְּשַׁפְּכָה בְּקִיתוֹן, וְקְרוּם הַעֲלִיּוֹן שֶׁלָּהּ קִיִּם שְׁלֵם בְּלֹא נֶקֶב: אִם הַסְּמֻפּוֹנוֹת עוֹמְדִים בְּמָקוֹמָם וְלֹא נִמְוָחוּ - פְּשָׁרָה; וְאִם נִמְוָח אָפְלוּ סְמֻפּוֹן אֶחָד - טְרָפָה³⁷. פִּיצֵד עוֹשִׂין? נִקְבִין אוֹתָהּ וְשׁוֹפְכִין אוֹתָהּ בְּכָלִי שֶׁהוּא שׁוּעַ בְּאֶבְנֵי³⁸ וְכִיוּצָא בּוֹ. אִם נִרְאָה בָּהּ חוּטִין לְבָנִין - בִּידוּעַ שְׁנִמּוּקוֹ הַסְּמֻפּוֹנוֹת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) ונקב פסול אפילו בכל שהוא. (59) בהלכה הקודמת. יז. וְחֵמֶשׁ מֵרְאוֹת אֲסוּרוֹת יֵשׁ בְּרֵאָה, וְאֵלוּ הֵן: שְׁחֵרָה כְּדִיו, או יִרְקָה⁶⁰ כְּעֵינַי כְּשׁוֹת, או כְּעֵינַי חֲלָמוֹן בִּיצֵה⁶¹, או כְּעֵינַי חֲרִיעַ⁶², או כְּמִרְאָה הַבֶּשֶׂר. וְחֲרִיעַ הוּא הַצֵּבֵעַ שְׂצוֹבְעִים בּוֹ הַבְּגָדִים, וְהוּא דוֹמָה לְשִׁעְרוֹת אֲדָמּוֹת מְעֻט וְנוֹטוֹת לִירֻקָּה.

60) חולין מז: המונח "ירוק" בלשון התלמוד. ורבינו כולל כמה גוונים, שבשפתנו המדוברת נקראים: ירוק, כתום, צהוב וכחול בהיר. וכחול כהה מדמים לשחור, "שחור ככחול". ולהלכה, דעת הפוסקים האחרונים, שכל הנוטה לכתום וצהוב - טריפה, וירוק וכחול - כשרה. (61) שהוא מראה ירוק, שם. (62) בגמרא: מוריקא. והנה רש"י שם פירש, מוריקא כרכום, ובגדה נא: פירש חריע כרכום. וכן פירש הרא"ש בעוקצין. וזה מתאים לירושלמי: מאי חריע מוריקא. ובפירוש המשניות לעוקצין פ"ג משנה ה כתב: "והירושלמי ביאר לנו כי חריע הוא הנקרא בערב אל קרטום".

יח. נִמְצְאוּ כְּעֵינַי חֲרִיּוֹת שֶׁל הַקָּל⁶³ - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסְּפָק⁶⁴, שְׁזָה קְרוֹב לְמִרְאָה הָאֲסוּרָה⁶⁵. וְכָל הַמֵּרְאוֹת הָאֵלוּ אֵין אוֹסְרִין בָּהֶם עַד שְׁנוֹפְחִים אוֹתָהּ וּמְמַרְס בָּהּ בִּידוֹ. אִם נִשְׁתַּנְּיַת לְמִרְאָה הַמֵּתָר - מִתְּרַת⁶⁶; וְאִם עֲמָדָה בְּעֵינָהּ - אֲסוּרָה.

63) בחולין מז: האי ריאה דמיא לאופתא טריפה, ומפרש רבינו "אופתא" כעין חריות של דקל. אבל רש"י מפרש בכמה מקומות אופתא - בקעת. (64) ישיש שתי לשונות בגמרא בפירוש המילה "דמיא", אם דומה במראה או במישוש, ולא הוכרעה הלכה כמי. (65) נוטה מעט לאדמיות או לצהוב. (66) כן כתוב בשם רבינו האי גאון: וששאלתם מראות אסורות בריאה כשנופחין אותה מתהפכת למראה בשר באיזה מראה עושין, במראה ראשון או במראה שני? פשיטא כי הריאה בחיי הבהמה נפוחה להניף אויר על הלב, וכמו שנראית כשהיא נפוחה עושין.

יט. אַרְבַּע מֵרְאוֹת מִתְּרוֹת יֵשׁ בָּהֶן, וְאֵלוּ הֵן: שְׁחוּרָה כְּחֹלֶל⁶⁷, או יִרְקָה כְּחֲצִיר⁶⁸, או אֲדָמָה⁶⁹, או כְּמִרְאָה הַכֶּבֶד. וְאֵפְלוּ הֵיחָה הַרְאָה בְּלֵה טְלָאִים טְלָאִים נִקְדוֹת נִקְדוֹת מְאַרְבַּע מֵרְאוֹת אֵלוּ - הָרִי זו מִתְּרַת.

67) צבע כחול כמראה לאזור. (68) בגמרא שם ככרתי, ותרגום של חציר כרתי. (69) בין כולה בין מקצתה. וכן נראה מסיום דברי רבינו שכתב: ואפילו היתה הריאה כולה וכו', וראה למעלה בהלכה טז דעת רבינו שמראות האסורות בכל שהוא, טריפה. והראב"ד חולק עליו ואומר, שאינה טריפה אלא אם-כן נשתנה המראה בריאה כולה.

כ. עוֹף שֶׁנִּפְל לְאוּר⁷⁰ וְהוֹרִיק לְבַי⁷¹ או כְּכֹדוֹ⁷² או כְּרִקְבָנוּ או שְׁהֲאֲדִימו הַמַּעֲיִם⁷³ שֶׁלוּ בְּכָל שְׁהוּא⁷⁴ - הָרִי זו טְרֵפָה. שֶׁכָּל הַיִּרְקִים שְׁהֲאֲדִימו או הָאֲדָמִים שְׁהוֹרִיקוּ מִחֲמַת הָאוּר בְּעוֹף - הָרִי הֵן כְּמִי שֶׁנִּשְׁטְלוּ,

בְּהֵמָה גִּסָּה, אֶלָּא מִדְּקָה לְדְקָה וּמִגִּסָּה לְגִסָּה. נִמְצָא הַיָּקָב בְּאֶחָד מִן הָאֲבַעְבוּעוֹת⁵⁰ - הָרִי זו טְרֵפָה, וְאֵין אוֹמְרִין: נִקָּב אֲבַעְבוּעַ אַחַר וְנִעְרַף, שְׂאֵין הַדְּבָר נִכְרֵי.

49) שם: אבל לא מגסה לדקה ולא מדקה לגסה. אבל רש"י פירש שם דקה - החלק הדק בריאה, והיינו אונא שהיא קטנה. וגסה החלק הגס, והיינו האומא שהיא גדולה. (50) בגמרא שם מו: אין מקיפין בבועי, ופירש"י: בועה שניקבה בריאה במקום שאין יד הטבח ממששת, ואין לתלות ביד הטבח, ואין ידוע אם ניקבה קודם שחיטה או לאחר שחיטה, אין מביאין בועה אחרת להקיף ולנקוב אותה ולראות אם מראה הנקבים שוים, שבבועה העשויה להשתנות בכל שעה ושעה, יש לחשוש שמא מראה אחר היה ונשתנה. וזהו שמסיים רבינו, שאין הדבר ניכר.

יד. מַחֵט שֶׁנִּמְצָאָת בְּרֵאָה⁵¹ - נוֹפְחִין אוֹתָהּ⁵². אִם לֹא יֵצֵא מִמֶּנָּה רוּחַ - בִּידוּעַ שְׁזֵאת הַמַּחֵט הִרְרָף סִמְפוֹנוֹת נִכְנָסָה⁵³ וְלֹא נִקְבָה. וְאִם נִתְחַתְּכָה הַרְאָה קִדָּם נִפְיָהָ וְנִמְצָאָת בָּהּ הַמַּחֵט - הָרִי זו אֲסוּרָה⁵⁴; שְׁהַדְּבָר קְרוֹב שֶׁנִּקְבָּה⁵⁵ כְּשֶׁנִּכְנָסָה.

51) כשהיא שלימה, והרגישו בה במשמוש היד. (52) שם מח: כרבנן המכשירים. ודוקא על ידי נפיחת הריאה, וכן כתב הר"י. (53) וכשרה בכל ענין, אפילו אם קצה החד של המחט לפניו. ואינו דומה לכבד, שפסק למעלה פרק ו הלכה ט, שאם קצה החד של המחט לפניו טריפה דוודאי ניקבה כשנכנסה, משום שסמפוני הריאה רחבים והריאה קרובה לקנה, ואפילו אם הראש העגול לחלל, המחט נכנסת לתוך הסמפון, ומשם דוחקת ונכנסת לתוך הבשר של הריאה שהוא רך. (54) אפילו הראש העגול לפניו, והקצה החד לחץ - טריפה. (55) שדרך הושט לבלוע, ואין דרך הקנה לבלוע, תולין בדבר המצוי יותר, ודרך הושט באה וניקבה.

טו. תוֹלַעַת שְׁהֵיחָה בְּרֵאָה וְנִקְבָהּ וַיִּצְאָהּ, וְהָרִי הַרְאָה נִקְוָה בְּתוֹלַעַת - הָרִי זו מִתְּרַת; חֲזִקְתָּהּ שְׂאֵחַר שְׁחִיטָה תִּקָּב וַתִּצָּא. יֵשׁ שָׁם⁵⁶ מֵרְאוֹת, שְׂאִם נִשְׁתַּנְּיַת מֵרְאָה הָאֶבֶר לְאוֹתוֹ הַמֵּרְאָה הַרַע - הָרִי הוּא כְּנִקְוָב. שְׂאוֹתוֹ הַבֶּשֶׂר שֶׁנִּשְׁתַּנְּנוּ מֵרְאוֹ מֵרְאָה זֶה - כְּמַת הוּא חֲשׁוּב⁵⁷, וְכֵאלוּ הוּא הַבֶּשֶׂר שֶׁנִּהְפָּךְ עֵינוּ אֵינוּ מְצוּי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וּמַחֲנִית בֶּשֶׂר חַי בְּשִׂאָת. וְכִיּוֹם הַרְאוֹת בּוֹ בֶּשֶׂר חַי. מְכַלֵּל, שְׂשִׂאָר הַבֶּשֶׂר שֶׁנִּשְׁתַּנְּנָה אֵינוּ חַי.

56) כמו יש במציאות, וזהו מסגנונו של רבינו, ראה הלכות יסודי התורה פרק א הלכה א. (57) זהו טעם כולל לכל המראות האסורות שיבואו בהלכות הסמוכות.

טז. רֵאָה שֶׁנִּשְׁתַּנְּנוּ מֵרְאָיָהּ, בֵּין מֵרְאָה בְּלֵה בֵּין מֵרְאָה מְקַצְתָּהּ: אִם נִשְׁתַּנְּיַת לְמִרְאָה הַמֵּתָר, אֶפְלוּ נִשְׁתַּנְּיַת בְּלֵה - מִתְּרַת; וְאִם נִשְׁתַּנְּיַת לְמִרְאָה הָאֲסוּרָה, אֶפְלוּ כָּל שְׁהוּא - טְרֵפָה; שְׁהַמֵּרְאָה הָאֲסוּרָה כְּנִקָּב הוּא חֲשׁוּב⁵⁸, כְּמֹו שְׂבִאָרָנוּ⁵⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּטְרַפָּה⁷⁵. וְהוּא שְׂעִיעְדוֹ בְּמִרְאָה זֶה אַחַר שְׂשֻׁלְקוֹ
אוֹתָן מַעֲט⁷⁶ וּמְמַרְסִין בְּהֵן⁷⁷.
70) משנה שם נו. ואלו טרפות בעוף וכו' נפלה לאור ונחמרו
בני מעיה. ודוקא עוף אם נשתנו מראה בני מעיו מחמת
האור טריפה, אבל בבהמה כשרה. וכ"כ בפירושו לקמן פרק
י הלכה יא. וטעם הדבר כמו שכתב הרא"ש לפי שעורה
קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים
להיחמר, כי בטרם יחמרו מן האש, ישרפו עורה ובשרה.
71) האיברים שמתחילתם הם אדומים, והוריקו.
72) משמע שלב וכבד וקורקבן דין אחד להם, ואף במשהו
טריפה. אבל הרשב"א ב'תורת הביט' כתב: שאינו מחוור,
שלא אמרו במשהו אלא במקום שהנקב פוסל בו, וכמו
שאמרו: שיעור ירוקתן כשיעור נקיבתן, אבל כבד שאין
הנקב פוסל בה, אין ירוקתה במשהו אלא אם-כן הוריקה
כנגד מרה, אבל שלא כנגד מרה ושלא כנגד בני מעיים אלא
כנגד מקום חיותה לא, עד שהוריקה כנגד כל מקום חיותה,
שאם ניטל כל מקום ירוקתה תהא תלושה ממקומה. ואפשר
שלוה נתכוין רבינו, אלא שהיה לו לפרש. ואפשר לפרש
שהמלים "בכל שהוא" מתייחסות לבני מעיים שהאדימו.
אבל כאן גבי לב וכבד, לא כתב שום שיעור, משום ששיעור
הירוקות שונה בלב וכבד. וראה מה שכתבנו למטה.
73) שמתולדותם הם ירוקים. 74) בגמרא שם: שיעור
ירוקתן כשיעור נקובתן. מה נקובתן במשהו, אף ירוקתן
במשהו. 75) לפי גירסא זו, טעם שינוי המראה טריפה
משום שזהו כחצר ונטול, שלקה כל האבר ומתחלחל מעט
מעט, וסופו שיירקב ויינטל. אבל מהרשב"א נראה שהוא
גורס ברכינו: כמי שניקבו. וכמו שדמה ר' יוחנן שיעור
ירוקתן לשיעור נקובתן, וכן מביא המגיד-משנה שהגירסא
ברבינו כמו "שניקבו" וטריפה. אם כן, טעם הטריפות של
שינוי המראה משום נקובה, מפני שעומד לניקב, וכל העומד
לינקב כנקוב דמי. אלא ודאי מילתא פסיקתא (דבר פשוט)
היא, שאין הירוקות דומה לנקב, דבנקב אינה טריפה עד
שיעבור לחלל, שאם לא עבר לחלל יכולה להתרפאה
ולחיות, מה-שאיין-כן בהוריקו כיון שלקה האבר, מתחלחל
מעט מעט, ואע"פ שלא הגיע לחלל עכשיו, מכות האש
עשויה לרדת למטה ולנקב ולנקוב, אלא שעתה אינו ניכר.
ולפי זה, בלב וקורקבן טריפה אפילו הירקות היא רק עליהם
מבחוץ. 76) גמרא שם: ירוקים שהאדימו ושלקן והוריקו
כשרים, אבל רבינו מפרש שהוא-הדין אדומים שהוריקו
ושלקו וחזרו והאדימו כשרים, משום האי טעמא גופא,
ששינוי המראה בא מחמת העשן, שהעשן עושה מירוקים
אדומים, ולפעמים מאדומים ירוקים, ראה מגיד-משנה.
77) כלומר, ממשמשים בהם פן יעבור המראה. כסף-משנה.
והראה מקורו משם נ. ממשמש בהו ואידימו.

וּכְשֶׁנֶשְׁלְקוּ נִשְׁתַּנּוּ וְהָאָדִימוּ הִירְקִים וְהוֹרִיקוּ
הָאָדָמִים - בִּידוּעַ שְׁנִפְלָל לְאוֹר וְנַחְמְרוּ בְּנֵי מַעֲיו,
וּטְרַפָּה. וְכֵן הוֹשֵׁט שְׁנִמְצָא הַעוֹר הַחִיצוֹן שְׁלוֹ לְכָן⁸¹
וְהַפְּנִימִי אָדָם, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בְּבַהֲמָה - הָרִי הוּא
כְּאֵלוֹ אֵינוֹ⁸², וּטְרַפָּה.

78) בגמרא שם נו: "הוריקה הכבד כנגד בני מעיים".
ומפרש רבינו כנגד בני מעיים, כמראה בני מעיים ודומה
להם. אבל רש"י וכמה מפרשים אחרים פירשו "כנגד" ממש,
היינו חלק הכבד שמקומו כנגד המעיים. 79) שם, ואפילו
לא ראינו שנפלה לאור (רבינו גורס בגמרא שם: "בידוע
שנפלה לאור וכו'") ומשמע שאע"פ שלא ראינו שנפלה
לאור. וכן היא גירסת הרי"ף, אבל הרא"ש והרשב"א והר"ן
גורסים: בידוע שנחמרו בני מעיים, ומפרשים שהמדובר
כשנודע שנפלה לאור, והכבד שכנגד בני המעיים הוריק,
והמעיים עצמם לא נשתנה מראהם, אבל כשלא נודע
שנפלה לאור - כשרה לדעתם). 80) דברי רב נחמן בר
יצחק שם: "אף אנו נאמר, אדומים שלא הוריקו ושלקו
והוריקו טריפה", ואפילו לא נודע שנפל לאור. וכן כתבו
הגאונים בדעת הרי"ף. 81) ומתולדתו הפנימי לכן,
והחיצון אדום ונשתנה מראהו, שם מג. בין בעוף בין
בבהמה - שלגבי ושט אין הברל בין עוף לבהמה.
82) משמע, שטריפה לא מטעם נקובה אלא מטעם חסרה,
וראה למעלה בהלכה הקודמת.

~ יום חמישי י"ג אדר-א' ~

פֶּרֶק שְׂמִינִי

1) יבאר חסירה כיצד; ויתור או חליף או סריך באונות;
בהמה שצמקה ריאה שלה או שנמצאת נפוחה; בהמה
שהיתה חסרת רגל או יתירה ואם היו לה שלוש ידיים;
נטולה כיצד? וצומת הגידין ושיעורן; ושתחתך מכאן ותחיה
ומכאן ותמות; שיעור הכוליא שתהיה כשרה; ואם לקתה או
נמצאת בה ליחה.

א. חֶסְרָה² פִּיצֵד? שְׁנֵי אֵיבָרִים הֵן, שְׂאָם חֶסֶר
מִמְּנִינָם³ - טְרַפָּה. וְאֵלוֹ הֵן: הַרְאָה וְהַרְגְּלִים. וְחִמְשׁ
אֲנוֹת⁴ יֵשׁ לְרֵאָה. פְּשִׁיתָלָה אוֹתָהּ אָדָם בִּידוּ וּפְנִי
רְאָה כְּנֶגֶד פְּנִי - שְׁלֵשׁ מִן הַיָּמִין, וּשְׁתַּיִם מִן
הַשְּׂמָאל. וּבְצֵד יָמִין מִמְּנֶה⁵ כְּמוֹ אֵזֶן קֶטְנָה⁶, וְאֵינָה
בְּצֵד הָאֲנוֹת. וְיֵשׁ לָהּ כְּמוֹ פִּיס בְּפְנֵי עֲצָמָה, וְהִיא
בְּתוֹף הַפִּיס. וְאֵזֶן זוֹ הַקֶּטְנָה הִיא הַנְּקֵרָאָת וְרֵדָא,
מִפְּנֵי שֶׁהִיא דוֹמָה לְרֵד⁷. וְאֵינָה מִן הַמְּנִין. לְפִיכָף⁸,
אִם לֹא נִמְצָאת הַרְדָּא - מִתְרַת. שְׂכָף הִיא דְרַפָּה:
יֵשׁ בְּהֵמוֹת תִּמְצָא בְּהֵם⁹, וְיֵשׁ בְּהֵמוֹת לֹא תִמְצָא
בְּהֵם. וְאִם נִמְצָאת נְקוּבָה¹⁰, אָף עַל פִּי שֶׁהַפִּיס שְׁלָה
סוֹתָם אֶת הַנְּקֵב - הָרִי זוֹ טְרַפָּה¹¹.

2) מתחילת ברייתה, אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו
בסיני, כמבואר למעלה פ"ה ה"ב. 3) כלומר, שכרגיל
נמצאים בבהמה יותר מאחד, ובמנין קבוע. ודעת רבינו,

כא. פל עוף שנמצאת הפכד שלו כמראה בני
מעיים⁷⁸, או שנשתנו שאר בני מעיים, ועמדו בשנויין
אחר שליקה ומריסה כמו שבארנו - בידוע שנפלה
לאור⁷⁹ ונחמרו בני מעיו, וטרפה. ולא עוד, אלא
בני מעיים של עוף שלא נמצא בהם שנוי⁸⁰,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. אֵינְן שְׁנִמְצָאִים דְּבוּקָה²¹ בְּחִבְרָתָהּ הַסְמוּכָה לָהּ - מִתְּרַת. וְאֵם נִסְמְכוּ שְׁלֵא עַל הַסְדֵר, כְּגוֹן שְׁנִסְמְכָה רֵאשׁוֹנָה לְשְׁלִישִׁית - טְרַפָּה²².

21) גירסת ה'מגיד משנה' מכת"י, בדברי רבינו: און שנמצאת דבוקה בחיתוך הסמוכה לחברתה, מותרת. ואם נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית או מגב לגב שלא במקום החיתוך, טריפה. וכן נראה מהרבה פוסקים ראשונים, גרסו כן בדברי רבינו. ראה ב'כסף משנה'. ולפי אותה גירסא, פירוש "שלא כסדרן" - שם מו, ב - הוא: שלא כסדר שכיבתן זו על גב זו, היינו היא אמנם דבוקה בחברתה הסמוכה לה, אבל לא מחיתוך של זו לחיתוך של זו אלא מגב לגב או מחיתוך לגב וטריפה, אבל גירסת ה'כסף משנה' כנוסח שלפנינו, ולפיה אין חילוק בין חיתוך לחיתוך ובין גב לגב, אלא אם דבוקה בחברתה הסמוכה, והן כסדרן, וכשרה בכל ענין שנסמכה, ורק אם נסמכה ראשונה לשלישית זהו שלא כסדרן וטריפה. ראה ב'כסף משנה' שכן פירשו דברי רבינו, רבינו ירוחם ו'הגהות מיימוניות'. 22) שדיבוק שלא על הסדר עומד להתפרק וסופו לינקב.

ו. נִמְצָאוּ שְׁתֵי הָאֲנוֹת כְּאֵנָה אַחַת וְאֵינָן נִרְאוֹת כְּשְׁתֵּים דְּבוּקוֹת²³: אִם הָיָה בִּינֵיהֶן כְּמוֹ עֵלָה הַהַדְסָה²⁴, בֵּין בַּעֲקָרָן בֵּין בְּאִמְצָעָן בֵּין בְּסוּפָן, כְּדִי שְׁיִפְרֵן שְׁתֵּים דְּבוּקוֹת - מִתְּרַת; וְאִם לֹא - הָרִי זו חֲסֵרָה²⁵ וְטְרַפָּה.

23) שאין להם חיתוך האונות והאומא חלקה, שם מו, ב: "שיעא". אבל אם היו נראות כשתים דבוקות - כשרה, מכיון שסמוכות הן הרי זה כסרוכות כסדרן וכשרה. ראה בה"ה. 24) שזהו השיעור להיכר האונה. ולמד זאת רבינו, מדין היתרת בה"ד, וכשם שלענין תוספת אינה אונה אלא כשיעור עלה של הדס, כן גבי חסרון לא נקרא חסר אם יש אונה כגודל עלה של הדס (מגיד-משנה מכת"י). 25) אונה אחת.

ז. נִמְצָאִים כְּלָה שְׁתֵי עֲרוּגוֹת, וְאֵין לָהּ חֲתוּף אֲזַנִּים²⁶ - טְרַפָּה²⁷. וְכֵן אִם חָסֵר גּוּף הָרֵאָה²⁸, אָף עַל פִּי שְׁלֵא נִקְבָה - הָרִי זו כְּמִי שְׁחָסֵר מִנְּזַן הָאֲנוֹת וְטְרַפָּה²⁹. לְפִיכָּה, אִם נִמְצָא מְמַנָּה מְקוּם יָבֵשׁ³⁰ עַד שְׁיִפְרָה³¹ בְּצַפְרָן - הָרִי זו כְּחֵסֵר³² וְטְרַפָּה, וְאִפְלוּ הָיָה כָּל שְׁהוּא³³.

26) בגמרא שם: "שיעא". 27) שסוף-סוף חסר מנין האונות. [קשה להבין, למה הוצרך רבינו להשיעור דין זה אחרי שפסק בהלכה הקודמת ששתי אונות דבוקות - טריפה], וראה ב'כסף משנה'. וכן נראה מסיום דברי רבינו: הרי זה כמי שחסר מנין האונות. 28) אע"פ שהקרום קיים. 29) שחסרון מבפנים תחת הקרום נקרא חסרון, שם. ואם תאמר הרי בפי"ז ה"ט פסק רבינו: ריאה שנשפכה כקיתון, אם הקרום שלה קיים - כשרה, הרי שחסרון מבפנים לא נקרא חסרון. יש לומר, שאם לא נימוקה אלא שיש בה איזה

שרק אלה נכללים במין חסירה, אבל אבר יחיד שניטל או חסר - טריפה, מפני שהוא כנקוב ונכלל במין "נקובה" על-פי הכלל: כל אבר שאמרו בו חכמים שאם ניקב - טריפה, גם ניטל או חסר - טריפה, כמו שכתב בפ"ו ה"כ. וראה ב'לחם משנה' [וב'תוספות' שם מב, א. ד"ה ניקב, כתבו: וניטל הלב והריאה והדקין, לא איצטריך למיתני, שבכלל נקובים הם. לקמן בפ"י ה"ט כתב ה'כסף משנה': "תחת חסירה, פרט כג טריפות", וקשה ליישב דבריו עם מה שאומר רבינו כאן, וכפי שנתבאר למעלה]. 4) אזנים, שם מז, א. 5) מן הריאה. 6) בלשון הגמרא: עינוניתא דוורדא. 7) שהיא דקה ואדומה כמותו (רש"י). 8) הואיל ואינה ממנין האונות. 9) סוגיא, שם. 10) דעת הגאונים שהיא רק סרוכה בכיס ואינה דבוקה יפה, ולפיכך אין הכיס מגין. 11) שהיא בכלל האום של הריאה, ואום שניקבה - טריפה, כמבואר למעלה.

ב. חָסֵר מִנְּזַן הָאֲנוֹת¹² וְנִמְצָאִים אַחַת מִן הַשְּׂמָאל או שְׁתֵּים מִן הַיְמִין - טְרַפָּה. וְאִם נִמְצָאוּ שְׁתֵּים בְּיָמִין וְזֹאת הַנְּרָדָא - הָרִי זו מִתְּרַת¹³.

12) שם: חסר וכו' טריפה. 13) כי הוורדא משלימה את המנין, אבל אם חסרה אונה בצד שמאל, והוורדא היא בצד שמאל, אין הוורדא משלמת, מפני שאין דרכה לעמוד בשמאל אלא בימין (כסף-משנה בשם הר"ן).

ג. נִתְחַלְפוּ הָאֲנוֹת, וְנִמְצָאוּ שְׁלֵשׁ מִן הַשְּׂמָאל וּשְׁתֵּים מִן הַיְמִין בְּלֹא וְרָד¹⁴, או שְׁהָיָה הַנְּרָד עִם הַשְּׁלֵשׁ בְּצַד שְׂמָאל - הָרִי זו טְרַפָּה, שְׁהָיָה חֲסֵרָה¹⁵ מִצַּד הַיְמִין¹⁶.

14) אבל אם היה ורד מצד הימין, היא משלמת לשתים שבימין, כמו שכתב בהלכה הסמוכה, והרי יש שלש בימין. ולא נטרפה הבהמה בזה, שיש בשמאל יתרת, שלש במקום שתים, שדעת רבינו יתרת באונות מותרת, בהלכה הסמוכה. 15) אונה. 16) מפני שוורדא העומדת בצד שמאל אינה משלמת. ומשמע מזה, שאם לא חסרה אונה, והוורדא עומדת בשמאל - כשרה, וכן נמצאו שתי וורדות - כשרה, בניגוד לדעת רש"י. רבינו לשיטתו, שיתרת מותרת, כמסקנת הגמרא שם, שאין הלכה כרבא ביתרת.

ד. נִתּוּסְפוּ הָאֲנוֹת¹⁷ בְּמִנְיָנָם: אִם הָיְתָה הָאֵזֶן הַיְתֵרָה בְּצַד הָאֲנוֹת או מְלַפְנֵי הָרֵאָה, שְׁהָיָה עֲמַת הַלֵּב¹⁸ - מִתְּרַת; וְאִם הָיְתָה עַל גְּבֵה, שְׁהָיָה לְעַמַּת הַצְּלָעוֹת - הָרִי זו טְרַפָּה; שְׁהֵיִתֵר כְּחֵסֵר. וְהוּא שְׁתֵּיהֶם¹⁹ כְּמוֹ עֵלָה שֶׁל הַדְסָה²⁰; אֲבָל פְּחוֹת מִזֶּה - אֵינָה אֵינָן וּמִתְּרַת.

17) שם מז, א. 18) בגמרא שם: מגוואי, כלומר מבפנים. 19) בגדלה. 20) ואפילו יש בה כעלה של הדס רק לאחר נפיחת הריאה - טריפה (כסף-משנה בשם ה'תוספות'). וטעם הדבר, שהרי בהמה בחייה ריאתה נפוחה תמיד (רדב"ז מכת"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. **בְּהֵמָה שֶׁהֵיחָה חֲסֵרָה רִגְלָא בְּתַחֲלַת פְּרִיטָהּ - טְרֵפָה. וְכֵן אִם הֵיחָה יְתָרָה רִגְלָא; שֶׁפָּל הֵיחָה - פְּחָסָר הוּא.**⁴⁵ **אָבָל אִם הָיוּ לָהּ שְׁלֹשׁ יָדַיִם**⁴⁶ **אוּ יָד אַחַת - מִתְּרַת.**⁴⁷ **לְפִיכָף, אִם נִחְתָּף הַיָּד שָׁלָה - מִתְּרַת.**⁴⁸ **נִחְתָּף הַרְגֵל: מִן הָאַרְכָּבָה**⁴⁹ **וּלְמַעְלָה - טְרֵפָה; מִן הָאַרְכָּבָה**⁵⁰ **וּלְמַטָּה - מִתְּרַת. בָּאֵי זֶה אַרְכָּבָה**⁵¹ **אָמְרוּ? בְּאַרְכָּבָה שֶׁהוּא סוֹף הַיָּד הַסְּמוּךְ לַגּוֹף.**⁵²

44) רבינו מתחיל כאן לפרש דיני האיבר השני, שאם חסר ממנינים - טריפה, כמבואר בה"א. 45) בגמרא שם: כל יתר כנטול, ומפרש רבינו כחסר בתחילת ברייתו. וכן נראה מפירוש רש"י שם שכתב, יתר אחד כחסר אחד וטריפה, שהוא כשמוטת הירך בבהמה שטריפה. ויש מפרשים: יתר כנטול, היינו כאילו היתר נטול ממקומו, והרי הוא כאילו ניקב או חסר מקומו, אבל הפוסקים מכריעים כפירוש רש"י ורבינו (לחם-משנה). 46) שתי הרגלים הקדמיות של הבהמה נקראות ידים, והאחוריות נקראות רגלים. 47) שרק חסר או יתר רגל - טריפה, אבל לא יד. סוגיא שם נח, ב. 48) הבהמה, אבל האיבר שנחתך אסור, ראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות ה"ב. 49) משנה, שם עו, א. 50) כמו ברך, מקום קשר וחיבור עצמות. 51) שלש עצמות הן, תחתון נקרא רגל, וארכובה שלו היא הנמכרת עם הראש. למעלה מאותה ארכובה עצם שני נקרא שוק, ובראשו התחתון של העצם השני סמוך לארכובה הם צומת הגידים, ובראשו העליון של אותו העצם היא ארכובה שכנגדו בגמל ניכר ששם בולט עצם בירך הגמל. למעלה מאותה ארכובה היא עצם הקולית (מגיד-משנה מכ"י). 52) היינו ארכובה שכנגדו בגמל ניכר. ומה שאמרו מן הארכובה ולמטה מותרת, היינו למעלה מצומת הגידים בעצם האמצעי, אבל אם נחתך במקום צומת הגידים טריפה, מחמת שהחיתוך באותו מקום מכאיב לה והיא טריפה (מגיד-משנה). ועי' בהט"ו.

יב. **נִשְׁבַּר הָעֵצִים**⁵³ **לְמַעְלָה מִן הָאַרְכָּבָה**⁵⁴ **: אִם יֵצֵא כְּלוּ אוּ רְפוּ לַחוּץ - הָרִי זֶה כְּמָה שֶׁנִּחְתָּף וְנָפַל, וְטְרֵפָה; וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר אוּ הָעוֹר**⁵⁵ **חֹפֶה רַב עֲבִיו וְרַב הַקְּפוּ**⁵⁶ **שֶׁל עֵצִים שֶׁנִּשְׁבַּר - הָרִי זֶה מִתְּרַת.**⁵⁷ **וְאִפְלוּ נָפַל מִקְצַת הָעֵצִים שֶׁנִּשְׁבַּר וְהֵלֵךְ לוֹ**⁵⁸ **וְגִידִים הַרְפִּים אֵינָן חֲשׂוּבִין כְּבָשָׂר.**⁵⁹

53) משנה, חולין עו, א. ופירש רש"י: נשבר העצם ולא נחתך. 54) אבל למטה מן הארכובה הבהמה מותרת אפילו אם יצא כולו לחוץ, כרב שם, ב. 55) לבדו, שהעור הרי הוא כבשר, שם. 56) רבינו אינו מפרש מה זה רוב עוביו ומה זה רוב היקפו. רש"י מפרש: רוב עוביו, שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו נכסה. רוב היקפו, רוב היקף הבשר שסביב העצם על השבר. ורוב עוביו ורוב היקפו, היינו שלא יצא רוב החלל דרך נקב הבשר, ושיהא רוב היקף הבשר שעל השבר קיים. ור"י מפרש: רוב עוביו ורוב היקפו, כעין רוב עוביה ורוב חללה האמור בגררת, שהעצם במקום אחד דק, ובמקום

קמט וחסרון, קים להו לחכמים שסופה להנקב וטרפה, מה שאין-כן בנימוקה הריאה, כיון שנתפשט ההפסד כל- כך, אם יש חשש שסופה להנקב כבר היתה נקובה, ולפיכך כשרה (כסף-משנה). 30) שם מו, ב. 31) שיתפורר. 32) מטעם חסירה ולא מטעם נקובה (כסף-משנה). 33) וכן בנשתנה מראה הריאה למראה האסור, ראה למעלה בפ"ז הט"ז, ובראב"ד שם.

ח. **רֵאָה שֶׁנִּמְצְאָה נְפוּחָה כְּמוֹ עֵקֶר חֲרִיּוֹת שֶׁל דֶּקְלָא**³⁴ **- אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק. שֵׁזוּ תוֹסֵפֶת מְשֻׁנָּה בְּגוֹפָה, וְשָׂמָּה תוֹסֵפֶת בְּגוֹף כְּחֶסְרוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּמִנְיָן.**³⁵

34) שם הלכה יח, פסק רבינו אותו הדין כשנשתנו מראה כעין חריות של דקל. מקור הלכות אלו: שם מז, ב: אמר רפרם, ריאה הדומה לאופתא - טריפה. ומפרש רבינו, אופתא חריות של דקל כמ"ש הרב המגיד בפ"ז. ושם בסוגיא, לשונות חלוקות בכוונת דברי רפרם: איכא דאמרי (יש אומרים) בגישתא, כלומר במישוש שקשה כעץ. ואיכא דאמרי בחזותא, שהגון כחריות של דקל. ופסק רבינו כשתי הלשונות, ובשני האופנים, כעיקר חריות של דקל וכעין חריות של דקל - טריפה, ובשניהם "אוסרים אותה מספק". 35) שהיתר כחסר, למעלה ה"ד.

ט. **הַבְּהֵמָה שֶׁפָּחְדָה**³⁶ **וְיָרְאָה עַד שֶׁצְמָקָה הָרֵאָה שְׁלָה וְקָרְבָה לְהִיּוֹת יָבֵשָׁה: אִם פָּחְדָה בְּיַדֵּי שָׁמַיִם**³⁷ **כְּגוֹן שֶׁשְׂמָעָה קוֹל רַעַם אוּ רֵאָתָה זֵיקִים וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה - מִתְּרַת; וְאִם פָּחְדָה בְּיַדֵּי אָדָם**³⁸ **כְּגוֹן שֶׁשְׂחָטוּ לְפָנֶיהָ בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה - הָרִי זֶה כְּחֶסְרָה וְטְרֵפָה.**³⁹

36) משנה, שם נד, א. וברייתא נה, ב. ובמשנה נקראת חרותה, היינו שקשה כחריות דקל, מפני יבשותה, כפירוש רש"י שם. 37) כלומר, שהפחד שלה בא מסיבה שנעשה בידי שמים. 38) שהפחד שלה בא מסיבת מעשה בני אדם. 39) שבידי אדם אינה חוזרת ומבריאה, אבל בידי שמים חוזרת ומבריאה. רבינו לא גילה דעתו בדין פחדה בידי שאר בריות. ונראה שהוא סומך על הבדיקה שנאמרה בהלכה הסמוכה, ולכן לא נכנס כלל לדון בפלוגתא של רבי שמעון בן אלעזר ורבנן בדין זה (רדב"ז מכת"י).

י. **כִּי יֵצֵד בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ**⁴⁰ **מוֹשִׁיבִין אֶת הָרֵאָה בְּמִים מַעַת לַעַת. וְאִם הָיָה זְמַן הַקָּר - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמִים פּוֹשְׂרִין, וּבְכָלֵי שְׁאִין הַמִּים מִתְמַצִּין מִגִּבּוֹ וְנוֹזְלִים, כְּדִי שְׁלָא יִצְוֹנוּ**⁴¹ **בְּמִהְרָה. וְאִם הָיָה זְמַן הַחֶם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמִים צוֹנֵן, בְּכָלֵי שְׁהַמִּים מִתְמַצִּין מִגִּבּוֹ**⁴² **כְּדִי שִׁישְׂאָרוּ קָרִים. אִם חֲזָרָה לְבְרִיטָה**⁴³ **- הָרִי זֶה בְּיַדֵּי שָׁמַיִם וּמִתְּרַת; וְאִם לֹא חֲזָרָה - בְּיַדֵּי אָדָם הִיא וְטְרֵפָה.**

40) בסוגיא, שם. 41) שלא יתקררו. 42) בגמרא שם: משיכלי חיורי, כלומר כלים עשויים מטיט לבן שעושים ממנו קיתונות ששותים בהם בימות החמה, שהמים מתמצים מגבם ועי"ז הם קרים. 43) שנתרככה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טְרַפָּה. וְאֵל תַּתְּמָה וְתֹאמַר⁷²: פִּיֶּצֵד תַּחֲתָךְ לְמַעַלָּה מִצֻּמַּת הַגִּידִים וְהִיא מִתְּרַת, עַד שֶׁתַּחֲתָךְ לְמַעַלָּה מִן הָאֲרֻכָּבָה הָעֲלִיּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷³, וְאִם נִחַתְךָ לְמִטָּה מִצֻּמַּת הַגִּידִים⁷⁴ - אֲסוּרָה? שֶׁבִּטְרַפּוֹת, תַּחֲתָךְ מִפָּאן וְתַחֲתֵיהָ, וּמִפָּאן וְתַמּוֹת. וְלֹא נֶאֱסָרָה בְּהֵמָה זוֹ⁷⁵ מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲתוּכַת רִגְל מִמְּקוֹם זֶה, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁנִּחַתְכּוֹ הַגִּידִין, שֶׁחֲתִיכְתּוֹ מִכָּלל הַטְּרַפּוֹת כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר⁷⁶.

71) בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה - כשרה, מן הארכובה ולמעלה - פסולה. ובגמרא שם פירשו, שהכונה במקום צומת הגידים. (72) בסוגיא, שם. (73) בהי"א. (74) הגירסא הנכונה היא: למטה בצומת הגידים, שאם למטה מצומת הגידים היינו הארכובה התחתונה, ודאי כשרה. (75) זו היא הסברה נוספת של רבינו, שאין מדמין נחתך למעלה מצומת הגידים לנחתך במקום צומת הגידים, מכיון ששני סוגי טריפות הם, הראשון משום חתוכת רגל, והשני משום חתוכת הגידים (כסף-משנה). (76) בהי"ז.

טז. וְנִטְוֵהָ⁷⁷ פִּיֶּצֵד? שְׁלֹשָׁה אֵיבָרִים הֵינָן, שְׁאִם נִטְלוּ - טְרַפָּה, וְאִם עַל פִּי שְׁאִין בְּהֵן דִּין נֶקֶב וְלֹא דִין חֶסְרוֹן. וְאֵלּוּ הֵן: צֻמַּת הַגִּידִים⁷⁸, וְהַפְּכָדוֹ⁸⁰, וְלַחֵי הָעֲלִיּוֹן.

77) אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו למשה בסיני, כמבואר פ"ה ה"ב. (78) שנאמר בהם בפירוש - נטולה. אבל בשאר אברים, יש כלל: כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה (פ"ו ה"ב). ואין למנותו במין "נטולה" אלא במין "נקובה". (79) במשנה, שם. שנינו, וכן שניטל צומת הגידין. ורבינו כולל בזה גם נחתכו צומת הגידים, כמו שיתבאר בהלכה הסמוכה. ומלשון המשנה מבואר שהטריפות הוא משום נטולה, ועי' בסמוך. (80) אין בו דין נקב ולא דין חסרון. עי' בפ"ו ה"ח.

יז. וְכִבֵּר פֶּאֲרָנוּ⁸¹, שֶׁבִּהְיֵהָ שֶׁנִּחַתְךָ רִגְלָהּ וְכֵן הָעוֹף בְּמִקְוֵם צֻמַּת הַגִּידִים, לֹא נִעְשׂוּ טְרַפָּה אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁנִּחַתְכּוֹ הַגִּידִין. לְפִיכָף, אִם נִחַתְכּוֹ הַגִּידִים לְבָדָם וְהִרְגַּל קִיָּמָה - טְרַפָּה, שֶׁהָרִי נִטְלָה צֻמַּת הַגִּידִים⁸².

81) בהט"ו. (82) והראב"ד משיג ואומר שחתוכת צומת הגידים - טריפה משום פסוקה, ושואל: מה בין חתוכה לפסוקה? ומה ששנינו במשנה בלשון נטולה, הוא מבאר כגון שנעקרו מן הארכובה ונקפלו.

יח. נִחַתְךָ בְּבִהְיֵהָ⁸³ הָאֶחָד הָעֵבֶה לְבָדוֹ - מִתְּרַת; שֶׁהָרִי נִשְׁאָרוֹ שְׁנַיִם⁸⁴. נִחַתְכּוֹ הַשְּׁנַיִם הַדִּקְיָן - מִתְּרַת; שֶׁהָרִי הָאֶחָד הָעֵבֶה גְּדוֹל מִשְׁנַיִם⁸⁵, וְהָרִי לֹא נִטְלָה כָּל הַצֻּמַּת אֲלֵא מִעֲנֻטָּה⁸⁶. נִחַתְךָ רַבּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֵן - טְרַפָּה⁸⁷; וְאִין צְרִיף לֹא מִן שֶׁנִּחַתְכּוֹ כְּלָן אִו נִטְלוּ כְּלָן.

83) חולין עו, ב. (84) בגמרא: שנשאר רוב מנין.

אחר גס, ופעמים יצא רוב עוביו לחוץ ולא רוב חללו, וצריך שיהיה מחופה רוב עוביו ורוב היקפו (מגיד-משנה). (57) הבהמה. ובספרים אחרים של רבינו, הגירסא: והאבר נמי מותר, היינו האבר שנשבר, כרב שם, שאם הבשר קיים - זה וזה מותר, בין הבהמה ובין האבר, מה שאין-כן בנשברה למטה מן הארכובה ואין עור או בשר חופין את רובו, אף-על-פי שהבהמה מותרת - האבר אסור, שאין שחיטת הבהמה מתירתו, כיון שהוא מדולדל, כמבואר במשנה. (58) הואיל ועור או בשר חופין את רובו, מעלה ארוכה אע"פ שחסר העצם (כסף-משנה בשם הרשב"א ב'תורת הבית'). (59) שסופם להקשות והולכים אחר הסוף, ולפיכך אם מחופה השבר בגידים אינו חיפוי. שם, עמ' ב.

יג. צֻמַּת הַגִּידִין⁶⁰ הֵן בְּבִהְיֵהָ וּבְחֵיהָ⁶¹ לְמַעַלָּה מִן הָעֵקֶב⁶² בְּמִקְוֵם שְׁתּוּלִין בּוֹ הַטְּבָחִים⁶³ הַבְּהֵמָה. וְהֵן שְׁלֹשָׁה גִידִין לְבָנִים⁶⁴: אֶחָד עֵבֶה⁶⁵, וּשְׁנַיִם דִּקְיָם. וּמִמְּקוֹם שֶׁיִּתְחַלֵּל⁶⁶ וְהֵן קָשִׁים⁶⁷ וְלְבָנִים עַד שֶׁיִּסְוֹר הַלְבָן מֵהֵן וְיִתְחַלְּלוּ לְהִתְאַדָּם וְלִהְתַּרְכָּף - הִיא צֻמַּת הַגִּידִים. וְהִיא כְּאֶרֶץ שֶׁשָׁ עֲשָׂרָה אֲצִבְעוֹת בְּשׂוּרָה⁶⁸.

60) קשר שלשה גידים ומקום הידוקם. בגמרא: מקום שהגידים צומתים בו. (61) שם. (62) זו היא ארכובה הנמכרת עם הראש, ראה הי"א, והשם עקב הוא העצם הקטן המחבר את הפרקים, שנקרא בתלמוד: עליו ערקומא (כסף-משנה). (63) בגמרא: היכא דפרעי טבחיא. (64) בגמרא שם, מונה "חיוורי" בין הסימנים של צומת הגידים. (65) שם, ב. (66) שיוצאים מן העצם ומהלכים בבשר, שהעצם למעלה מן הפרק, ערום בלא בשר כשתים ושלש אצבעות, והגידים אדוקים בו (רש"י). (67) "אשוני" שם, וזהו הסימן השני של צומת הגידים. (68) בגמרא שם: וכמה? ארבעה בטרי, ומפרש רבינו "בטדא" ארבע אצבעות. ורש"י מפרש, "בטדא" אצבע. ואם כן, שיעור אורך צומת הגידין ארבע אצבעות. והרשב"א בתשובה כתב כפירוש רבינו, שהרי נראה לעין שאפילו בבהמה דקה מתפשטים צומת הגידים יותר מארבע אצבעות. ועוד, קבלת הגאונים היא ש"בטדא" הוא ארבע אצבעות (כסף-משנה). וה'ערוך' גורס בגמרא "בטרי" וע"ש.

יד. וּמִנֵּין גִּידִים אֵלּוּ בְּעוֹף - שְׁשֵׁה עֲשָׂר גִּידִין⁶⁹. תַּחֲלָתָן מִן הָעֵצִים שֶׁל מִטָּה⁷⁰ מֵאֲצִבְעַת יְתֵרָה עַד סוֹף הָרִגְלָהּ שֶׁהִיא עֲשׂוּי קִשְׁקָשִׁים קִשְׁקָשִׁים.

69) שם. (70) טעות היא שנפלה בספרים, שהרי כל טריפות שמנו בבהמה, כנגדם בעוף. ורבינו בעצמו כתב בתשובה לחכמי פרובינצא, שמעולם לא עלה על דעתו כן, אלא שצומת הגידים בעוף במקום שהם בבהמה (כסף-משנה). והראב"ד בהשגותיו כתב: זה חידוש גדול. . . . ואמת הוא שהם יורדים עד למטה עד שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה, משם הם חיים ומפרנסים את הגוף. והרשב"א כתב שרבינו חזר בו, והסכים שמקום צומת הגידים בעוף כמו בבהמה (כסף-משנה).

טו. בְּהֵמָה שֶׁנִּחַתְכּוֹ רִגְלָהּ בְּמִקְוֵם צֻמַּת הַגִּידִין⁷¹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפוזרים. והעיקר, שעל-פי הדין צריך שישתייר אחד משני ה'כזיתים' הללו, אלא משום שספק לנו אם הכזית הזה צריך להיות במקום מרה או במקום חיותה, מחמירים שצריך שניהם. ומשמיענו רבינו, שאם אחד מניהם הוא שלם, והשני מלוקט או מרודד - אין מכשירים את הבהמה משום ספק ספיקא: שמא הכזית הקיים הוא אותו הכזית שצריך להשאיר על-פי הדין. ואם תמצא לומר שלא, אולי מתלקט או מרודד גם כן כשר. וזה מה שכתב: ויראה לי שהיא אסורה. כי סברת עצמו היא, וטעמו של דבר, מפני שזה רק ספק אחד אם יש שיוור הדרוש, ולכן הבהמה אסורה מספק.

כג. לחי העליון שנטל - טרפה¹⁰⁵. אבל אם נטל התחתון, כגון שנגמם עד מקום הסימנין¹⁰⁶ ולא נעקר¹⁰⁷ - הרי זו מתרת¹⁰⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לחי העליון שנטל - מרפה."

והקשו נושאי הכלים, איך יעלה על הדעת להוסיף טריפות שלא נזכרו בתלמוד כלל, "וחכמי לונל הוקשה להם כך. . במה שניטל לחי העליון טריפה, ואנו בענינתנו לא שמענו עד היום הזה. . ."

והביאור בזה: בנוגע לחי העליון, כתב הגאון הרגצובי "כל שעל ידי זה הסיבה היא מתה, אף שלא דבר זה בעצמו גרם לה רק דבר אחר, מכל-מקום טריפה". כלומר, נטילת לחי העליון בעצמו אינו גורם שתמות, אלא זוהי סיבה לדבר אחר, כניסת אויר קר לריאה, שעל ידי נטילת הלחי העליון נעשה פי הקנה מגולה, וכניסת האויר הקר היא הגורמת למיתת הבהמה. ונמצא, ששני סוגי טריפות הם: א. טריפה ש"זה בעצמו גרם לה שתמות". ב. טריפה שהיא סיבה לדבר אחר שהוא שגרם לה שתמות.

על פי זה יש לתרץ מה שלא נשנית טריפה זו במשנתנו, כי המשנה "ואלו טריפות" מונה רק טריפות שהן עצמן גורמות למיתה, וגם הלשון "ואלו טריפות" מלמד על כך שהן טריפות שמצד עצמן. ועפ"ז יש לבאר דיוק נוסף, איתא במשנה: "הגלודה, רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין", ולכאורה מדוע נכתב דין זה במשנה "אלו כשרות" ולא ב"אלו טריפות", שלדעת חכמים היא טריפה. אלא ש"גלודה" שהיא בהמה שנוקף עורה מפני טורח המלאכה או מחמת שחין, והנה קילוף העור כשלעצמו אינו גורם שתמות אלא ש"שליט בה אוירא ומתה". ולכן גם לדעת חכמים אין למנותה במשנה "אלו טריפות" מפני שבה נימנו רק סוג הטריפות שהן עצמן גורמות את המיתה.

(יין מלכות, ספר קדושה, סימן יב מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(85) עבה מהם, ואם-כן נשאר רוב בנין. (86) ואפילו לדעת הראב"ד שנחתכו צומת הגידין - טריפה משום פסוקה, בפסוקה גם כן אינה טריפה אלא שנפסק הרוב. ראה בפ"ט ה"א. (87) כרב שם, ומשום שהלך לו רוב בנין ורוב מנין, שלא נשתייר שום אחד מהם שלם (מגיד-משנה בכת"י, וכסף-משנה).

יט. ובעוף⁸⁸, אפילו נחתך רבו של (פל) אהר⁸⁹ מן הששה עשר⁹⁰ - טרפה.

(88) שם. (89) בגמרא: אפילו נחתך אחד מהששה-עשר - טריפה. והואיל ומחמירים בעוף, שאפילו נחתך אחד טריפה, חוזרים אנו אל הכלל "רובו ככולו" (כסף-משנה). (90) כמבואר בה"ד.

כ. ועוף שנטפתרו אגפיו⁹¹ - מתר, כבהמה שנטחתכו ידיו⁹².

(91) משנה, שם נו, ב: נשתברו גפיה. (92) למעלה בה"א. שאגפים בעוף כידים בבהמה, ולפיכך אפילו אם נשברו סמוך לגוף - מותר (מגיד-משנה).

כא. כבד שנטלה פלה⁹³ - טרפה. ואם נשתיר ממנה⁹⁴ פזית במקום שהיא תלויה בו⁹⁵ ופזית במקום מרה⁹⁶ - הרי זו מתרת. גדלדה הכבד⁹⁷ והרי היא מערה בטרפשה⁹⁸ שלה - מתרת⁹⁹. נטל ממנה מקום שהיא תלויה בו¹⁰⁰ ומקום המרה, ואף על פי שהשאר קנים כמו שהוא - טרפה¹⁰¹.

(93) משנה, שם מב, א. (94) שם מו, א. (95) בגמרא: במקום שהיא חיה, ופירש רש"י שהכבד חיה, דהיינו מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות. (96) בשני המקומות, כרב פפא שם. (97) נעקרה במקומות הרבה (רש"י). (98) כאן מעט וכאן מעט וכולה קיימת (רש"י). (99) ואפילו נדלדה במקום מרה ובמקום חיותה - כשרה (מגיד-משנה). (100) כלומר, כזית ממקום זה, וכן ממקום המרה בשיעור כזית. (101) שאלו שני הזיתים עיקר חיותה של הכבד, ואם ניטלו הרי ניטל חיותה, ומה שנשתייר שאר הכבד אינו מועיל כלום (כסף-משנה).

כב. נשאר בה פזית¹⁰² במקום מרה ופזית במקום שהיא תלויה בו - פשרה. אבל היה מפזר מעט בכאן ומעט בכאן, או שהיה מרדד¹⁰³, או שהיה ארך פצועה - הרי זו ספק. ויראה לי, שהיא אסורה¹⁰⁴.

(102) כאן יש כפל דברים, שכבר נזכר דין זה בהלכה הקודמת, אלא שכאן שינה לשונו, וכתב: כזית במקום מרה קודם, ואחר-כך כזית במקום שהיא תלויה בו, וראה למטה. (103) מרוקע (רש"י). (104) מתקשים בהבנת דברי רבינו, שהרי בעיית רב ירמיה היא בגמרא שם מו, א - ולא איפשר, וממילא כל ספק איסור - להחמיר, ולמה כתב רבינו "ויראה לי שהיא אסורה", כאילו זהו חידוש מסברת עצמו? ומפרש ה'כסף משנה', שרבינו מדבר כשאחד משני ה'כזיתים' שלם, והשני מפוזר או כרצועה, תדע שהוא אומר בלשון יחיד "אם היה מפוזר" ולא בלשון רבים אם היו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

120) שם: ואפילו אם היתה קטנה מתחילת ברייתה (לחם-משנה). אבל שאר הפוסקים אומרים, שרק אם הקטינה מחמת חולי - טריפה, אבל אם היתה קטנה מתחילת ברייתה - כשרה (כסף-משנה). 121) בבהמה דקה. 122) בבהמה גסה. 123) שם. כענבה בינונית. ובעוף יש אומרים שאין לו כוליא, ואם כן לא שייך בו טריפות הכוליא. ויש אומרים שהיא בין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה שיש שם כמין בשר, ואותו הבשר הוא הכליות (מגיד-משנה מכת"י). 124) שם. 125) ורש"י שם פירש לקתה מליאה מוגלא. 126) בגמרא, שהגיע עד החריץ והוא מקום הלבן. 127) היינו מוגלא, שם. 128) שם.

105) שאלו חכמי לונגיל את רבינו בדין זה, וכתבו: "ואנחנו בעניותנו עד היום הזה ולא מצאנו כתוב בשום חיבור שנעשה בכל לשון (שניטל הלחי העליונה - טריפה). והיה נראה בעינינו, כשאמר (במשנה חולין נד, א) ניטל לחי התחתון כשר, רבותא אשמעינן אע"פ שנראה כעיקור (סימנים) וכל-שכן לחי העליון". ורבינו בתשובתו מסביר להם את ערכו של הלחי העליון בתהליך הנשימה, שבעדרו יכנס האויר הצונן ישר לתוך הריאה ותתקרב ותמות הבהמה, וכלל בידינו, שכל שאין כמוה חיה - טריפה]. 106) התלויים בין עיקר החיך ובין הלשון. 107) הסימנים מחיבורם בכשר. 108) משנה, שם. ובגמרא מד, א: דאיגום איגומי.

~ יום שישי י"ד אדר-א' ~

פרק תשיעי

1) יבאר פסוקה, קרועה, נפולה, כיצד; עוף שנחבט על גבי דבר קשה.

א. פסוקה? כיצד? חוט השדרה שנספס העור החופה את המוח - טריפה. ובלבד שפסק רב הקפו; אבל אם נסדק העור לארפו או נקב - מתרת. וכן אם נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה, או שנתמעף המוח שבתוך החוט ונתנדנד, הואיל ועורו קיים - הרי זו מתרת.⁸

2) אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה מסיני. 3) אף על פי שהמוח קיים. 4) לומדים זה מגררת שנפסקה ברובה טרפה ובנסדקה לאורכה כשרה. כלומר, שננסדקה לאורכה אינו בכלל פסוקה האמורה למשה מסיני ולפיכך כשרה. 5) שאינה טרפה עד שייפסק ברובו. ויש לשאול מדוע בגררת ניקבה נקב מפולש הרי זו נבילה כמבואר בפרק ג הלכה כד, וכאן סתם רבינו ומכשיר בכל נקב. וכן הקשה הכסף משנה בענין נסדקה לאורכה. שבגררת צריך שישאר משהו למעלה ומשהו למטה ובחוט השדרה כשר בכל אופן. וצריך עיון. 6) במשנה שנינו: נשברה השדרה ונפסק החוט שלה טריפה. 7) אבל לא נמס. 8) וכמו שאמרו: מוח זה לא מעלה ולא מוריד.

ב. המרף המוח ונשפף כמים או פדונג שגמס, עד שיימצא החוט ששפמעמידו אינו עומד - הרי זו טריפה. ואם אינו יכול לעמוד מפני כבדו - הרי זו ספק.⁹

9) אם מחמת חולי הוא.

ג. עד היכן חוט השדרה? תחלתו מבחוץ לפולין שבתחלת הערף, עד סוף פרשה שנייה, שלא ישאר אחריה אלא פרשה שלישית הסמוכה לתחלת האליה.

ד. ושלש פרשיות הן, ואלו הן: שלשה עצמות דבוקין זה בזה למטה מחליות של שדרה. וחוט

כד. כל אבר שנאמר בו: שאם היה חסר - טריפה¹⁰⁹, כף אם ניטל - טריפה. אבל אבר שנאמר בו: אם ניטל - טריפה¹¹⁰, אינה נאסרת אלא אם נחתך אותו אבר¹¹¹; אבל אם נבראת חסרה אותו אבר - הרי זו מתרת¹¹². שאם לא תאמר כן, נמצאת החסרה והנטולה אחת. וכל אבר שנאמר בו: שאם ניטל - מתרת, קל וחומר אם חסר מתחלת ברייתה ולא נברא - שהיא מתרת.

109) כגון חסרת הרגל. 110) כגון הכבד וצומת הגידין. 111) שנחתך בכלל ניטל, כמ"ש בצומת הגידים. 112) שניטל בידי אדם יותר גרוע.

כה. בהמה שנטלה האם¹¹³ שלה, והוא בית הרחם¹¹⁴, או שנטלו הפליות¹¹⁵ - הרי זו מתרת. לפיכך, אם נבראת בקליא אחת¹¹⁶ או בשלש פליות¹¹⁷ - מתרת¹¹⁸. וכן אם נקבה הפלוא - מתרת¹¹⁹.

113) משנה, שם נד, א. 114) בית הריון (רש"י). 115) משנה, שם. 116) שחסר מתחילת ברייתו. 117) וקיימא-לן: יתר כנטול הוא. 118) כמו שמבואר בהלכה הקודמת: "וכל אבר שנאמר בו שאם ניטל מותרת, קל-וחומר אם חסר מתחילת ברייתה, ולא נברא שהיא מותרת". 119) שם נה, ב. וכן מוכרח גם מהכלל שהשמיענו רבינו בפ"ו ה"כ, שכל אבר שאמרו בו חכמים אם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה, ומפני שניטלה הכוליא כשרה, ברור שגם ניקבה כשרה.

כו. אף על פי שהפלוא שנטלה או חסרה - מתרת, אם נמצאת קטנה ביותר¹²⁰, והקטנה בדקה¹²¹ עד כפול ובגסה¹²² עד כענב¹²³ - טריפה. וכן אם לקתה הפלוא¹²⁴, והוא שיעשה בשורה¹²⁵ כבשר המת שהבאיש אחר ימים, שאם תאחזו במקצתו יתמסמס ויפל, והגיע חלי זה עד הלבן שבתוך הפלוא¹²⁶ - הרי זו טריפה. וכן אם נמצאת בפלוא לחה¹²⁷, אף על פי שאינה סרוחה, או שנתמצאו בה מים עכורין או סרוחים¹²⁸ - הרי זו טריפה; אבל אם נמצאו בה מים זפים - הרי זו מתרת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכשורש האילן שחיות כל האילן תלוי בו. ונחלקו האמוראים בדבר היכן מקום הסלע שמשם מעלה ארוכה. ושלוש שיטות בדבר: א. לאורך כל השדרה; ב. על הטבור; ג. על כל ראשי האברים. ורבינו חושש לסברת כולם ולפיכך החמיר עד שיישאר סלע בכל שלושת המקומות. (22) אף על פי שלא נפשטה הבעיא וספק דאורייתא לחומרא פסק רבינו להיתר, מכיון שבסוגיא שם מובאת דעת רב ורבי יוחנן שאפילו נשאר כסלע בשאר המקומות בעור כולו מציל, ואם כי דבריהם נדחו מהלכה, בכל זאת יש לסמוך על דעתם במקום שיש עוד ספק אחד. ... וגלודה אסורה רק בבהמה, אבל בעוף אפילו נמרטו אגפיה הגסים או הנוצה הגסה כשרה, שהעור קיים ומגן עליה.

ח. נפולה²³ כיצד? הרי שנפלה הבהמה ממקום גבוה, שגבהו עשרה טפחים²⁴ או יתר, ונתרסק אבר מאיברייה - הרי זו טרפה. וכיצד הוא הרוטוק? שיתרוצץ האבר ויחלה מחמת הנפילה עד שתפסד צורתו ותארו²⁵. אף על פי שלא נקב ולא נסדק ולא נשבר - הרי זו טרפה. וכן אם הפה אותה באבן או במטה ורצץ אבר מאיברייה - טרפה. באי זה איברים אמרו? באיברים שבחלל הגוף.

(23) אחד משמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני. (24) אין חבטה פחות מעשרה. (25) כתב בהגהות מיימוניות: כן הלכה למשה מסיני. ורש"י כתב במשנה שם גבי נפלה מן הגג: "חוששין שנתרסקו ונתפרקו אבריה, ואין טעם בטריפות שהלכה למשה מסיני הן".

ט. בהמה שנפלה מן הגג: אם הלכה - אין חוששין לה²⁶; ואם עמדה ולא הלכה - חוששין לה²⁷. קפצה מחמת עצמה²⁸ - אין חוששין לה²⁹. הניחה למעלה³⁰ ומצאה למטה³¹ - אין חוששין לה שמא נפלה³².

(26) ואינה צריכה בדיקה. (27) וצריכה בדיקה. (28) מעצמה. (29) שכל הקופצת אומדת נפשה לפני הקפיצה שלא תרסק איבריה. (30) על הגג. (31) על הארץ. (32) אלא אומרים שהיא הפילה את עצמה לדעת ואמדה נפשה וכשרה.

י. זכרים³³ המנגחין זה את זה - אין חוששין להן³⁴; נפלו לארץ - חוששין להן³⁵. וכן בהמה שהיתה מגררת רגליה - אין חוששין³⁶ לה שמא נתרסקו איברייה או שמא נפסק החוט של שדרה.

(33) אילים או שוורים. (34) לריסוק איברים. (35) וכתבו התוספות שם, שאפילו לא נפלו מגובה עשרה טפחים חוששים לריסוק איברים כשאחרים מפילים אותה בכוח. כי חבטה כזו היא יותר קשה. ונראה שגם דעת רבינו כך. (36) אם לא נודע שנפלה, מפני שאנו מחזיקים שיש לה כאב הירך.

יא. גנבים שגונבין הטלאים ומשליכין אותן

השדרה בעוף - עד בין אגפיים¹⁰. אבל למטה ממקומות אלו - אין משגיחין על החוט הנמשך לשם, בין שנפסק עורו בין שנמרף המת.

(10) יש מפרשים, מקום שאגפי העוף מתחברים לגוף. ויש מפרשים, בין האגפים מקום שכיבת האגפים על הגוף. ובתוספות שם כתבו, שיש בזה ספק.

ה. קרועה¹¹ כיצד? בפשר החופה את רב הפרס¹², והוא המקום¹³ מן הבטן שאם יקרע יצא הפרס¹⁴, אם נקרע בשר זה - טרפה. אף על פי שלא הגיע הקרע לפרס עד שנראית, אלא פיון שנקרע רב עבי הפשר הזה¹⁵ או נטל - טרפה. וכמה שעור הקרע בארכו? ארף טפת. ואם היתה בהמה קטנה ונקרע רב ארף הפשר החופה את הפרס, אף על פי שאין בארף הקרע טפח - טרפה, הואיל ונקרע רפה.

(11) אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה בסיני. (12) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה או שנקרע רוב החיצונה טריפה. ובגמרא: כל הכרס כולו כרס הפנימי ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס. (13) ורש"י שם פירש קרום עב העובר על כל החלל וקורין לו טינפא וישנו מן החזה ועד הירכיים והכרס הקרוי פנצא מיעוטו נחבא תחת צלעות החזה ורובו תחת אותו קרום. (14) אבל אם ממקום שהכרס כלה ולמטה כשרה. (15) ולא נקרע מעבר לעבר גם כן טריפה.

ו. נקדר¹⁶ הפשר הזה בעגול או בארף, אם היה יתר מפסלע, והוא פדי שיפנס בו שלש גרעיני תמרה זו בצד זו בדתק - הרי זו טרפה; שאם ימתח קרע זה¹⁸ - יעמד על טפח.

(16) נחתך. (17) חסרון הקדירה. (18) חוט המקיף את הקדירה לכשימתח יהיה טפח ונמצא רוחב הסלע שליש טפח (שכל שיש ברוחבו טפח יש בהיקפו ג' טפחים).

ז. בהמה שנפשט העור שעליה בלו, בין שנקרע ביד או בחולי, ונמצא בשר בלא עור - הרי זו טרפה¹⁹. וזו היא שנקראת גלודה²⁰. ואם נשאר מן העור²¹ רחב סלע על פני כל השדרה, ורחב סלע על הטבור, ורחב סלע על ראשי איברייה - הרי זו מתרת. ואם נטל פרחב סלע מעל כל פני השדרה, או מעל הטבור, או מעל ראשי איברייה, ושאר כל העור קיים - הרי זו ספק. ויראה לי, שמתירין אותה²².

(19) וזה מסוג קרועה. (20) והלכה כחכמים הפוסלים. (21) אין ספק שהעור מהדברים ההכרחיים לבעלי חיים וכשנפשט כולו אי אפשר לבעלי חיים להתקיים. אבל היה מקובל בידי חכמי התלמוד, שאם יישאר כסלע במקום מסויים יעלה העור ארוכה ויחזור להתפשט מעט מעט עד שתתכסה כולה ויכולה לחיות, ואותו סלע הוא כגזע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

45) ופירש רש"י נפל על כורחו על פני הנהר. (46) שזהו כהליכה ואינה צריכה בדיקה. (47) בזוחלים. אבל אם הם מים עומדים אפילו שט מלמעלה למטה אין חוששין לומר כאן המים מוליכים אותו. (48) שט יותר מהר מהתבן והקש. (49) מכוח עצמו ולא המים מוליכים אותו. (50) שהוא כהליכה ואינה צריכה בדיקה.

יז. כל מקום שאמרנו 'אין חוששין לה' - מתר לשחט מיד, ואינו צריך לבדק שמה נתרסק אבר. וכל מקום שאמרנו 'חוששין לה', אם שחטה - צריך לבדק כנגד כל החלל פלו מקדקד הראש⁵¹ עד הירך. אם מצא בה טרפה מן הטרפות שמנינו, או שנתרסק אבר מן האיברים שבפנים ונפסדה צורתו - הרי זו טרפה. אפילו נתרסק⁵² אבר מן האיברים שאם נטלו פשרה, כגון טחול וכליות - הרי זו טרפה; חוץ מבית הרחם⁵³, שאם נתרסק - הרי זו מתרת.

51) גם מקום המוח צריך בדיקה. (52) והפסיד צורתו. (53) רבינו מפרש מאמר רב נחמן שם. "בית הרחם אין בו משום ריסוק איברים", שאפילו נתרסק אין חוששין לו מפני שהרחם רכה וריסוקה אינו מזיק וכן אינה מרסקת איברים אחרים. אבל רש"י ושאר מפרשים מבארים המימרא של רב נחמן: בית הרחם צר ואף על פי כן אין חוששין שמה נתרסקו אבריו של הוולד בשעת לידתו מפני הדחק ואינו צריך בדיקה.

יח. והסימנין⁵⁴ אינן צריכין בדיקה⁵⁵ בכאן, שאין הנפילה ממעקת אותן.

54) סימני השחיטה, וושט וקנה. (55) שהסימנים קשים הם אצל נפילה.

יט. נפלה מן הגג ולא עמדה - אסור לשחט אותה עד שתשעה מעת לעת⁵⁶; ואם שחט בתוך זמן זה - הרי זו טרפה⁵⁷. וכששוחט אותה אחר מעת לעת - צריכה בדיקה כמו שבארנו.

56) שם. עמדה אינה צריכה מעת לעת [=המתנה של 24 שעות]. הא (אבל) לא עמדה צריכה מעת לעת (מעת לעת = יממה). ובתוך מעת לעת אינה מועילה בדיקה, והטעם שאין הריסוק ניכר לאלתר עד שתשהה מעת לעת שאז כל אבר שיש בו ריסוק תיפסד צורתו. (57) דין זה נאמר רק כשראינו שנפלה, אבל בכל המקרים "שחוששין" להם שנתבארו בהלכות הקודמות מועילה הבדיקה אפילו תוך מעת לעת ולפיכך לא כתב שם רבינו עד שתשהה וכו'.

כ. וכן מי שדירס ברגלו על העוף⁵⁸, או שדירסו בהמה, או שטרפו לפתל, והרי הוא מפרס - משהין אותו מעת לעת⁵⁹ ואחר כך שוחטין אותו ובדקין אותו בדרך שבארנו.

58) משנה שם, לענין בהמה. ורבינו משנה הלשון לענין

לאחרי הדיר - אין חוששין להן משום רסוק איברים, מפני שאין משליכין אותן אלא בכונה שלא ישתברו. ואם החזירום והשליכום לדיר: מחמת יראה³⁷ - חוששין להן; מחמת תשובה - אין חוששין להן, מפני שמתכוין להחזירם שלמים ויזהרו בהשלקתן.

37) כגון שהיו רודפים אחריהם.

כב. שור שהרביצוהו לשחיטה, אף על פי שנפל נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילין אותו - אין חוששין לו³⁸, מפני שנועץ צפרניו³⁹ ומתחזק עד שמגיע לארץ.

38) ואפילו מגובה של עשרה טפחים. (39) ואף על פי שמפילים אותו בכוח כשהוא מרגיש שבני אדם רוצים להפילו משעה ראשונה הוא אומד נפשו ונועץ ציפורניו, ואין זה דומה לזכרים המנגחים זה את זה, כי שם כל אחד חושב שהוא יפיל ואינו מתכוון לנפילה ולכן הנפילה היא פתאומית.

יג. הכה הבהמה על ראשה והלכה לה המכה כלפי זנבה, או על זנבה והלכה לה כלפי ראשה, ואפילו הכה אותה במטה על כל השדרה - אין חוששין לה. ואם יש במטה חליות חליות - חוששין לה. ואם הגיע ראש המטה למקצת השדרה - חוששין לה. וכן אם הכה לרחב השדרה - חוששין לה.

יד. עוף שנחבט על דבר קשה, כגון פרי של חטים או קפה של שקדים וכיוצא בהן⁴⁰ - חוששין לרסוק אברים. ואם נחבט על דבר רך, כגון כסות כפולה והתבן והאפר וכיוצא בהן - אין חוששין לו.

40) על פי הכלל בסוגיא שם: כל שאינו מחליק ונכבש הוא דבר קשה וחוששין משום ריסוק איברים.

טו. נדבקו כנפיו⁴¹ בדבק בשעת צידה ונתחבט⁴²: אם בכנה אחת נאחז - אין חוששין לו⁴³; ואם נאחז בשתי כנפיו ונתחבט בגופו - חוששין לו⁴⁴.

41) פירש רש"י שהדבק מרוח על דף קטן והעוף נדבק ומתאמץ ופורח קצת ונופל ומתחבט. (42) ונפל ונחבט. (43) שפורח בשנייה ונופל לאט לאט. (44) אלא אם כן עמד והלך.

טז. נחבט על פני המים⁴⁵: אם שט מלא קומתו ממטה למעלה לעמת המים - אין חוששין לו⁴⁶; אבל אם שט ממעלה למטה עם הלוף המים - חוששין לו, שמה המים הם המוליכין אותו⁴⁷. ואם קדם לתבן או קשה⁴⁸ שמהלכין על גבי המים - הרי זה שט מחמת עצמו⁴⁹, ואין חוששין לו⁵⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שש מכאן ושש מכאן טריפה, זה רק בצלעות גדולות שיש בהם מוח. (6) של שני הצדדים, כלומר, שתיים עשרה צלעות, כמבואר בהלכה הקודמת בדין נשתברו, כר' יוחנן שם. (7) בגמרא שם: בוכנא ואסיאת, ופירש"י צלע וקצת חוליא. (8) חוליא שלימה, שם. מחלוקת בית-שמאי ובית-הלל באהלות ב, ג לענין טומאת מת, ואמר שמואל בסוגיה שלנו "וכן לטריפה", והלכה כבית-הלל. (9) בגמרא: בשלהי כפלי.

ג. בהמה שְנִשְׁמַט הִירֵף שְׁלֵה¹⁰ מַעֲקָרוּ וַיֵּצֵא מִן הַפֶּה שְׁלוֹ: אִם נִתְאַפְלוּ¹¹ נִבְיּוֹ, וְהָן הִיִּתְדוֹת שֶׁבַע עֲצָם הַפֶּה שְׁיוֹצֵאת עַל הָעֲצָם הַזֶּכֶר¹² וְאוֹחֶזֶת אוֹתוֹ - הִרִי זֶה טְרֵפָה¹³; וְאִם לֹא נִתְאַפְלוּ - מִתְּרַת¹⁴.

(10) בלשון הגמרא: שמוטת ירך, שם נו. (11) נרקבו. שם נד: "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, והני מילי דאיככול ניביה", פירוש, כף הירך שניתק מן הבוכנה שהוא תקוע בו בגוף טריפה. וזה נאמר רק אם נתעכלו הגידים המקשרים. ומפרש רבינו, ששמוטת הירך ובוקא דאטמא דשף מדוכתיה היינו הך, וכן דעת רש"י והר"ף. והראב"ד בהשגותיו אומר עליו: "דומה שהוא סובר היינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ולא כלום הוא, אלא שבעצם נאמרו שניהם". והוא מפרש בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, היינו הראש התחתון של העצם השלישית התקוע בקולית, וזה טריפה רק אם נתאכלו הגידים (ניבים). אבל שמוטת ירך, היינו ראש העליון של אותה עצם שניתק מן הגוף, וזה טריפה אפילו אם לא נרקבו הניבים. וראה מגיד-משנה. ונראה שנפלו שם שגיאות המכבידות על הבנת דבריו בדעתו של הראב"ד. (12) שראשו חד ולא עגול. (13) אבל אם נתאכלו ניביו ולא נשמת הירך ממקומו, כשרה - כיון שהירך עומד במקומו חוזר ומבריא. (14) אבל ניטל הירך אפילו לא נתאכלו ניביו טריפה, שאינו חוזר ומבריא.

ד. וְכֵן בְּעוֹף, אִם נִשְׁמַט יָרְכוֹ - טְרֵפָה¹⁵. נִשְׁמַט כִּנְפוּ מַעֲקָרוּ¹⁶ - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא נִקְבָּה הָרְאָה שְׁלוֹ, וְלִפְיֵקֶף בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ¹⁷ וְאַחַר כֵּן יֹאכְלוּ. וּבְהֵמָה שְׁנִשְׁמַטָּה יָדָה¹⁸ מַעֲקָרָה - מִתְּרַת, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ¹⁹.

(15) אם נתאכלו ניביו כמו בשמוטת ירך בבהמה. (16) בלשון הגמרא: שמוטת גף, שם. (17) מבתיין העוף מלפניו ומניחים הריאה דבוקה בצלעות, ומכניס שפופרת בקנה, ונופח ונותן על הריאה קש או נוצה או רוק, אם עולה בנפיחה כשרה, ואם לאו (או כשהקש מתנדנד) טריפה (הגהות מיימוניות). וראה רש"י שם: מחלוקת של רב ושמואל, לרב טריפה, ולשמואל צריכה בדיקה. ורבינו פסק כשמואל, מפני שגם ר' יוחנן סובר כמותו, וכן פסקו גם הר"ף והרשב"א. (18) בלשון הגמרא: שמוטת יד, שם. (19) לנקיבת הריאה, שעובי הכתף מגין עליה.

ה. גְּלַגְלַת בְּהֵמָה או חִיָּה שְׁנִשְׁטַל מִמֶּנָּה פֶּסְלָע²⁰, אִף עַל פִּי שְׁלֵא נִקְבַּה הַקְרוֹם - טְרֵפָה²¹. וְאִם נִקְבּוּ נִקְבִּים שֵׁשׁ בֵּהֶן חֲסוּרִין²² - בָּלָן מַצְטַרְפִּין לְכִסְלָע.

עוף שמצוי יותר. (59) שבכל שלושה אופנים אלו חוששין לריסוק איברים.

כא. סִימָנִים שְׁנִדְלָדְלוּ רֶבֶן - טְרֵפָה, וְאַפְלוּ שְׁלֵא מִחֵמַת נְפִילָה. וְכֵן אִם נִתְקַפְלוּ⁶⁰, שְׁהָרִי אֵינָן רְאוּיִין לְשִׁחְיָטָה⁶¹. אָבַל אִם נִתְפָּרַק רֶב תְּרַבֵּץ הַנֶּשֶׁט מִן הַלְחִי⁶² - הִרִי זֶה מִתְּרַת; שְׁאִין הַתְּרַבֵּץ רְאוּי לְשִׁחְיָטָה⁶³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

(60) שנעקרו שניהם או רובו של אחד מהם באורך הצוואר. (61) בנתקפלו אינה טריפה ממש מפני עצם הקיפול, אלא מתוך שאינן ראויים לשחיטה נאסרה, כך היא שיטתו של בעל הלכות גדולות. (62) אבל הסימנים מחוברים באורך הצוואר וגם מחוברים זה לזה. (63) ואם כן אין כאן עיקרו סימנין. ואם נתפרק כולו הרי זה עיקרו ואסורה, הואיל ותרבץ כולו נעקר מן הלחי אי אפשר שלא נעקרו הסימנים ממקום חיבורם באורך הצוואר.

~ שבת קודש ט"ו אדר-א' ~

פְּרָק עֲשִׂירִי

1) יבאר שבורה כיצד; ואם נשמת כנף העוף מעיקרו; גולגולת שנחבט רוב גובהה או רוב היקפה; האסורה מפני סכנת נפשות; שבעים טרפיות שאפשר שימצאו ומניינם על הסדר; שתי טרפיות שיש לעוף יתר על הבהמה; ודין שאין להוסיף על טרפיות אלו; וטבח שיצאתה טרפה מתחת ידו.

א. שְׁבוּרָה² כִּיצַד? הוּא שְׁנִשְׁתַּבְּרוּ רֶב צְלָעוֹתֶיהָ. וְצְלָעוֹת הַבְּהֵמָה הֵן אֶחַת עֲשָׂרָה מִכָּפָן וְאַחַת עֲשָׂרָה מִכָּפָן. נִשְׁתַּבְּרוּ שֵׁשׁ מִכָּפָן וְשֵׁשׁ מִכָּפָן, או אֶחַת עֲשָׂרָה מִכָּפָן וְאַחַת מִכָּפָן - טְרֵפָה³. וְהוּא שְׁנִשְׁתַּבְּרוּ מִחֲצֵינָן שְׁל מוֹל הַשְּׂדֵרָה⁴.

(2) אחד משמונה סוגי טרפות שנאמרו לו למשה בסיני, למעלה פרק ה הלכה ב. (3) והוא-הדין אם נשברו עשר מכאן ושתיים מכאן וכדומה. (4) ששם חיותה ולא מחציין של מול החזה. רבינו לא פירש מה הדין בנשבר צלע בעוף, אם חוששין שמא ניקבה הריאה או לא. ונחלקו בזה הפוסקים האחרונים. ראה טורי-זהב יורה-דעה נד ס"ק א, וש"ך ס"ק ד.

ב. נִשְׁבְּרוּ שֵׁשׁ מִכָּפָן וְשֵׁשׁ מִכָּפָן: אִם הָיוּ צְלָעוֹת גְּדוֹלוֹת שֵׁשׁ בֵּהֶן מִזֶּה - טְרֵפָה⁵; וְאִם לֹאוּ, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן רֶב וְאִף עַל פִּי שְׁנִשְׁתַּבְּרוּ כְּלָפֵי הַשְּׂדֵרָה - מִתְּרַת. וְכֵן אִם נִעְקְרוּ רֶב צְלָעוֹתֶיהָ⁶ - טְרֵפָה. וְאִם נִעְקְרָה אֶפְלוּ צְלָע אֶחַת וְחֲצֵי חֲלִיתָה עִמָּה שֶׁהִצְלָע תְּקוּעָה בָּהּ⁷ - הִרִי זֶה טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִעְקְרָה מִן הַשְּׂדֵרָה חֲלִיא אֶחַת⁸, אֶפְלוּ הָיְתָה מִן הַחֲלִיּוֹת שְׁלִמְטָה מִן הַפֶּסְלָים⁹ שְׁאִין בֵּהֶן צְלָעוֹת - הִרִי זֶה טְרֵפָה.

(5) שם. פירוש, מה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאם נשברו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָת הָאָדָם, אֹו שְׁנֹשְׁקָה נַחֵשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מִתְּרַתּוֹ מְשׁוּם טְרִפָּה, וְאִסּוּרָה מִפְּנֵי סִנְתָּת נַפְשׁוֹת³⁸.

33) במשנה שם נח: אחזת הדם, כלומר שאחזה דם וחלתה. 34) שנכנס עשן בגופה. 35) שחלתה מחמת צינה. 36) במשנה שם. מים הרעים, פירוש"י מים מגולים. ואולי הטיל נחש ארסו בהם. 37) שכל אלה אינם חולי של טריפה. והוא כמסוכנת שומתר לשחטה, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד ה"א. "בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתים אותה הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה". וראה למעלה פרק ו הלכה יג. 38) שכן ברורה הסכנה לאדם. ונראה מדבריו, שאם שתתה מים מגולים, אין אכילת בשרה מסכנת, אפילו אם הטיל בהם נחש את ארסו.

ט. נִמְצְאוּ כָּל הַטְּרִפּוֹת הַמְּנוּיּוֹת כְּשִׁפְּרָטוֹ וְאִפְשָׁר שִׁימְצְאוּ בְּבִהְמָה וְחֵיהָ - שְׁבַעִים. וְאֵלוּ הֵן עַל הַסֹּדֵר שֶׁנִּתְבָּאָרוּ בְּחִבּוּר זֶה³⁹: א) דְּרוֹסָה. ב) נֶקֶב תְּרַבְּץ הַיּוֹשֵׁט⁴⁰. ג) נֶקֶב קָרוֹם שֶׁל מַח. ד) נִתְמַסְּמֵס הַמַּח עֲצָמוֹ⁴¹. ה) נֶקֶב הַלֵּב עֲצָמוֹ לְבֵית חָלָלוֹ. ו) נֶקֶב קֶנֶה הַלֵּב. ז) נֶקֶב הַמְּרָה. ח) נֶקֶב הַיָּגִי הַכֹּבֵד. ט) נֶקֶב הַקֶּבֶה. י) נֶקֶב הַפֶּרֶס. יא) נֶקֶב הַמְּסָס. יב) נֶקֶב בֵּית הַפּוֹסוֹת. יג) נֶקֶב הַמְּעִיָּה. יד) יִצְאוּ הַמְּעִים לַחֲוִין וְנִהְפְּכוּ. טו) נֶקֶב הַטְּחוּל בְּעֵבִי. טז) חֶסְרָה הַמְּרָה. יז) נִמְצְאוּ שְׁתֵּי מְרֻרוֹת⁴². יח) חֶסְרָה הַקֶּבֶה. יט) נִמְצְאוּ שְׁתֵּי קְבוֹת. כ) חֶסֶר הַפֶּרֶס. כא) נִמְצְאוּ שְׁנֵי פֶרְסִים. כב) חֶסֶר הַמְּסָס. כג) נִמְצְאוּ שְׁנֵי מְסָסִים. כד) חֶסֶר בֵּית הַפּוֹסוֹת. כה) נִמְצְאוּ שְׁנֵי בְּתֵי הַפּוֹסוֹת. כו) חֶסֶר אֶחָד מִן הַמְּעִים. כז) נִמְצְאוּ שְׁנֵי מְעִים. כח) נֶקֶב הַרְּאָה⁴³. כט) נֶקֶב הַקֶּנֶה לְמִטָּה בְּמָקוֹם שְׂאִינּוֹ רְאוּי לְשַׁחֲטָה. ל) נֶקֶב סַמְפוֹן מְסַמְפוֹנֵי רְאָה, אֶפְלוֹ לַחֲבָרוֹ. לא) נֶאָטֵם מְקוֹם מִן הַרְּאָה⁴⁴. לב) נְמוֹק סַמְפוֹן מְסַמְפוֹנֵי הַרְּאָה. לג) נִמְצְאוּ לְחָה סְרוּחָה בְּרְאָה. לד) נִמְצְאוּ בֵּה מִים סְרוּחִים. לה) נִמְצְאוּ בֵּה מִים עֶכּוּרִין, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ. לו) נִתְמַסְּמָה הַרְּאָה. לז) נִשְׁתַּנּוּ מְרָאֵיהָ. לח) נִהְפַּף הַיּוֹשֵׁט בְּמְרָאֵיו. לט) חֶסְרָה הַרְּאָה מִפְּנֵי הָאֲנּוֹת. מ) נִתְחַלְּפוּ הָאֲנּוֹת. מא) הוֹתִירוּ הָאֲנּוֹת מִגְּבִיהָ. מב) נִסְרְכָה אֲנָה לְאֲנָה שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן. מג) נִמְצְאוּ הַרְּאָה בְּלֹא חֲתוּף אֲזוּנִים. מד) חֶסֶר מְקַצֵּת הַרְּאָה. מה) יָבֵשׁ מְקַצֵּת גּוֹפָה. מו) נִמְצְאוּ הַרְּאָה נְפוּחָה וְעוֹמֶדֶת. מז) צְמָקָה הַרְּאָה מִפְּתַח אָדָם⁴⁵. מח) חֶסֶר הַרְּגֵל, בֵּין מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ בֵּין שְׁנֵי הַרְּגָלָיו. מט) אוֹ שֶׁהִיתָה יִתְרָה רְגֵל. נ) נִטְלָה צְמַת הַגִּידִים⁴⁷. נא) נִטְלָה הַכֹּבֵד. נב) נִטְלָה לְחֵי הַעֲלִיּוֹן. נג) כְּלִיאָ שֶׁהִקְטִינָה בְּיֹתֵר. נד) כְּלִיאָ שֶׁלְקָתָה. נה) כְּלִיאָ שֶׁנִּמְצְאוּ בֵּה לְחָה. נו) כְּלִיאָ

20) אפילו מצומצם. שם נד: "כסלע - כיתר מסלע", ועיין בפירוש"י שם. 21) ומה ששינונו שם: ואלו כשרות בבהמה, נפחתה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח, היינו שנפתחה פחות מכסלע. 22) שם מה. אמר ר' ירמיה לדעת בית שמאי שניקבים שיש בהם חסרון מצטרפין לכדי מלא מקדח, ומזה למד רבינו לשיעורם של בית-הלל שהלכה כמותם שמצטרפין כסלע.

ו. וְכֵן גִּלְגֻּלַת שְׁנֵי חֲבִיטִים²³ רַב גְּבִיהָ²⁴ וְרַב הַקֶּפֶה - טְרִפָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁהִקְרוֹם שָׁלֵם וְלֹא חֶסֶר מִמֶּנָּה כְּלוּם. נִחְבַּס רַב גְּבִיהָ וְהָרִי רַב הַקֶּפֶה קָיָם, אֹו שְׁנֵי חֲבִיטִים רַב הַקֶּפֶה וְהָרִי רַב גְּבִיהָ קָיָם - הָרִי זֹו סִפְקָ טְרִפָּה²⁵. וְיִרְאָה לִי, שְׂאוּסְרִין אוֹתָהּ²⁶.

23) חולין נב. מימרא של שמואל: נתמעכה הגולגולתושינתה צורתה אבל לא נפחתה. 24) רוב של גובה הראש מן העינים ולמעלה. 25) בעיית ר' ירמיה בגמרא שם, ונשארה בתיקו. 26) כתב רבינו: ויראה לי אע"פ שהכלל בידינו כל תיקו באיסור להחמיר, משום שלכאורה יש כאן ספק ספיקא בפירוש דברי שמואל. אפשר לפרש נחבסה ברובה, היינו שנחבסה ברוב גובהה וברוב היקפה בשניהם יחד, אבל באחד מהם כשרה. ואם תמצא לומר, שאפילו באחד מהם טריפה, יש ספק או ברוב גובהה או ברוב היקפה, ואם כן בכל מקרה של נחבסה באחד מהם יש ספק ספיקא ומותר. לפיכך אסר מסברא, הואיל ובעיית ר' ירמיה היתה רק אז ברוב גובהה או ברוב היקפה, שמעמינה שידוע היה לו שבאחד אסור, ואינו צריך שיחבס בשניהם, וכיון שספקאחד הוא אוסרין אותה. וראה למעלה פרק ט הלכה ז בדין גלודה.

ז. עוֹף שֶׁל מִים, כְּגוֹן אֲזוּזִים²⁷, אִם נֶקֶב עֲצָם גִּלְגֻּלְתוֹ²⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶקֶב קָרוֹם שֶׁל מַח - טְרִפָּה, מִפְּנֵי שֶׁקְרוֹמוֹ רַךְ²⁹. עוֹף הַיָּבֵשָׁה שֶׁהִפְתּוֹ חֲלָדָה עַל רֵאשׁוֹ³⁰, אֹו שֶׁנִּגְפָּה בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ - מְנִיחַ יָדוֹ בְּצַד הַנֶּקֶב וְנוֹעֵץ³¹, אוֹ מְכַנֵּס יָדוֹ לַתּוֹף פִּי וְדוֹחֵק לְמַעַלָּה³². אִם יִצָּא הַמַּח מִן הַנֶּקֶב - בְּדִידוּעַ שְׁנֵי הַקָּרוֹם וְטְרִפָּה, וְאִם לֹאוֹ - מִתֵּר.

27) שם נו. והוא-הדין בבר-אוזים. 28) בגמרא שם, נשבר העצם. אבל רבינו כתב "ניקב העצם" היינו אפילו כלשהו, טריפה, ראה בכסף-משנה. 29) וכשנשברה העצם, אין הקרום מתקיים. 30) שנשכתו בשניה, אבל אם הכתה בידה, אסורה משום דרוסה, כמבואר בפרק ה הלכה ו שיש דריסה לחולדה בעופות. 31) לוחץ. כן פירש הרי"ף מה שאמרו רב ושמואל ולוי בגמרא שם "מכניס ידו לפנים". 32) כן פירשו רש"י ואחרים את המימרא הזו, ורבינו כתב כשני הפירושים, ומותר לבדוק באחד משני האופנים הללו.

ח. בְּהִמָּה שֶׁאֲחָזָה דָם³³, אוֹ שֶׁהִיתָה מְעֻשְׁנָתָה³⁴ אוֹ מְצַנְנָתָה³⁵, אוֹ שֶׁאֲכָלָה סֶם שֶׁהוֹרֵג בְּהִמָּה, אוֹ שֶׁתְּתָה מִים הָרְעִים³⁶ - הָרִי זֹו מִתְּרַתּוֹ³⁷. אֲכָלָה סֶם שֶׁהוֹרֵג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חַתוּף אֲנוֹת בְּבִהְמָה, וְאִם יִמָּצָא - אֵין לוֹ מִנֵּין יְדוּעִים.⁵⁴ וְטָחוּל הָעוֹף עָלָּה פְּמוֹ עֵנָב, וְאִינוּ פְּטָחוּל בְּהֵמָה.⁵⁵ וְטָרְפוֹת שֶׁבְּפִלְיָא וְשֶׁבְּטָחוּל לֹא מִנוּ אוֹתָן בְּבִהְמָה.⁵⁶ פְּדֵי שִׁיחָה כְּנִגְדָן בְּעוֹף, וְלִפְיָהּ לֹא נִתְּנוּ לְכִלְיָא שֶׁהִקְטִינָה.⁵⁷ שְׁעוֹר בְּעוֹף. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.⁵⁸

50) בחולין נו. תני לוי: כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף, היינו בדבר שימצא בעוף. (51) כגון ניקב גג הזפק, ניקב הקורקבן וכיסוי, ניטל הזפק טריפה, מפני שהם אברי המזון בעוף כנגד המסס ובית הכוסות בבהמה. והדין אחד הוא. (52) משמע מדברי רבינו שיש כוליא בעוף, והיא מין בשר שבין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה, וראה מגיד-משנה פרק ח הלכה כו. (53) כגון חסר או יתר במנין, וכדומה. (54) והטריפות באונא בבהמה היא רק חסר או יתר במנין, כמבואר למעלה פרק ח. (55) ואם כן, אין טחול לעוף בצורת טחול של בהמה, ואי-אפשר לאמר עליו וכנגדן בעוף. (56) כלומר, במשנה, והן רק טריפות שאמרו האמוראים, וברייתא של לוי אמורה רק על טריפות שמנו במשנה. (57) ראה פרק ח הלכה כו. (58) טריפות אחרות, כגון לקחה הכוליא או נמצאו בה מים עכורים או סרוחים.

יא. וְשִׁתֵּי טָרְפוֹת יֵשׁ בְּעוֹף יִתֵּר עַל הַבְּהֵמָה, וְאִף עַל פִּי שְׁלִישׁ לָהּ אוֹתָן הָאֵיבָרִים.⁵⁹ וְאֵלוּ הֵן: עוֹף שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מֵרֵאָה בְּגֵי מַעֲיוֹן⁶⁰ מִחֲמַת הָאוֹר, וְעוֹף הַמַּיִם שֶׁנִּבְּקָב עֵצִים וְרֵאשׁוּ.⁶¹

59) אבל יש בעוף איברים שאינם בבהמה, כגון זפק וקורקבן, ואם ניקבו טריפה. (60) טריפות זו דוקא בעוף, כמו ששינו במשנה שם: ואלו טריפות בעוף נפלה לאור וכו'. והטעם שבבהמה אין טריפות זו, לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים ליחמר, כי בטרם יחמרו מנפילת האש, ישרפו עורה ובשרה. (61) בגמרא שם. יתר עליהם העוף, נשבר העצם, אע"פ שלא ניקב קרום של מוח. ומפרש בגמרא בעוף המים הואיל וקרומו רך. וכשנשברה העצם, כבר אין הקרום שלו מתקיים, כפירוש"י שם.

יב. וְאֵין לְהוֹסִיף עַל טָרְפוֹת אֵלוּ כְּלָל.⁶² שֶׁכֵּן שֶׁאֵרַע לְבִהְמָה אוֹ לְחִיָּה אוֹ לְעוֹף חוּץ מֵאֵלוּ שֶׁמִּנוּ חֲכָמֵי דוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים וְהַסְּפִימוּ עֲלֵיהֶן בְּבִתְיָ דִינֵי יִשְׂרָאֵל - אֶפְשָׁר שֶׁתַּחֲיָה, וְאֶפְלוּ נוֹדַע לָנוּ מִדֶּרֶךְ הַרְפוּאָה שֶׁאֵין סוּפָה לְחִיּוֹת.⁶³

62) שם נד. וכי להוסיף על הטריפות יש? אין לך אלא מה שמנו חכמים. (63) ומכל-שכן דברים שנאמרו בפירוש שאינה טריפה, כגון ניטלו הכליות כשרה, אע"פ שכל חכמי הרופאים עונים פה-אחד שבלי כליות אי-אפשר שיחיה האדם בלתי אם נשארה כוליא אחת. ובאמת החוקרים החדשים רצו להגיד מטעם זה בגמרא וגורסים "ניטלה כוליא אחת כשרה", אבל אם ניטלו שתי הכליות טריפה.

שֶׁנִּמְצָאוּ בְּהַ מַיִם עִכּוּרִין, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינָן סְרוּחִין. (נו) פְּלִיאָ שֶׁנִּמְצָאוּ בְּהַ מַיִם סְרוּחִין. (נח) נִפְסַק חוּט הַשְּׂדֵרָה. (נט) נִמְרָף מִחַ חוּט הַשְּׂדֵרָה⁴⁸ וְנִתְּמַסְמַס. (ס) נִקְרַע רֵב הַבְּשָׂר הַחוּפָּה אֶת הַכֶּרֶס. (סא) נִגְלַד הָעוֹר שְׁעָלֶיהָ. (סב) נִתְּרַסְקוּ אֵיבָרֶיהָ מִנְּפִילָה. (סג) נִדְּדָלוּ הַסִּימָנִין. (סד) נִשְׁתַּבְּרוּ רֵב צְלֵעוֹתֶיהָ. (סה) נִעְקְרוּ רֵב צְלֵעוֹתֶיהָ. (סו) נִעְקְרָה צְלַע אַחַת בְּחִלְתָּהּ. (סז) נִעְקְרָה חִלְתָּהּ אַחַת. (סח) נִשְׁמַט הַיֶּרֶךְ מֵעַקְרוֹ. (סט) חִסְרָה הַגְּלִגְלַת פְּסָלָה.⁴⁹ (ע) נִחְבַּס רֵב הַגְּלִגְלַת וְנִתְּרוּצֵין.

39) והכסף-משנה מסדר את השבעים טריפות שהגדירים רבינו, בתוך שמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני כמבואר בפרק ה הלכה ב, והא לך סדרם (לפי האותיות שהובאו בפנים). דרוסה - טריפה אחת: באות א. נקובה - כו טרפיות: באותיות ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, כח, כט, ל, לא, לב, לג, לד, לה, לו, לז, לח, מב. חסרה - כג טרפיות: אותיות טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, לט, מ, מא, מג, מד, מה, מו, מז, מח, מט, סט. נטולה - ח טרפיות: אותיות נ, נא, נב, נג, נד, נה, נו, נז. קרועה - ב טרפיות: אותיות ס, סא. נפולה - ב טרפיות: אותיות סב, סג. פסוקה - ב טרפיות: אותיות נח, נט. שבורה - ו טרפיות: אותיות סד, סה, סו, סז, סח, ע. (40) אבל ניקב הושט נבילה, כמבואר בפרק ד. (41) משום נקובה, מפני שסוף קרום של מוח לינקב. (42) כל היתרות שמונה רבינו כאן, הן טריפה משום חסר, שכל יתר כנטול דמי, כמו"ש בפרק ח הלכה יא, ראה שם. (43) בכלל זה ניקבה הוורדא, וכל סרכות הריאה. (44) מטעם נקובה, כמבואר בפרק ז הלכה ו. (45) אבל בידי שמים כשרה, כמבואר בפרק ח הלכה ט. (46) טריפה מטעם חסר, וכמבואר בפרק ח הלכה כד: כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טריפה, כך אם ניטל טריפה. (47) וכן נחתכו צומת הגידים, ראה פרק ח הלכה יז מחלוקת רבינו והראב"ד בנחתכו צומת הגידין, לדעת רבינו זה בסוג נטולה, ולדעת הראב"ד הוא בכלל פסוקה, ראה שם. (48) הטעם שהיא טריפה משום שסוף החוט להיפסק, ולפיכך מנאה רבינו בסוג פסוקה, שהיא הטרפות הפוסלת בחוט השדרה. (49) כתב הכסף-משנה: רבינו לא מנה בחסרים ויתרים ונטולים אלא איברים שאפשר לינטל או ליחסר ותחיה הבהמה קצת זמן, אבל איברים שאם ניטלו אי-אפשר לה להתקיים אפילו שעה אחת, לא מנאם, לפי שזו לא תקרא טריפה אלא נבילה. וכן אבר שאי-אפשר לה להבראות חסרה ממנו, כגון מוח ולב, ושט וקנה, לא מנה מפני שהם דברים שנמנע מציאותם.

י. אֵלוּ הַשְּׁבָעִים חִלְיִים שֶׁאֵסוּרִין אֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַחִיָּה מִשׁוּם טָרְפָה, כְּבָר נִתְּבָאָר כֹּל אֶחָד מֵהֵן וּמִשְׁפָּטוֹ. וְכֹל שֶׁאֶפְשָׁר מֵהֵן שִׁימָצָא בְּעוֹף⁵⁰ בְּאֵיבָרִין הַמְּצוּיִין לְעוֹף וְלְבִהְמָה - דֵּינוּ בְּבִהְמָה וּבְעוֹף אֶחָד הוּא⁵¹; חוּץ מִטָּרְפוֹת שֶׁבְּפִלְיָא⁵² וְשֶׁבְּטָחוּל וְשֶׁבְּאֲנוֹת הָרֵאָה⁵³. מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף אֵין לוֹ

מתוך מהדורת חזק

יד. כל טבַח שְהוּא יוֹדֵעַ הַטְרָפוֹת הָאֵלוֹ וְהָרִי הוּא
בְּחִזְקַת פְּשָׁרוֹת⁶⁶ - מִתָּר לוֹ לְשַׁחֵט וְלִבְדֹק לְעַצְמוֹ
וְלִמְכֹר, וְאֵין בְּזֶה חֶשֶׁשׁ; שְׁעַד אֶחָד נֶאֱמַן בְּאִסּוּרֵין,
בֵּין יֵשׁ לוֹ הִנְיָה בְּעֵדוּתוֹ בֵּין אֵין לוֹ הִנְיָה בְּעֵדוּתוֹ.
וּבְכָר בְּאַרְנוֹ⁶⁷, שְׁאֵין לוֹקְחִין בְּשָׂר מִטְּבַח שְׁשׁוּחַט
וּבִדְק לְעַצְמוֹ בְּחֻצָּה לְאַרְץ אוֹ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן
הַזֶּה, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה מְמַחֵה. וְאִם יֵצֵאת טְרֵפָה
מִתַּחַת יָדוֹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ, וּמְעִבִירִין אוֹתוֹ⁶⁸, וְאֵינוֹ
חוֹזֵר לְכַשְׁרוֹתוֹ⁶⁹ עַד שְׁיִלַּף לְמִקּוֹם שְׁאֵין מְפִירִין
אוֹתוֹ וְיִחְזִיר אֲבָדָה בְּדָבָר חָשׁוּב אוֹ יוֹצֵא טְרֵפָה
לְעַצְמוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב⁷⁰.

66) וזהו הנקרא מומחה, בסמוך, ובגמרא עבודה זרה לט.
67) בהלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכות זח. וראה שם
פרק ג הלכות ככא לענין דגים, וכן בפרק יא הלכה כה
לענין יין. 68) סנהדרין כה. לפי גירסת הרי"ף "שמתייה
ועבריה". 69) (סנהדרין שם, החשוד על הטריפות אין לו
תקנה עד שילך וכו' ורבינו בהלכות מאכלות אסורות שם
כתב, "אין לו תקנה לעולם", אבל כאן כתב רק "אינו חוזר
לכשרותו" ומזה מדייק המגיד-משנה, שרק לכשרותו אינו
חוזר, אבל יש לו תקנה למכור כשמעמידים עליו שומר
(משגיח). ולכאורה כאן סתירה בולטת לדברי עצמו
במאכלות אסורות, וגם לדברי הגמרא הנ"ל. ומפרש המגיד-
משנה שמה שאמרו אין לו תקנה, הכוונה שאין לו תקנה
לחזור למצבו הקודם, זאת-אומרת לחזור לכשרותו, אבל
רשאי למכור בשר כשמומחה משגיח עליו). 70) סנהדרין
שם. ולשון רבינו במאכלות אסורות: בממון חשוב, שוודאי
עשה תשובה בלא הערמה.

וסומכים על המאמרים בגמרא: לקתה כוליא, הקטינה
כוליא, מבואר שרק בכוליא אחת מדברת הסוגיא. אבל
ברבינו נאמר בפירוש "ניטלו הכליות". וכאן כתב רבינו
דברים ברורים שאין לנו ללכת אחרי דרכי הרפואה אלא
אחרי קבלת דברי חכמים. ולמעלה שם כתב רבינו: ניטלו
הכליות הרי זו מותרת, לפיכך אם נבראת ככוליא אחת וכו'
מותרת. ולמה לא כתב אם נבראת חסרת כליות לגמרי
מותרת? נראה לפי שאינו נמצא שתהיה חסרת כליות לגמרי
מתחילת בריאתה. אבל הכסף-משנה שם הלכה כו מביא
בשם הכלבו, שלדעת הראב"ד ניטלו הכליות כשרה, היינו
שנבראת כך חסרת כליות. (דברי רבינו בתשובתו לחכמי
לוניל בדבר ניטל הלחי העליון, שהבאנו למעלה בפרק ח
הלכה כג, מנוגדים לכאורה לדבריו כאן, אבל אחרי העיון
תמצא שאין כל סתירה בדבריו. בתשובתו הנ"ל הוא מסתייע
בחכמת הטבע, כדי לפרש דברי המשנה, ניטל הלחי
התחתון כשרה, וחכמי לוניל פירשו: וכל-שכן העליון,
ורבינו מפרש דוקא תחתון אבל עליון טריפה, כי אי-אפשר
לבהמה לחיות בלי הלחי העליון).

יג. וְכֵן אֵלוֹ שְׁמֵנוּ וְאִמְרוּ שְׁהֵן טְרֵפָה, אָף עַל פִּי
שְׁיִרְאָה בְּדָרְכֵי הַרְפּוּאָה⁶⁴ שְׁבִידְנוּ שְׁמִקְצָתָן אֵינָן
מְמִיתִין וְאִפְשָׁר שְׁתַּחֲיָה מֵהֵן - אֵין לָךְ אֲלֵא מַה
שְׁמֵנוּ חֻכְמִים. שְׁנֵאמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵף⁶⁵.

64) כמו בנקדר הקנה ועשו קרומיות של קנה וחיתה, וכן
תרנגולת שמוטת ירך שעשו לה שפופרת של קנה וחיתה,
גמרא שם נז: 65) ובסנהדרין פז. דורש ר' יהודה תורה
ויורוך, כלומר, דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי
סופרים, ובכלל זה גם טריפות.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

הָאֶחָד — לֹא-תִהְיֶה לוֹ כְּנֶשֶׁה, וְהַשְּׁנִי — אֶת-כֶּסֶף
לֹא-תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁף, וְהַשְּׁלִישִׁי — וּבְמִרְבִּית לֹא-תִתֵּן
אֶבְלָדָךְ, וְהָרְבִיעִי — אֶל-תִּקַּח מֵאִתּוֹ נִשְׁף, וְהַחֲמִישִׁי —
לֹא-תְשִׂימוּן עָלָיו נִשְׁף, וְהַשְּׁשִׁי — וְלִפְנֵי עוֹר לֹא-תִתֵּן
מְכָשֵׁל. וְשֵׁם אֲמָרוּ: "וְאֵלוֹ עוֹבְרִין בְּלֹא-תַעֲשֶׂה: הַמְלִיָּה,
וְהַלְוָה, הָעֵרֶב, וְהָעֵדִים; וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אָף הַסּוֹפֵר —
עוֹבְרִין עַל בִּלְתַּתָּן, וְעַל בִּלְתִּיקַח מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא-תִהְיֶה
לוֹ כְּנֶשֶׁה, וְעַל לֹא-תְשִׂימוּן עָלָיו נִשְׁף, וְעַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא
תִתֵּן מְכָשֵׁל". וּבְגִמְרָא: "אָמַר אֲבִי: מְלִיָּה עוֹבֵר בְּכִלְוֵן,
לְוָה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא-תְשִׂיף וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכָשֵׁל:
עֵרֶב וְעֵדִים אֵין עוֹבְרִים אֲלֵא מִשּׁוּם לֹא-תְשִׂימוּן עָלָיו
נִשְׁף". וְהָעוֹבֵר עַל לֹא זֶה (הַמְלוּה בְּרִיבִית) — אִם הָיָה

~ יום ראשון ט' אדר-א' ~

מצות לא תעשה רלו.

הַמְצָוָה הַרְל"ז — הָאֲזַהְרָה שְׁהַזְהִירוּ מִלְּהַתְעַסֵּק
בְּהַלְוָת הַרְבִּית בֵּין הַלְוָה וְהַמְלוּה, שְׁלֵא נַעֲרַב לְאֶחָד
מֵהֶם, וְלֹא נַעֲרַב לָהֶם. וְלֹא נִכְתַּב בִּינֵיהֶם שְׁטָר בְּמַה
שְׁהִסְפִּימוּ עָלָיו מִעֲנִי הַרְבִּית, וְהוּא אֲמָרוּ יַתְעַלֶּה:
"לֹא-תְשִׂימוּן עָלָיו נִשְׁף" (שמות כב, כד). וְלִשּׁוֹן גְּמָרָא
בְּבֵא מְצִיעָא (עה): "עֵרֶב וְעֵדִים אֵינִם עוֹבְרִין אֲלֵא
מִשּׁוּם: "לֹא-תְשִׂימוּן עָלָיו נִשְׁף", אָף-עַל-פִּי שְׁבָא
בְּמַתְעַסְקִים בִּינֵיהֶם — הָרִי הוּא פּוֹלֵל גַּם אֶת-הַמְלוּה,
וְלִפְיָךְ יִהְיֶה הַמְלוּה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שְׁשֶׁה לְאוּרִין:

מתוך מהדורת חזק

ו' וּפְרָק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רְבוֹת מְפָזְרוֹת
בְּמִקְוֹמוֹת רְבִים בְּתַלְמוּד.

רְבִית קְצוּצָה (רִבִּית מִמֶּשׁ, שִׁפְסָקוּ — "קִצְצוּ" — אֵת שִׁיעוּרָה
מֵרָאשׁ. לְעוֹמֵת "אִבָּק רִיבִית") — מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּדוֹ
וּמְחִזְרִים לָזֶה שְׁמֹמְנוּ גִלְתָּהּ הַרְבִּית.

~ יום חמישי י"ג אדר-א' ~

מצות עשה רמו.

הַמְצָוָה הָרַמ"ו — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיֵינוּ בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ תְּעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר
יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה" (שְׁמוֹת כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשֵׁת
מִשְׁפָּטִים שֶׁם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצֵת (חֹבֵב
— חֵיִב שְׁבוּעָה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֵׁישׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֵׁישׁ בְּהֵן הוֹדָאָה
וְהִפְחִשָּׁה. וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ג' (מִבְּבֵא)
קָמָא וּבְרִישׁ (בְּבֵא) מְצִיעָא וּבְפָרָק ח', וְגַם בְּפָרָק ה' וּפְרָק
ו' וּפְרָק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רְבוֹת מְפָזְרוֹת
בְּמִקְוֹמוֹת רְבִים בְּתַלְמוּד.

~ יום שישי י"ד אדר-א' ~

מצות עשה רמו.

הַמְצָוָה הָרַמ"ו — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיֵינוּ בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ תְּעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר
יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה" (שְׁמוֹת כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשֵׁת
מִשְׁפָּטִים שֶׁם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצֵת (חֹבֵב
— חֵיִב שְׁבוּעָה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֵׁישׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֵׁישׁ בְּהֵן הוֹדָאָה
וְהִפְחִשָּׁה. וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ג' (מִבְּבֵא)
קָמָא וּבְרִישׁ (בְּבֵא) מְצִיעָא וּבְפָרָק ח', וְגַם בְּפָרָק ה' וּפְרָק
ו' וּפְרָק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רְבוֹת מְפָזְרוֹת
בְּמִקְוֹמוֹת רְבִים בְּתַלְמוּד.

~ שבת קודש ט"ו אדר-א' ~

מצות עשה רמו.

הַמְצָוָה הָרַמ"ו — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיֵינוּ בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ תְּעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר
יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה" (שְׁמוֹת כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשֵׁת
מִשְׁפָּטִים שֶׁם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצֵת (חֹבֵב
— חֵיִב שְׁבוּעָה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֵׁישׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֵׁישׁ בְּהֵן הוֹדָאָה
וְהִפְחִשָּׁה. וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ג' (מִבְּבֵא)
קָמָא וּבְרִישׁ (בְּבֵא) מְצִיעָא וּבְפָרָק ח', וְגַם בְּפָרָק ה' וּפְרָק
ו' וּפְרָק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רְבוֹת מְפָזְרוֹת
בְּמִקְוֹמוֹת רְבִים בְּתַלְמוּד.

~ יום שני י' אדר-א' ~

מצות עשה קצח.

הַמְצָוָה הַקְצ"ח — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיֵינוּ לְבַקֵּשׁ רְבִית מִן
הַגּוֹי וְאֵז נְלוּהוּ, כְּכִי שְׁלֵא נַעְזוֹר לוֹ וְלֹא נִתְנַהֵוּ אֶלָּא
נִיָּקוּ, אֶפְלוּ בְּהַלְוָאָה בְּרִבִּית שְׁנִתְנַהֵוּ עֲלֵינוּ כְּזֶה שֶׁהִתְרַנְּנוּ
מִלְעֻצָּתוֹ עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ תְּעַלֶּה: "לְנִכְרֵי
תְּשִׁיף" (דְּבָרִים כג, כא), לְפִי שְׁבָא לָנוּ הַפְּרוּשׁ הַמְּקַבֵּל
שְׁנָה צוּי, לֹא רְשׁוּת. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרֵי (פִּרְשֵׁת כִּי תִצֵּא
שֶׁם): "לְנִכְרֵי תְּשִׁיף — זֹ מְצֻנֵת עֲשֵׂה; וְלֹאֲחִיד לֹא תְּשִׁיף
— זֹ מְצֻנֵת לֹא-תַעֲשֶׂה". וְגַם לְמְצָוָה זֹ יֵשׁ תְּנָאִים
(הַגְּבֻלוֹת) מְדַרְבְּנָן, שְׁכָבֵר נִתְבָּאָרוּ בְּמִסְכָּת (בְּבֵא) מְצִיעָא
(ע:).

~ יום שלישי י"א אדר-א' ~

מצות עשה רמו.

הַמְצָוָה הָרַמ"ו — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיֵינוּ בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ תְּעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר
יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה" (שְׁמוֹת כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשֵׁת
מִשְׁפָּטִים שֶׁם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצֵת (חֹבֵב
— חֵיִב שְׁבוּעָה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֵׁישׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֵׁישׁ בְּהֵן הוֹדָאָה
וְהִפְחִשָּׁה. וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ג' (מִבְּבֵא)
קָמָא וּבְרִישׁ (בְּבֵא) מְצִיעָא וּבְפָרָק ח', וְגַם בְּפָרָק ה' וּפְרָק
ו' וּפְרָק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רְבוֹת מְפָזְרוֹת
בְּמִקְוֹמוֹת רְבִים בְּתַלְמוּד.

~ יום רביעי י"ב אדר-א' ~

מצות עשה רמו.

הַמְצָוָה הָרַמ"ו — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיֵינוּ בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ תְּעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר
יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה" (שְׁמוֹת כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשֵׁת
מִשְׁפָּטִים שֶׁם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצֵת (חֹבֵב
— חֵיִב שְׁבוּעָה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֵׁישׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֵׁישׁ בְּהֵן הוֹדָאָה
וְהִפְחִשָּׁה. וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ג' (מִבְּבֵא)
קָמָא וּבְרִישׁ (בְּבֵא) מְצִיעָא וּבְפָרָק ח', וְגַם בְּפָרָק ה' וּפְרָק
ו' וּפְרָק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רְבוֹת מְפָזְרוֹת
בְּמִקְוֹמוֹת רְבִים בְּתַלְמוּד.

נביאים

יחזקאל פרק מד יז-כא

יז והיה כבואם אל־שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית וביתה: יח פארי פשתים יהיו על־ראשם ומכנסי פשתים יהיו על־מתניהם לא יחגרו ביזע: יט ובצאתם אל־החצר החיצונה אל־החצר החיצונה אל־העם יפשטו את־בגדיהם אשר־המה משרתם פם והניחו אותם בלשכת הקדש ולבשו בגדים אחרים ולא יקדשו את־העם בבגדיהם: כ וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו פסום יכסמו את־ראשיהם: כא ויין לא־ישתו כל־פתן כבואם אל־החצר הפנימית:

רש"י

מקום שכל ישראל נכנסין: והניחו אותם בלשכות הקודש. כמו שאמר מרע"ה (ויקרא ט"ז) ופשט את בגדי הבד אשר לבש והניחם שם: ולא יקדשו את העם. ת"י ולא יתערבון עם עמא בלבושיהון, כלומר לא יגעו אל העם בבגדיהם הקדושים שאין בגדי חול טהורין אצל בגדי הקודש: (כ) וראשם לא יגלחו. להעביר את כל השער: ופרע לא ישלחו. גידול שער לא ירבו: כסום יכסמו. ככוסמת הזו שסודרין בשבולת ראשו של זה לצד עיקרו של זה כך שמעתי משמו של רבי מנחם זצ"ל ויתכן לפרשו לשון מדת דבר השוה לא גזיות ראש ולא גידול, שער אלא במדה שוה אמול"י בלע"ז: (כא) כבואם אל החצר הפנימית. אל ההיכל:

(יז) אל שערי החצר הפנימית. לפני ולפנים ביום הכיפורים: ולא יעלה עליהם צמר. תכלת שהיה במעיל ובאבנט לא ילבשונו ביום הכיפורים בעבודת פנים: וביתה. ולפנים: (יח) פארי. קאפייל"ש בלע"ז: לא יחגרו ביזע. שנינו בברייתא אין חוגרין במקום שמזיעין לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם שהוא מקום זיעה אנלאשווי"רא בלע"ז, ל"א אסרה התורה לכהנים מלבושי הצמר כי הצמר מזיע הגוף ומזיע את הבשר, (ס"א): (יט) אל החצר החיצונה. לפי שהיה מדבר בהיכל לפני ולפנים וקראם חצר הפנימית ואצלם יש לו לקרות עזרת ישראל חצר החיצונה לכך הוצרך לכפול שתי פעמים לומר שעל עזרת נשים הוא אומר

מצודת ציון

(יח) פארי. כן יקראו המגבעות כמ"ש פארי המגבעות (שמות ל"ט) ויקראו כן ע"ש היופי וההדר שבהן: ביזע. מלשון זיעה: (יט) יפשטו. ענין הסרת המלבוש: (כ) יגלחו. ענין קציצת השער: ופרע. כן יקרא גידול השער כמו את ראשו לא יפרע (ויקרא כ"א): ישלחו. ענין התפשטות כמו תשלח קציריה (תהלים פ'): כסום יכסמו. מלשון והחטה והכוסמת (שמות ט) והוא מין זרע:

מצודת דוד

(יז) והיה וכו'. ר"ל ביה"כ כשיבואו הכהנים הגדולים אל שערי חצר הפנימי והוא ההיכל ולעומת קה"ק נקרא חצר (לפי שהיה בהיכל שער גדול ושני פשפסין מזה ומזה כמ"ש למעלה לכן אמר שערי): בגדי פשתים. הם בגדי הלבן שכ"ג משתמש בהן ביה"כ עבודת פנים: ולא יעלה עליהם צמר. כי בפנים לא יעשו עבודה בשמנה בגדים שיש בהן צמר: וביתה. ובפנים בחלל הבית בין בהיכל בין בבית ק"ק: (יח) פארי פשתים. מגבעות מפשתים יהיה על ראשם: לא יחגרו ביזע. לא יחגרו אבנטיהם

במקום שהבשר נכפל ושוכב קצתו על קצתו כי שם רב הזיעה ומתלכלכין בגדי הכהונה: (יט) ובצאתם. וכאשר יצאו הכהנים מהעזרה שלהם אל החצר החיצונה וחזרו ומפרש אל החצר וכו' ר"ל מה שאמרתי אל החצר החיצונה הכהונה היא אל העם כלומר אין הכהונה לעזרת נשים כ"אם אל העם הוא עזרת אנשים אשר שם עמידת העם אבל למול עזרת כהנים נקראה בשם חצר החיצונה: את בגדיהם. בגדי כהונה: בלשכות הקדש. הם העומדים בתחתיות ההר וממעל: בגדים אחרים. בגדי חול: לא יקדשו וכו'. ר"ל למען לא יהא נראה שהעם קדושים כמוהם כ"אם יבואו שמה בבגדי כהונה יהא נראה לכל שאין חשש אם יגעו בהן בני אדם כאילו הם קדושים כמו הכהנים: (כ) וראשם לא יגלחו. שער ראשם לא יגלחו בכל עת: ופרע לא ישלחו. לא יניחו גידול השער להתפשט יותר מדאי וארז"ל שיגלחו אחד לשלשים יום (פנהדרין כב): כסום יכסמו. על כהנים גדולים יאמר שהם יגלחו באופן שיגיע ראש שער זה בצד עיקרו של זה ככוסמת הזו הסדורה בשבולת ראשו של זה בצד עיקרו של זה כן ארז"ל (ס): (כא) כל כהן. בין כהן גדול בין כהן הדיוט: אל החצר הפנימית. הוא ההיכל ולמול בית קה"ק נקרא חצר:

כתובים

דברי הימים ב פרק ט וי

ו וְלֹא־הֶאֱמַנְתִּי לְדַבְרֵיהֶם עַד אֲשֶׁר־בָּאתִי וּתְרַאֲיֶנָּה עֵינַי וְהִנֵּה לֹא הִגְדַּלְתִּי חֲצִי מִרְבִּית חֲכַמְתְּךָ יִסְפֹּת עַל־הַשְּׂמוּעָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי: ז אֲשֶׁרִי אֲנִשִּׁיד וְאֲשֶׁרִי עֲבָדִיד אֱלֹהֵי הַעֲמֻדִים לְפָנֶיךָ תִּמְיֵד וְשִׁמְעִים אֶת־חֲכַמְתְּךָ: ח יְהִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּרוּךְ אֲשֶׁר | חֲפֵץ בְּךָ לְתַתֶּנָּה עַל־כִּסְאוֹ לְמִלְכָּךָ לְיַחֲוֶה אֱלֹהֶיךָ בְּאַהֲבַת אֱלֹהֶיךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל לְהַעֲמִידוֹ לְעוֹלָם וַיִּתֶּנָּךְ עֲלֵיהֶם לְמִלְכָּה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה: ט וַתֵּתֶנּוּ לְמִלְכָּךָ מֵאֵה וְעֶשְׂרִים | פֶּכֶר זֶהָב וּבִשְׁמִים לְרֹב מְאֹד וְאֶבֶן יָקָרָה וְלֹא הָיָה כֶּבֶשֶׂם הַחַיָּא אֲשֶׁר־נִתְּנָה מִלְפַת־שֹׂבָא לְמִלְכָּךָ שְׁלֹמֹה: י וְגַם־עֲבָדֶי (חִירִם) חוֹרֵם וְעֲבָדֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר־הִבְיָאוּ זָהָב מֵאוֹפִיר הִבְיָאוּ עֲצֵי אֲלֻגּוּמִים וְאֶבֶן יָקָרָה: יא וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ אֶת־עֲצֵי הָאֲלֻגּוּמִים מִסְּלוֹת לְבֵית־יְהוָה וּלְבֵית הַמֶּלֶךְ וּכְנֹרוֹת וּנְבָלִים לְשָׁרִים וְלֹא־נִרְאוּ כֶהֱם לְפָנִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה: יב וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נָתַן לְמִלְפַת־שֹׂבָא אֶת־כָּל־חֲפָצָה אֲשֶׁר שָׂאֲלָה מִלְּבַד אֲשֶׁר־הִבְיָאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתִּהְפֹּךְ וַתִּלְכֹּךְ לְאַרְצָהּ הִיא וְעֲבָדֶיהָ: (פ) יג וְיְהִי מִשְׁקַל הַזָּהָב אֲשֶׁר־בָּא לְשְׁלֹמֹה בְּשָׁנָה אֶחָת שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ כִּפְרֵי זָהָב: יד לְבָד מֵאֲנָשֵׁי הַתְּרִים וְהַסּוֹחְרִים מִבְּיָאִים וְכָל־מַלְכֵי עָרֹב וּפְחוֹת הָאֶרֶץ מִבְּיָאִים זָהָב וְכֶסֶף לְשְׁלֹמֹה:

רש"י

שעשה לשורר לפניו לטייל והוא שכתוב (לקמן ל"ה) ויקונן ירמיה על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות וגו': (יב) מלכד אשר הביאה. משום כבוד מלכי יהודה כתיב כאן דמשמע שהיא נתנה לו יותר ממה שנתן לה ובמלכים (שם י) כתיב מלכד אשר נתן לה כיד המלך דברים המצויין בא"י ואינם מצויין במקומ': (יד) לבד מאנשי התרים. שהיו דואגים לעבור ממדינה למדינה וממלכו' למלכות בלא תייר והיו נותנים לו שכר תייר: והסוחרים מביאים. שהיו מביאי' לו ע"י עלילה כדי לראות חכמתו:

(ו) חצי מרבית. רבוי חכמות: (ז) עצי אלגומים. מפרש בפסיקת' כתוב אחד אומר אלמוגים וכתוב אחד אומר אלגומים אלא אלגומים שמם ונקרא אלמוגים לפי שהיה מתמוגג ונכפף מתוך רכיכתו כמו כוסות שהוא נכפף מתוך חשיבתו: (יא) מסלות. מדרגות (ובמלכים א' י) כתיב מסעד כדרך שעושיין לעוליין בדרך מעלות ומדרגות, וי"א מסעד ומסילה אחד הם: וכנרות ונבלים לשרים. י"א לבני לוי המשוררים בכלי שיר ור' אליעזר זצ"ל פ"י לשרים המשוררים לטייל לפני המלך דוגמא (שם ד') ויהי שירו חמשה ואלף הם שירות של חול

מצודת ציון

(ו) מרבית. מל' ריבוי: (ז) אלגומים. הוא הפוך מן אלמוגים והוא מין עץ יקר: (יא) מסלות. מל' מסילה ודרך: (יד) התרים. הוא מל' לתור את הארץ (במדבר יג) והם הסוחרים הקטנים המחפשים ומרגלים אחר סחורה לקנותה במקום הזול: ופחות. שלטונים כמו פחת יהודה (חגי א):

הגורל: לפנים. קודם הזמן הזה: (יב) כל חפצה. מהדברים היקרים שראתה בבית שלמה: מלכד אשר הביאה. ר"ל מלכד אשר נתן לה מעצמו וזלת שאלתה מול התשורה אשר הביאה היא לשלמה: ותהפוך. הפכה פניה והלכה לה: (יג) אשר בא. מן אופיר: (יד) לבד. חוץ הזהב הבא לו מאנשי התרים והסוחרים שהיו מביאים:

מצודת דוד

(ו) יספת. החכמה הנמצא בך מרובה יותר מאשר הוגד לי: (ח) באהבת. בעבור שה' אוהב את ישראל שיתקיימו לעולם לזה העמידך למלוך במ להנהיגם במישור לפי רוב החכמה: (ט) ולא היה כבושם ההוא. בכמות רב מאד: (יא) מסלות. הוא העלייה שזכר למעלה שהיתה כעין מסלה: לבית ה' ולבית המלך. ר"ל מזה לזה: לשרים. למשוררים: כהם. ברוב הגורל: לפנים. קודם הזמן הזה: (יב) כל חפצה. מהדברים היקרים שראתה בבית שלמה: מלכד אשר הביאה. ר"ל מלכד אשר נתן לה מעצמו וזלת שאלתה מול התשורה אשר הביאה היא לשלמה: ותהפוך. הפכה פניה והלכה לה: (יג) אשר בא. מן אופיר: (יד) לבד. חוץ הזהב הבא לו מאנשי התרים והסוחרים שהיו מביאים:

משניות מסכת כתובות

ז מי שְהֵלֵךְ לְמַדְיַת הַיָּם, וְאֶבְדָה דֶרֶךְ שְׂדֵהוּ – אֲדַמּוֹן אוֹמֵר: יֵלֵךְ בְּקַצְרָה; וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְנֶה לוֹ דֶרֶךְ בְּמֵאָה מָנָה, אוֹ יִפְרַח בְּאֵוִיר.
 ח הַמוֹצִיא שְׂטֵר חוֹב עַל חֵבְרוֹ, וְהֵלֵךְ הוֹצִיא, שְׂמֹכֵר לוֹ אֶת הַשְּׂדֵה – אֲדַמּוֹן אוֹמֵר: יִכּוֹל הוּא שְׂאִימֵר; אֱלוֹ הָיִיתִי חֵיב לָךְ, הָיָה לָךְ לְהַפְרֵעַ אֶת שְׂלָףְךָ, כְּשִׂמְכֵרְתָּ לִּי אֶת הַשְּׂדֵה; וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה הָיָה פִּקְחַ שְׂמֹכֵר לוֹ אֶת הַקְּרָקַע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְמַשְׁכְּנוֹ.

פירוש ברטנורא

ז ואבדה דרך שדהו. שהחזיק בה בעלי השדות שבמצריו: ילך לו בקצרה. על כרחם יטול לו דרך לשדהו, אבל יכרו לו דרך קצרה שלא ירבה ליטול. ובזמן שד' בני אדם מקיפים אותו מד' רוחות מורה אדמון לחכמים שכל אחד יכול לומר אייתי ראייה דררכך גבאי ושקול. ואם אדם אחד הקיפוהו מד' רוחות מודים חכמים לאדמון דממה נפשך אורחיה גביה הוא. לא נחלקו אלא כשהקיפוהו אדם אחד שבא מכה ארבעה בני אדם. אדמון אומר, מצי אמר ליה ממה נפשך אורחי גבך, וחכמים אומרים מצי אמר ליה היאך, אי שתקת שתקת, ואי לא, מהדרנא שטרא למריהו ולא מצית לאשתעויי דינא בהדיהו. והלכה כחכמים:

ח והלה הוציא שמכר לו את השדה. הלה הוציא עליו שטר מכירה מאוחרת לשטר ההלואה, ואומר שטרך מזויף או פרוע, שאם הייתי חייב לך לא היית מוכר לי את השדה, שהיה לך לגבות חובך: זה היה פקח שמכר לו את השדה. לפי שהיה זה מכירה ממלמליו, ולא היה לו מוחין ימשכנו על חובו, ועכשיו יטול את הקרקע. ובאתרא דהלוקח יהיב זוי והדר כתבי שטר מכירה כולי עלמא לא פליגי שהיה למוכר לעכב בחובו המעות שקיבל ולא יכתוב לו השטר, וכיון שכתבו הוכיח שאין לו עליו חוב. כי פליגי, באתרא דכתבי שטרא והדר יהיב הלוקח זוי, אדמון סבר, איבעי ליה למסר מודעה איני מוכר

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

משנתנו דנה במי שתובע חוב מחבורו, ובידו שטר שזמן פרעונו עבר, והנתבע טוען, שכבר פרע לו את החוב, אלא שאבד לו שוברו, ויש לו הוכחה שפרעו, שכן בעל חובו זה מכר לו שדה לאחר הזמן של פירעון החוב, וקיבל ממנו מעות, ולא גבה את חובו.

המוציא שטר חוב על חבירו – ותובע ממנו את חובו, והלה – הלווה, הוציא – שטר מכירה, שְׂמֹכֵר לוֹ – המלווה, אֶת הַשְּׂדֵה – שלו, לאחר שעבר זמן הפירעון הכתוב בשטר החוב, והוא מוכיח בכך, שכבר שילם לו את חובו, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אֲדַמּוֹן אוֹמֵר: הדין עם הלווה, שכן יָכוֹל הוּא שְׂאִימֵר – יכול הלווה לטעון ולומר למלווה: אֱלוֹ הָיִיתִי חֵיב לָךְ – על יסוד שטר חוב שבידך, הָיָה לָךְ לְהַפְרֵעַ אֶת שְׂלָףְךָ – היה לך לגבות את חובך, כְּשִׂמְכֵרְתָּ לִּי אֶת הַשְּׂדֵה – וקיבלת מעות מידי, ומאחר שלא גבית, הרי זו הוכחה לדברי, ששטרך פרוע. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: טענתו של הלווה אינו טענה, שכן זֶה הָיָה פִּקְחַ – המלווה היה פיקח, שְׂמֹכֵר לוֹ אֶת הַקְּרָקַע – כי חשש, שמא הלווה יצניע את מעותיו, ולא ימצא אצלו דבר למשכנו על חובו, הלכך מכר לו את השדה, וקיבל מידו את המעות, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְמַשְׁכְּנוֹ – שיכול הוא עכשיו ליטול בתורת משכונן את הקרקע שמכר לו ולגבות ממנו את חובו. בגמרא מבואר, שאם היו במקום שכותבים את שטר המכירה לאחר שהלוקח נותן את המעות, מודים חכמים לאדמון, שהדין עם הלווה, שאילו היה חייב לו, היה לו, למלווה, לעכב את המעות בחובו, ולא לכתוב את שטר המכירה, וכיון שכתב, הוכיח בזה שאין לו עליו חוב. לא נחלקו במשנתנו אלא כשהיו במקום שכותבים תחילה את שטר המכירה, ואחר כך נותן הלוקח מעות, שאדמון סובר: המלווה היה צריך למסור מודעה בפני עדים, שאינו מוכר לו את השדה, אלא כדי שיוכל למשכנו, וכיון שלא מסר, הדין עם הלווה. וחכמים סוברים: "חברך חברא אית ליה", כלומר שחשש המלווה, שמא תגיע המודעה לאזני הלווה ויימנע מלקנות את השדה, לפיכך לא יכול היה המלווה למסור מודעה.

~ יום ראשון ~

באור משנה ז

מי שְהֵלֵךְ לְמַדְיַת הַיָּם, וְאֶבְדָה דֶרֶךְ שְׂדֵהוּ – שהיתה לו דרך לשדהו אצל שדותיהם של שכניו המקיפות את שדהו, וכשהלך למדינת הים ניטשטשה הדרך, ועכשיו חזר ממדינת הים, ואין שכניו נותנים לו להיכנס לשדהו דרך שדותיהם, ואף הוא אינו זוכר היכן היתה לו הדרך, אֲדַמּוֹן אוֹמֵר: לֵךְ בְּקַצְרָה – ילך לשדהו בדרך הקצרה, כלומר שנטול לו דרך אל שדהו על כורחם של שכניו, אבל אין לו זכות ליטול אלא את הדרך הקצרה ביותר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְנֶה לוֹ דֶרֶךְ בְּמֵאָה מָנָה – יקנה לו אצל שכניו דרך לשדהו, ואפילו דורשים במחירה מאה מנה (עשרת אלפים דינר), מוכרח הוא לשלם להם, או יִפְרַח בְּאֵוִיר – אל שדהו, אם לא יקנה דרך, שזכאים שכניו למנוע ממנו מלעבור דרך שדותיהם. בגמרא מבואר, שאם שדהו של זה שאבדה לו הדרך מוקפת שדות שהן של אדם אחד, אף חכמים מודים לאדמון שייטול לו דרך על כורחו של בעל השדות שסביבות שדהו, שהרי הדרך שאבדה לו על כל פנים בשדותיו היא נמצאת, ומכל מקום הואיל ואורך הדרך אינו ידוע, אינו נוטל אלא את הדרך הקצרה ביותר; ואם היא מוקפת שדות שהן של בעלים שונים, אף אדמון מורה לחכמים שיקנה לו דרך, לפי שיכול כל אחד לדחותו ולומר לו: הדרך לשדך אינה בתוך שדי. לא נחלקו אדמון וחכמים אלא בכגון שתחילה היו השדות שסביבות שדהו של בעלים שונים, והיתה לו דרך לשדהו אצל אחת מהשדות הללו, וכשהלך למדינת הים, קנה אחד את כל אותן השדות המקיפות את שדהו, ואבדה הדרך שהיתה לו לשדהו – אדמון סובר: הואיל והשדות הן עכשיו של אדם אחד, הרי הדרך לשדהו היא אצלו, ולפיכך ילך בקצרה. וחכמים סוברים: יקנה לו דרך או יפרח באויר. שיכול בעל השדות לומר לבעל הדרך: אם אתה שותק, מוטב ונתפשר בדבר המחיר של הדרך שתקנה אצלי, ואם לא, הריני מחזיר את שטר המכירה לבעלי השדות, ולא תוכל לתבוע מהם את דרך שדך בדין, שהרי כל אחד יכול לדחותך ולומר לך, שהדרך אינה בתוך שדהו.

מ שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה – ארמון אומר: אלו הייתי תיב לך, פיצד אתה לזה ממני? וחכמים אומרים: זה גובה שטר חובו, וזה גובה שטר חובו. י שלש ארצות לנשואין: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר, ומכרף לכרף; אבל באותה הארץ – מוציאין מעיר לעיר, ומכרף לכרף, אבל לא מעיר לכרף, ולא מכרף לעיר. מוציאין מנה הרע לנה היפה, אבל לא מנה היפה לנה הרע. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף לא מנה רע לנה יפה, מפני שהנה היפה בורק. יא הכל מעלין לארץ ישראל, ואין הכל מוציאין. הכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין. אחד האנשים ואחד

פירוש ברטנורא

לו אלא כדי שאוכל למשכנו. וחכ"א האי דלא מסר מודעא כי ירא שמא ישמעו הדבר וימנעו מלקנות את השדה. והלכה כחכמים: **ט** והכ"א זה גובה שטר חובו. והלכה כחכמים: **י** שלש ארצות לנשואין. שאם נשא אשה באחת מהן אינו יכול לכופה לצאת אחריו מארץ אל ארץ: כרף. גדול מעיר. והוא מקום שוקים, ומכל סביבו באין שם לסחורה וכל דבר מצוי בו: אבל לא מעיר לכרף. שישבת הכרכין קשה, מפני שהכל מתיישבים שם ורוחקים ומקרבים הבתים זו לזו ואין שם אור; ולא מכרף לעיר. דבכרף שבויו כל מיל, בעיר לא שבויו כל מיל: מפני שהנה היפה בורק את הגוף ומחליאו, ששניו וסת אפילו לטובה תחלת חולי מעים. והלכה כרשב"ג. ואם איש מארץ הגליל נשא אשה בארץ יהודה או איפכא, כופין אותה לצאת עמו, שעל מנת כן נשאה. ובכל מקום מוציאין מעיר שרובה עובדי כוכבים לעיר שרובה ישראל, אבל לא מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עובדי כוכבים: **יא** הכל מעלין. את כל בני ביתו אדם כופה לעלות עמו לירושלים, ואפילו אם קנה עבד עברי ויך העבד אחריו על כרחו, ואפילו מנה היפה לנה הרע,

משניות מבוארות – קהתי

מעיר שיושבים בה אל עיר אחרת, או מכרף שיושבים בו לכרף אחר. **אבל לא מעיר לכרף, ולא מכרף לעיר** – שאם הם יושבים בעיר אינו יכול לכופה לצאת לכרף, וכן להיפך, שיש מעלות וחסרונות לעיר ויש מעלות וחסרונות לכרף, שישבת כרכים קשה לבריאות, ואילו בעיר יש גינות ופרדסים סמוכים לבתים ואיריה צח ויפה הוא לבריאות; לעומת זאת צרכיו של האדם מצויים יותר בכרף מאשר בעיר. **מוציאין מנה הרע לנה היפה** – רשאי הבעל להוציא את אשתו על כורחה ממקום דירה רעה למקום דירה יפה, ויש מפרשים: נווה הרע – היינו מקום שאין התבואות והפירות מצויים שם אלא ביוקר; נוה היפה – שמצויים שם הרבה ובוזל (המאדיר). **אבל לא מנה היפה לנה הרע** – שאין לכופ את האשה שתעבור לגור במקום גרוע. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף לא מנה רע לנה יפה** – אף אין כופין את האשה לעבור מנה רע לנה יפה, מפני שהנה היפה בורק – את הגוף, ואם הגוף אינו בריא, הריהו משפיע עליו לרעה, שכל שינוי, אפילו לטובה, הריהו גורם למחלות, כמו שאמרו בגמרא: "שינוי וסת תחילת חולי מעיים". לפיכך אין הבעל רשאי להוציא את אשתו על כורחה אף מנה רע לנה יפה. **הרמב"ם פוסק** כרבן שמעון בן גמליאל, והוא מפרש: מפני שהנה היפה בורק – "מפני שהיא צריכה להטפל ולברוק עצמה בנה היפה, כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה" (הל' אישות יג, יח). בתוספתא שנו: מוציאין מעיר שרובה גויים לעיר שרובה ישראל, ואין מוציאין מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה גויים.

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה י א

הכל מעלין לארץ ישראל – רשאי כל אדם לכופ את כל בני ביתו שיעלו עמו לארץ ישראל, אף מנה היפה לנה הרע, ואף מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה נכרים (גמזא). **ואין הכל מוציאין** – ואין אדם רשאי להוציא אשתו ובני ביתו על כורחה מארץ ישראל לחוץ לארץ. **הכל מעלין לירושלים** – אדם היושב עם בני ביתו בכל מקום שבארץ ישראל, רשאי הוא לכופ את בני ביתו שיעלו עמו לירושלים לדור שם, **ואין הכל מוציאין** – ואין אדם רשאי להוציא את בני ביתו על כורחה מירושלים למקום אחר שבארץ ישראל. **אחד האנשים ואחד הנשים ואחד הנשים** – בין האישי ובין האשה יכולים לכופ זה

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה ט

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת מחלוקת אדמון וחכמים ב"המוציא שטר חוב על חברו, והלה הוציא שמכר לו את השדה", באה משנתנו – המסיימת את שבעת דברי אדמון – ללמד, שאף אם הלה (הנתבע) הוציא שטר חוב על התובע, שהלווהו כסף לאחר זמן הפירעון הכתוב בשטר, נחלקו אדמון וחכמים. **שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה** – וזמן כתיבת שטרו של זה מאוחר לזמן פירעון שטרו של זה, **ארמון אומר**: זה שבירד השטר המאוחר יכול לטעון ולומר: **אלו הייתי תיב לך** – מעות, על יסוד שטר חוב שבירך, **פיצד אתה לזה ממני** – ואינך נפרע ממני את חובי? אלא מכאן ראה לדברי, ששטרך פרוע. **וחכמים אומרים**: אין חובו של ראשון נפקע בטענתו זו של השני, אלא זה **גובה שטר חובו, וזה גובה שטר חובו** – שכל אחד, הואיל ושטר חוב בידו, נאמן על תביעתו.

ב א ו ר מ ש נ ה י

משנה זו באה ללמדנו, שאין הבעל יכול לכופ את אשתו, שתצא עמו מארץ ארץ, ולגבי הלכה זו חלוקה ארץ ישראל לשלש ארצות. **שלש ארצות** – הן בתחום ארץ ישראל, **לנשואין** – החלוקות לענין נישואין: **יהודה, ועבר הירדן, והגליל** – שאם אדם נשא אשה באחת מהארצות הללו, והוא מאותה הארץ, אינו יכול לכופה, שתצא עמו לארץ אחרת לגור שם, כגון אם נשא אשה ביהודה אינו יכול להוליכה על כורחה לגליל או לעבר הירדן. ברם, אם אדם מהגליל נשא אשה ביהודה או להיפך, כופין אותה לצאת עמו, שעל מנת כן נשאה (תוספתא). **אין מוציאין מעיר לעיר** – אין הבעל רשאי לכופ את אשתו, שתצא עמו לארץ אחרת, אפילו מעיר לעיר, כלומר שאם הם יושבים בעיר, והבעל רוצה שתעבור עמו לארץ אחרת ולגור גם שם בעיר, אינו רשאי לכופה לכך, **ומכרף לכרף** – כרף הוא מקום שוקים, וגדול מעיר; ויש מפרשים: כרף היינו עיר גדולה המוקפת חומה (דמב"ם). ואם הם יושבים בכרף, והבעל מבקש לעבור לכרף בארץ אחרת, אינו רשאי לכופ את אשתו שתצא עמו. **אבל באותה הארץ** – כגון שנשא אשה ביהודה, ורוצה הבעל שתעבור עמו ממקום שיושבים בו למקום אחר באותה הארץ, **מוציאין מעיר לעיר, ומכרף לכרף** – יכול הבעל לכופ את אשתו שתצא עמו

הנשים. נשא אשה בארץ ישראל, וגרשה בארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בארץ ישראל, וגרשה בקפוטקיא – נותן לה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בקפוטקיא, וגרשה בארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ ישראל; רבן שמעון בן גמליאל אומר: נותן לה ממעות קפוטקיא. נשא אשה בקפוטקיא, וגרשה בקפוטקיא – נותן לה ממעות קפוטקיא.

סליק מסכת כתובות

פירוש ברטנורא

ואפילו מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עובדי כוכבים: ואין הכל מוציאין. ואין מוציאין שום אדם: אחד האנשים ואחד הנשים. אם הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות, תצא בלא כתובה. ואם היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות, יוציא ויתן כתובה: קפוטקיא. היא כפתור. וקורין לה כעירי דמא"ת. ומעותיה גדולות ושוקלות יותר משל ארץ ישראל. ומשום דכתובת אשה מדברי סופרים, הקלו בה לפרוע אותה בפתח שבמעות. ורבי שמעון בן גמליאל סבר כתובה דאורייתא, ומשום הכי אויל בה לחומרא. ולית הלכתא כוותיה:

משניות מבוארות – קהתי

"נדרי איסור", שבהם אדם אוסר על עצמו בהנאה דברים המותרים, שהם שלו או של אחרים, או שאוסר על אחרים דברים שהם שלו. המקור בתורה לנדרי איסור הוא מה שנאמר (במדבר ל, ג): "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". כתוב זה מדבר גם בנדר וגם בשבועה, שבהם אדם אוסר "אסר על נפשו". אך שונה הוא גדרו של הנדר מגדרה של השבועה, שכן בשבועה – "קאסר נפשיה מן חפצא" – האדם אוסר עצמו מן החפץ, ואילו בנדר – "מיתסר חפצא עליה" – האדם אוסר את החפץ על עצמו (עיי' גמרא נדרים ב, ב).

פירוש הדברים: השבועות הן "איסור גברא", שכן בשבועה אדם נשבע שלא יעשה דבר פלוני, כגון שאומר: "שבועה שלא אוכל כיכר זו"; ומוזהר הנשבע לקיים דבריו מדין שבועת ביטוי, כמו שכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב", ואין כאן איסור שחל על היכיר אלא איסור שחל על האדם, שלא יאכל את היכיר מכוח שבועתו.

אבל הנדרים הם "איסור חפצא", שכן בנדר, אדם נודר שיהא דבר פלוני אסור עליו, או על אחרים, בהנאה, כגון שאומר: "כיכר זו תהא אסורה עלי קרבן", היינו שהנודר מקבל עליו שתהא היכיר אסורה עליו כמו קרבן שמקדישים לה, ועל פי נדרו נעשית היכיר עצמה לגביו דבר איסור. ולמדו חכמים ממה שנאמר: "איש כי ידור נדר" – עד שידור בדבר הנודר ולא בדבר האסור, כלומר שאין דבר נאסר בנדר אלא אם כן התפיסו הנודר בדבר שאיסורו מתמת נדר, כגון שאמר: דבר זה עלי קרבן או כהקדש, ולא בדבר שאסור מאליו מדין תורה, שאם אדם אמר: "יהא דבר זה עלי כבשר חזיר", אין כאן נדר, ואין הדבר נאסר עליו.

וכשם שהנדרים והשבועות שונים בגדרם, כך שונים הם בלשונותיהם, שלשון שבועה הוא, שאדם נשבע שלא יעשה דבר, כגון שלא יאכל מאכל פלוני; ולשון נדר הוא, שאדם נודר, שדבר פלוני יהא אסור עליו דוגמה מקובלת של לשון נדר היא (כפי שנלמד במסכתנו) כגון שאומר לחברו: "קרבן שאני אוכל לך", והרי זה כאילו אמר הנודר: יהא אסור עלי קרבן כל מה שאני אוכל משלך. ואילו לשון שבועה הוא: "שבועה שלא אוכל לך" או "שבועה שאני אוכל לך". ברם, ישנם חילופי גירסאות בכל מסכת נדרים, שכן במשניות שבגמרא הגירסה בלשון הנדר היא: "שאני אוכל לך", שזה הלשון הנכון של נדר, ואילו בספרי המשנה שבידינו הגירסה היא: "שאני אוכל לך", וזהו נדר בלשון הדומה לשבועה. מכל מקום גם בלשון זה חל הנדר, משום שכונת הנודר לנדר ולא לשבועה, אלא שלא ידעו לדקדק ולהבדיל בין הלשונות, ולפיכך גם האומר: "קרבן שאני אוכל לך", אינו בא לאסור על עצמו אכילה, אלא בא לאסור מאכלי חברו על עצמו שיהיו עליו קרבן, והרי זה נדר (עיי' ר"ן במסכתנו ב, ב. דיבור

את זו לעלות לארץ ישראל או לירושלים; ואם האשה מסרבת לעלות עם בעלה, תצא בלא כתובה. ואם הבעל מסרב לעלות עם אשתו, הריהו חייב לגרשה וליתן לה כתובתה. יש גורסים במשנתנו: ואזד העבדים – כלומר שרשאי אדם לכוף עבד עברי שלו שיעלה עמו, ואינו רשאי לכופו שיצא עמו לחוץ לארץ. ברם, אין העבד כופה את רבו לעלות עמו לארץ ישראל. ואלו שאינם גורסים כך מפרשים הם, שהרישא – "הכל מעלין לארץ ישראל" – באה לרבות עבדים, היינו עבד עברי, כמו שבארנו (נמאד). נשא אשה בארץ ישראל, וגרשה בארץ ישראל, נותן לה ממעות ארץ ישראל – משלם לה כתובתה במטבעות ארץ ישראל. נשא אשה בארץ ישראל, וגרשה בקפוטקיא – מדינה באסיה הקטנה, והמטבעות שלה גדולות בערך ובמשקלן ממטבעות ארץ ישראל, נותן לה ממעות ארץ ישראל – אינו חייב לשלם לה כתובתה במטבעות קפוטקיא אלא במעות ארץ ישראל. נשא אשה בקפוטקיא, וגרשה בארץ ישראל, נותן לה ממעות ארץ ישראל – בגמרא מבואר הטעם, שהואיל וכתובה אינה אלא מדברי סופרים, הקלו חכמים בתשלומיה. ולכן אף על פי שנשאה בקפוטקיא, ונמצא שנתחייב ליתן לה כתובתה ממעות קפוטקיא, מכל מקום כיון שגירשה בארץ ישראל, נותן לה ממעות ארץ ישראל. רבן שמעון בן גמליאל אומר: נותן לה ממעות קפוטקיא – כיון שנשאה בקפוטקיא, אף על פי שגירשה בארץ ישראל, חייב הוא ליתן לה ממעות קפוטקיא, שסובר רבן שמעון בן גמליאל: כתובה היא מן התורה, ודינה כשאר חובות, שהולכים אחר מקום השיעבוד. נשא אשה בקפוטקיא, וגרשה בקפוטקיא, נותן לה ממעות קפוטקיא – לדברי הכל. הרמב"ם מפרש, שמשנתנו נקטה קפוטקיא על דרך משל, משום שהיא קרובה לארץ ישראל.

מסכת נדרים

פתיחה למסכת נדרים

כתוב בתורה (דברים כג, כב-כד): "כי תדור נדר לה' אלהיך. לא תאחזר לשלמו... מוצא שפתיך תשמור. ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך". פסוקים אלו, וכן עוד פסוקים (ויקרא כב, יח; במדבר כט, לט; דברים יב, כו), מדברים בנדרים שאדם נודר להביא קרבן לה', או להקדיש מנכסיו לבדק בית המקדש או למזבח; וכגון שאומר הנודר: "הרי עלי עולה", או שהוא נודר ואומר: "הרי בהמה זו שלמים", או שהוא אומר: "הרי מעות אלו קודש לה" וכדומה. נדרים אלו נקראים "נדרי הקדש"; ודבר שאדם נודר להקדיש, הריהו של "גבוה", ואסור הוא בהנאה לכל אדם, גם למקדיש וגם לאחרים; ואין אדם יכול להקדיש אלא מה שהוא שלו. דינים אלו וכל דיני "נדרי הקדש" מפורשים בסדר "קדשים".

ברם, מסכת זו – מסכת נדרים – עוסקת בנדרים אחרים, הנקראים

משניות מסכת נדרים

פרק ראשון

א פל כנויי נדרים כנדרים, וחרמים פחרמים, ושבועות פשבועות, ונזירות פנזירות. האומר לחברו: מדרני ממה, מפרשי ממה, מרחקני ממה, שאני אוכל לך, שאני טועם לך – אסור. מגדה אני לך – רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר. כנדר רשעים – נדר בניור ובקרן ובשבועה. כנדר רשעים – לא אמר כלום. כנדרותם – נדר בניור ובקרן.

פירוש ברטנורא

א א כל כנויי נדרים כנדרים. כנמרא מוקמינן דרישא דמתניתין חסורי חסורי מחסורי והכי קתני, כל ידות נדרים כנדרים, כל כנויי נדרים כנדרים. אלו הן ידות נדרים האומר לחבירו מדר אני ממה וכו'. אלו הן כנויי נדרים קונם קונם קונם וכו'. ידות נדרים, כמו בית יד של כלי שאוחזין אותו בו, כך ידות נדרים שבהם הנדרים נאחזים. כנויי נדרים, כמו המכנה שם לחבירו [כנא מציעא נ"ח]: שאינו עוקרין של שם: מדר אני ממה. אם אמר אחד מלשונות, הללו מדר אני ממה שאני אוכל לך ושאיני טועם לך, או מופרש אני ממה שאני אוכל לך ואיני טועם לך, הוא ידות נדרים ואסור לאכול ולטעום עמו. אבל אם אמר לו מדר אני ממה בלבד, אין במשמעות דבריו אלא שלא ידבר עמו. ומופרש אני ממה בלבד, משמע שלא ישא ויתן עמו. ומרוחק אני ממה בלבד, משמע שלא ישב בארבע אמותיו. ואינו אסור לאכול עמו אא"כ פירש ואמר עם כל אחד מלשונות הללו, שאני אוכל לך ושאיני טועם לך: רבי עקיבא היה חוכך וכו'. כלומר מחכך שפתיו זו בוו ולא רצה לאסור בפירוש, אבל היה נראה מועתה שהיה אסור: כנדר רשעים נדר בניור ובקרן ושבועה. אם אמר הרי עלי כנדר רשעים שנדרים מיר וקרן שבועה אם אוכל כבר זו, ועבר ואכלה, חייב להיות נזיר שלשים יום ולהביא קרבן עולה וחייב מלקות כעובר על שבועת ביטוי, שהרי הוכיח בנדרו נזיר וקרן ושבועה. ומה שאמר כנדר רשעים, לפי שהרשעים הם שנדרים ונשבעים, לא הכשרים, שהכשרים יואים שלא לעבור על כל תאחר ונהרסם שלא להוציא שבועה מפהם, ולפיכך כנדר רשעים לא אמר כלום: וכנדרותם נדר בניור ובקרן. אם אמר כנדרות כשרים הריני נזיר והרי זה קרבן אם אוכל כבר זו, ואכלה, חייב בניור

משניות מבוטאות – קהתי

שבועה מפני: ונזירות פנזירות – וכינויי נזירות דינם כנזירות. ואלו הן ידות נדרים ששם כנדרים: האומר לחברו: מדרני ממה – מדר אני ממה, או: מפרשי ממה, או: מרחקני ממה – והוא מוסיף לאחד מהלשונות הללו: שאני אוכל לך, או שאני טועם לך – ויש גורסים: שאני אוכל לך, שאני טועם לך, כגון שאומר: מדרני ממה שאני (שאני) אוכל לך, או: מדרני ממה שאני (שאני) טועם לך, או שאומר: מופרשני ממה שאני (שאני) אוכל לך וכו', אסור – הנדר ליהנות מחברו, כרין הנדר נדר גמור ואומר: מדרני ממה, שמה שאני אוכל לך היא עלי כקרן. מגדה אני לך – האומר לחברו: "מנודה אני לך", רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר – שספק הוא, אם הלשון "מנודה אני לך" משמעותו כמו "מרוחקני ממה", ויש כאן נדר, או שאין בלשון זה אלא משמעות "נידוי" ולא נדר, ומספק החמיר רבי עקיבא לאיסור כרין הנדר הנאה מחברו. לשון "חונך" היינו שהיה מחכך שפתיו זו בוו מתוך פקפוק דבדב. כנדר רשעים – אם הנדר הוסיף את הביטוי "כנדר רשעים" נדר בניור ובקרן ובשבועה – כנמרא מבוטא, שאם היה נזיר עובר לפניו, ואמר: "הריני כנדר רשעים", יש בלשון זה קבלת נזירות; או אם היתה בהמה עומדת לפניו, ואמר: "כנדר רשעים עלי", יש כאן נדר של קרבן; או אם היתה כיכר מונחת לפניו, ואמר: "כנדר רשעים שלא אוכל ממנה", חל עלי איסור שבועה; שהאומר "כנדר רשעים" מבטא הוא את רצונו בקיום נדרו ושבועתו, שכן הרשעים דרכם לנדר ולהישבע. כנדר רשעים – אבל אם הוסיף לנדרו "כנדר רשעים", לא אמר כלום – שאין הכשרים נודרים. כנדרותם – ואם הוסיף לנדרו: "כנדר רשעים", נדר בניור – שאם אמר: "הריני נזיר כנדרותם", הרי הוא נזיר, שהכשרים פעמים נודרים בניור לשם שמים, ובקרן – שאם היתה בהמה עומדת לפניו, ואמר: הרי זו כנדרותם נדרים". יש כאן נדרת, שאם נדרת קרבן, שהכשרים זהירים אמנם בנדרים שלא יבואו לידי תקלה, אבל מביאים הם קרבנותיהם בנדרים, כרם, אם הוסיף לשבועתו "כנדרות נדרים". לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים לעולם.

בארנו את הסיפא של משנתנו לפי הגמרא. וכן מפרש הר"ן. אבל הרמב"ם והפירוש המיוחס לרש"י והרב מברטנורא מפרשים בדרך אחרת.

המתחיל "אידיד", וכן ד. ב. דיבור המתחיל "אלא".

במקום לשון "קרן" יש שמשמשים בכינויי (כמבואר במסכתנו א, ב), והכינוי השגור ביותר הוא "קונם" ("קונם דבר זה עלי"). הפרשה האמורה בתורה בעניין נדר איסור באה ללמד, בעיקר, על הנדרים של האשה, שהבעל מפר אותם, ונדר הנדרים של הבת, שהאב מפר אותם. ואין הפרת הנדר נוהגת אלא בעל האשה והבת בלבד, ואילו אם העומד בנדר עצמו אין לנדרו הפרה. אבל אמרו חכמים, שהחכם יכול להתיר את הנדר, כשמתברר לו שהיה זה נדר חכמות. ויש הבדל בין הפרת הנדר על ידי האב והבעל לבין התרת החכם, שהאב והבעל מפירים את הנדר מכאן ואילך, ואילו החכם מתיר ועוקר את הנדר מעיקרו (גמרא כתובות עד, ב).

מסכתנו עוסקת בדיני הנדרים בכלל, ושני הפרקים האחרונים שבה עוסקים בנדר האשה והבת; מכאן, אגב דיני "המדיר את אשתו" שנישנו במסכת כתובות סודרה מסכת זו אחריה (גמרא טוטה ב. א). הרמב"ם כותב, שפרשת נדרים כולה והתבוננות שיש בה – הם: נדרים נשים, כמו שנאמר (במדבר ל, ז): "בין איש לאשתו בין אב לבתו". וכשהיה הנישואין גמורין ותהיה האשה נכנסת לחופה, יש לבעלה רשות להפר נדריה, ומפני זה סמך "נדרים לכתובות" (הקדמת המשנה להרמב"ם).

באור משנה א

שלוש דרכים הן בלשון הנדר: א. עיקר הנדר – כשהנדר מבטא כל נדרו בלשון מתוקנת וברורה, כגון שאומר: "דבר זה יהא עלי כקרן" (שמתפס נדרו בדבר הנדר, כמו שבארנו בפתחה למסכתנו); ב. די תנוד – כשהנדר אינו מפורש כל נדרו, אלא מבטא מקצתו, ויש כמה שאמר משמעות הנדר כולו, כגון שאומר לחברו: "מדרני ממה שאני אוכל לך", ואינו מסיים שהיה קרבן (לשון "יד" משל הוא, כמי שאוחז ידית של כלי ונמצא הכלי כולו בידו). ג. כינוי הנדר – כשהנדר מפורש כל נדרו, אלא שבמקום המלה "קרן" משתמש הוא בכנויי מלה זו (כמבואר להלן משנה ב), כגון שאומר: "קונם עלי כיכר זו" – משנתנו באה ללמד, שאף הנדר באחת הדרכים שאינן "עיקר הנדר", כגון "ידות" או "כנויים" – נדרו נדר; והמשנה מפרשת מה הן "ידות נדרים".

פל כנויי נדרים כנדרים – כינויי נדרים דינם כעיקרי נדרים. וכן כל ידות נדרים כנדרים (גמרא בדרך חסורי מחסורי). ונדרים – וכינויי חרמים, פחרמים – שהם הקדשת נכסים בלשון "חרם" (עין ויקרא כו, כח); ושבועות פשבועות – שהמבטא כינוי שבועה דינו כמוצאי

ב האומר לחברו: קונם, קונח, קונם – הרי אלו פנויין לקרבן. חרק, חרף, חרף – הרי אלו פנויין לחרם. נזיק, נזיח, פזיח – הרי אלו פנויין לזבוח. שבוטה, שקוקה, נדר במוחא – הרי אלו פנויין לשבועה.
ג האומר: לא חלין לא אבל לך, לא פשר, ולא דכי, טהור, וממא, נותר, ופגול – אסור. פאמרא, פדירין, פעצים, פאשים, פמזבח, פהיכל, פירושלים, נדר באחד מכל משמשי המזבח, אף על פי שלא הזכיר קרבן – הרי זה נדר

פירוש ברטנורא

ובקרבן, שהכשרים פעמים נדרים בניור לאפרושי מאיסור. ומתנדבים בקרבן שמכאיים בקרבן לפתח העודה ומקדישין אותה שם כדי שלא יבואו בה ליד מכשול. ונרבה היא כשיאמר הרי זו. ונדר הרי עלי. לפיכך הכשרים מתנדבים אבל אינם נדרים, כי היכי דלא ליתו ליד תקלה:

ב קונם קונח קונם הרי אלו פנויין לקרבן. לשונות של גוים הם, ויש מהם מי שקורא לקרבן כך ויש מי שקורא כך, ובכל לשון שיאמר מאלו הוא מתפסם בקרבן: נדר במוחא. כלומר נשבע במוחא, והוא כינוי של מוחא, שהיא שבועה בלשון תרגום:

ג לחלין שאוכל לך. הלמ"ד נקודה פתח, ומשמע לא חלין יהיה מה שאוכל לך אלא קודש: לא פשר. יהיה, אלא פסול. והיינו קדשים דשיך בהו כשרות ופסולות: לא דכי. לא מותר. כמו אייל קמצא דכן, בע"ז [דף ל"ז]. ואע"ג דלשון מותר ואיסור שיך נמי גבי נבלה וטרפה ואנן ק"ל שאין מתפסין אלא בדבר הנדר והנדר, הואיל ויש במשמעות מותר גם בקדשים, הא תנן סתם נדרים לחמור, דכיון דדעתו להתפסו בנדר אמרינן על דבר הנדר נתכוין: טהור. אם אמר לא טהור מה שאוכל לך: טמא נותר פגול. אם אמר כמא מה שאוכל לך, וכן כולם. אסור, שכל אלו דברים הנוהגים בקדשים הם: באמרא. כשה של קרבן: כדיריב. כלשכת העצים או כלשכת הטלאים: כעצים. כדיריב של מערכה: באשים. כקרבנות שעל האש: כמזבח. כקרבנות שעל גבי המזבח: כהיכל. כקרבנות שבהיכל: כירושלים. כקרבנות שברושלים. פירוש אחר. כחומות ירושלים, דקסבר שחומות ירושלים משיירי הלשכה קא אתו: באחד מכל משמשי המזבח. כגון מולגות מוקות ומחותרות. אם אמר כמולגות שאוכל לך, או כמוקות שאוכל לך, וכן כולם, אף על פי שלא הזכיר קרבן,

משניות מבוארות – קהתי

למדנו, שנדרים חלים אף כשהנדר לא הזכיר בהם מלת "קרבן", אלא שביטא נדרו על ידי "ידות" (כמבואר במשנה א), או על ידי כינויים (כמבואר במשנה ב). ג – משנה זו מוסיפה לרוב בלשון נדר אלא הזכרה בו מלת "קרבן", אלא שיש בו ביטוי המורה על איסור קרבן, או ביטוי משמעותו קרבן, ובאה המשנה ללמדנו, שאף הנדר בלשון זה, נדרו נדר.

האומר – לחברו: לא חלין לא אבל לך – לא חלין יהא מאכלך עלי, ומשמע: לא חלין יהא אלא קרבן, ולפיכך לא אוכל לך, היינו משלך; ויש גורסים: חלולין (=לא חלין) שאוכל לך. ומשמע: לא חלין יהא מה שאוכל לך אלא קרבן (ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"); או שאומר: לא פשר – יהא מאכלך עלי, ומשמע פסול יהא לי כקרבן, שקדשי מזבח יש בהם כשרות ופסולות; ולא דכי – או שאמר בארמית: "לא דכי יהא מאכלך עלי", ופירושו: לא מותר יהא לי אלא אסור כקרבן; טהור, וטמא – או שאמר: "טהור יהא מאכלך עלי", או: "טמא יהא מאכלך עלי", ומשמעות הדברים: יהא טהור למזבח וטמא לי כקרבן; ויש מפרשים: טהור – שאמר: "לא טהור מה שאוכל לך" (ברטנורא); נותר, ופגול – או שאמר: "נותר יהא מאכלך עלי", או: "פיגול יהא מאכלך עלי", שאיסורים אלו נוהגים בקדשי מזבח (ויקרא ז, י"ח), ומשמעות דבריו, שאוסר מאכל חברו על עצמו באיסור קרבן, אסור – הנדר במאכל חברו וכדומה, שנדר עליו באחד מהלשונות הללו, כאילו אסרו על עצמו במפורש באיסור קרבן. פאמרא – האומר לחברו: "יהא מאכלך עלי כאמרא", ומשמע ככבש קרבן התמיד (אמרא הוא כבש בארמית); או האומר: פדירין – ומשמע כדיר הקרבנות; או: פעצים – ומשמע כעצי המערכה שעל גבי המזבח; או: פאשים – ומשמע כאש המזבח של הקרבנות; ויש מפרשים: כקרבנות עצמם הקרויים "אשים" (ברטנורא; תוספות יום טוב); או: פמזבח – ומשמע כקרבנות שעל גבי המזבח; או: פהיכל – ומשמע כקרבנות שנוקד דמם בהיכל; או: פירושלים – ומשמע כקרבנות הנאכלים בירושלים; וכן אם נדר באחד מכל משמשי המזבח – באחד מכלי השרת המשמשים למזבח, כגון שאמר לחברו: כמזלג או כמזוק יהא מאכלך עלי, אף על פי שלא הזכיר קרבן – שהנדר לא אמר במפורש: יהא מאכלך עלי כקרבן, הרי זה נדר לקרבן – כאילו התפס את מה שנדר עליו באיסור קרבן, לפי שכל הביטויים הללו משמעותם כקרבן, כמו שבארנו למעלה. רפי יהודה אומר: האומר: ירושלים – כגון שאמר: "ירושלים דבר זה עלי", ולא אמר "כירושלים", וכן אם אמר הביטויים שלמעלה בלא כ"ף הדמיון, לא אומר פלוס – שאין כאן לשון נדר.

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שכינוי נדרים כנדרים וכינוי חרמים כחרמים, וכינוי שבועות כשבועות, וכינוי זירות כזירות, באה משנתנו לפרט אילו ביטויים נחשבים כינויים. ונחלקו אמוראים בגמרא בדבר מקורם של כינויים אלו. ר' יוחנן אמר: "לשון אומות" הם, כלומר: חיקויי לשון הקודש שנשתבשו בפייהם של בני אומות העולם, שהיו משתמשים בהם בנדרים ובשבועותיהם. וריש לקיש אמר: "לשון שברו להם חכמים להיות נדרים בהם", כלומר: שינוי לשון שהמציאו חכמים להשתמש בהם בנדרים ובשבועות, שלא יבואו להוציא שם שמים לבטלה תוך ביטוי נדר ושבועה בלשון התורה. – משנתנו באה ללמד, שהמבטא בנדרו אחד מהכינויים למלים: קרבן, חרם, נזיר, שבועה – דינו כמבטא מלים אלו עצמן.
האומר לחברו: קונם, קונח, קונם – כגון שאמר לו: "קונם מה שאוכל לך", או: "קונח מה שאוכל לך", או: "קונם מה שאוכל לך"; ויש שאין גורסים במשנתנו תיבת "לחברו", ופירוש הדברים, כגון שאומר: "קונם כיכר זו עלי" וכדומה, הרי אלו פנויין לקרבן – המלים הללו: קונם, קונח, קונם. הם כינוי המלה "קרבן", ויש כאן נדר, כאילו אמר: "כקרבן מה שאוכל לך", או: "כקרבן כיכר זו עלי", שהוא עיקר לשון נדר, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. חרף, חרף, חרף – האומר: הרי נכסי חרף, או שאומר: הרי נכסי חרף, או חרף, הרי אלו פנויין לחרם – כאילו פירש ואמר: "הרי נכסי חרם", ונכסיו מוקדשים. וכן האומר לחברו: הרי אתה עלי חרף או חרף או חרף, הרי זה כאילו אמר לו: "הרי אתה עלי חרם", שאסורה חרף או חרף, הרי זה כאילו אמר לו: "הרי אתה עלי חרם", פזיח – האומר: "הריני נזיק", או שאומר: "הריני נזיח", או: "הריני פזיח", הרי אלו פנויין לזבוח – והרי הוא נזיר, כאילו פירש ואמר: "הריני נזיר". שבוטה, שקוקה – האומר: "שבוחה שלא אוכל כיכר זו", או: "שקוקה שלא אוכל כיכר זו", או נדר – כלומר נשבע, במוחא – שהשתמש בשבועתו בכינוי "מוחא", כגון שאמר: "מוחא שלא אוכל כיכר זו", הרי אלו פנויין לשבועה – "שבוחה" ו"שקוקה" הם כינויים למלה "שבועה", ו"מוחא" הוא כינוי הנגזר מהמלה הארמית "מומתא", שפירושה: שבועה, והרי זה כאילו פירש ואמר: "שבועה שלא אוכל כיכר זו", וחל עליו איסור שבועה.

באור משנה ג

כבר הזכרנו, שעיקר הנדר הוא, כשהנדר אומר: "דבר זה יהא עלי כקרבן", שבנדרו מתפס הנדר את הדבר באיסור קרבן, שהוא דבר הנדר. ובשתי המשניות הקודמות

בְּקֶרְבֶּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָאוֹמֵר: יְרוּשָׁלַיִם – לֹא אֶמְרָא פְלוֹם.
 ד הָאוֹמֵר: קֶרְבֶּן, עוֹלָה, מִנְחָה, חֲטָאתָ, תּוֹדָה, שְׁלָמִים שְׂאִינִי אוֹכֵל לֶךְ – אָסוּר; רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר. הַקֶּרְבֶּן, הַקֶּרְבֶּן, קֶרְבֶּן שְׂאֵכֵל לֶךְ – אָסוּר. לְקֶרְבֶּן לֹא אוֹכֵל לֶךְ – רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קוֹנֵם פִּי הַמְדַבֵּר עִמָּךְ, יָדִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, רַגְלִי מְהַלֶּכֶת עִמָּךְ – אָסוּר.

פ ר ק ש נ י

א וְאֵלוּ מִתְרִין: חֲלוּין שְׂאֵכֵל לֶךְ, כְּבִשְׂר חֲזִיר, פְּעוּבָה זָרָה, פְּעוּרוֹת לְבוּבִין, פְּנִבְלוֹת, פְּמַרְפוֹת, פְּשָׁקִיצִים, פְּרָמְשִׁים,

פירוש ברטנורא

הרי זה כנודר בקרבן: רבי יהודה אומר האומר ירושלים. בלא כ"ף, לא אמר כלום. ות"ק פליג עליה. ואין הלכה כרבי יהודה:
ד האומר קרבן עולה מנחה חטאת תודה ושלמים. כל הני קרבנות חובה הם, ותודה נמי דמיא לחובה, דארבעה צריכין להודות, וסלקא דעתך אמינא דאין זה נודר ברבך הנודר: ורבי יהודה מתיר. משום דאמרן בלא כ"ף דמי לנשבע בחיי הקרבן ובחיי העולה ואין כאן לא נדר ולא שבועה. ורישא אשמועינן דפליג ת"ק עליה דר' יהודה אפילו בירושלים אם הוכירה בלא כ"ף ואמר דהוי נדר. וסיפא אשמועינן דפליג רבי יהודה עליה דת"ק אפילו בקרבן עולה ומנחה וכו' כשהוכיזו בלא כ"ף דלא הוי נדר: קרבן הקרבן כקרבן שאוכל לך אסור. אע"ג דכל הני שמעינן להו כבד, הקרבן איצטריכא ליה, דסלקא דעתך אמינא בחיי הקרבן קאמר. והא דתנן לקמן בפרק ב' הקרבן שאוכל לך מותר, התם הא קרבן קאמר, דמשמע חיי קרבן: לקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אסור. דנעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. ואין הלכה כרבי מאיר: קונם פי מדבר עמך. ואע"ג דאין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש ודבר אין בו ממש, מ"מ כשאמר קונם פי מדבר עמך אסור הפה מלדבר, והפה דבר שיש בו ממש הוא. וכן יאסרו ידו למעשיהם, ורגליו לחלוקן, וכל כיוצא בהו:

ב א ואלו מותרין. חולין שאוכל לך. לסימן בעלמא נקטיה, כשם שחולין שאוכל לך אין צריך שאלה לחכם, כך כל הני דאמרין במתניתין ברישא אין צריכין שאלה חכם: כעורות לבובין. היו נוקבים בהמה מחיים כנגד הלב ומוציאין הלב ומקריבין אותו לע"ז, ותקובת ע"ז אסור בהנאה: כחלת אהרן.

משניות מבוארות – קהתי

נדר הם. ואמנם לא היתה צריכה המשנה להשמיענו באומר "כקרבן", שהרי נדר גמור הוא לדברי הכל; וכן באומר "קרבן", הרי שנינו ברישא לדעת תנא קמא שלשון נדר הוא, אלא שהיא באה בעיקר להשמיענו, שאף האומר: "הקרבן", לשון נדר הוא ולא לשון שבועה. האומר לחברו: לְקֶרְבֶּן לֹא אוֹכֵל לֶךְ, רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר – לו לאכול משל חברו, שלשון נדר הוא, כאילו אמר לו: לקרבן יהא מאכלך עלי, ולפיכך לא אוכל לך (גמזא). הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קוֹנֵם פִּי הַמְדַבֵּר עִמָּךְ – שאוסר על עצמו בנדר דיבורו עם חברו; וכבר שנינו (לעיל משנה ב), ש"קונם" הוא כינוי לקרבן, כאילו אמר: כקרבן יאסר עלי פי לדיבורי עמך; או האומר לחברו: קוֹנֵם יָדִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ – שאסר על עצמו עשיית מלאכה עם חברו, או: קוֹנֵם רַגְלִי מְהַלֶּכֶת עִמָּךְ – שאסר על עצמו הילוך עם חברו, אָסוּר – לו לדבר או לעשות מלאכה או ללכת עם חברו. ודווקא כשנדר בלשון זה, שמתפס את האיסור על אברי גופו, כגון על פיו, ידיו או רגליו, יש כאן נדר, לפי שהם דברים שיש בהם ממש. אבל אם נדר לאסור את פעולות גופו, כגון שאמר לחברו: קונם שאני מדבר עמך, או: קונם שאני עושה עמך, או: קונם שאני מהלך עמך, אין כאן נדר, לפי שדיבור ועשייה והילוך הם דברים שאין בהם ממש, ואין הנדר חל אלא על דברים שיש בהם ממש, כמו שיבואר עוד במשנה הבאה.

באור משנה א

משנה זו באה להשמיענו שני דינים, שכבר הוכחנו אותם בפרק הקודם: א. דין התפסת נדרים, הנלמד ממה שנאמר (במדבר ל, ג): "איש כי ידור נדר לה'", ודרשו: עד שידור דבר הנודר ולא בדבר האסור. ב. דין חלות הנדרים על דבר שיש בו ממש ולא על דבר שאין בו ממש, כמו שהוכחנו במשנה הקודמת. משנתנו מוסיפה ללמד, שיש בזה הברל בין נדרים לשבועות, כפי שיבואר.

וְאֵלוּ מִתְרִין – ואלו הם הנדרים המותרים מאליהם, ואינם צריכים התרת חכם, לפי שאינם חלים כלל: חֲלוּין שְׂאֵכֵל לֶךְ – האומר לחברו: חולין יהא מה שאוכל לך, שאין בלשון זה כל קבלת איסור: כְּבִשְׂר חֲזִיר – או שאומר לחברו: כבשר חזיר יהא מה שאוכל לך, או שאומר לו: פְּעוּבָה זָרָה – מה שאוכל לך, או: פְּעוּרוֹת לְבוּבִין – שהם עורות של בהמות הקרויים כנגד הלב; שעובדי עבודה זרה היו עושים נקב בעור הבהמה בעודה בחיים כנגד לבה, ומוציאים את הלב הקריבו יחד עם העור לעבודה זרה; ועורות אלו, שיש עליהם

בגמרא מבואר, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא להוסיף ביאור לדברי המשנה, אבל בכרייתא שבגמרא מובא, שלדעת רבי יהודה, אף האומר "כירושלים", לא אמר כלום, שלא נתכוון אלא לעצים ולאבנים שבה (המאירי). ולפי זה רבי יהודה חולק על תנא קמא. ואין הלכה כרבי יהודה.

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות, שהנודר ב"ידות" או ב"כינויים" או בלשונות אחרים שיש במשמעותם איסור קרבן, אף על פי שלא הזכיר במפורש מלת "קרבן", נדרו נדר, דנה משנתנו בנדרים שהזכיר בהם הנודר מלת "קרבן", אלא שהזכירה בדרך דומה לשבועה. כן באה המשנה ללמד (בסיפא), שנדר אינו חל אלא על דבר שיש בו ממש.

הָאוֹמֵר – לחברו: קֶרְבֶּן, או עוֹלָה, או מִנְחָה, או חֲטָאתָ, או תּוֹדָה, או שְׁלָמִים שְׂאִינִי אוֹכֵל לֶךְ – כגון שאמר לו: "קרבן שאיני אוכל לך", או: "עולה שאיני אוכל לך" וכו'; ויש גורסים: שאני אוכל לך. כלומר קרבן יהא מה שאני אוכל לך (משלך). אָסוּר – הנודר לאכול משל חברו, שאף על פי שלאמר: כקרבן, כעולה וכו', אלא: קרבן, עולה וכו', בלא כ"ף הדמיון, חל הנדר, שכוונת הנודר אף בביטויים אלו להתפס את נדרו באיסור קרבן (המאירי). ויש מפרשים, שמשנתנו מונה קרבנות חובה (ואף "תודה" היא כעין קרבן חובה, שארבעה צריכים להודות: יורדי הים והולכי מדבריות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא – גמרא ברכות נד, ב), ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שקרבנות חובה הם, מכל מקום הרי זה נקרא שהתפס נדרו בדבר הנודר (הדא"ש; ברטנורא). רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר – לנודר לאכול משל חברו, שהואיל ולא אמר בכ"ף: כקרבן, או כעולה וכו', אין נדרו נדר; רבי יהודה סובר, שלא רק האומר "ירושלים" לא אמר כלום, כמו ששנינו במשנה הקודמת, אלא אף האומר "קרבן", בלא כ"ף הדמיון, אין במשמעות דבריו איסור נדר אלא כנשבע בחיי הקרבן; ואף איסור שבועה אין כאן, שאין שבועה בחיי קרבן. הַקֶּרְבֶּן, הַקֶּרְבֶּן, קֶרְבֶּן שְׂאֵכֵל לֶךְ – האומר לחברו: "הקרבן שאוכל לך", או: "כקרבן שאוכל לך", או: "קרבן שאוכל לך", אָסוּר – לאכול משל חברו, שכל אלו לשונות

בְּחֵלֶת אֶהְרֶן, וּבְתֹרֵמֹתוֹ – מִתֵּר. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרִי אֶתְּ עָלַי פְּאָמָא – פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמְקוֹם אַחֵר, שְׁלֹא יִקַּל רֵאשׁוֹ לְךָ. קוֹנֵם שְׂאִינִי יִשְׁן, שְׂאִינִי מְדַבֵּר, שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ; הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: קוֹנֵם שְׂאִינִי מְשֻׁמֵּשֵׁךְ – הֲרִי זֶה בְּ"לֹא יִחַל דְּבָרוֹ". שְׁבוּעָה שְׂאִינִי יִשְׁן, שְׂאִינִי מְדַבֵּר, שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ – אָסוּר.

ב קָרְבֵן לֹא אֵכֵל לָךְ, קָרְבֵן שְׂאֵכֵל לָךְ, לֹא קָרְבֵן לֹא אֵכֵל לָךְ – מִתֵּר. שְׁבוּעָה לֹא אֵכֵל לָךְ, שְׁבוּעָה שְׂאֵכֵל לָךְ, לֹא שְׁבוּעָה לֹא אֵכֵל לָךְ – אָסוּר. זֶה חֹמֶר בְּשְׁבוּעוֹת מִבְּנֵדְרִים. וְחֹמֶר בְּנֵדְרִים מִבְּשְׁבוּעוֹת, פִּיצֵד? אָמַר: קוֹנֵם סִפָּה

פירוש ברטנורא

שהיה ראשון לכתבים. ולא היו דבר הנדר, שאין חלה ותרומה באין בנדר ונדבה: הרי זה מותר. דאמר קרא (במדבר ל') איש כי ידור נדר, עד שידור כדבר הנדר. וחטאת שאיני אוכל לך דאמרין בפרק קמא דאסור ואף על פי שאינו דבר הנדר, הוי מנעמא. דאפשר שיביא חטאת על ידי נדר, כגון שנדר בניור ומתחייב להביא חטאת: הרי את עלי כאמא. א"ע דלאו דבר הנדר הוא, חמור מכל הני דלעיל, דצריך התירא מדרבנן אם הוא עם הארץ, ופותחין לו פתח ממקום אחר, כלומר מבקשים לו פתח ומעם לחרטתו. ולא סגי בכרו תהית או לכך עלך. וכל זה שלא יקל ראשו ולא ירגיל לאסור אשתו עליו: קונם שאיני ישן בו, הרי זה בכל יחל מדרבנן. אבל מן התורה אין הנדר חל, דנדרים אין חלים אלא על דבר שיש בו ממש: קונם שאיני משמשך. בנמרא מקשה, והא משועבד לה והיאך יכול להפקיע שעבודה בנדרו והא הוי כאוסר פירות חבירו על חבירו. ומשני, כגון דאמר הנאת תשמשך עלי קונם, שאסר ההנאה עליו, ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו: שְׁבוּעָה שְׂאִינִי יִשְׁן וכו'. אסור מן התורה, דשבועות חלין בין על דבר שיש בו ממש בין על דבר שאין בו ממש. ואם נשבע שלא יישן שלשה ימים רצופין לילה ויום, לוקה ויישן מיד, מפני שנשבע על דבר שאי אפשר לקיימו:

ב קָרְבֵן לֹא אֵכֵל לָךְ בּוֹ, מוֹתֵר, דהוי כנשבע בקרבן ונעשה כאומר בחיי הקרבן אם אוכל לך שום דבר: שְׁבוּעָה שְׂאֵכֵל לָךְ. ולא אמרין בחיי שבועה קאמר כדאמרין בקרבן, דשבועה לית בה מששא ולא שייך לומר בה בחיי שבועה: שְׁבוּעָה שְׂאֵכֵל לָךְ. זמנין דשבועה שאוכל לך דלא אכילנא משמע, כגון שהיה חבירו מסרב בו לאכול ואמר לא אכילנא לא אכילנא ושוב אמר שבועה שאוכל לך, דלא אכילנא משמע, והכי קאמר בשבועה היא עלי אי אכילנא לך: זה חומר בשבועות. לא מצנין לאוקמה אשבועה שלא אוכל לך וכו', דמדקתני זה חומר משמע דנדר הוי אלא דאינו חומר כשבועה, גבי

משניות מבוארות – קהתי

האומר לחברו: קָרְבֵן לֹא אֵכֵל לָךְ – ואין זה נדר, שהרי משמע שאוסר בקרבן מה שלא יאכל משל חברו, אבל אינו אוסר מה שיאכל; ועוד, שלשון זה הוא כשבועה בחיי קרבן, ואין שבועה בקרבן; וכן האומר לחברו: קָרְבֵן שְׂאֵכֵל לָךְ – ומבואר בגמרא, שמדובר במשנתנו ככגון שאמר לו: "יהא קרבן שאוכל לך", והרי זה כנשבע בקרבן, כאילו אמר: בחיי הקרבן אם אוכל לך שום דבר; או האומר לחברו: לֹא קָרְבֵן לֹא אֵכֵל לָךְ – ומשמע מה שלא אוכל משלך לא יהא קרבן אלא חולין, ומה שיאכל, לא פירש בו הנדר אם כחולין יהא או בקרבן, אלא שמכלל דבריו יש אמנם לשמוע שיהא קרבן, אבל משנתנו כרבי מאיר היא, הסובר שאין אומרים "מכלל לאו אתה שומע הן"; לפיכך מִתֵּר – לו לאכול משל חברו, שכל הלשונות הללו אינם נדרים, כמו שבארנו. אבל האומר לחברו: שְׁבוּעָה לֹא אֵכֵל לָךְ – שזה לשון שבועה גמור (המאירי); או האומר לחברו: שְׁבוּעָה שְׂאֵכֵל לָךְ – ומבואר בגמרא, כגון שהיה חברו מפציר בו שיאכל אצלו, והוא אמר: לא אוכל, לא אוכל, וחזר ואמר: שבועה שאוכל לך. שבכגון זה משמע בשבועה יהא עלי מה שאוכל לך; ויש מפרשים בגמרא: "שאוכל" היינו שאי אוכל (כלומר ששתי מלים אלו נאמרו בהבלעה כמלה אחת); או האומר לחברו: לֹא שְׁבוּעָה לֹא אֵכֵל לָךְ – ומשמע מה שאוכל משלך יהא עלי בשבועה; ואף על פי שמשנתנו כרבי מאיר הסובר, שאין אומרים "מכלל לאו אתה שומע הן", כמו שהזכרנו למעלה, מכל מקום בשבועה אף רבי מאיר מודה, שאומרים "מכלל לאו אתה שומע הן" (גמרא שבועות לו, ב); לפיכך אָסוּר – לו לאכול משל חברו, שלשונות אלו מועילים בשבועה, ואסור לו לעבור על שבועתו. זֶה חֹמֶר בְּשְׁבוּעוֹת מִבְּנֵדְרִים – לפי הפשט נראה, שכוונת הפיסקה הזאת לענין הלשונות ששינוי במשנתנו, שבהם חמורות השבועות מהנדרים, שכן הנדר בלשונות אלו אין נדרו נדר, ואילו הנשבע בלשונות אלו שבועתו שבועה. אבל בגמרא שואלים: "חומר – מכלל שנדר הוא. והלא "חומר" שנינו כלומר שהלשון "זה חומר בשבועות מבנדרים" משמע, שמדובר אמנם על נדרים, אלא שאינם חמורים כשבועות, ואילו הלשונות האמורים ברישא אינם נדרים כלל, שהרי שנינו: "קרבן לא אוכל לך וכו' מותר". מכאן מבארים בגמרא פיסקה זה שהיא מוסבה על הסיפא של המשנה הקודמת, שכן שנינו שם: "קונם שאיני ישן, שאיני מדבר וכו', הרי זה ב"לא יחל דברו",

סימן שנקרעו כנגד הלב של הבהמה, אסורים בהנאה, שמתקרבות עבודה זרה הם; ואם אמר לחברו, שיהא מאכלו עליו כעורות לבובין, או שיהא פְּנִבְלוֹת, או פְּטְרִפּוֹת, או פְּשֶׁקְצִים, או פְּרָמְשִׁים, או פְּחֵלֶת אֶהְרֶן – כלומר כחלה שמפרישים מן העיסה ונותנים אותה לכהנים בני אהרן (במדבר טו, ב), וּבְתֹרֵמֹתוֹ – או שאמר לו: כתורמת אהרן, כלומר כתורמה הניתנת לכהנים בני אהרן (במדבר יח, יב), מִתֵּר – לו לאכול משל חברו, שאין כאן נדר, לפי שהתפיסו בדבר שהתורה אוסרתו, ולא בדבר הנאסר מחמת נדר כמו קרבן הנדר לה. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרִי אֶתְּ עָלַי פְּאָמָא – הרי את אסורה עלי כאמי, שאין נדרו זה חל מן התורה, הואיל ויש כאן התפסה בדבר האסור ולא בדבר הנדר; והוא הדין אם אמר לה שתהא אסורה לו כאחת משאר העריות, פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח – חכמים תיקנו, שיהא זקוק להתיר אצל חכם, והוא פותח לו פתח חרטה לנדרו, מִמְקוֹם אַחֵר – מטעם אחר; ואינו אומר לו, שנדרו אינו נדר, לפי שנדר בדבר האסור, שְׁלֹא יִקַּל רֵאשׁוֹ לְךָ – שלא יהא רגיל לאסור את אשתו עליו מתוך קלות ראש. האומר: קוֹנֵם שְׂאִינִי יִשְׁן, או: קוֹנֵם שְׂאִינִי מְדַבֵּר, או: קוֹנֵם שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ; או הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: קוֹנֵם שְׂאִינִי מְשֻׁמֵּשֵׁךְ – ובכל הנדרים הללו לא אסר על עצמו דבר שיש בו ממש, אלא אסר על עצמו עשיית פעולות, כשינה, דיבור, הילוך ותשמיש המטה, ואין נדר חל על דבר שאין בו ממש; אבל מדרבנן מוזהר הנדר שלא יעבור על נדר, ולפיכך הֲרִי זֶה בְּ"לֹא יִחַל דְּבָרוֹ" – הריהו עובר מדרבנן על מה שנאמר (במדבר ל, ג): "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". אבל הנשבע ואומר: שְׁבוּעָה שְׂאִינִי יִשְׁן, או: שבועה שְׂאִינִי מְדַבֵּר, או: שבועה שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ – שאוסר על עצמו בשבועה את השינה או את הדיבור או את ההילוך, אָסוּר – לו מן התורה לעבור על שבועתו, שכן השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, לפי שהיא חלה על האדם האוסר על עצמו את המעשה.

~ יום ששי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו באה ללמד בלשונות שאינם מועילים בנדרים, אבל מועילים בשבועות. כן באה המשנה להשמיענו חומרה שיטנה בנדרים ואינה בשבועות.

שְׁאֵנִי עוֹשָׂה, לֹאֲכַל שְׁאֵנִי נוֹטֵל, תִּפְלִין שְׁאֵנִי מְנִיחַ – בְּנִדְרִים אֶסוּר, בְּשָׁבוּעוֹת מִתָּר; שְׁאֵין נִשְׁבְּעִין לְעִבּוֹר עַל הַמְצוֹת.

ג יֵשׁ נִדְרַת בְּתוֹךְ נִדְרָה, וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה. פִּיצֵד? אָמַר: הֲרֵינִי נֹזֵר אִם אֲכַל, הֲרֵינִי נֹזֵר אִם אֲכַל; וְאֲכַל – חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַל, שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַל; וְאֲכַל – אֵינִי חֵיב אֶלָּא אַחַת.

ד סָתֵם נְדָרִים לְהַחְמִיר, וּפְרוּשִׁם לְהַקֵּל. פִּיצֵד? אָמַר: הֲרֵי עָלַי כְּבִשָׁר מְלִיחַ, פִּינִין נֶסֶף; אִם שֶׁל שְׁמִים נִדְרָה – אֶסוּר; אִם שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה נִדְרָה – מִתָּר; וְאִם סָתֵם – אֶסוּר. הֲרֵי עָלַי פְּחָרִם; אִם פְּחָרִם שֶׁל שְׁמִים – אֶסוּר;

פירוש ברטנורא

קרבן לא אוכל לך תנן מותר דלא הוי נדר כלל. משום הכי צריך לאוקמה אדלעיל דתנינא קונם שאיני יטן שאיני מדבר הרי זה בבל יחל, ואוקימנא מדרבנן, דמדאורייתא אין הנדר חל אלא על דבר שיש בו ממש, וזה חומר בשבועות מכבדדים, ששבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש: **תפילין שאיני מניח.** משום דאסר חפצא עליה, ואינו נראה כנודר לבטל את המצוה שהרי לא קיבל על עצמו, אלא אסר החפץ עליו, ואם יקיים המצוה הוא מצוה הבאה בעבירה ודמו למו שחייב לאכול מצה בלילי פסח ולא מצא אלא מצה של מבל או של הקדש, שאסור לאכול. אבל כל לשון שבועה הוא אוסר את עצמו מלעשות הדבר, וכיון שהוא מחוייב לעשות המצוה לאו כל כמיניה להפקיע עצמו מחיוב המצוה. ואם אמר הרי עלי קרבן אם אנה תפילין, חל הנדר וחיוב להביא קרבן אם הניח תפילין:

ג חייב על כל אחת ואחת. ויהיה נזיר שלשים יום אם אמר הריני נזיר סתם וביא קרבן נזיר ויהוה להיות נזיר כמספר הפעמים שאמר שיהיה נזיר. ובשבועה אינו חייב אלא אחת, שאינו לוקח אלא מלקות אחת. אבל אם נשאל על השבועה הראשונה, חלה השבועה השנייה. וכן אם נשאל על השנייה, חלה השלישית. ואסור לאכול עד שיתרו כולם, מדלא תנן הרי זו שבועה אחת, אלא אינו חייב אלא אחת:

ד ופירושם להקל. אע"פ דכשפירש דבריו אולינן בתר פירושן, כי סתם ולא פירש אולינן להחמיר, דסתם נודר דעתו לאסור: **כבשר מליח.** היינו קרבן,

משניות מבוארות – קהתי

יאלל מאכל מסויים, ואמר את שבועתו זו פעמיים, וְאֲכַל – את המאכל, ועבר על שבועתו, **אֵינִי חֵיב אֶלָּא אַחַת** – משום שבועה אחת; שאם עבר במזיד, אינו לוקח אלא מלקות אחת, ואם בשוגג, אינו מביא אלא קרבן אחד, לפי שאין שבועה חלה על שבועה, ואינו מזהר אלא מכוח שבועה אחת. ברם, בגמרא אמרו, שאם נשאל לחכם על שבועתו הראשונה והותרה לו על ידי החכם, חלה עליו שבועתו השנייה.

במפרשים מבואר, שדווקא בנדרי נזירות יש נדר בתוך נדר, כפי הדוגמה המובאת במשנתנו, אבל בנדרים סתם אין נדר בתוך נדר, שאם אמר: "קונם כיכר זו עלי, קונם כיכר זו עלי", אינו חייב אלא משום נדר אחד, שאין איסור חל על איסור (תוספות: המאירי). אבל הרמב"ם כותב: "כיצד יחול נדר על נדר? האומר: הרי קרבן אם אכלתי כיכר זו הרי עלי קרבן אם אוכלנה, ואכלה – חייב על כל אחת ואחת, וכן כל כיצא בזה" (הל' נדרים ג. ב. ועיין 'דחט משנה' שם; ועיין 'תפארת ישראל').

מה שנקטה משנתנו "אמר: הריני נזיר אם אוכל, הריני נזיר אם אוכל". לאו דווקא, אלא הוא הדין אם אמר: "הריני נזיר. הריני נזיר". שחייב על כל אחת ואחת, שכן למדים זה ממה שנאמר בנזיר (במדבר ו, ב): "איש או אשה כי יפליא גנדו נדר נזיר להזיר לה", ודרשו: נזיר להזיר – מלמד שהנזירות חלה על הנזירות, אלא הואיל ובשבועה צריך התנא לשנות "שבועה שלא אוכל", לפיכך נקט גם בנזירות "אם אוכל" (גמרא: ה"ד).

כלומר שמן התורה אין הנדר חל על דבר שאין בו ממש, אלא שמוזהר הנודר מדרבנן שלא יעבור על נדרו, כמו שבארנו שם, וזה חוזמו בשבועות מנדריים. שהשבועה חלה גם על דבר שאין בו ממש, כמבואר שם בהמשך הסיפא. וְחִמְרָם בְּנִדְרִים מְבַשְׁבוּעוֹת – ויש חומרה בנדרים שאינה בשבועות. **פִּיצֵד? אָמַר: קוֹנֵם סִפָּה שְׁאֵנִי עוֹשָׂה** – תיאסר עלי כקרבן סוכה שאני עושה, או שאמר: קוֹנֵם לֹאֲכַל שְׁאֵנִי נוֹטֵל, או: קוֹנֵם תִּפְלִין שְׁאֵנִי מְנִיחַ – שאסר על עצמו את הסוכה או את הלולב או את התפילין, בְּנִדְרִים אֶסוּר – לו לעבור על נדרו, ואף על פי שאסר על עצמו דבר שמקיים בו מצוה, מכל מקום חל הנדר, שהנדרים חלים על דבר מצוה כעל דבר הרשות; אבל בְּשָׁבוּעוֹת מִתָּר – הנשבע שלא יעשה סוכה, או שלא יטול לולב, או שלא יניח תפילין, אין שבועתו חלה; **שְׁאֵין נִשְׁבְּעִין לְעִבּוֹר עַל הַמְצוֹת** – שהנשבע לעבור על מצוה, הרי הוא בא לאסור על עצמו עשיית דבר שהוא מצווה בו מן התורה, והרי הוא מושבע ועומד מהר סיני לקיים מצוות התורה, ואין שבועה חלה על שבועה, הלכך אין הוא יכול בשבועתו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה. אבל בנדר אין הוא מפקיע את עצמו מקיום המצוה, אלא שהוא אוסר את החפץ עליו, כמו שבארנו לעיל, וכלל הוא שאין מאכילים לאדם דבר האסור לו.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו מוסיפה ללמד עוד חומרה בנדרים שאינה בשבועות.

יֵשׁ נִדְרַת בְּתוֹךְ נִדְרָה – יש נדר שהוא חל על נדר, שאם אדם אמר את נדרו פעמיים, או שלש פעמים, הרי הוא חייב על כל נדר ונדר, כמבואר להלן, **וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה** – ואין שבועה חלה על שבועה, שאם אדם נשבע וחזר ונשבע את שבועתו, אינו חייב אלא משום שבועה אחת. **פִּיצֵד? אָמַר: הֲרֵינִי נֹזֵר אִם אֲכַל, הֲרֵינִי נֹזֵר אִם אֲכַל** – שנדר נזירות והתנה, שהנזירות תחול עליו אם יאלל מאכל מסויים, ואמר את נדרו זה פעמיים או יותר, וְאֲכַל – את המאכל שהתנה בו נזירותו, חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – חייב הנודר לנהוג נזירות של שלושים יום על כל פעם ופעם שחזר על נדרו, שכן הנודר נזירות סתם, היינו שאמר: "הריני נזיר", ולא פירש זמן נזירותו, חייב הוא בנזירות של שלושים יום, והואיל וזה אמר פעמיים: "הריני נזיר... הריני נזיר" חייב הוא בשתי נזירות של שלושים יום. **שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַל, שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַל** – שנשבע שלא

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה ד

סָתֵם נְדָרִים לְהַחְמִיר – מי שנדר סתם, ולא פירש את כוונתו, ואפשר לפרש לשונו להחמיר ולהקל, כמבואר להלן, מפרשים נדרו להחמיר, וּפְרוּשִׁם לְהַקֵּל – ואם הנודר מפרש אחר כך את כוונתו, הולכים אחר פירושו אף להקל. **פִּיצֵד? אָמַר: הֲרֵי עָלַי** – מאכל זה, **כְּבִשָׁר מְלִיחַ** – כבשר מלוח, או פִּינִין נֶסֶף – ואחר כך פירש את דבריו: **אִם שֶׁל שְׁמִים נִדְרָה** – אם נתכוון להתפיס את נדרו בכשר מלוח של שמים, היינו קרבן, שנאמר בו (ויקרא ב, יג): "על כל קרבנך תקריב מלח", או ביין נסך של שמים, היינו יין שנתנסך על גבי המזבח (במדבר טו, ה), **אֶסוּר** – המאכל על הנודר, שהרי התפיסו בדבר הנודר; **אִם שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה נִדְרָה** – ואם כוונתו היתה להתפיס את נדרו בכשר מלוח וביין נסך של עבודה זרה, מִתָּר

וְאִם פָּחַרְם שֶׁל פְּהָנִים – מִתָּר; וְאִם סָתָם – אֶסוּר. הֲרֵי עָלֵי פְּמַעֲשָׁר; אִם פְּמַעֲשָׁר בְּהֶמָּה נָדַר – אֶסוּר; וְאִם שֶׁל גֶּרֶן – מִתָּר; וְאִם סָתָם – אֶסוּר. הֲרֵי עָלֵי פְּתֻרֻמָּה; אִם פְּתֻרֻמַּת הַלְשָׁפָה נָדַר – אֶסוּר; וְאִם שֶׁל גֶּרֶן – מִתָּר; וְאִם סָתָם – אֶסוּר; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סָתָם תְּרוּמָה, בִּיהוּדָה – אֶסוּרָה, בְּגָלִיל – מִתָּרָת; שְׂאִין אֲנָשִׁי הַגָּלִיל מִפִּירִין אֶת תְּרוּמַת הַלְשָׁפָה. סָתָם חֲרָמִין, בִּיהוּדָה – מִתָּרִין, וּבְגָלִיל – אֶסוּרִין; שְׂאִין אֲנָשִׁי הַגָּלִיל מִפִּירִין אֶת חֲרָמֵי הַכְּהֻנִּים.

ה נדר בחרם, ואמר: לא נדרתי אלא בחרמו של ים; בַּקָּרְבָּן, ואמר: לא נדרתי אלא בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁל מַלְכִים; הֲרֵי עֲצָמוֹ קָרְבָּן, ואמר: לא נדרתי אלא בַּעֲצָם שֶׁהִנְחֵיתִי לִי לְהִיטֵן נֹדֶר בּוֹ; קוֹנֵם אֲשֶׁתִּי נִהְיֵית לִי, ואמר: לא נדרתי אלא בַּאֲשֶׁתִּי הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁגִּרְשָׁתִּי – עַל פֶּלֶן אֵין נְשָׂאִים לָהֶם. וְאִם נְשָׂאָלוּ – עוֹנְשֵׁין אוֹתָן וּמְחַמְרִין עֲלֵיהֶן; דְּבָרֵי

פירוש ברטנורא

דכתיב (ויקרא ב') על כל קרבן תקריב מלח: כחרם של כהנים מותר. אע"פ דחרמי כהנים מועלים בהם עד שיבואו לידי כהנים והוי דבר הנדור, מ"מ סתם חרמי כהנים משמע שכבר באו לידי כהן: אם כמעשר בהמה אסור. והוי דבר הנדור, שצריך להקדישו, ואין מעשר בהמה אוסר הדיר כמו שמעשר דגן אוסר הגרן; שאין אנשי גליל מבירין תרומת הלשכה. לפי שהיו רחוקים מירושלים: שאין אנשי גליל מבירין חרמי כהנים. וכל מה שהיו מחרמין הוּוּ מפרשין לבדק הבית. והלכה כרבי יהודה:

ה בחרמו של ים. לשון מצודה, כמו אשר היא מצודים וחרמים (קהלת י'): הרי עצמו קרבן, אסר עצמו בקרבן על חברו: אין נשאלים עליהם. אין צריכין שאלת חכם, שאין חלים: ואם נשאלין. ואם עם הארץ הוא זה שנדר כראי גוונא ובא לישאל על נדרו, אין פותחין לו פתח לחרמה ואין מתירין לו. ואם עבר על נדרו זה מנדן אותו: פותחין לו פתח ממקום אחר. מראים לו שהדבר קיים ופותחין לו פתח מטעם אחר ומתירין לו נדרו. אבל לא עונשין ולא מחמירין. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

מירושלים, ולכן הנודר שם סתם ואומר: "הרי עלי כתרומה", כוונתו לתרומת הגרן. סתם חרמין, ביהודה מתירין – שאנשי יהודה רגילים היו בחרמי כהנים, וקוראים להם גם בשם "חרמים" סתם, הלכך הנודר שם סתם "כחרם", אין נדרו נדר, שכוונתו לחרם של כהנים שהוא דבר המותר, ובגליל אסורין – סתם חרמין אסורים; שאין אנשי הגליל מבירין את חרמי הכהנים – ולכן הנודר שם סתם "כחרם", נדרו נדר, שכוונתו לחרם המוקדש לבדק הבית, שהוא דבר הנדור.

באור משנה ה

נדר בחרם – כגון שאמר: הרי דבר זה עלי חרם, וחזר ואמר: לא נדרתי אלא בחרמו של ים – לא נתכוונתי בנדרי אלא לרשת של הדייגים, הנקראת חרם (קוהלת ז, כו); או נדר בקרבן – שאמר: הרי דבר זה עלי קרבן, ואמר: לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים – בדרונות שמקריבים לפני מלכים; וכן אם אמר לחברו: הרי עצמי קרבן; ומשמעות דבריו, שאסר עצמו על חברו בהנאה, ואמר: לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי לי – בביתי, להיות נודר בו – ואני קורא אותו "עצמי" להטעות את השומע שיהא סבור שנדרתי נדר גמור; וכן אם אמר: קונם אשתי נהנית לי – שאסר על אשתו בנדר ליהנות משלו, ואמר: לא נדרתי אלא באשתי הראשונה שגרשתי – ורגיל אני עדיין לקרוא "אשתי", על פלן – על כל הנדרים הללו שנימנו במשנתנו, אין נשאלים להם – אין צריכים לשאול עליהם שאלה מן החכם, הואיל והנודרים מפרשים שכוונתם היתה לדברים שאינם בגדר נדרים, ופירושה להקל. ואם נשאלו – ואם הנודרים היו עמי הארץ ובאו להישאל על נדרם, כדי להתייר, עונשין אותן – שאם עברו על הנדר קודם שבאו לחכם, אין החכם נוקם להם עד שיהגו איסור כימים שנהגו היתר (גמרא), ומחמירין עליהן – שלא להתיר להם את נדרם בקלות; דברי רבי מאיר – שסובר רבי מאיר: אין להאמין לעמי הארץ על הפירושים שהם נותנים לנדריהם, ולכן יש להחמיר עליהם כדי שלא יהיו רגילים בנדרים. וחקמים אומרים: פותחין להם פתח ממקום אחר – אומרים להם, שפירושיהם אינם מועילים לבטל את הנדר, ונדרם נדר גמור הוא, ומתוך כך מוצאים להם פתח מטעם אחר, כדי להתיר להם את

ה המאכל לנדר, שהרי לפי פירושו התפיסו בדבר האסור ולא בדבר הנדור, ואין נדרו נדר. ואם סתם – שנדר סתם, ואינו יודע לפרש כוונתו, או שהוא אומר: נתכוונתי כמו שיפרשו חכמים (תפארת ישראל), אסור – המאכל על הנודר, שכן סתם נדרים להחמיר. אמר: הרי דבר זה עלי בחרם – ואחר כך פירש את כוונתו; אם בחרם של שמים – אם היתה כוונתו: כחרם המוקדש לבדק הבית, אסור – הדבר עליו, שהתפיסו בדבר הנדור, ואם כוונתו: בחרם של כהנים – כחרם הניתן לכהנים (עין במדבר יח, יד; משנה ערכין ח, ו). מתר – שהואיל ונתכוון לחרמי כהנים, מן הסתם לא נתכוון אלא לחרמים שכבר באו לידי הכהנים, שדינם כחולין, והרי זה דבר המותר, ואין נדרו נדר. ואם סתם – שנדר סתם ולא פירש כוונתו, אסור – הדבר עליו, שסתם נדרים להחמיר. אמר: הרי מאכל זה עלי פמעשור ופירש את דבריו; אם פמעשור בהמה נדר – אם היתה כוונתו: כמעשר בהמה (עין ויקרא כ, לב), אסור – המאכל עליו, שכן מעשר בהמה הוא דבר הנדור, שצריכים להקדישו על ידי העברת מנן (תוספות); ואם של גרן – ואם היתה כוונתו: כמעשר ראשון שמפרישים מהתבואה בגרן, מתר – שכן מעשר ראשון, לאחר שניטלה ממנו תרומת מעשר, מותר לזרים, ונמצא שהתפיס נדרו בדבר המותר; ואם סתם – שנדר סתם ולא פירש את דבריו, אסור – שמפרישים נדרו להחמיר. אמר: הרי מאכל זה עלי בתרומה; אם בתרומת הלשכה נדר – אם כוונתו: כתרומת השקלים של לשכת העזרה שבבית המקדש, שנודרים אותם כדי לקנות בהם קרבנות ציבור, אסור – המאכל עליו, שהתפיס נדרו בדבר הנדור; ואם של גרן – ואם היתה כוונתו: כתרומה שמפרישים מהתבואה בגרן ונותנים לכהנים, מתר – המאכל עליו, שהרי התפיס נדרו בדבר האסור, ואין נדרו נדר (כמו ששינונו לעיל, משנה א בפרקנו); ואם סתם – שנדר סתם, ולא פירש כוונתו, אסור – שמפרישים נדרו להחמיר; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: סתם תרומה, ביהודה אסורה – אנשי יהודה, שהיו קרובים לבית המקדש, היו רגילים להזכיר תרומת הלשכה בשם "תרומה" סתם, ולפיכך ביהודה מי שנדר סתם "הרי עלי כתרומה", מפרשים דבריו "כתרומת הלשכה", ואסור. בגליל – סתם תרומה מתרת, שאין אנשי הגליל מבירין את תרומת הלשכה – כלומר שאינם רגילים בתרומת הלשכה, הואיל והיו רחוקים

רבי מאיר. והכמים אומרים: פותחין להם פתח מקום אחר, ומלמדים אותן פדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים.

משניות מבוארות - קהתי

כהן ומלמדן אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והיתול".

הנדר, ומלמדים אותן - כלומר מוכיחים אותם (רש"י), פדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים - אבל אין עונשים אותם ואין מתמירים עליהם. הרמב"ם כותב: "ובין שהוא תלמיד חכם או עם הארץ, גוערין

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שישי עמ' א

גמרא.

48 העומד מאליהו שלא במצוות המלך, ואין זה דינא דמלכותא.
 49 ואיכא דמתני לה אהא - ויש ששנו את תירוצי האמוראים שהוכרו
 50 על משנה שלישית:
 51 שנינו במשנה במסכת נדרים (כז): לענין נדרי אונסין שאינם חלין,
 52 נודרין - מותר לאדם שמחזיק ברשותו פירות לידור נדר ולומר
 53 להרגין - בני אדם שרוצחים את מי שאינו נותן להם את ממונו,
 54 ולהרגין - ולגזלנים אע"פ שאינם רוצים נפשות, ולמוקסין - ולגובי
 55 המכס, שהיא של בית מלך, ועל ידי זה לא יטלוה ממנו. ומותר לו לידור
 56 שהיא של בית מלך, ועל ידי זה לא יטלוה ממנו. ומותר לו לידור
 57 נדר ולומר להם שאם הם אינם של תרומה או של בית המלך הרי
 58 הוא אוסר על עצמו את כל הפירות שבעולם, ואף על פי שאינה
 59 של תרומה ואף על פי שאינה של מלך אינו נאסר בכך בכל פירות
 60 שבעולם, כיון שחשב בשעה שנודר שאוסר עליו לזמן מסויים
 61 בלבד כגון ליום אחד, או שחושב שאר תנאים אחרים כדי שהנדר
 62 לא יחול. ועל מזה שזו הוא ששאלו, ולמוקסין - וכי מותר לידור
 63 נדרי אונסים כדי להבריח את המכס, והאמר שמואל דינא
 64 דמלכותא דינא, ואם כן אסור לגזול את המוכס שגובה את המכס
 65 על פי דין המלכות. ועל זה הוא שאמר רבי חנינא בר פהנא אמר
 66 שמואל, שמשנה זו מדברת במוכס שאין לו קצבה אלא נוטל מכל
 67 אחד לפי רצונו, וכיון שאין זה דין המלכות מותר להבריח ממנו
 68 המכס. דבי - בבית מדרשו של רבי ינאי אמרי שהמשנה מדברת
 69 במוכס העומד מאליהו שלא במצוות המלך, ואין זה דינא דמלכותא.
 70 תירוצי נוסף על קושיית הגמרא מדינו של שמואל שאמר דינא
 71 דמלכותא דינא:
 72 רב אשי אמר, לעולם יש להעמיד את המשנה במוכס שעומד על
 73 ידי המלך, ובמוכס שיש לו קצבה, ומכל מקום מותר להבריח ממנו
 74 את המכס משום שמדובר במוכס פגעני שקנה מהמלך את זכות
 75 גביית המכס ולא מוכס ישראל, ואף על פי שדינא דמלכותא דינא
 76 וגובה הוא את המכס כדין, מכל מקום גזל הגוי הוא, וגזל הגוי
 77 מותר באופן שאינו מבין שהטעו אותו ואין בכך חילול השם,
 78 דתניא, ישראל ובעניי אגם שפאו לדין לפני בית דין של ישראל, אם
 79 אתה יכול לזכרה - לישראל בדיני ישראל ובהו, ואמור לו לגוי כך
 80 דינינו. ואם אינך יכול לזכרה בדיני ישראל אלא בדיני פגענים, ובהו
 81 בדיני הגויים, ואמור לו לגוי כך דינכם. ואם לאו - ואם אינך יכול
 82 לזכרה גם בדיני ישראל וגם בדיני הגויים, מכל מקום פאין עליו
 83 בעקפיין - מותר לבא על הגוי בתחבולות ובערמה בכדי לזכות את
 84 הישראל, דברי רבי ישמעאל. אך רבי עקיבא אומר, אין פאין עליו
 85 בעקפיין - בתחבולות ובערמה מפני קידוש השם - שמא יבין
 86 שהטעו אותו, ויתחלל שם שמים על ידי כך. הרי הגוי מותר.
 87 הגמרא מבררת את שיטת רבי עקיבא בענין גזל הגוי:
 88 מדייקת הגמרא, ורבי עקיבא, שפמא דאיכא קידוש השם - משמע
 89 מדבריו שרק מפני קידוש השם אסור לבוא עליו בעקפיין, הא ו-
 90 אבל ליכא קידוש השם, פאין עליו גם בעקפיין. מקשה הגמרא, ונזיל
 91 פגעני מי שרי - האם מתיר רבי עקיבא, והתניא, אמר רבי שמעון,
 92 דבר זה - שאסור לגזול גוי דרש רבי עקיבא בשפא מוסידי, מנין
 93 לזיל פגעני שהוא אסור, תלמוד לומר - לכך נאמר (ויקרא כה מח)
 94 לענין עבד עברי הנמכר לגוי אתרי נמכר נאלה תהיה לו - אחרי
 95 שהוא נמכר לגוי יש למחר לגאלו מיד הגוי,

1 תנא - שנינו בתוספתא (פי"ב הכ"ב), אף שאסור לפרוט ולקבל
 2 צדקה מתיבת המכס, אבל אם צריך לשלם למכס חצי דינר ואין
 3 לו אלא דינר, הרי הוא נותן לו את הדינר, ונותן לו המוכס את
 4 השאר - את העודף, ומותר לו ליטול ממנו מפני שהוא כמציל
 5 מידו, ואינו צריך להפסיד ממנו בשביל כך.
 6 הסוגיא שלפנינו עוסקת בבירור התוקף שיש לדיני המלכות
 7 כשאינם על פי דין תורה, וסבורה הגמרא להביא ממשנתנו ראייה
 8 לנידון זה: שנינו במשנה שאין לפרוט מתיבת המוכסין. תמדה
 9 הגמרא: ומוקסין - וכי מדוע הם בחזקת גזלנים, והאמר שמואל
 10 דינא דמלכותא דינא - דין המלכות קובעת אף שאינו על פי דין
 11 תורה, מכל מקום חשוב הוא כדין ועליו לקיימו, ואם כן כיון
 12 שהמלכות קבעה ליטול מכס אין המוכס שקנה את זכות גביית
 13 המכס מהמלך נחשב גזלן. מתרצת הגמרא: אמר רב חנינא בר
 14 פהנא אמר שמואל, משנתנו מדברת במוכס שאין לו קצבה -
 15 שהמלך נתן לו רשות לגבות מכס כפי רצונו ולא קצב לו כמה
 16 ליטול, שבדין כזה שאינו לטובת אנשי המדינה אין דינו דין ומשום
 17 כך גזל הוא. תירוצי נוסף: דבי - בבית מדרשו של רבי ינאי אמרי -
 18 תירצ, שמשנתנו מדברת במוכס העומד מאליהו שלא על פי המלך,
 19 ולכן המעות שנוטל גזל הן.
 20 איכא דמתני לה אהא - יש ששנו את תירוצי האמוראים שהוכרו
 21 לא על משנתנו אלא על משנה אחרת: שנינו במשנה במסכת
 22 כלאים (פ"ט מ"ב) לענין איסור לבישת בגד שעטנז, לא ילבש אדם
 23 בגד העשוי בלאים - במצמר ופשתן יחדיו אפילו אם אינו לובשו
 24 לשם הנאתו מהלבוש אלא לובשו על גבי עשייה פגרים אחרים
 25 שאינו נהנה מהבגד. ואפילו אם אינו עושה זאת אלא רק בכדי
 26 להקריח הן את המכס, שאין לוקחין מכס על בגדים שהוא לבוש
 27 בהם אלא רק על סחורה שבידו, מכל מקום אסור. ואמרו על
 28 משנה זו, מתניתין דלא פדעת רבי עקיבא שבברייתא. דתניא
 29 בברייתא, אמור ללוש בגד כלאים גם בשביל להקריח את המכס.
 30 רבי שמעון אומר משום רבי עקיבא, מותר ללוש בגד כלאים
 31 בשביל להקריח את המכס. ואם כן המשנה במסכת כלאים
 32 האוסרת ללוש בגד כלאים אף בכדי להבריח את המכס היא
 33 כדעת תנא קמא ולא כדעת רבי עקיבא. ועל כך הקשו, בשלמא
 34 עיקר מחלוקתם לענין בלאים, יש לבאר דקתא קמיפלגי - שבכך
 35 נחלקו, דמר סבר - רבי עקיבא סובר שכל איסורי התורה לא
 36 נאמרו אלא אם מתכוין לעשות את מעשה האיסור, אבל דבר
 37 שאין מתכוין מותר, ולכן מותר ללוש כלאים להבריח את המכס
 38 כיון שאינו מתכוין ליהנות מהכלאים. ומר סבר - ותנא קמא סבר
 39 שאפילו דבר שאין מתכוין אסור, ולכן אף שאינו מתכוין ליהנות
 40 מהכלאים אסור. אלא להקריח בו את המכס מי שרי - וכי מותר
 41 הדבר, והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא - דין המלכות דין הוא,
 42 ואם כן אסור לגזול את המוכס הנוטל מכס על פי דין המלכות,
 43 ומהמשנה מבואר שלולי איסור לבישת כלאים אין איסור בעצם
 44 הברחת המכס. ועל כך אמר רבי חנינא בר פהנא אמר שמואל,
 45 משנה זו מדברת במוכס שאין לו קצבה אלא נוטל מכל אחד כפי
 46 רצונו, וכיון שאין זה דין המלכות מותר להבריח ממנו את המכס.
 47 דבי - בבית מדרשו של רבי ינאי אמרי, שהמשנה מדברת במוכס

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף כ עמוד א. הגמרא מביאה עוד מענין גדולתם של דורות הראשונים: רב גידל רגיל הוה רגיל דהנה קא אזיל ויתיב אשערי דמבילא - רב גידל היה רגיל ללכת ולשבת בשער בית הטבילה, ואמר להו הכי מבילו והכי מבילו - והיה מורה לנשים ואומר להם כך תטבלו וכך תטבלו. אמרי ליה רבנן - אמרו לו החכמים, לא קא מסתפי מר מיצר הרע - וכי אין כבודו ירא מיצר הרע, אמר להו רב גידל, דמיין באפאי בי קאקי חיורי - דומות הן בעיני כאווזים לבנים, שאיני נכשל בהן בהרהור.

בי קאקי חיורי. אווזים לבנים: ר' יוחנן. אדם יפה תואר היה דאמרי' בהשוכר את הפועלים (דף פד.). שופריה דר' אבהו מעין שופריה וכו': עולי עין. מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן: שלא רצתה לזון. ליהנות מאשת אדוניו: כזית בו'. כזית לר"מ מזמנים וכביצה לר"י מזמנין:

רבי יוחנן הוה רגיל דהנה קא אזיל ויתיב אשערי דמבילא - רבי יוחנן היה רגיל ללכת ולשבת בשער בית הטבילה, אמר, בי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילא מסתבלן בי - כשעולות בנות ישראל ובאות מן הטבילה, יסתכלו בי, ונהתי להו זרעא דשפירי פוותי - ויהיה זרעם נאה כמותי. אמרי ליה רבנן - אמרו לו החכמים, לא קא מסתפי מר מעינא בישא - וכי אין כבודו מפחד מעין הרע. אמר להו רבי יוחנן, אנא מודעא דיוסף קא אתינא - אני מזרעו של יוסף, דלא שלטא ביה עינא בישא - שאין עין הרע שולטת בהם, דבתיב בברכת יעקב ליוסף (בראשית מט כב), 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין' - בן שחינו נטוי על העין הרואה אותה, ואמר רבי אבהו, אל תקרי עלי עין אלא עולי עין, כלומר מסולקים מן העין, שאין העין שולטת בהם. רבי יוסי פרבי חנינא אמר מהכא - מכאן יש ללמוד שאין העין שולטת בזרעו של יוסף, שנאמר בברכת יעקב לבני יוסף (שם מח טז) 'וידגו לרוב בקרב הארץ', מה דגים שפנים, מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם. ואיפיעית אימא - ואם תרצה תאמר מכאן, עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו, שלא רצה יוסף ליהנות מאשת פוטיפר אדוניו, אין עין הרע שולטת בו.

הגמרא מביאה דרשה בענין שיעור ברכת המזון מדרבנן: דרש רב עוירא, זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי - לפעמים אמר דרשה זו משמו של רבי אמי, וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי - ולפעמים אמרה משמו של רבי אסי, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, כתוב בתורתך (דברים יז) 'אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד', והלא אתה נושא פנים לישראל, דבתיב (במדבר ו כו) 'ישא ה' פניו אליך'. אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, וכי לא אשא פנים לישראל, שפתבתי להם בתורה (דברים ח י) 'ואבלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך', שיברכו ברכת המזון כשאוכלים שיעור שביעה, והם מרקדקים [על] עצמם ומברכים גם כשאוכלים רק עד פזית ועד כפיצה.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום חמישי עמ' 1

10 דבינא, דבנין וזמנא - בית דין מזמנין אדם ליום פלוני לדין, אפומא
 11 דאיתתא - על פי אשה שהולכת למקומו של הנתבע, וכן אפומא
 12 דשיכבי - על פי שכניו, שהם יאמרו לו בשם בית דין שיבוא לבית
 13 דין ביום פלוני, ואין לחוש שמא שכחו ולא הזמינוהו, אלא סומכים
 14 עליהם שעשו שליחותם ואם לא בא יכולים בית דין לנדוהו. ולא
 15 אמרן - ולא אמרנו זאת, אלא דליתיה במתא - שאין הנתבע נמצא
 16 כעת בעיר, שאז יש לתלות שודאי עשו אלו שליחותם ומסרו לו
 17 כשבא לעיר שהוזמן לבית דין.

1 דין יעמוד לפני בית הדין.
 2 הגמרא מבררת את דין הנאמנות לגבי הזמנה לדין: אמר רבינא,
 3 האי שלוחא דרבנן - שליח בית הדין שהלך להזמין אדם לדין, וחזר
 4 ואמר שהוא אינו רוצה לבא, מהימנינן ליה כבי תרי - נאמן השליח
 5 כשני עדים. והני מילי שנאמן. רק לשמתא - לנדוהו, אבל לפתיחא
 6 - לכתוב עליו שטר נידוי, כיון דמזמנא קא מחסר ליה - מאחר
 7 שהוא נחסר בכך ממנו, דקא געי ליה למיתב ליה וזוי לספרא -
 8 שעליו לשלם לסופר בית הדין את דמי השטר שכתבו עליו, לא -
 9 אין סומכין על שליח בית דין לבדו אלא אך על שני עדים. וכן אמר

56 שאבד, והודה ששקר, והורו וישעו שוב טענת אבד, כלומר שאבד
 57 הפקדון עתה לאחר שבועת השקר הראשונה, ונשבע על טענתו
 58 השניה, והודה שגם שבועה זו היתה שקר, ונמצא שנשבע שתי
 59 שבועות שקר הראויות לחיוב פעמיים חומש. אי נמי - כמו כן
 60 שייך ספק זה לענין שני חובי כפל, כגון שישעו טענת גנב, ונשבע
 61 שנגנב, וכאן עדים שהוא עצמו גנב, והתחייב כפל, והורו וישעו
 62 טענת גנב - שנגנב הפקדון עתה לאחר שהעידו העדים שהוא
 63 ברשותו, ונשבע שנגנב, וכאן עדים והעידו שגם עתה הוא זה
 64 שגנבו, מאי, האם יש לחייבו כפל נוסף מחמת השבועה השניה.
 65 וצדדי הספק הם, מי אמרינן שרק תרי גוונני ממונא - שני סוגי
 66 חובים, כחומש וכפל, קאמר רחמנא דלא נשתלמו עליו חד ממונא
 67 - אמרה התורה שלא יתחייב בהם אדם על ממון אחד, ואילו הכא
 68 שני התשלומים חד גוונני הוא - מין אחד הם, או חומש או כפל,
 69 ויתחייב בשניהם. או דלמא, תרי ממונא - שני חובי ממון אמר
 70 רחמנא דלא לשתלמו עליו חד ממונא, והכא נמי תרי ממונא נינהו,
 71 ואינו חייב אלא חומש אחד או כפל אחד.
 72 פושטת הגמרא את ספיקו של רב פפא: תא שמע, דאמר [דרשו]
 73 רבא על הפסוק (ויקרא טו) 'והמשיחו ידך עליו', מכך שלא נאמר
 74 'והמשיחו' שהוא לשון יחיד אלא 'והמשיחו' בלשון רבים, יש
 75 לדרוש שהתורה ריבקה חובי המשיחות הרבה לקרן אחת, שאם
 76 כפר, והודה, וחזר וכפר, יש לחייבו בשני חובי חומש, והוא הדין
 77 שיש לחייבו בשני חובי כפל, ששעמ מינה:
 78 הגמרא מביאה מחלוקת בדן שומר ששילם לבעלים, ונמצא
 79 הגנב. אומרת הגמרא: הרי שהקעוהו הפעלים לשומר ששייב את
 80 הפקדון, ונשבע השומר שנגנב ונפטר, ונאף שהיה פטור שילם
 81 השומר לבעלים את שווי הפקדון לפני משורת הדין, ולאחר זמן
 82 הוצר הגנב שנגנב את הפקדון. לגבי תשלום הקרן אין ספק שהוא
 83 ניתן לשומר שהרי הוא שילם לבעלים את דמי הפקדון שנגנב, אך
 84 לגבי תשלום הכפל שהגנב חייב בו יש לדון למי הוא ניתן. אפי
 85 אמר, לבעל הפקדון. רבא אמר, למי שהיה הפקדון אצלו - לשומר.
 86 מבאת הגמרא את טעמי מחלוקתם: אפי אמר לבעל הפקדון, כיון
 87 דאמריה בשבועה - שהטריח השומר את הבעלים בכך שהוצרכו
 88 להשיעו בבית דין, אף שבסוף שילם לו מרצונו לא מקני ליה
 89 בפילא - אין הבעלים מקנה לו את הזכות לגבות את הכפל. ורבא
 90 אמר שהכפל שייך למי שהיה הפקדון אצלו, כלומר לשומר, דכיון
 91 דבסוף שילם השומר את דמי הפקדון לפני משורת הדין, מקני ליה
 92 בפילא - מקנה לו הבעלים את זכות גביית הכפל.
 93 הגמרא מביאה משנה שממנה דייקו רבא ורבא את דינם. מבאת
 94 הגמרא: נקא מיפלגי - נחלקו אביי ורבא בדיוקא דמתניתין -
 95 בדקדוק לשון המשנה, דתנן (ב"מ לג), אדם המפקיד אצל חברו
 96 בקמה או פלים שישמרים בחנים, ונגנבו או שאבדו, ושילם השומר
 97 לפני משורת הדין, ולא רצה לישיבע שנגנבו או שנאבדו, שהרי אם
 98 היה נשבע היה נפטר כמו שאמרנו (שבועות מט), שומר חנם נשבע
 99 שנגנב או נאבד הפקדון ויוצא - פטור מלשלם, אם אחר כך נמצא
 100 הגנב, משלם הגנב תשלומי כפל, ואם גם מבח ומכר את השור או
 101 השח שנגב משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ולמי הוא משלם
 102 תשלומים אלו למי שהיה הפקדון אצלו - לשומר. אך אם נשבע
 103 השומר כדינו ולא רצה לשלם, ונמצא הגנב, משלם הגנב תשלומי
 104 כפל, ואם מבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ולמי הוא
 105 משלם תשלומים אלו לבעל הפקדון. מבאת הגמרא: אפי דייק את
 106 דינו מלשון המשנה ברישא, ורבא דייק את דינו מלשון המשנה
 107 בספא. אפי דייק מרישא, דקתני שאם שילם ולא רצה לישיבע קנה
 108 השומר את הכפל, ויש לדייק, מעמא שקונה את הכפל, רק משום
 109 דלא רצה לישיבע כלל, ושילם מיד,

1 וְכֵּן עֵדִים וְהֵעִידוּ אֶמְתִּיקָא - ששקר בטענתו הראשונה ולא נגנב
 2 הפקדון, והשומר עצמו הודה אַתְּתִיקָא - על טענתו השניה
 3 שהיתה בשקר, ולא אבד הפקדון, מאי, האם הממון המתייבטו כפל
 4 הוא הסיבה לפוטרו מן החומש, שאין מתחייבים על ממון אחד
 5 כפל וחומש, והא איתייב ליה עליוהי בפילא - והרי התחייב השומר
 6 כפל על ממון זה מחמת טענתו שנגנב, ויש לפוטרו מחומש. או
 7 דלמא, שבועה המתייבטו כפל היא הפוטרתו מן החומש, שאין
 8 מתחייבים על שבועה אחת כפל וחומש, והא שבועה בתרייתא -
 9 והרי שבועתו האחרונה שאבד הפקדון, הואיל דלא קא מתייבט
 10 ליה בפילא - כיון שאינה מחייבתו בכפל, שהרי טענת אבידה
 11 בשקר אינה מחייבת כפל, תתייבט חומשא - תחייבנו בחומש,
 12 וישלם על פקדון זה כפל מחמת שבועתו שנגנב, וחומש מחמת
 13 שבועתו שאבד.
 14 פושטת הגמרא את הספק: אמר רבא, תא שמע, שנינו בברייתא,
 15 אדם שאמר לאחד מן השוק ושאינו שומר של שורו, היכן שורי
 16 שננבת, והוא אומר לא ננבת, אמר לו משיבד אני שלא גנבת,
 17 ואמר הנתבע אמר, והרי זה כאילו נשבע, והעדים מעידים אותו -
 18 על האדם שנשבע, שנגנב, משלם תשלומי כפל. ואם הודה מעצמו
 19 שנגנב, משלם קרן וחומש ואפס. מוכיח רבא. והא הכא, עדים הוא
 20 המתייבט ליה בפילא - עדות העדים היא המחייבתו כפל, ולא
 21 השבועה, ומכל מקום מבואר בברייתא שרק בסיפא שהודה
 22 מעצמו, אין כן, חייב חומש, אכל שמע שאם הודה אחר שאבד
 23 העדים, לא חייב חומש, אלא כפל בלבד, ואי סלקא דעתך שרק
 24 שבועה המתייבטו כפל פוטרתו מן החומש, משום שאין מתחייבים
 25 על שבועה אחת כפל וחומש, אך אפשר להתחייב את שניהם על
 26 ממון אחד, אם כן אמאי כשהודה אחר שבא העדים לא חייב חומש,
 27 מקרי ו-הדין, הא שבועה זו לא קא מתייבט ליה בפילא, שהרי גנב
 28 חייב כפל אף ללא שנשבע, ואם כן תתייבט השבועה חומשא, כדן
 29 גזלן שנשבע לשקר. אלא לאו שמע מינה, שממון המתייבטו כפל
 30 פוטרתו מן החומש, שמע מינה - אכן יש ללמוד כן מהברייתא.
 31 וממילא אם נשבע שנגנב הפקדון, וחזר ונשבע שאבד, כיון
 32 שהשבועה הראשונה חייבתו כפל, אין השבועה השניה מחייבתו
 33 חומש.
 34 הגמרא מביאה נידון נוסף בחיוב חומש וכפל. מסתפקת הגמרא:
 35 בעי רבינא, אחרי שהתבאר שאין אדם מתחייב חומש וכפל על
 36 אותו ממון, יד, להסתפק, חומש וכפילא על אותו פקדון, בתרי גברי
 37 - בשני בני אדם, שאחד יתחייב כפל והשני יתחייב חומש, מאי,
 38 האם באופן כזה אפשר לחייב כפל וחומש על אותו ממון, או לא.
 39 מבררת הגמרא: היכי דמי ספק זה, כגון ששקר הבעלים את שורו
 40 לשני בני אדם לשומר, וישעו בו שניהם טענת גנב, חד - אחד מהם
 41 נשבע שנגנב, והודה שהוא גנב, וראוי לחייבו חומש, וחד מהם
 42 נשבע שנגנב, וכאן עדים שהוא גנב, וראוי לחייבו כפל, מאי, מי
 43 אמרינן שרק פחד גברא קפיד רחמנא - באדם אחד הקפידה התורה
 44 דלא משלם חומשא וכפילא, אבל לא בשני בני אדם, וממילא האי
 45 - השומר שהעידו שגנב נשלם בפילא, והאי - השומר שהודה
 46 שגנב, נשלם חומשא. או דלמא, עליוהי חד ממונא קפיד רחמנא -
 47 הקפידה התורה על 'ממון אחד' דלא נשלם עלה - שלא ישלמו
 48 עליו גם חומשא וגם בפילא, והכא נמי חד ממונא הוא, ואי אפשר
 49 לחייבם בכפל ובחומש, תיקו - דין זה נשאר בספק:
 50 הגמרא מביאה ספק נוסף בהלכות חומש וכפל. מסתפקת הגמרא:
 51 בעי רב פפא, 'תרי חומשי' - שני חובי חומש, או 'תרי בפילא' - שני
 52 חובי כפל, פחד גברא - המוטלים על אדם אחד מחמת פקדון
 53 אחד, מאי - מה דינם, כלומר, האם אפשר לחייב אדם מחמת
 54 פקדון אחד שני חובי כפל או שני חובי חומש. מבררת הגמרא:
 55 היכי דמי שני חובי חומש, כגון שישעו השומר טענת אבד, ונשבע

בבא קמא. פרק תשיעי - הגזול עצים - דף קח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רה
 רש"י תוספות

1 **ובאו עדים.** דכשנשבע היתה אצלו לחייב כפל הוזה הודה אידו אבתרייתא: מאי מיתייב
 2 חומש אחר שבועה בתרייתא או לא: והא איתייב ליה כפילא. עליה דהאי ממונן או דלמא
 3 שבועה הפתיתתו כפל פוטרין מן החומש. כגון אי הוה מודה השתא אקמיתא אחר
 4 העדאת עדים הוה מיפטר מחומש אכל השתא דאבתרייתא אודי והך שבועה לא
 5 היבמיה כפילא תחייביה חומשא והכא ליקא

6 למימר וצא ידי בעלים בשבועה ראשונה דכי
 7 אמרין ליה היכא דתרו סהדי אשבועה שניה
 8 דאמרין אשבועת חנם לא מחייבי כפילא אכל
 9 היכא דאודי עלה קיימא לן לעיל (דף קו.)
 10 השביע עליו חמשה פעמים כו' דלענין חומש
 11 ואשם לא שני ליה בין שבועת עצמו לשבועת
 12 דיתני ובלבד שיכופר ממונן אמר לאחר מן השוק.
 13 שאין שומר על שורה משביע אפי' משום הודה
 14 מעצמו דסיפא נקט אכל משום כפל בלאו
 15 שבועה נמי מיתייב: תרי חומשי או תרי כפילי
 16 בחד גברא מאי הכי גרסינן: לקרן אחת. אם פטר
 17 חזור וכפר ודיה לתרין כפילי: תבעוהו בעלים
 18 לשומר חנם ונשבע. שנגבה ונפטר ואח"כ שילם
 19 לפנים משורת הדין: בין דאפטרית. שומר
 20 לבעלים עד שהביאוו לבית דין ונשבע אע"ג
 21 הודור שילם לא מקנה ליה בעלים לשומר כפילא
 22 בשעת תשלומיה: שהרי אמרו וכו'. ויכול היה
 23 ליפטר בשבועה:

1 **ובאו עדים אקמיתא והודה אבתרייתא מאי ממונן**
 2 **המחייבתו כפל פוטרין מן החומש והא איתייב ליה**
 3 **עילייה כפילא או דלמא שבועה המחייבתו כפל**
 4 **פוטרתו מן החומש והא שבועה בתרייתא הואיל דלא**
 5 **קא מחייבא ליה כפילא תחייביה חומשא אמר רבא**
 6 **ת"ש אמר לאחד מן השוק היכן שזרי שנגבת והוא**
 7 **אומר לא גנבתו משביעך אני ואמר אמן והעדים**
 8 **מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל ואם הודה**
 9 **מעצמו משלם קרן וחומש ואשם והא הכא עדים הוא**
 10 **דמחייבי ליה כפילא הודה מעצמו אין אכל הודה אחר**
 11 **עדים לא ואי סלקא דעתך שבועה המחייבתו כפל**
 12 **פוטרתו מן החומש אמאי הודה אחר עדים לא מכדי**
 13 **הא שבועה לא קא מחייבא ליה כפילא תחייביה**
 14 **חומשא אלא לאו שמע מניה ממונן המחייבו כפל**
 15 **פוטרתו מן החומש ש"מ בעי רבינא חומש וכפילא**
 16 **בתרי גברי מאי היכי דמי כגון שמפטר שורו לשני בני**

17 **אדם ומענה בו טענת גנב חד נשבע והודה וחד נשבע ובאו עדים מאי מי אמרין בחד גברא**
 18 **קפיד רחמנא דלא משלם חומשא וכפילא האי גשלים כפילא והאי גשלים חומשא או דלמא**
 19 **עלויה חד ממונא קפיד רחמנא דלא גשלים עלה חומשא וכפילא והכא נמי חד ממונא הוא**
 20 **תיקו: בעי רב פפא תרי חומשי או תרי כפילי בחד גברא מאי היכי דמי שפטען טענת אבד**
 21 **ונשבע והודה וחור ופטען טענת אבד ונשבע והודה אי נמי כגון שפטען טענת גנב ונשבע ובאו**
 22 **עדים וחור ופטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים מאי מי אמרין תרי גוויי ממונא קאמר רחמנא**
 23 **דלא גשלתמו עליו חד ממונא והכא חד גוונא הוא או דלמא תרי ממונא אמר רחמנא דלא**
 24 **לשתלמו עליו חד ממונא והכא נמי תרי ממונא ניהו תא שמע דאמר רבא רחמישיתו יוסף**
 25 **עליו התורה ריפתה חמישיות הרבה לקרן אחת שמע מניה: תבעוהו בעלים לשומר ונשבע**
 26 **ושילם והופר הגנב כפל למי אפי' אמר לבעל הפקדון רבא אמר למי שתפקדון אצלו אפי'**
 27 **אמר לבעל הפקדון בין דאפטריתו בשבועה לא מקני ליה כפילא רבא אמר למי שתפקדון**
 28 **אצלו בין דשילם מקני ליה כפילא וקא מיפליגו בדיוקא דמתניתין דתנן הפקדון אצל חבירו**
 29 **בהמה או פלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע שהרי אמרו שומר חנם נשבע**
 30 **ויוצא נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמישה למי הוא**
 31 **משלם למי שתפקדון אצלו נשבע ולא רצה לשלם ונמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח**
 32 **ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמישה למי הוא משלם לבעל הפקדון אפי' דייק מרישא רבא**
 33 **דייק מסיפא אפי' דייק מרישא דקתני שילם ולא רצה לישבע מעמא דלא רצה לישבע**
 הא

1 **טענת אבד ונשבע והודה וחור ופטען טענת**
 2 **אבד. נראה דל"ג הודה דאם הודה מיד**
 3 **הוקא ברשותו להתחייב באונסים משעת ששבע**
 4 **לשקר ומה שיחזור ויפטען שוב אבד אין כופר**
 5 **כלום ואפי' אמר לאחר שבועה אבד אלא נראה**
 6 **דלא הודה אלא לאחר שבועה שניה ומיהו תיקא**
 7 **מאי קמבעיא ליה לרב פפא הא מתניתין היא**
 8 **דמיימי לעיל (דף קו.) השביע עליו ה' פעמים בין**
 9 **כפני ב"ד בין שלא כפני ב"ד וכפר עליו חייב על**
 10 **כל אחת ואחת:**
 11 **והודור ופטען טענת גנב ונשבע. תימה היאך**
 12 **השביעוהו בית דין בין שפטר בבית דין**
 13 **בשבועה ראשונה ואפילו חור ופטען שלאחר**
 14 **בשבועה ראשונה נגנב מי"מ למה השביעוהו וקלא**
 15 **משבועה ראשונה שנשבע לשקר חייב באונסים**
 16 **נמצא שלא כפר כלום במה שפטען שנגנב אחר**
 17 **שבועה ראשונה ואין לומר שקאו לפני בית דין**
 18 **אחר שלא ידעו שכבר נפטר והשביעוהו ויכין**
 19 **שנשבע על פי בית דין (אע"ג) שלא ידעו מיתייב**
 20 **כפל והא דאמרין לעיל לשקר וצא בשבועה**
 21 **ראשונה היינו שאותו בית דין עצמו השביעוהו**
 22 **והוא דאין סביר לחלק כלל ונראה דמיידי דאמר**
 23 **ליה בעל הפקדון שוב לאחר שנמצא שקרן**
 24 **בשבועה ראשונה רצוני שתהא עליו שומר חנם**
 25 **בבתחילה וחור ופטען לאחר ששעשתי שומר חנם**
 26 **נגנב ופטר עצמו שדרי לא נתחייב באונסין במה**
 27 **שעשאו בפירוש ש"ח אכל תימה דאי"כ לא הוי חד**
 28 **ממונא דהשתא הפקדו אצלו פעם שניה ומה לי לקחור בידו ומה לו ומיל שלא לקחו אלא אמר ליה בעודו בידו תהא עליו שומר חנם: ור"י**
 29 **פילי. מתמת ששעשאה פסול בשבועה שניה**
 30 **משעה שנמצא שקרן בראשונה אין לפטור משום דחשוד על שבועה מדרבנן הוא דמיפטר כדמכוח בשבועות (דף מה) דקתני ושפגדו חשוד על השבועה ומשעה**
 31 **הם דמדרבנן ויכין ודמדאורייתא שבועתו כפילא אמר למי שתפקדון אצלו. וא"ת דהכא סבר רבא דאע"ג דאפטריתו לבי דינא מקני ליה כפילא ובכפר המפקיד (כ"מ דף ק"ג) גבי הווא**
 32 **גברא דאפקיד כפי גבי כהריה קאמר רבא שפיר עבד דלא אהדר ליה הכא אפטריתו לבי דינא מקני ליה כפילא ודאמריתו לבי דינא ולא דרש ליה מיד**
 33 **אלא רב נחמן אנבייה לאפדנא מניה אכל הכא אע"ג דאפטריתו לבי דינא מקני ליה כפילא:**
 הבטע

1 **טענת אבד ונשבע והודה וחור ופטען טענת**
 2 **אבד. נראה דל"ג הודה דאם הודה מיד**
 3 **הוקא ברשותו להתחייב באונסים משעת ששבע**
 4 **לשקר ומה שיחזור ויפטען שוב אבד אין כופר**
 5 **כלום ואפי' אמר לאחר שבועה אבד אלא נראה**
 6 **דלא הודה אלא לאחר שבועה שניה ומיהו תיקא**
 7 **מאי קמבעיא ליה לרב פפא הא מתניתין היא**
 8 **דמיימי לעיל (דף קו.) השביע עליו ה' פעמים בין**
 9 **כפני ב"ד בין שלא כפני ב"ד וכפר עליו חייב על**
 10 **כל אחת ואחת:**
 11 **והודור ופטען טענת גנב ונשבע. תימה היאך**
 12 **השביעוהו בית דין בין שפטר בבית דין**
 13 **בשבועה ראשונה ואפילו חור ופטען שלאחר**
 14 **בשבועה ראשונה נגנב מי"מ למה השביעוהו וקלא**
 15 **משבועה ראשונה שנשבע לשקר חייב באונסים**
 16 **נמצא שלא כפר כלום במה שפטען שנגנב אחר**
 17 **שבועה ראשונה ואין לומר שקאו לפני בית דין**
 18 **אחר שלא ידעו שכבר נפטר והשביעוהו ויכין**
 19 **שנשבע על פי בית דין (אע"ג) שלא ידעו מיתייב**
 20 **כפל והא דאמרין לעיל לשקר וצא בשבועה**
 21 **ראשונה היינו שאותו בית דין עצמו השביעוהו**
 22 **והוא דאין סביר לחלק כלל ונראה דמיידי דאמר**
 23 **ליה בעל הפקדון שוב לאחר שנמצא שקרן**
 24 **בשבועה ראשונה רצוני שתהא עליו שומר חנם**
 25 **בבתחילה וחור ופטען לאחר ששעשתי שומר חנם**
 26 **נגנב ופטר עצמו שדרי לא נתחייב באונסין במה**
 27 **שעשאו בפירוש ש"ח אכל תימה דאי"כ לא הוי חד**
 28 **ממונא דהשתא הפקדו אצלו פעם שניה ומה לי לקחור בידו ומה לו ומיל שלא לקחו אלא אמר ליה בעודו בידו תהא עליו שומר חנם: ור"י**
 29 **פילי. מתמת ששעשאה פסול בשבועה שניה**
 30 **משעה שנמצא שקרן בראשונה אין לפטור משום דחשוד על שבועה מדרבנן הוא דמיפטר כדמכוח בשבועות (דף מה) דקתני ושפגדו חשוד על השבועה ומשעה**
 31 **הם דמדרבנן ויכין ודמדאורייתא שבועתו כפילא אמר למי שתפקדון אצלו. וא"ת דהכא סבר רבא דאע"ג דאפטריתו לבי דינא מקני ליה כפילא ובכפר המפקיד (כ"מ דף ק"ג) גבי הווא**
 32 **גברא דאפקיד כפי גבי כהריה קאמר רבא שפיר עבד דלא אהדר ליה הכא אפטריתו לבי דינא מקני ליה כפילא ודאמריתו לבי דינא ולא דרש ליה מיד**
 33 **אלא רב נחמן אנבייה לאפדנא מניה אכל הכא אע"ג דאפטריתו לבי דינא מקני ליה כפילא:**
 הבטע

בבא קמא. פרק תשיעי - הגוזל עצים - דף קח עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ) רש"י

תוספות

תְּבִיעוּ

שומר הוודה תבעוהו בעלים והביא עדים. משמע הוודה לאחר שאין בעל הדקרב
דלא הויה הוודה ומימה אמאי לא בעי לענן קרן גופיה בשלא באו עדים אי הויה
הוודה אי לא ואמאי נקט והביא עדים משמע דלא מבעינא אלא לענן כפול ר"ל דמשום
דאקרון לא הוה מצי למפשטע הא דרפטיש אם בשקר נשבע ולא נפטר הגנב כו' וכל הנחוזה

הא נשבע אע"פ ששילם. כיון דאטרניה בשבועה למי משלם גנב כפל לבעל הפקדון
כטעמיה דאביי דלעיל. מי נפטר הגנב. מן הכפל בשאר מודה בקנס. הוודה. הוודה
לשומר: או לא נפטר. דכיון דנשבע שומר החילה נסתלק ושוב אינה בשמירתו ולא הויה
הוודה: אם באמת נשבע. השומר ששקע נגנבה באונס ומצאן כן: נפטר הגנב בהודאת
שומר.

הא נשבע אע"פ ששילם למי משלם לבעל הפקדון
רבא זיית מסיפא נשבע ולא רצה לשלם מטימא דלא
רצה לשלם הא שילם אע"פ שנשבע למי משלם למי
שהפקדון אצלו לאבי קשיא סיפא אמר לה אבי
הכי קתני נשבע ולא רצה לשלם קודם השבועה
אלא לאחר השבועה למי משלם לבעל הפקדון
לרבא קשיא רישא אמר לה רבא הכי קתני שילם
ולא רצה לעמוד בשבועתו אלא שילם למי משלם
למי שהפקדון אצלו תבעוהו בעלים לשומר ונשבע
והופר הגנב תבעו שומר והודה תבעוהו בעלים וכפר
והביאו עדים מי נפטר הגנב בהודאת שומר או לא
נפטר הגנב בהודאת שומר אמר רבא אם באמת
נשבע נפטר הגנב בהודאת שומר אם בשקר נשבע
לא נפטר הגנב בהודאת שומר כפי רבא עמד לישבע
בשקר ולא הניחוהו מיהו תיקו רב פהנא מתני הכי
רב טביומי מתני כפי רבא נשבע לשקר מיהו תיקו
תבעוהו בעלים לשומר ושילם והופר הגנב תבעוהו
בעלים והודה תבעו שומר וכפר והביא עדים נפטר
גנב בהודאת בעלים או לא מי אמרין מצי אמר
ליה שומר לבעלים אתון בין דשקלתו לבו דמי
אסתליקתו לבו מהכא או הלמא מצי אמרי ליה כי
הכי דאת עברת לן מילתא אגז נמי עבדין לה
טרחין בטר גנבא שקלנא אגז דיון ושקול את דירך
תיקו אתמר נגנבה באונס והופר הגנב אמר אבי אם
שומר חנם הוא רצה עושה עמו דין רצה נשבע אם
שומר שכר הוא עושה עמו דין ואינו נשבע רבא
אמר אהרן זה ואהרן זה עושה עמו דין ואינו נשבע
לימא פליגא אדרב הונא בר אבין דשלה רב הונא
בר אבין נגנבה באונס והופר הגנב אם שומר חנם

נשבע. באונס. נראה דאין שום גניבה קרויה
אונס אלא בלסטים מווין דפרפרש
בקונטו וכן מוכח לעיל בהכונס דף נו.
לכניו או לאתיו. נראה לכניו של גזלן או לאתיו
של גזלן כלומר בתחילה לכניו אם יש לו
דום קודמיה לכל אדם בחלק המגיעו ונחשב אותו
כאילו מת הוא והרי בניו יורשים חלקו עם אחיו
והם אין כאים מנחו אלא מנח אבהא דאבא
כדאמר בסוף מי שמת (ביב דף קט). תחת אבותיה
זהו בניו הלקר אע"פ שאין לאביוהו בהו כלום
שהרי יש לו להחזיר גזילה אפ"ה הם קודמין
בחלקו מההוא טעמא דב"ב או לאתיו כשאין לו
בניו: **לוח** וכו' באין ונפרעו. נראה לפרש לוח
על התקע שזו מאחרים אפי' בלא אפותיקי
דקרע משועבד לבעל חוב ואח"כ נתן קרע
שלו לכניו או לאתיו בעבור הגזילה וכגון שאין
הגזילה קיימת וחוורים בי"ח ונפרעין מאותה קרקע
אע"ג דיש לו שאר נכסים במה לפרוע ונראה דאין
צריך לומר בשעת ניתנתו לכניו או לאתיו ע"מ
שיקרע בעלי חוב מכם דבלא הכי אין יכולין
לזכות שלא מדעתו ואם הגזילה בעין צריך לפרש
שילוח עליה או יעשה אפותיקי למלוה ויחזיקה
לכניו

הוא רצה עושה עמו דין רצה נשבע ואם שומר שכר הוא עושה עמו דין ואינו נשבע אמר
לה רבא הכא בכאי עסקין כגון שקדם ונשבע והא רצה עושה עמו דין רצה נשבע קאמר
הכי קאמר רצה שומר חנם עומד בשבועתו רצה עושה עמו דין רפה זוטוי כפי לה הכי
נגנבה באונס והחזיר גנב בבית שומר ומחה בפשיעה מיהו מי אמרין בין דנגנבה באונס
פליא ליה שמירתו או דלמא בין דהדרה הדרה לשמירתו תיקו: **מתני'** הויה פקדוני אמר
לו אבר משיבעד אני ואמר אמין והעדים מעידים אותו שאכלו משלם קרן (הודה מעצמו
משלם קרן וחומש ואשם) הויה פקדוני אמר לו נגנב משיבעד אני ואמר אמין והעדים מעידים
אותו שנגנו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם הגוזל את אביו
ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש ואשם לכניו או לאתיו ואם אינו רוצה או שאין
לו לוח ובעלי חוב באין ונפרעים האומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי אם מת ירשנו
בחיו

יגבו ממנו:
בריו

56 הגמרא דנה מי נחשב בעל דינו של הגבב באופן שהשומר שילם
 57 לבעלים. אומרת הגמרא: אם תבועהו הבעלים לשומר, ולא רצה
 58 להשבע ולהפטר אלא שילם, ואחר כך הופר הנגב, תבועהו הבעלים
 59 את הגבב והודה, ותבועו השומר את הגבב, וקפרי, והביא השומר
 60 עדים וחיבורו, האם נפטר הנגב מתשלום כפל הודאות - בהודאתו
 61 לבעלים, או לא. מבאר הגמרא את צדדי הספק: מי אמרינו, דמצי
 62 אמר ליה - שיכול לומר השומר לבעלים, אתו, כיון דשקליתו לבו
 63 דמי - אתם, כיון שנטלתם ממני את דמי הפקדון, אסתלקיתו לבו
 64 מהבא - הרי הסתלקתם לכם מפקדון זה והקניתם לי את כפילו,
 65 וכיון שאין הבעלים בעלי דינו של הגבב, אין הודאתו בפניהם
 66 פותרת. או דלמא, מצי אמרי ליה הבעלים לשומר, כי הכי דאת
 67 עבדת לן מילתא - כמו שעשית לנו טובה בכך ששילמת לנו לפנים
 68 משורת הדין, אנן נמי עבדינן לך - אנו גם צריכים לעשות לך טובה,
 69 ולכך מרחינן פתח נגבא - אנו טורחים לחפש את הגבב, שיקלמא אנן
 70 דידי, ושקול את ידיך - כשם שאנו נטלנו את שלנו ממך כששילמת
 71 את דמי הפקדון, כן אנו טורחים למצוא את הגבב כדי שתיטול
 72 אתה ממנו את שלך. וכיון שדבר זה מוטל על הבעלים, הרי הם
 73 נחשבים כבעלי דינו של הגבב, ואם הודה בפניהם נפטר. תיקו - דין
 74 זה נשאר בספק.
 75 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת לענין חיובי שומרים: אתמר, שומר
 76 שכר או שומר חנם, שנגנבה מהם בהמת הפקדון פאונם, והופר
 77 הנגב, ואפשר להוציא מידו את הגניבה, על מי מוטל לטרוח
 78 ולתבועו. אמר אביי, אם שומר חנם הוא, אינו חייב לתבוע, אלא
 79 אם רצה השומר, עושה עמו - עם הבעלים דין, כלומר, אינו פוטר
 80 את עצמו בשבועה אלא משלם לבעלים, ותובע השומר את הגבב.
 81 ואם רצה השומר נשבע שנגנבה בהמה ונפטר, והבעלים יתבעו
 82 את הגבב. אבל אם שומר שקר הוא, אף שהוא פטור באונסים, מכל
 83 מקום כיון שבידו להוציא את הבהמה מהגבב ללא הפסד, בעל
 84 כרחו עושה עמו דין - משלם לבעלים ותובע בעצמו את הגבב,
 85 ואינו נשבע - אינו רשאי להשבע ולהפטר. רבא אמר, אחד זה ואחד
 86 זה - שומר שכר ושומר חנם, עושה עמו דין - משלם לבעלים
 87 וטורח בעצמו בתביעת הגבב, ואינו נשבע ונפטר, כיון שעתה
 88 שנמצא הגבב, אם לא יוציא מידו את הפקדון הרי זו פשיעה,
 89 שהכל חייבים בה.
 90 מבררת הגמרא: לימא - האם נאמר, שרבא פליגא - [חולק] אדרב
 91 הונא בר אבין, דשילח רב הונא בר אבין הלכה זו, אם נגנבה בהמת
 92 הפקדון פאונם, והופר הנגב, אם שומר חנם הוא, רצה עושה עמו
 93 דין, רצה נשבע ונפטר. ואם שומר שקר הוא, עושה עמו דין, ואינו
 94 נשבע ונפטר, ולכאורה היינו כדעת אביי. משיבה הגמרא: אמר לך
 95 רבא, הבא - בדברי רב הונא פמאי עסקינן, בגון שקדמא השומר
 96 ונשבע קודם שנמצא הגבב, ובאותו זמן היה דינו להשבע ולהפטר,
 97 אך אחרי שנמצא הגבב מודה רב הונא שחייב לשלם לבעלים
 98 ולתבוע את הגבב, ואינו יכול להשבע ולהפטר. מקשה הגמרא:
 99 והא רב הונא, דרצה עושה עמו דין, רצה נשבע קאמר, ואם עדיין
 100 לא נמצא הגבב כיצד יעשה עמו דין. מתרצת הגמרא: הני קאמר,
 101 אם נמצא הגבב אחרי שנשבע השומר, רצה השומר חנם הרי הוא
 102 עומד - [נשאר] בשבועתו ופטור, כיון שנשבע קודם שנמצא הגבב,
 103 ואם רצה הרי הוא עושה עמו דין - טורח בעצמו ומוציא את
 104 הגניבה מיד הגבב.
 105 הגמרא מביאה ספק נוסף בדיני שומרים: רבא זמי פעי לה הכי -
 106 הסתפק כך בדינים אלו, אם נגנבה בהמה מהשומר פאונם, והחזיר
 107 הנגב את הבהמה והניח פריה השומר, ומתה פשיעה של השומר,
 108 מהו, האם חייב השומר לשלם על פשיעתו. וצדדי הספק הם כך
 109 מי אמרינו, כיון דנגנבה בתחילה פאונם ונפטר השומר מאחירתו,
 110 פליא ליה - הסתיימה שמידתו, ואף שאחר כך החזירה הגבב

1 הא - אבל אם נשבע ונפטר, אף על פי שאחר כך שילם, למי משלם
 2 את הכפל, לבעל הפקדון, כיון שהטריחו בשבועה. ואילו רבא דייק
 3 מסיפא, שאם נשבע ולא רצה לשלם, זוכה בעל הפקדון בכפל, ויש
 4 לדייק, טעמא דלא רצה השומר לשלם כלל, הא שילם, אף על פי
 5 שבתחילה נשבע, למי משלם, למי שהיה הפקדון אצלו - לשומר.
 6 הגמרא מבאר כיצד יפטר כל אחד את החלק השני של המשנה.
 7 מקשה הגמרא: לאביי קשיא סיפא, שמדויק ממנה כדברי רבא.
 8 מתרצת הגמרא: אמר לך אביי, הכי קתני - כך הוא ביאור הסיפא,
 9 אם נשבע, ולא רצה לשלם' כלומר לא רצה לשלם קודם השבועה,
 10 אלא שילם רק לאחר השבועה, כיון שלא שילם מיד, למי משלם,
 11 לבעל הפקדון, וכל שכן שאם לא שילם כלל משלם לבעל הפקדון.
 12 מקשה הגמרא: לרבא, קשיא הרישא, שמדויק ממנה כדברי אביי.
 13 מתרצת הגמרא: אמר לך רבא, הכי קתני, שילם ולא רצה
 14 להישבע, כלומר, שילם ולא רצה לעמוד - להישאר בשבועתו, אלא
 15 אף שנפטר שילם לפני משורת הדין, למי משלם, למי שהיה
 16 הפקדון אצלו - לשומר, וכל שכן שאם לא נשבע כלל אלא שילם
 17 מיד, שקנה השומר את הכפל.
 18 אדם המודה מעצמו במעשה המחייבו קנס, כגון גנב המודה
 19 בגניבתו שמחייבתו כפל, פטור מתשלום הקנס, אמנם היינו רק אם
 20 תבעו בעל המזון והודה לו, אך אם תבעו אדם אחר אין ההודאה
 21 אליו מחייבתו מזון, וממילא אף אינה פותרתו מקנס.
 22 הגמרא דנה מי נחשב בעל דינו של הגבב לענין הודאתו, בעל
 23 הפקדון או השומר. מבררת הגמרא: אם תבועהו הבעלים לשומר
 24 שישב את הפקדון, ונשבע השומר שנגנבה ונפטר, ואחר כך הופר
 25 - נמצא הנגב, ותבועו השומר לגבב והודה בגניבתו, ואחר כך תבועהו
 26 הבעלים לגבב וקפרי, והביא הבעלים עדים על גניבתו וחיבורו, מי
 27 [האם] נפטר הנגב מחיוב כפל הודאות - בהודאתו לשומר, כיון
 28 שהוא נחשב כבעל דינו, או שלא נפטר הנגב מהכפל הודאות
 29 שומר, כיון שבעל דינו הוא הבעלים, ולא השומר, ובפני הבעלים
 30 כבר וחיבורו על פי עדים.
 31 אמר רבא, הדין הוא כך, אם פאמית נשבע השומר, שנשבע שנגב
 32 ממנו הפקדון באונס ונמצא שכן היה, נפטר הנגב בהודאות שומר,
 33 כיון שנשאר השומר בנאמנותו לבעלים ומסתבר שרצונם שאם
 34 תמצא הגניבה ימשיך השומר לשומרה, ולכן מוטל על שומר
 35 לחפש אחר הפקדון, ובידו לתבוע את הגבב, וכיון שכך נחשבת
 36 הודאת הגבב בפניו כהודאה בפני הבעלים, הפותרת מהקנס של
 37 כפל. אך אם פשקר נשבע השומר, וכגון שהתברר שלא נגבב באונס
 38 טבענתו, לא נפטר הנגב בהודאות שומר, כיון ששיקר לבעלים,
 39 ומסתבר שאין רצונם שישאר הפקדון בידו, וכיון שלא מוטל עליו
 40 לחפש אחריו אין תביעתו תביעה, והודאת הגבב בפניו אינה הודאה
 41 בפני בעלים, ולא נפטר מהכפל. פעי רבא, אם עמד - רצה השומר
 42 לישבע פשקר, ולא הניחהו הבעלים להשבע, ואחר כך הודה הגבב
 43 בפני השומר, מהו, האם כיון שבפועל לא נשבע לשקר נשאר
 44 בנאמנותו אצל הבעלים, והודאת הגבב אליו פותרתו מכפל, או כיון
 45 שרצה להשבע לשקר התבטלה נאמנותו, ואינו כשולחו לתבוע
 46 את הגבב. אומרת הגמרא: תיקו - דין זה נשאר בספק.
 47 הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רבא: רב פהנא מתני הכי - שנה
 48 כך את דברי רבא, ורב פבויו מתני - שונה את דבריו כך, פעי
 49 רבא, אם נשבע לשקר, כגון שנשבע שנאנס, ובאמת פשע, מהו -
 50 האם השומר נחשב בעל דינו של הגבב. וצדדי הספק הם, האם כיון
 51 שנשבע לשקר אין הבעלים רוצה שישמור את פקדונו, וממילא
 52 אינו בעל דינו של הגבב ואין הודאת הגבב בפניו פותרתו מכפל, או
 53 שכיון שעתיד השומר להתחרט על שבועתו ולשלם, וכשישלם
 54 יהיה השומר בעל דינו של הגבב, ממילא כבר עתה הוא יכול
 55 לתבועו, והודאת הגבב פותרתו מכפל, תיקו - דין זה נשאר בספק.

1 למחול לאחרים, כגון שמחל הנגול עצמו לגולן, וכמבואר במשנה
 2 לעיל. וְלִרְבִּי עֲקִיבָא, לֹא שָׁנָא לְאַחֲרִים, וְלֹא שָׁנָא לְנַפְשֵׁיהּ, לֹא מִצֵּי
 3 מְחִיל, וכמבואר במשנתנו שאינו יכול למחול לעצמו, ובכל
 4 האופנים שזכרו בדעת רבי יוסי הגלילי, יחולק רבי עקיבא ויאמר
 5 שלא הועילה מחילת הנגול וחייב הגולן לשלם את הקרן והחומש.
 6 מבארת הגמרא עוד: וְלִרְבִּי יוֹסֵי הגלילי, הוּא הִדִּין דְּאִפִּילוּ אִם לֹא
 7 יִקְפּוּ הגר בְּמִלּוּהַ על הגולן, אם מת הגר יכול הגולן למחול לעצמו
 8 ולהפטר, וכמו במשנתנו שלדעת רבי יוסי מוחל הבן לעצמו אף
 9 שלא זקפו האב במלוה, וְהָאִי דִקְתַּנֵּי בְּרִייתָא שׁוֹקְפוּ עָלָיו בְּמִלּוּהַ,
 10 הרי זה הוֹדִיעָךְ את כּוֹחַ דְּרַבֵּי עֲקִיבָא, דְּאִפִּילוּ בִּאֹפֶן שׁוֹקְפֵן עָלָיו
 11 בְּמִלּוּהַ, והרי הממון נחשב כהלואה, מכל מקום אֵין לוֹ תַקְנָה עַד
 12 שְׂיוּצִיא גְזִילָה מִתַּחַת יָדוֹ.
 13 רב ששת מקשה על תירוצו של רבי יוחנן: מִתַּקְנָה לָהּ רַב שְׁשֵׁת, אִי
 14 הָיִי שִׁמְחֻלּוֹת רַבִּי יוֹסֵי הגלילי ורבי עקיבא היא בין כשמוחל
 15 לעצמו ובין כשמוחל לאחרים, קשה. לִרְבִּי יוֹסֵי הגלילי, הסובר
 16 שתמיד מועילה מחילה, לְשִׁמְעֵינָן - היה לו להשמיענו את החידוש
 17 הגדול יותר, שיכול הגולן למחול לְנַפְשֵׁיהּ - לעצמו, אם זכה
 18 בממון, וְאֵינוֹ נָדַע שֶׁכֵּל שָׁכֵן שְׂמוּעִילָה מחילת הנגול לְאַחֲרִים,
 19 ומדוע השמיע לנו לעיל (קג.) את הדין הפחות מחודש, שיכול
 20 הנגול למחול לגולן. וכן קשה, לִרְבִּי עֲקִיבָא שלעולם אין מחילה
 21 מועילה, לְשִׁמְעֵינָן את דינו לגבי מחילה לְאַחֲרִים, דְּאִפִּילוּ הנגול
 22 עצמו לֹא מִצֵּי מְחִיל, וְאֵינוֹ נָדַע שֶׁכֵּל שָׁכֵן לְנַפְשֵׁיהּ, לֹא מִצֵּי מְחִיל,
 23 ומדוע השמיע לנו את דעתו במשנתנו לגבי מחילת הגולן לעצמו,
 24 שאינה מועילה, ולא השמיע את חידושו הגדול יותר, שאף מחילת
 25 הנגול לגולן אינה מועילה. ומכח קושיות אלו לא מסתבר לומר
 26 שמחלוקת רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא היא בין במוחל לעצמו
 27 ובין במוחל לאחרים.
 28 מתרץ רב ששת את המשניות באופן אחר: אֲלֵא אִמְרַי רַב שְׁשֵׁת, הָא
 29 וְהָא - שתי המשניות, גם זו שלעיל (קג.) שיכול הנגול למחול
 30 לגולן, וגם משנתנו האומרת שאין הגולן יכול למחול לעצמו,
 31 שתייהן בדעת רבי יוסי הגלילי הן, וְכִי קָאִמְרַי רַבִּי יוֹסֵי הגלילי במשנה
 32 לעיל דְּמִצֵּי מְחִיל, היינו לְאַחֲרִים דוקא, אֲבָל לְנַפְשֵׁיהּ, לֹא מִצֵּי מְחִיל,
 33 כמבואר במשנתנו. אֲלֵא אם תקשה, אם אינו יכול למחול לעצמו,
 34 אֲמַאי אמר רבי יוסי בברייתא שאם מת הגר זָכָה הָלָה בְּמָה שְׁפִידוֹ,
 35 יש לתרץ, מִשּׁוּם דִּקְנָן הגר עָלָיו בְּמִלּוּהַ, ועל ידי זה הוציא הגר
 36 עצמו את הממון מכלל גזילה ועשאו להלואה, והרי זה ככל גזול
 37 שמחול לאחרים. ואילו דעת רבי עקיבא היא שאינו מוחל כלל,
 38 לא לעצמו ולא לאחרים.
 39 רבא חולק על רב ששת ומיישב באופן אחר: רַבָּא אִמְרַי, הָא וְהָא -
 40 שתי המשניות, בדעת רבי עקיבא הן, וְכִי אִמְרַי רַבִּי עֲקִיבָא דְלֹא מִצֵּי
 41 מְחִיל, היינו דווקא לְנַפְשֵׁיהּ, כמבואר במשנתנו, אֲבָל לְאַחֲרִים מִצֵּי
 42 מְחִיל, כמבואר במשנה לעיל. ומה שהתבאר בברייתא שלרבי
 43 עקיבא אינו יכול למחול, היינו כיון שאף שזקפן עליו הגר במלוה,
 44 כיון שלא מחל לו לגמרי על הממון, עדיין שם גזילה עליו, וכשמת
 45 אין הגולן יכול למחול לעצמו.

1 אך אם אסר עליו האב את הנאתו לְבָתְוֹ וְכִמְתוֹ, אִם מֵת האב לֹא
 2 יִרְשֵׁנוּ הבן, וְיִחָדֵד את חלקו בירושה לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו. וְאִם אֵין לוֹ -
 3 למודר מה לאכול, לָזָה מאחרים, וְכַעֲלֵי החוב בְּאִים וְנִפְרָעִים
 4 מחלקו בירושה:

גמרא

5 הגמרא דנה במי שגזל מבאביו, ומת האב, ואינו מוצא יורשים
 6 אחרים מלבדו: אִמְרַי רַב יוֹסֵף, אִם אֵין הגולן מוצא יורש לאביו, יתן
 7 את הקרן והחומש אֲפִילוּ לְאֶרְצֵי שְׁלַ צְדָקָה ולא יעבכם בידו. אִמְרַי
 8 רַב שְׁשֵׁת, וְצִרְיָה שְׂיִאמַר כשהוא נותנם לצדקה זֶה גוֹל אֲבִי.
 9 הגמרא דנה בחידוש משנתנו, שאם מת אביו נותן ליורשים
 10 האחרים ולא לעצמו. מקשה הגמרא: באופן שהוא לבדו ירש את
 11 אביו, אֲמַאי משלם לאחי אביו או שאר יורשיו, נִמְחַלְיָה לְנַפְשֵׁיהּ -
 12 ימחל הגולן לעצמו. ולא ישלם כלום. מִי לֹא יִנְן - האם לא שנינו
 13 במשנה (קג.) שאם מְחַל לוֹ הנגול עַל הַקְרָן, וְלֹא מְחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ,
 14 אינו חייב להשיב את הקרן, אֲלֵמָא - מוכח שחוב זה כִּרְ מְחִילָה הוּא,
 15 ואף שלא קיים בכך מצות השבה, כיון שמחל ואֵין כאן גזילה נפטר
 16 מחובו, והוא הדין כאן שכיון שירש את אביו שוב אין כאן גזילה,
 17 ופטור.

18 מתרצת הגמרא: אִמְרַי רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קָשְׂיָא, הָא - המשנה לעיל
 19 הסוברת שמחילה מועילה, זו דעת רבי יוסי הגלילי, והָא -
 20 משנתנו, שמשמע ממנה שאינו יכול למחול לעצמו, זו דעת רבי
 21 עקיבא. מביאה הגמרא את מחלוקתם: הִתְנַיָא בְּרִייתָא, אָמַר
 22 בתורה לגבי חיוב קרן וחומש של הכופר בממון ונשבע לשקר,
 23 'וְאִם אֵין לְאִישׁ גָּאֵל - וְיִירָשׁוּ לְהִשְׁבִּי הַאֲשָׁם אֵלָיו, הֲאִשָּׁם הַמוּשָׁב לָהּ'
 24 'לכַּהֲנָן' (במדבר ו-ח). ויש לשאול, וְכִי יֵשׁ אָדָם בְּרִשְׁתָּאֵל שְׂאֵין לוֹ
 25 גְּזֻלָּיִים, והרי אף אם אין לו בנים או אחים מכל מקום בודאי יש לו
 26 איזה קרוב עד יעקב אבינו, וכל הקרוב יותר הרי הוא יורשו, אֲלֵא
 27 ודאי שְׁגָזוּל הֵיךְ הַתְּנוּב מְדַבֵּר, והיינו בגר שלא הוליד בנים אחר
 28 גירותו, וקרוביו מלפני הגירות אינם נחשבים קרוביו, אף אם
 29 התגיריו עמו. ממשיכה הברייתא: הִרִי שְׁגָזוּל את הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ שלא
 30 גזלו, וְשָׁמַע שְׂמוּעָה שאינה כנונה שְׁמַת הֵיךְ, ועשה תשובה על
 31 גזילתו, וְהִיךְ מַעֲלָה את כֶּסֶפוֹ - הקרן והחומש, וְאִשְׁמֹו, לִירוּשָׁלַיִם,
 32 לתת את הממון לכהנים, לפי טעותו שסבר שכבר מת הגר, וְפָנַע
 33 בְּאִתּוֹ הַגֵּר שְׂגוּלוֹ, והתברר לו שלא מת, וְהִסְכִּים הגר שלא ליטול
 34 את ממונו עתה אלא זָקְפוּ עָלָיו בְּמִלּוּהַ - הפך את הממון להלואה
 35 ביד הגולן, וְמַת הגר קודם שפרע את ההלואה, וְכֵה הָלָה - הגולן,
 36 בְּמָה שְׁפִידוֹ, כיון שאחרי שזקפו במלוה אין זה ממון גזילה אלא
 37 ממון הלואה, וכשמת הגר והיה מוחזק בו, זכה מן ההפקר, דְּרַבִּי
 38 רַבִּי יוֹסֵי הגלילי. רַבִּי עֲקִיבָא אִמְרַי, אֵין לוֹ תַקְנָה לְאוֹתוֹ גוֹלָן, עַד
 39 שְׂיוּצִיא גְזִילָה מִתַּחַת יָדוֹ ויתנו לכהנים.
 40 מסיים רבי יוחנן את תירוצו: לְדַעַת רַבִּי יוֹסֵי הגלילי, לֹא שָׁנָא
 41 לְנַפְשֵׁיהּ - לעצמו, ולא שָׁנָא לְאַחֲרִים, מִצֵּי מְחִיל - יכול הנגול
 42 למחול, ולכן אם הגר זקף את החוב במלוה ועתה אין לו יורשים,
 43 יורשו הגולן שמוחזק בממון, ומוחל על החיוב, וכן אם גזל את
 44 אביו ומת והרי הוא יורשו, ויחולק על האמור במשנתנו. וכן יכול

התורה אינה ספר של סיפורי מעשיות - גם אם הם סיפורים יפים
 וטובים עם מוסר-השכל וכו', אלא כיוון ש"תורת אמת" קוראת
 אותם בשם "תורה", הרי פירוש תיבת "תורה" בלשון קודש הוא -
 מלשון הוראה ולימוד
 משיחת פורים, ה'תשכ"ט

1 לבניו או לאחיו וחסורו וטרפנה מהם ב"ח אע"ג דאמרין לעיל (דף א) עשה שורו אפומיקי
 2 ומכורו אין ב"ח גובה הימנו היינו דוקא מכור דכיון דליבא קלא לא אפסידא ללקוחות אכל
 3 נתנו במתנה דלא שייך פסידא דלקוחות ב"ח גובה הימנו דאין יכול ליתן מה שמשועבד
 4 לאחרים אבל לא עשאו אפומיקי לא היה ב"ח חזר וטרפו מהם דכי היכי דמטלטלי דתמי
 5 לא משתעבדי לב"ח הי"נ לא משתעבדי מטלטלי
 6 דמקבל מתנה לבעל חוב והוי כאילו נתן להם
 7 במתנה כיון שהוא עצמו אינו יכול לחזור ולטרפו
 8 מן ומיהו נראה דלא חשיב הקא מה שמחזיר
 9 להן כאילו נתן להם דאינו נתן להם לשם מתנה
 10 אלא סתמא בשתיקה מחזיר להם ואין דעתו
 11 אלא לקיים מצות השבה בעלמא הלכך לא
 12 תהא במתנה ויכול ב"ח לטרפו ממש וזאת ודאי
 13 אינו יכול לחזור ולקח מתן דאין לא היה
 14 מתקיים השבה כלל אם היה לוקח בעצמו מה
 15 שנתן אבל מה שבי"ח נטל מתקיימא שפיר מצות
 16 השבה כיון שבעצמו אין נטל ומיירא אפי' בלא
 17 אפומיקי

18 **ב"ח** כאין ונפרעין. אתר מיתח ואפילו בחיינו הוי
 19 שרי בכה"ג כדאמרין (נדרים דף מג.)
 20 המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל יתך אצל
 21 תנינו הריגל אצלו ויאמר לו איש פלוני מודר
 22 הנאה ממני ואין לו מה יאכל ואינו יודע מה
 23 אעשה לו נתן לו ונא ונטל מזה אלא לפי שזה
 24 אין רוצה שיהנה ממנו כלל בחייו ואין יכול
 25 לעשות תקנה אלא מדעתו והא דלא תני הקא
 26 ואם אין רוצה בדקתני רישא משום שייך ודאי
 27 ואינו רוצה או שמו דוקא אין לו מה יאכל שרי
 28 בדקתני גבי המודר הנאה מחבירו אבל אם יש לו
 29 מה יאכל אפי' ואינו רוצה אין לו תקנה בכך
 30 וא"ת והיאך נפרע ממנו והא תנן בפרק אין בין
 31 המודר (שם דף ג.) המודר הנאה מחבירו שוקל
 32 לו שקלו ופורע לו חובו ופ"ת דדוקא במונות
 33 אשתו אבל שאר חובות אסור לפרוע ודאי קא
 34 משתריש ליה ואסור והי"נ משתריש ליה וי"ל
 35 דלא דמי דהתם כיון שמתחייב למי שפרע
 36 בעבורו אם יפרע בחנם בעבורו אי"כ מתעורר
 37 ואסור אבל הקא מה שבאים ב"ח ונפרעין מן
 38 הנכסים אין זה נהנה מן הנכסים והוא הדולף
 39 אצל תנני לא תקשה דהתם דרך מתנה מיירי
 40 שהתנני נתן לזה פירות במתנה וחסור המקבל
 41 מזה מעות דרך מתנה אבל הא דאמר בפרק
 42 השותפין (שם דף מה) קונם אשתו שאני נהניתי לה כ"ר לזה וב"ח כאין ונפרעין מבעל בשקלא
 43 קונם שאני נהנה לאשתי איבא למימר במונות אשתו ואליבא דתנן אלא קונם שאני נהנה
 44 לך משמע שאומר לחבירו נמצא שהוא פורע חובו ויש לומר כגון שלוח הימנו על מנת
 45 שלא לפרוע דהשתא אין נהנה כלום במה שפורע חובו וא"ת וכי בשופטני עסקנין שילוח
 46 ע"מ שלא לפרוע וי"ל שהוא אוהבו שלא יניח מלפרוע בעבורו. **אבל** אמר רב ששת הא
 47 והא ר' יוסי הגלילי. וא"ת ואמאי לא מוקי מתני' בר' עקיבא ומודה דלאחרים מצי מחיל
 48 ולנפשיה לא מצי מחיל וכן קופו עליו במלואה הוא דפליגי עליו רבי עקיבא ארבי יוסי דלא חשיב
 49 ליה וקופו כמו מחילה דאחרני וי"ל דרב ששת סבר כיון דמחילא דאחרני מועלת קופו נמי
 50 מועיל לבע' ובין דאמר ר' עקיבא דוקפו במלואה אינו מועיל א"כ ודאי סיל דמחילא אחרים
 51 נמי אינו מועיל הלכך לא מתוקנא מתני' בר' עקיבא דקתני במתניתין מחיל לו את הקון
 52 משמע דמחילא אחרני מועלת ור' עקיבא סבר דקופו במלואה אינו מועיל
 53 כלום לבע' אי לא מצי מחיל לנפשיה הלכך רבי יוסי דקאמר וכה הלה במה שבידו ע"כ משום
 54 דסבר דמצי מחיל לנפשיה הלכך מתני' לא מיתוקנא כוחיה אלא כרבי עקיבא ומודה רבי עקיבא דמחיל
 55 במלואה לא מצי מחיל לנפשיה כיון דליבא מחילה דאחרני:

1 בחייו ובמותו אם פת לא ירשנו: ואם אין לו. מה יאכל לזה ואוכל ובעלי חוב כאין
 2 ונפרעין מן הירושה את הלוק: **גמ'** ואפי' לארנבי של צדקה. אם אינו מוצא יורש לאביו
 3 למי חשיב ותו אותה לארנבי של צדקה ולא יעבדנו בידו וצריך שיאמר. כשהוא משיב
 4 לארנבי של צדקה זה גזל אבא: ונחמליה לנפשיה. היבא דאין יורש אלא הוא וכולה שלו:

1 **בחיינו ובמותו אם פת לא ירשנו ויחזיר לבניו או**
 2 **לאחיו ואם אין לו לזה ובעלי חוב באים ונפרעים:**
 3 **גמ'** אמר רב יוסף אפילו לארנבי של צדקה אמר
 4 רב פפא וצריך שיאמר זה גזל אבי אמאי נחמליה
 5 לנפשיה מו לא תנן מחיל לו על הקון ולא מחיל לו
 6 על החומש אלא בר מחילה הוא אמר רבי יוחנן
 7 לא קשיא הא רבי יוסי הגלילי הא רבי עקיבא דתנני
 8 ואם אין לאיש גזאל להשיב האשם וכי יש אדם
 9 ביישראל שאין לו גזאלים אלא בגזל הגר הכתוב
 10 מדבר הרי שגזל הגר ונשבע לו ושמע שמת הגר
 11 והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים ופגע באותו הגר
 12 וזקפו עליו במלואה ומת וכה הלה במה שבידו דכרי
 13 רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר אין לו תקנה עד
 14 שיוציא גזלו מתחת ידו לרבי יוסי הגלילי לא שניא
 15 לנפשיה ל"ש לאחרים מצי מחיל ורבי עקיבא ל"ש
 16 לאחרים ולא שניא לנפשיה לא מצי מחיל ור' יוסי
 17 הוא הדין דאפי' לא זקפו במלואה והאי דקתני זקפו
 18 עליו במלואה להודיעו כחו דרבי עקיבא דאפילו זקפו
 19 עליו במלואה אין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת
 20 ידו מתקוף לה רב ששת אי הכי לרבי יוסי הגלילי
 21 לשמענין לנפשיה וכל שכן לאחרים לרבי עקיבא
 22 לשמענין לאחרים דלא מצי מחיל וכ"ש לנפשיה
 23 דלא מצי מחיל אלא אמר רב ששת הא והא רבי
 24 יוסי הגלילי כי קאמר רבי יוסי הגלילי דמצי מחיל
 25 לאחרים אבל לנפשיה לא מצי מחיל אלא אמאי
 26 וכה הלה במה שבידו משום דוקפו עליו במלואה
 27 רבא אמר הא והא רבי עקיבא כי אמר רבי עקיבא
 28 דלא מצי מחיל לנפשיה אבל לאחרים מצי מחיל
 29 מכלל

1 לא מצי מחיל ומהתם שמענין שפיר דכל שכן לנפשיה דוקפו במלואה היינו אחרים וקאמר
 2 ר' עקיבא דלא מצי מחיל אבל השתא דאשמעינן לאחרים תניא מחילה ולנפשיה לא
 3 תניא מחילה איבא למימר דדוקא קתני וחד תנא הוא רישא דמתני' וסיפא: הא והא ר'
 4 יוסי. הא דאמר בקופו במלואה דדוקא דאפקה גר גופיה דהון נגזל מתורת גזילה דהוי
 5 במנולח לאחרים הוי מחילה וכי מיתת קתני האי הלכך מחיל לו על הקון דמתני' ר' יוסי
 6 היא דאי לרבי עקיבא בעי השבה משלו כדקתני אין לו תקנה עד שיוציא גזילה וסיפא
 7 נמי רבי יוסי היא דמודי רבי יוסי לנפשיה דלא מצי מחיל כיון דלא אפקיה נגזל מתורת
 8 גזילה רבא אמר הא והא רבי עקיבא. דלרבי יוסי לנפשיה נמי מצי מחיל דוקפו לאו דוקא
 9 וכי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה הוא דקאמר דאע"ג דגר זקפו כיון דלא מחיל
 10 מחילה ומורה לא נפקא ליה מתורת גזילה אבל נגזל לזקפו מודה ר' עקיבא דמחיל:
 11 מכלל

1 דסבר דמצי מחיל לנפשיה הלכך מתני' לא מיתוקנא כוחיה אלא כרבי עקיבא ומודה רבי עקיבא דמחיל
 2 במלואה לא מצי מחיל לנפשיה כיון דליבא מחילה דאחרני:

אלא גזל הגר דקאמר היכי משפחת לה. ה"ה דה"מ למספר בתחילת סוגיא בי קאמר ר' יוסי הגלילי לא שקא לנפשיה ולא שקא לאחריני מצי מחיל אלא משום דהוה ליה פריכי אחריני לא חש למספרי: קפון אי אמה צריך לחזור עליו. וא"ת גזל גרף קטן היכי משפחת לה והא אין זכיה לקטן כדאמרין בפ"ק דבי"מ (דף י"ב) דגזל קטן מדבריהם ולא מדאורייתא ובירושקה ליבא למימר דגר אין יורש

אביו דבר תורה וי"ל דדוקא מציאה דאין דעת אחרת מקנה אותו לא הוה אלא מדבריהם אבל כשדעת אחרת מקנה אותו קני מדאורייתא ובקטן שנתגייר עם אביו מיירי דלכ"ע מטבילין אותו אבל בלא אביו פלוגתא היא בפרק קמא דכתובות (דף י"א) אם מטבילים אותו על דעת בית דין. ורע"י תוס' סנהדרין סז. ד"ה קטן

לכהן שבאותו משמר. אין נראה לפרש דבשעת הוראה בשמתחייב אלא למשמר שהיה בשעת הבאה שהרי בכל ההקבוצה חטאות ואשמות נדרים ותרבות אין אגו חולקים אתר שעת החיוב ליתנו לאותו משמר שהיה באותה שעה שנדר או נבד או חטא שהוא מתחייב בה אלא אתר הבאה אגו חולקים וכמו כן כקאן. מנין שלא יאמר. תימה דנקיש האי לישא כיון דלא מקרא מייחז לה אלא מדינא:

ומה דבר שאין לו חלק בו עד שיפגם לרשותו. כגון הרומה וזחלה ורצאית וזו שטובת הנאה לבעלים ליתן לאיזה כהן שירצה משנכנס לרשותו אין אחר יכול להוציא מידו שיתחלק לבני משמר דאין מתחלק לאנשי משמר אלא מתנות:

לא אם אמרת דבר שאין בו. ללשון ראשון נמי דקאמר ר"ן הוא בשל אחרים אפי' זוכה וכול' להקשות דיו לבא מן הדין לחיות בנדון שלא זכה בשל עצמו אלא כפי חלקו כמו בשל אחרים: אהוזתו מה ת"ל. תימה להרשב"א למ"ל אחרתו לומר שיוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אהוי הכהנים דהיכי הוה תרשיבא בשל אחרים אפי' זוכה בשל עצמי לא כ"ש הא הקא שיקי נמי למספר כמו לעיל דיו לבא כו' וש לומר דאיצטרך אחרתו משום דה"א כיון שהיא תחת ידו תהא שלו דהנה לפיכך כהן כהן מגזל הגר ובגזל הגר ה"א דהוי שלו כדקאמר ואיש את קדשו לו יהיו משום הכי איצטרך אחרתו: מנין ליוצאה לכהנים כו'. ברייתא היא בערכין בפרק אין מקדישין דף כ"ה:

ביובל ונאלה אחר מן הכהנים מנין שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אפי' זוכה בשל עצמי לא כ"ש ת"ל בשרה החרם לכהן תהיה אחרתו אחרתו שלו ואין זו שלו הא ביצד יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים: תנו רבנן מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה תלמוד לומר וכא בכל זאת נפשו ושרת ומנין שעבודתה ועודה שלו תלמוד לומר ואיש את קדשו לו יהיו הא ביצד אם הוה בעל מום נוהנה לכהן שבאותו משמר ועבודתה ועודה שלו

מכלל דרבי יוסי הגלילי סבר מצי מחיל לנפשיה. אפי' לא יקפו לכהן פריכין קנאו חשם. הקב"ה כדכתיב המושב לה' לכהן. קנאו חשם ונתנו לכהנים. אבל הוודה כתיב הגר נעשה אצלו כמלכה וכי מית גר מחיל לנפשיה: גזל תמורת. שגזל אותה ונשבע הוודה לאחר מיתה: מהו. מי נפיק לכהנים או זכה בה איהו: איש אמר דהקנא. אם אין לאיש גואל. הרי

כאן שנים. הרי הזבות כתיב להשיב המושב לישא אחרניא הרי אשמות כתיבי להשיב האשם האשם המושב: צריכין לחזור אחריו. ולשאול אם יש לו בנים קודם שתתנהו לכהן. קאן. שאין איש בידוע שאין לו בנים יתנהו לכהנים ומקבא נפקא לך דקטן לאו בר אולדי הוא בסנהדרין כהן סודר ומורה (דף ט"ו). לכהן

שבאותו משמר. שהוא בא להתכפר בו. כשהוא אומר מלכד איל תפפורים. משמע למי שזה ניתן זה ניתן ואיל תפפורים אין יכול להקריב אלא כהן שבאותו משמר כדכתיב (תריסר י"ח) לבד ממקרי על האבות אפי' בשבתי ואתה בשבתה. הרי שתיק בזה גזול. את הגר ובשנתה משמר שלו בא והודה לאחר מיתה הגר בשל אחרים. אם הוה ישראל מביא גזל הגר במשמר זה הריני נוטל חלקי עם אחיו הכהנים בני המשמר: בשל עצמי לא כ"ש. שאטול את הבה. מה דבר שאין לו חלק בו. כגון כהן שהתנדב קרבן דאמרין לקמן בשערותיו כהן בא ומקריב קרבנותיו בכל שעה שירצה ובשנה ועודה שלו דכתיב ואיש את קדשו לו יהיו נמנא שאין לבני משמר חלק בו. משנכנס לרשותו אין אחר יכול כו'. שאם נהנה לכהן אחר של אותו משמר שוב אין יכול להוציא מידו שנאמר ואיש אשר ימן לכהן לו יהיה: דבר שיש לו חלק בו עד שלא נכנס ברותו. שכיון שבא ישראל והביא גזל הגר למשמר זה אע"פ שנתנו לאחד מאהוי יש לו חלק בו: ל"א מה דבר (שלא נכנס ברותו) כהן תרומות ומעשרות מפי עוקר הרים: כך אין לאחרים חלק בו. לפיכך משנתנו לך מי יעבד עליה: תאמר בגזל. הגר שהוא לכל בני משמר וכולם תובעין: והכתיב ואיש את קדשו (וג').

ונפקא לן לקמן מניה שבתו מקריב קרבנותיו בכל עת שירצה ובשנה ועודה שלו והקא נמי היא איל אשם קרבנות דכהן הוא וכי ביה וכוון דמקריב ליה וכי ביה גזל נמי יודיה הוא כדאמרין מלכד איל תפפורים למי שזה ניתן זה ניתן: ככהן קמא. דאין ראוי להקריב איל האשם: אי [ככהן] קמא. היכי מצי למימר דבר שיש לו חלק בו והא קיימא לן בבבא (דף ע"ה) דאין

גזול חולק בקדשי המקדש ואפילו בערותו וגזל הגר נמי קדשי המקדש הוא: אלא. לעולם ככהן קדוה והאי דמוציאין מידו משום דלפנין ג"ש כהן כהן משרה אחרתו ואיש את קדשו במיילי אחרניי מתוקמא: אחרתו. לכהן תהיה הוה לו למימר דיו ומה ת"ל אחרתו: לשרה יוצאה לכהנים. מקדשי שרה אחרתו והואיל לא יאכלה מן ההקדש ומקרה גזר לאחרים כשהיא יוצאה מיד הלווקח ביובל מתחלקת לכהנים משמר

ואם

שנכנס בו יובל שנאמר ואם לא יגאל את השדה בעלים ואם מכר את השדה גזר לא יגאל עוד בעלים אלא והיה השדה וגו' והכי תניא בת"כ בערכין ונאלה אחר מן הכהנים. כלומר והלווקח מן הגזר כהן היה ומבני המשמר של יובל היה: שבא ומקריב. אם נדר קרבן או שהיה מוטל עליו חטאת ואשם חובה מקריב אף במשמר שאינו שלו: שעבודתה. שכר עבודתה והיינו בשרה: אם הוה בעל מום. כתיב לאכול ואין ראוי להקריב אין יכול לעשות שליח להקריב מי שירצה אלא נוהנה לבני המשמר והואיל הוא ראוי לאכולה ברייתו היה ואיש את קדשו לפיכך עבודה ועודה שלו לשון אחר גרסינן עבודה ועודה לאנשי משמר כיון דהם הקריבוהו

ואם

ואם

ואם

59 לא, אין זה קל וחומר, שהרי אם אפרת בדיק שאין לו חלק בו עד
60 שיכנס לרשותו, שאם נכנס לרשותו נוטלו לעצמו לבדו, הרי זה
61 משום שפישם שאין לו מתחילה חלק בו, כך גם אין לכהנים האחרים
62 חלק בו, ואין מי שיתבענו, האם תאמר כן גם בגזול הגר, ששם בשם
63 שיש לו חלק בו קודם שבא לידו, כך יש לכהנים האחרים שבאותו
64 משמר חלק בו, וכיון שהם תובעים את חלקם אינו יכול להשאירו
65 בידו. אלא, כיון שנפרך חלק וחומר, דין הכהן הגזול הוא שגזולו
66 יוצא מתחת ידו, ומתחלק לכל אחיו הפתנים שבאותו משמר.
67 מקשה הגמרא על הברייתא: איך יתכן שכהן שגזל את הגר משיב
68 את הגזילה לכל הכהנים שבמשמרתו, והפתנים (במדבר ה י) ואיש
69 את קדשיו לו יהיו, ולומדים מפסוק זה שכל כהן יכול להקריב את
70 קרבנותיו בכל זמן שירצה, והבשר והעור שלו, ואם כן את האשם
71 שעליו להביא הוא יכול להקריב בעצמו, ודרשנו לעיל מהפסוק
72 (שם ה ח) 'מלבד איל הכפרים' שמומן הגזילה ניתן למי שניתן לו
73 איל האשם, וזכה הוא לבדו בגזול זה. מתרצת הגמרא: אכן כהן
74 המקריב את איל האשם זוכה לבדו בכסף, והקמא - בברייתא קמא
75 עסקינו, ככהן קמא שאינו יכול להקריב את האשם, וכיון שהוא
76 נותנו לכהני המשמר, הם זוכים גם בכסף הגזילה.
77 דוחה הגמרא: אי מדובר בכהן קמא, איך נפרש את דברי רבי נתן
78 בברייתא, שגזל הגר הוא יקר שיש לו חלק בו, ואם הוא טמא, מי
79 אית ליה - וכי יש לו חלק במתנות אלו, והרי לכהן טמא אין חלק
80 אפילו בעור, ואף לא בגזול הגר. וכיון שמוכח שהברייתא עוסקת
81 בכהן בעור חזונה הקושיא, כיון שהוא זוכה בהקרבת האיל מדוע
82 אינו זוכה בכסף הגזילה.
83 מתרצת הגמרא את הברייתא באופן אחר: אלא לעולם הברייתא
84 עוסקת בכזה טהור, והטעם שאינו נוטל את הגזילה לעצמו, משום
85 דאיתא - בא, נלמד דין זה בגזירה שיה' לכהן' 'לכהן' משדה אהוה.
86 דתניא בברייתא, לגבי שדה אחוזה, שהיא שדה שירש אדם
87 מאבותיו, שאם הקדישה ומכרה הגזבר לאחרים, כשמגיע היובל
88 היא יוצאת מהקנה ומתחלקת לכהנים של אותו משמר שפגע בו
89 היובל, שנאמר (ויקרא כו כא) 'לכהן תהיה אהוה'. מבררת
90 הברייתא: 'אהוה' מה תלמוד לומר - לשם מה נאמר, הלא היה
91 די לומר 'לכהן תהיה', אלא ללמד, מנין לשהיה אחוזה היוצאה
92 לכהנים פיובל, וקודם היובל נאלה - קנאה מן הגזבר אהר מן
93 הפתנים שהגיע משמרו בעת היובל, מנין שלא יאמר אותו כהן,
94 הואיל ודינה להיות יוצאה לכהנים פיובל, והרי היא כבר תחת ידי,
95 לפיכך תהא שלי לבדי ולא תתחלק לכהנים אחרים, ודינה מקום
96 לומר שדין - קל חומר הוא, אם בשדה של אחרים שקנה ישראל
97 אני זוכה ביובל, בשדה של עצמי לא כל שכן שתשאר תחת ידי,
98 תלמוד לומר (שם) 'בשדה חתרם לכהן תהיה אהוה', ללמד שרק
99 אהוה שלו - רק שדה אחוזה שירש הכהן מאביו הרי היא שלו,
100 ואין זו שקנאה מיד הגזבר שלו, הא כיצד - אלא מה דינה, יוצאה
101 מתחת ידו, ומתחלקת לכל אחיו הפתנים. ויש ללמוד מדין שדה
102 אחוזה שמתחלקת לכל הכהנים, ונאמר בה' לכהן תהיה אהוהו',
103 שגם גזל הגר שנאמר בו 'לה' לכהן' מתחלק לכל הכהנים.
104 הגמרא מביאה ברייתא על וכותו של הכהן בקרבנות עצמו: תנו
105 רבנו, מנין לכהן שקמא ומקריב קרבנותיו - הן מה שנדר ונדב והן מה
106 שנתחייב כחטאת ואשם, ככל עת וככל שעה שירצה, ואף שלא
107 בזמן משמרתו, תלמוד לומר (דברים יח ו-ז) 'וכי יבא הלוי מאחד
108 שעריך וגו' וקא ככל אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה' ושרת
109 בשם ה' אלקינו ככל אחיו הלויים וגו'. ומנין ששכר עבודתה של
110 הבמהד, והיינו בשרה, וכן עורה, הם שלו בלבד, תלמוד לומר
111 (במדבר ה י) 'ואיש את קדשיו לו יהיו'. הא כיצד - באיזה אופן
112 הוצרך הפסוק להשמיענו שהעור והבשר שלו הן, כגון אם היה
113 הכהן פעל מום, שאינו ראוי לעבוד, וממילא אינו יכול לעשות
114 שליח להקרבה, נותנה להקרבה לכהן שבאותו משמר, אך אף בכזה
115 בעל מום זה נאמר 'ואיש את קדשיו לו יהיו', וכיון שהוא ראוי
116 לאכול עבודתה ועורה שלו.

1 שואלת הגמרא: מקלל - משמע מדברי רבא, דרבי יוסי הגלילי כבר
2 דאפילו לנפשיה נמי מצי מחיל, ואפילו אם לא זקפו במלוה, ואם
3 כן קשה, אלא גזל הגר שמת ללא יורשים, דקמאר דקמא שיש בו
4 דין תניה לכהנים, היכי משכחת לה - באיזה אופן תמצאנו, והרי
5 לעולם כשמת הגר מוחל הגזולן לעצמו, ונפטר. משיבה הגמרא:
6 אפר קמא, הקא - גזל הגר שחייבה תורה להשיב לכהנים, קמא
7 עסקינו, כשהגזול את הגר, ונשבע לו לשקר, ומה הגר, והודה בשקר
8 רק לאחר מיתה של הגר, דבעדא דאורי - שבזמן שהודה, שאז חל
9 עליו החיוב, קמא השם - הקדוש ברוך הוא, ונתנו במתנה לכהנים,
10 אבל באמת אם הודה בחיי הגר נעשה המזון כמלוה, וכשמת הגר
11 מוחל לעצמו ונפטר.
12 הגמרא מבררת את דין גזל הגזירות. מתפסקת הגמרא: קמי רבינא,
13 והגזירות, שנשבע עליו לשקר והודה לאחר מותה, מהו. וצדדי
14 הספק הם, האם לשון קאם אין לאיש גאל' (במדבר ה ח) אפר
15 רתמא, כדי שנדייק ולא אשה, ובגזירות שמתה אין חיוב תניה
16 לכהנים אלא הגזולן זוכה במזון. או דלמא שאין לדייק כן, כיון
17 שאודתיה דקמא הוא - דרך הפסוק לכתוב 'איש' אף במקום שאין
18 למעט מכך אשה. פושטת הגמרא: אפר ליה רב אהרן לרבינא, הא
19 שמי, דתניא בברייתא. נאמר (שם) קאם אין לאיש גאל, אין לי
20 לדעת שנאמר דין זה אלא באיש, שאם אין לו יורשים נותן את
21 גזילתו לכהנים, אשה מנין, כשהוא אומר בהמשך הפסוק 'להשיב
22 האשם אליו האשם המושב לה', הרי קאם שנים - שתי לשונות
23 השבה, 'להשיב' ו'המושב', אחד לאיש ואחד לאשה. ממשכה
24 הברייתא, אם כן, מה תלמוד לומר 'איש', לומר לך שרק באיש
25 אהר צריך לחזור - לחפש אחריו אם יש לו גזאליים - יורשים, אם
26 לא, שיתכן שיש לו בנים, והם זכאים בגזילתו ולא הכהנים,
27 וכלשון הפסוק קאם אין לאיש גאל, כלומר שיתכן שיש לו ויתכן
28 שאין לו, אך בקמא אי אהר צריך לחזור אחריו, שפידוע שאין לו
29 גזאליים, שהרי קאם אין לו בנים. ומבואר בברייתא שגם בגזירות
30 נאמרה פרשה זו.
31 הגמרא מבארת מי הכהן שזוכה בגזול הגר: תנו רבנו, נאמר בפסוק
32 (שם) 'האשם המושב לה' לכהן', ללמד שקמא השם - הקדוש ברוך
33 הוא, ונתנו לכהן, והיינו לכהן שבאותו משמר העובד בבית המקדש
34 כשהוא בא להתכפר. מבררת הברייתא: אהר אומר שעליו לתת
35 לכהן שבאותו משמר, או שמא אינו כן, אלא יתנו לכל כהן שירצה,
36 אפי' לומר כן, שהרי כשהוא אומר בהמשך הפסוק 'מלבד איל
37 הכפרים אשר יבשר בו עליו', הרי לכהן שבאותו משמר הפתוב
38 מביא, שהוא מקריב את איל הכפרים, ומשמע שלמי שניתן האיל
39 ניתן המזון.
40 הגמרא מבארת את דין גזל הגר, כשהגזולן הוא כהן: תנו רבנו, הרי
41 שהיה הגזול כהן, וכשבא זמן משמרו הודה, מנין שלא יאמר, הואיל
42 וגזל הגר יוצא וניתן לכהנים, והרי הוא תחת ידי ואני כהן, והא שלי
43 ולא יתן לכהנים אחרים. ודין הוא - והיה יכול לומר כן מכח קל
44 וחומר, שהרי אי גזול הגר של גזלנים אחרים הוא זוכה, אם יביאו
45 אותם בזמן משמרתו, בגזל של עצמו שכבר נמצא בידו, לא כל שכן
46 שזוכה בו. רבי נתן אומר קל וחומר זה בשלשן אחר, ומה דבר -
47 קרבנות שאין לו לכהן חלק בו עד שייכנס פרושותו, כגון קרבן של
48 כהן, שיכול להביא את קרבנו אף שלא בזמן משמרתו ולהקריבו,
49 וזוכה בעצמו בבשר ובעור, שנאמר (במדבר ה י) 'ואיש את קדשיו
50 לו יהיו', ומכל מקום כשייכנס לפרשותו - אם נתנו הבעלים לכהן
51 שבמשמרת העובדת באותו זמן להקריבו, אינו יכול כהן אחר מבני
52 אותה משמרת להוציאו מידו, אלא זכה בה אותו כהן לבדו,
53 שנאמר בהמשך הפסוק (שם) 'איש אשר יתן לכהן לו יהיה, דבר -
54 גזל הגר של אחרים, שיש לו לכהן חלק בו עד שלא יכנס פרושותו,
55 שהרי גזל הגר שהביאו ישראל לאחד מבני המשמר, מוציאם
56 ממנו ומחלקים אותו לכל בני המשמר, משנכנס לפרשותו של כהן
57 זה, הגזול, אינו דין דאין אחר יכול להוציאו מידו, ולא יצטרך לחלוק
58 בה עם כל בני המשמר. ודחה הברייתא את הקל וחומר האחרון:

משנה

הגזול את הנה, ונשבע לו הגזול לשקר שלא גזל, ומה הגר ללא יורשים, הרי זה - הגזול משלם כן וחומש לפניהם העובדים באותו זמן בבית המקדש, ואשם למזבח. שנאמר (במדבר ה ח) 'ואם אין לאיש גאל' - יורשו להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו, והאדם היחיד שיתכן שאין לו יורש הוא גר, אבל לישראל לעולם יש קרוב היורש אותו, כמבואר לעיל (ט). אומרת המשנה דין נוסף: היה הגזול מעלה את הכסף - הקרן והחומש ואת האשם לירושלים, ומה הגזול בדרך, הכסף ינתן לקניו של הגזול, כיון שאחר מיתתו אי אפשר לכפר עליו בהבאת הממון לכהנים, והאשם ירעה בשרה עד שישתאב - שיפול בו מום הפוסלו מהקרבה, ויכפר, ויפלו דמיו - יכנסו דמי האשם לגרבה - לקופה שמקריבים ממנה קרבנות עולות נדבה. אך אם נתן הגזול את הכסף לאנשי המשמר שעבדו בבית המקדש באותו זמן, ומה הגזול קודם שהקריבו את האשם, אף שלא הסתיימה כפתרונו ויורשיו יכולים להוציא את הכסף מידם של הכהנים, שנאמר (במדבר ה ט) 'ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה', שכיון שנתן אדם לכהן מתנה מעשרים וארבעה מתנות כהונה, הרי היא שלו.

המשנה דנה באופן שניתן הכסף למשמרת אחת והאשם למשמרת אחרת: נתן הגזול את הכסף למשמרת יהויריב, ונתן את האשם למשמרת ידעיה המשמלת אחריה, יצא ידי חובתו. אך אם נתן הגזול את האשם תחילה ליהויריב בזמן משמרתו, ואת הכסף לידעיה בזמן משמרתו, אם קיים האשם שעדיין לא הקריבוהו בני יהויריב, נקריבוהו בני ידעיה, ואם לא קיים האשם, שכבר הקריבוהו בני יהויריב, יחזיר - יחזור הגזול ויביא אשם אחר להתכפר בו. וטעם דינים אלו, כיון שהמביא את 'גזולו' - הקרן והחומש עד שלא הביא אשמו, יצא ידי חובתו, ולכן אם נתן את הכסף ליהויריב ואת האשם לידעיה יצא, וכל משמרת זכתה בזה שבידה. אך אם הביא את אשמו עד שלא הביא גזולו, לא יצא, ולכן אם הוקרב האשם לפני הבאת הכסף, עליו להביא אשם אחר. אומרת המשנה דין נוסף: אם נתן הגזול את הקרן לכהנים, ולא נתן את החומש, אין החומש מעבב את הכפרה, ואפשר להקריב את אשמו ואחר כך יתן את החומש:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את הפסוקים שנאמרו לגבי גזל הגר: קנו רבנו, נאמר בתורה לגבי גזל הגר (במדבר ח ח) 'האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו, ויש לדרוש את הפסוק כך, 'אשם' זה תשלום הקרן, 'המושב' זה תשלום החומש. מבררת הברייתא, או אינו - שמא אין הפסוק נדרש כך אלא באופן אחר, 'אשם' זה 'איל' - קרבן האשם. שואלת הגמרא: ולמא נפקא מינה אם 'אשם' זה קרן או זוהו הקרבן, והרי בכל אופן מחוייב הגזול בשניהם. משיבה הגמרא: אם 'אשם' הוא קרבן, הרי יש ללמוד מכאן לאפיקי מדרבא - להוציא מדברי רבא, דאמר רבא, גזל הגר שהחזירו הגזול לכהנים בלילה, לא יצא ידי חובתו, וכן אם החזירו הצאין - בכמה תשלומים ולא בתשלום אחד, לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא, כיון דאשם קרייה רחמנא - התורה כינתה את הקרן בשלשן 'אשם', ללמד שדינו כקרבן, שאינו קרב בלילה, ואינו בא לחצאי. ואם נפרש ש'אשם' האמור בפסוק אינו תשלום הקרן אלא הבאת הקרבן, אי אפשר לדרוש את דינו של רבא מהפסוק. מביאה הגמרא את סיום הברייתא, לכך אין לדרוש ש'אשם' הוא הקרבן, שהרי ב'פשהו' אמר בהמשך הפסוק (שם) 'מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו, הרי הקרבן אמור, הוי

ואם היה הכהן וכן או חולה, שהוא ראוי להקריב ואינו ראוי לאכול, נזתנה להקרבה לכל בתי שריצה, כיון שהוא יכול להקריב וממילא הוא יכול למנות שליח. ועבודתה ועושה לאנשי משמר, כיון שאינו יכול לאכול וממילא אינו יכול להעמיד תחתיו כהן אחר לענין זה.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. מבררת הגמרא: מאי וכן או חולה, היכי דמי, אי דמי צבד עבודה - אם הוא יכול לעבוד ולהקריב, ועבודתה - בשרה ועושה נמי תיהי ידיה - גם תהיה שלו ולא של אנשי המשמר, ואי דלא מי צבד עבודה, שליח היכי משוי - ואם אינו יכול לעבוד, כיצד הוא יכול למנות שליח להקרבה, ולתתה לכל כהן שירצה שיקריבנה. משיבה הגמרא: אמר רב פפא, הברייתא עוסקת בוקן או חולה שיכול לעשות - לעבוד ולאכול על ידי הרהק, ולכן עבודה, היכי צבד ליה - הוא כשעושה אותה על ידי הרהק, עבודה היא, ומשוי שליח - הוא יכול למנות שליח תחתיו. ואילו אכילה, דבי אכיל על ידי הרהק, אכילה נפה היא - אכילה שנפשו קצה בה, ואכילה נפה לאו בלום הוא - אינה נחשבת אכילה, ומשום הכי עבודתה ועושה ניתנים לאנשי משמר. הגמרא מביאה אופנים נוספים שבהן יכול ליתן קרבנו למי שירצה: אמר רב ששת, אם היה בהן של המשמר טמא, ויש לו וכות להקריב בקרבן צבד, כיון שקרבן ציבור דוחה את הטומאה והוא יכול להקריב בעצמו, הרי הוא גם נזתנה לכל מי שריצה - שיכול למנות שליח להקרבה זו. אמנם, ועבודתה ועושה ניתנים לאנשי משמר. מבררת הגמרא: היכי דמי, אי דאיכא - אם יש באנשי המשמר כהנים שהזרים, אם כן, טמאים מי מצו קבדי - וכי הם יכולים להקריב בטומאה, והרי הותר להקריב קרבנות בטומאה רק כשאין כהנים טהורים, ואם יש טהורים אין הטמא רשאי להקריב, וממילא אינו יכול למנות שליח. ואי דליכא - ואם אין במשמר כהנים שהזרים, אם כן כיצד אמר רב ששת שעבודתה ועושה לאנשי משמר, הא טמאים ניתנו, ולא אכיל - הרי הם טמאים ואינם יכולים לאכול: היכי דמי, אי קרבן צבד המוקרב בטומאה, אינו נאכל בטומאה. משיבה הגמרא: אמר רבא, מדובר שבאותו משמר אין כהנים טהורים הראויים לעבודה, ולכן רשאים הטמאים להקריבו, אך יש כהנים בעלי מומים טהורים, שאמנם אינם ראויים לעבודה אך הם ראויים לאכילה, ואיכא - וכך יש לומר בדברי רב ששת, 'ועבודתה ועושה לפעלי מומין שהזרים שפאותו משמר'.

מביאה הגמרא אופן נוסף כעין זה: אמר רב אשי, אם היה בהן גדול אונן - שמתו אביו או אמו ועדיין לא נקברו, והוא רוצה להקריב קרבן של עצמו, כיון שכהן גדול יכול להקריב אף כשהוא אונן, הוא יכול אף למנות שליח, והרי הוא נזתנה להקרבה לכל בתי שריצה, אמנם, ועבודתה ועושה לאנשי משמר, שאף שהוא מקריב אונן אינו אוכל קדשים באנינותו, וכיון שכך אינו יכול לתת את אכילתה לאחר, אלא הם של אנשי משמר. שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן - מה החידוש בזה, והרי תנינא בברייתא, בהן גדול מקריב אונן, ואינו אוכל באנינותו, ואינו חולק בקדשים על מנת לאכול לערב לאחר שתסתלק אנינותו, ואם כן פשוט שהוא יכול למנות שליח להקרבה ולא לאכילה. מתרצת הגמרא: סלקא דעתך אמינא, כי חס רחמנא עליה דבהן גדול - מה שהתורה חסה על הכהן הגדול, לקרובי הוא - היינו רק שהוא עצמו יקריב באנינותו, אכל לשווי שליח, לא מי צבד משוי - אך אינו יכול למנות שליח, קא משמע לן רב אשי שבכוחו אף למנות שליח שיקריב תחתיו:

במשניות הקודמות (קג. קח): התבאר שהגזול את חבירו ונשבע לו לשקר ומה הגזול, משלם את הקרן והחומש לירשיו. במשנתנו יבואר שאת היה הגזול גר שמת ללא יורשים, נותן הגזול את הקרן והחומש לכהנים.

1 ואם היה זקן. וראוי לעבודה בדמפרש לקמן ואין ראוי לאכילה. נותנה. להקריב: לכל כהן
2 שירצה. דהואיל דהוא חזי לעבודה מצי לשנייה שליח: ועבודתה ועורה לאנשי משמר.
3 דכיון דלא חזי לאכילה לא משוי שליח לאכילה. אכילה גסה. שנפשו קצה בה: אם היה
4 הכהן. של המשמר טמא ויש לו קרבן צבור להקריב: נותנו לכל כהן שירצה. דהואיל דהוא
5 יבול להקריבו דהא קרבן צבור דוקא את
6 השומא וליח נמי מצי עבדי קרבן צבור בא
7 בטמא ואת נאכל בטמא דבביד צולץ
8 (פסחים ד' ע"א): אי דאיכא טהורין. בההוא משמר:
9 טמאים מי מצו עבדי. וכיון דלא מצו עבדי שליח
10 היכי משוי: לבעלי טהורין. מתחלת
11 דקיימא לן וקדיש (ר' גח) איש חולק ואפי' בעל
12 מום בקדשים ובמזוה: אם היה כהן זול אוני.
13 ויש לו קרבן עצמו להקריב: נותנו לכל כהן
14 שירצה. דכיון דכהן גדול מקריב אונן דכתיב
15 לאביו ולאמו לא ישמא ומן המקדש לא יצא אם
16 מת אביו ואמו דהוי אונן אפילו הכי מקדרשו
17 לא יצא ולא יחלל כלומר דעבודתו שעבוד
18 באינתו ולא תתחילת הא אחר הריש שלא יצא
19 חללו: ואינו חולק לאכול לערב. בשתתלק
20 אינתו דאינתו לילה דרבה דאינתו דאורייתא
21 אינו אלא יום מיתה דכתיב (עמוס ח) ואחריתה
22 כיום מר אלקא אין מרירות אלא יום אחר:
23 מתני' היה מעלה את הכסף ומה בדרך:
24 הכסף יתן ללוי. של גזול דהא זכה ביה ממיתת
25 הגר אלא דבעי למעבד השקב פי הכי דתידי
26 ליה כפרה אשכונתיה והשתא ות ליכא כפרה
27 כיון דמית ליה: האשם ידעה. דהוי אשם שמתו
28 בעליו וקיייל לקמן כל שבחטאת מתה באשם
29 רעה: לנדבה. לשפוח קיץ המזבח עלות כשר
30 לשם וערות לכהנים: משמרת ויחזיר. ראשונה
31 לכל המשמרות ושל ידעה אתריה: נתן. הגזול
32 את הכסף ליהודים במשמרתו ואח"כ נתן אשם
33 לידעה במשמרתו: יצא. בדמפרש וזיל
34 שתמניא גזילו זה שלא הביא קרבן אשמו יצא
35 וזה זכה בשלו וזה בשלו אם קיים האשם
36 יקריבוהו בני ידעה. דקסנינהו ליהודים להחזיר
37 האשם ושלא כדון עבד בני יהודים דקבול
38 אשם מקמי כסף ולידעה ליכא למקנס מיד
39 בדמשמר דידהו קבילי ור' יהודה דפלגי
40 אברייתא בגמרא במתניתין מודה: נתן הקרן.
41 לכהנים אין החומש מעבב מלהקריב את האשם
42 אם לא נתן עדיין ולספוח נתן: גבו' או אינו
43 אלא אשם זה איל. אשם מושב זה קרן: ולמאי
44 ג"מ. דהא ממה נפשך תרזייהו קאמר קרא תיפוק
45 ליה מינה לאפוקי מדרבא דאמר דאשם קרייה
46 רתמאן לקרן ומה אשם אינו בא בלילה דכתיב
47 (ויקרא ז) ביום צותו ואינו בא להצאין אף קרן כו':
48 כשהוא אומר מלכד איל הכפורים חזי אומר
49 אשם. דרישא קרן הוא: או אינו אלא אשם זה
50 חושש. ומושב זה קרן וז"מ לאפוקי ממתניתין
51 דנתן אין החומש מעבב ניקא אדרבה חומש
52 מעבב דאשם קרייה רתמאן לשון קרבן כשהוא
53 אומר כו': משתלם בראש. קרן לברו שהוא ראש:
54 לכל כהן זכה. שבמשמר מוסיף משלו עד
55 להשלים: אין בו. שהו פרושה לכל משמר
56 יהודים ויש בו שהו פרושה לכל משמר ידעה
57 שהו מושבין מדה

1 דבי' עבד ע"י דחק עבודה היא. דלא מצינו בבהנים פסול בשנים אלא דנתנו חקמים
2 שיעור עד שיקרה בהכל שוחטין (חולין ד' כד): אכילה גסה לאו כלום היא. מפיק
3 מדריש לקיש דאמר בהחולץ (בבבא ד' מ. ושם) האוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור
4 מלא נתנו וא"ת דכפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע נזיר דף כג. ושם) גבי הא דאמר רבה
5 בר רב חנה אמר ר' יוחנן מאי דכתיב צדיקים
6 ילכו כס ופושעים יקשלו כס משל לשני בני אדם
7 שצלו פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד
8 אכלו לשם אכילה גסה זה שאכלו לשם אכילה
9 גסה ופושעים יקשלו כס א"ל ריש לקיש רשע
10 קריא ליה נזיר דלא עבד מצוה חס המזבחור מצוה
11 מיהא עבד משמע דקרא יד חובק ו"ל דהתם
12 דלא קאמר דקרא אלא דלא מקרי רשע ועד
13 דהתם לא מיידי באוכלו אכילה גסה ממש אלא
14 כלומר שאין אוכלו לשם פסח אלא כדי להיות
15 שבע תוע דלא קאמר אכילה גסה אלא לשם
16 אכילה גסה וע"ל דשתי אכילות גסות הן: אי
17 דאיכא טהורין טמאין מי מצו עבדי. לרב ששת
18 פריך דשמעון ליה לרב ששת דאמר בפי' דיומא
19 (נה ו) טמאך דחיה בצבור ואי איכא טמאים
20 וטהורין לא מצו עבדי טמאים ואיכא דפלגי התם
21 ואמר דטמאך דהורה בצבור ואפי' איכא
22 טמאים וטהורים מצו עבדי טמאים:
23 לבעלי טהורין. תימה ועורה אמאי הוהא
24 לבעלי מומין: תנינא כיג מקריב
25 אונן. תימה אמאי לא פריך נמי לרב ששת תנינא
26 טמא מותר בקרבן צבירה:
27 למאי נ"מ לאפוקי מפותניתין. תימה אמאי לא
28 קאמר לאפוקי מדרבא דקאמר לעיל:
29 אינו אלא המושב זה כפל. תימה היכי מיל
30 זה כפל והלא אין מתחייב כאן אלא
31 בהודאנו דכתיב והתנדב וכפל לא מתחייב
32 בהודאנה

או דלמא בין דלא הוי ליהודיב לידעיה קאי. ויכול להביא אשם מיד וליתבה לפני יהודיב להחפיר אע"פ שהספק נתחן לידעיה בדרבנן כפיירוקו נתחן את הספק ליהודיב והאשם לידעיה קאי:

למאי נימ לגול המזן ועבר עליו הפסח. תימה אמאי לא פשיט ליה מדידיה דאמר לעיל גול הגר שאני בו שנה פרוטה לכל אחד

ואחד לא יצא אלא מקבלי מתנות הוה דאי יורשין הוה אמאי לא יצא מאי דשבק לחון אבהון יתב לחון ונראה דבחד מנזון גרסינן כרה. **בכלל** ופרט וכלל וברית מילה. הך שמעתא מפורש בפרק הורוע (חולין דף קלג): **וגול** הגר. תימה אמאי חשיב גול הגר מעשרה בגבולין דכי היכי דאמר רבא החזירו בלילה ולחצאין לא יצא דאשם קרייה רחמנא דנ אמ החזירו בגבולין לא יצא כדון אשם: **כסף** מכפר מחצה. מפאן נראה דבזון אין יכול למחול ביון דהיי פרה.

דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה. נראה דבנפלה מן האירוסין איירי דאי מן הנישואין ודאי מקדשה נפשה כדו שנתאה נשואה לבעלה דבשום אתר מיתה בעלה לא מסקא אנפשה מלהיות נשואה אלא מן האירוסין איירי דמקודשין אין לה שום טובה וא"ת אדם שקנה מביתו שום דבר ונתקלקל יבשל מהקח דאדעתא דהכי לא קנה וי"ל דהתם לאו בלוקח לחזירה חליא מילתא אלא כמו כן בדעת מוכר מוכר אקנה ליה אדעתא דהכי אבל הקא דקרושין בדידה קיימא והוא אינו חושש דיאר דעתה להתקדש וכן גבי מקדיש נמי בדידה קאי וכן נתחן הגול בדידה קאי ועיי' בתוספות כתובות מ. ד"ה שלא

אמר

למשמרת ידעיה מהו היכי דמי אילמא דיהביה לידעיה במשמרת ידעיה הא אית ביה לא צריכא דיהביה לידעיה במשמרתו דיהודיב מאי מו אמרינן בין דלאו משמרתו הוא ולא כלום הוא או דלמא בין דלא הוי ליה מעיקרא לידעיה קאי תיקו בעי רבא כהנים מהו שיחלקו גול הגר פנגד גול הגר מי אמרינן אשם קרייה רחמנא מה אשם אין חולקין אשם פנגד אשם אף גול אין חולקין גול הגר פנגד גול הגר או דלמא גול הגר ממונא הוא הדר פשמה אשם קרייה רחמנא רב אחא בריה דרבא מתינו לה בהדיא אמר רבא כהנים אין חולקין גול הגר פנגד גול הגר מי"ט אשם קרייה רחמנא: בעי רבא כהנים בגול הגר יורשין הוה או מקבלי מתנות הוה למאי נפקא מינה בגול הגר המזן שעבר עליו הפסח אי אמרת יורשין הוה היינו האי דיתיי מורית ואי אמרת מקבלי מתנות הוה מתנה קאמר רחמנא דניתוב ליה והוא לא קא הויב ליה מידי דעפרא בעלמא הוא רב ועירא בעי הכי אפילו אם תימצי לומר מקבלי מתנה הוה הא לא איבעיא לן דהתיא מתנה אמר רחמנא דניתוב ליה אלא פי קמבעיא לן בגון שגפלו לו עשר בהמות בגול הגר מחיבי לאפרישי מיניהו מעשר או לא יורשין הוה

דאמר מר קנו בתפיסת הבית הייבין או דלמא מקבלי מתנות הוה ותנן הלוקח והניתן לו כמתנה פטור מפעושר בהמה מאי ת"ש עשרים וארבע מתנות בהונה ניתנו לאהרן ולבניו וכו' וניתנו בכלל ופרט וכלל וברית מלח כל המוקיימן פאילו מקיים כלל ופרט וכלל וברית מלח כל העובר עליהם פאילו עובר על כלל ופרט וכלל וברית מלח ואלו הן עשר במקדש וד' בירושלים ועשר בגבולים עשר במקדש חטאת בהמה העוף ואשם ודאי ואשם תלוי וזבחי שלמי צבור ולוג שמן של מצורע ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות וארבע בירושלים הבכורה והביכורים והמורים מן התודה ואיל גזיר ועורות קרשים ועשרה בגבולין תרויב ותורמות מעשר וחלה וראשית הגז והמתנות ופריין הבן ופריין פטר חמור ושרה אחוזה ושרה חרמים ונגול הגר וקא קרי מיתה מתנה ש"מ מקבלי מתנות הוה ש"מ: נתן את הכסף לאנשי משמר [וכו']: אמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר הוה אמינא מהדר לירשין מ"ט אדעתא דהכי לא יתב ליה אלא מעתה חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה אמרי חטאת שמתו בעליה הלכתא גמורי לה דלמיתה אולא אלא מעתה אשם שמתו בעליו ליפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשיה אשם נמי הלכתא גמורי לה כל שבחטאות מתה באשם רועה אלא מעתה יבמה שגפלה לפני מובה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה התם אגן סהרי דימנה

אין חולקים. מנחות פנגד מנחות וקרנן פנגד קרנן מלכל בני אהרן תהיה איש פאחיו נפקא לן בקדושתן (דף נג.) ובמנחות פרק אלו מנחות (דף עג.) יורשין. הגר הן או מקבלי מתנות גובה הן: תינה האי דרתי. ירושה זאת נפלה לחן וחרי היא לפניהן שאילו היה הגר קיים היה זה אומר לו הרי שלך לפניך: רב ועירא בעי הכי אפילו אם תימצי לומר מקבלי מתנות הוה הא לא מכעיא לן דהיא מתנה ותיב ליה רחמנא. וזרי הן לפניהן: בגון שגפלו לו. לכהן: קנו. ותומים שקנו בהמות: בתפיסת הבית. כלומר נפלו לחן בהמות בירושה עד שלא חלקה הילוקת. לקח עשרה טלאים שלא נתעשרו מן השוק: פטור. ובמסכת בכורות מפרש טעמא: בכלל יפרט וכלל. כלל קדשי וזה יתנה לך מן היתנים למשקה כלל וזה יתנה לך מקדש הקדשים מן האש פרט כל מתנה בפני עצמה וכל תרומת קדשים חוץ וכלל והדר חזיב בריית מלח עולם הוא וגו' בסוף הפרשה (במדבר י"א): כל המקיימן פאילו קיים. כל התורה כולה שניתנה לדרוש בכלל ופרט וכלל וכלל וכלל קיים כל הקרבנות שניתנה בהן בריית מלח עשר במקדש. נאכל לפנים מן הקלעים: ארבע בירושלים. בכל העיר: ועשר בגבולים. בעיר ארץ ישראל: אשם ודאי. חמשה הן גזילות מעילות שפחה חרופה נזיר ומצורע וחד חשיב להם: אשם תלוי. בא על ספק ברת שלא נודע לו ששבר ודאי שביאי חטאת: וזבחי שלמי צבור. כבשי עצרת שמקראו שלמים בדרבתי (ויקרא כג) ושני כבשים בני שנה וקדשי קדשים הן בדרבתי (שם) קדש יהיו לה: לכהן ונאכלים לפנים מן הקלעים: שפחה חרופה נזיר ומצורע וחד חשיב להם: אשם לכהן בזה של השמאלית נאכל לכהנים דתניא במנחות (דף עג.) ובנחיים (דף מד.) לכל קרבנם לרבות לוג שמן של מצורע ודאי נמי קריי קרבן בדרבתי והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן וסמיו ליה לקרא קמא בקדש הקדשים חאבלו דבוקח קור: פותר העומר. מנחת העומר נקמצת ושריה נאכלים וכל המנחות קדשי הקדשים הן בדרבתי לא (חאבל עליו חמין) וגו': ושירי מנחות. כל מנחות והקמנות מנחת נדבה ומנחת חוטא ומנחת סוטה: הבכורה. כבוד תם נאכל בכל העיר וכן הבכורים צריכין חומה בדרבתי (דברים יב) ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם וגו' ואמר מר תרומת דך אלו בכורים מכות (דף י"ג.) והמורים מתודה. הוה ושוק וארבע חלות מארבע מינים שבה חלות וקיימן חמין ורבוכה ובתיב (ויקרא ז) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לכהן חזוק וגו': והמורים פאיל נזיר. ורוע בשלה וחלה ורקס וחוה ושוק של שלמים בכלל תודה הוא תודה שלמים אקרי והך תרתי תודה ואיל נזיר משום דקיימן להדי חשיב ליה בחדא כדאמר בשחיטת חולין בפרק הורוע: ועורות קדשים. ערות עולה וחסותא ואשמותא אבל קדשים קלים עורותיהן לבעלמא כדאמר בנחיים פרק טבול יום (דף קג.) ומשיה קא חשיב ליה

דימנה

בהדי הך בירושלים למעושי דאין נחשבים בהדי הך דגבולים דהני ערות לא מתייבוי להו אלא בירושלים ובהדי הך במקדש לא חשיב אלא תהוה דאי נפקי חוץ לקלעים ממסלי ביוצא: ושדה אחוזה. שהקדשה בעליה ולא נאלה ומכרה גזר כשהלוקח מחזירה ביובל מתחלקת לכהנים: ושדה חרמים. ישראל שהחרימו שדין: ונגול הגר. נמי קרי ליה מנחת גבולין שאם נתנו לכהן המשמר חוץ לירושלים יצא ואל אשמו יעלה לירושלים להקריב: אדעתא דהכי. דלא מתינו ליה כפרה: תיפוק לחולין. ולא תיזיל למיתה: באשם רועה. עד שימנם ומכר ופילי דמיו לקיח המזבח עולה לשם ועורה לכהנים זה מדרש דרש והודיע הכהן בשקלים (דף ט) ובתמורה (דף כג) וכל זמן שהוא תם אין יוצא לחולין ליכמר לפיכך

ידעה והוא מעצמו אין יכול להשתנות מאשם לעולה:

כלום. אלא כי קמבעיא לן - הספק הוא בגזון שנפלו לו - קיבל הכהן
עשר בהמות בתשלומי גזל הגר, מהיבי לאפרישי מיניהו - האם
חייב להפריש מהם מעשר בהמה או לא. והדר תלוי בספק, שאם
הכהנים יורשויו הויו, שייך בהם הדין דאמר מר בבכורות (נו)
שירשים שקניו ב'תפיסת תפיל', כלומר, שירשו עשרה בהמות
ועדיין לא חילקו אותם ביניהם, תיביין בהפרשת מעשר בהמה ואין
דינם כשותפים הפטורים, וכמו כן הכהן יתחייב בהפרשת מעשר
בהמה
ה. או דלמא שהכהנים מקבלי מתנות הויו, ותנן בבכורות (נה);
הלוקח ותניתן לו במתנה עשרה בהמות, פטור ממעשר בהמה, ויש
לדון בבהמות גזל הגר הניתנות לכהן פאי - מה דינם לענין מעשר
בהמה.
הגמרא מביאה ברייתא לפשוט את הספק: תא שמע ממה ששינו
בתוספתא (חלה פ"ב ה"ז), עשרים וארבע מתנות כהונה ניתנו לאהרן
ולבניו, ובזמן ניתנו - נכתבו פסדר של 'בלל ופרט ובלל', וכן נאמר
בהם (במדבר יח יט) 'ברית מלח עולם הוא לפני ה', ללמד שקל
המקיימן - הנותן מתנות הכהונה, פאילו מקיים את כל התורה
כולה שנדרשת בכלל ופרט ובלל, וכאילו קיים את כל הקרבנות
שניתנה בהן ברית מלח. וכל העובר עליהם, פאילו עובר על כל
התורה שנדרשת בכלל ופרט ובלל, וכאילו ביטל את כל הקרבנות
שניתנה בהן ברית מלח. ואילו הו, עשר מתנות ניתנות להם במקדש
לאוכלם שם. וארבע מתנות ניתנות ונאכלות רק בירושלים, ועשר
מתנות ניתנות לאהם בגבולות - שבת וגבולי ארץ ישראל.
מפרטת הברייתא: עשר המתנות שבמקדש אלו הן: בשר קרבן
חטאת בהמה, וקרבן חטאת העוף, וקרבן אשם ודאי, וקרבן אשם
תלוי, וזבחי שלמי צבור - שני כבשים הקרבים בחג השבועות, ולזן
שמן של מצורע - שמן הנשאר בכלי מלוג שמביא המצורע
להזאה, ומזתר העומר - הנשאר ממנחת העומר, לאחר שהקריבו
ממנה את הקומץ, ושתי הלחם המובאים בחג השבועות, ולחם
הפנים שהיה נאפה בבית המקדש, מומנח על השלחן טהור כל
השבוע, ואוכלים אותו הכהנים בשבת, ושיירי - הנשאר מכל
המתנות לאחר שהקריבו מהן קומץ. וארבע מתנות בירושלים אלו
הן: הנכבדה - בשר בכור בהמה טהורה, לאחר הקרבתו, והגיבורים
- פירות ראשונים משבעת המינים שגדלו בארץ ישראל, ומביאים
בעל השדה לבית המקדש, והמירס מן קרבן התודה, והיינו חזה
ושוק, וארבע חלות המופרשות מהחלות שבאות עם קרבן התודה,
והמורם מאיל הנזיר - קרבן שלמים שמביא הנזיר בסיום ימי
נזירותו, ועזרות של בהמות הקדשים, כעולה וחטאת שהם קדשי
קדשים. ועשרה מתנות בגבולות אלו הן: תרומה, המופרשת
מהפירות הגדלים בארץ ישראל, ותרומת מעשר המופרשת על ידי
הלויים מהמעשר שהם מקבלים מישראל, ו'חלה' המופרשת מן
העיסה, וראשית הגז - הצמר הראשון הנגזז מהבהמות, והמתנות
- זרוע לחיים וקובה הניתנים לכהנים מכל בהמת חולין שנשחטת,
והמשה סלעים של פדיון תנן הבכור, ופדיון פטר חמור - השה
שפודים בו את הולד הראשון של החמור, ושדה אחוזה - שדה
שהוקדשה ולא גאלה המקדיש, ומכרה הגובר לאחר, שמתחלקת
ביובל לכהנים, ושדה תרמים - המקדיש שדהו בלשון 'חרם',
מקבלים אותה הכהנים מיד, וזול הגר - אדם שגול גר ונשבע לו
לשקר, ומת הגר ללא יורשים, נותן הגולן את הקרן והחומש
לכהנים, כמבואר במשנתנו.

לכל כהן וכהן שבמשמרת ידעיה שהם מועטין, מהו, האם יכול
לתת את הכסף למשמרת ידעיה. מבררת הגמרא: היכי דמי,
אלימא באופן דיהביה - שנתן את הכסף לידעיה בזמן משמרת
ידעיה, ואף את האשם נתן להם, הא אית ביה - הרי יש בגזילה שהו
פרוטה לכל כהן וכהן, ובודאי יצא ידי חובתו. לא צריכא, אלא
באופן דיהביה לידעיה, בזמן משמרתו דיהויריב, מאי, מי אמרין
דיבין דלאו משמרתו דידעיה הוא, ולא פלום הוא - אין זו השבה
המועילה, אלא יתן גם את הכסף ליהויריב שקיבלו את האשם. או
דלמא, בין דהכסף לא הו ליה - אינו ראוי ליהויריב, שהרי אין בו
שהו פרוטה לכל כהן, אם כן מעיקרא לידעיה קאי - מתחילה
עומדת הגזילה להנתן לידעיה, ואף בזמן משמרתה של יהויריב,
וממילא אף שנתן את הכסף לידעיה יכול להביא את האשם
ליהויריב ויתכפר. תיקו - דין זה נשאר בספק.
במסכת מנחות (עג). שינוי שכהנים העובדים בבית המקדש
ורואים לחלוק קרבן כנגד קרבן, כלומר שכהן אחד יקבל מנחה
שלמה או אשם שלם וכנגד זה כהן אחר יקבל מנחה או אשם
אחרים אינם רשאים לעשות כן, אלא כל מנחה וכל אשם
מתחלקים בשהו לכל הכהנים שבאותו משמר, שנאמר (ויקרא ז י)
'וכל מנחה גזילה בשמן ותרבה לכל בני אהרן תהיה איש באחיו'.
הגמרא מביאה הלכה נוספת בדין תשלומי גזל הגר. מסתפקת
הגמרא: פני רבא, פהנים העובדים במקדש, מהו שיחלקו גזל הגר
כנגד גזל הגר, כלומר שכהן אחד יקבל גזילה שלימה וכהן אחר
יקבל גזילה אחרת, שאם כן שחבב גזלה וגזילה חייבים לחלוק כל
הכהנים. וצדדי הספק הם כך, מי אמרין, אשם קרייה רחמנא לגזל
הגר, שנאמר (שם ה ח) 'ואשם המושב לה', ויש לדרוש מה קרבן
אשם אין חולקין בו אשם כנגד אשם, אף גזל הגר אין חולקין גזל הגר
כנגד גזל הגר, או דלמא, גזל הגר הניתן לכהנים מומנח הוא - דין
ממון יש בו, ואינו כקרבן לענין זה. הדר פשטא - חזר רבא ופשט
את ספיקו, ואמר 'אשם' קרייה רחמנא, ודינו כקרבן אשם לענין זה
שאינן הכהנים רשאים לחלוק גזל הגר כנגד גזל הגר. מביאה
הגמרא לשון אחרת: רב אחא בריה דרבא, מתני לה ביה רבא - שונה
דין זה בביורו וללא ספק, אמר רבא, פהנים אין חולקין גזל הגר
כנגד גזל הגר, מאי מעמא, כיון שאשם קרייה רחמנא, ודינו כקרבן
אשם שאין הכהנים חולקים אשם כנגד אשם:
עוד הסתפק רבא בדין תשלומי גזל הגר: פני רבא, פהנים קבלת
ממון של גזל הגר, האם כמו יורשו של הגר הו, שהחשיבתם
התורה כירשי הגר, או מקבלי מתנות מנחה הו, והרי זו ככל
מתנות כהונה שציותה התורה לתת לכהנים. מבארת הגמרא:
למאי נפקא מיה מספק זה, בגזון שגזל מהגר חמץ קודם הפסה,
(שעבר) [ועבר] עליו תפסח אצל הגולן ונאסר בהנאה, ומת הגר. אי
אמרת שהכהנים יורשוין, הו, היינו האי דירתי מורית - חמץ זה הוא
מה שהוריש להם מורישם, וכמו שיכול הגולן לתת את החמץ
לגזול עצמו ולומר לו 'הרי שלך לפניך' אף שאינו שהו פרוטה
כמבואר לעיל (צו), כך נותנו לכהנים ונפטו. ואי אמרת דמקבלי
מתנות הו, אם כן 'מתנה' קאמר רחמנא דניתב להו - אמרה
התורה שיתן להם הגולן מתנה, וקא לא קאי להו מיד - והרי
בנתינה זו של החמץ אינו נותן להם כלום, דעפרא בעלמא הוא -
שהרי חמץ זה האסור בהנאה נחשב כעפר בלבד, ואינו מתכפר
בנתינה זו.
מביאה הגמרא מי שחולק על נפקא מינה זו, ומביא נפקא מינה
אחרת מספק זה: רב זעירא פני הכי - הסתפק כך, אפילו אם תימצי
[תצדק] וימיר שכהנים בגזל הגר מקבלי מתנה הו, מכל מקום הא
- לענין חמץ שעבר עליו הפסה לא איבעיא לן - אין זה תלוי בספק
זה, כיון דהויא מתנה - אותה מתנה שהיה צריך לתת נגזל, אמר
רחמנא דניתב להו - אמרה תורה לתת לכהנים, ואף שאינה שווה

56 יהודה, אם קנים עדיין האשם שניתן ליהויריב, יחזור הכסף מידעיה
 57 אצל האשם שביד יהויריב. מקשה הגמרא: פשיטא שכך הדין, דהכי
 58 אית ליה - הרי כך אמר רבי יהודה בפירושו, ומה הוסיף רבי על
 59 דבריו. מתרצת הגמרא: הקא במאי עסקינן, כגון דנפיק משמרתם
 60 דהני ודהני - באופן שכבר הסתיימה גם משמרת יהויריב שבידם
 61 האשם וגם משמרת ידעיה שבידם הכסף, ולא תבעו בני יהויריב
 62 את הכסף מידעיה, וכן בני ידעיה לא תבעו את האשם מיהויריב,
 63 מהו דתימא - היינו יכולים לומר דאחולי גבי דהני - שמחלו שתי
 64 המשמרות זו לזו, וישאר הכסף אצל ידעיה, והאשם אצל יהויריב,
 65 קא משמע לן רבי דאמרנן, כיון דאף בני ידעיה לא תבעו - לא
 66 תבעו את האשם בזמן משמרתם, נשאר דינו של רבי יהודה שבני
 67 ידעיה מחזירים את הכסף ליהויריב, ואף שכבר עברה משמרת
 68 יהויריב, ליהויריב פרישא - ימתינו מלהקריבו עד שיגיע שוב זמן
 69 משמרתם ויקריבוהו:
 70 שנינו במשנה: שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו [וכו'] יצא, הביא
 71 אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא: מבררת הגמרא את מקור
 72 הדין: מנהני מילי - מנין לנו שהשבת גזל הגר לכהנים צריכה
 73 להיות לפני הקרבת האשם. אמר רבא, דאמר קרא (במדבר ח)
 74 'האשם המושב לה' לכהן, מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו,
 75 וכיון שהאשם הוא הקרן, כמבואר לעיל (ק), מכלל ו-משמעו
 76 דכסף ניתן פרישא, ואחר כך מוקרב האשם. וסברה עתה הגמרא
 77 שדיוקו של רבא הוא מתיבת 'מלבד' שפירושה 'לפני', ומשמעות
 78 הפסוק הוא, הקרן המושב לה' שהוא לכהן, היא היא לפני הקרבת
 79 איל הכיפורים.
 80 מקשה הגמרא: אמר רבא, מרפני לרבא, אלא מעתה - אם תיבת
 81 'מלבד' פירושה 'לפני', אם כן מה שנאמר בפרשת קרבנות
 82 המוספים (במדבר כח כב) 'מלבד עולת הבקר אשר לעלת התמיד
 83 תעשו את אלה' ו-את המוספין, הני נמי - האם גם כאן נדייק
 84 מכלל דמוספין מוקרבים פרישא, לפני קרבן התמיד המוזכר בפסוק,
 85 והתניא בברייתא, מנין שלא יהא דבר מוקטר על המזבח קודם
 86 לקרבן תמיד של שחר, תלמוד לומר (ויקרא ו) 'וערף עליה העולה,
 87 ואמר רבא, מנין לברייתא שהעולה היא עולת התמיד, מכך שלא
 88 נאמר 'עולה' סתם אלא 'העולה', שהיא העולה החשובה הכתובה
 89 ראשונה בפרשת הקרבנות (ויקרא כה א), ואם כן, כמו ש'מלבד
 90 עולת הבוקר' מתפרש 'חוי' מקרבן התמיד שכבר קדם למוספין,
 91 כך 'מלבד איל הכיפורים' היינו חוי מקרבן האשם שכבר קדם
 92 לכסף, ומנין לרבא שכסף קודם לקרבן.
 93 מתרצת הגמרא: אמר ליה רבא, אכן איני דורש כן מהלשון 'מלבד'
 94 איל הכיפורים, אלא אלא, מאשר יכפר בו נפקא ליה, ועדיין לא
 95 כיפר - אני דורש כן ממה שנאמר 'אשר יכפר בו' בלשון עתיד,
 96 והיינו שבעת נתינת הכסף עדיין לא הוקרב האשם, אלא הוא
 97 'יכפר', עתיד לכפר, ובא רק אחרי הכסף:
 98 שנינו במשנה: נתן לו את הקרן וכו' ולא נתן את החומש אין
 99 החומש מעכב: הגמרא מביאה ברייתא אדורשת דין זה מפסוק:
 100 תנו רבנן, לגבי אדם משמשת בממון הקדש או מוציא מרשות
 101 הקדש בשוגג, שחייב קרן חומש ואשם, מנין שאם הביא את מעילתו
 102 - הקרן, ולא הביא את קרבן אשמו, או שהביא את אשמו ולא הביא
 103 את מעילתו, שלא יצא ידי חובתו ולא התכפר, תלמוד לומר (שם) ה
 104 (טו) 'איל האשם ונסלח לו', וכך נדרש הפסוק, 'איל' זה קרבן
 105 'האשם' זה קרן, ורק אחרי שהביא את שניהם, ונסלח לו,
 106 ממשיכה הברייתא: ומנין שאם הביא את אשמו עד שלא הביא את
 107 מעילתו, שלא יצא ידי חובתו אף שאחר כך הביא את מעילתו,
 108 תלמוד לומר (שם) 'באיל האשם', ומשמעו שהאיל בא כאשר
 109 האשם ו-הקרן כבקר שולם, ולא שיקדים את הקרבן לתשלום
 110 הקרן. מבררת הברייתא: וכול - שמא נאמר פשם שאיל ואשם

1 דמינה ניקח לה ככל דהו - שנח לה להתקדש לכל אדם שהוא, אף
 2 אם מחמת כן אפשר שתיפול ליבום לפני מוכה שחין, ופריש לקיש,
 3 דאמר ריש לקיש, שדעת כל אשה היא דרבן למיתב מן די - טוב
 4 לשבת שני גופים, כלומר להנשא לבעל אף אם יש בו חסרון,
 5 מלמיתב ארמלו - מלשבת אלמנה:
 6 שנינו במשנה: נתן את הכסף ליהויריב וכו' ואשם לידעיה יצא.
 7 אשם ליהויריב וכסף לידעיה, אם קיים האשם ויקריבוהו בני ידעיה,
 8 ואם לא יחזיר ויביא אשם אחר: מביאה הגמרא ברייתא בענין זה:
 9 תנו רבנן, נתן הגולן את האשם ליהויריב, ואת הכסף - הקרן
 10 והחומש לידעיה, יחזור - יחזור הכסף מידעיה אצל האשם -
 11 ליהויריב, שבידם האשם, דברי רבי יהודה. והכמים אמרים, יחזור
 12 האשם מבני יהויריב אצל הכסף - לידעיה, שבידם הכסף. מבררת
 13 הגמרא את מחלוקתם ושואלת: היכי דמי, אילימא באופן דיהיב ליה
 14 - שנתן הגולן את האשם ליהויריב כמשמרתו דיהויריב, ואת הכסף
 15 לידעיה כמשמרתו דידעיה, אם כן זה וזה כשלו, וזה וזה כשלו,
 16 כלומר, הרי בני ידעיה נהגו כדון, שקיבלו את הכסף בזמן
 17 משמרתם, ומדוע אמר רבי יהודה שעליהם לתת את הכסף
 18 ליהויריב. משיבה הגמרא: אמר רבא, הקא - בברייתא פמאי
 19 עסקינן, דהיינו את האשם ליהויריב כמשמרתו דיהויריב, ונתן את
 20 הכסף לידעיה גם כן כמשמרתו דיהויריב. ונחלקו את מי יש לקנוס,
 21 רבי יהודה סבר, כיון דעתה לאו משמרת דידעיה היא, ונהגו שלא
 22 כדון שטלו את הכסף שלא בזמן משמרתם, לידעיה קנסין ליה,
 23 הלכך ו-לכן יחזיר הכסף אצל האשם, וינתן ליהויריב. ורבנן קנסין
 24 שלא כדון הוא עבדו ו-עשו כגני יהויריב, דקבלו מהגולן את האשם
 25 מקמי ו-לפני קבלת הכסף, שהרי שנינו (ק), שנתנת הכסף
 26 קודמת להקרבת האשם, הלכך לידעיה קנסין להו, ויחזור אשם
 27 מיהויריב אצל כסף - לידעיה שקיבלו את הכסף, ויקריבוהו.
 28 הגמרא מביאה ברייתא בדעת רבי יהודה: תניא, אמר רבי, לדברי
 29 רבי יהודה הסובר שאם נתן את האשם ליהויריב ואת הכסף
 30 לידעיה בזמן משמרת יהויריב, קונסים את ידעיה שיתנו את הכסף
 31 ליהויריב, אם קרמו - הקדימו כגני יהויריב והקריבו את האשם קודם
 32 שקבלו את הכסף מידעיה, ונמצא שהוקרב האשם לפני קבלת
 33 הכסף ולא יצא הגולן ידי חובתו, כמבואר במשנתנו (ק). הדין
 34 הוא שחזיר הגולן ויביא קרבן אשם אחר, ויקריבוהו כגני ידעיה
 35 שניתן להם הכסף. ואף שלדעת רבי יהודה קונסים את בני ידעיה
 36 שיתנו את הכסף לבני יהויריב, היינו דוקא כשהאשם נמצא בידי
 37 בני יהויריב ויכולים הם להקריבו עתה בהכשר, אבל אם קדמו
 38 והקריבוהו בפסול וצריך הגולן להביא קרבן חדש, הרי הוא מביאו
 39 לבני ידעיה שכבר ניתן להם הכסף, וכו' תללו - בני יהויריב פמה
 40 שפנין - באשם הראשון שנשאר בידם. שואלת הגמרא: אמרי,
 41 למאי חיי - למה ראוי האשם הראשון שהקריבו בני יהויריב, והרי
 42 כיון שהקריבוהו קודם קבלת הכסף אשם פסול הוא, ואיזו זכות יש
 43 בו. משיבה הגמרא: אמר רבא, אף שהבשר פסול, הרי הוא ראוי
 44 לעזרו, שהוא מותר בהנאה, וזכו בו בני יהויריב.
 45 מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תניא, אמר רבי,
 46 לדברי רבי יהודה, אם קנים עדיין האשם ולא הקריבוהו בני יהויריב,
 47 יחזור - יתנו בני יהויריב את האשם אצל הכסף שביד בני ידעיה.
 48 מקשה הגמרא: והא רבי יהודה, יחזור כסף אצל אשם אית ליה -
 49 הוא טובר שבני ידעיה צריכים לתת את הכסף לבני יהויריב.
 50 מתרצת הגמרא: הקא - בברייתא פמאי עסקינן, כגון דנפיק ו-יצאהו
 51 משמרתו דיהויריב ולא תבעו את הכסף ממשמרת ידעיה, והא קא
 52 משמע לן רבי, שבאופן כזה יש לומר דאחולי אחילו גפיהו - בני
 53 יהויריב מחלו לבני ידעיה על הכסף, ולכן עליהם לתת לבני ידעיה
 54 גם את האשם כדי שהם יקריבוהו.
 55 באופן אחר נשנתה ברייתא זו: תניא אידך, אמר רבי, לדברי רבי

1 דמינח ניקח לה. להתקדש לראשון שהוא שלם על ספק זה שאם ימות תזקק לאחיו: פן
2 דו. גוף שנים כלומר אשה בכל דהו ניקח לה: זה זכה בשלו זה זכה בשלו. ונהי נמי לרבנן
3 דקנסו ליהויריב דקבול אשם מקמי כסף אלא לרבי יהודה מ"ט דקניס לידעיהו דלדברי
4 רבי יהודה. ואע"ג דקניס ליה לידעיהו ה"מ היכא דאשם ראשון קיים דיכולין בני יהויריב
5 להתקריבו בעוד משמרתן קיימת ובהכשר אכל
6 אם קדמו והקריבוהו בפסול דאשם הכא קודם
7 הקרן פסול הוא בדמפורש לקמן יתן אשם השני
8 לידעיהו: למאי חזי. דקתני זכה בגזו דנפק
9 משמרתם. דהני דהני ולא תבעו בני יהויריב את
10 הכסף במשמרתם ולא בני ידעיהו את האשם
11 במשמרתם ואיצטרופי לאשמועינן דלא תיקא
12 טעמא דרבי יהודה בדתבעו בני יהויריב שיחזור
13 בעוד משמרתן קיימת אכל היכא דלא תבעו
14 מחלו לבני ידעיהו: קמ"ל. דכיון דבני ידעיהו נמי
15 לא תבעו לאשם במשמרתן יחזור כסף אצל
16 אשם ויקריבוהו בני יהויריב כשיחזיר שבת
17 משמרתם: האשם המושב [לה'] לכהן מלבד איל
18 הכפורים אשר וכפר בו. כלומר לא קרב האיל
19 עדיין: אלא מאשר וכפר קאמינא. דכתיב בלשון
20 עתיד מדלא כתיב אשר כיפר ומשמע דכשישיב
21 לכהן את האשם דהיינו קרן הכסף עדיין לא
22 כיפר: מנין שאם הביא מעילתו. גבי נהגה מן
23 ההקדש קאמר: מעילתו. קרן ההקדש שמעל בה
24 באיל האשם ונסלח. משמע אין סליחה אלא
25 בשניהם איל במשמעו האשם קרן פדילוף
26 לקמיה הקדש מהדיוט מה האשם דכתיב בגזול
27 הגז קרן הוא כדאמר לעיל (דף קי) אף אשם
28 דכתיב בהקדש קרן הוא: באיל האשם. משמע
29 באיל שהוא בא חובה לאשם שהוא קרן אלמא
30 קרן ברישא מיימי: אין חומש מעכב. את
31 הכפרה:

ת"ל העולה עולה ראשונה. פי' ראשונה
שכפרשת פנחס וכי היכי דמלבד עולת
הבקר גלי' לך בתדקא דמלבד דבר הקודם לו קאמר
הכי נמי מלבד איל הכפורים דבר הקודם לו קאמר
ותימיה דילוף הבא מהעולה ובפרק כל התדיר
(נכנס דף פט. ושם) ילוף מלבד עולת הבקר
לחודיה וי"ל דהתם נמי אהעולה קסמין ועוד יש
תירוץ אחר ואין להתאריך באו:
וילמד הקדש מהדיוט והדיוט מהקדש. תימיה
אמאי איצטרופי קרא לעיל גבי הדיוט
שאם הביא אשמו עד שלא הביא גזולו לא יצא
גילף מהקדש ויש לומר דאי לא דאשבתן שהששה
בכתוב הדיוט להקדש לחר מילתא לא הוה ילפינן
האי מתאי לענין שאר דברים אכל השתא
דאשבתן שהששה אותן דבתריוויזו אם הביא
אשמו תחילה לא יצא כמו כן יש להשוותם לענין
שאר דברים:

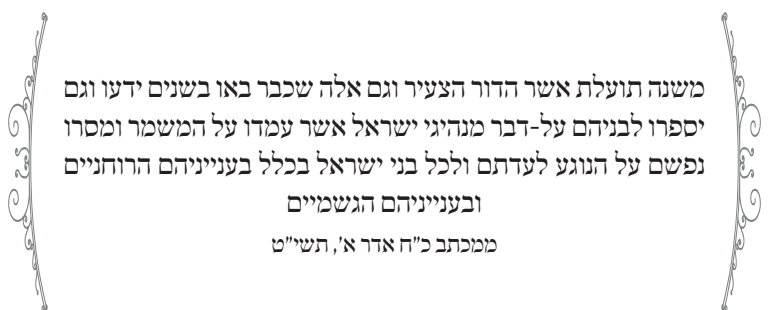
ת"ל עולה עולה ראשונה. פי' ראשונה
שכפרשת פנחס וכי היכי דמלבד עולת
הבקר גלי' לך בתדקא דמלבד דבר הקודם לו קאמר
הכי נמי מלבד איל הכפורים דבר הקודם לו קאמר
ותימיה דילוף הבא מהעולה ובפרק כל התדיר
(נכנס דף פט. ושם) ילוף מלבד עולת הבקר
לחודיה וי"ל דהתם נמי אהעולה קסמין ועוד יש
תירוץ אחר ואין להתאריך באו:
וילמד הקדש מהדיוט והדיוט מהקדש. תימיה
אמאי איצטרופי קרא לעיל גבי הדיוט
שאם הביא אשמו עד שלא הביא גזולו לא יצא
גילף מהקדש ויש לומר דאי לא דאשבתן שהששה
בכתוב הדיוט להקדש לחר מילתא לא הוה ילפינן
האי מתאי לענין שאר דברים אכל השתא
דאשבתן שהששה אותן דבתריוויזו אם הביא
אשמו תחילה לא יצא כמו כן יש להשוותם לענין
שאר דברים:

ת"ל עולה עולה ראשונה. פי' ראשונה

ת"ל עולה עולה ראשונה. פי' ראשונה

אית ליה הכא כמאי עסקינן בגזו דנפק משמרתו דיהויריב ולא תבעו והא קמ"ל דאחולי אחילו
גבייהו תניא איך אמר רבי לדברי רבי יהודה אם קיים אשם יחזור כסף אצל אשם פשיטא
הכי אית ליה הכא כמאי עסקינן בגזו דנפיק משמרתם דהני ודהני ולא תבעו מהו דתימא
אחולי גבי הדדי קמ"ל דאמרינן פון דלא תבעי להדרו ברישא: שהמביא גזולו עד שלא הביא
אשמו [וכו']:] מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר וכפר בו
אמר ההוא מרבנן לרבא אלא מעתה מלבד עולת הבקר הכי נמי מכלל דמוספין ברישא והתניא מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד
של שחר תלמוד לומר וערף עולה העולה ואמר רבא העולה עולה ראשונה אמר ליה אלא מאשר וכפר בו נפקא ליה ועדיין לא
כיפר: נתן לו את הקרן וכו': ת"ל מנין שאם הביא מעילתו ולא הביא אשמו ולא הביא מעילתו שלא יצא תלמוד לומר באיל
האשם ונסלח לו ומנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא תלמוד לומר באיל האשם בכפר יכול כשם
שאיל ואשם מעכבים כך חומש מעכב תלמוד לומר באיל האשם ונסלח לו איל ואשם מעכבים בהקדש ואין חומש מעכב וילמוד
הקדש מהדיוט והדיוט מהקדש מהדיוט מה האשם דהתם קרן אף אשם דהכא קרן והדיוט מהקדש מה הקדש אין חומש
מעכב אף הדיוט נמי אין חומש מעכב:

ת"ל עולה עולה ראשונה. פי' ראשונה

תוספות

הגזול ומאכיל. לאו דוקא מאכיל דהה' נתון להם דפטורין לרב חסדא דמוקי בגמרא מתניתין לאחר יאוש הדין ליה יאוש ושינוי רשות אלא אורחא דמילתא נקט אי נמי דוקא נקט מאכיל אפי' לרב חסדא דלא חשיב שינוי רשות במה שנתון לבניי הסמוכין על שולחנן אפילו לשמואל דאמר בבבא מציעא (יב.) דמציאתך לעצמן בין דאכילה נתון להם ומזונותיה עליו לא חשיב שינוי רשות ומיהו

הגזול ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורין מלשלם ואם היה דבר שיש בו אחריות

הגזול ומאכיל. והניח לפניהם. או שהניח לפניהם הגזילה קיימת: פטורים מלשלם. בגמרא מפרש טעמא: אם היה דבר כו'. בגמ' מפרש לה מר הכי ומר הכי גמ' פשוטות דפריה קאי. וזה שאכלו נעשה בגזול מבועלי: זאת אומרת. דקתני ודעיה לפניהם פטורין: רשות יורש ברשות לוקח דמי. והקיא לה ברשות אחרת וכן דאוקמא למתניתין לאחר יאוש כדי לאו קני מודלא קתני פטורא דאי ביאוש כדי לאו קני מודלא קתני פטורא באבדוהו: פשאבולם. לאחר מיתת אביהו ונגזל אין יכול לתובען שהרי לא גזלוהו. והא מדקתני סיפא אם היה דבר שיש בו אחריות. כגון דבר הניכר לרבים ונראה כל שעה כפי תרעוק או כגון טלית ובסוטה: חייבים להחזירה. חפצני כבוד אביהן שהבריות אומרות זו טלית שגזול פלוני: מפלל דבגזילה קיימת עסקינן. ואפ"ה הויא דלאו משום כבוד פטר להו ברישא מתניתין: הכי קאמר אם הניח להן אביהן. קרקעות משלו אפילו אכלו את הגזילה חייבין דאשתעביד נכסים דאבדוהו מחיים: לא דבר שיש בו אחריות משום. לא שגזל קרקע והניחה לפניהו: אלא אפילו גזל פרה וחרש קה או חמור ומחמר אחריו. והכל מעדין שהיה דנגזל חייבין אלקא בגזילה קיימת עסקינן: אמר דאי כי שכיבנא רבי אושעיא נפק לוותי. יצא לקראתה: דאשתעביד לפניהו כנותיה. באחריות ממש ובשאיין גזילה קיימת וחסורי מחסרה ולא מוקי לה בדבר המסויים ובגזילה קיימת קרבי ודיבון דאשפתון הכי מתרענא לה מתניתין בכריתא ולא חיישינן למאי דמתני רבי לר' שמעון בריה דבריהא קיימא פותיה: גזילה קיימת. שלא אכלוה אחריו מותר וקבעו דנגזל: חייבין. דרשות יורש לאו ברשות לוקח דמי ויאוש כדי לא קניי און גזילה קיימת. שאכלוה אחריו מותר: פטורין. דאיניו לא גזול מדי: הניח להן אביהו אחריות נכסים. קרקע משלו: חייבין מלשלם. דאשתעביד נכסיה: דרב חסדא. דאמר לעיל רצה מזה גובה: לאחר יאוש. ואבלוה: תתיו תיובתא דרבי בר חמא. בין דלאחר יאוש אוקמתה.

לרב דאית ליה יאוש כדי קני ואמר נמי בפירקין (ה' סו.) דאית ליה דרב חסדא וא"כ לדידיה נמי צריך לאוקמי מתניתין לאחר יאוש כדמוקי רב ונתן י"ל דלרב נמי מאכיל דוקא ודבר המסויים: גזול ולא נתאשו העבלים וכן אתר כו'. אכל נתיאשו אין גובה אלא מן הראשון כיון דאכלו האחרון ואפי' הויא דאילו לא אכלו היה חייב להחזיר כגון הויא דליבא שינוי רשות שנתיאשו אתר שבא ליד השני וכן משמע לקמן דאוקמי רב חסדא ברייתא דר' אושעיא דקתני גזילה קיימת חייבין אחר יאוש משום דרשות יורש לאו ברשות לוקח דמי כדקרא ואפ"ה אין גזילה קיימת קתני דפטור ותמיה כיון דכי הגזילה קיימת חייבין אמאי פטורין פשאבולם וכן קשה לרמי בר חמא דמוקי לה לפני יאוש ועוד לרב חסדא ולרבא כיון דרשות יורש לאו ברשות לוקח דמי מה לי לפני יאוש מה לי לאחר יאוש אפי' אין גזילה קיימת חייבין ו"ל דדרשון מקרא לקמן בשמעתין דפטור באין גזילה קיימת אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר מפאן אמרו הגזול ומאכיל כו ומסתברא ליה לרב חסדא לאוקמי קרא דדוקא לאחר יאוש ורמי בר חמא מוקי לה אף לפני יאוש ומיהו לרב דאמר יאוש כדי קני וסבר נמי כרב חסדא לדידיה צ"ל דאסתמכתא היא דבבלא קרא נמי פטורין כיון דביאוש כדי קני ומה שבגזילה קיימת חייבין נפרש כסמוך בעיה ומיהו דלמ"ד במרובה (לעיל דף סו.) דהיינו אין קני וירשיו חשיב הגזילה מימ ולא דריש אשר גזל אם כעין אשר גזל יחזיר אלא למעשה גזל אביו מנא ליה האי דרשה ואין לומר דאותרו אמונא וסבור דיאוש כדי קני דהשתא לא צריך להאי דרשה ואסתמכתא היא דקא ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן דריש בריש הגזול (לעיל דף ע"ד.) דבר תורה גזילה המשמנית חוזרת בעין מןהשיב את הגזילה מימ ולית ליה דרשה כעין שגזל וסובר במרובה (לעיל דף סו.) ובפירקין דיאוש כדי לא קני וא"כ מקילה באין גזילה קיימת דפטורין מלשלם לכך נראה דהך דרשה דלקמן אסתמכתא היא לכ"ע ומסתברא מחלף רב חסדא בין לפני יאוש בין לאחר יאוש דלא הוי כל כך ברשות מריה אחר יאוש כמו לפני יאוש שנקל לצאת מרשות בעלים בשינוי רשות או בשינוי השם וכן זה דוחק דכי הוה מפקין נמי מקרא צריך סקרא זו דאמאי מוקמינן קרא טפי אתר יאוש מלפני יאוש כיון דגם אחר יאוש חשיב ברשות מריה ולרמי בר חמא ניקח טפי דאיהו לית ליה טעמא דרשות מריה בכל דכיון שהוא לא וזן אנו יכול לתובען כלל שהיה אין לגמרי ברשות מריה שהיה אינו יכול (לו) להקדישו וגם הגזול: יכול לקנותו בשינוי מעשה ותודע דהא רב חסדא הוצרך לפרש מ"ט בו וגמרא נמי פריך ליה למתניתין: ואם הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין לשלם. למ"ד מלוה על פה אין גובה לא מן הורשים ולא מן הלווחות בגט פשוט (כ"ב דף קע"ה) איבא לאוקמי כשעמד בדין הדין במלוה בשטר כדמוכח בבבא דוחקת: ווע' תוס' לעיל ק"ד: ד"ה מלוה ע"פ:

מתניתין כותיה. כך היה רגיל לתרץ משניות כמוהו כדאשכחן באיורו נשך (כ"ב דף ס"ב) גבי ביצר לקח הימנו חישים אבל בשביל שהיה מתרץ משנה אחת לא היה אומר כן: אין גזילה קיימת פטורין לימא תתיו תיובתא דרב חסדא. מרישא דקתני הגזול ומאכיל את בניו פטורין דימי למפרך דרב חסדא כל כמה דלא יודע דלאחר יאוש מיידי ויהי פריך ליה לעיל ממתניתין אלא משום דניחא ליה למפרך מסיפא משום דפריך מינה לתרוייהו לרמי בר חמא ולרב חסדא: רב חסדא מוקי לה לאחר יאוש. וא"ת רב דסבר יאוש כדי קני וסבר נמי כרב חסדא וע"כ צריך לאוקמי נמי לאחר יאוש א"כ כי גזילה קיימת אמאי חייבין כיון דיאוש כדי קני וירש לוקח מוקי לה בדבר המסויים והא דקתני אין גזילה קיימת פטורין היה דה"מ פלוגי בגזילה קיימת גופה בין דבר המסויים לשאין מסויים אלא דניחא ליה לאשמעינן דאפילו בדבר המסויים באין גזילה קיימת פטורין א"ע. דאיושא מילתא שאכלו מה שגזל אביהן וכן ברייתא דלקמן דקתני הגזול ומאכיל את בניו פטורין מלשלם ומיעבי ליה לאוקמי אליבא דרב חסדא לאחר יאוש צריך לאוקמי בדבר המסויים מוקתני אם הניח לבניו גזולים חייבין לשלם וכן באידך קתני בין גדולים בין קטנים חייבין ואי בדבר שאינו מסויים אמאי חייבין לרב כיון דאיירי לאחר יאוש ופלגי הני ברייתות אליבא דרב אם קטנים חייבין משום כבוד אביהן אי לא והא קטנים חייבין והא ברבנן דפלוקתא דסומכוס ורבנן כסמוך מביעי ליה לאוקמי אליבא דרב דפלגי דכתיב אי שייך בקטנים טעמא דכבוד אביהן אי לא אכל לרמי בר חמא דמיידי ברייתות לפי שאוש ולרב חסדא דאירי לאחר יאוש פלגי בגזילה גמריה שביי קטן וכן קנאה קטן אם מקבלין עדים ולחזיא

מקידו או לא וכן פלוגתא דסומכוס ורבנן:

44 ולעולם אילו היה בידם בעין היו מחוייבין להחזיר אף שלאחר
 45 יאוש הוא, כיון שלא היה כאן שינוי רשות. מקשה הגמרא: **הא**
 46 **מִדְּקִינֵי סִיפָא** - ממה ששינונו בסוף המשנה שאם היתה הגזילה דָּבָר
 47 שֵׁשׁ בּו אַחֲרֵיָו - דבר הדומה לקרקע שהוא ניכר וידוע לרבים,
 48 תְּיָבֵין הַיּוֹרְשִׁים לְשֵׁלֶם מפני כבוד אביהם, שלא יאמרו חפץ זה גזלו
 49 פלוני, **מִכְּלָל דְּרִישָׁא** - משמע שגם הדין הראשון שפטורים
 50 מלשלם, בְּגִזְלָה קְיָיִמַת עֶסְקִינָן, שהרי כל החילוק הוא רק אם יש
 51 בו אחריות או לא, ובאין בו אחריות פטורים גם כשהגזילה בעין,
 52 וקשה לרבא. מתרצת הגמרא: **אִמְרַן לָךְ רַבָּא**, לעולם מדובר בשאין
 53 הגזילה קיימת, ומה שכתוב שאם היה דבר שיש בו אחריות
 54 חייבים, אין הכוונה שהגזילה היא דבר שיש בו אחריות. אלא הָבֵי
 55 קְאָמְרַן, מדובר שהגזילה אינה בעין שכבר אכלוה היורשים, ועל אף
 56 שעל מעשיהם אין לחייבם, מכל מקום **אִם הֵיִת לְהֵם אֲבִיָהם**
 57 **אַחֲרֵיָו נְכָסִים**, כלומר קרקעות, תְּיָבֵין לְשֵׁלֶם את חוב אביהם
 58 מקרקעות אלו שנשתעבדו כבר לנגזל. תמדה הגמרא: **וְהָא מִנֵּי**
 59 **לִיה רְבִי לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרִיה** - רבי ביאר לרבי שמעון בנו את כוונת
 60 המשנה שלא כדברי רבא, ששנה לבנו כך, **לֹא הַכוּוֹנָה לְדָבָר שֵׁשׁ**
 61 **בּו אַחֲרֵיָו מְשֵׁשׁ**, דהיינו קרקע, **אֲלָא אֲפִילוּ פְרָה וְחֹרֶשׁ בְּהָ, או**
 62 **הַמִּזְר וְהַחֲמַר אַחֲרֵיָו**, שגזל אותם והם ניכרים וידועים שהיו שייכים
 63 לבעלים ראשונים, שהיורשים תְּיָבֵין לְהַחזיר מִפְּנֵי כְבוֹד אֲבִיָהֶן -
 64 שלא יראום עם הדבר הנגזל ויזכרו הוראים שאביהם הוא הגזול,
 65 ויתגנה. מיישבת הגמרא: **אֲלָא אִמְרַן דְּבָא, כִּי שְׂכִיבָנָא** - כשאמות,
 66 **רְבִי אוֹשְׁעִיא נָפִיק לְוִיָּה** - יצא לקראתי דְּתִרְיָנָא מְתִנִּיתִין כְּוִיתִיה
 67 - לפי שדרכי ליישב את המשניות כפי ששנה הוא בברייתא. וגם
 68 כאן רב אושעיא פירש כן. דְּתִנֵּי רְבִי אוֹשְׁעִיא, הַגְזוּל וּמֵאֲכִיל אֶת
 69 בְּנֵי, פְטוּרִין הַיּוֹרְשִׁים מִלְּשֵׁלֶם, אבל אם הֵיִת לְפִנֵּיהֶם, גְזִילָה קְיָיִמַת
 70 ועדיין היא בעין תְּיָבֵין. וכשאין הַגְזִילָה קְיָיִמַת פְטוּרִין, אבל אם
 71 הֵיִת לְהֵם אֲבִיָהם אַחֲרֵיָו נְכָסִים, תְּיָבֵין לְשֵׁלֶם. הרי שדין זה של
 72 אחריות נכסים נאמר באופן שאין הגזילה קיימת. ובגזילה קיימת
 73 לעולם חייבין להחזיר לפי שאין כאן שינוי רשות, וכך יש לפרש
 74 את המשנה ושלא כדברי רבי:
 75 הגמרא מדייקת את דברי הברייתא לענין דינו של רב חסדא
 76 ששינונו לעיל: **אִמְרַן מַר, אִין הַגְזִילָה קְיָיִמַת פְטוּרִין. נִימָא תִּיתִיו**
 77 **תִּיבְתָא דְרַב חֲסָדָא** - האם נאמר שקשה מכאן על רב חסדא
 78 שאמר לעיל 'גזול ולא נתיימשו הבעלים ובא אחר ואכלו ממנו,
 79 רצה מזה גובה רצה מזה גובה', שיכולים הבעלים לגבות מהשני
 80 האוכל אף שהוא כבר גזול מהם. מיישבת הגמרא: **אִמְרַן לָךְ רַב**
 81 **חֲסָדָא, כִּי תִנְיָא לְהַחזיר** - ברייתא זו היא לְאַחַר יְאוֹשׁ וּבִזְה מוֹדָה רַב
 82 חסדא שהשני אינו נחשב לגזול מהבעלים כיון שיצא מרשותו על
 83 ידי היאוש.
 84 הגמרא מדייקת את דברי הברייתא אף לענין דינו של רמי בר חמא
 85 ששינונו לעיל:
 86 **אִמְרַן מַר, שִׁנְיָו בְּסוּף הַבְּרִייתָא, שֵׁאֵם גְזִילָה עֵדִיין קְיָיִמַת תְּיָבֵין**
 87 **הַיּוֹרְשִׁים לְשֵׁלֶם ואינם קונים** את הגזילה ביאוש ושינוי רשות. **נִימָא**
 88 **תִּיתִיו תִּיבְתָא דְרַמִּי בְרַ חָמָא** - האם נאמר שיקשה מכאן על רמי
 89 בר חמא שאמר שרשות יורש כרשות לוקח הוא, יש כאן שינוי
 90 רשות. מיישבת הגמרא: **אִמְרַן לָךְ רַמִּי בְרַ חָמָא, כִּי תִנְיָא תִּיתִיא** -
 91 ברייתא זו שמחייבת את היורשים להחזיר הגזילה,

1 פרק זה שהוא האחרון במסכת העוסקת בדיני נזקים וגזילה, עוסק
 2 בבירור דין היורש והקונה מן הגזול, וכן בחיוב השבת הגזילה
 3 ואופן ההשבה. המשנה הראשונה מבארת את דינו של הגזול ונתן
 4 לבניו בחייו או הוריש להם לאחר מותו, מהו חיובם על גזילת
 5 אביהם ועל שימושם הם.

משנה

6 הַגְזוּל דבר מאכל מחבירו ולא השתמש בו הוא עצמו אלא היה
 7 מֵאֲכִיל אֶת בְּנָיו, או שמת והניח לְפִנֵּיהֶם - והוריש להם את הגזילה,
 8 הרי הבנים פְטוּרִין מִלְּשֵׁלֶם כיון שלא הם גזלו, ועל גזילת אביהם
 9 אין לחייבם. **וְאִם הֵיִת הַגְזִילָה דְבָר שֵׁשׁ בּו אַחֲרֵיָו** כמו קרקע,
 10 שהוא דבר ידוע ומוכר לרבים, תְּיָבֵין הַיּוֹרְשִׁים לְשֵׁלֶם מפני כבוד
 11 אביהם, שלא יאמרו הבריות זה החפץ שגזל פלוני.

גמרא

12 בכדי להבין טעם הדין שכשאכלו היורשים אין לחייבם, מביאה
 13 הגמרא את דברי רב חסדא בענין זה, ומתוך כך תבאר המשנה:
 14 **אִמְרַן רַב חֲסָדָא, גְזוּל דבר מאכל מחבירו ועדיין לא נתיימשו הפעלים**
 15 **מלקבלו חזרה, וְאִם אדם אחר ואֲכָלוּ מִפְּנֵי, יכול הנגזל לגבות מהם**
 16 **כפי רצונו, אם רָצָה לגבות הכל מִיָּה - מהגזול הראשון, נוֹכַח, לפי**
 17 **שהוא גזל ונתחייב בהשבה. ואם רָצָה לגבות הכל מִיָּה - מהשני**
 18 **שאכל, נוֹכַח. מֵאִי טַעְמָא שיכול לגבות מהשני, והרי הראשון גזלה**
 19 **וכבר אינה ברשות הבעלים, משום שְׂכָל פְּמָה דְלֹא נִתְיָיִשׁוּ**
 20 **הפעלים מהגזילה, פְּרִשׁוּתִיה דְּמִרְיָה קָאִי** - עדיין ברשות בעליה היא
 21 עומדת. ולכן גם השני האוכל נחשב כגזול מהם, ומתחייב בהשבה.
 22 מקשה הגמרא: **תִּנְיָ, הַגְזוּל וּמֵאֲכִיל אֶת בְּנָיו או שהניח לְפִנֵּיהֶם**
 23 **פְטוּרִין הַיּוֹרְשִׁים מִלְּשֵׁלֶם, הרי שאין לחייב את השני האוכל,**
 24 **תִּיבְתָא דְרַב חֲסָדָא** - קושיא על רב חסדא שאמר שגם השני חייב.
 25 מתרצת הגמרא: **אִמְרַן לָךְ רַב חֲסָדָא לִישְׁב, כִּי תִנְיָא תִּיתִיא** - זה
 26 שכתבה המשנה לפוטרים, הוא משום שמדובר לְאַחַר יְאוֹשׁ
 27 הבעלים מלקבל את הגזילה לידם, ובוה יצאה הגזילה מרשותם
 28 לענין זה שאין השני נחשב לגזול מהבעלים, ולכן פטורים היורשים
 29 מלשלם לנגזל:

30 שנינו במשנה, **אִם הֵיִת אֲבִיָהם הַגְזוּל לְפִנֵּיהֶם את הגזילה, שלא**
 31 **האבילה להם אלא רק הניח לפניהם כשמת, פְטוּרִין הַיּוֹרְשִׁים**
 32 **מִלְּשֵׁלֶם:**
 33 הגמרא מבארת מדוע אינם מחוייבים להשיב את החפץ לבעלים:
 34 **אִמְרַן רַמִּי בְרַ חָמָא, וְזֹאת אוֹמְרַת** - מדין זה אנו למדים שְׂרִשׁוּת יוֹרֶשׁ
 35 נחשבת כרשות אחרת לגמרי מרשות האב המוריש, ופְּרִשׁוּת לִזְקָת
 36 דְּמִי, וכמו שאם קנו את הגזילה מהאב היו הלקוחות זוכין בה, ולא
 37 היו צריכים להשיבה, כיון שהבעלים נתיימשו כבר, ויאוש ושינוי
 38 רשות קונה, כך גם הירושה חשובה כשינוי רשות, ולכן גם אם
 39 הגזילה בעין אינם מחוייבים להחזירה. **רַבָּא אִמְרַן, אין זה כדברך,**
 40 **שְׂרִשׁוּת יוֹרֶשׁ לֹא פְּרִשׁוּת לִזְקָת דְּמִי, ואינה נחשבת רשות אחרת**
 41 **אלא ממשיך היורש את רשותו של אביו, ולכן אין כאן שינוי**
 42 **רשות, ומה שהמשנה פטרה להיורשים מלהחזיר הוא משום דְּחָכָא**
 43 **בְּמֵאִי עֶסְקִינָן בְּשִׂאֲבָלוֹם** היורשים לאחר שמת האב ואינו בעין.

שלומו והצלחתו של כל אחד ואחד מישראל תלויים בתורתנו
 הקדושה הנקראת תורת חיים, מלשון הוראה איך לחיות חיים
 האמתיים הראויים לשמם, ובקיום המצוות עליהן נאמר וחי בהם

ממכתב שושן פורים, ה'תש"כ

60 שיארע לפרה. ואיכא דמתני ליה אפיא בשלא ידעו שהיא שאולה
 61 ואכלוה, שיכולים הבעלים לגבות מנכסים שהוריש להם האב את
 62 כל דמי הפרה ולא רק דמי בשר בזול, משום שהאב פשע במה
 63 שלא הודיע להם שאינה שלו אלא רק שאולה היא אצלו. מבארת
 64 הגמרא: מאן דמתני לה ארישא לגבי נאנסה שגובים את דמי הפרה
 65 מנכסי האב, כל שכן אפיא שאם אכלוה הבנים שיגבו את כל דמי
 66 הפרה מהנכסים. ולשיטה זו שדברי רבא הם על הרישא, צריך
 67 לומר ששכסי האב נשתעבדו כבר מתחילת השאלה לגבות מזם
 68 אם לא תחזור הפרה בעין, שאם נשתעבדו רק בשעת האונס הרי
 69 נאנסה ברשות היורשים ואין לגבות מנכסיו, ולפי זה רבא פליגא
 70 על דרב פפא והמובא להלן, אבל מאן דמתני לה אפיא לגבי
 71 המקרה שאכלוה, יתכן שדוקא בזה גובים הכל מהנכסים לפי
 72 שנשתעבדו נכסיו עוד בחייו בשעה שפשע ולא הודיע להם, אבל
 73 ארישא לא נאמר דין זה שיגבו מהנכסים, כיון שלא נשתעבד
 74 משעת תחילת השאלה אלא רק משעת האונס, והרי נאנסה רק
 75 לאחר מותו, ותינו דרב פפא ואין הוא חולק על רבא.
 76 הגמרא מביאה את דברי רב פפא: דאמר רב פפא, אדם שהיתה
 77 פרה גניבה לו - אצלו מערב שבת ונזקקה - ושחטה בשבת, הרי
 78 הוא חייב לשלם תשלומי 'ארבעה וחמשה' כדין הגונב וטובח שור
 79 או שה גנובים, ואינו נפטר משום 'קם ליה בדרבה מיניה' אף
 80 שמתחייב סקילה על השחיטה בשבת, מפני שפכה היה חייב בגניבה
 81 - בתשלומי הקרן משעה שגנב בערב שבת, שהוא קודם שפכה ליד
 82 איסור שבת. ואף שתשלומי ארבעה וחמשה אינו מתחייב אלא
 83 בשבת בשעת טביחה, מכל מקום אינו נפטר מהם מחמת עונש
 84 המיתה כיון שתשלומי ארבעה וחמשה קנס הוא, ומיתה אינה
 85 פטרת אלא תשלומי ממון ולא קנס. אבל אם היתה פרה שאולה
 86 לו מערב שבת, ונזקקה בשבת, פטור מתשלומי קרן על גזילתו, לפי
 87 שאיסור שבת ואיסור גניבה - גזילה באין אחר - בשעת הטביחה,
 88 לכך אינו מתחייב אלא בעונש מיתה החמור ולא בחיוב ממון הקל.
 89 ובוה לא שייך לחייבו ארבעה וחמשה, לפי שאינו גנב אלא גזלן,
 90 ומדין זה למדים אנו שדעת רב פפא היא ששואל אינו מתחייב
 91 מתחילת השאלה אלא רק בשעת הפשיעה והאונס, שאילו היה
 92 חיובו משעת שאלה, מדוע פטרו את השואל ששחט בשבת, והרי
 93 אין מעשה השחיטה שמחייבו מיתה מחייבו בתשלומי הפרה, אלא
 94 כבר משעת השאלה נתייב בוה.
 95 הגמרא מביאה ברייתא הדרשת דין משנתנו מפקוס: תנו רבנן,
 96 נאמר בפקוס (ויקרא ה.כ) לענין גזל 'השיב את הגזילה אשר גזל,
 97 מה תלמוד לומר 'אשר גזל', הרי פשוט שמדובר על הגזילה שגזל,
 98 אלא אמרה תורה, 'תורד קצין שגזל', דהיינו את הגזילה עצמה, ואם
 99 אינה קיימת פטור, וודאי שאין הכוונה לפטור את הגזלן עצמו
 100 מתשלום דמי הגזילה, אלא על בניו הוא, ומכאן אמרו חכמים
 101 שהגזל ומאכל את בניו, פטורין הן מלשלם. הניח לפניכם ועדיין
 102 הגזילה קיימת, דעת חכמים שבין אם הם גדולים ובין אם הם קטנים,
 103 חייבין להשיב את הגזילה. משום סומכוס אמרו, רק גדולים חייבין,
 104 אבל קטנים פטורין, לפי שאי אפשר לחייב קטנים בהשבה אף
 105 שהגזילה קיימת אצלם.
 106 מביאה הגמרא מעשה בענין קבלת עדות שלא בפני בעל דין: פה
 107 חמות - בן חמיו דרבי ירמיה מרן גלי באפיה - סגר דלתות הבית
 108 בפניו דרבי ירמיה שלא יוכל להכנס, משום שאביו חמיו של רבי
 109 ירמיהו מת, ורצה רבי ירמיה לחזיק בבית חמיו מחמת טענה
 110 שהיתה לו כדלהלן, ובן חמיו שהיה קטן עדיין, רצה למנוע בעדו
 111 וסגר דלתות הבית. אתא - בא רבי ירמיה לקמיה - לפני בית דינו
 112 דרבי אבין לרן על כך. אמר לו רבי אבין, שילו הוא תובע, שהרי
 113 הוא יורש את אביו. אמר ליה רבי ירמיה, אכן הוא היורש, אבל
 114 בית זה אביו נתנו לי בחייו, והא מיתניא סהדי - והרי יש לי עדים
 115 דאחזקי ביה בתי דאבותי - שהחזקתי בבית זה שלש שנים בחי
 116 האב, ונמצא שיש לי חזקה עם טענה שבית זה שלי הוא. אמר ליה
 117 רבי אבין, ובי מקבלין עדים

1 מדובר בה לפני יאוש, ולעולם לאחר יאוש אינם צריכין להחזיר,
 2 לפי שכבר קנאה ביאוש ושינוי רשות.
 3 נוסח אחר במחלוקת דלעיל, על מה נאמרה: רב אדא בר אבהו
 4 מתני - שנה ליה דרבי בר חמא ורבא, אהא - לענין זה ששינו
 5 בתוספתא (בבא מציעא פ"ה ה"ה), הניח לון אביהו לבניו כשמת
 6 מעות של רביה שקיבל על הלואה שהלווה, אף על פי שידעין
 7 שמעות מסוימות אלו הן של רביה, אין חייבין להחזיר. אמר רבי בר
 8 חמא, ואת אומרת שרשות יורש ברשות לוקח דמי, ולכן אף
 9 שמהאב היו מוציאים מעות אלו, הם עצמם קנו אותן ביאוש
 10 ושינוי רשות. רבא אמר, לעולם אימא לך רשות יורש לאו ברשות
 11 לוקח דמי, ושאיני הכא דאמר קרא (ויקרא כה לו) לענין איסור
 12 ריבית, אל תפק מאתו נשך ותרבית ויראת מאלוהיך וחי אחיך
 13 עמך, ודרשו חכמים, אהדר ליה כי חיבי דנתי ביה - החזר ללוה
 14 את הרבית כדי שהוא יחיה גם כן, כמון, ולא יפסיד את הריבית,
 15 וכיון שכתבה התורה 'עמך', משמע שרק לדריה קא מוהר ליה
 16 רחמנא - את מקבל הריבית עצמו הוזירה התורה להחזיר, אבל
 17 לבריה לא מוהר ליה רחמנא - את בניו לא חייבה התורה.
 18 מבארת הגמרא: מאן דמתני לה - את דברי רמי בר חמא אפרייתא
 19 לענין שאין הבנים צריכים להחזיר את הריבית, כל שכן שגם
 20 אמתניתין, לענין השבת גזילה, שייך לומר ולהוכיח שקנו הבנים
 21 את הגזילה בשינוי רשות, אך מאן דמתני לה אמתניתין, יתכן שרק
 22 לענין גזל אמר כן שקנאוה, אבל רחמנא - שמדובר בה לענין
 23 ריבית ודה רמי בר חמא שאין להוכיח כן, משום שברבא מתני לה
 24 שאין הבנים צריכין להחזיר הריבית מטעם אחר, משום שנאמר
 25 וחי אחיך 'עמך' ולמדו מכך למעט את הבנים.
 26 הגמרא מביאה ברייתא בענין משנתנו: תנו רבנן, הגזל ומאכל
 27 את בניו ומת, פטורין הבנים מלשלם. ואם לא אכלו אלא שהניח
 28 הגזילה לפניכם, אם הבנים גדולים הרי הם חייבין לשלם ולהשיב
 29 את הגזילה, אך אם הם קטנים פטורין הם מלשלם, שאף שהגזילה
 30 בעין אף אפשר לחייבם להחזיר לפי שיעדין מחוסר גבייה הוא,
 31 ואינם בני חוב ודין. ואם אמרו הבנים הגדולים, אין אנו יודעין
 32 השבונות שחשב אבינו עמך ויתכן ששילם לך כבר על הגזילה,
 33 פטורין. מקשה הגמרא: וכי משום דאמרין אין אנו יודעין חשבונות
 34 אבינו הרי הם פטורין, הלא אין טענתם אלא טענת שמא, והגזלן
 35 טוען ברי, וברי ושמוא ברי עדיף. מתרצת הגמרא: אמר רבא, הכי
 36 קאמר, גדולים שאמרו יודעים אנו בבירור ולא השבונות שחשב אבינו
 37 עמך, ולא פש לך גביה במי - ולא נשאר לך אצלו כלום,
 38 פטורין מלשלם, כגאמנים שהיו טוענים החזרנו לך, או,
 39 כשאין עדים על הגזילה, שהיו טוענים 'לא היו דברים מעולם'.
 40 עוד ברייתא אחרת בענין זה: תניא אידך, הגזל ומאכל את בניו,
 41 פטורין הבנים מלשלם. ואם לא האכילם אביהם אלא הניח לפניכם
 42 והם אכלוה לאחר מותו, בין אם גדולים הם בין אם קטנים הם, הרי
 43 הם חייבין לשלם. מקשה הגמרא, קטנים מי מיתייבי לשלם, לא יתא
 44 אלא דאויק אויבי - הרי אפילו אם יזיקו בידים ככוונה פטורים הם.
 45 אמר רבי פפא, הכי אמר, הניח לפניכם ועדיין לא אכלוה, בין
 46 גדולים בין קטנים חייבין להשיב הגזילה לבעלים.
 47 הגמרא מביאה נידון הדומה לסוגייתנו: אמר רבא, הניח להם
 48 אביהם פרה שאולה, משתמשין בה כל ימי שאלתה, לפי שירשו
 49 מאביהם את זכות ההשתמשות שהיתה לו בפרה. מהת הפרה
 50 בעודה אצלם, אין חייבין באונסיה, ואף שכל שואל חייב בכך, הם
 51 שלא שאלוה ולא קבלו על עצמם חיובי אונסין. ואם פקדוהם הם
 52 ששל אביהם היא וירשוה ממנו, ונזקקה ונאכלוה, הרי זה נחשב
 53 כאונס ואין לחייבם על הדיק על עצמו אלא כיון שנחנה מהבשר
 54 משלמין דמי בשר בזול - שני שליש ממחיר הבשר שאכלו. ואם
 55 הניח להם אביהם אחריות נכסים - קרקעות, חייבין לשלם. הגמרא
 56 מביאה שתי שיטות אודות דין זה בהניח להם אחריות נכסים: איכא
 57 דמתני לה ארישא - יש שישנו דין זה, על הרישא לגבי חיוב אונסים,
 58 שכשנאנסה הפרה יכולים הבעלים לגבות דמיא מנכסי האב
 59 המשועבדים, שמשעה ששאל הפרה נשתעבדו נכסיו לכל אונס

בבא קמא. פרק עשירי - הגזול ומאכיל - דף קיב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רכא רש"י

1 לפני יאוש. דשינוי רשות בלא יאוש לא קני וכי אין גזילה קיימת שאכלה אחריו מוח
2 אביהו פטורין דלית ליה דרב חסדא: מאן דפתני לה. להא דרמי בר חמא אברייתא כ"ש
3 אמתניתין וליבא טעמא אחרניא למפטריה אלא האי כל כמה דלא מחסרת לה למתניתין
4 משמע דגזילה קיימת: מאן דפתני לה אמתניתין אבל אברייתא רמי בר חמא. משום
5 טעמא דקרא מתני לה כרבא לא יא אפיבא גרסינן
6 מאן דמתני לה אפתני כ"ש אברייתא דמתניתין
7 איבא לאוקמא בשאכלום אבל ברייתא קתני
8 שידועין שחן של רביה אלמא דקיימי בעין וקתני
9 פטוריה רשות יורש ברשות לוקח ומאן דמתני
10 לה אברייתא אבל אמתניתין רמי בר חמא
11 בשאכלום מתני לה כרבא וראשון שמתני
12 ועיקר: גדולים תיבנים. ורמי בר חמא מוקי לה
13 לפני יאוש: קטנים פטורים. דלא בני דיקא נהדו
14 ונאע"ז דגזילה קיימת מיהו מוקסרא גוביקאי
15 וסומכוס הוא דפטר קטנים לקמן: ואין אנו יודעין
16 חשבונות. וקמא אבינו הישב לה דמים: משום
17 דאין יודעים פטורים. במתיה הוואל ויודעים
18 שבגזילה באה לפרו דברי ושפא הוא וברי עדיף:
19 לא יהא אלא דאויק אויקי. כנסנ להצר דנגול
20 והיוסו מי מתיבין קטנים לשלם והא אגן חתן
21 לעיל (דף פו.) והם שחבלו באחרים פטורים והקא
22 כיון דאכלום מאן כפי להו לשלומי. הניח
23 לפנייהם. ועדיין לא אכלום אפילו קטנים תיבנים
24 כיון דגזילה קיימת ברשותא דמרה הוא ורבנן
25 הוא דפליגי עליה דסומכוס ולא תקשי אברייתא
26 דלעיל דאמר גדולים תיבין קטנים פטורים: אין
27 תיבין באונסיה. דלא קבילו עלייהו נטירתא:
28 גזול. כל זוזא חשבוקא בארבע דקני וכן כל היקא
29 דתני בכול פוקא מי שמת (כ"ב דף קמז) והיינו
30 שני שלישי דמים וכולהו דמים לא נשלמו דאי
31 הוה ידעי דבעו שלומי לא הוה אכלי בשרא
32 והעור יחיוירו כמות שהווא: איבא דפתני להא.
33 הניח לתן אביהו אחריות נכסים תיבין: ארישא
34 דקאמר מתה אין תיבין באונסיה ואם הניח לתן
35 אביהו קרקעות תיבין לשלם דאשתעבוד נכסים
36 מחיים דאבדוהו דקסבר רבא חיוב אונסים משעת
37 שאלה מוחל על השואל ופליגא דרב פפא
38 דאמר לקמן לא רמי חיוב אונסים. אשאל עד
39 שעה שתיאנס: ואיבא דפתני לה אפיבא. טבחה
40 וכלהו משלמים דמי בשר בזול ואם הניח לתן
41 אביהו קרקע משלמין פרתון שלם דהוה אינהו
42 במקום אבדוהו והואיל ותן אכליה משלמין: אבל
43 ארישא. דמתה כדרכה לא דלא אמרין
44 אשתעבוד נכסים דלא רמי חיוב אונסים על השואל עד שעת אונסים והקא כי אתניסא לימיה לשואל והני לא קבול עלייהו מידי: והיינו דרב פפא דאמר היתה פרה נגיבה לוי. כלומר
45 גנב פרה מערב שבת וטבח בשבת חייב אף בתשלומין ארבעה וחמשה שהרי נותיב בקרן קודם שיבא לידי איסור סקילה ואף על גב דקנסא לא אמי עליה עד שבת לא פטרינא ליה
46 מנקנסא משום חיוב מיתה דאמר באלו נערוה (בבבא דף לז.) קנס חידוש הוא שחידשה תורה הלכך אע"ג דמקטיל משלם: היתה פרה שאולה לו ונבחה בשבת פטור. מן הכלל דלא
47 אמרין משעת שאלה מחייב ליה אקרא וקמה ברשותיה אפילו למלאך המות אלא בשעת טבחה הוא דגזילה ואיסור שבת ונגיבה באין כאחד ונפטרו מן הקרן משום דקם ליה כדרכה
48 מניה וקנסא ליבא דהא אין כפל ולא ארבעה וחמשה אלא בגנב עצמו שנגב מבית בעלים או בשומר חנם הבא לפטור עצמו בטענת נגיבה אבל שואל ונושא שבר ושוכר שאין יבולין
49 להפטר טענת גנב אין כפל כן כדאמר בכמה דוכתי לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל תאמר ביש"ש כו': שאם אין נגיבה אין טבחה ואין מקיפה לא גרס ליה ואגן
50 שעתקין באן ובכתובות וכן פירש לנו רבינו שאם אין נגיבה אחר שפטור מן הקרן משום דקם ליה כדרכה מיניה אין טבחה קנס נמי לא משלם ואף על גב דחידוש הוא ואין מיתה
51 ופטוריה חייב דליבא קרן פטור דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא אמר רחמנא ואל תשלומי ג' ד' וכי מרלית מהבא קראנא הוה ליה ג' לצאנן ד' לבקר ולא קיה ליה לב להבין את מושל ששעם
52 וזו אין צריך לכאן שהרי אין קנס בשואל השוכר ואפילו אמרין כרב פפא דעד השתא קם ברשותא דמרה אפילו הכי גולן נעשה עליה ולא גנב שאין דין גנב אלא בטענת טענת גנב
53 והוה שומר חנם וכי גרס ליה ככתובות גרסינן ליה ובמלתא דרבא דאמר התם גנב וטבח בשבת פטור שאם אין נגיבה כו' דהתם בגנב עצמו קאי וליבא למפטריה מנקנסא אלא משום
54 האי טעמא אבל ברוב פפא ליבא למקרא לא התם ולא הקא ואידי דמילתא דרב פפא אייתמר התם גבי מלתא דרבא איירקא נמי אנב שטפא ברוב פפא ותשובת רב האי גאון
55 מסייעא ליה בעין שגול. כלומר אם גזילה קיימת יחזיר אבל אין גזילה קיימת פטור ובדידה ליבא לאוקמה אלא בכניה בר חמיה דרבי יוחנני. קטן הוה: טרק גלי. דלת פתחה בבית
56 אביו סגר ולא הניח ליבנס לפי שהיה רוצה רבי ירמיה להחזיק בה דאחיו: בה בתי דאביו. והיה טוען שאביו מקרה לו או נקמה לו.

אָבֵל ה'יאב דאית ליה חזקה דאבתא כו'. משמע דהיינו אפי' היה רבי ירמיה בתוך הבית מ'דלא מפליג התם בעל השדה מוחזק בשדה הקא רבי ירמיה לא היה מוחזק משמע דלא תלי בהכי מידי אלא במה דאית ליה חזקה מאבות אפילו היה רבי ירמיה מוחזק בבית: **וְשִׁלְחוּ** לו ולא בא. אורי' דמשמע דבעי לשלוח לו ולא בא בהדי שהיו ערוי חולים או שהיו מבקשין לילך למדינת הים מ'דלא קאמר או שלחו דקאמר או שהיו ערוי חולים או שהיו כו' ומיהו בסמוך משמע דבעי למימר או ושלחו דקאמר כגון דפתחו ליה ברניה ושלחו ליה ולא אתא משמע דמשום האי מילתא לחודיה דשלחו לו ולא אתא מקבלין עדים שלא בעל דין נש' לדחות דשאני התם דפתחו ליה ברניה דין גזול הוא נה ויש ספרים שכתוב בהן או שלחו אחרי' ולא באו וצ"ע בספרים ישנים ובפי' ר"ח ובספי' ישן נמצא כתוב ושלחו לו:

מִצִּי טעין לב"ד הגדול קאזילא כו'. פירש בה"ג ומצי נתבע לאשתמוטי בהכי ויהי נראה לומר דדוקא נתבע וכול לפטור עצמו בכך אָבֵל לא תובע דאל"כ כל אדם יאמר לחבירו או תן לי מנה או בא עמי לב"ד הגדול אָבֵל נראה ליה דכ"ש תובע דהשתא נתבע שנראה עשה חזקה כדי לפטור עצמו ממה שהו תובע מצי למימר וכו' כ"ש תובע שמתחלה תובע כף ואין נראה כמערים ועוד דאפילו ליה דעבר ליה לאיש מלוא מצי למימר לב"ד הגדול קאזילא כ"ש מלוא ואע"ג דאמר בפרק זה בורר (סנהדרין דף לא: ושם) אָמַר אָמִיר הלכתא כופין אותו והולך עמו למקום הנעדר ומסיק דהני מילי מלוא אָבֵל ליה עבד לאיש מלוא ולא מ"ל נלך למקום הנעדר בית הנעדר לאו היינו ב"ד הגדול דבית הנעדר היינו מקום ב"ד כבוע אָבֵל יש ב"ד הגדול ממנו בחכמה והילכתא אפילו ליה מצי למימר לב"ד הגדול קאזילא אָבֵל לבית הנעדר לא מצי אָמַר אָלָא כופין אותו וכן בעירו:

מִקְיָיִמִין את השטר שלא בפני בעל דין. פי' כקונס' אם ערוי מבקשין לילך למדינת הים ואין נראה לרי"י דא"כ אמאי נקט קוים השטר הא קבלת עדים אָמַר נמי לעיל דבה"ג מקבלין שלא בפני בעל דין (נראה לרי"י דבכל ענין דאָמַר דמקיימין דקיים שטר ודבין ג' עדים החתומים על השטר כמי שנקראה עדותן בב"ד דמי ואין צריך קוים ומורכבן הוא דצריך להלך מקיימין שלא בפני בעל דין ורבי יוחנן דאָמַר אין מקיימין סבר דלא פלוג בהן בין קוים שטרות לקבלת עדות והא דאָמַר אַסְבְּרָה לך טעמא דר' יוחנן ה"ק דאפילו בקוים שטרות אית ליה לר' יוחנן וזא בעל השור והעמוד על שורו ומיוחד רב נמי אית ליה בעלמא וזא בעל השור כו':

עַד דאזיל שליה בתלתא בשבתא. דמסתמא בשני דגהו

דְּקָבְעִי למיתב וזא לפתיחא. משקועין אותה משלם הוא שכר הסופר.

שְׁלָא בפני בעל דין. והאי קטן כמאן דליתיה דמי' שתקף בעבדיו. שלקח בעבדיו עמו שסייעהו ולישנא אחרינא שתקף בעבדיו ואמר שלי הוה ונראה. אם שלו הוא. התם. הוא דצריך לתוך שדה חבירו דלית ליה לתוך תינוק בתוך שדה חזקה דאבות אָבֵל ה'יאב דאית ליה להאי תינוק בבית זה חזקה דאבות לא מפיקין ליה מיניה ולכשיגדיל יביא רבי ירמיה ערוי וידון עמו; חולים. מסופנים למות ואם לא עכשיו יאמתי' לב"ד הגדול. שבאין ישראל: ג'ינו דנקט. בעל דין חבירו: דקמא. אגרת מב"ד הגדול ששלחו לב"ד של באן וכפוחו: מקיימים את השטר. היו עדים החתומים מבקשים לילך למדינת הים כמבאין מלוא לב"ד ומעידין על כתב וכן וכו' דין פותחין תתקין במוחב מלתא ה'יאב ואתו פלוגי ופלוגי ואתהו אחתימת דידיה ואשרתיה וקיימניה כדוחי: ואע"פ שעינו. בעל דין עצום אל תקיימיהו מוחזק הוא אין חוששין: שטר שמתא על שאין פורע החוב אדרבכתא. פסק דין לירד המלוא לתוך נכסים של ליה וליתלם בשמיא בחובו: שאין הבסיה כרקעות של מלוא חבור ותפוחו מדמיה: כו' אָמַר. זה שמו והיה לו חוב על חבירו ולא היה הלוח בעירו: שני וחמישי בתי דינים קבועים בעירות תקנת עורא בפרק מרובה (לעיל דף פב.) שלית דרננן. שהלך להזמין איש לדון וחו' ואמר לב"ד אינו רוצה לזא: מתיכונן ליה כבי תרי. דלא משקר בבי דינא: פתיחא. שטר שמתא וכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דהייב וזא דפתחא לפסרא: והכין וזמא. מומנין בעל דין ליום פלוגי לדין: על פי אשה. החולכת אצלו ודבקה או ע"פ שכניו וסמכין עליהו דעבדן שלחותיהו אי לא אית מוחזקין באפקרוחא ומשמתינן ליה: אלא דליתיה בכתא. שאין אותו פלוגי עכשיו בעיר שביד בה ואמר לשכניו כשישבו פלוגי אמרו לו לזא: אבֵל

שְׁלָא בפני בעל דין ולא והא קתני בין גדולים בין קטנים תיבין א"ל הרי מחולקת סומכוס בעידף אמר איכפל בולי עלמא וקאי בסומכוס לאפקוען לדידי אדרבאי אויגלגל מילתא אתא ומטא לקמיה דרבי אבהו אמר לא שמיע לכו הא דרב יוסף בר חמא א"ר אשעטיא דאמר רב יוסף בר חמא אמר רבי אשעטיא תינוק שתקף בעבדיו ויורד לתוך שדה של חבירו ואמר שלי הוא אין אומרים נמתין עד שגדיל אלא מוציאין מידו מיד ולכשיגדיל יביא עדים ונראה מי דמי התם הוא דמפקעין מיניה דלא קיימא ליה אחזקה דאבות אָבֵל ה'יאב דאית ליה חזקה דאבות לא אמר רב אשי א"ר שפתאי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין תתי בה ר' יוחנן וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין קובלה מיניה ר' יוסי בר חנינא כגון שהיה הוא חולה או ערוי חולים או שהיו ערוי מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא אמר רב יהודה אמר שמואל מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אמר מר עוקבא לדידי מופרשא לי מיניה דשמואל כגון דפתחו ליה בדניה ושלחו ליה ולא אתא אָבֵל לא פתחו ליה בדניא מצי א"ל אָנא לב"ד הגדול אוינא אי הכי כי פתחו ליה נמי מצי א"ל לב"ד הגדול אוינא אמר רבינא אמר רביןא כגון דנקט דיסקא מבית דין הגדול אמר רב מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ור' יוחנן אמר אין מקיימין את השטר שלא לרבי יוסי בר אבהו אסברה לך טעמיה דרבי יוחנן אמר קרא והועד בעליו ולא ישמרנו אמרה תורה וזא בעל השור והעמוד על שורו אמר רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד וצוחו ואי אמר נקיטו לי זימנא עד דמיתניא סהדי ומרענא ליה לשטרא נקטינן ליה אי אתא אָתא אי לא אתא נטרין ליה בה"ב אי לא אתא פתבינן פתיחא עלויה תשעין יומין תלתין קמאי לא נחתין לנכסיה דאמר קא טרח בזווי וניזוף מצינאי נמי לא נחתין ליה לנכסיה דאמר דלמא לא אשבח למינף וקא טרח ומזבין בתראי נמי לא נחתין לנכסיה דאמר לזקח גופיה קא טרח בזווי לא אתא פתבינן אדרבכתא אניכסיה והני מילי דאמר אתינא אָבֵל אמר לא אתינא לאלתר פתבינן והני מילי כמלוא אָבֵל בפקדון לאלתר פתבינן וכי פתבינן אפטרקעי אָבֵל אפטרלטלי לא דלמא שמיט ואכיל להו מלוא למטרלטלי וכי אתי לוח ומייתי סהדי ומרע ליה לשטרא לא משבח מידי למינפה ואי אית ליה מקרקעי למלוא פתבינן ולא היא אדרבכתא אפטרלטלי לא פתבינן אף על גב דאית ליה מקרקעי חיישינן שמא תכסיף וכי פתבינן אדרבכתא מודעינן ליה והני מילי דמקרב אָבֵל מירחק לא ואי מירחק ואיפא קרובים אי נמי איפא שיירתא דאזלי ואתו התם משהינן ליה תריסר ירחי שפא עד דאזלא ואתי שיירתא פי הא דרבינא שהא למר אחא תריסר ירחי שתא עד דאזלא ואתיא שיירתא מפי חזאי ולא היא התם איניש אליפא הוה אי הוויא מטאי אדרבכתא לדידי לא הוה אפטר לאפוקי מיניה אָבֵל הכא לא נטרין ליה אלא עד דאזיל שלוחא בתלתא בשבתא ואתא בארבעה בשבתא ובשבתא קאי בדניהו אמר רבינא האי שלוחא דרבנן מהמינינן ליה כפי תרי וה"מ לשמתא אָבֵל לפתיחא קא מחסר ליה דקא בעי ליה למיתב ליה וזו לספרא לא אמר רבינא והכין זימנא אפומא דאיתתא ואפומא דשיכבי ולא אמרן אלא דליתיה בכתא

56 שני, ואם לא בא מזמנים אותו ליום חמישי שלאחריו, ואם עדיין
 57 לא בא מזמנים אותו שוב ליום שני שלאחריו. אי אחר כל זה לא
 58 אהא, פתבינן פתיהא עלויה - בית דין כותבים עליו שטר נידוי על
 59 שאינו פורע חובו. ומעתה ממתנינים לו תשעין וימין עד שיורדים
 60 לנכסיו. מבאר הגמרא: תלתין קמאי לא נחתין לנכסיה - שלושים
 61 יום הראשונים אין יורדין לגבות מנכסיו, דאמר קא מרח בווי וניווה
 62 - תולים אנו שהוא טורח ללוות כסף בכדי שיהיה לו להחזיר,
 63 ולכך לא בא. מציעאי - שלושים יום האמצעיים נמי לא נחתין ליה
 64 לנכסיה, דאמר דלמא לא אשכח למוינה - תולים אנו שמא לא מצא
 65 מי שילוה לו מעות, וקא מרח ומנפין - ועתה הוא טורח למכור את
 66 נכסיו כדי שיוכל לפרוע את חובו. פתריא - שלושים ימים
 67 האחרונים נמי לא נחתין לנכסיה, דאמר לזכה גופיה קא מרח בווי
 68 - תולים אנו שמא הלוקח את נכסיו טורח עתה אחרי מעות בכדי
 69 לשלם עבור מקחו ולכך הלוה אינו בא עדיין לבית דין. לא אהתא
 70 אחר תשעים הימים, פתבינן אדרבא אניכסיה - כותבים ונותנים
 71 למלוה שטר 'פסק דין' שיכול הוא לילך ולגבות מעותיו מנכסיו
 72 הלוה בכל מקום שהם. והני מילי שממתנינים לו דאמר אהתא
 73 - שהוא יבוא לאחר מכן, אכל אם מתחילה אמר לא אהתא, לא לתר
 74 - מיד פתבינן שטר 'אדרבא' למלוה. והני מילי שממתנינן לו אם
 75 אמר שיבוא, במלוה, אכל פתובע שישביב לו פקדון שהפקיד בשטר
 76 ואינו מחזיר לו, לא לתר פתבינן שטר אדרבא על נכסיו. ובי
 77 פתבינן שטר זה, אפקדעני - על קרקעות, אכל אמפלטלי לא
 78 כותבינן שיש חוש דלמא שמיט ואכיל להו מלוה למפלטלי - שמא
 79 ימחר המלוה ויכלה את המטלטלין שבגה בחובו, ובי אתי לזה
 80 ומייתי פהי ופרע ליה לשטרא - וכאשר יבא הלוה לבסוף ויביא
 81 עדים שיפסלו את השטר וירצה לחזור ולגבות את מטלטלו
 82 מהמלוה, לא משכח מידי למוינה - לא ימצא דבר לגבות ממנו, מה
 83 שאין כן קרקעות שאין המלוה יכול לכלותם. ואי אתי ליה מפקדעני
 84 למלוה, פתבינן גם על מטלטלין של הלוה, משום שאף אם יכלה
 85 את המטלטלין יוכל הלוה לגבות את חובו מקרקעותיו. הגמרא
 86 דוחה זאת: ולא היא - לא כך הוא הדין, אלא לעולם אדרבא
 87 אמפלטלי לא פתבינן אף על גב דאית ליה מפקדעני למלוה, משום
 88 דחישנין שמיא תכסוף - יתקלקלו קרקעותיו ולא יהיה ללוה מהיכן
 89 לגבות. ובי פתבינן אדרבא מויעני ליה - צריכים להודיע ללוה
 90 על כך. והני מילי, דמיכרב - שהוא נמצא בתוך מהלך יום אחד,
 91 אכל אם הלוה מיתרק יותר מכן, לא צריך להודיעו. ואי מיתרק
 92 ואיכא - ויש לו קרובים שיכולים להודיעו, אי נמי דאיכא שייחא
 93 דאולי ואהו תתם - שיש שיירות שבאות והולכות למקומו, משהינן
 94 ליה - ממתנינים מלכתוב שטר אדרבא תריסר ירחי שמיא - שנים
 95 עשר חודש כפי הצורך, עד דאולי ואתי שייחא - עד שילכו
 96 השיירות למקומו וישובו לכאן. כי הא - כמעשה זה שהיה דרבינא
 97 שהא למר אהא תריסר ירחי שמיא שלא לכתוב לו אדרבא על
 98 הלוה שלו שלא היה בעירו, עד דאולי ואתיא שייחא מפי חוזאי
 99 - עד שילכו וישובו השיירות מכאן לבי חוזאי, ששם היה הלוה.
 100 הגמרא דוחה את הראיה מבינא: ולא היא - אי זו ראיה, תתם
 101 במקרה של רבינא, איניש אלימא תהו - מר אחא היה אדם אלים,
 102 אי הוויא מטיא אדרבא לדיה לא תהו אפשר לאפוקי מיניה - אם
 103 היתה מגיעה אדרבא לידיו לא היה אפשר להוציאה ממנו אחר
 104 כך ואם יגיע הלוה ויביא עדיין שאינו חיבב, לכך הורה לו רבינא
 105 להמתין שנים עשר חודש, אכל הא באדם שאינו אלים, אפילו
 106 כשיש שיירות מכאן לשם לא נפרינן ליה - אין ממתנינן ללוה אלא
 107 אם הוא קרוב מהלך יום אחד, כלומר, עד דאולי שליחא פתלתא
 108 בשבתא - עד שילך שליח בית דין ביום שלישי בשבת להודיע
 109 ללוה, ואהא פתריבא בשבתא - ויחזור הלוה ביום רביעי בשבת,
 110 ולתמיא בשבתא קא דריניה - וביום חמישי שהוא זמן מושב בית

1 שלא בפני בעל דין - וקטן הרי הוא כשלא בפניו. ענה לו רבי ירמיה,
 2 ולא, והא קתני שאם הניח האב גזילה לבניו והיא קיימת בין גדולים
 3 בין קטנים תיבין, אמר ליה רבי אבין, הרי מהלוקת סומכוס צדיק
 4 שחולק שם בברייתא ואומר שפטרין. אמר לו רבי ירמיה, איכפול
 5 בולי עלמא - האם עמלו וטרחו כולם וקאי - וסברו פסוקים אף
 6 שהוא נגד רבים, בכדי לאפקוען לדידי - שלא אוכל לקבל את שלי,
 7 הלא יש לפסוק הלכה כחכמים שמקבלין עדות אף לגבי קטנים,
 8 ולקבל את עדי. אהדיה - בניתיים, אינלגל מילתא - נתגלגלו
 9 הדברים והתא ומטא לקמיה דרבי אהו - ובאו לפני רבי אבהו.
 10 אמר רבי אבהו, האם לא שמעו לנו - לא ידוע לכם הא דרב יוסף
 11 בר קמא אמר רבי אושעיא, דאמר רב יוסף בר קמא אמר רבי
 12 אושעיא, תינוק - קטן שהיו לו עבדים ותקע פסיעים של עבדיו ויוד
 13 לתוך שדה של חבריו, ואמר שלי הוא, אין אומרים נמתין עד שיגדיל
 14 ואז נדון עמו, הלא מוציאין מדו מיד, ולכשיגדיל יביא עדים ששלו
 15 היא ונראה אם הדין עימו. ואם כן גם כאן יש לנהוג כן ולהעמיד
 16 הקרקע בידי רבי ירמיה, ולכשיגדל בן חמיו יביא את עדיו שהחזיק
 17 בבית. דוחה הגמרא: מי דמי, תתם הוא דמפקדעני מיניה - דוקא שם
 18 מוציאין את התינוק, הלא קיימא ליה אהוקה דאבות - מפני שאין
 19 לו חזקת אביו שהיתה שלו. אכל היכא - היכן דאית ליה לקטן
 20 הוקה דאבות - חזקה שיורשה מאביו, כמו במקרה זה, לא מוציאין
 21 הבית מחזקתו, אלא יסאר הבית ברשות הקטן.
 22 הגמרא מביאה מקרים שמקבלין עדות שלא בפני בעל דין: אמר רב
 23 איש אמר רבי שבתאי, מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. תהי בה -
 24 היה מעיין רבי יוחנן, ובי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. קרבלה
 25 מיניה רבי יוסי בר קנינא מרבי יוחנן לפרש שמדובר בגון שיהיה הוא
 26 - בעל הדין חולה, או שהיו עדייו חולים והולכים למות, או שהיו
 27 עדין מקפזין לילך למדינת הים ולא יוכלו להעיד לאחר מכן, ושלחו
 28 לו בית דין לנתבע לבא לדין ולא בא, בכל אחד מאופנים אלו
 29 יכולים לקבל עדות גם שלא בפני בעל הדין.
 30 אופן נוסף: אמר רב יהודה אמר שמואל, מקבלין עדים שלא בפני
 31 בעל הדין. אמר רב עוקבא, לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל -
 32 בעצמי שמעתי משמואל שלא אמר כן אלא בגון דפתחו ליה
 33 דריניה - שכבר התחילו שניהם לדון לפני בית הדין, ועתה רוצה
 34 התובע להביא עדי, ושלחו ליה לנתבע שיבא ולא אהא - ולא בא.
 35 אכל אם לא פתחו ליה דרינא, מצי אמר ליה הנתבע איני מעונין
 36 לדון בבית הדין זה כלל אלא אהא לבית דין הגדול שבארץ ישראל
 37 אוילנא - הריני הולך. מקשה הגמרא: אי הכי, כי פתחו ליה נמי מצי
 38 אמר ליה לבית דין הגדול אוילנא. מיישבת הגמרא: אמר רבינא בגון
 39 דנקט דיקא - שמחזיק הוא אגרת מביית דין הגדול ששלחו לבית
 40 דין של כאן לכופו לדון אצלם.
 41 הגמרא מביאה מחלוקת לגבי קיום שטרות שלא בפני בעל דין:
 42 אמר רב, מקמימין את השטר שלא בפני בעל דין - הלוה. ורבי יוחנן
 43 אמר, אין מקמימין את השטר שלא בפני בעל דין. אמר ליה רב ששת
 44 לרבי יוסי בר אבהו, אפקרה לך מעמיה דרבי יוחנן, אמר קרא (שמות
 45 כא בט) לגבי שור מועד, והועד בכעליו ולא ישמרנו, שאמרה תורה
 46 יבא בעל השור ויעמוד על שורו בשעת קבלת העדות בבית דין, ורק
 47 בזה נעשה מועד.
 48 הגמרא מביאה את סדר גביית החוב: אמר רבא הלכתא כרב
 49 שמקמימין את השטר גם שלא בפני בעל דין, ואפילו אם הלוה עומד
 50 וצווח אל תקימורו שמויף הוא. ואי אמר הלוה נקיפו לי ודמא -
 51 תנו לי זמן והמתינו מלגבות מנכסיו עד דמיתנינא פהי - עד
 52 שאביא עדים ושמענא ליה לשטרא - ואלקלל את השטר בכך
 53 שיעירו עליו שהוא מזויף, נקמינן ליה - נותנים לו זמן להביאם. אי
 54 אהא אהא - אם הביאם בזמן, הביא. אי לא אהא, נפרינן ליה בה"ב
 55 - ימים שני וחמישי ושני, כלומר, ממתנינים לו מזמנים אותו ליום

56 רב יהודה, לא יהבינא זמנא - אין מזמנין אדם לבוא לדין בבית דין
 57 לא ביומי - ימי חודש ניסן, ולא ביומי - ימי חודש תשרי, לפי
 58 שאנשים טרודים בזמנים אלו, שהרי הן זמני קציר וביצור. וכן אין
 59 מזמנין אדם לדין לא במעלי יומא טבא - בערבי ימים טובים, ולא
 60 במעלי שבתא - בערבי שבתות, שגם בזמנים אלו בני אדם טרודים.
 61 אבל חילוק יש בין ימי ניסן ותשרי לערבי שבתות, דמניסן לבתר
 62 יומי ניסן - לשלוח לו בניסן שיבוא לדין לאחר חודש ניסן, וכן
 63 ביומי תשרי לבתר תשרי - לשלוח לו בחודש תשרי שיבוא לדין
 64 לאחר חודש תשרי, קבעינן - קובעים לו אותו הזמן. ואילו במעלי
 65 שבתא לבתר מעלי שבתא - לשלוח לו בערב שבת שיבוא לדין
 66 לאחר השבת, לא קבעינן - אין קובעין לו זמן. מבאר הגמרא: מאי
 67 טעמא אין מודיעין בערב שבת שיבוא לדין לאחר השבת, משום
 68 דבעבדיתיה דשבתא טריד - אדם טרוד בהכנותיו לשבת והוא עשוי
 69 לשכוח הזמניהו כלל לדין לאחר השבת.
 70 עוד מענין זה: אמר רב נחמן, לא יהבינן זמנא לא לבני פלה בכלה
 71 - אלו הבאין לשמוע הדרשה בכל שבת, אין אומרים לו שיבוא
 72 לדין ליום שני, ולא לבני ריגלא בריןלא - אלו הבאין לשמוע
 73 הדרשה שלשים יום לפני הרגל, אין אומרים לו שיבוא לדין באותו
 74 היום, לפי שיש לחוש שאנשים ימנעו מלבא לשמוע את הדרשות
 75 מפני כך. וכך היה נוהג רב נחמן, כי הווי אתו לקמיה דרב נחמן -
 76 כשהיו באים תובעין לפניו בימי הדרשות להזמין בעלי דינים לדין,
 77 אמר להו - היה אומר להם, נבי לדיבכו בנפשיכו - האם לצורך
 78 דינכם הקהלתו אותכם לבאן. סטיימא פירוש הגמרא: והאידין - ובזמן
 79 הזה דאיבא רמאי - שיש רמאים שבאים לעיר לצורך עסקיהם
 80 וכדי שלא יתבעו אותם לדין נכנסים הם גם לבית המדרש לשמוע
 81 הדרשה, חיישינן - חוששין לרמאותם, וקובעין להם זמן אף בימים
 82 אלו, ורק לבני אדם שידוע שעיקר ביאתם הוא לשמוע הדרשה
 83 אין קובעין להם זמן כדי שלא ימנעו מלבוא כלל.
 84 שנינו במשנה, אם היה דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם: מתניי ליה
 85 - שנה ולמד רבי לרבי שמעון בריה פירוש משנה זו, לא דבר שיש
 86 בו אחריות ממש - אין כוונת המשנה אשם הניח להם אביהם
 87 קרקעות דוקא, אלא אפילו הניח להם פרה וחורש בה, או חמור
 88 ומחמר אחריו, והכל מעידין שהם של הנגול, חייבין להחזיר מפני
 89 כבוד אביהו, שלא יזכירו כולם את אביהם לגנאי שזה הוא מה
 90 שגול.
 91 בעי מנייה רב פהנא מרב, משה ומיסב עליה או שולחן ואוכל עליה,
 92 מהו דינו, האם כיון שאין משתמשין בהם בחוץ כפרה וחמור אלא
 93 בתוך הבית, אין צריכין היורשים להחזירם כיון שאין בהם גנאי
 94 לאביהם, או שכיון שפעמים נכנסים אורחים לביתם ויכירו בהם,
 95 אף באלו יש גנאי לאביהם וחייבין להחזירם. אמר לו רב לרב
 96 כהנא, על זה נאמר (משלי ט ט) ימן לחכם ויחכם עוד, כלומר, יש
 97 לך ללמוד שמיטה ושולחן דינם כפרה וחמור אף שרבי לא הזכירם
 98 בפירוש, וחייבים להחזירם.

משנה

99 המשנה מבאר דין קבלת מעות מאנשים המוחזקים בגולנים:
 100 אמרו חכמים שאין שורטין - אסור להחליף מטבעות גדולות בכדי
 101 לקבל פרוטות, לא מתיבתא המוכסין - ממקום שמניחים שם גובי
 102 המכס את המעות שגובים, וכן לא מביים של נפאין - מקום
 103 שמניחים גבאי המלך מבית שגובים עבור כלל המיסים המוטלים
 104 על בני המדינה, מפני שודאי הוא שלוקחים הם גם מעות שלא
 105 כדין. ואף אין נוטלין מהם צדקה. וכל זה שאסור הוא רק בלוקח
 106 מעות מהתיבה והכיס המיוחדים להניח בהם המעות שגובים, אבל
 107 נוטל הוא מותוך ביתו - ממעות אחרים שיש לו בביתו, או אפילו
 108 מן השוק כל שאינו נוטל מן התיבה שמינה בה המעות שגובה.

1 אבל איתיה פתחא - אם הוא נמצא בעיר, לא - אין מזמנין על
 2 פתח, ואין לנדרתו אם לא בא לבית דין, דאמרין - מפני שיש לומר,
 3 אמר לא אמרו ליה - שמא אלו לא אמרו לו את דברי בית דין,
 4 דאמר - לפי שסבורים הם, כיון שנמצא הוא בעיר אשכחיהו
 5 שליחא דבית דין דאמר ליה - ודאי פגשו שליח בית הדין בעצמו
 6 ואמר לו. וגם כשאינו בעיר לא אמרין שמזמנין על פי אשה ושכנים
 7 אלא דלא תליף אבבא דבי דינא - רק אם אותו אדם אינו עתיד
 8 כשיחזור לעבור על פתח בית הדין, אבל תליף אבבא דבי דינא -
 9 אם כשיחזור עוברת דרכו על יד פתח בית הדין, לא - אין לסמוך
 10 עליהם שאמרו לו, משום דאמרין - סבורים הן לומר, אשכחיהו פי
 11 דינא ואמר ליה - ודאי פגשו בו בית הדין כשחזר ואמרו לו. ואף
 12 כשאינו בעיר ואינו חולף על פתח בית הדין, לא אמרין שמזמנין
 13 אותו על פתח אלא דאיתי ביומיה - רק אם הוא רגיל לחזור בו ביום,
 14 אבל לא איתי ביומיה - אם איננו עתיד לחזור באותו היום לא - אין
 15 לסמוך עליהם, איבא - אם איננו עתיד לחוש שמא אישתלתי
 16 אשתלי - שכחו שעליהם להודיע לו.
 17 הגמרא מבאר מתי קורעין שטר פתיחא שנכתב על אדם שסירב
 18 לבית דין: אמר רבא, האי מאן דכתבי עליה פתיחא - אדם אשר
 19 כתבו עליו שטר נידוי על דלא איתי לדינא - על כך שהזמניהו לבית
 20 דין ולא בא, עד דאיתי לדינא לא מקרעין ליה - עד שיבוא לבית דין
 21 אין קורעין את שטר הנידוי, ולא די שיאמר שהוא מתרצה לבוא.
 22 וכן אם כתבו שטר נידוי על דלא ציית לדינא - על אדם שסירב
 23 לקיים את פסק בית הדין, עד דציית לא מקרעין ליה - עד שיקיים
 24 את פסק הדין וישלם לפלוני את אשר חייבוהו אין קורעין את
 25 השטר, ולא די שיאמר אני מתרצה לשלם. ולא היא - אך אין הדין
 26 כרבא לענין שטר נידוי על מי שלא ציית דינא, אלא כיון דאמר
 27 צייתנא - משעה שאמר שהוא מקבל על עצמו את פסק הדין
 28 לשלם לפלוני קרעין ליה - מיד קורעין את שטר הנידוי. וחלוק
 29 הוא ממי שנידוהו מחמת שלא בא לבית דין, שכל זמן שאינו בא
 30 לבית דין חציפות הוא ולא די במה שאמר שיבוא, אבל זה שאומר
 31 שישלם אפשר שאין לו עתה מעות ורוצה הוא לילך לטרוח אחר
 32 מעות.
 33 הגמרא חוזרת לבאר פרטי הדין שאמר רבא לעיל (קיב) שכותבין
 34 'שטר פתיחא' רק לאחר שעברו שני חמישי ושני ולא בא: אמר רב
 35 הקדא, כשמזמנין אדם לדין קובעים לו זמן שיבוא ביום שני, ואם
 36 לא בא ביום שני קובעים לו לבא ביום חמישי באותו השבוע, ואם
 37 גם בו לא הגיע קובעים לו זמנו ביום שני בשבוע שלאחריו, זמנא
 38 וזמנא בתי זמנא - לאחר כל פעם שלא בא מזמנין אותו לפעם
 39 הבאה ולא שנותנין לו מתחילה כל אותן שלשה ימים, ולמחר
 40 בתבינן - כל יום שני ממתנין לו שמא יבוא, ולכך אין כותבין עליו
 41 שטר נידוי עד למחרת ביום שלישי.
 42 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רב אפי איקלע - נודמן בי רב
 43 פהנא - לבית הדין של רב כהנא, הוא הווי איתתא דאזמנה לדינא
 44 בפניא - וראה שהזמין אשה לדין לשעת הערב, ולא באה,
 45 ובצפרא - ולמחר בבוקר מיד כתבי עליה פתיחא כתבו עליה שטר
 46 נידוי. אמר ליה רב אסי לרב כהנא, לא קבר לה מר - האם כבודו
 47 אינו טובר ליה דאמר רב חסדא - את הדין שאמר רב חסדא,
 48 קובעין זמן שני חמישי ושני ורק לאחר מכן כותבין נידוי. אמר ליה
 49 רב כהנא, הני מילי - דברי רב חסדא נאמרו רק בצפרא דאניס -
 50 באיש שטרוד בעסקו וליתיה פתחא - ולפעמים גם אינו בעיר,
 51 ולכן נותנין לו זמן עד שישוּב לעיר ויתפנה מעסקו, אבל איתתא
 52 - אשה כיון דאיתיה פתחא - שנמצאת היא בעיר שהרי אין דרכה
 53 לצאת כאיש, ולא איתתא - ובכל זאת אינה נמיעה לבית דין, הרי
 54 מודדת היא בבית דין, וראוי לנדרתה על כך מיד.
 55 הגמרא מבאר באילו זמנים אין ראוי לזמן בהם אדם לדין: אמר

1 וזכר סבר דבר שאין מתכוין מותר. ושרי אפי' לבלוש וקא נמי דתניא מוכרי כסות מוכרין
 2 כדרךן ומוקי בבמה מן ליקין (שבת דף כט ור"ש) ברבי שמעון דשרי דבר שאין מתכוין
 3 התם נמי שרי אף לבלוש ולא שישאם דוקא על בתפיו:
 4 און פורטין לא מתיבת המוכסין. לרבנן דאמרי סתם גזילה לא הוי יאוש בעלים א"ש ומי
 5 קתני דנותן דינר וחסור לו השאר הואיל ואין דיוע
 6 בבורר שהם של גזל ור"ש נמי דאמר סתם גזילה
 7 הוי יאוש בעלים דהשתא היל יאוש ושינוי רשות
 8 מימי אין פורטין משום דדבר מנוה הוא דמיקב
 9 וכסי מיתדות להצניע שם גזילות שלהם ודרבו כל
 10 שעה להניח שם:
 11 נודרין להרעים. בנדרים (דף כח) מפרש דאמר
 12 בשפתיו סתם יאסרו כל פירות
 13 שבעולם עלי אמיס של תרומה ומחשב בלבו
 14 היום דאין נאסר אלא אותו יום בלבד ואע"ג
 15 דדברים שבלב אין דברים משום אונסא שרו ליה
 16 הכי מפרש התם וה"ה שיכול לחשוב בלבו שעה
 17 אחת או רגע וכן נוהגים בשהאסים מדידים
 18 היחודים הדרים תחתיהם שלא יצאו לדור בעיר
 19 אחרת יכולין ליודר סתם שלא יצאו ובלבם
 20 יחשבו היום ואפי' הוא מפרש בשפתיו שלא יצא
 21 ממנו כל ימי חייו יכול להערים ולחשוב בלבו
 22 שום הנאי ואם מכסל בשפתיו בלחש כ"ש דהוי
 23 ביטול גמור:

שלא

1 יהודה לא יתבינא ומנא לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי לא במעלי יומא מטבא ולא במעלי
 2 שבתא אבל מניסן לבתר יומי ניסן וביומי תשרי לבתר תשרי קבעינן מעעלי שבתא לבתר
 3 מעלי שבתא לא קבעינן מאי טעמא בעבדי'תיה דשבתא טרוד אמר רב נחמן לא יהבינן
 4 ומנא לא לבני פלה בכלה ולא לבני ריגלא פריגלא כי הוה אתו לקמיה דרב נחמן אמר להו
 5 וכו' לדידכו בנפשיכו והאידנא דאיכא רמאי חיישינן: אם הוה דבר שיש בו אחריות חייב
 6 לשלם: מתני ליה רבי לר"ש בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש
 7 בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן פני מיציה רב פהנא מרב משה
 8 ומיכס עליה שולחן ואוכל עליו מהו אמר לו תן להם ויחכם עוד: מתנא' אין פורטין לא
 9 מתיבת המוכסין ולא מפוס של גבאין ואין נוסליו מהם צדקה אבל נוסל הוא מתוך ביתו
 10 או מן השוק: גמ' תנא אבל נתן לו דינר ונתן לו את השאר: ומוכסין והאמר שמואל
 11 דינא דמלכותא דינא אמר רב חנינא בר פהנא אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה דבי
 12 ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו איכא דמתני לה אהא לא ילבש אדם פלאים אפי'
 13 על גבי עשרה בגדים להבריה בו את המכס מתני' דלא בר"ע דתניא אסור להבריה את
 14 המכס ר"ש אומר משום ר"ע מותר להבריה את המכס בשלמא לענין פלאים בהא קמיפלגי
 15 דמר סבר דבר שאין מתכוין מותר ומר סבר דבר שאין מתכוין אסור אלא להבריה בו
 16 את המכס מי שרי והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא א"ר חנינא בר פהנא אמר שמואל
 17 במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו ואיכא דמתני אהא נודרין
 18 להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא של תרומה שהיא של בית מלך אע"פ שאינה של תרומה
 19 אע"פ שאינה של מלך ולמוכסין והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא א"ר חנינא בר פהנא
 20 אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו רב אשי אמר
 21 במוכס פגעני דתניא ישראל ויגעני אנס שבאו לדין אם אתה יכול לכוף בדיני ישראל וזהו
 22 ואמור לו פד דיגיננו בדיני פגעני וזהו ואמור לו פד דינכם ואם לאו באין עליו בעקיפין
 23 דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אין באין עליו בעקיפין כפני קידוש השם ור"ע מטעמא דאיכא
 24 קידוש השם הא ליכא קידוש השם באין וגול פגעני מי שרי והתניא אמר ר' שמעון דבר
 25 זה דרש ר"ע קשוא מזפירין מנין לגול פגעני שהיא אסור ת"ל אחרי גמפר גאולה תהיה לו
 26 שלא

1 אבל איתיה בכתא לא. משמתין ליה דתהו איתתא ושיכבי לא עבדי שליחותם. דאמר
 2 שליחא דבי דינא אשכחיה ואמר ליה. אלא משדרין ליה עוד שליחות אחרתא בתריה:
 3 ולא אמרן אלא דלא חליף אבבא דבי דינא. כי אתי ההוא פלוני לביתיה לית ליה אחרתא
 4 לכבא דבי דינא אבל חליף אבבא דבי דינא לא סמכין אשיכבי דאמר בי דינא אמרי ליה
 5 אישתלי. שכחו שליחותם קודם ששב אוחו
 6 פלוני לביתו: עד דאתא לבי דינא לא קרענא
 7 ליה. ואע"ג דאמר אתנא אתנא: על דלא ציית
 8 לבי דינא. שאמרו ולו צא תן לו ולא קיים: עד
 9 דציית דינא. ופרע לו: לא מפרעין ליה. ואע"ג
 10 דאמר פרענא: ולא היא כיון דאמר דצייתא
 11 קרענא. לאחור דרלמא לית ליה וזוי השתא
 12 וטרוד אבל פאתא לדינא כל פמה דלא אתי
 13 אפרותא הוא: קובעין ופון. ליום שני בשבת ואם
 14 לא יבא מומנין אוחו ליום חמישי ואם לא יבא
 15 מומנין אוחו ליום שני ועד למחר לא פתיבין
 16 פתיחא שכל היום ממתנין שקא יבא: לא יהבינן
 17 וימא כיומי ניסן. אין מומנין אדם לדון בניסן
 18 ובתשרי שהן זמן קציר וביציה אבל לבתר ניסן.
 19 שולחים שובא ביום פלוני באייה: לבני פלה
 20 בכלה. באין לשמוע הדרשה בכל שבת אין
 21 אומרים לו בא ביום שני לדון דממנה ולא אתי
 22 לכלה: פריגלא. באין לשמוע הלכות הרגל קודם
 23 הרגל ל' יום: כי אתו. תובעין לקמיה דרב נחמן
 24 ביום פלה להזמין בעלי דינין לדין: אמר להו וכו'
 25 לדידכו בנפשיכו. לצורך דינכם הקהלתי אתכם:
 26 משה ושלחן משה. כיון דמדיד דקאי בנו ביתי הוא
 27 ולא מתחוי לעלמא כי פרה וחמור וליכא
 28 זילותא דאבהוה או דלמא כיון דנפקי ויתא.
 29 אינשי לביתיהו וחוו להו איכא זילותא: ויחכם
 30 עוד. כפרה וחמור כן משה ושלחן. מתנא' אין
 31 פורטין. להחליף סלעים בפרוטות מדי מוכסין
 32 לישול הפרוטות מתיבתן שנותנין בה מעות
 33 המכס וכן מביט של גבאי המכס שגובה כסף
 34 גולגולת וארנוגא לפי שהן של גזל: מתוך ביתו.
 35 של מוכס ממועות שלו: או מן השוק. אם יש לו
 36 מעות בשוק שאין לוקח מתיבת המכס: גמ'
 37 אבל נתן לו דינר. היה חייב לו פרוטות למוכס
 38 מן המכס בשוק חצי דינר ואין לו הפרוטות נתון
 39 לו דינר כסף ומקבל הימנו פרוטות בשוק חצי
 40 מפני שהוא במציל מידו: דינא דמלכותא דינא.
 41 וזה שיקבל את המכס מן המלך בדרך קצוב כך
 42 וכך לשנה אין גזל: שאין לו קצבה. אלא נוטל
 43 בכל הפצה: פאליו. שלא מאת המלך אפי' יש לו
 44 קצבה: כדי להבריה את המכס. ואע"פ שאין
 45 כוונתו להנאת לבישה אלא להבריה בו בלבשית
 46 כלאים: דינא דמלכותא דינא. ומנא שגזול את
 47 המוכס ישראל זה שיקבל את המכס מיד המלך
 48 נכרי בהיתר: נודרין. קונם כל פירות עלי אם אין
 49 בתואה זו של בית המלך: הורגים. רוצחים:
 50 הרמים. בעלי חייבה ומריבה וגוזלי ממוץ: פמיכס
 51 שהוא פגעני אנס. ואין לחוש אם גזולו איכא
 52 דליכא חילול השם שאין מבין שזה מכוב: פאין
 53 עליו בעקיפין. בחקמה עד שפטרין את
 54 הישראל: אחרי גמפר. בעבד עברי הנמכר לנכרי
 55 בשוק משתעי:

שלא

רכו בבא קמא. פרק עשירי - הגוזל ומאכיל - דף קיג עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

1 **שלא** ימטכנו ויצא כו. והני תנאי דפרק המקבל (כי"מ דף קיא: ושם) דסברי דגזל הכנעני
2 מותר מוקמי לה להאי קרא לדרשה אחריתי:
3 **יבול** יגום עליו. פי' בקנטרס; יבול יגיה הכנעני לכפול ולהוסיף על הלואתו לתבוע מה
4 שלא נתן ותימה לר"י דאמאי אצטרך קרא להכי דאטו יפסיד ויגיה את הכנעני
5 להטעות את עצמו ונראה לר"י דה"פ יבול יגולם
6 עליו שיטעה את הכנעני ויתן לו פחות ממה
7 שנתן לו ת"ל והשב עם קונוה וכן פי' בערוך
8 בערך גלם אע"י דטעות כנעני היה מותר אסור
9 להטעותו במקום שהכנעני יודע שגזול ועושה
10 עצמו כלא ידע.
11 **הכי** קאמינא אי דכותי ניהו. דה"פ נראה לר"י שכן
12 היה דעתו מתחילה כמו שהשיב להבית
13 ולא כמו שהיה הכותי סובר דא"כ היה סובר דגזל
14 הכותי מותר דאין חילוק בין גניבה לגזילה
15 דבגניבה איבא חילול השם בשודע לבסוף וכל
16 הך שמעתא לא אייתי אלא הנהו דאסרי גזל
17 כנעני ולא מייתי תנאי דהמקבל (שם) דשרה
18 **היכי** מייאשי. היה להם לתבוע בדין את כל
19 אדם העוברים עליהם אלא ודאי לכך מתיאשם
20 לפי שברין אין משלמין להם כלום משום דדינא
21 דמלכותא דינא ובקנטרס פי' ה"פ מייאשי כלומר
22 מי הוה יאוש הוא יאוש כדי הוא ולא קני דאין כאן
23 שינוי רשות שהרי הן מנזחים רשות הרבים
24 ושינוי המעשה נמי ליכא דהשתא נמי הוה גובי
25 דדיקלי משריב כדאמר לעיל בהגוזל קמא דף עב.
26 ושם:
19 מחייב לאהדורי בתרה אבל היכא דאתי לידיה אימא ליהדרה אמר רבינא ומצאתה דאתאי
20 לידיה משמע: תנאי ר' פנחס בן יאיר אומר במקום שיש חילול השם אפי' אבידתו אסור
21 אמר שמואל טעותו מותרת כי הא דשמואל זבן מכותי מאה ועשרים חביתא במאה ואכלעל ליה חד וזיא
22 ואכלעל ליה חד וזיא רב פהנא זבן מכותי מאה ועשרים חביתא במאה ואכלעל ליה חד וזיא
23 אמר ליה חזי דעלך קא סמיכנא רבינא זבן דיקלא הוא וכותי לצלחא א"ל לשמעיה קדם
24 ואייתי מעיקרו דכותי מנינא דע רב אשי הוה קאזיל פאורחא הוה שיקשא דגופנא בפדיסא
25 ותלי בה קיפויי דעינבי אמר ליה לשמעיה זיל חזי אי דכותי ניהו אייתי אי דישראל ניהו
26 לא אייתי לי שמע ההוא פותי דתוה יתיב בפדיסא אמר ליה דכותי שרי א"ל פותי שקיל
27 דמי ישראל לא שקיל דמי גופא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא אמר רבא תדע דקמלי
28 דיקלי וגשירי וגערינן עליהו א"ל אפי' ודלמא משום דאייאוש להו מינייהו מיייהו
29 אמר ליה אי לא דינא דמלכותא דינא היכי מייאשי והא לא קא עכדי פדאמר מלכא מלכא
30 אמר זילו וקמלו מכל פאגו ואניהו אזלו וקמלו מחד באנא שלוחא דמלכא במלכא ולא טרח
31 ואניהו אפסיד אנפשייהו דאיבעי להו דאנקוט מפוליה פאגו ומשקל דמי אמר רבא מאן
32 דמשתבח בבי דרי פדע מנתא דמלכא וה"מ שותפא אבל אריסא אריסותיה הוא דקא מפיק
33 ואמר רבא בר מתא אבר מתא מיעבט וה"מ דברלא ארעא וכרנא דהאי שתא אבל שתא
34 דחליף הואיל ואפי' מלכא חליף ואמר רבא הני דדיירי דרי בתוך התחום אסור ליסח מהן
35 מאי טעמא משום דמערבא חיותא דמתא פהדיהו חוץ לתחום מותר ליסח מהם אמר רבינא
36 אם היו בעלים מרדפים אחריהם אפילו חוץ לתחום אסור מקריו רבא ואימינא רב הונא
37 דסלקון לעילא ודנחתין לתתא האי בר ישראל ידע סהדוהא לכותי ולא תבעו מיניה ואזל
38 ואסהיד ליה בדיני דכותי על ישראל חבריה משמתינן ליה מאי טעמא דאיניהו מפקי ממונא

יהודי צריך לחיות ברוח הזמן... ברוח פרשת השבוע וההוראות שבה,
הוראות נצחיות לכל דור ולכל מקום
ממכתב יום שני דראש חודש אדר ראשון, ה'תשמ"ו

מבארת המשנה עוד הלכות השייכות לנחיל של דבורים: **אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן בְּרוּקָה**, במקום שאין עדים כשרים לומר מי הם בעלי הדבורים שנמצאו, נאמנת גם אשה או קמן לומר **מִכָּאן יצא נחיל זה**. ויבאר הטעם בגמרא (ע"ב). ומהלך בתוך שדה חבירו בכדי להציל את נחילו, ואם היקף לשדה חבירו תוך כדי הילוכו, משלים כל מה שהיך. אבל לא קוצץ את סוכו - סוכת חבירו, או נתיישבו עליה הדבורים. והוא חושש ליתלן אחת שמתא ברחו כולם, ואף על מנת ליתן את הדמים אסור לעשות כן אם אינו נוטל רשות מבעל הבית. אך רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, אף קוצץ הוא את סוכו ונותן את הדמים, לפי שתנאי בית דין הוא כמו שיבאר בגמרא (שם).

נמרא

תנא - בברייתא שנינו, אם נמל מהמוכס או מהלסטם חמור או כסות מחזיר הוא לבעלים הראשונים. הרי שתנא זה חולק על משנתנו וקסבר יאוש כדו - לברד לא קני - אין הגולן קונה על ידו את הגזילה, ומעיקרא פאיסורא אתא לדידה - ומתחילה הגיע הדבר באיסור לידי השני וחייב להחזירו. ואיכא דאמרי - אך יש ששנו בברייתא בלשון אחר וכדברי משנתנו, אם חסיד הוא ואינו רוצה להשתמש בחפץ כיון שהגיע על ידי גזילה ופא להחזירו, יחזיר לבעלים ראשונים ולא לגולן. במבארת הגמרא מאי מעמא - מדוע אינו חייב להחזיר לבעלים מעיקר הדין, משום שיאוש כדו - לברד קני, וכבר קנה אותו הגולן, מיהו אי - אך אם אמר אי אפשי להשתמש במוזן שאינו שלי, מחזיר לבעלים הראשונים.

שנינו במשנה, הרי אלו שלו מפני שהקעלים מתייאשין מהן: **אמר רב אשי**, לא שנו במשנה שבנטלו לסטים הרי אלו שלו משום שהבעלים מתייאשים אלא בלסטים עובד בוכבים, אבל בלסטים ישראל לא, משום שאין הבעלים מתייאשים, כבר - סבור הוא למתור קנימנא ליה דינא - למחר אעמידנו בדין שיחזיר לי גזילתי. מתקנה לה - הקשה על כך רב יוסף, אדרבה איכא מסתברא - מסתבר לחלק להיפר, שבגולן עובד בוכבים כיון דדיני בניתי - שדייני הגוים דנים בגאוה ובכח לא מייאש, לפי שסומך הוא עליהם שיוציאוהו מהגולן, ואילו בגולן ישראל בין דאמרי מימר - שדייני ישראל אינם כופין בכח אלא רק אומרים 'צא תן לו' מייאש. על כן אמר רב יוסף שדברי רב אשי לא נאמרו על הרישא של המשנה שסתמו הוי יאוש בעלים, אלא אי איתמר - אם נאמר חילוק של רב אשי בין לסיטים ישראל לסיטים עובד בוכבים, איכא איתמר - על הדין השני במשנה הוא נאמר שסתמו אינו יאוש בעלים, ששנינו בסיפא, המציל מן העובד בוכבים ומן הלסטים אם נתייאשו הקעלים הרי אלו שלו. ומשמע דוקא אם ידוע שנתייאשו אין - הדין כן, אך בקתמא - שלא ידוע אם נתייאשו, לא, וחייב להחזירו. ואמר רב אשי, לא שנו שסתמו אינו יאוש אלא בעובד בוכבים ומשום דדיני בניתי בגאוה ובכח, וסומך עליהם שישו בו גזילתו, אבל בלסטים ישראל, בין דאמרי מימר - שאינם דנים בכח אלא רק באמירה, אינו סומך עליהם ומייאש.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים אם סתם גניבה וגזילה הוי יאוש בעלים או לא: **הנן תתם** - שנינו במשנה במסכת כלים (פכ"ז מ"ח), בענין כלים המקבלים טומאה רק לאחר גמר מלאכתן, שאם חישבו הבעלים להשתמש בכלי כמות שהוא באופן שאין חסר בו גמר מלאכה, מועילה מחשבתן להוריד עליו שם כלי לקבל טומאה, ולכך עורות של פצל תפית שחסר בהם מלאכה להכניס למנעלים, מהשקה של בעל הבית להשתמש בהם כמות שהם לשיבה או לשכיבה, מטמאן - מורידתן לקבל טומאה מעתה. ושל עפרן - מעבד עורות למוכרן בשוק, אין מהשקה שלו להשתמש בהם כמות שהם מטמאן - מורידתן לקבל טומאה,

אפומא דתד - על פי עד אחד, ויוציאו ממון על פי עדותו שלא כדין, מפני שהתורה אמרה (דברים יט טו) 'לא יקום עד אחד באיש וגו' על פי שני עדים וגו' יקום דבר'. ולא אמרן - כל זה שאמרנו שאין לו להעיד, אינו אלא בחד - כשהוא לבדו מעיד, אבל בתרי - אם הם שנים לא אמרנו שאסור להעיד, אלא יכולים הם להעיד. וחד נמי לא אמרן - וגם כשהוא אחד לא אמרנו שאין לו להעיד אלא פדיני דמניסקתא - בכני הכפרים שאינם יודעים לדין במשפט, והם מאמינים לאחד כמו לשנים, אבל בי דיואר - במקום בית המשפט של הגויים, מותר להעיד אפילו ביחיד, משום דאינהו נמי - גם הם, חד אממקתא שדו ליה - על פי עד אחד אינם מוציאים ממון אלא מחזיבים את הנתבע שבועה כדין תורה.

אמר רב אשי, בי הוינא בי - כשלמדתי בישיבה אצל רב הונא, איבעיא לן - נסתפקנו, האם אדם חשוב דמכבי עליה כפי תרי - שסומכים עליו כמו על שני עדים, ויודע הוא עדות לגוי, שמתא מופקי ממונא אפומיה - יוצאו ממון על פיו, ועל כן לא איבעי ליה לאסוקיה - אין לו להעיד על ישראל חבירו. או דלמא - או שמא בין דאדם חשוב הוא לא מצי משתמיט להו - אינו יכול להשמיט מהם, ומצי לאסוקיה ויכול הוא להעיד. תיקו - ונשאר דין זה בספק.

אמר רב אשי, האי בר ישראל, דזבין ליה ארעא - שמכר לו קרקע לעובד בוכבים, וקרקע זו היתה אמצרא - סמוכה למיצרי שדהו דבר ישראל תקריה - של ישראל חבירו, משמתדן ליה - מגדים את המוכר. מבררת הגמרא: מאי מעמא - מפני מה מגדין אותו אי ניקא - אם נאמר משום דינא דבר מצרא - שכשארם מוכר את שדהו הרי בעל השדה הסמוכה לשדה זו קודם לקנותה לכל אדם, ונלמד דין זה ממה שנאמר (דברים ו יח) 'ועשית הישר והטוב; ולכך מגדין את המוכר על שלא מכר לזה שסמוך לו, והאמר מר במסכת בבא מציעא (ק"ח), שבין אם ישראל זבין - קונה מעובד בוכבים שדה הסמוכה לישראל אחר, זבין אם ישראל זבין - מוכר לעובד בוכבים שדה הסמוכה לישראל אחר, ליכא - אין בהם משום דינא דבר מצרא, משום שכשקונה מגוי עצם זה שקנה ממנו ומסלקו מן הישראל הסמוך לו יש בזה משום ישר וטוב. וכשמוכר לגוי, משום שעיקר דין בר מצרא הוא על הלוקח, שלא יקנה לעצמו אלא יתן לזה שסמוך לשדה זו לקנות. אבל את המוכר אין לחייב למכור לשכנו כיון שאינו מחוייב כלל למכור שדהו. במבארת הגמרא: אלא הטעם שמגדים אותו משום דאמרינן ליה - שיכול שכנו לומר לו, ארבעית - השכבת לי ארצי - אריה אמצראי - בגבולי, מפני שהגוי יצר לו מאד, ולכך משמתדן ליה - מגדים אותו עד דקביל עליה - עד שיקבל על עצמו המוכר לשלם כל אונקא דתתי מחמתיה - כל היזק שיגיע לאותו ישראל מן הגוי. במשנה זו יבוארו האופנים בהם יוכל אדם לזכות בחפץ שדהו של חבירו, לאחר יאוש.

משנה

נמלו מוכסין, שאינם גובים על פי חק המלכות וכל מה שבידם בחזקת גזול הוא, את חמורו ונתנו לו חמור אחר, וכן נמלו לסטים - גולנים את כסותו ונתנו לו כסות אחרת, הרי אלו שלו - יכול הוא לזכות בהם, מפני שמסתמא הקעלים הראשונים מתייאשין מהן מלקבלם חזרה, ויש כאן יאוש ושנינו רשות. אדם המציל חפץ מן הנקר שטפו, או מן הנשים חיל מלחמה שלקחו, או מן הלסטים שגולו, אם ידוע שנתייאשו הקעלים כגון ששמעו שאמרו יו' לי לחסרון כיס, הרי אלו שלו. אבל כל שלא ידוע שנתייאשו הבעלים אינו יכול לזכות בו. וכן המוצא נחיל - קבוצה של דבורים שבאה מכוורת של חבירו, אם ידוע שנתייאשו הבעלים הרי אלו שלו. אבל אם אין ידוע שנתייאשו לא יטלם.

בבא קמא. פרק עשירי - הגזול ומאכיל - דף קיד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רכט

רש"י

1 אפוקא דתר. ונמצא שהפסידו שלא בדין. דמינסתא. בני כפר שאין יודעין לזון
2 במשפטו. פי' דוואר. שלטון. חר אפוקתא שדו ליה. על פי עד אחד אין מוציאין ממון
3 אבל מחיבין בעל דין שבועה להחשיב העד כדן תורה לשון אחר דמנוחא אנסין
4 בחוקה כמו אתו גוזאי וקא מחו ליה (מגילה כח.) קריסים (של בית רבי) העומדין לרדות

תוספות

1 וְלֹא אֶמְרֵן אֶחָד חַד אֲבָל בְּתַרֵּי לֹא. וְאִתְּ הָאָה לְעֵיל שְׂרִי לְהַפְקַעַת הָלֹאָה וְאִיב מִפְּסִידִים
2 אִתְּוּ הִרְבָּה שֶׁאֵם הָיָה רֹצֵחַ יְכוּל לְכַפּוֹר וְיָל דְּמַלְכָּא מְקוּם לֹא מִשְׁמַתִּינָן לִיה כִּיּוֹן שְׂאִין
3 מִשְׁלֵם עַל יָדָם אֲלֵא מִה שְׁחָיִב לֵי. לְיָבֵא מִשׁוּם דִּינָא דְּבַר מַצְרָא. פִּירִשְׁתִּיךְ פֶּרְקָא דְּמַקְבֵּל
4 (ב"מ דף קח):

ע"ד

5 דמקבל עליוה כו. אומר ר"ת דהיינו דוקא
6 בששיראל רוצח ליתן לו כמו שנותן לו
7 העברים אבל אם העברם רוצח ליתן לו יותר אין
8 להפסיד בשביל כן.

תנא

9 ואם נטל כו. מפורש לעיל במרובה ודף
10 הו:

רבה

11 אומר בידוע נמי מחלוקת. והא דאמר
12 במרובה לעיל דף סח. ואף רבי אלעזר
13 סבר חיוביה לאחר יאוש כו. עד דפרקי ודלקא
14 דשמעיה דאייאש האי פירכא לא אמי אליבא
15 דרבה דאיהו לא מפליג מיד בין סתם לדיוע:
16 לפי שאין יאוש לבגלים מתנין לה. את מניה
17 המושגה אלא כן מפורש שלא נתחיישו הבגלים
18 בלבם אפילו אומרם שנתחיישו:

תינו

19 גזלן. ואפי' למיד' לטטים מוזין גב הוא
20 לענן שמשלם כפל אבל מימ גזלן הוא
21 דמקרי:

ת"ש

22 הנגב והגזלן. ומשום דמיטמר מאניש קרי
23 ליה גבב אע"ג דלא משלם כפל למיד'
24 (שם) גזלן הוא:

דחקה

17 הלסטין אם נתחיישו הבגלים הרי אלו שלו וכן נחיל של דבורים אם נתחיישו הרי אלו שלו
18 א"י ויהיו בן ברוקה נאמנת אשה או קטן לומר מפאן יצא נחיל זה ומחלף בתוך שדה חברו
19 החציל את נחילו ואם הזיק משלם מה שהזיק אבל לא יקוץ את סוכו על מנת ליתן את
20 הדמיון ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אף קוצץ ונותן את הדמיון: גמ' תנא
21 אם נטל מחזור לבגלים הראשונים קסבר יאוש פדי לא קני ומעיקרא באיסורא אתא לדידה
22 ואיפא דאמרי אם בא להחזיר יחזיר לבגלים הראשונים מ"ט יאוש פדי קני מיהו אי אמר אי
23 אפשי בממון שאינו שלי מחזיר לבגלים הראשונים: הרי אלו שלו מפני שהבגלים כו. אמר רב
24 אשי לא שנו אלא לטטים עובד כוכבים אבל לטטים ישראל לא סבר למחר נקימנא ליה דינא
25 מתקוף לה רב יוסף אדרבה איפכא מסתברא עב"ם דדייני בגייתו לא מייאש ישראל פיון דאמרי
26 מימר מייאש אלא אי איתמר אפיפא איתמר המוציל מן העב"ם ומן הלסטים אם נתחיישו
27 הבגלים אין סתמא לא לא שנו אלא עב"ם משום דדייני בגייתו אבל לטטים ישראל פיון
28 דאמרי מימר מייאש תנו התם עורות של בעל הבית מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין מחשבה
29 מטמאתן של גזלן אין מחשבה מטמאתן ושל גבב מחשבה מטמאתן ר"ש אומר חילוף הדברים
30 של גזלן מחשבה מטמאתן של גבב אין מחשבה מטמאתן לפי שלא נתחיישו הבגלים אמר
31 עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע דברי הכל יאוש קני רבה אמר בידוע נמי מחלוקת א"ל אפי
32 לרבה לא תפלוג עליה דעולא דתנן במתני' פותיה לפי שלא נתחיישו הבגלים טעמא דלא
33 נתחיישו הבגלים אבל נתחיישו הבגלים הרי אלו שלו אמר ליה אגן לפי שאין יאוש לבגלים
34 מתניין ליה תנן נטלו מוכסין חמורו כו' מני אי רבנן קשיא גזלן אי ר"ש קשיא גבב בשלמא
35 לעולא דאמר בידוע קני הכא נמי בידוע ודברי הכל אלא לרבה דאמר בידוע נמי מחלוקת הא
36 מני לא רבנן ולא ר"ש בלסטים מוזין ור"ש היא אי הכי היינו גזלן תרי גוויי גזלן ת"ש הגבב
37 והגזלן והאגס הקדשן הקדשן והרמיתן תרומה ומעשרותן מעשר מני אי רבנן קשיא גזלן אי
38 ר"ש קשיא גבב בשלמא לעולא דאמר בידוע קני הכא נמי בידוע ודברי הכל היא אלא לרבה
39 דאמר בידוע נמי מחלוקת הא מני לא רבנן ולא ר"ש הכא נמי בלסטים מוזין ור' שמעון היא אי
40 הכי היינו גזלן תרי גוויי גזלן ואי בעית אימא הא מתניתא רבי היא דתניא רבי אמר גבב בגזלן
וקיימא

1 דתקנה בעלמא תקנו ליה. משום דרבי שלום כמו יוני שוקר ותמימה דאמאי לא קני ליה
 2 מדאורייתא בהגבחה הבורת:
 3 המפיר כליו וספריו ביד אחר כו'. לפני יאוש איירי בדפירש הקנטרס דאי לאחר יאוש
 4 דאיכא יאוש ושינוי רשות לא היה מתחייב להחזיר ונראה בדספרים היו לעולם
 5 לפני יאוש שאין רגילות להתייבש מספרים ולא
 6 מיבעיא מנגיב עובדי כוכבים דלא מייאש אפי'
 7 מכלים כיון דדיניו בגזותא כדאמר לעיל אלא
 8 אפי' בגנב ישראל אין רגילות להתייבש מספרים
 9 דסוף ובאו דלא אין ישראל דאין גנבים מוכרין אותן רק
 10 לישאל ולסוף חזרוין לבעלים ובכלים נמי מיידי
 11 לפני יאוש ואפילו לרבנן נמי דאמרי סתם גניבה
 12 יאוש בעלים הוא מיידי בגזן שהבעלים רודפין
 13 אחריו ורודע שלא נתייאשו מהן מעולם כ"מ נוטל
 14 מה שנתן מפני תקנת השוק כדאמר בגמרא וא"ת
 15 בלא תקנה יטול מה שנתן דמצי אמר להציל
 16 נתפוגמי ולהשיב אבידה ויל דמיידי שהיה יבול
 17 לתבוע מנגיב אדם שלטו בתוך ביתו אפילו לא היה
 18 זה קונה אותם ועייל דלא שייך למימר הכי כלל
 19 שהרי הלוקח טוען שקנה מאדם אחר נאמן ולא
 20 מאותם שלטו בתוך ביתו כדקתני סיפא שאני
 21 אומר מקרן לאחר ולקחה לו מפניו והא דלא קאמר
 22 שאני אומר שהיו מקרן לו משום שאין הלוקח
 23 טוען שה מקרן וזה שמלש' אמאי נאמן לומר
 24 לקחה הן בקדי והלא ספרים עשויין להשאל
 25 ולהשכיר מפרש ביהוה המקבל כ"מ דף קטו. וטס:
 26 דקאמרי' הללו כליו של פלוני. כלומר כשיצא
 27 הקול אומרים אלו כליו וספריו של
 28 פלוני שבני אדם הללו נושאין והן מוכרין שהם
 29 החדשים:

אמר

1 [קיימא לו בגזולן לר"ש: גופא רבי אומר אומר אני
 2 גנב בגזולן איבעיא להו בגזולן דרבנן קאמר ולא קני
 3 או דלמא בגזולן דר"ש קאמר וקני ת"ש נטלו מוכסין
 4 חמורו וכו' מני אי רבנן קשיא גזולן אי ר"ש קשיא
 5 גנב אי אמרת בשלמא רבי בגזולן דר"ש קאמר וקני
 6 הא מני רבי הוא משום הכי קני אלא אי אמרת
 7 בגזולן דרבנן קאמר ולא קני הא מני לא רבי ולא ר"ש
 8 ולא רבנן הכ"ע בלסטמים מוזנין ר"ש היא אי הכי
 9 היינו גזולן תרי גזולן ת"ש הגנב והגזול והאנס
 10 הקרשן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר
 11 מני אי רבנן קשיא גזולן אי ר"ש קשיא גנב אי אמרת
 12 בשלמא גנב בגזולן דר"ש קאמר משום הכי קני אלא
 13 אי אמרת גנב בגזולן דרבנן הא מני בלסטמים מוזנין
 14 ור"ש היא אי הכי היינו גזולן תרי גזולן א"ל רב
 15 אישי לרבה ת"ש דמתני רבי לרבי שמעון בריה לא
 16 דרב שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש
 17 בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד
 18 אביהו טעמא מפני כבוד אביהו הא לאו כבוד אביהו
 19 לא ש"מ רבי גזולן דר"ש קאמר ש"מ: וכן נחיל של
 20 דבורים: מאי וכן הכי קאמר אפילו של דבורים
 21 דקנין דרבנן הוא סד"א האי פין דרבנן בעלמא הוא

1 וקיימא לו. לקמן דהא גנב בגזולן דקאמר רבי בגזולן דר"ש קאמר דקני ולא בגזולן דרבנן
 2 דלא קני הא לאו מפני כבוד אביהם לא. אלא גזולן לרבי קני כר"ש וקאמר גנב בגזולן
 3 אלא תרתייהו קני: מאי וכו'. פשיטא דקני ביאוש דמ"ש נחיל מוכסות: קנין דרבנן הוא.
 4 דאין כאן גזל אלא מפני דרכי שלום דהא דהפקר ניהו ותנאי (וחיל דף קמא) יוני שוקר
 5 יוני עליה אין בתן משום גזל אלא מפני דרכי
 6 שלום: מרדפין אחריהם. קודם דיבור הקטן
 7 דרגלים לרבר דשלו הם: לעדות אשה. שמע מן
 8 התינוקות שהיו אומרים חרי אנו דולכין לספר
 9 ולקבור איש פלוני בפ' בתרא דבימות (דף קכא):
 10 והשביעוני. לפי שהרבו של תינוק לטפח בעשרים
 11 ובטומאות: גדילין מפני. מפני תרומות: בתרומה
 12 דרבנן. בזמן הזה דרבי לאחר חורבן היה ואיכא
 13 מ"ד לא קדישה לעתיד לבא: והשיאה רבי
 14 לכהונה. ואע"ו דאיסורא דאורייתא היא משום
 15 זנות משבתיא הקילו. דספקא בעלמא היא:
 16 שיאה שופך יינו. במתני הוא זה קא תביתו של
 17 יין וזה בא בבבוי של דבש כדקתה חבית של דבש:
 18 וטוען פשתני. אם את חמור חבירו השעתן פשתן
 19 בדרך וחמורו של זה טעון עצים: מתני' שם
 20 גניבה. שיצא קול שנגנבו כליו: נשבע לזקן כמה
 21 נתן ויטול. ויחזיר לו כליו ולפני יאוש קמיידי:
 22 גמ' הקנין: עקש: עילא קשא. פירכא היא
 23 כלומר עילא מצא כשמיכר כליו ונתחרט ונדע
 24 שמקרו לזקן לאחר עמד והפזין וצעק בלילה
 25 להאמין דבריו כשנערה: אמר בקראות. חבילות:
 26 כדפי קנינהו. דהבא במחמתר בר מיתה הוא
 27 כדתיב אם במחמתר ימצא הנגב וגו' וכן דאי
 28 דהוה גדריה פטור כי מקרן לאמר אמאי מתיר
 29 להו לזקן:

לא

22 דקני ליה אפילו סתמא נמי מייאש קמ"ל אם נתייאשו הבעלים אין אי לא לא: א"ר יוחנן בן ברוקה נאמנת אשה וקמן כו': אשה
 23 וקמן בני עדות ניהו אמר רב יהודה אמר שמואל הכא במאי עסקינן בגזן שהיו בעלים מרדפין אחריהם ואשה וקמן מסיחין
 24 לפי תוקם ואומר מפאן יצא נחיל זה אמר רב אשי אין מסיח לפי תומו בשר אלא לעדות אשה בלבד א"ל רבינא לרב אשי
 25 ולא ותרני נחיל של דבורים מסיח לפי תומו הוא שאני נחיל של דבורים דקנין דרבנן הוא ודאורייתא לא והאמר רב יהודה אמר
 26 שמואל מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואומר וזכרני פשאי תינוק ומורכבני על כתיפו של אבא והוציאני מבית הספר
 27 והפשטוני את פתגמי והטבילוני לאכול בתרומה לערב ורבי חנינא מסיים בה הכי וחבירי גדילין מפני והיו קורין אותי יוחנן אוכל
 28 חלות והעלתו רבי לכהונה על פיו בתרומה דרבנן ואפתי דאורייתא לא והא פי אתא רב דימי אמר רב תנא קרטינגא ואמרי לה רב
 29 אחא קרטינגא משתעי מעשה בא לפני ריב"ל ואמרי לה מעשה בא לפני רבי בתינוק אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר אני ואמי
 30 נשבינו לבין העכו"ם וצאתי לשאוב מים דעתי על אמי ללקוט עצים דעתי על אמי והשיאה רבי על פיו לכהונה בשבועה הקילו:
 31 אבל לא יקוץ את סוכו [וכו']: תניא ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב"ד הוא שיאה יורד לתוף שדה של
 32 חבירו וקוצץ סוכו של חבירו להציל את נחילו ונטל דמי סוכו מתוף נחילו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיאה שופך יינו ומציל את
 33 דיבשנו של חבירו ונטל דמי יינו מתוף דיבשנו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיאה מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו ונטל דמי
 34 עציו מתוף פשתנו של חבירו שע"מ פן הנחיל יהושע לישראל את הארץ: מתני' המפיר כליו וספריו ביד אחר ויצא לו שם גניבה
 35 בעיר ישבע לו לזקן כמה נתן ויטול ואם לאו לאו פל המנו שאני אומר מקרן לאחר ולקחה זה הימנו: גמ' וכו' יצא לו שם גניבה
 36 בעיר מאי הוי ליחוש דילמא ובנינהו והוא ניהו קא מפיק שפא א"ר יהודה אמר רב בגזן שבאוי בני אדם ביתו ועמדו והפזין
 37 בלילה ואמר נגנבו פליי כ"ש עילא מצא רב פהנא מסיים בה משומיה דרב בגזן שהיתה מחמתרת בתוך ביתו ובני אדם שלטו
 38 בתוך ביתו יצאו ואנבוקראות של פלים על בתפיהם והכל אומרים ונגנבו כליו של פלוני ודלמא פלים הוו ספרים לא הוו א"ר
 39 חייא בר אבא א"ר יוחנן בגזן דקאמרי נמי ספרים וליחוש דלמא וזמרי וקא טעין רב רבי א"ר יובי בר חנינא דקאמרי ספר פלוני
 40 ופלוני ודלמא הוו עתיקי וקא טעין חרתי אמר רב בגזן דאמרי הללו כליו של פלוני הללו ספריו של פלוני וכו' אמר רב הכי והאמר
 41 רב בא במחמתרת ונטל פלים ויצא פטור מ"ט בדמי קנינהו ה"מ דקנינהו בבא במחמתרת דמיעקרא מסר נפשיה לקטלא אבל הני פיון
 42 דלא מסרו נפשיהו לקטלא לא אמר רבא לא שגנו אלא בעל הבית העשוי למבור פלוני אבל בעל הבית שאינו עשוי למבור פלוני

לא

53 קול בעלמא, אלא בגוון שפאון בני אדם להתארח ולישון בתוך ביתו,
 54 ועמד והפגין – ורצעק בלילה ואמר, נגנבו בליי. מקשה הגמרא: עדיין
 55 אין זו ראייה, כל שפן – אדרבא, עילא מצא – מצא אותו אדם סיבה
 56 להפגין בלילה כדי שיאמינו לדבריו שנגנבו בליו. מתרצת הגמרא:
 57 אכן רב לא סיים דבריו בזה, שרב פהנא מסיים פה משמיה דרב,
 58 שמשנתנו מדברת באופן שבאו בני אדם בתוך ביתו, ונגזנו שראינו
 59 שהיתה מחתרת תתורה בתוך ביתו, ובני אדם שלגו בתוך ביתו יצאו
 60 ואנבוקראות – חבילות של בלים על כתפיהם, והכל אומרים נגנבו
 61 בליו של פלוני.
 62 מקשה הגמרא: אף שהקול יוצא מחמת שראו בני אדם יוצאים עם
 63 חבילות בלים על כתפיהם, ודלמא בלים היו וספרים לא היו – אולי
 64 היה שם רק בלים ולא ספרים, ואם כיצד אומרת המשנה שהוא
 65 נאמן גם אם מכיר ספריו ביד אחר לומר שנגנבו ספריו. מתרצת
 66 הגמרא: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, בגוון דקאמרי נמי –
 67 צריך לומר שהכל אומרים גם שנגנבו ממנו ספרים. מקשה הגמרא:
 68 וליחוש דלמא זומרי – שמא הקול יצא על כלים וספרים קטנים וקא
 69 מעין דברגי – והוא תובע מהמחזיק כלים גדולים, ועליהם לא יצא
 70 קול גניבה בעיר. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוסי בר חנינא, דקאמרי
 71 בפירוש ספר פלוני ופלוני הוציאו אותם אנשים שיצאו מביתו
 72 בלילה. מקשה הגמרא: ודלמא הוו עתיקי וקא מעין דתתי – שמא
 73 הם הוציאו ספרים ישנים והוא תובע מהמחזיק ספרים חדשים,
 74 ועליהם לא יצא קול גניבה בעיר. מתרצת הגמרא: כך אמר רב
 75 בביאור משנתנו, בגוון דקאמרי – בשעה שיצאו אותם בני אדם שלגו
 76 בביתו עם חבילות על כתפיהם, היו אנשים אומרים הללו בליו
 77 החדשים של פלוני, הללו ספריו החדשים של פלוני. נמצא
 78 שמסקנת הגמרא היא, שאכן המכיר את כליו ביד אחר אינו יכול
 79 להוציאם ממנו אלא באופן שהקול יצא מחמת מחתרת
 80 שהתגלתה בביתו, ושהקול אומר שנגנבו ממנו ממש אותם הכלים
 81 שמצאם עתה ביד המוחזק.
 82 הגמרא מקשה על תירוצו של רב שמשנתנו מדברת באופן
 83 שנמצאה מחתרת תתורה בתוך ביתו. מקשה הגמרא: ופי אמר רב
 84 קיי שגנב האב במחתרת חייב בהשבת הגניבה, ואם מכרה לאחר
 85 חייב הלוקח להשיבה לבעליה, והאמר רב (סנהדרין עב.), פא
 86 במחתרת לגנוב, ונמל בלים, ויצא עמם, פטור הוא מלהשיבם, מאי
 87 מצא, משום שדמי קנניהו – קנה הגזלן את הכלים בדמי נפשו,
 88 שהרי בשעה שנטלם הותר דמו למיתה, ושהרי הוא בא על דעת
 89 להרוג את בעל הבית, ובעל הבית היה יכול להורגו משום הבא
 90 להרוג השכם להורגו, ואין אדם מתחייב על מעשה אחד חיוב
 91 מיתה וממון, אלא נפטר מעונש הממון על ידי עונש המיתה. וכיון
 92 שאם היו הכלים בידו פטור הוא מלהשיבם, אם כן כשמכרן לאחר
 93 מדוע חייב הלוקח להשיבם לבעליהם, הרי כבר קנאם הגלן.
 94 מתרצת הגמרא: הני מילי דקנניהו – מתי אמר רב שהוא קונה את
 95 הגזילה ואינו חייב להשיבה, דוקא פכא במחתרת, דמעיקרא מסר
 96 נפשיה לקמלא – שמתחילת כניסתו לבית מסר עצמו להריגה. אבל
 97 הני – אותם אנשים שמתחילה נכנסו אצלו כאורחים, ורק כשיצאו
 98 בלילה עשו מחתרת, כיון דלא מסרו נפשיהו לקמלא – שלא מסרו
 99 עצמם להריגה, לא הותר דמם למיתה ואינם קונים את הגזילה
 100 אלא חייבים בהשבתה, ולכך אף הלוקח מהם חייב בהשבה.
 101 הגמרא מבררת שלא בכל אופן צריך שהקול שיוצא יהיה כל כך
 102 מבורר: אמר רבא, לא שנו שצריך שיאמרו 'הללו כליו של פלוני'
 103 הללו ספריו של פלוני, אלא בפעל תפית העשוי למבור בליו מחמת
 104 איזה צורך, שכיון שיש לחוש שמכר כליו וספריו ולא נגנבו ממנו
 105 כלל, אינו יכול להוציאם מידי הלוקח אלא בקול מבורר שאלו הם
 106 כליו וספריו שנגנבו. אבל אם הוא פעל תפית שאינו עשוי למבור
 107 בליו כלל,

1 לכהן מן התורה, הרי שמסיה לפי תומו כשר אף לענין איסורי
 2 תורה. מתרצת הגמרא: בשבועה הקילו, כיון שאינה אלא ספק אם
 3 נבעלה לעובד כוכבים, ומן הדין יש לנו להעמידה בחזקת כשרות,
 4 אלא שהחמירו בה לאוסרה לכהונה אף מספק, לכך הקילו שמסיה
 5 לפי תומו כשר בה.
 6 שנינו במשנה, אבל לא יקוץ את סוכו וכו' על מנת ליתן את
 7 הדמים, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, אף קוצץ
 8 ונותן את הדמים:
 9 תניא בברייתא, רבי ישמעאל פנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר,
 10 תניא בית דין – תקנת חכמים הוא שיהא בעל הדבורים יורד לתוך
 11 שדה של חבירו שנכנסו לשם הדבורים, וקוצץ סוכו – סוכתו של
 12 חבירו שנתיישבו עליה, כדי להציל את חילו, שמא אם יטלן אחת
 13 אחת יברחו כולן, ונומל בעל השדה דמי סוכו שנקצץ מתוך חילו
 14 של חבירו. ותנאי בית דין הוא, כששנים הולכים בדרך, זה בא
 15 בחבית יין וזה בא בחבית דבש, ונסדקה חבית של דבש, שיהא
 16 שופך בעל היין את יינו ומציל את דובשנו של חבירו לתוך חביתו,
 17 מפני שהדבש דמיו יקרים, ונומל בעל היין דמי יינו מתוך דובשנו
 18 של חבירו. ותנאי בית דין הוא, ומת החמור הולכים בדרך, זה חמורו
 19 טעון פשתן וזה חמורו טעון עצים, ומת החמור הטעון פשתן, שיהא
 20 בעל העצים מפרק את עציו מעל חמורו, וטוען על חמורו את
 21 פשתנו של חבירו, ונומל בעל העצים דמי עציו מתוך פשתנו של
 22 חבירו. והטעם בכל אלו, שעל מנת פן שלא יהיו מקפידין על כך
 23 הנחיל יהושע לישאל את הארץ.
 24 המשנה שלפנינו עוסקת בביאור דין 'תקנת השוק' שתקנו חכמים
 25 לאדם שלקח חפץ מן הגנוב, והוא, שהרי כל הלוקח מן הגנוב חפץ
 26 קודם שנתייבשו הבעלים חייב להשיב אותו לבעליו, אלא שתקנו
 27 חכמים שעל הבעלים לשלם ללוקח את הדמים ששילם לגנוב והם
 28 ידונו עם הגנוב, ולא שהלוקח יצטרך לדון עם הגנוב, שאם לא כן,
 29 ימנעו בני אדם מלקנות חפצים בשוק מחשש שמא גנובים הם
 30 ולאחר זמן יוציאום לבעליהם מידם ויפסידו את כספם.
 31 עוד יתבאר, באיזה אופן יכול אדם לטעון לחבירו שהחפץ שתחת
 32 ידו היה שלו אלא שנגנב ממנו.
משנה
 33 אדם הפכיר את כליו וספריו ביד אחר, וטוען שנגנבו ממנו ועדיין
 34 לא נתייאש מהם, ויצא לו לזה שטוען שנגנבו ממנו שם נגיבה פציר
 35 – קול בעיר שנגנבו ממנו חפצים, ואילו המחזיק בהם טוען שקנאם
 36 בשוק, ואינו יודע אם זה שמכרם לו גנבם מהבעלים או שמא קנאם
 37 מהם, הדין הוא שמחמת הקול היוצא בעיר תולים אנו שאכן הם
 38 נגנבו ממנו, ולכך על הלוקח להחזיר החפץ לבעליו, אלא שתקנו
 39 חכמים שהבעלים יתנו ללוקח את הדמים ששילם על החפץ,
 40 וכשימצא גנוב יחזרו הם עליו. ולכן יושבע לו הלוקח פכה מעות
 41 נתן לגנוב עבור חפץ זה ויטול מהבעלים.
 42 ואם לאו – אך אם לא יצא לו שם גניבה בעיר, לאו כל המנו – אין
 43 בכוחו להוציא את החפץ מהמוחזק זו בטענה שהם נגנבו ממנו,
 44 שאני אומר – מפני שיש לנו לומר, אפשר שאותו אדם מכרן לאחר,
 45 ולא נגנבו ממנו כלל, ולקחהו זה הימנו כדין, ועכשיו נתחרטו
 46 הבעלים על מכירתן, וכששמעו שזה שלקח מהם מכרן לאחר,
 47 באים הם אליו בטענת שקר שחפץ זה נגנב מהם.
גמרא
 48 הגמרא מבררת מהו 'שם גניבה בעיר'. מקשה הגמרא: ובי יצא לו
 49 שם נגיבה פציר מאי הוי – מה בכך, ליחוש – יש לחוש דילמא ובניניהו
 50 – שמא הוא מכר את כליו ולא נגנבו ממנו כלל, והוא ניהו קא
 51 מפיך שפא – והוא זה שמוציא את הקול שנגנבו ממנו כיון שנתחרט
 52 על מכירתו. מתרצת הגמרא: אמר רבי יהודה אמר רב, לא שיצא

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

מזו וְכֹל זֶה בְּמִלְטוּל בִּידֵי עַל יְדֵי דְבַר אַחַר, אֲבָל לְמִלְטָל הַמְקַצֶּה בְּגוּפוֹ שְׁלֵא בִּידֵי עַמּוּ - מִתְּרַעַסוּ אֶפְלוּ מִמִּלְטָלוֹ לְצַרְדֵּי הָאִסּוּר⁶⁹, כְּגוֹן קִשׁ שֶׁהוּא מְקַצֶּה מִפְּנֵי שְׁפָתָמוֹ עוֹמֵד לְהַפְקָה, וְאִם הוּא נִתּוֹן עַל הַמְּטָה שְׁלֵא לְשֹׁכֵב עָלָיו וּבְשֵׁבֶת הוּא בָּא לְשֹׁכֵב עָלָיו - מִתְּרַעַנְעַנְעַ בְּגוּפוֹ כְּדֵי שִׁיחָא צָף וְרַךְ [א9] וְנוֹחַ לְשֹׁכֵב עָלָיו. וְאִם הִנִּיחַ עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם פֶּר אִזְּרֵי - נַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁיֵּשֵׁב אִזְּרֵי שֹׁכֵב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְהָרִי זֶה מוֹכֵן לְיִשְׁבֵּיהָ אִזְּרֵי לְשֹׁכֵבָהּ, וּמַעֲתָה יֵשׁ תּוֹרַת פְּלִי עָלָיו וּמִתְּרַעַנְעַנְעַ לְמִלְטָלוֹ בִּידֵי. וְכֵן אִם חָשַׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם לְיִשֵּׁב אִזְּרֵי לְשֹׁכֵב עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן ש"ח, בְּדַבְרֵי שְׁדַרְפֵּי גַם כֵּן לְיַחַדוֹ לְיִשְׁבֵּיהָ אִזְּרֵי לְשֹׁכֵבָהּ. וְאִם הִזְמִינוּ לְמֵאֲכַל בְּהִמָּה מִבְּעוֹד יוֹם - מִתְּרַעַנְעַנְעַ לְמִלְטָלוֹ בְּכָל עֵינָן. וְכֹל זֶה בְּמִקּוּמוֹת שְׁפָתָם קִשׁ עוֹמֵד לְהַפְקָה, אֲבָל בְּמִקּוּמוֹת שְׁפָתָמוֹ עוֹמֵד לְמֵאֲכַל בְּהִמָּה אִזְּרֵי לְשֹׁכֵבָה - מִתְּרַעַנְעַנְעַ לְמִלְטָלוֹ בְּכָל עֵינָן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר שָׁם:

חלק ב סימן שיא, דין מות בשבת ושאר טלטול מן הצד, סעיף טו:

ביאורי הלכה

עח] שלא בידיו – כגון חפץ שבכיסו או כיס של מעות התלוי על גופו⁶⁹, ברגלו אגב הילוכו⁷⁰, בכתפו, בשיניו, על ראשו⁷¹, על מרפקו או בין מרפקיו⁷², אבל לא כשמטלטל בשני ידיו דבר הניטל ביד אחת, ולא שניים המטלטלים דבר הניטל על ידי אדם אחד⁷³.
עט] מותר – טלטול בגופו מותר גם אם דרכו לטלטל

כך בחול⁷⁴, כי הוא נחשב לטלטול כבדרך אגב⁷⁵.
פ] לצורך האיסור – אפילו מטלטלו לצורך האיסור עצמו כגון להצניעו⁷⁶, אך לא יטלטלו ללא שום תכלית⁷⁷.
פא] צף ורך – צף מלשון "צפוף" שאז הקש יותר רך⁷⁸.

צייונים והוספות

- 69) סי' רסו ס"ט.
- 70) סי' שח ס"ו.
- 71) סי' שה סכ"ד.
- 72) סי' רעו ס"י, אבל תחת אציליו דהיינו תחת בית השחי אם הוא דבר שדרך לטלטלו כך (כגון ספרים או עיתונים) אינו נחשב כטלטול שע"י גופו כמבואר לעיל (על סי' שח הערה תרמה).
- 73) ראה לעיל על סי' שח הערה קעה.
- 74) סי' שא קו"א ס"ק י.
- 75) ראה לעיל על סי' שח הערות קסז, קסט.
- 76) סי' שח סט"ו, סי' רעו ס"י.
- 77) סי' שא קו"א ס"ק י.
- 78) ראה רש"י יומא כא, א ד"ה צפופים.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ראשהשנה ויום הכיפורים ~

בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו היה מתענה בו מחמת מצות הקב"ה שצוה להתענות בו שאין שבר האוכל ושותה מחמת מצות הקב"ה דומה לשבר המתענה מחמת מצות הקב"ה אבל זה שאוכל ושותה בתשיעי שכרו הרבה מאוד כאלו היה מתענה (בתשיעי ובעשירי) מחמת מצות הקב"ה שצוה להתענות (בשניהם).

דכיון שיום הכיפורים בעצמו אי אפשר לכבדו במאכל ובמשתה כדרך שמכבדין שאר יו"ט צריך לכבדו ביום שלפניו.

לפיכך אסור להתענות בו אפילו תענית חלום אע"פ שמותר להתענות תענית חלום אפילו בשבת ויו"ט מכל מקום בערב יום הכיפורים שהאכילה נחשבת כענינו כמו שנתבאר אין להתענות בו אלא יאכל וישתה ויחשב לו כאלו התענה על חלומו.

ומכל מקום מי שירצה להתענות על חלומו עד סעודה המפסקת אין למחות בידו לפי שערב יום הכיפורים אינו דומה לשבת שנאמר בו וקראת לשבת עונג ולפיכך אסור להתענות בו אפילו שעה אחת לשם תענית אם אינו תענית חלום כמ"ש בס' רפ"ח אבל בערב יום הכיפורים שלא נאמר בו עונג אלא שמצוה לאכול בו ואם אכל פעם אחת ביום יצא ידי חובתו:

ב ואם עבר ומעה והתענה כל היום צריך להתענות אחר יום הכיפורים תענית א' לכפר על מה שהתענה בערב יום הכיפורים אבל אם לא התענה אלא עד סעודה המפסקת אינו צריך להתענות אחר יום הכיפורים:

ג אם נדר להתענות בו עיין בס' תק"ע:

~ יום שלישי ~

ד אע"פ שמן הדין ערב יום הכיפורים מותר בהספד שאינו יו"ט כלל ואין בו מעלה אלא שמצוה לאכול בו מכל מקום נוהגין לעשותו יו"ט ואין מספידין בו אלא על חכם בפניו או ביום שבאה שמועתו שמת שהוא כמו בפניו כמ"ש בס' תקמ"ז ע"ש וכן אין אומרים צידוק הדין אלא על חכם בפניו.

וכן אין אומרים בו תחנון וגם אין אומרים קודם עלות השחר הרבה סליחות כבשאר ימים ויש מקומות נוהגין להרבות בסליחות לפי שאין חושבין אותו יו"ט אלא מעלות השחר ואילך אבל לא בלילה והכל לפי המנהג:

ה מי שנוהג שלא לאכול בשר בכל ימות החול כי אם ביום שאין אומרים בו תחנון מותר לאכול בשר אפילו בליל ערב יום הכיפורים וכל שכן ביום במה דברים אמורים

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרב סדר עשרת ימי תשובה:

ה אין נותנים חרם בין ראש השנה ליום הכיפורים שלא לעורר כחות הדין בזמן שהוא וכן אין משביעין אדם בבית דין בימים האלו שלא להביא עונש שבועה לעולם ח"ו אבל לעשות דין בין אדם לחבירו בודאי מצוה רבה יש לדון ולהוציא הגזילה מתחת ידו שכשיש דין למטה אין דין למעלה ואם יש עסק שבועה ביניהם יניחוהו עד לאחר יום הכיפורים:

חלק ד סימן תרג:

א אף מי שאינו נוהר בכל השנה מפת של פלטר גוי (עיין ביו"ד סי' ק"ב) מכל מקום בעשרת ימי תשובה יש לו לזוהר ממנו ואם אינו יכול לאפות בעצמו יכשיר את התנור שאופין בו גוים שישליך ישראל בתוך התנור קיסם אחד כמו שיתבאר ביו"ד סי' ק"ב מכל מקום מי שהולך בדרך אם אין לפניו פת של ישראל עד יותר מארבע מילין ממקום שהוא עומד בו ורוצה לאכול מותר לו לאכול פת של פלטר גוי אפילו בעשרת ימי תשובה כמו שמותר בשאר ימות השנה כמ"ש ביו"ד שם.

ויש לכל אדם לחפש ולמשמש במעשיו ולשוב מהם בעשרת ימי תשובה וספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית כי על עבירה ודאית אדם מתחרט בכל לבו אבל ספק עבירה הוא מתברך בלבבו לומר שמא לא עשיתי עבירה ואינו מתחרט עליה חרטה גמורה והרי נשאר עונש העבירה עליו ולכך היה צריך קרבן אשם תלוי הבא על הספק להיות יותר ביוקר מקרבן חטאת הבא על הודאי:

~ יום שני ~

חלק ד סימן תרד סדר ערב יום כיפור:

א ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש וגו' וכי בתשעה מתענין והלא אין מתענין אלא בעשירי שנאמר בעשור לחודש תענו את נפשותיכם ונאמר מערב עד ערב וגו' אלא ענין הכתוב הכינו עצמיכם בתשיעי לעינוי העשירי שתאכלו ותשתו בתשיעי כדי שתוכלו להתענות בעשירי והוא מאהבת הקב"ה לישראל שלא ציווה להתענות אלא יום אחד בשנה ולטובתם לכפר עוונותיהם וציווה שיאכלו וישתו תחלה שלא יזיק להם העינוי.

ומה שהוציא הכתוב את האכילה בלשון עינוי ולא אמר בפירוש שיאכלו וישתו בתשיעי לומר לך שהאוכל ושותה

ד ונוהגין ליתן הכפרות לעניים ויותר טוב לפדות הכפרה בממון ולחלק הממון לעניים כדי שלא יתביישו העניים במה שנותנים להם התרנגולים שלקחו לכפרה:

ה ויש מקומות שנהגו לילך על הקברות להרבות שם בצדקה ומנהג יפה הוא והצדקה שנותנים שם הוא פדיון הכפרות ולכך ראוי לתת כפי ערך הכפרות שיש לו בביתו ולא יאמר שום תחינה רק מה שמוסר מקדמונים שהרי אין אומרים תחנון ביום זה:

ו וזורקין הבני מעיים והכבד והכליות של הכפרות על הגגות או בחצר מקום שהעופות יכולים לקחת משם לפי שראוי לרחם על הבריות ביום זה כדי שירחמו עלינו מן השמים:

~ יום חמישי ~

חלק ד סימן תרו שיפייס אדם את חבריו בערב יום כיפור:

א עבירה שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבריו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטרה אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' גו' כלומר חטאתיכם שהם לפני ה' לבר יום הכיפורים מכפר אבל מה שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו לפיכך יתן כל אדם אל לבו בערב יום הכיפורים לפייס לכל מי שפשע כנגדו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לילך ולפייסו ולבקש ממנו שימחול לו ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט החטא שחטא לחבירו ואם חבריו מתבייש בזה לא יפרט החטא:

ב ואם אינו מתפייס בפעם ראשון יחזור וילך לפייסו פעם שנית במין ריזיו אחר ואם לא נתפייס יחזור וילך פעם שלישית לפייסו במין ריזיו אחר ובכל פעם שהולך לפייסו אפילו בפעם הראשון יקה עמו שלשה אנשים ויפייסו בפניהם ואם לא נתפייס בפעם השלישית שוב אין זקוק לו ומכל מקום צריך להודיע לרבים דהיינו עשרה אנשים שהוא הלך לפייסו ולא רצה להתפייס כדי שלא יחשדוהו הבריות שלא רצה להכניע את עצמו לפני חבריו לבקש ממנו מחילה:

ג במה דברים אמורים כשהקניט את חבריו אבל אם הקניט את רבו אפילו אינו רבו מובהק רק ששמע ממנו דברי תורה צריך לילך אליו כמה פעמים עד שיתפייס ואפילו כשהקניט את חבריו אם רוצה להחמיר על עצמו ולילך אליו כמה פעמים הרשות בידו ובלבד שלא יהיה שם בזיון תורה:

~ יום שישי ~

ד והמחול לא יהיה אכזרי מלמחול אלא ימחול לו מיד אלא אם כן הוא מתכוין לטובת המבקש מחילה כדי שיכעב

במקומות שאין אומרים הרבה סליחות בלילה שהן חושבין ליו"ט גם את הלילה אבל במקומות שמרבים בסליחות שאין חושבין את הלילה ליו"ט אין לאכול בשר בלילה.

ואפילו במקומות שאין מרבים בו בסליחות לא יאכל בשר קודם צאת הכוכבים של ליל ערב יום כיפור אע"פ שהתפלל ערבית מבעוד יום לפי שאין חושבין ליו"ט אלא לילה ממש שהרי אומרים תחנון אחר תפלת המנחה של ה' תשרי ובשאר ימים שאין אומרים בהם תחנון אין אומרים תחנון אפילו במנחה שלפניהם מכלל שערב יום כיפור אין מחזיקין ליו"ט אלא מצאת הכוכבים ואילך:

ו אין אומרים למנצח יענד וגו' שאינו יום צרה ואין אומרים בו מזמור לתורה מטעם שנתבאר בסימן נ"א ע"ש:

ז אין אומרים בו אבינו מלכנו לא בתפלת שחרית ולא במנחה ויש מקומות נוהגין כשחל יום הכיפורים בשבת שאין אומרים בו אבינו מלכנו כמו שיתבאר בסי' תרי"ט אז אומרים אותו בערב יום הכיפורים שחרית:

~ יום רביעי ~

חלק ד סימן תרה מנהג כפרות בערב יום כיפור:

א נוהגין באלו הארצות ליקח בערב יום הכיפורים תרנגול כפרה לזכר ותרנגולת לנקבה ואומרים עליו זה חליפתי זה תמורתני זה כפרתי וכו' (ראשי תיבות חת"ך) זה השם החותך חיים לכל חי ומחזירו סביב ראשו ויאמר בני אדם כו' ועושים כן ג' פעמים.

וסומכין עליו ידיהם דוגמת סמיכה בקרבן ושוחטין אותו מיד דתיכף לסמיכה שחויטה ויש נמנעין מלסמוך עליו ידיהם כדי שלא יהא נראה כמקדיש קדשים ושוחטין בחוץ ואין לחוש לזה כיון שהתרנגול הוא דבר שאינו ראוי למזבח אבל אם אין לו תרנגולים ולוקח שאר בעלי חיים לכפרה לא יקה תורים ובני יונה שהם ראויים למזבח ואם יסמוך ידיו עליהם יהא נראה כמקדיש קדשים ושוחטין בחוץ:

ב ובחורין בתרנגולים לבנים על דרך שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו במה דברים אמורים כשהלבנים מזומנים לפניו או יבחר בהם מבאחרים אבל אם אינם מזומנים לפניו לא יחזר אחריהם בדוקא משום שזהו כעין דרכי האמורי שדרכם לחזר אחר תרנגולים לבנים להקריבן לעבודה וזה וכתוב ובחקותיהם לא תלכו:

ג יש נוהגין לפטור כמה זכרים בתרנגול אחד וכמה נקבות בתרנגולת אחת לפיכך אין לוקחין למעוברת אלא תרנגול אחד ותרנגולת אחת דאם העובר זכר הרי יש כאן תרנגול אחד ואם העובר נקבה די לה ולאמה בתרנגולת אחת ויש נוהגין ליקח כפרה לכל אחד ואחד בפני עצמו לפיכך לוקחין למעוברת ג' שתי נקבות וזכר אחד:

ומהורים ביום הכיפורים ולפי טעם זה אין ענין כלל לומר וידוים במקוה וכן אין צריך למבול אלא פעם אחת.

ומי שמבול בערב ראש השנה ולא ראה קרי אחר כך אעפ"כ צריך למבול בערב יום הכיפורים דשמא ראה אחר כך מים חלוקים או עכורים שהרואה אותן ממא משום בעל קרי.

ומבילה זו שהיא משום קרי כשירה אפילו בארבעים סאה שאובים כשהם בקרקע אבל לא בכלי.

ומי שהוא מצטער במבילה יכול לשפוך עליו תשעה קבין מים ורשאי לשפוך עליו משנים או משלשה כלים זה אחר זה ובין כולם יהיה תשעה קבין ובלבד שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון וכן השלישי עד שלא פסק השני אבל מארבעה כלים אין מצטרפין לתשעה קבין ואפילו אם ממרק מכלי אחד וזהר להריק בלא הפסקה כלל ואם נכנס חציו לתוך המקוה ועל חציו שפכו ט' קבין יצא.

ואשה ששמשה תוך שלשה ימים למבילה זו צריכה לכבד ביתה בחמין קודם שתמבול כדי להפליט כל השכבת זרע שבמקורה שלא תפליט אחר המבילה ותהא ממאה ביום הכיפורים עיין ביורה דעה סימן קצ"ו ואם שמשה סמוך למבילתה או סמוך לוסתה שבאלו הזמנים היא רגילה להתעבר לא תכבד ביתה בחמין שמא תשחית זרע ההריון לפיכך אינה צריכה למבול כלל בערב יום הכיפורים:

יב אבל יש אומרים שטעם מבילה זו הוא משום תשובה כגד המתגיר ולפי זה יש למבול שלש פעמים ואפילו נערים ובתולות שהם בני מצוה נוהגים למבול אע"פ שאין קרי שייך בהן ואפילו מי שמבול בערב ראש השנה ולא ראה קרי אח"כ צריך לחזור ולמבול בערב יום הכיפורים משום תשובה:

יג יש למבול קודם תפלת מנחה כדי להתוודות (במנחה) במהרה ויש טובלין אחר סעודה המפסקת כדי שיהא סמוך ליום הכיפורים:

לכבו הערל או שחושש שלא יבא לו לעצמו איזה רעה ע"י שימחול לו דאו אינו צריך למחול לו דחייו קודמין לחיי חבירו.

ואם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול לו בכל ענין אפילו אם יבקש ממנו כמה פעמים משום דאפשר שיש בני אדם ששמעו הוצאת הלעז עליו ולא שמעו הפיוס וידמה להם שאפשר שהלעז הוא אמת ולא יצא עדיין אדם זה נקי מחשד ומכל מקום מדת ענוה למחול אפילו בהוצאת שם רע:

ה ואם מת מי שפשע כנגדו מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר בפניהם המאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שפשעתי כנגדו וצריך שילך לשם יחף ואם הוא חוץ לשלש פרסאות מן קברו אינו צריך לילך בעצמו לשם אלא ישלח שלוחו שיבקש ממנו מחילה בעבור השולחו בפני עשרה בני אדם:

ו ואפילו הוציא עליו שם רע בחייו מועיל מה שיבקש ממנו בפני עשרה בני אדם משום שאנו אומדין דעתו של המת דמן הסתם אלו היה קיים היה מוחל לו:

ז ואם חרפו לאחר מיתה אינו צריך לילך על קברו אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו:

ח אע"פ שבכל השנה ראוי לכל אדם לפיכך לזכו שפשע כנגדו מכל מקום בערב יום הכיפורים צריך לזוהר בזה ביותר כדי שיהיה לב כל ישראל שלם זה עם זה ולא יהא מקום לשטן לקמרג עליהם:

ט תקנות קדמונים וחרם שלא להוציא שם רע על המתים: **י** מי שקרא לחבירו ממזר לא פגם בכבוד אבותיו שיכול לומר אליך לבד נתכוונתי לבוותרך אלא אם כן קראו ממזר בן ממזר:

~ שבת קודש ~

יא נוהגין למבול בערב יום הכיפורים.

ויש אומרים שטעם מבילה זו הוא משום קרי כדי שיהיו נקיים

~ 'תורה אור' פרשת תצוה - הפרשה החסידית ~

וְעִשִׂיתָ צִיץ זָהָב

וְגַם לְהַבִּין מַה שֶּׁכְּתוּב (פְּרָשְׁתֵנוּ כה, לה): "וְהָיָה עַל מִצַּח אֹהֶרֶן, וְנִשָּׂא אֹהֶרֶן אֶת עֹזן הַקֶּדָשִׁים וְגו'" - שֶׁהַצִּיץ מְכַפֵּר וְנוֹשֵׂא עֹזן. וְסִפָּא דְקָרָא: "וְהָיָה עַל מִצַּחֲו תְּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לְפָנֵי הוֹיָה". שֶׁבְּמַה שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת הַצִּיץ עַל

"וְעִשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר, וּפְתַחְתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חוֹתֵם קֹדֶשׁ לָהּ" (פְּרָשְׁתֵנוּ כה, לו):
וְאָמְרוּ רַז"ל²: 'קֹדֶשׁ לְמֹ"ד' - לְמַטָּה, וְהוֹיָה' - לְמַעְלָה. - וְלְהַבִּין זֶה,

2. (ירושלמי יומא פ"ק ד', הלכה א'. מגילה פ"ק א', הלכה ט'. בשבת סג, ב.

1. (נאמר שבת פרשת תצוה, ובור י"א אדר תקס"ו).

המצח נמשך רצון.

לאביהם שבשמים¹². פי הגם שאין דבר חוצץ לפניו ותברך חס ושלום, פי "גם חשך לא יחשיך ממך" (תהלים קל"ב, ב), הרי באמת לא אמרו "בין אביהם שבשמים לישראל" אלא "בין ישראל לאביהם שבשמים" – שהחיצה הוא בפני המקבלים, "עונותיכם היו מבדילים ביניכם וכו"¹³, שמונע את אור האהבה העליונה מישראל.

ואף על פי כן הוא "מציץ מן החרפים" ו"חלונות"¹⁴: 'חלונות' הם חורים גדולים, ו'חרפים' הם חורים קטנים וסדקים. דהיינו, על ידי שבירת המחיצה לפתוח חלונות וחרפים, שהם בחינת "לב נשבר" (תהלים נ"א, ט"ו), והרהורי תשובה הבאים לאדם, לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה¹⁵.

והנה עיקר המסך המבדיל, ומחיצה המפסקת, הוא בקל כה, ב: "ראשית גוים עמלק", שהוא ראש לשבעה גוים¹⁶. וכתוב (בשליח י, טו): "מלחמה לה' בעמלק מדר דר", אפילו בזמן הנה שלא שייד מלחמת עמלק בגשמיות, מפל מקום ברוחניות הנפש יש בחינת עמלק. והיינו בחינת גפות הרוח בחוצפה ונבחות, כמו שכתוב (עובדיה א, ד): "אם תגביה פנשר וגו'". וממנה באות מדות רעות מבית ומבחוץ:

מבית – בפנימית הנפש – גפות הלב, ונצחנות, וכיצא בהן. ומבחוץ – בבחינת חיצונית ההנהגת הגוף בפועל ממש – ברדיפת הפבור, ומלבושי בגדי כבוד ותפארת, ולהתנהג בכבוד ותפארת וכיצא בהן.

ולכהין ענין זה: (אף) הנה ציץ הוא מלשון³ "רציץ נורו"⁴; "מציץ מן החרפים"⁵; "נץ החמה"⁶. דהיינו הארת אור וזיו. והוא אור האהבה-רבה הבאה מלמעלה, שהיא בחינת אהרן – "זן אהרן שיורד על פי מדותיו" (תהלים קל"ב, ב). שאהרן הוא רועה מ"שבעה רועים"⁷ המפרנסים לכנסת ישראל המושכות אור אינסוף ברוך הוא, ואהרן הוא הממשיך בחינת האהבה-רבה.

והגם ש"הפל בידי שמים חוץ מראת שמים"⁸, מפל מקום יש אהבה ויש אהבה: יש אהבה שהיא למטה מן הדעת, ותולדתה, והיא בכח הנפש עצמה; ויש אהבה-רבה שהיא למעלה מן הדעת, היא בחינת אהרן, הרועה וממשיך לכנסת ישראל והוא בחינת רעותא דלפא.

וזהו שכתוב (עקב י"א, י): "ל'אהבה את ה' אלקיכם וגו'", ולא כתיב "לאהוב", אלא "לאהבה", שימשיך האדם את לבו לאהבה עליונה, היא רעותא דלפא, שיהיה רצונו לה' לבדו, ולדבקה בו באינסוף ברוך הוא ממש. וכמו שכתוב: "מי לי בשמים וגו'"⁹, פירוש "שמים" – גן עדן העליון כו'¹⁰. ד'כולא קמיה פלא חשיב"; "אני הויה לא שניתו" (מלאכי ג, ו); ו"אתה הוא מושגבא העולם, ואתה הוא קודם שגבא העולם כו'"¹¹.

ועל אהבה זו נאמר "מציץ מן החרפים", פי "הנה זה עומד אחר פתלנו" (שיר השירים שם). שמושגבא בית המקדש יש פתל ומחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל

10. "פי שמים וארץ הם גן עדן העליון והמתחנן... ועם כל זה "מי לי בשמים כו'". . . "שלא יחפזין כלל לא בגן עדן המתחנן ולא בגן עדן העליון, שהם רק בחינת זיו והארה בלבד, וכמאמר רז"ל 'צדיקים יושבים וכו' ונהנין מזיו השכינה, פי אם לדבקה בו יתברך, ליכלל בבחינת מהותו ועצמותו יתברך" (לעיל תולדות

י, ד. נח מ, א. ובכמה מקומות).

11. (נפח תפלת השחר).

12. (ברכות לב, ב: "מיים שתרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים").

13. (ישעיה נח, ב: "פי אם עונותיכם היו מבדילים בינכם לבין אלקיכם").

14. (שיר השירים שם: "משגיח מן החלונות").

15. (לכל אחד ואחד לפי תשעור שולו. לשון הוהר חלק א קג, א).

16. (ראה גם לקמן מגלת אסתר צה, א ואלקי. סידור עם דא"ח שער הפורים רפא, א ואלקי. ועוד).

ורבשו": "ציץ כמין טס של נחב... וכתוב עליו כב' שיטין: יו"ד ה"א' למעלה, וקודש לכו"ד' למטה". (פלומר, השם שלם בשיטה עליונה, וקודש לכו"ד' בשיטה תחתונה, שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם).

3. (ראה "תורה שלמה" על הפסוק).

4. (תהלים קלב, יח. "מלשון נצוצות וענינו הארה זריחה וכן (יחזקאל א, ו): 'ונצצים כעין נחשת קלל'". מצודת ציון).

5. (שיר השירים ב, ט. "מלשון נציץ, והוא גלוי תפרת. רוצה לומר, מגלה עצמו להיות נראה ונשקף". מצודת ציון).

6. (משנה ברכות א, ב. "הוא מלשון תתוב" הנצו הרמנים" (שיר השירים ו, יא), פלומר עד שעה שהחמה מתחלת לזרם בראשי החרים" – תוספות יום טוב).

7. (מיכה ה, ד: "והקמנו עליו שבעה רעים". סוכה נב, ב. ויש לא נקר אהרן; וראה תפונים לומר חדש קד, א. – לקומי שיחות חלק כ עמוד 643 עין שם).

8. (ברכות לג, ב).

9. ("ועמך לא תפצתי בארץ". תהלים עג, כה).

ועל כוונה זו נעשו בגדי כהונה "לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת", "לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וְגו'"¹⁷. להיות בחינת אתהפכא מן היש ו'לְגַרְמִיּוֹה', שהוא בחינת עמלק, שהוא ענן הגדלת היש בכל דרכיו והנהגותיו.

וכך היתה מדתו של עמלק בזמן משה, שהרי ישראל לא פאו להלחם אתו, ולא שמו לבם אליו, רק הוא מעצמו ומאילו בא לעורר מלחמת חנם, מפני גדולתו של ישראל והאותות והמופתים. שלא היה יכול לסבול שיהיה איזה דבר גדול מבלעדו.

וככה הוא בכל אדם, שלא יוכל לסבול מי שיהיה גדול ממנו "בעיני אלהים ואדם כו"¹⁸, ועל כל פנים שלא יהיה הוא קטן ושפל, לכן מופה עצמו במלבושי כבוד כו.

והנה בבחינה זו של עמלק נאמר (בשלה יו, טו): "כִּם י"ה" – ש"אין השם שלם ואין הכסא שלם":

"כִּסֵּא" הוא השראת המלך, היושב על הכסא להיות "וְשִׁכְנָתִי בְתוֹכְכֶם" (תרוקה כה, ח). והיינו בבחינת 'כסא' – בא"ף, ש"אלופו של עולם" שורה. מה שאין פן בהסתלקות הא"ף נעשה 'כס' מלשון פסוי. והתכסות זו היא על שם י"ה, כי בכל אחד ואחד יש שם י"ה, כמו שכתוב (פרשתנו טו, ב): "עֲזוּ וְזִכְרַת יְהוָה – וְהָיָה לִי לִישׁוּעָה".

כי הנה ה"א הוא בחינת התפשטות אורך ורוחב כו. והוא בחינת התפשטות והמשכות אור אין-סוף ברוך הוא להיות 'סובב כל עלמין' וממלא כל עלמין. והיינו ד הוא בחינת צמצום – "ישת השך סתרו" (תהלים יח, יב).

שגדי להיות התפשטות המשכה להיות 'ממלא' וסובב כל עלמין – אפילו עולמות עליונים אין ערוך כו, וכמשל מפה נגד ים אוקיינוס, ויותר מכן לאין קץ כו – ולכך הוצרך להיות בחינת צמצום תחילה, ואחר כך התפשטות כו.

ולכן בתמונת האותיות בכתובת שם הוייה, תמונת ה' ראשונה של שם, היא גם פן על דרך משל, שמתחילה עושין הי"ד, ואחר כך ממשיכים מונה לרוחב ואורך

למטה כו. ובחינה זו נמשכה בכל אדם, להתבונן בגדולת אין-סוף ברוך-הוא איך שהוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, ואיך שכל זה אינו אלא בחינת צמצום, פי אין ערוך כו. ומזה ישוב "לאהבה את ה' [..] ולדבקה בו" (עקב יא, כב) ממש, בבחינת אהבה העליונה. והיינו המושכת הוי"ו – להיות בחינת ו"ה.

אבל עמלק הוא "כִּסֵּא ר"ה" (בשלה יו, טו), שהוא המכסה על בחינת י"ה שלא יתגלה בבחינת ו"ה, שלא יוליד האהבה בהתגלות לבו. שאף שלבבו יבין את כל זאת, לא התפעל הנפש ולא יאיר בה אור האהבה, מחמת שנעשה מחיצה של ברזל המפסקת ומונעת את האור. :

והעצה היעוצה לזה:

הנה במלחמת עמלק פתיב (בשלה יו, טו): "ויאמר משה וגו', בחר לנו אנשים". "לנו" דוקא, שלבבוש מלחמת עמלק צריכים אנשי משה¹⁹ דוקא. ובחינת משה הוא כמו שכתוב (בשלה טו, ז): "ונחנו מו"ה" – בחינת בטול והתפללות לגמרי באור אין-סוף ברוך-הוא.

והנה כל התורה על שמו נקראת – "תורת משה" (יהושע ח, לא); "תורה צוה לנו משה וגו'" (ברכה לה, ה). והיינו, שיהיה כל דרכי התורה והעבודה על פי בחינת משה. וכמאמר רז"ל: "כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו", רק שצריך להיות "תורת משה" – בבחינת בטול באור אין-סוף ברוך-הוא לגמרי.

וכמו שכתוב (אמור כב, לב): "ולא תחלו" – שלא להיות בחינת "חלל", כמאמר²⁰: "דוחק רגלי השכינה" בבניכול, אלא כמאמר: "אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם" – הוא ממש בלי שום שינוי. דכמו שהיה "עד שלא נברא העולם" ממלא את הכל, וגם המקום הזה שנברא בו העולם, פך עתה כו. ואיך הוא זה – והרי העולם מעלים כו?

אלא היינו על ידי עסק התורה, ד'אורייתא מחכמה נפקת", ובתיב (משלי ג, טו): "הויה בחכמה יסד וגו'",

17. (פרשתנו כה, מ): "ולבני אהרן תעשה כתנת, ונעשית להם אבנטים ומגבעות, תעשה להם לכבוד ולתפארת". פקודי לט, כו: "ונעשו את הכתנת שש מעשה אהרן ולבניו".

18. (משלי ג, ד).

19. ("אנשי משה" – הם אנשים שקשורים עם נשיא הדור, אתפשטותא דמשה

20. (ברכות מג, ב): "המחולף בקומה וקופה אפילו ארבע אמות באילו דוחק רגלי שכינה. דכתיב (ישעיה רג): 'מלא כל הארץ כבודו'".

דקאי על התורה שבְעֵלְפֶת, שהיא בחינת דמות ודמיון בעלמא, שהיא בחינת חותם על דרך משל, פאותיות הנחקקין על השעוה כו', אף על פי כן יסודתה בחררי קדשיהעליון - חכמה עילאה - שבכל הלכה כו'. ועל ידי זה נמשך בחינת קדשיהעליון בעסק התורה והמצוות בבחינת פנימית ומקיפין: שהתורה היא פנימית, והמצוות הן לבושין ומקיפין, כמאמר²¹: "אשר קדשנו במצותיו".

והנה, המשכה זו היא בחינת "קדש למ"ד - למטה, והנה - למעלה", שבחינת "קדש" עדיין היא נקראת "למטה" מבחינת הויה:

פי הנה יש ב' בחינות הויה, כמו שפיתוב (תשא לה, ו):
 "וישכר הויה על פניו ויקרא הויה ו הויה", ופסקי מעמא בינייהו²⁴, פי הן ב' בחינות: פי ענין הויה מורה שהוא מהוה כל ההוויות מאן ליש כו', על ידי שעלה ברצונו כך. ויש מקור ושרש לזה - להיות עולה כך ברצונו, ולהיות מקור להיות כל ההוויות, והוא הויה הראשון, שהוא "לרצון [...] לפני הויה"²⁵ הב', ונקרא "רעוא דרעוין"²⁶:

וזהו "ויקרא הויה ו הויה":

שהויה הא' קורא וממשיך הויה הב', להיות נאצלות ומתגלות "א"ג מכילין דררמיו"²⁷, שהן מקורות כל ההוויות וכל ההשמלשלות. ובחינת הויה הא' הוא למעלה מעלה מבחינת קדש, ונקרא "רעוא דרעוין".

ועל ידי עסק התורה והמצוות הנ"ל בבחינות הנ"ל, נמשך שיהיה "קדש למ"ד - למטה" - היא בחינת אתערותא דלתתא, "והנה" - למעלה" - היא אתערותא דלעילא.

פי על ידי עסק התורה שהיא חכמתו ורצונו ויתברך, הרי "פנים הפנים כו"²⁸, ו"רוח אייתי רוח ואמשיך רוח"²⁹ - רצון עליון, רעוא דרעוין. ועל ידי זה נעשה גלוי רעותא דלבא ואור האהבה עליונה בנפש, בלי מסך מבדיל מוחיצה מפסקת כו', עד שיהיה "על מצח אהרן" גם כן גילוי בחינה זו.:

שבְּחַכְמָה שורה אור אין־סוף ברוך־הוא. שהחכמה היא היא בחינת בטול - כְּדָמָה. ולכך, גם האדם שלומד התורה, הרי בכל דבר הלכה או אגדה שלומד, מלובש בה בחינת חכמה, שבה מלובש אור אין־סוף ברוך־הוא, ואם כן, היא בבחינת בטול בשעת עסק התורה לחכמתו ויתברך, ואין מעלים ומסתיר, מאחר שאין נראה ליש ודבר נפרד בפני עצמו, רק שהיא חכמתו ויתברך הבטלה אליו ו"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ה, לה).

ועל זה נאמר (ישעיה נא, טו): "ואשים דברי בפיך - דברי" ממש. ופירוש "דברי בפיך" - היינו בחינת פנימית, "ובצל ידי כסיתיד" (שם) הן בחינת מקיפים, שאור אין־סוף ברוך־הוא שורה ומתגלה בו בבחינת פנימיות ובחינת מקיף. ועל ידי כן הוא בובש מלחמת עמלק, שהוא היש כו', כי ביטול זה הוא הפך היש, והוא המכניע ומזשבר המוחיצה של ברזל כו'.

וזהו "ונשית ציץ": דקאי על משה, שהוא הוא העושה את הציץ, להיות "ציץ נור" של אור האהבה רבה, להיות "מציץ מן החרבים", וזורח על ידי עשיית חרכים וחלונות - שכירת המוחיצה, שהן הרהורי תשובה, מבחינת בטול "אנשי משה", וכמו שפיתוב: "בחר לנו וגו' כנ"ל".

וציץ זה הוא "זקב טהור": הוא בחינת מעלת הזקב על הפספ. ושתייהן הן בחינת אהבה, כמו שפיתוב (ח"ב, ח): "לי הפספ ולי הזקב וגו'"; רק הפספ הוא בחינת קרירות, והזקב הוא בחינת רשפי אש האהבה.:

"ופתחת עליו פתוחי חותם" - הן אותיות התורה: פי חותמו של הקדוש ברוך־הוא אמת²¹, "ואין אמת אלא תורה"²². ונקרא בחינת "חורת", פי התורה אשר לפנינו, שנתלבשה בענינים גשמיים היא היא בחינת חותם - כדמיון האותיות שנחקקים על השעוה, שאינו מערף ומחות האותיות שבמחשבה או בדבור, רק מפל מקום הן אותיות עצמן שנצטיירו ונתגשמו כו'.

וכך הנה כתיב (בראשית א, כו): "בצלמנו כדמותנו",

21. (שבת נה, א. וימא סט, ב. וירושלמי סנהדרין, פרק א' הלכה א').

22. (ירושלמי ראש השנה ג, ח).

23. (נפש ברפת המצות).

24. (ראה זתר אדרא רבה נשא קלה, ריש עמוד א).

25. (פרשתנו כה, לח: "והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'").

26. (רצון הרצונות).

27. ("ג מודת הרחמים. וזה חלק ב קלב, ב. חלק ג רלב, א. ברעוא מדימנא).

28. ("פנים הפנים לפני כן לב האדם לאדם" משלי כו, טו).

29. (רוח מביא רוח וממשיך רוח. וזה חלק ב קסב ב).

אלהים" והתקשרות.

אך כל זה הוא בבחינת אומות העולם³⁷, שנקראו כך על שם שהם אומות ומקורות לכל עניני עולם־הזה. מה שאין בן בבחינת ישראֵל, יכול להיות עצת חכמינו ו"ל³⁸: "עשה [...] מלאכתך עראי" וטפל לבר, בבחינת קרירות, כמו שפפאו שד"ר³⁹ כו.

וזהו "והיה על מצח אהרן" (פרשתנו כה, לה):

שגם אחר התפלה, שחולפת ועוברת האהבה, מכל מקום נשאר רשימו על בחינת "מצח", שהוא פיסוי שעל הדעת, דהיינו בחינת חיצוניות החב"ד. והוא ענין רצון פשוט לדבקה בו ותפירה, בלי עומק התבוננות כבשעת התפלה, רק הספמת הלב מחיצוניות הדעת, אחר אשר נגמר בדתו כך בשעת התפלה.

פי הגם שגילוי עוצם התשוקה והתענוג שבדעת חלה ועבר אחר התפלה, מכל מקום רשימו ניפר, להיות רצון והספמת הלב לדבקה בו ותפירה, ולהיות מלאכתו עראי וטפל, ותורתו קבע ועיקר.

ורצון זה והספמה זו יכולה להיות תמיד, וזהו "והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני הוי"ה":

שעל ידי אתערותא־דלתתא זו – אתערותא־דלעילא לעורר רצון העליון, "רעוא דרעיון", והתגלות בחינת הוי"ה – המקור אל הי"ג מדות הרכמים, שעל ידי זה הגילוי רצון־העליון, הוא נושא "עון הקדשים", ואתהפכא כו. וכבודע, שיי"ג מדות הרכמים – "רחום וחנון [...]". נושא עון כו" (תשא לה, ו), נמשכות מבחינת רצון־העליון. והיינו כשהיה גילוי רצון זה גם על בחינת "מצח אהרן". (פי "זה לעומת זה"⁴⁰ – "מצח אשה זונה" (ירמיה ג, ט).) מה שאין בן כשאין הגילוי רצון אלא בחב"ד, דהיינו בשעת תפלה לבדה, בשעת התבוננות, ולא כל היום כולו. :

וביאור ענין המצח, הוא כמו על דרך מושל בגשמיות שיש ב"תלת חללי דגלגלתא – תלת מוחין, חב"ד"³⁰, ויש "גולגלתא דחפאי על מוחא"³¹; כך ברוחניות, הנה המוחין הם חב"ד, והדעת הוא הפח המקשר את חכמה ובינה להיות תקועה בחזק כל ימות, שבאשר נגמר בכח חכמתו ובינתו בגדולת אין־סוף ברוך־הוא – כך תהא נפשו קשורה בה' לברו.

והנה, במוחין דחב"ד, שם הוא גילוי אור אין־סוף ברוך־הוא, בהתבוננות בסדר התפלה וכיצא בה, איד ש"ברוך שאמר והיה העולם"; ו"חיד ומיוחד"; ו"חי העולמים מלך"; ו"ישתבח שמך כו". וכך הוא התקשרות הדעת בגילוי עוצם התשוקה והתענוג.

אך יש בחינת "גלגלתא דחפאי על מוחא", וכנגד הדעת הוא המצח, שהוא הכסוי על הדעת להעלים גלוי הדעת וההתקשרות. ולכן אחר התפלה חולפת ועוברת כו, וצריך לחזור ולהתפלל בכל יום לעורר את האהבה.

ועל זה נאמר (ואתחנן ו, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום", ואמרו רז"ל³²: "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" – לחדש את האהבה. פי לפי שהוא יתברך "מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", לכך גם האהבה מתחדשת כו.

והנה פאשר לבבו פונה³³ "זה לכרמו כו"³⁴, יכול להיות מן "הנפילים"³⁵ – להמשיך לבו אחר תענוגי עולם־הזה, שהן רבוי והגדלת היש, ובתיב (משלי טו, ה): "תועבת ה' כל גבה לב", אפילו בחינת חיצוניות, שהן הנחת הלבשוין כנ"ל. ואמרו רז"ל³⁶: "אין אני והוא יכולים לדור באחת".

וכמו שכתוב (הושע ד, א): "אין דעת אלהים בארץ" – שבאשר הוא מושקע בארציות וחומריות אין בו "דעת

35. (בראשית ו, ד).
 36. (סופה ה, א. ערכין טו, ב. וְשָׁם: "לדור בעולם").
 37. (בדפוס: עוברי פוכבים ומגלות).
 38. (רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ו. על פי אבות פרק א משנה טו. ברכות לה, ב. וראת לעיל עו, ד. לקמן בפניאר פר, ב. לקושי תורה אבוד לה, ג. שלח מה, ב).
 39. (נדרים כ, ריש עמוד ב).
 40. ("עשה האלקים". הקלת ו, יד).

30. (בשליש חללי הגולגולת שלשה מוחין. ראה זר אדרא רבה נשא קמ, א ואתחנן רסב, א).
 31. (גולגולת המכסה על תחת. ראה זר אדרא רבה נשא קב ב).
 32. (ספרי ואתחנן ו, ו. ראה רש"י יתרו יט, א. ואתחנן ו, ו. עקב יא, יג).
 33. (על פי נצבים כט, יז: "לכבו פנה היום מעם ה' אלקינו").
 34. (על פי הקלת רבה סדרה תנינא פרשה ו, אות ד. ולקוט שמעוני: פרשה בשלח רמו רכו. שופטים יא, רמו סח. תנא דבי אלהו רבה (איש שלום) פרשה יב. ראה טור אורח חיים סימן רצ בשם המדרש. ובבית יוסף שם. הובא גם לעיל כה, ג. לקמן קיג, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

כלי שהוא ההתגלות מאין ליש היינו לפי שזה בא מבחי' עצמות אא"ם שבפנימית ע"י בחי' ג"ר שבו שנק' נורא תהלות הנ"ל ע"כ יכול לעשות את הפלא שיבא מהעלמו בגילוי בכלי ממש כמו לעושה נפלאות כו' עושה ממש. ואמנם בחי' הגילוי הזה דפלא בכלי אין הכלי מסתיר כלל לאור מופלא זה וזהו עיקר האות שהוא בא מבחי' כח פלא העליון דוקא לפי שכאשר בחי' האין האמיתי שבעצמות אא"ם שמלוכש בפנימית הכתר בא בלבוש וכלי אין הלבוש וכלי מסתיר ומעלים את האור כלל להיותו למעלה מן ההשתלשלות דאו"כ ששם העלם וגילוי שוין ממש ע"כ גם הכלי יאיר כמו האור דקמי' כחשיכה כאורה כו' וזהו שרש ענין הנ"ל בבחי' הת"ת שמוכרל בזה משאר המדות ששם הוי"ה יש בו בחיצוניות הכלי כמו בפנימית האור ממש בשוה כנ"ל משא"כ שם אל ושם אלקי' שהכלים מסתירים על שם הוי"ה הפנימי' שבהן כו' וז"ש מי כמוך באלים הוי"ה בחי' ת"ת דו"א ששרשו הוא בבחי' אין האמיתי שבפנימי' הכתר שנק' נורא תהלות שהוא עושה פלא העליון בכלי כו' לפי שבחי' קו האמצעי דת"ת דוקא עולה עד פנימית הכתר ששם שורה עצמות אא"ם ממש וז"ש היש הוי"ה בקרבנו שהוא שם מ"ה דהוי"ה דת"ת דו"א אם אין דכתר עצמו שהוא עיקר ושרש להוי"ה זה דו"א כו' כמ"ש בזהר. וביאור כל שרש הענין יובן ע"ד דוגמא מן הניסים שבודאי כל נס הוא בא מלמעלה מן הטבע הגשמי והוא מבחי' עלמא דאתכסי' כידוע ולזה נק' הנס בשם פלא שמופלא ומכוס' כו' ועכ"ז הרי בא בלבוש וכלי ממש במקום גשמי ובר"י הגשמי' שהוא בבחי' הטבע שמסתיר ומלביש להפלאה זו כמו המקום שנעשה בו הנס ועכ"ז אין הלבוש וכלי מסתיר כלל כמו הניסים שבא' למעלה מן הטבע ממש שנק' נפלאות כקו"ם ותח"ה וכה"ג שהרי הרואה מקום שנעשה בו הנס צריך לברך עליו כו' וזהו עושה פלא שהפלא בא בעשי' בכלי ואין הכלי מסתיר כלל כקו"ם שהפך ים ליבשה שבא ההעלם לגילוי ממש א"כ ה"ז ענין גילוי האור הפלא בכלי כמו באור ממש להיותו סובל דבר והיפוכו כאחד ממש למעלה מן הטבע כא' עם הטבע ואין הטבע (בגו' אלקים) מסתיר כלל וכמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות למטה בכלי ולבוש כמו שהן למעלה ממש וע"כ אמרו פסוק זה דמי כמוך כו' בשירת הים דוקא ודוגמא לדבר

(ח) (ומ"ש עוד נורא תהלות עושה פלא. היינו לפי שבחי' קו האמצעי שבת"ת עולה עד פנימית הכתר ג"כ שלמעלה גם מן החכ' שבכתר שזהו בבחי' פנימית הרצון והתענוג שנק' פנימי' דא"א וע"י כידוע כי הגם שברצון שלמעלה ממקור השכל יש מדות דחו"ג שכאשר נוטה עצם הרצון לחסד ישכיל כל שכל לזכות כמו על אוהבו כנפשו או בנו ולהיפוך על שונאו ישכיל כל שכל לדין. וראי' מן השחרד שהוא בפנימית הרצון יעור עיני חכמו' להטות כח שכלו מדין לחסד כו'. אך בחי' ההכרעה מחו"ג שברצון הוא ממקור העליון שבפנימית הרצון שלמעלה מהתחלקות הרצון לחסד או לדין ע"כ יוכל לעשות הכרעה כלולה מב' הפכים דחסד ודין כו' וכמ"כ במדות שבתענוג שהוא פנימית הרצון בכלל ונמצא שמדת ת"ת שהוא בחי' ההכרעה שבחו"ג שנוכח מן השכל הגלוי שרשו עולה בת"ת דכתר דא"א וזהו ישראל אשר כך אתפאר כו' ולמעלה מזה במדות דע"י שהוא בחי' התענוג העליון שמלוכש ברצון העליון גם שם בחי' הת"ת שרשו מעצמו' פנימי' הכתר דע"י וז"ש ישכיל עבדי ירום כו' דקאי במשיה ששרשו בח"ם דא"א ועלה במדת הת"ת לבחי' ת"ת דע"י כידוע שזהו כתר ש"ט שלמעלה גם מכתר תורה דחכ' וכמ"ש בזהר ונשא מסט' דאברהם וגבה מסט' דיצחק מאד מסטר' דיעקב בחי' הת"ת דע"י וכידוע דחסד דע"י מלוכש בגלגלתא דא"א וגבורה דע"י כמז"ם דא"א ובחי' הת"ת נעשה בחי' כתר לא"א כמו שזהו הכלל בכל ההשתלשלות שמבחי' ת"ת שבעליון דוקא נעשה בחי' כתר לתחתון כמו שמת"ת דע"י (דאימא) נעש' כתר לו"א וכן מת"ת דא"א נעשה כתר לאו"א כו' ועד"ז גם בחי' כתר ש"ט דמשיח שנק' מאד הוא מסוף עולם הא"ם עצמו שנק' מאד אותיות אדם כו' וז"ש נורא תהלות שנק' רדל"א דלא ידע ליה בר איהו כו') ומ"ש עוד עושה פלא הענין הוא שגם בחי' הפלא דאור הכתר עצמו נק' בחי' עשי' לבד לכך אמר עושה פלא וכידוע דאל"ף הוא חיצונית הכתר שנמשך ממנו החכ' מאין ליש דאל"ף לשון אולפנא לימוד כמו אאלפך חכ' אבל כשהחכ' עדיין בבחי' פנימית הכתר עצמו שנק' אין ממש נק' פלא שמופלא ונעלם לגמרי ונק' שכל הנעלם מכל רעיון שזהו בחי' פנימי' ח"ם דא"א ונק' אמון מופלא כו'. ולפ"ז כאשר א' עושה פלא שגם בחי' פלא זה עושה בבחי' עשי' שהוא בבחי'

במקום והיכל זה שזהו דבר והיפוכו כא' כו' וזהו מצד בחי' אור הכתר עצמו ששם או"כ שוין כנ"ל וכן בגילוי השכינה נבניאי' בגוף גשמי ואין הגוף מסתיר כלל וכה"ג וד"ל:

גילוי שכינה בהיכל ק"ק שמקום ארון אינו מן המדה בשטח מקום הגשמי הרי בכלי המגביל שהוא גדר המקום יסבול האור כמו שהוא שאין הארון תופס מקום ועכ"ז משכנו דוקא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה ואולם

המתאחדת ממש עם עצם הגחלת ביתר שאת ויתר עז מקשר ויחוד השלהבת שמבחוץ לגחלת, ומ"מ גם שלחבת זו שמבחוץ היא קשורה ממש עם הגחלת כמובן, זהו המשל, ושני הענינים האלו שבמשל, רומזים ג"כ בנמשל למעלה בענין המשכת הע"ם ממאצילן ב"ה ויחודן עמו לשני בחי' הנ"ל בהע"ם, שהן ע"ם הגנוזות וע"ם הגלויות, שבחי' גלוי השלהבת נמשל לבחי' י"ם הגלויות דאצילות שהן בחי' גלוי אור לכך נמשלו לשלהבת המתגלה מחוץ לגחלת, וכך ע"ם אלו נמשכו לאנהגא בהון עלמין כו', ובחי' ע"ם הגנוזות שהן נעלמים תכלית ההעלם וכמוסים וגנוזים במאצילן הם נמשלו לבחי' כח השלהבת שבתוך הגחלת ממש, ומ"מ גם בחי' י"ם הגלויות הם קשורים ומיוחדים ממש בא"ם ב"ה דאיהו וגרמוהי חד ממש, רק שמ"מ ענין יחוד והתכללות הע"ם הגנוזות במאצילן הוא ביתר שאת ויתר עז וזהו ענין מאמר אליהו בתיקונים אנת הוא חד ולא בחשבן כו' אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון ע"ם וכו' ולבסוף בסיום המאמר אמר אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא כו' והפי' דמתחלה אמר דאפיקת ע"ם הגלויות דאצי' לאנהגא בהון עלמין כו' אבל הוא ית' עצמו הוא חד ולא בחשבן י"ם כלל, ולבסוף אמר דאנת חכים כו' ר"ל אף שגם שלמעלה מאצי' שייך ג"כ בחי' חכים ומבין שהם י"ם הגנוזות שרשי י"ם דאצילות אך הם למעלה מעלה ממהות הי"ם דאצילות ולכך אע"פ שהם י"ם הם מיוחדים ביחוד נפלא הפלא ופלא יותר מיחוד הע"ם דאצי' עד שאין שייך בהם בחי' התחלקות כלל, ולפיכך מה שלמעלה מאצילות נק' חד ולא בחושבן י"ם דאצי' אע"פ שלמעלה מאצי' יש עדיין י"ם הגנוזות (דהיינו בעקודים או בע"י כנ"ל):

להבין שרשי הדברים ע"פ ואולם חי אני כו': הנה להבין ענין ככה"מ מהו ענין ממקומו, שנת' בפנים שיש ב' בחי' היינו בחי' הכבוד עצמו ובחי' מקומו של הכבוד שהוא ענין ה' הוא ושמו בלבד, דהיינו שבחי' שמו הוא ענין מקום כבודו וע"ז אומרי' איה מקום כבודו, להבין זה הנה יש להקדים הקדמה א' בענין ע"ם דאצילות שמבואר בפרדס שיש ב' מדרגות בהן הא' בחי' ע"ם דאצילות ממש והב' בחי' ע"ם הגנוזות במאצילן שהם שרש ומקור של י"ם דאצי' הגלויות (ולפי קבלת האר"י"ל נת' במ"א בביאור ע"פ ועשית בגדי קדש שהן ע"ם דעתיק או דא"א וע"פ ארדה נא ואראה נת' שהן ע"ם דעקודים, והמכוון הכל א' כי מה שלמעלה מאצי' נחשב בכלל בחי' עולם הא"ם לגבי האצי' כמבואר בפ' הרמ"ז פ' שלח בענין תלת עלמין אית לי' לקוב"ה, לכן הע"ם שלפני האצי' נק' י"ם הגנוזות והם למעלה מעלה מבחי' ע"ם דאצילות). וביאור הדבר כי הנה מבואר בס"י שהעשר ספירות הם כשלהבת הקשורה בגחלת, וי"ל הטעם למה המשילו דוקא לשלהבת הקשורה בגחלת, אך הענין דהנה משל זה כולל כללות יחוד הע"ם במאצילן היינו י"ם הגנוזות וי"ם הגלויות, כי בענין משל דשלהבת הקשורה בגחלת יש ב' ענינים הא' השלהבת הטמונה ונעלמת בתוך הגחלת ממש ואינה מתפשטת כלל חוץ מעצם הגחלת, ולפ"ז פ' קשורה בגחלת היינו גנוזה ממש בהגחלת, הב' היינו השלהבת שנתפשטה ע"ג הגחלת מבחוץ דהיינו בגחלים בוערות ולפ"ז פ' קשורה בגחלת אין ר"ל גנוזה בגחלת אלא שמתאחדת ומתקשרת עם הגחלת, וענין חיבור וקשר זה היינו ששלהבת זו שע"ג הגחלת קשורה עם שלהבת שבתוכיות הגחלת הטמונה וגנוזה בהגחלת, שהיא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

חייב אינש לבסומי

צירופי של עמלק כי עמלק הוא ב"פ ק"ך והיינו לפי שמבחי שם אלקי' נשתלשל ק"ך צירופי של אלקי' אחרים המסתירים לגמרי, אך ע"י עמל התורה שהיא לעילא מן שמשא ואין שם בחי' ש' אלקי' המסתיר ממילא יכול להיות הגילוי למטה כמו למעלה ממש ועי"ז נעשה השם שלם שיהי' הגילוי מבחי' י"ה בחי' השמים בו"ה שהוא בחי' הארץ. וזוהו מ"ש כי יד על כס י"ה, דהנה ידוע שיש ג' ידות יד הגדולה יד החזקה יד רמה, והנה בשתי ידות יד הגדולה יד החזקה כתי' בה"א היד הידוע, משא"כ ביד רמה לא כתי' הרמה בה"א וכמ"ש ובנ"י יוצאים ביד רמה, והענין הוא דהנה בשני ידות אלו יש עדיין הרגשה כי יש מי שאוהב בו', והנה כיון שההרגשה הוא מבחי' עה"ד מו"ר וכמ"ש מי הגיד לך כי עירום אתה דהיינו מניין לך ההרגשה זו שאתה ערום לפי שההרגשה נמשך מבחי' עה"ד מו"ר ואם לא הי' אוכל מעה"ד לא הי' צריך להרגשה כלל, וע"כ מי הגיד לך כי עירום אתה, משא"כ יד רמה הוא למעלה מעה"ד וע"כ לא כתיב הרמה לפי שהוא בבחי' ביטול בעצם וכמ"ש ובנ"י יוצאים ביד רמה דהיינו יוצאי' מהכלי ואין להם שום הרגשה כלל. וזהו שהוי' אלקינו הוי' הוא י"ד אותיות בחי' יד רמה ועי"ז נמשך שיהי' בחי' למסור נפשו באחד לפי שהוא בחי' ביטול בעצם, שהוא למעלה גם מבחי' י"ה ועי"ז נמשך שיהי' גילוי בחי' י"ה בו"ה שיהי' השם שלם.

וזוהו חייב אינש לבסומי כפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, דהנה ארור המן הוא כאל"ף וברוך מרדכי הוא כבי"ת, והענין הוא דהנה ברוך הוא בחי' המשכה שהוא המשכת אורות בכלים שז"ע רמ"ח מ"ע, והנה כתי' זה שמי וזה זכרי, שמי עם י"ה שס"ה זכרי עם ו"ה רמ"ח נמצא ששרש המ"ע הוא מבחי' ו"ה, וזהו ברוך מרדכי שהוא בחי' רמ"ח מ"ע לפי שרמ"ח מ"ע הם המשכת אלקות שע"י כל מצוה נמשך המשכת אורות בכלים שהוא בחי' ו"ה. ושמי עם י"ה שס"ה ששרש השס"ה ל"ת הוא מבחי' י"ה, לפי שע"י ל"ת שהוא בחי' דחיית הרע שדוחה אותו עי"ז מגיע למעלה יותר בבחי' י"ה, וזהו ארור המן שהוא בחי' שס"ה ל"ת ששרשן מבחי' אל"ף כי י"ה ואל"ף הוא בחי' אחת וכמ"ש איש שוקל אי' סופר. והנה כפורים הגיעו לבחי' עד דלא ידעי בין ארור המן לברוך מרדכי דהיינו למעלה מבחי' י"ה ו"ה והגיעו לבחי' יד רמה לפי שהי' להם מס"נ ועי"ז

והנה י"ה הוא בחי' מוחין, והיינו שאף שו"ה הוא בחי' מדות ומחדו"מ דקדושה מ"מ הוא בחי' יש מי שאוהב, משא"כ י"ה הוא בחי' מוחין שהוא בחי' ביטול בעצם שאינו בבחי' יש כלל עד שאין ערך ביניהם כלל וכמ"ש כי גבהו שמים מהארץ. והנה צריך להמשיך מבחי' מוחי' במדות שהביטול שבמוחי' צריך להמשיך במדות שבלב ג"כ, והנה זהו שאין השם שלם דהיינו שעמלק מכסה ומסתיר ומפריד בין י"ה לו"ה שלא הי' מאיר הגילוי שבמוחי' בלב כלל והיינו אף שמתבונן באלקות ומשיג בשכלו מ"מ עמלק הוא מפריד שלא יומשך בלב וזהו אין השם שלם. ולזה בין בתוס' ביאור ענין שעמלק מפריד בין י"ה לו"ה, הענין הוא דהנה כתי' ישמחו השמים ותגל הארץ, ישמחו השמים הוא י"ה, ותגל הארץ הוא ו"ה ששמים הוא מבחי' י"ה וארץ הוא מבחי' ו"ה, והנה איתא בגמ' שא' ההוא מינא לאמימר מפלגא דלעילא דהורמיז ומפלגא דלתתא דאהורמיז, וע"ש בתוס' פי' ר"ת, והיינו שרצה להפריד בין שמים לארץ, דהנה כתי' יהי רקיע ויהי מבדיל בין מים למים בין מ"ע למ"ת וההוא מין רצה לומר שלמעלה שם הוא מאיר בחי' גילוי אלקות, אבל למטה נעשה העולם בבחי' יש ודבר נפרד ועוב ה' את הארץ כו' ורק על השמים כבודו וכמ"ש רם כו' שאומרים שרק על השמים כבודו משא"כ למטה לפי שיש רקיע המבדיל כו' כמו שיש חצר הכבוד המפסיק בין אברי הנשימה לאברי המזון, ועי"ז נעשה למטה בחי' פירוד ממש, וזהו שעמלק מפריד בין י"ה לו"ה לפי שאומרים עוב ה' את הארץ ששרשו מבחי' ו"ה כו' ורק על השמים כבודו שהוא בחי' י"ה, וזהו אין השם שלם.

והנה התיקון לזה הוא בחי' עמל תורה וכמ"ש אדם לעמל יולד שהוא בחי' עמל תורה, והנה עמל תורה הוא בחי' עיון התורה שמויגע א"ע להוציא דין חדש וכדומה וכמשארו"ל אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחר, לפי שזה ע"י עמל כו', והענין הוא למה עמל התורה דוקא הענין הוא דהנה כתי' מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש וארו"ל שאני עמלא דאורייתא שהיא לעילא מן שמשא, דהנה שמש הוא בחי' מ"ש כי שמש ומגן הוי' אלקי', והנה בבחי' שמש כיון ששם אלקי' הוא מסתיר ממילא עי"ז נמשך בריבוי השתלשלו' שיהי' בבחי' הסתר גמור כי מק"ך צירופי אלקי' נמשך ק"ך

ושב תשובה תולה ויוכ"פ מכפר, נמצא שיוהכ"פ אפי' על ל"ת שמגיע הפגם בי"ה הוא ג"כ מכפר, והיינו לפי שיוכ"פ מגיע למעלה מש' הוי' וכמ"ש עד יעבור עמך הוי' לפני הוי' תהרו, וע"כ הוא מכפר גם על מל"ת כו', וזהו כמו עד דלא ידעי בין ארור המן לברוך מרדכי, וזהו שביוהכ"פ היו גורלות כמו בפורים שהי' גורל וכמ"ש והפיל פור הוא הגורל כו', והיינו לפי שגורל הוא בחי' שלמעלה מהשתל' שאז מאיר בחי' זו שלמעלה מסדר השתל' כו' בחי' יד רמה כו'.

והנה כשמאיר בחי' יד רמה או ממילא מלחמה לה' בעמלק וכמ"ש כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק, דהיינו כשמאיר בחי' יד רמה או מלחמה לה' וכמ"ש רמה קרני בח' רחב פי על אויבי. ואז ימחה זרעו של עמלק וכמ"ש ואתה מרום לעולם ה' כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו כל פועלי און, כשמאיר בחי' מרום שהוא בחי' יד רמה עיי' אויביך יאבדו כו' שאין להם מקום כלל שם ואז ימחה זרעו של עמלק אכ"ר כו'.

הגיעו לבחי' יוצאים ביד רמה שלמעלה גם מבחי' ארור המן, דהנה ארו"ל המן מה"ת מנין שנא' המן העין שזהו נק' בחי' עה"ד כו' אבל בפורים המשיכו מבחי' עד דלא ידעי כו'.

וזהו חייב אינש לבסומי בפוריא, דהנה כתי' ואספת דגנך ותירושך ויצהרך שיש שני בחי' בתורה בחי' גליא שבתו' הנק' דגנך ובחי' פנימי' התורה הנק' תירושך נכנס יין יצא סוד, והנה בכל השנה צריך שיהי' עיקר לימוד התורה בבחי' הלכות כרת של תורה אכילה מרובה משתי', משא"כ בפורים חייב אינש לבסומי דהיינו בבחי' אגדות שבתורה שהוא בחי' שתי' פנימיות התורה כי ע"י פנימי' התורה מגיעים למעלה בבחי' עד דלא ידעי בין ארור המן לברוך מרדכי שלמעלה מבחי' י"ה ו"ה שהוא מבחי' חכ' כי שרש פנימי' התורה הוא בבחי' חכ' סתימאה כו'.

והנה פורים ויוהכ"פ הם בחי' אחת כי יוהכ"פ הוא יום כפורים דהיינו כמו פורים, והענין הוא דהנה ארו"ל עבר על מ"ע ושב אינו זו משם עד שמוחלין לו, עבר על ל"ת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

את ה' האמרת היום, שבת פרשת תבוא, תער"ג

התלמיד מן הרב שכבר יש שכל להתלמיד ומשו"ז יכול להיות תלמיד ומקבל מהרב כו', ומ"מ הרי לא נתפתח שכלו עדיין (שכ"ה בכל תלמיד לפ"ע הרב כו'), וגם אינו יודע עדיין השנת הענין כו', והרב הוא שמלמדו שמפתח כלי שכלו והשגתו שיהי' כלי לקבל כו', והוא התפתחות כלי ההשגה אל הענין השכלי שיהי' לו השגה בכלל בהשכלי הזה (ובד"כ הוא רק שיהי' לו שייכות אל זה השכלי), שזהו ג"כ ע"י ההשפעה שמשפיע לו ענינים שהן כעין הקדמה שבזה מתפתח שכלו והשגתו בענין השכלי הזה כו' ומגלה לו ומלמדו הענין שכלי ואך להשיגו כו'. ועד"ז הוא בבחי' חו"ב, דע"ה דבינה הו"ע השגה מ"מ גילוי ההשגה וענין המושג שזהו בחי' האור הוא מבחי' החכ' כו', והיינו דבינה הוא כמו כח היוליו והיא העילולית להשיג כו', וגילוי ההשגה דבינה והאור המושג הוא מבחי' החכ' כו', והיינו דמ"ש בע"ה דאוא"ס מאיר בכתר וחק' בקירוב מקום ובבינה בריחוק מקום כו', ומבו' במ"א שכ"ז הוא בהמשכת האור הא"ס כמו שבא ונמשך ממדרג' למדרג' כו', ובבינה הוא בריחוק מקום דהיינו לחיותו בבחי' השגה כו', ה"ז בא לבניה ע"י בחי' החכ' כו'.

קפה) והענין הוא דמ"ש כי עשית פלא הוא שמפרש סדר המשכת האור חדש מאוא"ס ב"ה שנמשך ע"י או"א וזו"ג, שבכדי שיוכלו זו"ג לסבול האור צ"ל מתלבש תחלה בחכ' ואח"כ בבניה, וע"ז מתחיל לפרש כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן, ופי' כי עשית פלא, דהנה ידוע דחכ' נק' אלף מל' אאלפך חכ' שהו"ע אולפנא ולימוד כו', ובגמ' שבת דק"ד ע"א א' אלף בית אלף בינה והיינו שהחכ' נק' אלף ע"ש שמלמדת את הבינה, והענין הוא עד"מ הרב המלמד את תלמידו הרי מגלה לו שכל וסברא עמוקה וחדשה שלא הי' ביכולתו להשיגה הרי שהרב מגלה לו התחדשו' ממש כו', וזהו עיקר ענין ההשפעה מה שהרב מגלה לו ענינים חדשים שמעצמו לא הי' בא עליהם כלל כו', וגם מעמידו על בור' שלא יכשל בה בטעות לעולם כו'. וכך בחי' החכ' מלמדת את הבינה, שהרי כל השגה דבינה הוא מנקודת החכ' הרי הבינה מקבלת מאור החכ' כו' (ועמ"ש מזה בד"ה תקעו עת"ר), וא"כ לכא' בינה היא כמו בחי' כלי המקבל והאור הוא מבחי' החכ' וו"ע הלימוד כו', וכמו עד"מ ברב ותלמיד הרי אינו מתהווה מהות השכל של

החכ' וכמ"ש והחכ' תחי' כו'. ולהבין ג' מדר' אלו בנפש, הענין הוא דהנה ידוע דשרש נה"ב הוא מפני שור שבמרכבה, ושרש הנה"א הוא מבחינת אדם שעל הכסא ושרשו הוא מבחי' החכ' וכמ"ש בסש"ב דשרש כל הנשמו' הן מבחי' החכ' כו', ואפי' נשמו' דבי"ע שנק' בשם זרע בהמה ג"כ יש בהם מבחי' חכ' דאצי' שבה שורה אוא"ס ב"ה וכמ"ש בסש"ב פי"ח, ובכאו"א מישראל יש בהם הביטול דבחי' חכ' שהוא להתבטל במציאו' ממש באוא"ס ב"ה, וזהו בטבע נשמה דשם טבע הוא שם המושאל על כל דבר שלמע' מטו"ד כו', רק שהיא מוסתרת בנה"ב ועש"ז נק' אה' מוסתרת כו' כמש"ש פי"ט. ובכדי להוציא אה' זו מהעולם אל הגילוי, וכ"ש בכדי לפעול הביטול דבחי' ביטול היש בנה"ב כו', זהו ע"י התו' שנק' עו ותושי' שפועלת בנה"א ובנה"ב כו', היינו שפועל התגלו' הנה"א להיות התגלו' האהבה מוסתרת הנ"ל, ופועל החלישות בנה"ב להיות בו ביטול היש כו', וזהו בר"כ בחי' הלימוד דתו' מה שפועל בנפש האדם.

קיצור. פלא אותיות אלף, א' ב' אלף בינה, וכמו עד"מ הרב שמחדש בשכל התלמוד, כמ"כ בחו"ב לכד מה שבינה מקבלת מאור החכ', דאוא"ס בבינה הוא ע"י חכמה, וכמו שא"א להיות נהר בלא מעין, הנה החכ' מחדשת דבר בבינה, ויקדים ענין מלמד דרבן מרדע חב"ד, והוא בנפש שהתורה מתשת כח הנה"ב, ונותנת עו לנה"א להיות התגלות האהמ"ם ולפעול הביטול בנה"ב.

אמנם מ"ש כאן נר' דמה שהחכ' מלמדת את הבינה הוא שפועל התחדשות דבר בבינה כו', וכמו במשל דמשפיע ומקבל הרי המשפיע מוגלה לו ענינים חדשים שהמקבל לא חי' בא עליהם מעצמו, כמ"כ צ"ל בדוגמא כזאת בחו"ב דהחכ' עושה התחדשו' בבחי' בינה מה שאין בה מצ"ע כו' (הגם דלמע' א"ז כמו למטה במשפיע ומקבל שהמקבל יש בו ג"כ ב' הכחות דחו"ב כו', וא"כ מה שהמשפיע מחדש לו היא התחדשות הענינים בהשכל מה שבכח חו"ב שלו לא חי' בא ע"ז כו', אבל למע' הרי בינה הו"ע ההשגה, ולהיות גילוי ההשגה והאור המושג הוא ע"י החכ' כו', וזהו ההתחדשות כו' (וכמו שאא"ל נהר בלא מעין כו' וכמ"ש במ"א דדוקא בכחות הנעלמים הכחות דחו"ב אינם תלויים זב"ז כו'). מ"מ צ"ל דהכוונה היא בענין הלימוד שהחכ' עושה התחדשות בבחי' בינה מה שאין בה מצ"ע כו', וצ"ל דכהעלם יש בבינה הכח ע"ז (וכמו בהמקבל שזהו דוקא כשהוא עלול אל ההתחדשות כו'), והיינו משום דבשרשם הרי הבינה היא כמו החכ' כו' וכמ"ש במ"א), וצ"ל מהו ההתחדשות. וילה"ק מה דא"י בירושלמי סנהדרין פ' חלק ע"פ דברי חכמים כדרבונות ג' שמות יש לו מרדע דרבן ומלמד כו', מרדע שמורה דעה בפרה, דרבן שהוא משרה בינה בפרה, מלמד שהוא מלמד את הפרה לחרוש בשביל ליתן חיים לבעלי' כו', אם לפרתו עושה אדם דרבן ליצרו הרע כו' עאכו"כ, וקאי על התורה שמורה דעה ומשרה בינה ומלמד כו', ו"ל שהן נגד ג' בחי' חב"ד כו', ומלמד הוא בחי'

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אר"א צדקת פזרונו - ש"פ משפטים תרפ"ט

דזהו מה שהמים מתפשטים בכל רוחב הנהר ומתמלא על כל גדותיו במילוי רב, הנה לכד זאת הרי עצם המים הם מים חיים, עם לעכט (דזהו ההפרש בין מעין לנהר, דנהר הגם שהוא בהתפשטות גדולה וריבוי מים מ"מ יכול להיות כוזב היינו שיש לו הפסק וכמא' המשנה נהרות המכובין, היינו שיש להם הפסק והגם דמי הנהר הם מי המעינות והמעין הוא מוצא מים חיים, א"כ איך אפשר שהנהר יכוב, אך האמת הוא לפי שהנהר הוא התפשטות וכל התפשטות היא ישות וגסות, וגסות וישות יכולים להמית גם דבר החי והראי' מיודעי תורה וגסי הרוח, הגם דתורה היא חיים

ה) והנה והנצח זו בנין ירושלים, דבנין ירושלים הוא על ידי מדת הנצח דוקא דענין הנצחון הוא דוקא במקום שיש מונע ומעכב, והיינו דכאשר יש מונע ומעכב שמונע אותו ומעכבו מלעשות מה שהוא חפץ, הנה אז דוקא מתעורר כחו יותר ביותר שאת ויתר עז בתוקף גדול בנבורה עצומה ובכחות פנימו' ועצמו' לנצח את המונע ומעכב ולהביא את דבר חפצו ותשוקתו מהכה אל הפועל, וכל מה שהמניעות ועכובים הם בתוקף יותר הנה זה גופא מעורר כח פנימו' יותר, והמשל בזה כמו נהר שיש בו מעינות הרבה שהמים הנה לכד זאת שהם בהתגברות גדולה ובריבוי גדול

ישראל בבית המקדש, וכן במדינה שהיו נסים גלויים לכל, מה שאין כן בזמן הגלות דישאל הם בשפלות ומוטרדים בשעבוד קשה של פרנסה ומלטול כנד ממדינה למדינה ברוב דחק ולחץ, ירחם השם, ודרך רשעים צלחה, דכל אלו הדוחקים ולוחצים את בני ככלל ובני תורה בפרט, הם מתענגים על רוב טוב ואוכלים את ישראל בכל פה ר"ל, וכמ"ש אמר נבל בלבו אין אלקים, שכופרים באלקי עולם, וכתוב באו גוים בנחלתך ממאו את היכל קדשך שהם מחללים את הקדש, ובכל זה אינם נדונים, ועוסקי תורה ומקיימי מצות הם בשעבוד קשה של מרדת הפרנסה, הנה או דוקא הוא התעוררות והתגברות הנקודה פנימית שהיא נקודת הלב אשר בה מאיר יחידה שבנשמה לעמוד בתוקף גדול נגד כל מונע ומעכב על לימוד התורה וקיום המצות, ואז דוקא כל ישראל היושבים במקום הגזירה ר"ל וירחמם השי"ת מקיימים את התומ"צ מתוך עוני ודוחק לחץ ויסורי הנפש והגוף באהבה ורחבה יתירה.

ק"צור. והנצח זו בנין ירושלים, דנצחון הוא במקום שיש מנגד דאז הוא ביתר שאת יותר עז, וכמו הנהר כשסותמים אותו מתגבר עוד יותר ופותח הסתימה והמים נגזרים למרחוק יותר ובתוקף גדול מאשר בתחלה, וכן הוא בעבודה דהוה היתרון בעבודה דזמן הגלות על זמן הבית, דהגם דעוסקי תורה הם בשעבוד קשה ירחמם השם, הנה או דוקא מתגבר הנקודה פנימי לקיים תומ"צ מתוך דוחק ועוני.

וכמ"ש חיים היא למוציאם, ומכל מקום הנה הגסות הרוח וההתפשטות ממת ר"ל החיות פנימי כו' אבל מי מעין שאינו בהתפשטות הרי עצם המים הם חיים) ונמשכים בחיות רב במשך כמה וכמה פרסאות, וכמו שאנו רואין במוחש בנהרות הגדולות, והנה כאשר סותמים את מוצא הנהר מתקבצים המים ביותר עד שפותחין את הסתימה ומתפרצים המים בתוקף גדול ביותר מאשר בתחלה, דכל זה הוא מפני החיות פנימי שבהמים שאינו סובל שום מונע ומעכב, וכן הוא במדת הנצחון דלא זו בלבד שאינו סובל מניעה ועכוב אלא אדרבא המניעה והעכוב מעורר בו כח פנימי ועצמי בלימוד התורה וקיום המצות דכאשר יש מונעים ומעכבים ח"ו אז הנה זה גופא מעורר כח פנימי ועצמי לעמוד בתוקף גדול נגד כל מונע ומעכב, דהוה יתרון המעלה דזמן הגלות (יחיש הוי' את גאולתנו ופדות נפשנו ע"י גואל צדק, כב"א) על זמן שהי' בית המקדש קיים, דבזמן הבית הי' אלקות מאיר בגילוי והיו עוסקים בתורה ומצות בלי שום מונע ומעכב, ואדרבא איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו בהשפעה מרובה בלי שום מרדא כלל והיו צדיקים גדולים ועובדי הוי' בתורה ועבודה, ולעומתם הי' ר"ל שנתרחקו מן האמת והיו מושחתים במדות רעות וכו', אבל בזמן הגלות דהחשך יכסה ארץ וכת' אותנו לא ראינו דמרוכ ההעלמות וההסתרים הנה גם בעל הנס אינו מכיר בנסו דאינו דומה לכמו שהי' בזמן הבית שהיו נסים גלויים, וכמו העשרה נסים שראו כל

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה, תרצ"ה

הסבא ה"צמח צדק".

החל מורי החסיד רשב"ץ נ"ע לומר:

פעם התהלכה אימרה בין חסידים, שבחסידות מדובר על שני סוגי בני אדם: "עובד הוי'" ו"מי שפגם".

כשמורי החסיד תיאר באריכות שני סוגי בני אדם אלה, הרי כשהאזינו למה שדיבר מכוח מי שפגם – התעוררו בבכיה, וכשהאזינו למה שדיבר מכוח העובד הוי' – נתמלאו בנחת רוח רוחנית.

איזו השגה – אומר הרשב"ץ – יש לנו במהלך נפשו של צדיק, שנוכל להבין לאיזה רצון באלקות הוא משתוקק ולאילו דביקות הוא מגיע. אך בראותינו פני קדשו של צדיק, בשמענו דברי תורתו ובראותינו העבודה שלו, הרי למרות שאלה הם לבושים בלבד, ש"חכמת

יב. כשמדובר בחסידות אודות הענין שכל הגילויים שלמעלה תלויים בעבודת האדם, כמו שעל ידי כל מצוה ממשיכים גילוי אור, ישנה התבטאות כזו:

"והנה כל זה כאשר האדם עובד ה' באמת ועוסק בתורה ובקיום המצות מעשיות בחיות וטוב טעם, ועוסק בעבודה שבלב בתפלה מקרב ולב עמוק, ופועל ישועות בנפשו גם בהנהגתו בעיני עולם על פי דיני התורה, אבל מי שחטא ופגם והעביר את הדרך והלך שובב בשרירות לבו כו'".

בחול המועד סוכות תרנ"ה נערכה התוועדות שמחת בית השואבה, המתוועדים הראשיים היו מורי החסיד הרשב"ץ, החסיד ר' חנוך הענדל, ר' שמואל גרונוס מזעמבין וכמה אורחים מזקני החסידים שהיו עוד אצל

מלאה אז שנה ללימודי אצל מורי הרשב"ץ. במשך אותה שנה שמעתי ממנו הרבה סיפורים וראיתי מה נקרא "לעבוד עם עצמו", הרשב"ץ היה מיוחד במינו גם בהשכלה וגם בעבודה.

אז שמעתי בפעם הראשונה את ר' גרונוס מזעמבין מדבר. הוא דיבר על מה שהרבי אומר בתניא¹¹ בענין ולדבקה בו, לשק הבשר והעצמות ישנה עצה של כל הדבק וכו'¹² אך הדם הרוחת הוא רע, שמן ההכרח להפוך אותו לטוב על ידי העצות ששומעים ב"יחידות". ההתוועדות האמורה נמשכה כל הלילה. למחרת בשעת הסעודה שאלני אבי על תוכן נושא ההתוועדות, וכאשר סיפרתי לו – אמר: ההתחלה הראשונה של דביקות חיצונית היא על ידי ציור. הרהור עמוק מלווה בציור, מביא לדרגה עילאה.

יד. מכל השיחה האמורה מתבהר לכל אחד, שמדה טובה – היינו הרהור וציור טוב, מדת פורענות – הרהור וציור רע, מרובה מדה טובה ממדת פורענות – העליה שבאה על ידי ציור והרהור טוב, היא באין ערוך לעומת הירידה, לא עלינו, שנעשית חלילה על ידי הרהור וציור רע. הגמרא בשבת¹³ אומרת, שמדה טובה ממחרת לבוא ממדת פורענות, כלומר קל יותר להמשיך על עצמו הרהור וציור טוב, מאשר ח"ו להמשיך על עצמו הרהור וציור רע.

הבנת הענין היא כמו שהגמרא אומרת שם¹⁴ מאי דכתיב¹⁵ אם ללצים הוא יליץ (מעצמו יליץ, לא יסייעוהו ולא ימנעוהו – רש"י), ואם לענוים (ולמדה טובה הוא נמשך – רש"י), יתן חן (יסייעוהו מן השמים), בא לטמא פותחין לו, בא לטהר מסייעים אותו (ומכנינים לו פתח). "בא לטהר מסייעים אותו" – כשהוא בא לטהר, עוזרים לו מלמעלה שיהיה קרוב יותר, ולא זו בלבד שעוזרים לו ב"לקרב", אלא גם מכנינים לו פתח דרכו ייכנס בדרך הקירוב.

במלים ברורות יותר: בא לטמא פותחין לו, בא לטהר מסייעים אותו ומכנינים לו פתח – ידוע לכל שלאדם ניתנה בחירה חפשית. שתי דרכים עומדות בפני האדם, אחת מובילה אותו "לטמא" ואחת מובילה אותו "לטהר". שני הפתחים של טומאה וטהרה ישנם בכל דבר מהדברים המותרים שבעולם, ולאדם ניתנה האפשרות לבחור באיזו דרך ובאיזה פתח ברצונו ללכת.

אדם תאיר פניו⁹, בכל זאת הרי הם לבושים מוארים הנראים על ידי אור קודש הקדשים של האור העליון השורה על הצדיק.

בשיחה ארוכה תיאר איך שעל ידי ההתקשרות הפנימית שישנה בכל חסיד לרבו יחד עם ההתמסרות הבלתי מוגבלת – יש לחסיד ההרגש מה הוא צדיק. כששמעו שיחות כאלו, הרגישו את היסוד הבסיסי שנטעו זקני החסידים בחינוכם את אברכי החסידים. מורי החסיד הרשב"ץ קיבל את החינוך החסידי אצל חסידי רבנו הזקן בעיירה שוויניצאן.

יג. באותה שיחה הוסבר באריכות מה שכתוב ב"תניא"¹⁰: "וכן בכל דור ודור יש ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחינת ראש ומוח לגבי נשמת ההמון ועמי הארץ כו', וככה ממש כביכול בשרש כל הנפש רוח ונשמה של כללות ישראל למעלה כו' ועם כל זה עודנה קשורות כו' כי על ידי דביקה בתלמידי חכמים כו' שהוא יתברך וחכמתו אחד והוא המדע כו'".

בהתלהבות מיוחדת דיבר מורי הרשב"ץ על מה שהרבי אומר "ועם כל זה עודנה קשורות ומיוחדות ביחוד נפלא ועצום במהותן ועצמותן הראשון שהיא המשכת חכמה עילאה" – כל אחד, גם הפשוט ביותר, האיש ההמוני, גם בשעה שהוא עסוק בעבודתו הפשוטה בחיי היום יום שלו – מיוחדת ומאוחדת נשמתו, וביחוד נפלא ומיוחד, בחכמה עילאה.

המלה התאחדות מורה ששני דברים נעשים לדבר אחד. והרשב"ץ דיבר אודות התאחדות המשיג והמושג, וערך חקירה איך הוא אופן התאחדותם, ודרך אגב הסביר הענין של תערובת יבש ביבש ותערובת לח בלח, עד שהגיע לאופן ההתאחדות האמיתית, שכל אחד מאלה שהתאחדו נעשה כמהות הדבר שאתו התאחד – וכך היא ההתאחדות של הנשמה עם חכמה עילאה.

רושם עצום עשה על כל הנוכחים בהתוועדות, אימרתו של הרשב"ץ: "חכמה עילאה בתוך שק של בשר ועצמות עם דם ורוח", כשבשעת מעשה פרץ בככי עמוק. מורי הרשב"ץ היה אחד מהחשובים ביותר אצל הסבא ה"צמח צדק" ואחד המשכילים המיוחדים בזמנו של הסבא. בהתוועדות האמורה נוכחו לראות את התבונה בעלת רוחב הדעת שלו, כוח הציור העשיר שלו, ואת הלב בעל שלהבת האש הרחבה שלו.

9 קהלת ה, א.

10 פרק ב.

11 שם.

12 כתובות קיא, ב.

13 נז, א.

14 קד, א.

15 משלי ג, לד.

חסידים אבל חלק קטן היו חסידים וביניהם כמה אברכים. למרות שהבחור היה שבע במזון ההתנגדות נגד חסידות וחסידים, אך בהיותו בטבעו רציני ורצה לדעת כל דבר לאמיתו, החל להתבונן בהתנהגות החסידים. קורה ובאופן בלתי צפוי התעכב למשך יום-יומיים בעיירה חסידית כשאחד מזקני החסידים התארח שם וחזר חסידות והתוודע עם החסידים.

כשהבחור שמע על כך עלה בדעתו להכיר את החסיד הישיר ולהתדבר אתו – וכך עשה.

זה היה לגביו הפתח של הבא לטהר מכינים לו פתח. טז. ישנם כאלה שמודדים ושוקלים את עצמם, ועל כל ענין בעבודה הם אומרים, שזה למעלה ממדריגתם.

תשובה כזו יש לה מקום במי שעובד עם עצמו, הוא שייך לדבר על דרגות, אתמול היה בדרגה זו, היום הוא בדרגה זו ומחר יהיה בדרגה אחרת. אך מי שאינו עובד עם עצמו מה הוא מודד ושוקל את עצמו אם הדבר הוא לפי דרגתו או שהוא למעלה מדרגתו,

אבי אומר שההתחלה הראשונה של דביקות חיצונית היא על ידי ציור. כל אחד שייך לעבודה של ציור טוב, ועל כל אחד לזכור שמרובה מדה טובה ממדת פורענות. רש"י מפרש את המאמר בסנהדרין¹⁶ הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות – ומעכשיו אין לתמוה איך יש באדם כוח לקבל שכר על כך, שהרי למדת פורענות נותן הקב"ה כוח באדם לקבלו, כל-שכן שנותן כוח באדם לקבל מדה טובה.

יפרש כל אחד לעצמו דברי רש"י האמורים. כל אחד יודע מה זה ציור והרהור רע ח"ו, ועד כמה זה מוריד ר"ל את האדם. מכל-שכן מדה טובה, כשבא לטהר, שכל אחד יכול להגיע לטוב האמיתי.

הרי, למרות שהבחירה היא חפשית, אף על פי כן קיים הבדל, אם האדם רוצה ללכת בדרך הטומאה – פותחים לו. למעלה לא רוצים אמנם בכך, אך אם האדם רוצה – פותחים לו. ואילו אם האדם רוצה ללכת בדרך הטהרה – עוזרים לו למעלה ופותחים לו פתח שתביא אותו לדרך הטהרה.

ה"מרובה מדה טובה ממדת פורענות" בענין זה הוא, שבמדת פורענות הרי אם האדם מתעקש ללכת בדרך הטומאה – פותחים לו, אך מי שרוצה ללכת בדרך הטהרה הרי לא זו בלבד שעוזרים לו מלמעלה ופותחים לו את הדרך, אלא גם מכינים לו פתח.

אמת הדבר שהעיקר הוא ה"בא לטהר", כלומר העיקר הוא שצריך להיות הרצון ללכת בדרך הטהרה, ובכך באה העזרה מלמעלה שמכינים לו פתח הטהרה.

טז. אספר לכם סיפור, ממנו תבינו את האימרה "ומכינים לו פתח", איך ההשגחה העליונה מובילה את הבא לטהר ומכינה לו פתח.

אחד שבכל שנות ילדותו חי בסביבה המכונה "עולמישע" (לא חסידית) אצל מלמד מתנגד שסיפר לתלמידיו הבלבולים שהעלילו בשעתו על חסידים.

כל אחד יכול לדמיין לעצמו בבחירות איזה רושם יכולים סיפורים כאלה וחינוך כזה לעשות על ילדים כלפי חסידים.

השנים עוברות, אותו נער בגר ונהיה בר דעת, לומד כמה שנים בישיבה שהיא גם כן מן הסוג הנקרא "עולמישע", הרי אם כי לא מדברים שם על חסידים כמו אותו מלמד, אך בכל זאת חסידות וחסידים הם מופרכים. בגלל סיבות שונות הגיע אותו בחור לעיר שהיתה בה קבוצה של חסידים, רוב אזרחי העיר היו אמנם לא

(16) ק. ב.

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

בְּחַרְף־תִּרְנֶ"א נִחְלָה הוּד כ"ק אֲמוּר"ר הִרְה"ק בְּמַחְלַת חֵם¹⁶⁵ בְּסוּף כְּסֻלּוֹ בְּעֶרְף־וְהַמְשָׁף פְּשָׁנֵי חֲדָשִׁים. שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת הָרֵאשׁוֹנִים הָיוּ כְּבָדִים, וְאַחֲרֵי כֵן הִקַּל לוֹ, אֶף שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת הָיָ רַב הַיּוֹם בְּמִטָּה וְכִשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת אוֹ חֲדָשׁ יָמִים נֶאֱסָרָה לוֹ פֶּלַע עֲבוּדָה עִיוֹנִית.

בִּימֵי חָלְוֹ מְעֻט לְמִדְתִּי, כִּי עַל הָרַב הָיִיתִי יוֹשֵׁב בְּחֻדְרֵי וּבּוֹכָה, הָיִיתִי אוֹמֵר תְּהִלִּים וּבּוֹכָה,

(165) ראה גם ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 149 ואילך (נוסחא אחרת).

מתפלל ובוכה. מחלתו לא היתה גדולה כל כך, אף עלי נפלה חרדה גדולה, אימה חשכה, אבא חולה, רבונו של עולם: זה עתה רק שנה ומחצתה שיש לי אב, כי במשך שתי שנים הקודמות, לולי הארבע פעמים שבא לסרוגין על ימים אחדים, הייתי שוכח עקר אב, ועתה אבא חולה.

באחד הימים כשחפנינו על הקריזים, רצתי השכם בקר בעוד ליל אל ר' זלמן ליבלים (הוא היה מגזע של דודנו מהרי"ל זצ"ל מיאנאוויטש¹⁶⁶, ושמש האהל, ותמיד בכל יום היה הולך למקוה, ואל האהל הקדוש), ובקשתי בתחנונים שיקחני אל האהל, ואשר יבטיחני כי איש לא יודע מזה.

ר' זלמן הכיר בי כי הדבר נוגע לי מאד, גם ידע כי מצב הבריאות של אבא דורש רחמים, וכי זה פעמים היתה כבוד אמי זקנתי הרבנית באהל, ותבדל לחיים טובים ארפים גם כבוד אמי מורתי הרבנית תי', ומלא בקשתי.

השילג היה רב, קר גדול, ובבואנו חוץ לעיר היה הרוח דוחף אותי. ר' זלמן, הגם שהיה קצר הקומה ואיש שיבה, אבל בכל זה הלך לו בצעדים חזקים. לא כן אנכי, אשר כמעט על כל צעד וצעד נכשלתי, ובצעמל רב באתי אל האהל הקדוש.

עוד טרם פתחתי הדלת, לבי הקטן התרגש, ונחלי דמעות התפרצו מעיני. כשנכנסתי פנימה, ראיתי קברי הקדש והשילג הדק המכסה אותם, השקיטה החרישית, אמירת הברכה, ברפת המתיים. רעדה אחזתני. אינני יכול לאמר הפסוקי תהלים ואינני אומרם, רק הנני בוכה – "אבא חולה". מספר הנני לפני הישני עפר כי אבא חולה, אבא זה שהוא חסיד וצדיק שוכב במטה וחולה, אבא זה אשר יש לו רק בן יחיד, וזה רק שנה וחצי אשר הוא מדריכני – הוא חולה. "התפללו אל האלקים! בקשו רחמים כי יתרפא במהרה!"

בתוך כך נגש אלי ר' זלמן, ואומר לי: "הדלק את הנר הלזה, ואמור נוסח זה", ומראה לי ב'מענה לשון, ומסיים לאמר: "בקש רחמים מאת זקניך הצדיקים הקדושים, שהם יבקשו רחמים בעד אביך החולה, כי ירחמהו וישאר בחיים".

דבריו אלה דכאוני, ואצעק בקול מר: "זיידעס!¹⁶⁷ הייליקע צדיקים! דער טאטע איז קראיניק! בעט דעם אייבערשטין, ער זאל בלאיבין לעבין און זאין גיוונד, און ער זאל מיד מדריך זאין, אז איך זאל זאין א ערליכער איד!" ובכיתי בכי רב. מרגע לרגע התגברו רגשי לבבי השבור, עד אשר ר' זלמן, הגם כי בעצמו בכה בכי רב, לקחני בדי והוציאני מהאהל.

היום האיר, עוד השמש לא יצא על הארץ, אבל כבר מתקבצים אל כפר השוק, ר' זלמן הולך במהירות, ואנכי מבלי הבט על עיפותי הנני רץ וכל גופי רטב מזעה, חפץ הנני לבוא הביתה להודע מה מצבו של אבא. גם ר' זלמן ממחר פסיעותיו. בבואנו להתחלת רחוב בראם, פגשנו ר' חיים מאיר ז"ל הקצב¹⁶⁸ ואחיו ר' אברהם דן ז"ל¹⁶⁹, במרחק פחמשים אמה צועקים: "תודה להשם ית'! אנו באים מהחצר, וזה עתה הי' הקריזים. בקרו הרופאים ברודא" – הוא היה יהודי

166 אחי כ"ק אדמו"ר הזקן.

167 זקניי, צדיקים קדושים, אבא חולה, בקשו את השם אשר ישאר בחיים, יהי בריא, וידיכני להיות יהודי תמים.

168 נזכר ביומן כ' אייר תרנ"ו (הוספות לספר השיחות תש"ו

השי"ת ע' 424). ספר השיחות תש"א ע' 49.

169 נזכר ביומן שבהערה הקודמת. ואולי הוא הנזכר בשיחת חג הפסח תרצ"ד סעיף א: אברהם דאניע דער קצב.

מסביבות חרקוב, וכא לליופאוויטש, והיה רופא גדול – "וכאגאראדסקי" – הוא¹⁷⁰ רופא רוסי פולני, רופא ממחה, זקן כשבעים שנה, מתלמידי הרופא המפרסם הייבננטאל, "ושניהם¹⁷¹ – אמרו כי היה הקריזיס, ועתה תודה לאל הוא שלנו, יאריף השם ית' ימיו".

אנכי רצתי הביתה, באתי והנה שמחה בבית, אין איש יודע איה הייתי, ואין מי שואל אותי, כבוד אמי מורתי הרבנית תי' בחדר אבא, ובחדרים הראשונים נקבצו רבים מבני משפחתנו שם, כבוד אמי זקנתי הרבנית, דודי רז"א ויבדלו לחיים טובים רמ"מ ור' משה לב, דודתי דבורה לאה בת', ותבדל לחיים טובים בתיה ותיה מושקא תי'.

חפץ הנני במאד להפגס לתדרו של אבא, תאב הנני לראות פני אבא אשר זה כשבועים לא ראיתו, אבל אין מניחים אותי. ובין הנמצאים בבית היה גם מורי ר' ניסן ז"ל, ואתבונן כי טוב אשר אספר לו כי הייתי באהל, ואפשר יגיד לי מה לעשות עתה לטובת בריאותו של אבא.

ואקרב אל מורי ואדברה אתו בלאט, ואספרה לו ככל אשר עשיתי, ויאמר לי כי טוב עשיתי. "ועתה" – שואלני – "האם כבר שיתת חמין?" "לא" – ענית. "אם לא שיתת עדין חמין" – אומר מורי – "לא תשתה ולא תאכל כל היום, ותתענה. עתה תלך להתפלל, ותתפלל במנין, ואחרי כן אגיד לך מה תעשה".

בקשתי את מורי, אשר לא יגלה את סודי, והבטיחני על זה. ואלף להתפלל, וקנימתי בכל סדר היום כפי שהגיד לי מורי.

ברור היה לי, כי תפילתי באהל אבותי הקדושים, פעלה החסד והרחמים מאת האלקים, ומאד חפצתי לילך עוד הפעם להודיעם כי היה הקריזיס, ולבקש רחמים כי ימהר השם ית' רפואתו ברפואה שלמה, אבל יראתי להגיד זאת.

בשעה החמישית נועדה התועדות הרופאים, ואנכי הגם כי כבר התפללתי ערבית בצבור, בכל זאת לא טעמתי מאומה, וקרוב לשעה הששית יצאו הרופאים מחדרו של אבא ופניהם צהבות, גם החם סר בלו, ועתה דרוש הנהגה מסדרה ומנוחה שלמה.

הרופא באגאראדסקי ה' מחבב אותי במאד, כי בהיותי בן חמש (קדם נסיעת יאלטע) הייתי – לא עלינו – חולה גדול, גם מסכן, והוא רפא אותי¹⁷², ואנכי הייתי ממלא בדיוק כל פקודיו בלקיחת הסמי מרפא ושאר הנהגות, אשר בזה לקחתי לבו של הרופא דיקני זה.

"מה אתה עוצב?" – שואל אותי הרופא באגאראדסקי – "תודה לאל אביך מתרפא, ועוד אינה ימים יהיה בריא". ופונה אל חברו הרופא ברודא ואומר: "חברי, עתה עלינו להעריך סדר הנהגתו של החולה במאכל, שתיה ומנוחה".

"הנני מתגעגע מאד" – אומר אני אל הרופאים – "לראות את אבא, כי זה כשני שבועות אשר לא ראיתו, כי כל העת לא נתנוני לכנוס לחדרו, וכוסף הנני לראות את אבא".

170) ראה בהנסמן בהערה 173.

הש"ת ע' 163. שם ע' 208. ועוד.
172) ראה רשימת כ"ק אדמו"ר מהור"צ מחורף השי"ת
סעיף ו (ספר השיחות השי"ת ע' 394).

171) ה' מקורב לרבותינו נשיאינו - ראה יומן כ טבת תרנ"ו
("התמים" חוברת ח ע' ו שטט, ב). ח"א כסלו תרס"ז ("התמים"
חוברת ב ע' עז. פג נפו, א. פט, א). ספר השיחות תרצ"ו - חורף

הַרֹפֵא בְּרוּדָא, הִנֵּה מְלַבֵּד אוֹמְנוֹתוֹ, הִי' מְכַבֵּד מְאֹד אֶת כָּל מְשַׁפְּחָתָנוּ, וְהִי אוֹהֵב נְאֻמָּן לְהוֹד כ"ק אַאמו"ר הַרְבּ הַקְדוּשׁ בְּפָרְט, כִּי פֶמָה פְּעָמִים הָיָה בָּא אֵלָיו בְּבִקּוּר, בְּיַחְוֹד אֵלָיו בְּחִדְרוֹ, כִּי הָיָה אִישׁ תְּבוּנוֹת וְאוֹהֵב מְחַקֵּר, וְלֹא פָּעַם וּשְׁפָתַיִם הָיוּ שׁוֹחֲחִים בְּעֲנִינֵי מִדְּע שׁוֹנִים.

הַרֹפֵא בְּרוּדָא עָמַד מִמְקוֹמוֹ, וַיֵּלֶךְ לוֹ לְחִדְרוֹ שֶׁל אָבָא, וַיִּתְמַהֲמַה פְּעֻשָׁה מִיְנוּטִין, וַיָּבֹאוּ חֲזָרָה וַיֵּשֶׁב לְשִׁתּוֹת חֲמִין עִם הַרֹפֵא בְּאֶגְרָא דְסָקִי שֶׁהָיָה אוֹהֵב לְשִׁתּוֹת טַיִי עִם חֶלֶב וְנֹפֶת רֶב, וַיִּשְׁיחוּ עִם אֲנָשֵׁי הַבֵּית, אֲשֶׁר עַל כָּלֵם שָׂרָה אוֹר צוֹהֵל.

חֶסֶד הַשֵּׁם בְּהַשְׁנוּי הַטּוֹב בְּמַצָּב בְּרִיאֹתוֹ שֶׁל אָבָא הִכָּר בְּפָנָי כָּל, לֹא מִיְבֵעֵי בְּנֵי מְשַׁפְּחָתָנוּ, אֲלֵא גַם מְשַׁרְתֵּינוּ וְכָל בָּאֵי הַחֲצָר, גַּם יוֹסֵף מְרֻדְכֵי הַמְּשַׁרְתָּ הַזֶּקֶן פְּנִיִם אַחֲרוֹת לוֹ, וְזַעְפוּ הַתְּמִידִי סָר.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

הוא במאד ובעזה"י יסתדרו בפרנסה טובה ויפילו רוח חיים בחיי ידידנו אני"ש שי ויצליחו בגו"ר.

לעונג רוחני הי' לי ידיעתו הכללית כי יש בלונדון ת"ל אברכים יקרי הערך וגם בחורים, יפרוש להם בשמי ויגיד להם ברכתי כי יעזרם השי"ת בהדרוש להם ואשר יצליחו בעבודתם ויוסיפו אומץ בשמירת הקביעות עתים לתורה,

ידידו הדו"ש ומברכו להצליח בעבודתו בגו"ר

יוסף יצחק

ב"ה, כ"א מ"ח תשי"ח.

ברוקלין.

ידידי תלמידי הרב ווי"ח אי"א מוה"ר בן

ציון שי

שלום וברכה!

במענה על כתבו השי"ת יעזרו כי יסודרו התעודות כראוי ויחזור לעבודתו בסדר הדרוש ויצליחו בגו"ר.

בדבר הצעתו לסדר בעזה"י אשר יבואו איזה מאברכי ידידי תלמידי אני"ש יחיו ללונדון ולאנגליא בכלל, נכון

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום שלישי עמ' 1

18 מהלכה למשה מסיני למקום אחר. מוסיפה הגמרא ומקשה: אֵלֵא
19 מַעֲתָה, קִרְבַּן אֲשֶׁם שְׁמָתוֹ בְּעֵלְיוֹ, לִיְפוּק לְחֹלְיוֹ, כִּיּוֹן דְּאִדְעָתָא דְּהִכִּי
20 שִׁימוֹת קוֹדֵם שִׁיקְרִיבְנֹו, לֹא אִפְרִשִׁיה - לֹא הִיָּה הַבְּעֵלִים מִקְדִּישׁוֹ,
21 וְהִי אֵין הִדִּין כּוֹן, אֲלֵא יִרְעָה עַד שִׁיפּוֹל בּוֹ מוּם. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא:
22 אֲשֶׁם נָמִי, הִלְבְּתָא נְמִידִי לָהּ, שְׁכָל שְׁבַחֲמָתָא מְתָה - כָּל בַּהֲמָה
23 שֵׁאִילוּ הִיתָה מוֹקֵדֶשֶׁת לַחֲטָאֵת הִיָּה דִינָה לְהַשְׁאֵר בְּקִדּוּשְׁתָּה עַד
24 שְׁתִּמּוֹת מַעֲצָמָה, בְּאֲשֶׁם - אִם הוֹקֵדֶשֶׁה לְאִשֶׁם דִּינָה לְהִיּוֹת רוּעָה
25 עַד שִׁיפּוֹל בַּהּ מוּם, וַיִּמְכְּרוּהָ, וַיִּפְלוּ דִמְיָה לְקִיץ הַמּוֹזָבָה, כַּמְבוּאֵר
26 בַּמַּסַּכְתָּ שְׁקֵלִים (ט:).
27 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְהַקְשׁוֹת: אֵלֵא מַעֲתָה שֵׁאֵנוֹ אוֹמְרִים 'דִּאֲדַעְתָּא
28 דְּהִכִּי לֹא יִהְיֶה לִיָּה, אִם כּוֹן נִאֲמַר שִׁיבְכָה - אִשָּׁה שְׁמַת בַּעֲלָה לְלֹא
29 בְּנִים, שְׁנַפְלָה לְפָנָי אַחִי בַּעֲלָה שְׁהוּא מוֹבָה שְׁחִין, וְאִינָה רוּצָה
30 לְהִינְשָׂא לוֹ, תִּיפּוּק - תַּצָּא, תְּהִיָּה מוֹתֵרֶת לְהַנְשָׂא בְּלֹא חֲלִיצָה, כִּיּוֹן
31 דְּאִדְעָתָא דְּהִכִּי - עַל דַּעַת כּוֹן שִׁתְּצַרְךְ לְהַתִּיבֵם לְמוֹכָה שְׁחִין לֹא
32 קְדֻשָּׁה אֶת עֲצָמָה לְבַעֲלָה הַרְאִשׁוֹן שְׁמַת, וַיִּתְבַּטְּלוּ קִידּוּשֵׁיהָ
33 לְמַפְרַע. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵתֵם לְגַבִּי אִשָּׁה הַנוּפֹלֶת לִיבּוּם, אֲנִן סְהַדִּי
34 - אֲנוֹ עֵדִים, כְּלוֹמַר בְּרוּר לָנוּ הַדְּבַר,

1 מעשר בהמה מבהמות שנפלו להם בגזל הגר ולרב ועירא, שְׁמַע
2 מַיָּה:
3 שִׁינּוּ בַּמַּשְׁנֵה: נִתְּן הַגּוֹלָן אֶת הַכֶּסֶף לְאֲנָשֵׁי טוֹשְׁמֵר [וְכוּ'] וּמַת, אֵין
4 הַיּוֹרְשִׁין יִכּוּלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם: אָמַר אֲבִי, שְׁמַע מַיָּה - מִמַּשְׁנַתִּינּוּ,
5 שְׁהַכֶּסֶף' שֶׁל גּוֹל הַגֵּר הֵנִיתָן לְכַהֲנִים מְכַפֵּר מִחַטָּאת מַעוֹן הַגּוֹלָן,
6 אִפִּילוֹ אִם מַת קוֹדֵם שֶׁהִבִּיא אֶת אֲשִׁמוֹ, דְּאֵי לֹא מְכַפֵּר כָּלֵל, הִנּוּ
7 אֲמִינָא מְהֵרָ לְיִירְשִׁין - הִיָּה לָנוּ לֹמַר שִׁיחֻזוֹר הַכֶּסֶף לְיִוֹרְשִׁים, מֵאֵי
8 מַעֲמָא, דְּאִדְעָתָא דְּהִכִּי לֹא יִהְיֶה לִיָּה - עַל דַּעַת כּוֹן שֵׁאֵל יִתְכַפֵּר כָּלֵל
9 לֹא נִתְּן הַגּוֹלָן אֶת אֶת הַכֶּסֶף לְכַהֲנִים וְעֵלֵיהֶם לְהַחֲזִירוֹ לְיִוֹרְשִׁים.
10 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵלֵא מַעֲתָה, לְפִי סִבְרַת רַבָּא שִׁיכּוֹל הָאָדָם לְחֻזוֹר
11 בּוֹ מִהַקְדֻשְׁתּוֹ אִם לֹא עִשָׂה זֹאת עַל דַּעַת דְּבַר מַסּוּיִים שֵׁאִירַע,
12 נִאֲמַר גַּם שְׁקִרְבַּן חַטָּאת שְׁמָתוֹ בְּעֵלְיָהּ, תִּיפּוּק - תַּצָּא לְחֹלְיוֹן, כִּיּוֹן
13 דְּאִדְעָתָא דְּהִכִּי לֹא אִפְרִשִׁיה - עַל דַּעַת כּוֹן שִׁימוֹת קוֹדֵם שִׁיקְרִיבְנָה
14 לֹא הִיָּה הַבְּעֵלִים מִקְדִּישָׁה, וְהִיָּה אֵין הִדִּין כּוֹן, אֲלֵא נִשְׁאֵרֶת
15 בְּקִדּוּשְׁתָּה וְהוֹלַכְתָּ לְמִיתָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר, חַטָּאת שְׁמָתוֹ
16 בְּעֵלְיָהּ, הִלְבְּתָא נְמִידִי לָהּ - הַלְכָה לְמַשֶּׁה מִסִּינֵי הִיא דְּלְמִיתָה אֲוֵלָא
17 - שְׁהִיא הוֹלַכְתָּ לְמִיתָה וְאִינָה יוֹצֵאת מִרְשׁוֹת הַקֹּדֶשׁ, וְאֵין לְמַדִּים

מתי צריך להתלהב?

בהקמת המשכן, התורה מצוה 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. חכמינו מסבירים כי המלה "בתוכם" פרושה בתוכו של כל יהודי. כשאנו עושים בלב שלנו משכן להשם, אנחנו זוכים שהשם ישרה וישכן בתוכנו.

מהפלים השונים שהיו במשכן, אנחנו צריכים ללמד כיצד לעבד את השם במשכן הפרטי שלנו. במשכן עמדו שני מזבחות שונים.

בחוץ - בחצר אהל מועד - עמד המזבח החיצון שהיה עשוי מנחשת. מזבח זה שמש להקרבת הקרבנות.

בפנים - בתוך אהל מועד - עמד המזבח הפנימי, העשוי מזהב, שעליו הקטירו את הקטרת. מה הדבר מלמד אותנו?

יש דברים שאנחנו צריכים לעשות עם המזבח החיצון ויש דברים שעלינו לעשות עם המזבח הפנימי.

כן, נכון, אנחנו צריכים לאכל ולשתות, לטייל ולנוח, כדי שהגוף שלנו יהיה בריא ויהיה לנו כוח לקיים תורה ומצוות. אבל את הדברים האלה עלינו לעשות רק 'בחיצוניות הלב'. את ההתלהבות הגדולה צריך לשמר למשהו יותר רציני.

את ההתלהבות נשקיע בתורה, בתפלה ובמעשים טובים. דברים אלה נעשה ב'פנימיות הלב' - עם כל הלב והחשק!

כך המשכן שלנו יהיה מקום בו השם שורה תמיד.

(מעובד ע"פ לקו"ש חלק ו עמוד 186. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

נוסף על מילוי הוראת הרופאים שתשאל בעצתם, תתחזק בביטחונה
בהשם יתברך המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, ואז הרי
נאמר, ה' לי לא אירא
ממכתב כ"ו אדר ראשון, תשכ"ב

פרשת תצוה

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלִבִּי אֹמֵר לִי, שֶׁהוּא . . . כְּמִין סִינַי . . . שְׁחֹגְרוֹת הַשָּׁרוֹת (רש"י כח, ד)
 מִסֵּפֶר, שֶׁפַעֵם רָאָה רִשְׁי שְׁרָה רֹכְבַת עַל סוּס
 כְּשֶׁהִיא חֲגוּרָה בְּסִינַי. בַּתְּחִלָּה הִצְטַעַר עַל כֶּף שְׂרָאָה
 מִרְאֵה כְּזֶה, אֲךָ כְּשֶׁכָּתַב אֶת פְּרוּשׁוֹ נָחָה דַעְתּוֹ, כִּי זֶה
 סַעַע לוֹ לְהַבִּין אֶת מַעֲשֵׂה הָאִפּוֹד. וַיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁזֶהוּ שְׂרָמֹז
 רִשְׁי "וְלִבִּי אֹמֵר לִי": הַכֹּחַ לְהוֹצִיא דְבַר חַיּוּבֵי מִמְאָרְע
 שְׁלִילִי נוֹבֵעַ מִדְּרַגַּת 'יַחֲדָה', הַעֲצָם שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית,
 שְׂמֻקּוֹם מִשְׁפָּנָה בְּלֵב.

(לקוטי שיחות, כרך כו עמ' 198)

שְׁנֵי יָדַי וְעֵשִׂית מִשְׁבַּצַּת זָהָב: ד וְשֵׁתִי שְׂרֻשְׁרַת זָהָב
 מִתְּהוֹר מִגְּבֻלַת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֶבֶת וְנִתְּתָה
 אֶת־שְׂרֻשְׁרַת הָעֶבֶת עַל־הַמִּשְׁבָּצַת: ס
 וְעֵשִׂית חֲשֵׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֲשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה
 אֶפֶד תַּעֲשֶׂנוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
 וְיֵשׁ מִשׁוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: ט רְבֹעַ יְהִי כְּפֹל זֶרֶת
 אַרְבֵּוּ וּזְרֵת רַחְבּוֹ: י וּמְלֹאֵת בּוֹ מְלֹאֵת אֶבֶן
 אַרְבַּעַה טוּרִים אֶבֶן טוּר אָדָם פְּטָדָה וּבְרַקַת
 הַטּוּר הָאֶחָד: יא וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֶפֶד סַפִּיר וַיְהִלָּם:
 יב וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לְשֵׁם שָׁבוּ וְאֶחְלָמָה: יג וְהַטּוּר
 הָרְבִיעִי תְּרִישִׁי וְשֵׁהֶם וַיִּשְׁפָּה מִשְׁבָּצִים זָהָב
 יְהִי בְּמִלּוֹאֵתָם: יד וְהָאֲבָנִים תְּהִיִּין עַל־שְׁמֹת
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל־שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי
 חוּתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תְּהִיִּין לְשֵׁנֵי עֶשֶׂר שְׁבָט:
 טו וְעֵשִׂית עַל־הַחֲשֵׁן שְׂרֻשַׁת גְּבֻלַת מַעֲשֵׂה עֶבֶת
 זָהָב מִתְּהוֹר: טז וְעֵשִׂית עַל־הַחֲשֵׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת
 זָהָב וְנִתְּתָ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
 הַחֲשֵׁן: יז וְנִתְּתָ אֶת־שְׁתֵּי עֶבֶתֹת הַזָּהָב עַל־
 שְׁתֵּי הַטַּבְּעוֹת אֶל־קְצוֹת הַחֲשֵׁן: יח וְאֵת שְׁתֵּי
 קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֶבֶתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבָּצוֹת
 וְנִתְּתָ עַל־כַּתְּפוֹת הָאֶפֶד אֶל־מֹל פָּנָיו:

כז וְאֵתָה תַצְוֶה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ
 שָׁמֶן זֵית זָךְ פְּתִית לְמֶאֱוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:
 כח בְּאֵהָל מוֹעֵד מְחוּץ לְפָרְכַת אֲשֶׁר עַל־הַעֲדָת
 יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֲהַרֵן וּבְנָיו מֵעַרְב עַד־בְּקָר לִפְנֵי יְהוָה
 חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס
 כח וְאֵתָה תִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת־אֲהַרֵן אֲחִיךָ
 וְאֶת־בְּנָיו אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ לִי אֲהַרֵן
 נָדָב וָאִבִּיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֲהַרֵן:
 ט וְעֵשִׂית בְּגֵדֵי־קָדֶשׁ לְאֲהַרֵן אֲחִיךָ לְכָבוֹד
 וְלִתְּפָאֵרַת: י וְאֵתָה תִדְבֹר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב
 אֲשֶׁר מְלֹאֵתוּ רוּחַ חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגֵדֵי אֲהַרֵן
 לְקָדְשׁוֹ לְכַהֲנוֹ לִי: יא וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ
 חֲשֵׁן וְאֶפֶד וּמְעִיל וְכַתְּנַת תְּשַׁבֵּץ מִצְנַפֵּת וְאֲבָנֵי
 וְעָשׂוּ בְּגֵדֵי־קָדֶשׁ לְאֲהַרֵן אֲחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ לִי:
 יב וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־
 הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: יג פ
 וְעָשׂוּ אֶת־הָאֶפֶד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תוֹלַעַת
 שָׁנִי וְיֵשׁ מִשׁוֹר מַעֲשֵׂה חֲשֵׁב: יד שְׁתֵּי כַתְּפַת
 חִבְרַת יְהִי־לָּו אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחִבְרָ: טו וְחֲשֵׁב
 אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמְּנוֹ יְהִי זָהָב
 תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיֵשׁ מִשׁוֹר:
 טז וְלַקְּחֹת אֶת־שְׁתֵּי אֲבָנֵי־שֵׁהֶם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם
 שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) יז שֵׁשָׁה מִשְׁמֹתָם עַל
 הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמֹת הַנּוֹתָרִים עַל־
 הָאֶבֶן הַשְּׁנִית פְּתוּלְדָתָם: יח מַעֲשֵׂה חֲרָשׁ אֶבֶן
 פְּתוּחֵי חוּתָם תִּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסֵּבַת מִשְׁבָּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
 יט וְשְׁמֹת אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כַּתְּפַת הָאֶפֶד
 אֲבָנֵי זָכָרָן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂא אֲהַרֵן אֶת־שְׁמֹתָם
 לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כַתְּפוֹי לְזָכָרָן: ס ע"ב בחול

פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עֲלֵה־מִצְנֶפֶת אֶל־מוֹל פְּנֵי־
 הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה: ^כ וְהָיָה עֲלֵה־מִצְחָ אֲהֲרֹן וְנִשָּׂא
 אֲהֲרֹן אֶת־עֵזֶן הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְכַל־מִתְנַת קִדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עֲלֵה־מִצְחוֹ תְּמִיד
 לְרִצּוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה: ^{כא} וְשִׁבְצָתָ הַכֹּתֶנֶת שֵׁשׁ
 וְעִשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵי תַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רִקְם:
^{כב} וְלִבְנֵי אֲהֲרֹן תַעֲשֶׂה כֹתֶנֶת וְעִשִׂיתָ לָהֶם
 אֲבָנִים וּמַגְבָּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד
 וּלְתַפְאֵרַת: ^{כג} וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אֲהֲרֹן אֶחָד
 וְאֶת־בָּנָיו אֹתוֹ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתָם וּמִלַּאתָ אֶת־יָדָם
 וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהְנֹדִי לִי: ^{כד} וְעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנָסִי־
 כָד לְכִסּוֹת בֶּשֶׂר עֲרוּהָ מִמִּתְנַיִם וְעַד־יָרְכָיִם
 יִהְיוּ: ^{כה} וְהָיוּ עַל־אֲהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבָאֵם אֶל־
 אֹהֶל מוֹעֵד אֹו בְּגִשְׁתֶּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֶת
 בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשָּׂאוּ עֹון וּמָתוּ חֲקַת עוֹלָם לֹא
 יִלְוְעוּ אַחֲרָיו: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ (כח, לה)
 אָדָם שֶׁנֶּאֱבָק בַּיְשׁוּת שְׁלוֹ - עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּרַעַשׁ
 וּבִסְעָרָה, כְּבוֹרַח מִפְּנֵי הַסְּכָנָה. זֶהוּ מֵה שְׁשׁוּלֵי הַמְעִיל,
 שׁוֹרְמִזִּים לִיהוּדֵי שְׁנַמְצָא בְּדַרְגָּה פְּחוּתָה זו, מִשְׁמִיעִים קוֹל.
 מֵה שְׂאִין־כֵּן אָדָם שֶׁהִגִּיעַ כְּכֹר לְבַטוּל גְּמוּר, עֲבוֹדָתוֹ הִיא
 בְּ"קוֹל דְּמָמָה דְּקָה", "לֹא בְּרַעַשׁ ה'".

(לקוטי שיחות, כרך טז עמ' 337)

רביעי **כט** א וְהָיָה הַדְּבָר אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה לָהֶם
 לְקֹדֶשׁ אֹתָם לְכַתֵּן לִי לְקַח פֶּר אֶחָד בְּיַדְּךָ
 וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם: ^ב וְלָחֶם מִצּוֹת וְחֵלֶת מִצַּת
 בְּלוֹלַת בֶּשֶׂמֶן וְרִקְיָקִי מִצּוֹת מִשְׁחִים בֶּשֶׂמֶן סֹלֶת
 חֲטִיִּם תַעֲשֶׂה אֹתָם: ^ג וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סֵל אֶחָד
 וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בֶּסֶל וְאֶת־הַפָּר וְאֶת שְׁנֵי
 הָאֵילִם: ^ד וְאֶת־אֲהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל־פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם: ^ה וְלִקַּחְתָּ אֶת־
 הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אֲהֲרֹן אֶת־הַכֹּתֶנֶת וְאֶת־
 מַעֲלֵי הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאֶפְדָּתָ לֹא

כ וְעִשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשִׁמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי
 קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שִׁפְתָּו אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד
 בֵּיתָה: ^כ וְעִשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם
 עַל־שְׁתֵּי כַתְּפוֹת הָאֵפֹד מְלֻמָּטָה מִמוֹל פְּנָיו
 לְעַמַּת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לְחֹשֶׁב הָאֵפֹד: ^{כב} וַיִּרְפְּסוּ
 אֶת־הַחֹשֶׁן כַּחֵב מִטְּבַעְתוֹ קָרִי מִמִּטְּבַעְתָּיו אֶל־טַבְּעוֹת
 הָאֵפֹד בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת לְהִיזוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֵפֹד
 וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד: ^{כג} וְנִשָּׂא אֲהֲרֹן
 אֶת־שְׂמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ
 בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזַכֵּרֵן לִפְנֵי־יְהוָה תְּמִיד:
^{כד} וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־
 הַתְּמִיִּם וְהָיוּ עַל־לֵב אֲהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה
 וְנִשָּׂא אֲהֲרֹן אֶת־מִשְׁפָּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ
 לִפְנֵי יְהוָה תְּמִיד: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁשֵׁה מִשְׁמַתֶּם עַל הָאֵבֶן הָאֶחָת (כח, כ)
 רֵאשִׁי־תִבּוֹת שְׁמַע, שְׂאֲמָרוֹ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגו' (בְּפֶל הַטּוֹרִים)
 רִצּוֹנוֹ לומר, שֶׁהַשְּׂבָטִים אָמְרוּ לִיעֲקֹב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל . .
 אֵין בְּלִבְנֵנו אֵלָא אֶחָד", וְאֹז פֶּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר "בְּרוּךְ שֵׁם . .
 לְעוֹלָם וָעֶד" (פסחים נו, א). וְלִפִּי זֶה, שְׁשֵׁת הַשְּׂמוֹת וְכ"ה
 הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּתֶף יְמִין הֵן לִגְנֵד שְׁשֵׁת הַמַּלִּים וְכ"ה אוֹתִיּוֹת
 שֶׁל "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"; וְשְׁשֵׁת הַשְּׂמוֹת וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּתֶף
 שְׂמָאל הֵן לִגְנֵד שְׁשֵׁת הַמַּלִּים וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל 'בְּרוּךְ שֵׁם'
 (עַם הַכּוֹלֵל).

(לקוטי שיחות, כרך לו עמ' 151)

שלישי ^א וְעִשִׂיתָ אֶת־מַעֲלֵי הָאֵפֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת:
^ב וְהָיָה פִּירֵאֲשׁוֹ בְּתוֹכָו שִׁפְּהָ יִהְיֶה לְפָיו סָבִיב
 מַעֲשֵׂה אֲרוֹג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקְרַע:
^ג וְעִשִׂיתָ עַל־שׁוּלְיוֹ רַמְנוֹי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
 שָׁנִי עַל־שׁוּלְיוֹ סָבִיב וּפַעַמְנוֹי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:
^ד פַּעַמְזָן זָהָב וְרַמְזָן פַּעַמְזָן זָהָב וְרַמְזָן עַל־שׁוּלְיוֹ
 הַמַּעֲלֵי סָבִיב: ^ה וְהָיָה עַל־אֲהֲרֹן לְשֵׁרֶת וְנִשְׁמַע
 קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאָתוֹ וְלֹא
 יָמוּת: ^ו וְעִשִׂיתָ צִיצִי זָהָב טְהוֹר וּפִתַחְתָּ עָלָיו
 פֶּתוּחֵי חֲתָם קֹדֶשׁ לִיהוָה: ^ז וְשִׁמְתָּ אֹתוֹ עַל־

ובניו את־ידיהם על־ראש האיל: וּשְׁחַטְתָּ
את־האיל וּלְקַחְתָּ מִדְּמֹו וְנִתְּתָהּ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
אֹהֶרָן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בְּנֵי הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן יָדָם
הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן רִגְלָם הַיְמָנִית וּזְרַקְתָּ אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ^כ וּלְקַחְתָּ מִן־הַדָּם
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְהִיִּיתָ עַל־
אֹהֶרָן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בְּנֵי וְעַל־בְּגָדֵי בְנָיו אִתּוֹ
וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבְנָיו וּבְגָדֵי בְנָיו אִתּוֹ:
^{כא} וּלְקַחְתָּ מִן־הָאֵיל הַחֵלֶב וְהָאֵלֶּה וְאֶת־
הַחֵלֶב | הַמְכַסֶּה אֶת־הַקָּרֵב וְאֵת יִתְרַת הַכֹּהֵן
וְאֵת | שְׁתֵּי הַכְּפָלִית וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
וְאֵת שׁוֹק הַיְמִינִי כִּי אֵיל מִלְּאִים הוּא: ^{כב} וּכְפַר
לֶחֶם אֶחָת וְחֵלֶת לֶחֶם שֵׁמֶן אֶחָת וְרִקִּיק אֶחָד
מִסַּלְּ הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה: ^{כג} וְשַׁמֶּת הַכֹּהֵן
עַל כַּפֵּי אֹהֶרָן וְעַל כַּפֵּי בְנָיו וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: ^{כד} וּלְקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם
וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי
יְהוָה אֲשֶׁה הוּא לִיהוָה: ^{כה} וּלְקַחְתָּ אֶת־הַחֹזֶה
מֵאֵיל הַמִּלְּאִים אֲשֶׁר לְאֹהֶרָן וְהִנֵּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמִנְחָה: ^{כו} וְקִדְשֵׁת אֵת | חֹזֶה
הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הִינֵף וְאֲשֶׁר
הוֹרֵם מֵאֵיל הַמִּלְּאִים מֵאֲשֶׁר לְאֹהֶרָן וּמֵאֲשֶׁר
לְבָנָיו: ^{כז} וְהָיָה לְאֹהֶרָן וּלְבָנָיו לְחֶק־עוֹלָם מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וְתְרוּמָה יְהִי מֵאֵת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלֵמִיָּהֶם תְּרוּמָתָם לִיהוָה:
^{כח} וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאֹהֶרָן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו
לְמִשְׁחָה בָּהֶם וּלְמִלְּאֵיכֶם אֶת־יָדָם: ^{כט} שְׁבַעַת
יָמִים יִלְבָּשׂם הַפֶּהֱן תַּחֲתָיו מִבְּנָיו אֲשֶׁר יָבֵא
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בְּקֹדֶשׁ: ^{לא} וְאֵת אֵיל
הַמִּלְּאִים תִּקַּח וּבִשְׁלַת אֶת־בֶּשֶׂר אֶת־בְּמִקְדָּשׁ קֹדֶשׁ:
^{לב} וְאָכַל אֹהֶרָן וּבְנָיו אֶת־בֶּשֶׂר הָאֵיל וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר בַּסֶּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^{לד} וְאָכְלוּ אֹתָם
אֲשֶׁר כִּפַּר בָּהֶם לְמִלְּאֵי אֶת־יָדָם לְקֹדֶשׁ אֹתָם

בְּחֶשֶׁב הָאֶפֶד: וְשַׁמֶּת הַמִּזְבֵּנְפֹת עַל־רֹאשׁוֹ
וְנִתְּתָ אֶת־נֹר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּזְבֵּנְפֹת: וּלְקַחְתָּ
אֶת־שֵׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמִשְׁחַתָּ
אֹתוֹ: ^ה וְאֶת־בְּנָיו תִּקְרִיב וְהִלַּבְשֵׁתָם כְּתַנְתָּ:
^ו וְחִגַּרְתָּ אֹתָם אֲבִנַט אֹהֶרָן וּבְנָיו וְחִבְשֵׁת לָהֶם
מִגְבֻעַת וְהִיִּיתָ לָהֶם כְּהֵנָה לְחֶקֶת עוֹלָם
וּמִלְּאֵת יַד־אֹהֶרָן וַיַּד־בְּנָיו: וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אֹהֶרָן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁ הַפָּר: ^ז וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^ח וּלְקַחְתָּ מִדָּם הַפָּר וְנִתְּתָהּ
עַל־קַרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעְךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם
תִּשְׁפֹךְ אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ: ^ט וּלְקַחְתָּ אֶת־כָּל־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקָּרֵב וְאֵת הַיִּתְרֹת עַל־
הַכֹּהֵן וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּפָלִית וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ: ^י וְאֶת־בֶּשֶׂר הַפָּר
וְאֶת־עֲרֹו וְאֶת־פְּרִשׁוֹ תִשְׂרַף בְּאֵשׁ מִחוּץ
לַמִּחֲנֶה חַטָּאת הוּא: ^{יא} וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח
וְסָמְכוּ אֹהֶרָן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:
^{יב} וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הָאֵיל וּלְקַחְתָּ אֶת־דָּמֹו וּזְרַקְתָּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ^{יג} וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּח לְנִתְחָיו
וְרַחֲצָתָ קַרְבּוֹ וּכְרַעְיוֹ וְנִתְתָּ עַל־נִתְחָיו וְעַל־
רֹאשׁוֹ: ^{יד} וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה
הוּא לִיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לִיהוָה הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~

משחים בשמן (כט, ב)

מוֹשָׁחַן כְּמִין כ"ף יְנִיית (רש"י)

בימי חנכה טמאי היגנים את כל השמן שבהיכל, פרט לפך
אחד שנשאר טהור. ומבאר על כף, ששמיני ההיכל - היינו
חכמה שבקדושה (שמן רומז לחכמה), שהיגנים נלחמו בה. פך
השמן - היינו ספירת הכתר, שבכחה התגברו על היגנים
ונצחום. זהו הרמז בכ"ף ינניית - בכחה של אות כ"ף, ראשי
תבות פתר, נמן לנצח את היגנים ואף להשתמש בשפתם
בקדושה, לצורך המשיחה.

(לקוטי שיעור, כרך כו עמ' 246)

חמישי יט וּלְקַחְתָּ אֶת הָאֵיל הַשְּׁנַי וְסָמַךְ אֹהֶרָן

וְזָר לֹא יֵאכַל בְּיַדְּךָ הֵם: † וְאִם יוֹתֵר מִבְּשֵׂר
 הַמִּלֵּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד-הַבֶּקָר וְשֵׂרֶפֶת אֶת-
 הַנוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֵאכַל בְּיַדְּךָ הוּא: † וְעִשִׂיתָ
 לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כָּל אֲשֶׁר-צִוִּיתִי אֹתְךָ
 שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלֵא יָדָם: † וּפֶר חֲטָאת תַעֲשֶׂה
 לְיוֹם עַל-הַכֹּפְרִים וְחֲטָאת עַל-הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרֶךָ
 עָלָיו וּמִשַּׁחַת אֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ: † שִׁבְעַת יָמִים
 תִּכְפֹּר עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ

קֹדֶשׁ קִדְשִׁים כָּל-הַנֶּגַע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: †

~ נקודות משיחות קודש ~

קָל הַנּוֹגַע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ (כט, לו)

מִה עוֹלָה רְאוּיָה, אִף קָל רְאוּיָה (רש"י)

לומר לך: נתן להחזיר קדשה רק בדבר הראוי והשדך
 לגבול הקדשה. ובלשון ספר המניא: "כל דברים שהחזירים
 ומתרים שבהם נעשית המצוה מעשית... כמאמר ר"ל לא
 הכשר למלאכת שמים אלא טהורים ומתרים בפיד, וכן אתרוג
 שאינו ערלה, ומעות הצדקה שאינן גזל, וכיוצא בהם".

(ספר השיחות תשמ"ח, כרך א עמ' 187)

שישי † וְזֶה אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה עַל-הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים
 בְּנִי-שָׁנָה שְׁנַיִם לְיוֹם תָּמִיד: † אֶת-הַכֶּבֶשׂ
 הָאֶחָד תַעֲשֶׂה בְּבֹקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה
 בֵּין הָעֶרְפִּים: † וְעִשְׂוֹן סֹלֶת בָּלֹל בְּשֶׁמֶן כָּתִית
 רֶבַע הֵהָיוּ וְנִסְךְ רִבִיעֵת הֵהָיוּ יַיִן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד:
 † וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְפִּים
 כַּמִּנְחַת הַבֶּקָר וּכְנֹסֶפֶה תַעֲשֶׂה-לָּהּ לְרִיחַ נִיחֹחַ
 אִשָּׁה לַיהוָה: † עֵלֶת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פָּתַח
 אֶהְלֵמוֹעַד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אֹעַד לָכֶם שְׁמָה
 לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שֵׁם: † וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי: † וְקִדַּשְׁתִּי אֶת-אֶהֱל מוֹעֵד
 וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-אֶהֱרֹן וְאֶת-בָּנָיו אֶקְדָּשׁ לְכַתֵּן
 לִי: † וְשִׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם
 לֵאלֹהִים: † וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשַׁכְנֵי בְּתוֹכָם אֲנִי
 יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: †

~ נקודות משיחות קודש ~

לְשַׁכְנֵי בְּתוֹכָם (כט, מו)

הַשִּׁכְנָה בְּיִשְׂרָאֵל צִרְף הַדְיוּט, וְלֹא צִרְף גְּבוּהַ (רמב"ן)
 הַרמב"ם וְהַרמב"ן נִחְלָקוּ לְגַבֵּי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - הָאֵם עֵיקֶר
 עֲנִנְנוּ הוּא הַקְּרִבַת קְרִבְנוֹת אוּ מִנְחַת הַשִּׁכְנָה. וְנִרְאָה, שְׁלֹכֶל
 הַדְּעוֹת (גַּם לְדַעַת הַרמב"ן) הַמִּקְדָּשׁ הוּא בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל,
 וְהַפְּלוּגְמָא הִיא הָאֵם הוּא בְּשִׁבִיל עֲבוּדָתָם אוּ בְּשִׁבִיל
 הַשְׂרָאָת הַשִּׁכְנָה בְּתוֹכָם. וְגַם לְהַעִיר מִדְּבַר הַרמב"ן כָּאֵן
 (וְרָאָה גַּם רַבֵּנוּ בַּחֲזֵי כָּאֵן).

(לקוטי שיחות, כרך לו עמ' 194)

שְׁבִיעֵי ל א וְעִשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטֹר קָטֹרֶת עֲצֵי
 שִׁטִּים תַעֲשֶׂה אֹתוֹ: † אֲמָה אַרְבֹּו וְאֲמָה רַחְבּוֹ
 רְבֹועַ יְהִיָּה וְאֲמָתִים קָמְתוֹ מִמֶּנּוּ קִרְנֹתָיו:
 † וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת-גִּגְוֹ וְאֶת-קִירֹתָיו
 סָבִיב וְאֶת-קִרְנֹתָיו וְעִשִׂיתָ לּוֹ זָר זָהָב סָבִיב:
 † וְשִׁתִּי טַבְעֹת זָהָב תַעֲשֶׂה-לּוֹ † מִתַּחַת לְזָרוֹ עַל
 שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַעֲשֶׂה עַל-שְׁנֵי צְדָיו וְהָיָה לְבָתִּים
 לְבָדִים לְשֹׂאת אֹתוֹ בַּהֶמָּה: † וְעִשִׂיתָ אֶת-
 הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: † וְנִתְתָּה
 אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל-אֲרֹן הָעֵדוּת לִפְנֵי
 הַכִּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל-הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֹעַד לְךָ שְׁמָה:
 † וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהֱרֹן קָטֹרֶת סָמִים בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
 בְּחֵיטְבוֹ אֶת-הַנֶּחֱרֹת יִקְטִירֶנָּה: † וּבַהֲעֵלֶת אֶהֱרֹן
 אֶת-הַנֶּחֱרֹת בֵּין הָעֶרְפִּים יִקְטִירֶנָּה קָטֹרֶת תָּמִיד
 לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם: † לֹא-תַעֲלוּ עָלָיו קָטֹרֶת
 זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנִסְךְ לֹא תִסְכּוּ עָלָיו: † וְכִפֹּר
 אֶהֱרֹן עַל-קִרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדָּם חֲטָאת
 הַכֹּפְרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יִכְפֹּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם
 קֹדֶשׁ-קִדְשִׁים הוּא לַיהוָה: †

חֲצִי קָדִישׁ

וְתִגְדֹל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמָה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ
 וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ.
 אֲמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעִנְיָא
 וּבְזִמְנֵי קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: † אֲמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלַם וְלַעֲלָמֵי

יִקְטִירֶנָה קְטֹרֶת תְּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:
 לֹא־תֵעָלוּ עִלְוֵי קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ
 לֹא תִסְכּוּ עִלְוֵי: וְכִפֵּר אֶהְרֵן עַל־קִרְבָּנָיו אַחַת
 בַּשָּׁנָה מִדָּם חַמָּאת הַכֹּפְרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יִכַּפֵּר
 עִלְוֵי לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קֹדְשִׁים הוּא לַיהוָה: פַּפֵּ

עלמאי. יתברך: והא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי.
 ותברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר,
 ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן
 קל ברכתא ושרתא, תשבחתא ונחמתא, דאמין
 בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפטר ה ובהעלת אהרן את־הנרות בין הערבים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיחַ דְּרַכִּינַעַם, וְכַל־נִתְיַבְחִיחַ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָה,
 בְּשִׂמְאֻלָּה עֵשֶׂר וְכַבּוֹד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוצן. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
 עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אִיִּי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

י אַתָּה בְּנֵי־אִדָּם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת אֵת סְפֹר בְּנֵי הַבַּיִת
 שְׂרָאִית בְּנֵי וְיִשְׁכָּלֵל וְעוֹמֵד נְכוֹן לִפְנֵי ה' רַק שְׁעוֹנֹתֵיהֶם מַעֲבִיבִים וְלֹכֵן
 וְיִכְלְמוּ מַעֲוֹנֹתֵיהֶם וְיִמְחֲרוּ לְשׁוֹב
 בַּתְּשׁוּבָה, וְאֵן יִתְרָאֵה בֵּית הָעֵתִיד
 בְּכַבּוֹד וְיִקְרְדוּ וְאֵן יִמְדְּרוּ עַל יְדִיד
 אֶת־תְּכַנִּיֹת אֵת תְּהִיבֵן חֲשׁוֹן תְּכַנִּיֹת:
 יֵא וְאֵם־נִכְלְמוּ אֵם יִתְיוּ נִכְלְמִים
 מִכָּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֵן הוֹדַע אֹתָם
 צוֹרֵת הַבַּיִת מֵה שְׁלֵפִיִּים מִחוֹמַת הַר
 הַבַּיִת בְּכָל וְתִכְוַנְתּוֹ תְּכִינֹת בְּנֵינֵי

שי למורא

י וְיִכְלְמוּ מַעֲוֹנֹתֵיהֶם, כִּי בַעַת שְׁתַּסְפֵּר לָהֶם עַל בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָעֵתִיד,
 יִזְכְּרוּ בְּנֵי־הָרֵאשׁוֹן שְׁנֹחֵב כְּעוֹנֹתֵיהֶם וְיִכְלְמוּ בָהֶן. וְיִמְדְּרוּ אֶת תְּכַנִּיֹת,
 וְיִמְדְּרוּ עַל יְדִיד שְׂאֵתָה מוֹרָה לָהֶם אֵת
 תְּכֵן חֲשׁוֹן תְּכַנִּיֹת. יֵא וְאֵם נִכְלְמוּ
 מִכָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ, אֵם יִכְלְמוּ מִכָּל
 הַמַּעֲשִׂים הַרְעִים שְׁעָשׂוּ אֵן הוֹדַע לָהֶם
 אֵת מֵה שְׂאֵנֵי עֵתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם בְּנֵי־בְנֵי
 הַמִּקְדָּשׁ. וְתִכְוַנְתּוֹ, חֲשׁוֹן תְּאֵזוּ
 וְלִשְׁכֻתּוֹ. וְמוֹצְאוֹ וְמוֹבְחָאוֹ, מִדַּת
 הַתְּחִיבִים, שִׁינְאִים וְכֵאִים דְּרַכֵּם. וְכָל

הפטרה לפרשת תצוה לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביהוקאל פרק מג

י אַתָּה בְּנֵי־אִדָּם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל
 אֶת־הַבַּיִת וְיִכְלְמוּ מַעֲוֹנֹתֵיהֶם וְיִמְדְּרוּ
 אֶת־תְּכַנִּיֹת: יֵא וְאֵם־נִכְלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר־

בלשכות ובהאים ומוצאיו ומובאיו בשערים הנקרים וכל צורתיו צורת כל בית בפני עצמו ואת כל חקתיו מה שראוי להשתמר בהם ובשלחנות ובלשכות וכל צורתיו צורת הפתחים שעל הקירות. וכל תורתו חלק העזרות להנעים ולשאל ולגשים הודע אותם כמנוח הבית וצורתו וכתב לעיניהם והם יראו בני הבית לעתיד וישמרו בלבם את כל צורתו ולהשתמש בכל הדר, ואז יזכו לעמוד בתורה ועשו אותם לעתיד: יב זאת תורת הבית הנקראת למעלה, החיל והיה על ראש הדר כל גבולו סביב וסביב הוא קדש קדשים כנגד ירושלים, כי ירושלים כולה קדש, והיה עצמו מקום מקדש מוצח והדביר הוא קדש הקדשים הגדולות תורת הבית הנקראת למעלה בפרט: יג ואלה מידות המוצח העולה שהארוה לו באמות גדולות, שגבול אמה וש אמה אחת של חול שהיא בת המשה ספחים ומפח אחר, ותיק וגובה עלית היסוד היה כמדת האמה הפשוטה בת ה' ספחים ואמה רחב כניסת הסובב היה באמה פשוטה וגבולה תקנות שהיו כגבולה אל שפתה סביב בארבעת המקצועות היו זרת האחד מאמצעיתם לכל רוח, והיו אספן אמה על אמה וזה גב המוצח מקום הפערה שהיה גבוה על המוצח אמה לפיך קראו גב: יד ומחיק הארץ מהתחלת היסוד העזרה ומהעזרה עד הקטנה עדי העזרה הגדולה ארבע אמות ורחב האמה: טו וההראל ארבע אמות ומהאריאל ולמעלה התקנות ארבע: טז והאריאל שתיים עשרה ארבע בשתיים עשרה רחב רבוע אל ארבעת רבעיו: יז והעזרה ארבע עשרה ארבע

צורותיו, צורת כל הדר והדר. ואת כל חקותיו, מה שראוי להשתמש בכל הדר והדר. וכל צורתיו, צורת הפתחים שעל הקירות. וכל תורתו, מקום עמידת הפתחים והעם. וכתב לעיניהם, את כל הדברים האלה כתב לעיניהם, כדי שלא יזכרו. יב) סביב סביב קדש קדשים, בין שכל המקומות של אהות הפתחים והלוחם נקראו "קדש", כמו שכתוב "תרומת הקדש" (יחזקאל מז:ח), לכן יקרא הר הבית "קדש קדשים" לעצמם. יג) אמה אמה ומפח, באמה בת ששה ספחים, שהיא אמה ומפח באמה בת המשה ספחים. ותיק האמה, אבל גבה עלית היסוד, היה כמדת האמה הפשוטה בת המשה ספחים. ואמה רחב, וכן האמה של רחב כניסת הסובב של המוצח, והיה גבולה אל שפתה סביב זרת האחר, וכן הקנות שהיו כגבולה סביב בארבע הפנות, היתה המדה של כל קרן זרת אחת מאמצע הקרן. ולפי זה, היו הקנות אמה על אמה, כי האמה שתי זרות. והיו גם כן באמה בת המשה ספחים. וזה גב המוצח, וכמדה זו של אמה בת המשה ספחים יתה גב מוצח התיק שהיא אמה על אמה. יד) ומחיק הארץ, מהתחלת היסוד של המוצח החיצון מתקדש עד העזרה המתחונה, עד סוף גבה הכליטה המתחונה של המוצח, שהוא נחשב ליסוד המוצח. ורחב אמה אמה, ורחב הכליטה של יסוד המוצח אמה אחת. ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות, מהגב של יסוד המוצח עד גב המוצח של המוצח יתה ארבע אמות גבה. ורחב האמה, ורחב הסובב של המוצח יתה נכנס לפניו ברחב אמה

עשו צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו וכל צורתיו ואת כל חקתיו וכל צורתיו וכל תורתיו הודע אותם וכתב לעיניהם וישמרו את כל צורתו ואת כל חקתיו ועשו אותם: יב זאת תורת הבית על ראש הדר כל גבולו סביב | סביב קדש קדשים הגדולות תורת הבית: יג ואלה מידות המוצח באמות אמה אמה ומפח ותיק האמה ואמה רחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וזה גב המוצח: יד ומחיק הארץ עדי העזרה המתחונה שתיים אמות ורחב אמה אחת ומהעזרה הקטנה עדי העזרה הגדולה ארבע אמות ורחב האמה: טו וההראל ארבע אמות ומהאריאל ולמעלה התקנות ארבע: טז והאריאל שתיים עשרה ארבע בשתיים עשרה רחב רבוע אל ארבעת רבעיו: יז והעזרה ארבע עשרה ארבע

בת המשה ספחים. טו) וההראל, ארבע אמות, כלומר, הרמים הנתינים בקירות המוצח, גבול רשותם הוא כנגד המוצח ולמטה ארבע אמות. ושם הוא "חוט הסקרא" להבדיל בין הרמים הנתינים למעלה לבין הרמים הנתינים למטה. ומהאריאל ולמעלה התקנות ארבע, למעלה כנגד המוצח היו ארבע קנות בארבע הפנות. טז) והאריאל שתיים עשרה ארבע, שטח המוצח שהוא מקום הפערה, היה שתיים עשרה אמה על שתיים עשרה אמה. והיו מאמצעיתו לכל צד, ואם כן היה עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע אמות. אל ארבעת רבעיו, שמהאמצע הוא מודר שתיים

העזרה הגדולה הינו מהפניסה המתחונה עד הפניסה העליונה שפנים שנית אמה למעלה מן הסובב היה ארבע אמות ורחב האמה הוא כניסת הסובב: טז) וההראל הוא גובה מן המוצח מן הסובב ולמעלה ארבע אמות ומהאריאל ולמעלה היו התקנות ארבע בארבעת המקצועות: טז) והאריאל שטח המוצח הוא מקום הפערה שתיים עשרה ארבע בשתיים עשרה רחב וזהו מאמצעיתו לכל רוח, והיה אספן כ"ד על כ"ד. רבוע אל ארבעת רבעיו היה מרובע בארבעת צדדיו: יז) והעזרה הוא עשרה אמה לכל צד. יז) והעזרה, גב המוצח עם מקום התקנות ועם מקום רגלי הפתחים. אל ארבעת רבעיה, שהוא מודר ארבע עשרה אמה מהאמצע לכל

העזרה הגדולה הינו מהפניסה המתחונה עד הפניסה העליונה שפנים שנית אמה למעלה מן הסובב היה ארבע אמות ורחב האמה הוא כניסת הסובב: טז) וההראל הוא גובה מן המוצח מן הסובב ולמעלה ארבע אמות ומהאריאל ולמעלה היו התקנות ארבע בארבעת המקצועות: טז) והאריאל שטח המוצח הוא מקום הפערה שתיים עשרה ארבע בשתיים עשרה רחב וזהו מאמצעיתו לכל רוח, והיה אספן כ"ד על כ"ד. רבוע אל ארבעת רבעיו היה מרובע בארבעת צדדיו: יז) והעזרה הוא עשרה אמה לכל צד. יז) והעזרה, גב המוצח עם מקום התקנות ועם מקום רגלי הפתחים. אל ארבעת רבעיה, שהוא מודר ארבע עשרה אמה מהאמצע לכל

דפוס גג המזבח מקום המערכה. עם מקום הלידו וְגַלִּי הַכְּהֵנִים וְהַקְּרָנֹת הָיָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֲרָבָה בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֵל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהָ וְהָיוּ מֵאַמְצְעֵיהָ לְכָל רוּחַ, וְהָיָה אֲסִיפֹן כ"ח על כ"ח. וְהַגְּבוּל הַקְּרָנֹת שְׁהָיוּ בְּגִבּוֹלָה סְבִיב אֹתָהּ בְּאַרְבַּעַת הַמְּקוּעוֹת וְחִצֵּי הָאֲמָה מֵאַמְצְעֵיהָ לְכָל רוּחַ, וְהָיוּ אֲסִיפֹן אֲמָה על אֲמָה וְהַחֲזִיקֶלָה הוּא

יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ בְּלֹט בְּכַנּוֹן שְׁלִישֵׁי אֲמָה סְבִיב וּמְעַלְתָּהּוּ הַכְּבָשִׁים שְׁעָלוּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ שְׁלִישָׁה הָיוּ, אֶחָד כָּבֵשׁ הַגְּדוּל וְאֶחָד פָּנָה לְיְסוּד וְאֶחָד פָּנָה לְסוּבָב, וְהֵם הָיוּ פְּנֹת קָרִים נְחוּמֹת בְּרוּחַ אֲשֶׁר הַעוֹלָה בָּהֶם יִפְנֶה אֶל הַמִּזְבֵּחַ (ובתים סב): יח וַיֹּאמֶר אֵלֵי בְּךָ אָדָם פֶּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי חַקֹּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ בַּיּוֹם שֶׁתִּשְׁלַם מִלֹּאכְתּוֹ יֵהָא הַגִּזְן וְרָאִי לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלוֹרֵק עָלָיו דָּם: יט וְנִתְּתָה אֶל־הַכְּהֵנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מְזֻרְעֵי צְדוֹק הַכֹּהֲנִים הַבְּנוֹת הַקְּרִיבִים אֵלֵי שְׂעִיר עִבְדוֹ וְהָיָה הַמְּזֻרֵק נֹשֵׂא עַל רֹאשׁוֹ אֲדֹנָי יְהוִה לְשִׂרְתִּי פֶר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת: כ וְלִקְחֶתָּ מִדְּמֵוֹ וְנִתְּתָה עַל־ אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פְּנֹת הַעֲזוּזָה וְאֶל־הַגְּבוּל סְבִיב וְחַטָּאת אֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ: כא וְלִקְחֶתָּ אֶת הַפֶּר הַחַטָּאת וְשָׂרְפוּ בַּמִּזְבֵּחַ הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ: כב וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תִקְרִיב שְׁעִיר־עִזִּים תְּמִים לְחַטָּאת וְחַטָּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חַטָּאוּ בַּפֶּר: כג בְּכֹלֹתֶךָ מִחַטָּאת תִּקְרִיב פֶּר בֶּן־בָּקָר תְּמִים וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִים: כד וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכְּהֵנִים עֲלֵיהֶם מִלַּח וְהִעֲלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה: כה שְׁבַעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׁעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפֶר בֶּן־בָּקָר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים עֲלֵיהֶם מִלַּח בְּדָכָיִב עַל כָּל קַרְבְּנֵי תִקְרִיב מִלַּח (ויקרא ב). כה) תְּמִימִים יַעֲשׂוּ, לְקַרְבֵּן עוֹלָה אֶת הַפֶּר וְאֵת הָאֵיל (כו) וּמִלֹּאֵי יָדָיו, כֹּהֵן יִקְבֹּעַ אֶת הַמִּזְבֵּחַ.

צד. ואם בן היתה עשרים ושמנה אמות על עשרים ושמנה אמות. וְהַגְּבוּל, הַקְּרָנֹת שְׁהָיוּ בְּגִבּוֹלָה מְסֻבִּים לָהּ בְּאַרְבַּע הַפְּנּוֹת. חִצֵּי הָאֲמָה, הָיוּ חִצֵּי אֲמָה רֹחַב מֵהָאֲמָעֵעַ לְכָל צֵד, וְאִם בֶּן הָיָה אֲמָה על אֲמָה. וְהַחֲזִיק לָהּ אֲמָה סְבִיב, כְּלֹמֶר, לַעֲתִיד יִהְיֶה הַיְסוּד שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ בּוֹלֵט אֲמָה מְסֻבִּים לְכָל הַצְּדִידִים, וְלֹא כִּפֵּי

שְׁתֵּיהֶם מִקְדָּם שֶׁלֹּא הָיָה לַמִּזְבֵּחַ יְסוּד בּוֹלֵט בְּצֵד דְרוֹם וּבְצֵד מִזְרָח מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה שְׂמֹחַ זֶה בְּנִחְלַת בְּנִימִין. וְלַעֲתִיד לֹא יִהְיֶה מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ מְזֻרֵק לְשׁוּם שְׂבַט. וּמְעַלְתָּהּוּ פְּנֹת קָרִים, וְהַכְּבָשׁ שְׁעוֹלִים בּוֹ, יִהְיֶה בְּדָרוֹם, כִּדִּי שְׁתֵּיהֶם הַעוֹלָה בּוֹ פְּנָה ("קָרִים") לְצֵד מִזְרָח, שְׂכָל הַפְּנִיּוֹת הֵם בְּרֹדֶף יָמִין. יח) אֱלֹהֵי חַקֹּת הַמִּזְבֵּחַ, אֱלֹהֵי הָאֲמֹרִים לְהֵלֵן הֵם מִשְׁפַּטֵּי הַמִּזְבֵּחַ לְהִנְכוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלֵמָה עֲשִׂיתוּ. יט) הַכְּהֵנִים הַלְוִיִּם, הַכְּהֵנִים הַבָּאִים מִשְׁבַּט לֵוִי. מְזֻרְעֵי צְדוֹק, הוּא הָיָה הַכֹּהֵן הַגְּדוּל הַרְאִשׁוֹן שֶׁשָּׂמַשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בַּיּוֹם שֶׁלְמָה, לְפִיכָף נִקְרָאָה עַל שְׂמוֹ. פֶּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת, מוּסָב עַל "וְנִתְּתָה אֶל הַכְּהֵנִים גִּזְ" (כ) עַל אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל אַרְבַּע פְּנֹת הַעֲזוּזָה, עַל אַרְבַּע קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ וְעַל אַרְבַּע הַקְּרָנֹת שֶׁל בְּנֵי גַג הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵל הַגְּבוּל סְבִיב, יִתְכַּן שׁוֹה נֹאמֵר עַל הַיְסוּד, שְׁהוּא בְּגִבּוֹל הַמִּזְבֵּחַ. (מִצְוֹת דוד) וְחַטָּאת אֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ, כֹּהֵן תִּטְהַר אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְתִקְרָהוּ לְהַכְּנִיסוֹ בְּקִדְשָׁה לְהוֹיֵת רֹאִי לְכַפֵּר עָלָיו מִבְּאֵן וְלִחְבֹּא. (כא) בְּמִזְבֵּחַ הַבַּיִת, מְקוֹם שֶׁהַבַּיִת כֹּהֵן. כְּלֹמֶר, מְקוֹם קִדְוָה מִחוּץ לְבַיִת. כב) וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי ה', זֶה הוּא הַתְּקַרְבָּה שְׁעַל הַמִּזְבֵּחַ וְהִשְׁלִיכוּ הַכְּהֵנִים עֲלֵיהֶם מִלַּח, כְּתוּב בַּחֲזוֹן "עַל כָּל קַרְבְּנֵי תִקְרִיב מִלַּח" (ויקרא ב). כה) תְּמִימִים יַעֲשׂוּ, לְקַרְבֵּן עוֹלָה אֶת הַפֶּר וְאֵת הָאֵיל. כו) וּמִלֹּאֵי יָדָיו, כֹּהֵן יִקְבֹּעַ אֶת הַמִּזְבֵּחַ.

תַּעֲשֶׂה שְׁעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפֶר בֶּן־בָּקָר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ: כו שְׁבַעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטַהְרוּ אֹתוֹ הַכְּהֵנִים עֲלֵיהֶם מִלַּח בְּדָכָיִב עַל כָּל קַרְבְּנֵי תִקְרִיב מִלַּח (ויקרא ב) וְהִעֲלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה: כה שְׁבַעַת יָמִים תַּעֲשׂוּ שְׁעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפֶר בֶּן־בָּקָר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ לְעוֹלֹת: כו שְׁבַעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ דָּם הַשְּׂעִיר וְטַהְרוּ אֹתוֹ לִפִּי

עטרת מרים

שְׁמָמָא בְּדַ גַּיִי הָאָרִיז: וּמִלְאֵו יָדָיו בְּהַקְרַבַת הָעוֹלָה וּבִהָיִי יַחֲבֹו אֶת הַמִּזְבֵּחַ: כִּוּ וַיְכַלֵּו פֶּאֶשֶׁר וְשָׁלִימוּ הַכֹּהֲנִים אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים עַל זֶה הַפֶּדֶר וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שְׁלֹמֵיכֶם וְרִצְאֹתִי אֶתְכֶם אֲהִיָּה מִרְצָה לָכֶם עַל־יְדֵי הַקְּרִבְנוֹת הַלֵּלוּ נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה:

וּמִלְאֵו יָדָיו: כִּוּ וַיְכַלֵּו אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שְׁלֹמֵיכֶם וְרִצְאֹתִי אֶתְכֶם נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אִמַּת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מְדַבְרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶיךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגַּל לַבְּנוּ, עַל כֶּסֶּאֱו לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קְדֻשָּׁךְ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקְדֻשָּׁה וְלַמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

<p>ל ׀ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ׀ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בְּפָקֶד אַתֶּם וְלֹא־יְהִיָּה בֵּהֶם גִּגֵּף בְּפָקֶד אַתֶּם: ׀ זֶה ׀ יִתְּנוּ כָּל־הָעֵבֶר עַל־הַפָּקְדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ</p>	<p>עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: (ל) ׀ כָּל הָעֵבֶר עַל־הַפָּקְדִים מִפֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: ׀ הָעֶשִׂיר לֹא־יִרְפָּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְתַת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־</p>
--	---

וְנִפְשָׁתֵיכֶם: וְלִקְחֶתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכֶּפְרִים מֵאֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתְּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד
 וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לְפָנָי יְהוָה לְכַפֵּר
 עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ (ישראל) ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: יח וְעָשִׂיתָ פִּיזוֹר גַּחֲשֹׁת וְכִנּוֹ גַחֲשֹׁת
 לְרַחֲצָה וְנָתַתְּ אֹתוֹ בֵּין־אֱהֹל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
 וְנָתַתְּ שָׁמָּה מַיִם: יט וְרָחֲצוּ אֶהְרֶן וּבְנָיו מִמֶּנּוּ
 אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: כ כַּבָּאֵם אֶל־אֱהֹל
 מוֹעֵד יְרַחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמְתוּ אוֹ כְּגַשְׁתֶּם אֶל־
 הַמִּזְבֵּחַ לְשָׂרֵת לְהִקְטִיר אִשָּׁה לַיהוָה: כא וְרָחֲצוּ
 יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמְתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חֻק־
 עוֹלָם לֹא יִזְרְעוּ לְדֹרֹתָם: פ

וְנִפְשָׁתֵיכֶם: וְלִקְחֶתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכֶּפְרִים מֵאֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתְּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד
 וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לְפָנָי יְהוָה לְכַפֵּר
 עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ (ישראל) ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: יח וְעָשִׂיתָ פִּיזוֹר גַּחֲשֹׁת וְכִנּוֹ גַחֲשֹׁת
 לְרַחֲצָה וְנָתַתְּ אֹתוֹ בֵּין־אֱהֹל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ

אגרות קודש

ב"ה, א' דר"ח אדר, תשט"ו
 ברוקלין, נ.י.

כבוד הרב הגאון המפורסם חו"ב סועו"ה
 סדרן ופלפלן וו"ח אי"א בעל מדות תרומיות
 איש אשכולות וכי'
 מהוררי"א הלוי שליט"א רב ראשי

שלום וברכה!

לאחרי ההפסק במכתבים נעים לי לקבל מכתב כהדר"ג, וברצון הייתי ממלא בקשתו, אבל מה שמזדמן לי לטפל בשאלות הנוגעות לספר בראשית, - וכנראה, שכוונת כהדר"ג ביחס להסתירות המדעיות, כביכול, בזה, הנה השקו"ט הם על פי רוב בעל פה, ולדאבוני אין הזמן מספיק להעלותם על הכתב או אפילו לרשום ראשי פרקים. במקרה אחד, יוצא מן הכלל מפני סיבה, באתי גם בכתב ומוסג"פ העתקה, אף שלא ברור לי ממכתב הני"ל אם לעניינים כאלו כוונתו.

כיון שכהדר"ג עוסק בבעיות אלו, אסיר תודה אהי אם ימצאו לו העתקות ממה שיש בזה בכתב...

ואחרון חביב: זה עתה נודעתי אשר נבחר כהדר"ג שוב לכהונת רב ראשי, ואביע איחולי להתחדשות כהונתו שתה"י בשעה טובה ומוצלחת, ויצליח להרים קרן (דבי' תלי' מראית עינים דהדין קמצא שהאדם כאחד ממנו. שבת עז, ב. ב"ר פכ"א, ה. וכמו שבלעו"ז עינין כעיני אנשא בקרנא דא. דניאל ז, ח) ישראל סבא (המובא בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו, רש"י תענית ה, ב) בארץ מגורי אביו (ל' יחיד. יצחק - ודאי. מדרש הגדול שם) ע"י שיוציא מוניטין בעולם דבחור ובתולה - מטבעו (שטבעו חכמים עיני העדה) אחד הוא עם זקן וזקנה, ומארץ אשר עיני ה"א בה מחוי להו הקב"ה בעיניהו (שבת פט, ב), עינים בלתי משוחדות כי אף שאוהב ישראל הי' (מנחות סה, א) - משפטיו עם ישראל, המשפט לאלקים, בלא בציעה ופשרה (סנהדרין ו, ב), עדי נזכה, ע"י העבודה בזמן ליל הגלות דאנו בעינינו לא ראינו, לקיום היעוד עין בעין יראה (זחי"ג קל, א. לקו"ת לרבנו הזקן ראה סד"ה כי תשמע גוי בעיני אלקיך. אור התורה להצי"צ ס"פ וירא ה').

בהוקרה בכבוד ובברכה.

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת			
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א				
באר שבע (ה)	18:11	17:14	18:01	17:56	17:35	17:30	12:24	12:25	10:01	10:03	09:02	09:05	08:28	08:31	06:14	06:20
חיפה (ח)	18:09	17:02	17:59	17:54	17:36	17:30	12:23	12:24	10:01	10:03	09:02	09:06	08:28	08:31	06:15	06:21
ירושלים (ח)	18:09	16:57	17:59	17:54	17:37	17:32	12:22	12:23	09:59	10:02	09:01	09:04	08:27	08:30	06:13	06:19
תל אביב (ח)	18:11	17:11	18:00	17:56	17:34	17:29	12:24	12:25	10:01	10:04	09:03	09:06	08:28	08:32	06:15	06:21
אוסטריה, וינה (ח)	18:17	17:10	18:04	17:54	17:30	17:20	12:38	12:38	10:21	10:25	09:25	09:31	08:41	08:47	06:47	06:57
אוסטרליה, מלבורן (ק)	20:48	19:51	20:37	20:45	20:09	20:17	14:06	14:08	11:22	11:20	10:14	10:11	09:35	09:31	06:58	06:52
אוקראינה, אודסה (ח)	18:20	17:15	18:07	17:59	17:35	17:26	12:40	12:41	10:23	10:27	09:27	09:32	08:44	08:49	06:47	06:57
אוקראינה, דוניצ'ק (ח)	17:51	16:45	17:38	17:29	17:04	16:55	12:12	12:13	09:55	09:59	09:00	09:05	08:16	08:21	06:21	06:31
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	18:02	16:55	17:49	17:39	17:15	17:05	12:23	12:24	10:06	10:10	09:11	09:17	08:27	08:32	06:32	06:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	18:26	17:18	18:13	18:03	17:38	17:27	12:49	12:49	10:33	10:37	09:38	09:44	08:52	08:58	07:00	07:12
אוקראינה, קייב (ח)	18:19	17:10	18:05	17:55	17:30	17:19	12:41	12:42	10:26	10:30	09:30	09:37	08:44	08:50	06:53	07:05
ארה"ב אמריקות, אבו דאבי (ח)	18:56	18:01	18:46	18:43	18:22	18:19	13:06	13:06	10:41	10:43	09:41	09:44	09:09	09:12	06:50	06:55
איטליה, מילאנו (ח)	18:47	17:43	18:34	18:26	18:05	17:56	13:07	13:07	10:48	10:52	09:52	09:57	09:10	09:15	07:11	07:21
אקוודור, קיטו (ח)	19:02	18:13	18:53	18:54	18:31	18:31	12:58	12:58	10:26	10:27	09:24	09:24	08:55	08:55	06:24	06:24
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	20:16	19:20	20:05	20:12	19:38	19:45	13:40	13:41	10:56	10:55	09:49	09:47	09:13	09:10	06:36	06:31
ארגנטינה, ברילויצה (ח)	21:19	20:20	21:06	21:16	20:36	20:45	14:32	14:33	11:45	11:43	10:37	10:34	09:56	09:52	07:20	07:13
ארה"ב, בולטימור (ח)	18:33	17:34	18:22	18:15	17:53	17:46	12:50	12:50	10:29	10:32	09:31	09:36	08:54	08:58	06:47	06:55
ארה"ב, ברוקלין (ח)	18:22	17:22	18:10	18:03	17:41	17:34	12:39	12:40	10:19	10:22	09:22	09:26	08:43	08:47	06:38	06:46
ארה"ב, גרינס סיטי (ח)	18:22	17:22	18:11	18:04	17:41	17:34	12:39	12:40	10:19	10:23	09:22	09:27	08:44	08:48	06:38	06:47
ארה"ב, דטרויט (ח)	18:57	17:56	18:46	18:38	18:15	18:08	13:15	13:16	10:56	10:59	09:59	10:04	09:19	09:24	07:16	07:25
ארה"ב, האוסטון (ח)	18:53	17:58	18:42	18:38	18:18	18:13	13:05	13:05	10:41	10:43	09:42	09:45	09:09	09:12	06:53	06:59
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	18:21	17:25	18:11	18:06	17:44	17:39	12:35	12:36	10:13	10:15	09:14	09:18	08:39	08:43	06:27	06:34
ארה"ב, מיאמי (ח)	18:54	18:01	18:44	18:41	18:20	18:16	13:04	13:05	10:39	10:41	09:40	09:42	09:08	09:10	06:49	06:54
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	18:17	17:17	18:06	17:59	17:36	17:29	12:35	12:36	10:15	10:18	09:18	09:22	08:39	08:43	06:34	06:43
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	18:46	17:46	18:35	18:28	18:05	17:58	13:03	13:04	10:43	10:46	09:46	09:50	09:07	09:12	07:02	07:10
ארה"ב, שיקגו (ח)	18:16	17:15	18:04	17:57	17:34	17:27	12:34	12:34	10:14	10:17	09:17	09:22	08:38	08:42	06:34	06:43
בוליביה, לה-פס (ח)	19:33	18:43	19:24	19:27	19:00	19:04	13:17	13:18	10:41	10:41	09:36	09:36	09:06	09:05	06:31	06:29
בלגיה, אנטוורפן (ח)	19:03	17:53	18:49	18:39	18:13	18:02	13:26	13:26	11:10	11:15	10:15	10:22	09:28	09:34	07:39	07:51
בלגיה, בריסל (ח)	19:03	17:54	18:50	18:39	18:14	18:03	13:26	13:26	11:10	11:15	10:15	10:22	09:29	09:35	07:38	07:50
ברזיל, סאן פאולו (ח)	19:14	18:23	19:05	19:10	18:44	18:49	12:52	12:53	10:13	10:12	09:07	09:06	08:35	08:34	05:59	05:56
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	19:02	18:10	18:52	18:57	18:28	18:32	12:40	12:41	10:01	10:01	08:56	08:55	08:24	08:22	05:48	05:45
בריטניה, לונדון (ח)	18:21	17:14	18:07	17:57	17:32	17:22	12:44	12:44	10:29	10:33	09:34	09:40	08:46	08:52	06:57	07:10
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	18:28	17:19	18:14	18:03	17:36	17:24	12:52	12:53	10:38	10:43	09:44	09:51	08:54	09:01	07:09	07:22
גרמניה, ברלין (ח)	18:26	17:15	18:12	18:01	17:37	17:25	12:50	12:50	10:35	10:40	09:41	09:47	08:52	08:59	07:05	07:18
גרמניה, פרנקפורט (ח)	18:46	17:38	18:33	18:23	17:58	17:48	13:09	13:09	10:53	10:57	09:58	10:04	09:12	09:18	07:20	07:32
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	19:18	18:26	19:08	19:14	18:50	18:55	12:52	12:54	10:13	10:12	09:07	09:05	08:34	08:32	05:57	05:54
הודו, מומבאי (ח)	19:15	18:24	19:06	19:03	18:42	18:40	13:22	13:22	10:55	10:57	09:55	09:57	09:24	09:26	07:02	07:06
הדרו, פונה (ח)	19:11	18:20	19:02	19:00	18:39	18:36	13:18	13:19	10:51	10:53	09:51	09:53	09:20	09:22	06:57	07:01
הונגריה, בודפשט (ח)	18:06	17:00	17:53	17:44	17:20	17:11	12:27	12:28	10:10	10:14	09:14	09:20	08:31	08:36	06:35	06:45

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:43	06:52	09:27	09:31	08:48	08:52	10:24	10:27	17:45	17:37	18:14	18:07	17:25	18:26
יוון, אתונה (ח)	07:05	07:12	09:50	09:54	09:13	09:17	10:47	10:50	18:13	18:06	18:41	18:35	17:54	18:52
מולדובה, קישינב (ח)	07:05	07:05	09:35	09:40	08:52	08:57	10:31	10:34	17:42	17:32	18:14	18:06	17:22	18:27
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:03	07:03	09:52	09:54	09:22	09:24	10:52	10:54	18:37	18:39	19:03	19:01	18:21	19:12
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	05:59	06:07	09:18	09:18	08:38	08:33	10:30	10:28	19:26	19:15	19:47	19:58	18:59	20:00
נפאל, קטמנדו (ח)	06:39	06:39	09:26	09:26	08:51	08:54	10:23	10:25	17:56	12:47	18:26	18:22	17:42	18:36
סין, בייג'ינג (ח)	07:04	07:04	09:44	09:44	09:02	09:06	10:37	10:40	17:53	12:58	18:29	18:22	17:38	18:40
סנגפור, סינגפור (ח)	07:16	07:16	09:46	09:46	09:46	09:46	11:17	11:18	13:49	13:48	19:43	19:43	19:02	19:51
פולין, ורשא (ח)	06:47	06:47	09:17	09:17	08:22	08:28	10:05	10:09	12:20	12:19	17:31	17:05	16:45	17:56
פרו, לימה (ח)	06:09	06:09	09:13	09:13	08:44	08:43	10:18	10:18	12:53	12:52	18:59	18:33	18:15	19:05
צרפת, ליון (ח)	07:39	07:39	09:33	09:33	09:28	09:33	11:10	11:10	13:25	13:24	18:43	18:19	18:00	19:04
צרפת, פריז (ח)	07:55	07:55	09:37	09:37	09:43	09:43	11:17	11:22	13:35	13:34	18:50	18:27	18:05	19:12
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:11	06:11	09:09	09:09	08:39	08:40	10:10	10:11	12:40	12:40	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	07:12	07:12	09:50	09:50	09:05	09:09	10:42	10:45	13:01	13:01	18:30	18:22	17:40	18:42
קנדה, מונטריאול (ח)	06:52	06:52	09:28	09:28	08:41	08:46	10:19	10:23	12:38	12:37	17:57	17:35	17:14	18:18
קפריסין, לינקה (ח)	06:29	06:29	09:12	09:12	08:33	08:37	10:07	10:09	12:29	12:29	17:58	17:36	17:17	18:14
רוסיה, לובאוויטש (ח)	08:13	08:13	10:40	10:40	09:41	09:48	11:26	11:31	13:40	13:39	18:48	18:21	18:00	19:15
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:49	07:49	10:14	10:14	09:14	09:21	11:00	11:06	13:13	13:13	18:20	17:55	17:32	18:48
רוסיה, רוסובט על-הידון (ח)	07:22	07:22	09:08	09:08	09:13	09:13	10:47	10:51	13:05	13:04	18:22	17:58	17:38	18:44
שווייץ, ציריך (ח)	07:27	07:27	10:02	10:02	09:13	09:18	10:52	10:56	13:10	13:09	18:27	18:07	17:43	18:48
תאילנד, בנגמוק (ח)	06:40	06:40	09:34	09:34	09:03	09:05	10:34	10:35	13:02	13:01	18:47	18:25	18:07	18:57

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו ולחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולקטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידני, ותתני לחן ולחסד ולרחמים פעיניך ובעיני כל־רואינו, ותנמלנו חסדים טובים ותשמע קול הפלתנו כי אתה שומע הפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע הפלה:

לזכות

לוי שיי הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי הלציהם

צבי ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org
בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כחברים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.
שולם
1949
תל אביב